DISPVTATIONES
ADVERSVS LVTHERANOS

per diuinarum Scrip. theoremata eorum dogmatibus opposita. Ioan. Maria Verrato Ferrariense Carmelita Authore.

OPVS IAM SECVNDO AB Authore recognitum & emendatum, nouis additionibus superadditis, cum Apologia, & oratione in Lutheranos.

TOMVS PRIMVS.

VERRATVS VERITATIS AMATOR.

VENETIIS M. D. XLIIII.

MARTINVS BRIONEVS PARISIENSIS CHRISTIANO LECTORI.

PErlege Verrati lector studiose libellos:
Si saluatoris pectore feruet amor.
Fertilis hortus adest, nitido depictus amomo:
Distinctus Violis, & bene cultus ager.
Illic insipiens scriptis confunditur error:
Quidquid & insano protulit ore Luther.

PAVLO III. PONT. OPT. MAX.

AEQVum est, Beatiss. Pater, et rationi maxime consentaneum, vt ea, quæ Christi Dei nomine sumus edituri, nulli magis, quã Christi Vicario nuncupatim dicẽtur. Itaq; tibi præcipue qualescũq; disputatiũculę nostræ debẽtur, q eius ipsius vices in terris merito tenes, p quẽ vnum seruati iampridẽ, ac ex faucibus Orci sumus erepti. Tu.n. verus Petri successor, & Religionis nostræ Princeps ita Pietate, sciẽtia, Sãctitate, Iustitiaq; pstas, vt unus post homines natos cœlo demissus esse videaris, qui Rẽ. Christianã ab impiorũ nefario scelere hac tẽpestate defendas. Quã quidẽ ad rẽ cum bonus pro se quisq; operã pro viribus nauare debeat, ne in cõmuni omninm piorum negotio cessare videatur. Ego quoq; ne nihil ꝓrsus agerem, sta tui in pręsentia tuo ductu, atque auspicio aduersus teterrimos Ecclesiæ Romanæ hostes stipendia facere, vt si non Legionarius in hac militia, saltẽ Gregarius habear. Scripsi aduersus Lutheranos de Fide, & Operibus, de Libero Arbitrio, de Prædestinatione, de Orationib. Sanctorum, de Imaginum adoratione, de Confessione, de Pœnitẽtia, de Potestate Ecclesiæ, De primatu Petri, atq; apostolicę sedis, De Eucharistia, De communione sub vtraque specie, De Matrimonio, De Indulgẽtijs, De Purgatorio, De mẽdicãtib. et cõcionatorib. Quę qdẽ omnia cum nullis alijs, præter quã Sanctissimorũ Patrum nostrorũ armis ab iniquissimorũ hominum iniuria pro mea parte vindicare cõstituerim, Dabis hãc veniã Sanctiss. Pater, vt opinor, si linguæ latinæ mũdicias, atq; ornamẽta neglexero, multoq; maiorem

veritatis,quam nescio cuius dignitatis rationē habuero. Siquidem,vt ait Poeta , Ornari res ipsa negat,contenta doceri.

Erit hoc velut tumultuariū quoddam certamē, in quo non Litui,non Tubæ,non Tympana , non arma illa fulgentia. Sed pugna quædam remissior, & vt ita dicam,pacatior erit. Nam eo propemodū dicendi genere vsi sumus , quod magnus orator ille probat in Philosophis,quorum mollis est oratio,et vmbratilis,nec sententijs,nec verbis instructa popularibus,nec iuncta numeris , sed soluta liberius. Nihil iratum habet,nihil inuidum,nihil atrox, nihil mirabile,nihil astutum,casta,verecunda, virgo incorrupta quodammodo . Itaq; sermo potius quā Oratio dicatur. Hoc igitur Beatissime Pater,quicquid est munusculi pro tua singulari benignitate ne spernas,quod si fortasse videtur exiguum , certe tanta est mea fides, & propensa voluntatis alacritas , vt facile sperem eam non secus ac Deo Opt. Max. ita Sanctitati tuæ placituram. Cui supplex ad pedes procumbens me , meaque vehementer etiam atque etiam studia commendo.

Bononiæ in Ædibus diui Martini. xi. Kal. Februarij. M. D. XXXVIII.

Frater Io. Maria Verratus Ferrariensis
Carmelita humilis seruus.

ILLVSTRISS. AC REVEREN. Domino Nicolao Rodolpho. Sanctæ Ro. Eccle. Titulo. Sanctæ Mariæ viælatæ Diacono Car. ac Carmelitarum ordinis Patrono Opt. S. P.

IN hoc penè fluctuantis religionis Christianæ discrimine eos præclarum, ac acceptum domino opus prçstare arbitror, qui Aprosvineam, quã ipse seuerat pestilentissimis seditionibus vastantes ab ea totis viribus abigere conantur, & quç dãna illi illata sunt, veluti optimi coloni, sua diligentia resarcire, Nam licet (quod ipse vineç sator, et dominus, dum nobiscum erat, sçpius dixit) multi futuri sint, qui aduersus ipsam genuinum frangant, ipsa vere permansura sit, Tamen non esse cunctandum cẽseo, quin (quum res ac tempus id postulat) ij, qui sua calliditate, ac peruersa malitia in ipsam conuellẽdam incumbunt, corrigantur, vt ad bonam frugem (vt dicitur) se recipiant, Quod si minime fieri potest, ab ea veluti pessimi hostes accerrime depellantur, ne ipsi, sua iniquitate, impietatis labe eos inficiant, qui ad ipsam excolendam propensiori animo incumbunt vel eos qui rerum vsu, ac experientia non satis valent, imbecilliorisq; sunt virtutis (quibus isti insidias parant) ad deteriorem partem conuertant. Haç de causa honoratissime Antistes visus est mihi. Io. Mar. Verra. Ferrariensis inter sodales Carmelitanos, qui iam diu sub tua clientela sunt pietate, ac religione longe præstans, & cum omnibus bonis artibus, & disciplinis ornatus, tum in sacrarum literarum studijs diu, ac multum uersatus egregium opus nauasse, ac præclaram operam domino dedisse, Hoc suo in uersutos, ac morosos hosce

cauillatores uolumine, quo accepta iam damna resarcit,& quæ possent inferri, aduersariorum impetum strenue sustinens, ab hac ipsa uinea, omnibus machinis pro pulsat, atque propellit, ostenditq; illos,qui cultorum nomen sibi assumpserunt,in optimos, ac sedulos colonos impié iurasse, uineæq; ipsi perniciem parare,illiusq; radicibus instare bipenni. Quapropter Reipub. Christianæ uehementer gratulor,qd' eum nacta sit uindicem, atque huiusmodi malitiæ oppressorem, qui uirtute, ac sacrarum rerum intelligentia adeo præstet, quòd si paucos, in hoc præclaro facinore obeundo,pares habuerit, non sit futurus aduersarijs amplius locus,in quo plagam infligant. Nam si his septis,his cancellis, hæc domini uinea clauderetur,his colonis coleretur, His custodibus ac propugnatoribus defenderetur, profectó hi,totius pietatis Christianæ euersores,frustrà in ipsam uires suas expirentur,gratulor ẽt tibi, amplissime Antistes,q̃ optimus ĩtegerrimus,eruditissimus,ĩter reliquos maximè pius in amplissimo hoc patrũ ordine,ueluti fax quædam,præluces,quòd eum uirũ in tua habeas fide,ac clientela, cuius lucubrationes, Auspicijs Pauli.iij. Pontificis Max.ac Sanctissimi, &(uno uerbo ut multa complectar) maximè digni, qui in fęlici hac uineæ statione;quam pridem tenet, ceu uigilantissimus custos positus sit,ut rei Christianæ eius studio,pietate ac sapientia,consultum sit,& tueantur, et probentur, Tuarum igitur erit partium pro tua singulari religione, ac pietate, in huncq; Carmelitarum ordinem beneuolentia, & propensa uoluntate,cum in omnes,Tum in eos qui uirtute,ac sanctitate excellunt,opus tam præclarum fouere, illud Pontifici Summo comendatum facere, ut etiam tuo fauore illi gratius contingat, Tuoq; huic clienti

animum addas, ad alia, quæ optima, & præclara apud ipsum latent, edenda, quibus horum error qui cum omnia conuellant, (modo possint, ac disijciant, Reipublicæq; Christianæ unitatem scindant, se pristinam libertatem repetere clamitant) sic pateat, ut hoc (qu orum duritiem, ne dicam impietatem, sæpius miseratus sum) suæ peruicatiæ & pudeat (quod Deus faxit). & pœniteat, cœteri uerò qui, horum insania, dessipere cœperunt, & in rei Christianæ Maiestatem cauillantur. ab eorum institutis animum auocent, & Christianam pietatem in intimis præcordijs recipiant. Vale Ferrariæ. xviij. Calendas Octobris, Anno Christianæ salutis. M.D.XLIII.

Cynthius Io. Bapti. Gyraldus Ferrariensis.

De triplici fide author ad Lectorem.

FIdei multa genera esse candidiss. Lector, Multipharie varijsq; modis in vtraq; lege accipi non ambigimus, sed cœteris omissis, dico, triplicem præcipue esse fidem, Vnam a deo infusam eandem cum spe & charitate diuinitus elargita, quæ alio nomine Dei gratia seu diuinus fauor & patrocinium merito nũcupatur, Et hæc illa est quam infantibus in baptismate ipsos iustificans, Deus absque operibus bonis elargitur, Nam teste Apostolo, sine fide impossibile est placere deo, Infantes vero sacro baptismate aspersi Deo quam valde placent. fidem igitur gratiam videlicet vel Dei fauorem habere necesse est, de qua fide Paulus ad Ro. Iustus ex fide viuit. Quoniam sicuti homo peccato spiritualiter occiditur, ita per fidem Deo viuit. Quamobrem fides infusa gratiaq; seu Dei fauor et patrocinium diuinũ ve præsidium idem sunt, Aliam præterea fidem pro adultis reperiri diuinæ testantur historiæ, Quæ est verus intellectus assensus absq; vlla animi ambiguitate cunctis a Christo relatis fidei articulis firmiter assentitur, quę est bimembris. Altera informis nunquam videlicet charitate neq; intrinseca aliqua virtute formata, quæ aliter fides historica nominatur, de qua Iacobum multoties legimus dicentem, Fides sine operibus mortua est. Et ibidem Dæmones credunt & cõtremiscunt, de qua quoq; ad Titum Pauli verba sunt hæc, Multi confitentur se nosse Deum, factis autem negant, De huiusmodi vero fide informi cui hominem iustificare repugnat non amplius locuturi sumus, Alia deniq; est fides spe videlicet & charitate interioribus cœterisq; virtutibus formata (exempli causa) Adultum infidelem nostrę religiõis

ſacris initiatis Chriſtianis articulis atque omnibus credere firmiter ſine titubatione ponamus, formata illa nempe vt in eo exiſtat fides, huiuſmodi adultum ſuam in Deum totam ſpem habere, eumq; ante omnia colere, ſeq; etiam erratorum pœnitere prȩteritorum cum animi conceptu, fore diuina ſeruaturum mandata neceſſe eſſe minime latet, quæ quidem bona intrinſeca opera, veluti forma dant eſſe fidei, de qua Pau. ita prolocutus eſt dicens, Fides eſt quȩ per charitatem operatur. Et alibi, Si habuero omnē fidē ita vt montes transferam charitatem autem non habuero nihil ſum, Dicam igitur doctiſſime Lector corpus compoſitum tāquam formatam exiſtere fidem, materia cuius Chriſtianorum certitudo eſt articulorū, ſua vero forma, ſpes & charitas, reliquaq; interiora bona eſſe dicuntur, quæ cum ſint de eſſentia ipſius fidei formatæ, liquet ſi fides iuſtificat impium, bona quoq; opera ipſum iuſtificare, Quemadmodum enim (ut de his te certiorem faciam) hominem nihil aliud quam animam & corpus ſimul eſſe fatemur, nequitq; aliquid operari ſine anima & corpore, et quicquid operatur homo, illud idem operari animam dicimus, ita a ſimili, Cum fides iuſtificat hominem opera bona ipſum iuſtificare oportet, Ex quo igitur ſtudioſe Lector plane intelliges rationes huius primi tractatus aduerſus Lutheranos euidētiſſime cōcludere, pariter et in aliȷs ſequentib. etc. Scias etiam non alia de cauſa hoc me edidiſſe opus, niſi ob generale futurum concilium, qđ vt ſatis diplomate Pontificio conſtat, Paulus. 3. Pont. una cū Ampliſſ. Patrum collegio quam primum temporis opportunitas poſtulauerit inſtituit celebrari, ut ibidem fidei ueritas agnoſcatur, et ut moderniores Hȩretici ſuorumq; fautores medio diuino præſidio, cō-

uertatur, & proinde quoniam perniciosiss. hæresis his temporib. viget maior quacunque alia, Nā p̄te teritis temporib. dum aderat vna reliquæ aberant. In præsenti vero fere omnes simul Lutheran. causa suscitantur hæreses in sanctis olim concilijs merito damnatæ, idcirco si eos interdum verbis paulo seueriorib. insector, non ex odio, potius vero Dei & iustitiæ zelo me facere credito, quinimmo ꝓpinquos veluti fratres atque illorum pro salute deum assidue obsecrans eos amore prosequor, Verum hæc missa facio ne prolixior habear, vnum illud obsecro & obtestor, vt legere & perlegere opus, deinde corrigere, castigare, emendare, suo iuditio quisque velit. Vale.

Index omnium Tractatuum.

6

INDEX IN QVO OMNES MAteriæ (De quibus loquimur in hoc libro) comprehenduntur, per ordinem alphabeti, & primo de incipientibus in

Ab

AD INTEMERATAM

semperq; Benedictam Dei Genitricem Virginem Mariã. Iohannes Maria Verratus Ferrariensis Carmelitanus.

Mater æterni speciosa regis:
Fons sacer vitæ: rutilansq; sydus
Aureum, pernox velut inter ignes
Luna minores.
Sume tam sanctæ tibi dedicatum
Hoc opus, vates quoniam tuus sum.
Fac precor dignos generet perenni
Tempore fructus.

CONCIONATOR
VERITATIS

SACRARVM LITERARVM

Clariſs. Doctoris Ioannis Mariæ Verrati Ferrarienſis Religioſi Viri Carmelitæ obſeruantis

DE FIDE, OPERIBVS, AC

Meritis, aduerſus Lutheranos, Diſputatio Prima.

CONCLVSIO PRIMA.

OPERA Bona vltra fidem non tantum eſſe hominibus viatorib. adultis neceſſaria ad ſalutem, quinimmo & ipſa eoſdem in fide operata iuſtificare fatemur, quibus inſup quilibet viator (diuina fauēte gr̄a) ex debito iuſtitię merētvitę ęternę mercedē. Ex concluſione ſequuntur alie due concluſiones correlatiue.

Ex ſola fide ſine operibus bonis hominem iuſtificari audacter ex ſcripturarum teſtimonijs negare compellimur, ſed ex fide & operibus ſimul, quēadmodum nec ipſe Abraham ex ſola fide, ſed ex fide & operibus iuſtificatus eſt apud deum.

Fides, quæ eſt donum dei iuſtificat hominem, nequitq; manere cū peccato, qnare cum quilibet ex fide iuſtificatur (teſte Apoſtolo) neceſſe eſt duplicē aſſignare iuſtificationem: iuxta illud Ioānis Apoc. qui iuſtus eſt. ſ. fide iuſtificetur adhuc (vt inquit Iacobus) fide & operibus ſimul.

Rationes pro parte concluſionis prima.

Prima hæc concluſio tres in ſe continet partes,

quarum prima eſt,quod opera bona vltra fidem neceſſaria ſunt ad ſalutem cõſequendam cuilibet chriſtiano adulto,quę primo rationibus, deinde ſcripturarũ teſtimonijs aptiſſime demõſtratur, ſed ꝓ primę rationis fundamẽto ſuppono vnũ,

Supponit unũ verũ ꝓ rõis funda- mento.

quod etiã omnes moderni hæretici concedunt.ſ. quod illa fides,quę eſt neceſſaria ad ſalutem , et q̃ iuſtificat hoĩem ſit fides viua & non mortua, formata et nõ informis.Nã vt ipſi recte aſſerũt, fides(quę eſt donum dei) eſt tanq̃ arbor bona, quę ſicut nequit ſine fructibus permanere , Ita nec fides viua et uera ſine operibus bonis eſſe po teſt.Stante igitur hoc fundamento dato et conceſſo,quod nec etiam negari poteſt , quia aliter de facili probaretur,quod fides informis et mortua,ſeu hiſtorica qua dęmones credunt , et contremiſcunt,iuſtificaret hominem , quod eſt expreſſe falſum et impoſſibile, Nam eadem ratione iuſtificaret et demones , quod abſit credere,

Prima au- ctoris rõ.

Tunc ſic formatur prima ratio.Quando ſunt aliqua duo,quæ ſic ſe habent ꝙ vnum eſt de eſſentia alterius vel proprium eius . Nec vnũ poteſt eſſe ſine altero.Si illud neceſſario cõuenit alicui, neceſſe eſt alterũ illimet conuenire , Sed cum fides vera,viua,et formata pariter et opera bona, ſic ſe habeant inſeparabiliter, ꝙ opera bona ſint de eſſentia fidei formatę,nec ipſa fides poſſit eſſe ſine operibus bonis,igitur ſi fides eſt neceſſaria homini viatori adulto , eidem erunt , et opera bona neceſſaria , quæ eſt prima pars concluſionis noſtrę,

Probatio maioris.

Maior probatur a ſimili , nam ſol et lumen eius ſunt aliqua duo,ſic ſe habẽtia, quod lumen eſt de eſſentia ſolis,vel propriũ eius , ne-

quitq; manere ſine ſole,nec ſol abſq; lumine eſſe poteſt,Ideo cuicunq; neceſſario conuenit ſol, eidem neceſſario conuenit et lumen eius,nec ſol ſine lumine,nec lumen ſine ſole illuminare valet, quare ſi ſol neceſſario ſplendet, ac totum noſtrum illuſtrat hemiſpherium, ita lumen eius de neceſſitate debet illud idem illuminare, et ita pari ratione poteſt dici de igne, & calore eius, ſine quo ignis eſſe non valet, Ideoque maior eſt vna maxima,quę nullam patitur exceptionem vel inſtantiam, igitur vera,Minor vero probatur,quia quemadmodum, anima rationalis eſt de eſſentia hominis, Necnon lumen et calor de eſſentia ſolis,et ignis vel proprium eius, et ſicut fructus boni ſunt de eſſentia arboris bonę, itaq; arbor bona ſine fructibus bonis eſſe non poteſt, nec fructus boni ſine arbore bona, Chriſto atteſtante qui ait, Non poteſt (ecce negat poſſibilitatem). ſ. arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos,& arbor quę non facit fructum excidetur et in ignem mittetur,Ita a ſimili per optimam ſimilitudinem opera bona quę ſunt fructus fidei ſunt de eſſentia ipſius fidei formatę, ſine qua eſſe non valent. Minus autem ipſa fides ſine operibus bonis eſſe poteſt,Ideo concluditur, opera bona non minus eſſe neceſſaria hominibus viatoribus adultis q̃ ſit ipſa fides viua. At ſi quis negaret opera bona fore de eſſentia fidei formatę, dico quod pari ratione poſſet negare, animam rationalem eſſe de eſſentia hominis, et lumen ſolis eſſe de eſſentia ipſius, pariter et calorem ignis eſſe de eſſentia vel proprium eius, quod eſt manife-

Probatio minoris.

Matth.7. Luc.13.

Hic obiici poteſt.

Confirmatur ratio. ste falsum. Item Christus comparat fidei nostræ opera bona, fructibus bonæ arboris. Ideo vt supra diximus, quemadmodum fructus boni bonę arboris, essentialiter & conuertibiliter conueniūt inter se. Ita opera bona sunt de essentia fidei formatæ, seq; mutuo inferunt in recta argumentādi forma. Nam hæc est uera iste habet fidem formatam, ergo habet opera bona, & econuerso. Proinde dico quod etiā dato, sed non concesso, quod opera bona nō sint de essentia fidei formatæ, quoniam sine operibus bonis fides viua esse non potest, Ideo non minus concludit argumentū, Maior igitur et minor sunt veræ, Syllogismus vero est in tertio modo primæ figuræ. ergo &c.

Secūda rō. Secundo sic imprimis insto, implicat contradictionem dicere fidem esse necessariam ad salutem, & nō opera bona, ideo oppositum primæ partis nostræ conclusionis est falsum, iccirco illa prima pars est uera, consequentia est nota, Assumptum probo, quia dent Lutherani vel eorum fautores oppositum .s. q; fides sit necessaria homini viatori ad salutem, et nō opera bona, tunc infero, ergo homo poterit habere fidem, non habendo opera bona, et sic fides formata poterit esse sine operibus bonis, consequentiā probo, quia si tantum fides est necessaria ad salutē, et non opera bona, igitur habens fidem tantum, poterit saluari sine operibus bonis, quibus necessario non indiget, et si dicant hęretici. (vt dicere tenentur) quod quilibet habens fidem formatā, necessario itaque habet et opera bona, igitur illa necessario concurrunt ad hominis salutem, quod erat propositum probandū, quod si nō admittāt

de necessitate erit dicere hominem posse saluari, per fidem formatam sine operibus bonis, sed ultra infero, illa est fides formata, ergo bonis operibus gaudet, ut supra probatum est, & iccirco fides formata poterit esse sine operibus bonis, & non poterit esse sine illis, quod est implicatio contradictionis quare &c.

Tertio & adhuc fortius insto summi philosophi tum maxime peripatetici vna cum Aristotele posuerunt beatitudinem, & summam felicitatem non in diuitijs, nec in honoribus, aut uoluptatibus, sed tantum in operibus virtutũ, seu in actibus virtuosis & bonis, & non quippe sine aliqua rationabili causa. Quid.n. dulcius? qd iucundius? quid delectabilius? quidue felicius q̃ operari bonum? quod & dominus confirmat dicens Beati pauperes spiritu. Beati misericordes. Beati mites. Beati mundo corde: &c. Igitur necesse est dicere, aut in actibus virtuosis vel operibus bonis, esse nostram beatitudinem, et summam felicitatem, vt summi autumãt philosophi, aut actus uirtuosi seu opera bona esse media ad acquirendum huiusmodi beatitudinem, et summam felicitatem: quocũq;.n. modo dicatur, opera bona necessaria sunt ad beatificam salutẽ. Licet n. in actibus uirtuosis & operibus bonis non sit illa beatitudo & summa felicitas, quæ expectatur in patria, uirtuosi tamen, vt pacifici & mundi corde, ac esurientes & sitientes iustitiam, cęteriq; bona operantes, a peripateticis dicuntur felices, & a Christo beati .s. beatitudine virtuosa, seu meritoria, vel beati. i. electi ad beatitudinem, vt super Mattheum, eodẽ capite de-

Tertia rõ.

Math. 5.

clarabimus. Quare ex his plane constat opera bona esse media ad illum vltimum finem beatitudinis acquirendum, nam uirtuosi et boni hic merito beati appellantur, quasi in via beatitudinis finis ambulantes, sed cũ finis imponat necessitatem, his quę sunt ad finẽ, iuxta illud quod ait Xp̃s, Si vis ad vitam ingredi serua mãdata: &c. Sequitur, opera bona esse necessaria ad salutem, quod erat propositum probandum: quare &c.

Matth. 9.

Quarto sic insto, deus gloriosus, et omnipotens cuius virtus est infinita nihil ociose creauit, at omnia ad operandum creata sunt, vt cęli qui incessanter mouenť operando ĩ his inferioribus, pariter et elemẽta omniaq; in eis sunt, quinimmo et ipse a principio mundi, sex diebus operatus est, continuęq; vsque ad præsens operatur, Christo attestante qui ait. Pater meus vsq; modo operatur et ego operor, Differunt tamen operatio dei, angelorum, et hominum, Duplex nãq; est dei operatio. s. immanens, et extra manens, prima est respectu generationis filij, ad quam solus pater actiue concurrit sine filio et spiritu sancto, pariter et productionis spiritus sancti ad quam pater et filius sine spiritu sancto actiue cõcurrunt etc. Operatio vero dei extra manens est creatio cęlorum, elementorum, animalium, et tandem omnium rerum ad quam tres personę diuinę actiue concurrunt, Ideo operationes extra manentes, in diuinis sunt indiuisę. Operatio autem angelorum, est assistere deo, ministrare xp̃o, iuxta illud millia millium etc. mouere cęlos, ibi virtutes cęlorum mouebuntur, etc. custodire homines, assumere corpora, apparere, ac multa

Quarta rõ

Ioan. c. 5.

Op̃atio dei immanẽs. extra manens.

Op̃ationes dei extra manẽtes.

Op̃atio angelorum. Danielis. 7

Luc. 21. Op̃atio hominum.

in persona dei operari, vt patet in multis scripturarum locis etc. Operatio denique hominum est circa salutem corporis et animæ, sed vna est nobilior altera, quanto pręstantior est anima corpore, Huiusmodi autem hominis operationes circa animę salutem sunt in multiplici differentia, quædam dicuntur mortuę, quę. s. fiunt in peccato, quędam mortificate quę possunt reuiuiscere, aliæ vero viuę quę. s. valent ad uitam ęternam. Constat igitur ex his animam esse vnitam corpori principaliter ad bene operandum, igitur opera bona sunt necessaria ad salutem, et confirmatur, nam Deus posuit Adam in paradiso voluptatis, vt oparetur, nō qdē mechanicas opatiōes, qbus nō idigebat, igit Adā iustus nōdū crimine fędatus vllo, positus est in paradiso, vt oparetur. s. opus bonū, virtuosum, et meritoriū, et custodiret illud, Propterea data sunt pcepta a deo, ī statu īnocētię, ī statu naturę lapsę, et in statu gratię, ideo ī oī statu, necesse fuit hoīem bene opari, Dei obseruādo pcepta, quinimo ipse Deus in oī statu et hoīum ętate vocat operarios in vineā suā, i. oēs fideles, ad operādū in Ecclesiā suam, promittens etiā pręmiū. Ideo necesse est semper dū homines incipiunt habere vsum rationis, virtuosę, bene, iuste, et sancte, operari: etc. His igitur rationibus luce clarius liquet, opa bona esse necessaria ad salutē, At modo sup est vt ad scripturarum testimonia deueniamus: etc.

Confirmatur rō.

Iterū cōfirmatur.

Matth. 20.

Scripturarum Auctoritates pro eadem prima parte conclusionis.

PRrimo. n. iubet Deus frugū primitias deferri in domum Dei, et quanto iustior, et

Exodi.23. Gene.4. ſanctior erat offerens, tanto magis oblatio erat Deo grata, vnde reprobatis Caym oblationibus, reſpexit deus ad Abel & munera eius, et huic ſententiæ fauet illud quod infra ſequitur, quoniam deus benedixit Iſaac, eiq; promiſit, ꝙ in ſemine ſuo benedicerentur omnes gentes, eo ꝙ Exod. 26. Abrahã pater eius obediuerat voci, et cuſtodierat pcepta, et iuſtificationes eius igitur etc.

Exod.2. Deut.c.2. 8.10.11.& 18. Pręterea promittit deus ſe miſericordiam facturum, in millia diligentibus eum ac ſeruantibus pręcepta eius, nõne inſuper aperte loquitur Deus fere per totum Deuterono. cum precepit filijs Iſrael, pręcepta ſeruare propter quorũ obſeruationem non ſolum ꝙ viuerent, multiplicarentur, ac promiſſionis terram obtinerent, ſed ẽt benedicendos fore, ſuper oẽs gentes, ipſis ſummo charitatis affectu promiſit igitur: etc.

Eſaias quoq; iuſſu Dei dixit Ezechię Diſpone domui tuę, quia morieris, quę audiens Ezechias, vt vitę terminum longiorẽ aſſequeretur, Eſaie. 38. fleuit, orauitq; dicens, Memẽto domine quomodo ambulaui in conſpectu tuo cum veritate in corde vero, et placita in conſpectu tuo feci, Ecce cõmemorat bona opera, cui deus, Audiui orationem tuam, vidi lachrimas tuas; Ecce adijcio ad tempus tuum.15.annos, et de manu Regis Aſſiriorum liberabo te, et Ciuitatem hanc protegã, Ecce qualiter Ezechias per fidem et bona opera conſecutus eſt ſanitatem corporis, lõgiorem uitam, liberationẽq; de manu inimicorum et ciuitatis protectionem, igitur bona opera vltra fidẽ ſunt neceſſaria: etc.

Hiere.5. Hieremias inſuper Deum introducit dicentẽ,

Circūcurrite in vijs Hierusalem, et videte, et cognoscite, et querite in plateis eius, si inueniatis virum, si est faciens iudicium, et quęrens fidem, et propitius ero eis, Non itaq; Deus solam fidē quęrit, sed etiam iudiciū, quod est opus fidei: etc.

Amplius in libris Regum scribitur, quod Achab vir perditissimus, scidit vestem suam, et operuit se cilicio, et ieiunauit, et dormiuit in sacco, et ambulabat demisso capite, factus est autē sermo domini ad Heliam, et dixit, vidisti Achab compunctum, et humiliatum coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, nō inducam malum in diebus eius, etc. Bona igitur opera liberarunt Achab, ab ira et furore domini, quare sunt necessaria. 3. Regū. 21

Proinde dominus et saluator noster (vt etiam ad noui Tectamenti testimonia deueniamus) in Euangelio Matthei ait, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cęlis est, et infra, non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cęlorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est. Facere. n. voluntatem patris est bene operari, diuina obseruando pcepta, et adhuc infra subdit. Si vis ad vitam ingredi serua mandata: igitur obseruatio mādatorum, est via eundi ad vitam æternam, quare: etc. Matth. 5. Matth. 7. Matth. 9.

Rursus idem dominus in Euangelio Ioannis inquit, operamini cibum qui non perit, sed qui permanet in uitam ęternam, et infra, operamini dum tempus est, veniet nox, idest mors quan do nemo poterit operari, et sequēti capite scribitur, quendam quesiuisse a Christo, quid agendum Ioānis. 6. Ioānis. 9.

erat, vt vitam ęternã poſſidere poſſet, cui Chriſtus omnia mandata legis, pugillo reſtringens
Ioãnis. 10. ait. Diliges dominum Deum tuum, et proximũ tuum ſicut te ipſum, deinde inducit parabolã de homine deſcendente ab Hieruſalem in Hierico, a latronibus expoliato et vulnerato, quẽ videntes aliqui pertranſierũt, nulla bona adminiſtrãtes, Alius vero miſericordia ductus, vinum et oleum infundens, vlceribus alligauit, et cõcludit, quod ille iure cenſendus eſt proximus qui fecit miſericordiam in illo, Ideo duo prima p̃cepta, cõcludũt opera bona ad ſalutẽ neceſſaria eſſe &c.

Marci. 12. Item Marcus inducit exemplum viduę duo minuta offerentis in gazophilatio quam Chriſtus plurimum commendat, quod non faceret ſi opus fidei repuguaret etc.

Ro. 2. Pręterea Apoſtolus Paulus ad Romanos in-
1. corint. 13. quit Gloria, honor, et pax omni operanti bonũ, et ad Corinth. Si linguis hominum loquar et angelorum charitatem autem non habeam etc.
Gal. 5. Charitas nempe eſt operatio fidei bona, ſicut ipſe alibi ait, fides eſt quę per charitatem operatur, Huic etiam ſententię arridet illud quod
1. corin. 5. alio ĩ loco ſubdit, oẽs nos manifeſtari oportet ante tribunal Xp̃i, vt referat vnuſquiſq; p̃pria corporis, prout geſſit ſiue bonum ſiue malum: etc.

Gal. 6. Hinc ad Galatas hortatur ad bene operandũ ſic dicens, Quę ſeminauerit homo, hęc et metet, et Paulo poſt, Bonum autẽ facientes nõ deficiamus. Tempore. n. ſuo metemus, et inde concludit, ergo dum tempus habemus operemur bonum, Ad omnes maxime autem ad domeſticos
Ad Titũ. 1 fidei, etc. Ad titum quoq;, confitentur ore, ſe noſ-

se deum factis autem negant. Item ad Hebrę os. Hebre.6.
Operum nostrorum necessitatem ac remunerationem infert adhuc dicens. Non.n. iniustus est deus, vt obliuiscatur operis vestri et laboris ex charitate sucepti. Ideo etc.

Petrus insup alloquēs illos, qui acceperant fidem in iustitia dei saluatoris nostri Iesu Christi: autumat fidē sine operibus nō esse perfectā, Nō ꝓpter aliquā falsitatē, sed ꝓpter operis defectū, 2.Pet.1.
Vos autē(inquiens)curā omnē subinferētes, ministrate in fide vestra virtutē, In virtute autem scientiam, In scientia autem abstinentiam, in abstinētia autē patientiam: &c.(vt scilicet bene operandi) fides vestra appareat viua. Et paulo post subdit, quapp fratres magis satagite, vt per bona opera, certā vestram vocationem et electionem faciatis, Hęc.n. facientes non peccabitis aliquando. Sic.n. abundanter ministrabitur vobis, introitus in extremum regnum domini nostri saluatoris Iesu Christi: &c.

Proinde Iacobus apostolus, inquit, Quid proderit fratres mei si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit Iacobi.2.
fides saluare eum? Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis, ite in pace, calescite & saturamini, non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? sic & fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa, sed dicet quis, Tu fidem habes & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meā, tu credis, (Hoc deludendo dicit Apostolus) Quoniam

vnus est deus, benefacis, & demones credunt, et contremiſcunt, quaſi velit dicere Apoſtolus: eandem fidem quam tu habes, et dęmones habent, ergo ſi illa te ſaluabit, dęmones quoq; ſaluabit, igitur vltra fidem bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria. Nec valet dicere ꝙ illa non ſit Epiſtola Iacobi Apoſtoli, Quoniam eadem ratione negarem tibi Epiſtolas Pauli eſſe ab ipſo editas, ꝙ niſi per Eccleſię auctoritatem poteris oſtendere, et ego eadē quoq; Eccleſię auctoritate oſtendo hāc Apoſtoli Epiſtolam eſſe quare &c.

Tacita cō futatur obiectio.

Apoc. 14. Deniq; Ioannes Euangeliſta his ſententijs cōpulſus concludit opera.n.illorum ſequūtur illos,

Pſal. 125. Cui propheta fauet dicens. Qui ſeminant in lachrimis in exultatione metent, euntes autē ibāt et flebant mittentes ſemina ſua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos: &c. Liquet igitur euidentiſſime, tum rationibus, tum vtriuſque teſtamenti auctoritatibus opera bona vltra fidem eſſe hominibus viatoribus neceſſaria ad ſalutem, quę fuit prima pars noſtrę concluſionis, Modo ad aliam deuenire contingit.

Rationes ꝓ ſecunda parte concluſionis.

SEcunda pars concluſionis, quæ maioris eſt ponderis, quam palam negant Lutherani, eſt quod opera bona in fide et gratia operata homines iuſtificant, q̃ primo rationibus demōſtrari debet, īde ſcripturarū teſtimonijs: &c.

Prima demōſtratio

Primo igitur, aduerſus oppoſitam Eccleſiæ catholicę opinionem, ſic literis preliando fortiter inſto. Quęcunq; ſic ſe habent, quod unū eſt de ratione intrinſeca alterius, vel proprium eius,

quicquid competit vni, competit et alteri, vel saltem non repugnat ei,(personis diuinis,duntaxat exceptis)Sed fides viua vera et formata,pariter et opera bona sunt aliqua sic se habentia, quod opera bona sunt de intrinseca ratione fidei formatę,nequeũtq; altera ab alteris separari,ergo quicquid competit fidei formatę,competit et operibus bonis,uel saltem non repugnat eis. At fidei formatę conuenit iustificare hominem,(vt non minus hęretici,q̃ fideles asserunt) ergo illud idem competit operibus bonis, et ex consequenti opa bona in gratia fidei facta, hoiem iustifica bũt. Maior est vna maxima contra quã nulla reperitur instantia.quę etiam sic a simili probatur videlicet de anima et ĩtellectu vel volũtate eius, Nam quicquid spectat ad intellectum,vel volũtatem illud idem ad rationalem animam spectat vel saltem non repugnat ei,et ecõuerso,vt liquet de se. Claret insuper de subiecto et propria passione,et de diffinitione diffinito, quia quicquid conuenit diffinitioni conuenit et diffinito et cõtra,Nam quicquid potest risibile, potest et homo,et econuerso. Quicquid etiam operatur animal rationale, opatur et homo et contra,et sic de omnibus aliјs id genus,igitur maior vera. Minor vero probatur,quoniam opera bona sunt de intrinseca ratione fidei formatę, vt de se constat. Fides nempe viua vera et formata, includit in sua intrinseca ratione.i. diffinitione opera bona, cum nulla sit fides formata, nec possit esse sine operibus bonis,immo implicat contradictionẽ, vt supra probatum est. Patet etiam a simili, de sole et lumine eius,et de igne,et calore insepara-

Probatio maioris.

Probatio minoris.

biliter se habentibus. Ista igitur est formalis cōsequentia, hic homo habet fidem viuam ergo bene operatur, & contra. s. hic bene operatur igitur habet fidem viuam. Maior igitur & minor sunt verę, sequela autem in dari, regulata omnibus conditionibus requisitis, ideo ratio cōcludendo demonstrat quare &c.

2. demonstratio. Secundo principaliter sic demonstrando insto, Quotiescunque sunt duæ causæ concurrentes ad vnum & eundem effectum, quarum vna est principalis causa, reliqua vero minus principalis, vel instrumentalis, effectus quippe non minus attribuitur causę minus principali, uel instrumentali, quam principaliori causę. Nam si effectus producitur a causa principaliori, etiam a causa minus principali vel instrumentali dicitur merito produci. Sed ita est quod fides viua, & opera bona sunt duæ causę concurrentes ad vnum et eundem effectum videlicet ad hominis iustificationem, licet fides viua sit principalior causa, opera vero bona se habeant vt causa minus principalis, seu instrumentalis, ergo si hominis iustificatio est a fide viua tanq̃ a causa principali, erit & ab operibus bonis, velut a causa minus principali, quod idem est dicere, si homo iustificatur per fidem viuam, iustificatur & per opera bona, nam huiusmodi iustificatio non minus attribuitur minus principali q̃ principaliori causæ, & sic opera bona iustificant &c.

Probatio maioris. Maior probatur, Nam Deus et homo generant hominem, licet deus sit principalissima causa, homo vero minus principalis vel instrumentalis causa, tamen effectus ille dicitur esse a deo &

ab homine, & non minus homo dicitur filius hominis, quam filius dei igitur:&c. Patet etiã hęc maior de quibuſcunque alijs cauſis, quoniam deus velut principaliſſima cauſa concurrit cum omnibus cauſis ſecundis, Ad omnium effectuum in his inferioribus productionem. Iſti tamen effectus licet principaliori modo attribuantur primę cauſę, minus tamen principaliter attribuuntur et ſecundis cauſis, vna cum prima cauſa concauſantibus a quibus etiam dicuntur effectus realiter produci, et ſic de omnibus alijs igitur maior vera, Minor etiam probatur.ſ. quod fides viua et opera bona ſint duę cauſę concurrentes ad vnum et eundem effectum videlicet ad hominis iuſtificationem, quoniam ſi concurrit fides vera viua et formata, concurrunt et opera bona eo quod fides viua includit opera bona in ſua intrinſeca ratione, vt probatum eſt ſupra, nequitq; fides formata eſſe ſine operibus bonis, Igitur fides viua, et vera non poteſt effectiue concurrere, quin concurrant & opera bona, tam in actu. quam in voto, nam quilibet credendo amat, Impoſſibile eſt.n.p veram fidem in deum credere, & non ipſum ſuper omnia amare. Amor autem eſt opus fidei iuxta illud apoſtoli. fides eſt quę per charitatem operatur igitur:&c. Illa autem fides, quę iuſtificat hoĩem vt ꝓpoſuimus ĩ principio eſt vera, et nõ falſa, viua & nõ mortua, formata et nõ ĩformis, igitur bonis ſemp̱ aſſociatur operibus, quę ſimul ad hominis iuſtificationẽ effectiue concurrunt, licet deus ſit principaliſſima cauſa. a qua omnis gratia, et gloria, reliquę vero vt fides & ope-

Cõfirmat maior.

Probatio minoris.

Gal. 5.

rationes bonę, quinimmo et omnes secundę causę, vt causæ instrumentales censentur in ordine ad primã causam, et sic claret minor, Ex maiore igitur et minore veris infero conclusionem veram. s. hominis iustificationem esse a fide viua tamq̃ a causa principaliori et ab operibus bonis, velut a causa minus principali, hoc est hominem iustificari per fidem et opera bona, nam ex falsis interdum sequitur verum, ex veris tamen non nisi verum.

Tertia demonstratio Tertio sola fides viua iustificat, vt ante habitum est: Illa autem dicuntur viua quę habent animam velut principium omnium operum, secundum quam quodlibet opus efficere possunt: Fides vero (teste apostolo), est q̃ per dilectionẽ operatur, ideo charitas est forma, et aĩa fidei, q̃ dat esse et operari, quia sicut corpus non potest aliqd efficere sine anima, ita fides sine charitate. Itaq; charitas ip̃a fide nobilior est, sicut et anima corpore: quod etiam Apostolus testatur dicens: Nunc manẽt hęc tria, fides spes, charitas, maior autẽ horum est charitas. Si ergo fides iustificat, magis vtiq; charitas, cum sit nobilior, et ipsa qdem prestantior: Sed qa charitas duo prima includit pręcepta Dilectionem. s. dei et proximi, et illa alia decem præcepta decalogi, in quibus omnia opera bona comprehenduntur, Igitur a primo ad ultimum claret, fidem non posse iustificare sine operibus bonis. His nempe rationibus nõ licet cõtradicere, nec Lutherani ab his se extricare valent, neq; eas subterfugere, quoniam quilibet tenetur rationibus acquiescere, quid. n. irrationabilius? quid stultius? quidue detestabilius? quid

Prim. Corin. 13.

lius? quid deniq; turpius, euidentissimas subterfugere rationes eas non comprobare? nolleq; , se eis submittere, quibus & si Lutherani voluerint acquiescere profecto vna cum catholicis, iuste et sancte clamabunt, opera bona vltra fidem non tantum esse hominib. viatoribus necessaria ad salutem, quinimmo & ipsa eosdem in fide operata iustificare, sed his rationib. adductis ad scripturarum testimonia deuenire decet &c.

Authoritates pro eadem secunda parte conclusionis.

PRimo.n.Dauid ait in Psal. Obseruabo me ab iniquitate mea et reddet mihi dominus, Psal 7. secundũ iustitiam meam.i. secundum iustitiæ opera, & alibi inclina cor meum ad faciendas iustificationes tuas in ęternum propter retributionem, ergo ex operibus iustificantibus retribuetur ei: &c. Psal.118.

Item Daniel allocutus est Nabuchodonosorẽ inquiens, rex consilium meum placeat tibi, peccata tua eleemosinis redime, & iniquitates tuas ĩ misericordijs pauperum, Quid est autem o Lutherani redimere peccata? nisi a deo veniam asse qui delictorum ipsumq; iustificare? ergo opera misericordię ad consequendam dei gratiam conducunt plurimum, iccirco opera necessaria sunt cum fide, pariterq; iustificant impium. Daniel.4

Prętcrea Tobias alloquitur filium suum dicens, Premium.n.bonum tibi thesaurizas, in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni pecca to & a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras, cui dicto etiam arridet illud quod paulo post dixit ei angelus, bõa est oratio cũ ieiu nio & eleemosyna magis quam thesauros auri Tobiæ. 4. Tobie. 12.

recondere, quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quę purgat peccata, & facit inueniri vitam ęternã, si igitur eleemosyna a morte liberat, purgatq́ peccata, facit itaq́ inueniri vitam ęternam, ergo iustificat, quid. n. aliud est iustificare, quã animam a morte spirituali liberare peccata purgando? quare ex dictis necesse est concludere, opera bona hominem redere iustum.

Matth. 20. Amplius, vt nõnulla etiam noui testamenti testimonia in medium adducantur, Saluator noster Christus vocans operarios in vineam suã. i. omnes fideles, vt bona operentur in ecclesiã statim subdit dicens, & quod iustũ fuerit dabo vobis. Item beati pauperes spiritu. Beati mites, Beati qui lugent, Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, Beati misericordes, Beati mundo corde, Beati pacifici, Beati qui persecutionem patiuntur. &c. Istę namq́ octo beatitudines, octo sunt virtutes principales, seu octo opera virtuosa, ex quibus homines in patria efficiuntur beati, vt clare liquet. Si beati igitur iusti, maius est. n. beatificari quam iustificari, ideo si huiusmodi opera virtuosa hominem beatificant, tanto magis ipsum iustificant, quia fortasis etiam Xp̃s p̲ beatitudinẽ intelligit iustificationẽ, vt velit dicere beati. i. iusti sunt paup̃es spũ & mũdo corde, At quocunq́ mõ exponatur euangeliũ fatẽdũ est firmiter, q̃d si ex opibus illis bonis hoĩes sũt vel dicũt beati aut electi ad beatitudinem, seu beatitudine meritoria sunt etiã iusti, igitur opera iustificant.

(Matth. 5. beside "bis. Item beati pauperes")

Proinde idem dñs in euangelio Lucę inquit. Beati qui audiunt verbum dei et custodiũt illud,

Luc. 11. si beati igĩ iusti et si audire verbũ dei, et custodire illud beatificat, multo magis iustificat, vel

hoc in loco idem est beatificare quod iustificare, & paulo post subdit, date eleemosynam et omnia munda sunt vobis. modo si eleemosyna in fide facta mundat peccata igitur iustificat.

Rursus dn̄s cōparat audiētibus, necnō et obseruātibus verba sua viro sapiēti, q ędificauit domū suā supra petrā et descēdit pluuia, et venerūt flumina, & flauerunt venti & non cecidit, fundata enim erat supra firmā petram, sed p oppositum non obseruatores legis Christi, viro stulto, qui edificauit domum suam super arenā, merito cōparantur, vir. n. sapiens dicitur iustus, queādmodum, vir stultus iniustus appellatur igitur, &c. Matth. 7.

Itē Apostо. Pau. ad Ro. Nō. n. auditores legis iusti sūt apud deū, sed factores legis iustificabūt, cui cōcordat illud qđ ad Gal. ait, Euacuati estis a xpo q in lege iustificamini a gratia excidistis, nos enim spū ex fide spem iustitię expectamus, Nā in xpo Iesu neq; circūcisio aliqd valet, neq; p̄puciū, sed fides q̄ p charitatē opatur, et ad Coloss. Ambuletis digne deo p opera placentes in omni opere bono fructificantes: &c. Ro. 2. Gal. 5. Coloss. 1.

Deniq; Iacobus Apostolus. sequitur post illud quod supra allegauimus, vis aūt scire o homo inanis, quoniā fides sine operibus ociosa est, Abrahā pr̄ noster nōne ex opibus iustificatus est offerēs Isaac filiū suū sup altare, vides qm̄ fides coopabat opibus illius, et ex opibus fides cōsūmata est, et suppleta est scriptura dicēs, Credidit Abrahā deo, et reputatū est illi ad iustitiā, et amicus dei appellatus ē. Videtis quoniā ex opibus iustificatur homo, & nō ex fide tantū, similiter et Raab meretrix, nonne ex opibus iustificata est, suscipiens nuncios & alia via ejciens? &c. Po- Iacobi. 2.

terat ne clarius loqui Apoſtolus iſte? cuius verba ſunt ſimpliciter ſecundum literam intelligenda, neq; aliter retorquenda, ſeu ad alium ſenſum interpretanda, minusque licet ipſum negare, vel epiſtolam illam ab ipſo editã fuiſſe, cum vtrũq; approbet eccleſia, in cuius approbatione, ſtant omnia ſcripturarum dicta, ex his igitur omnibus tam rationibus, quam vtriuſque teſtamenti authoritatibus, liquidum eſt opera bona in fide operata hominem reddere iuſtum, quare &c.

Lutheranorum improbationes.

Ro.3. AT contra dicta obijciunt hęretici dicentes Apoſtolus Pau. ad Ro. clare loquitur dicens, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis, quia ex illis non iuſtificabitur omnis caro coram illo, & citat ꝓphetam dicentem, quia non eſt iuſtus quiſq̃, nõ

Pſal.13. & 52. eſt intelligens, non eſt requirens deum, omnes declinauerunt ſimul, inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq; ad vnum, inde cap. ſequenti ſubdit credidit Abraham deo & re

Ro.4. putatum eſt illi ad iuſtitiam. Ei autem qui operatur merces non imputatur ſecundum gratiam ſed ſecundum debitum, ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impiũ. reputatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ dei, & paulo poſt iuſtificati ergo ex fide pacem habemus ad deum per domi-

Ro.5. num noſtrum Ieſum Chriſtum, & infra reliquię ſecundum electionem gratię dei ſaluę factę ſunt,

Ro.11. ſi autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia &c.

Prętereà idem Apoſtolus ad Gal. ait, Scientes

Gal.2. quoniam non iuſtificatur homo ex operibus le-

gis nisi per fidem domini nostri Iesu Christi: &
paulo post subdit, propter quod ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Item ad Ephesios Gratia. n. estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, pariter ad Titũ inqt, iustificati gr̃a ipsius heredes sumus scd̃m spem vitę ęternę &c. Ephe. 2. Ad Tit. 3.

Proinde legitur in Euãgelio Ioãnis Christum turbę q̃renti quid facere deberent, vt operarentur opera dei, sic respondisse. Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille, et alibi de paralitico quem cum prę turba non possent ante Christum offerre, submiserunt per tectum, quorum fidẽ videns Christus dixit, Homo remittũtur tibi peccata tua, Itidem in eodem euangelio ait, Mulier fides tua te saluã fecit vade in pace. Ioan. 6. Luc. 5. Luc. 7.

Hę igitur sunt autoritates, quibus Lutherani fatentur hominem ex fide tantum iustificari sine operibus bonis, pleraq; etiam inducunt testimonia consimilia, quę superis nobis bene fauentibus, in capita ipsorum reflectemus, qualiterq; intelligi debeant, secundũ eorũ veram intelligẽtiam attendendo nimirũ ad ea, quę p̃cedunt et sequuntur catholice declarabuntur &c.

Responsiones catholicorum plures.

AD has igitur, et ad quascunq; alias consimiles sacrarum scripturarum authoritates, multipliciter respondetur.

Primo dico quod nec ĩ his authoritatibus, nec in aliquo scripturarum loco inuenitur, nec inde deduci potest, quod sola fides iustificet sine operibus bonis, fatemur nempe, nos iustum ex fide viuere, cum fides sit fundamentum spiritualis ędificij, & substantia rerum sperandarum, sed quod hęreticus assumit, ex sola fide hominem Prima responsio.

iustificari: extorquet, lacerat, a vero sensu deprauat, & falsificat Textum, quia nullibi reperitur, iustum ex sola fide viuere quare &c.

2. respõsio. Quõ bona opa iustificât & quo modo nõ.

Secundo respondeo et forte melius, bona opera bifariam posse fieri, aut. n. fiunt ante et extra fidẽ, & ita nõ cõcurrunt ad iustificationẽ et gratiam habendã, quoniã talia opera mortua sunt, et scdm hunc sensum loquitur apostolus in locis pallegatis. Aut fiũt post fidẽ habitã, et sic necessaria sunt ad hominis iustificationẽ ac gratię infusionẽ, hec vero iustificatio põt ẽt dupliciter cõparari, vno modo ad causam efficientẽ, et sic nec bonũ opus, nec fides iustificat, sed sola voluntas dei, grata habens opa et fidẽ sicut dñs p Esaiam dicit, Gratis venũdati estis, et sine argẽto redimemini. secundo mõ huiusmodi iustificatio põt cõparari ad pcedentẽ dispositionẽ, et ita talis dispositio necessaria est, nõ siquidẽ absolute, qa deus absq; illa posset homini gratiã conferre, pariter, et gloriã, teste psalmista, Bonorũ meorũ nõ eges, sed necessaria est stante ordine statuti diuini. Deus. n. statuit, nũq; grãm cõferre adultis, nisi hac dispositione prçuia, q̃ in duobus cõsistere videtur, in fide. s. & opibus (nisi excuset impedimentum) vt in pueris. Horũ aũt fides potior est opibus. Nõ aũt fides sine opibus (modo adsit facultas credentibus) prodest quicq;, Vult. n. deus adultis inesse fidẽ, quã sequãtur bona opera, vel saltẽ propositũ bene agendi, Secus aũt non iustificaret, quod sic etiã ostenditur, Nam dñs ait in Euãgelio Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, et proximum tuũ sicut teipsum. In his. n. duobus mãdatis vniuersa lex pendet et pphetę, fides igitur viuificatur a charitate, teste Apostolo

Iustificatio dupliciter cõsideratʳ.

Esaie, 52.

Psal. 15.

Matth. 22.

lo,charitas autē iſta duo pręcepta includit.ſ. dilectionē dei et proximi,Iſtę vero duę dilectiões includunt omnia mandata dei, ergo a primo ad vltimum fides redditur vera,et viua ex obſeruatione mandatorū,quæ præſertim ſunt de operabilib.et ex conſequenti clare liquet fidem nō poſſe iuſtificare ſine operibus bonis. Verum quia actio attribuēda eſt ſemper principaliori agenti vbi plura concurrunt ad vnum effectum producendi,quapp animę iuſtificatio merito attribuitē voluntati diuinę quæ eſt pręcipua et principalis cauſa illius iuſtificationis,voluntas.n.dei nō pōt cogi,iccirco omne ſpirituale donum ex dei gratia nobis elargitur,ideo aiebat Paulus gratia dei ſum id quod ſum, Mediū autē fuit Chriſti paſſio quam diuina voluntas vſq; adeo gratam, et acceptam habuit,vt pro ea ſtatuerit homines redimere,noſtraq; bona opera acceptare,et pro ipſis operib.gratiam ſuam accumulate largiri. nobis inq̄ virtute paſſionis exhibitę,Patrib.autem veteris legis in virtute illius exibendę. Vnde Paulus ad Epheſios. Sic elegit nos ante mundi conſtitutionem vt eſſemus ſancti et immaculati in cōſpectu eius,in charitate, qui prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum ſecundum propoſitum voluntatis ſuę in laudem glorię gratię ſuæ,in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo,in quo habemus redemptionem,per ſanguinem eius remiſſionem peccatorum,ſecundum diuitias gratię eius.

Quō fides viua includit opera bona.

1. corin. 15

Epheſios. 1

Tertio reſpondeo et clarius ſcdm diui Aug. doctrinā,qđ Iacobus ī Epiſtola ſua cōtra eos q nolebāt bene operari,de ſola fide pſumentes. ipſius Abrahę opera commendauit, Apoſtolus vero

Tertia Reſponſio.

Aug. ex. p. logo: pſ. 31:

Paulus contra iudęos, q tantūmodo de operib. gloriabantur, ipsius Abrahę fidem commendat, et non sunt sibi aduersi Apostoli, dicit autē opus omnibus notum Abraham filium suum immolandum obtulit deo. magnum opus. sed ex fide, laudo super edificationem operis, sed video fidei fundamentum, laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectā, faceret Abraham, nihil illi prodesset qualecunq; opus esset illud. Rursum si sic teneret fidem Abraham, vt cum ei deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum diceret apud semetipsum, non facio et tamen credo, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat deus, fides sine operibus mortua esset, et tanq; radix sine fructu sterilis atq; arida remaneret. Quid ergo? debemus nulla opera preponere fidei .i. vt ante fidē quisq; dicatur bene operatus, ea .n. ipsa opera quę dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominib. laudabilia, inania tamen sunt, nemo ergo computet bona sua ante fidem, quare vbi fides non erat, bonum opus non erat, bonū opus intentio facit, intentionem fides dirigit, ergo fratres ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidē opera non pręcesserunt, tamen secuta sunt. Non ergo Iacobum apostolum Paulo, sed ipsum Paulū ipsi Paulo opponamus, et dicamus ei, o Paule cum dicis, arbitramur hominem iustificari sine operibus, cur alibi dicis, fides est quę per dilectionem operatur? & alio in loco et si fidem habeam ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam nihil mihi prodest, ergo si nihil tibi prodest fides sine charitate(charitas igi- 1. corin. 13.
tur vbi fuerit necesse est vt operet̄, fides .n. ipsa

per dilectionem operatur) quomodo ergo iustificatur homo per fidem sine operibus? Responderet ipse Apostolus, Propterea hoc dixi o homo, ne quasi de operibus tuis presumere videreris et merito operum tuorum, accepisse fidei gratiam, noli ergo pręsumere de operibus ante fidē, noueris quia peccatorem te fides inuenit &c. Constat igitur ex dictis, opera ante fidem non iustificare, de quibus Apostolus loquebatur, fides aūt viua, quę sine operibus bonis esse nō potest, vna cū illis valet ad hoīs iustificationē &c.

Quarto vt sciant heretici Lutherani quod nō desunt nobis respōsiones ad falsas eorū obiectiones etiam aliter respondetur. Alia in veteri lege fuisse pręcepta moralia illa.s. quę nunq̄ fuerunt reuocata, videlicet pręcepta decalogi, quę etiam Christus confirmauit, impleuit, et secundum veram eorum interpretationē, supra montē dilucidissime exposuit. Alia vero iudicialia, vt oculus pro oculo, caput pro capite, et iumentum pro iumento, pariter et legalia.s. de tactu morticinij, et comestione carnis procinę, et huiusmodi, quæ Christus reuocauit, ex quibus tamen iudęi arbitrabantur se iustificari, et hoc est quod Paulus impugnat et reprobat dicens, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis: et alibi, scientes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis videlicet et iudicialis, et ceremonialis, ac legalis, Paulus ergo in verbis p̄dictis significauit conuersationem apostolicam, debere esse in lege ac fide Christi, et non in legalib. legis Mosaicę, quæ non modo proficua erāt, cum essent euacuata, sed dānosa, quia prohibita, non vult igitur Pau. abnegare obseruantiā mā-

4. respōsio

Ro. 3

Gal. 2

datorum quia hoc repugnaret xp̃o diceñti. *Si vis ad vitã ingredi,ſerua mãdata*, ſed potius excludere legalia Moyſi, q̃ ꝓhibita erãt, qñ prędicta verba dixit Petro et cũ diſcipulis,vt patet, ſi antecedẽtia verba diligẽter inſpiciamus,'quę habẽtur in.2.Gal.c.Opa igiĩ moralia q̃ in fide ſint facta non negat Apoſtolus quin iuſtificare valeãt,

Ro.2. quinĩmo ipſe Ro.2.hoc idẽ aſſerit dicẽs. Nõ.n. auditores legis iuſti ſũt apud deũ, ſed et factores legis iuſtificabuntur,vt ſupra allegatum eſt, ex quibus euidenter conſtat,quod licet Paulus & Iacobus videantur in verbis inuicem aduerſari, quia laborant in equiuocis.Sunt tamen in ſentẽtia & in veritate conformes quare &c.

Quinta reſponſio. Quinto ẽt aliter ad Lutheranorũ obiectiões pariterq́; ad eaſdẽ diui Pau.authoritates rñdere valemus,ꝓ quare eſt notãdũ qđ nunq̃ fides viua et formata caret bonis opib.cũ illa ſint de intrinſeca ratione eius,duplicia tñ ſunt opa bona,

Duplicia opa bona. quedã intrinſeca,vt dolor de peccatis, propoſitũ nõ peccãdi,dilectio dei,et ꝓximi,ſpes in deo etc. ſine his.n.nunq̃ eſt fides vera iuſtificãs hominẽ, alia vero ſunt opera extrinſeca, vt deũ laudare, ſanctificare feſta, ieiunare, orare, eleemoſynas paupibus erogare,et ſimilia,ſine quibus interdũ eſt fides viua et vera,quoniã nõ ſemp adeſt facultas huiuſmodi opa agẽdi,remanet tamen pro

Duplex iuſtificatio. poſitũ operandi,ideoq́; duplex inuenitur iuſtificatio,q̃dam q̃ fit ex fide tantũ ſecluſis exterioribus bonis operibus,q̃dã vero fit pp fidẽ et opera exteriora bona ſimul exẽpli cauſa. qs exiſtẽs in peccato mortali, ex intrinſeca dei vocatione cõuertitur ad deum p verã cordis contritionem, tunc illico deus ei gratiã et fidem elargitur,eo qđ

nūq̄ deeſt faciēti qđ in ſe eſt, fides autem illa, ſeu gratia infuſa, cū ſit donū dei iuſtificat ipſum remittēdo ei peccatū, et hęc ſiq̄dem eſt illa prima fides, q̄ reddit hoīem iuſtū ſine opibus legis, cū aūt fides illa, ſit viua, et arbor bona nō pōt diu permanere ſine fructibus, qua de re ſtatim pęnitens ille incipit dei obſeruare p̄cepta, orare, ieiunare, eleemoſynas paupibus erogare, ex opibus, quibus inſup denuo iuſtificatur, iuxta illud Ioānis ī Apoc. Qui iuſtus eſt. ſ. fide iuſtificet adhuc Apoc. 22.
fide. ſ. et opibus ſimul, in illis inceſſanter pſeuerādo, qđ clare liquet, p illud quod īmediate ſubdit dominus. Ecce venio cito et merces mea mecum eſt reddere vnicuiq; ſcđm opa ſua, de hac quoq; duplici iuſtificatione, ſingulare exemplū habemus, de Magdalena in Euangelio, q̄ cū prius eſſet iuſtificata ex fide, et cordis cōtritione, denuo veniens ad Chriſtū, genibus puolutis, et lachrimis plena, audire illā meruit vocē omni iocunditate plenā, remittūtur tibi peccata multa, quoniā dilexit multū: quę nimirū fuit eius ſecunda iuſtificatio. ſ. p fidē et opera ſimul, de illa aūt prima iuſtificatione, quę fit tantum p fidei gratiā, forte loq̄tur Apoſtolus ſcribēs Ro. & Gal. de ſecūda vero Apoſt. Iacob. qđ ex ſingulariſſimo liq̄t exēplo. Nā Abrahā primo iuſtificatus fuit, hac prima iuſtificatione, prout in Gene. ſcribitur, credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitā, quod allegans Paulus euidenter oſtendit, quod illi qui iuſtificantur hac prima dei iuſtificatione, quę fit ex prima gratia & fidę infuſa, non ex operibus iuſtificantur, quia nōdū inceperunt operari, opera videlicet exteriora & meritoria, Dixerat. n. prius Apoſtolus. Si. n.

Luc. 7.
Gen. 15.
Ro. 4.

Abraham ex operib. legis iustificatus est, habet gloriam se non apud deum, quoniam opera illa presupponunt fidem. fuit ergo Abraham prius
Gene. 15. ex fide iustificatus, credens semen suum multiplicari sicut stellas celi ex semine quoque suo filium dei sumere carnem ad saluandum electos, cum dictum fuit ei a domino, suspice, celum, et numera stellas, si potes, sic erit semen tuum, sed quoniam
Gene. 22. fides Abrahe erat viua, et arbor bona, ideo non poterat diu permanere sine operibus et fructibus bonis, tam exteriorib. quam interioribus. Propterea voluit sacrificare deo iubente vnigenitum filium suum, et sic iterum iustificatus fuit ex fide et operibus simul, et hoc quidem est de quo loquitur diuus Iacobus dicens, Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est? offerens Isaac filium suum super altare? vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides consumata est? et suppleta est scriptura dicens, credidit Abraham deo et reputatum est illi ad iustitiam, et amicus dei appellatus est. Quare concludendum est contra impias Lutheranorum scholas, aduersusque omnes scripturarum dilaniatores, opera nostra bona non tantum esse a deo precepta, vt placeant ei, sed necessaria esse, tum maxime ad hominis iustificationem, ex quibus insuper lucide clarent duo illa que ex conclusione sequuntur, et ex consequenti, patet secunda pars nostre conclusionis manifestissime cum responsionibus quinque ad obiectiones quare &c.

Author hic perpulchre propositum concludit.

Autoritates simul et rationes pro tertia parte conclusionis.

TErtia pars conclusionis est quod quilibet viator (diuina protegente gratia) etiam co-

digne & ex debito iustitię meretur vitę ęternę mercedem, q̄ quidē pars prius veteris testamēti, deinde nouę legis testimonijs demonstrabitur.

Primo.n.ait dominus ostendere lucide cupiēs se paratissimum esse ad prępmiandum bonorum opera dixit ad Abrahā, noli timere, ego ero mer ces tua magna nimis, Hieremię quoq;, quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lachrimis, quia est merces operi tuo ait dominus, cui concordat illud quod ait Esaias, Ecce dn̄s deus in for titudine veniet, & brachiū eius dominabitur, ec ce merces eius cū eo, & opus illius corā illo &c. Gen.15. Hiere.31. Esaie.40.

Præterea regalis Propheta Dauid, cupiens ex suis operibus prępmiari dixit. Obseruabo me ab iniquitate mea et reddet mihi dominus secun dum iustitiam meam, et alibi, inclinauit cor meū ad faciēdas iustificationes tuas in ęternū propter retributionem &c. Psal.18. Psal.118.

Amplius sapientissimus Salomon in prouerbijs hoc idem asserit dicens, Impius facit opus instabile seminanti autem iustitiā, merces fidelis & ille idem in sapientiæ libro, bonorum operum gloriosus est fructus, et infra, iusti in perpetuum viuent, et apud dominum est merces eorum, & adhuc infra subdit, reddet deus iustis mercedem laborum suorum, Ecce qualiter sapiētissimus ille Salomon sapientissime docet, mercedem cōmensurari operib. bonis, igitur homo ex bonis operibus diuina protegente gratia meretur æternorum bonorum mercedem. Prouer.11. Sapien.3. Sapien.5. Sap.10.

Rursus ille idem in ecclesiastico itidem fatetur dicens, qui timetis deum credite illi, et non euacuabitur merces vestra, cui nimirum fauet illud quod alibi clarius subdit, misericordia faciet locū Eccle.2. Eccle.16.

vnicuiq́, secundũ meritum operum suorum, nihil.n.apertius loqui poterat sapiens ille.

Ruth.2. Proinde prophetam Ruth nõ latuit mercedẽ pro operibus dari cũ dixit, reddet tibi dominus

2.Para.15. pro opere tuo, et plenã mercedem accipies a dño deo Israel, ad quẽ venisti, et demũ Azarias dixit ad omnem Iudam & Beniamin, dominus vobiscũ quia fuistis cũ eo, si q̃sieritis eum, inuenietis. Si autẽ derelinq̃ritis eum, derelinq̃t vos, ex q̄bus verbis, inuit maximam hominis libertatem, deinde subdit, confortamini igitur, et non dissoluãtur manus vestrę, erit.n.merces operi vestro.

Post veteris testimonia legis, sequuntur alia noui testamenti, vt intelligatur idem spiritus esse historiarum vtriusq́ legis. Subdit.n.dominus

Matth.5. in euangelio Matthei enumeratis octo beatitudinibus. Gaudete & exultate ecce enim merces ve

Pulchra rõ stra copiosa est in cęlis, Merces nãq́ dicitur alicuius meriti precedentis merces. Sunt enim correlatiua, et ideo simul natura, quare posita se ponunt, & perempta se perimunt, dicuntur quoq́ ad conuertentiam, hoc est mutuo se inferunt in bonam consequentiam, nam posito pręmio ponitur & meritum et contra. Hęc est enim consequentia formalis. Iste pręmium est adeptus, igitur tale meruit pręmium, Ideo si per falsam hęreticorum opinionem nullum datur meritum, nullum insuper dabitur pręmium, merces nẽpe prę supponit meritum, sicut pater filiũ, & filius patrem. Aliter meritum & p̃mium nõ essent correlatiua, qđ veritati dissonat, ideo si deus operantibus bona mercedem promittit ęternam, sequitur illos ex bonis operibus talem mereri mercedem, cui etiam arridet illud quod paulo post se-

quitur dominus dicens. Attendite ne iustitiam vestram faciatis corã hominib. vt videamini ab eis, alioqn mercedē non habebitis apud patrem vestrũ, q̃ est in cęlis, igitur per oppositum &c. Matth. 6.

Et infra, quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquę frigidę, non perdet mercedem suam, & rursus in eodem Euangelio infra clamat procuratori suo dicens, voca operarios et redde illis mercedem, eo quod paulo ante dixerat, & quod iustum fuerit dabo vobis. Matth. 10. Matth. 20.

Præterea, idem concludens in Euangelio Ioãnis Saluator noster inquit, Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitę, qui vero mala in resurrectionem iudicij, ex quibus Christi verbis apertissime concluditur opera nostra bona, non tantum hominem iustificare, verum etiam esse ęternę glorię meritoria. cum per illa valeat vnusquisq; mereri ęterna pręmia p̃optata, quod tandem in extremo iudicio ostendet idem dominus commemorans opera misericordię, quibus iusti saluabuntur. dicens, esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui et dedistis mihi bibere &c. Inde subdit, venite benedicti patris mei percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mũdi, Mali autem qui huiusmodi misericordię opera neglexerunt damnabuntur. Ioan. c. 5. Matth. 25.

Proinde Apost. Pau. in. 2. epistola ad Corint. illud idē attestatur dicēs. Vnusquisq; mercedem accipiet secundum suum laborē, et paulo post, id quod in pręsenti est momentaneum et leue tribulationis nostrę, supra modum in sublimitate ęternũ glorię pōdus opatur ĩ nobis, cui fauet illud q̃d ad Colo. ait. Quodcũq; facitis, ex aĩo operamini, sicut domino & non hominibus, sciētes quod 1. Corin. 3. 2. Cor. 4. Coloss. 3.

a domino accipietis retributionem hęreditatis.

Phili.1. Phili.2. Amplius ad Phi. Mihi viuere Christus est, et mori lucrum, Omne.n.lucrum est alicuius meriti præmium igitur, et infra, cũ metu et tremore vestram salutem operamini etc. Rursus autem

Hæbre.5. ad Hębreos inquit, Non est iniustus deus vt obliuiscatur operis vestri, et laboris ex charitate suscepti. Item adhuc infra, beneficentię, et communionis nolite obliuisci. Talibus.n.hostijs promeretur deus etc.

1.Ioan.3. Deniq; Ioannes in prima canonica inquit, filioli nemo vos seducat, qui.n.facit iustitiam iustus est, sicut et ille iustus est, si ideo qui facit iustitiam est iustus. sicut et ille iustus est, ergo pro iustitia a iusto iudice iuste p̃mia adipiscetur etc.

2.Ioan.1. In secunda vero canonica iterum ait, videte vos metipsos, ne perdatis quę operati estis, sed vt mercedem plenam accipiatis. At dominus tandem

Apoc.22. in Apoc. tertiam hanc nostrę conclusionis partem lucidissimę concludit dicens. Ecce venio cito, et merces mea mecum est reddere vnicuiq; secundum opera sua.

Omniũ dictorũ epilogus. Si igitur tantum vnum, vel duo, aut tria scripturarum testimonia aduersus hęreticos sufficerent, quanto magis tot et tantę diuinarum literarum authoritates, et apertissima testimonia pro positum nostrum concludere valebunt, Habetis igitur hęretici distinctas rationes et authoritates, pro trib. conclusionis nostrę distinctis partibus, aliquib.n.ostensum est, opera nostra necessaria esse ad hominis salutem, alijs autem illa hoĩem reddere iustum, quibusdam vero alijs palam demonstratum est, quemlibet viatorem in gratia existentem, ex operibus bonis, mereri etiam vitę ęternę

tę ętern ę

tę ęternę mercedem. Modo autem superest probare ipsũ talẽ ęternã mercedẽ mereri de cõdigno (vt dicitur) & ex debito iustitię qđ sic ostẽditur.

Primo.n. Salomon loquens de vexatis & tẽtatis a deo inquit Tentauit eos deus, & inuenit illos dignos se. Item Pau. ad Coloss. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum &c. Sapien.3. Coloss.1.

Pręterea in Euangelio Luc. & ad Timo. scribitur, Dignus est operarius mercede sua. Luc.10. 1.Thim.5.

Proinde Apostolus de se loquens ait, bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui, ideo reposita est mihi corona iustitiæ quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, si reddet iustus iudex, ergo secundum debitum iustitię quod est pręmia condonare condigne, et si reposita est Paulo corona iustitię, igitur decondigno et ex debito iustitię p̃miabitur, quod erat propositum probandum, quare concludendum est quod si homo ex opibus bonis in gratia operatis, meretur de condigno, & ex debito iustitię, vitæ ęternæ mercedem, quod etiam opera bona saluant, & vltra igitur iustificant, plus.n. est saluare quam iustificare teste apostolo. Quos p̃destinauit, hos vocauit, quos vocauit, hos iustificauit, quos vero iustificauit, hos & magnificauit, iustificatur quippe homo per gratiam, magnificatur autem per gloriam, quare plus est saluare quam iustificare, & si opera iustificant igitur necessaria sunt ad salutem, & sic a primo ad vltimum, ex tertia parte conclusionis, infertur secunda, & ex secunda prima igitur &c. 2.Thim.4 Ro.8.

Aduersantur Lutherani.

AT contra hanc tertiam conclusionis partem instant moderniores hęretici mul-

tis scripturarum authoritatibus.

Ro.8. Primo ait Pau. Nō sunt cōdignę passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis.

Ro.6. Secūdo ille idē supra dixit grā dei vita ęterna.

Luc.17. Tertia dominus ait cum feceritis oīa quę pręcepta sunt vobis dicite serui inutiles sumus quod facere debuimus fecimus.

Esaiæ.64. Quarto etiam Esaias ait, quasi pānus menstruatę vniuersę iustitię nostræ.

Titi.3. Quinto Apostolus insuper ad Titū loquens ait. Nō ex operibus iustitię quę fecimus nos, sed scđm suam misericordiam saluos nos fecit.

Ro.11. Sexto ille idem Paulus ad Romanos ait, quis prior dedit ei vt retribuetur ei &c.

Rō pro Luthe. Pręterea rōne sic arguunt oē pmiū meriti de cōdigno reddit scđm iustitię debitū ita qđ non reddēs esset iniustus sicut Ro.4. scribit ei q opat

Ro.4. merces nō iputat scđm grām, sed scđm đbitū, de

Ro.11. us āt nullius pōt eē debitor dicēte Apo. Ro.11. qs prior dedit ei, vt retribuet ei quasi dicat, nullus.

2.Ratio. Itē oīs debitor nō reddēdo ē iniustus, Deus āt nō reddēdo nō pōt eē iniustus, igit nō pōt eē debitor, cōsequētia ē nota, cū maior)teste Apost. q ait, reddite oībus debita, et seqī, nemini qcq̄ debeatis Ro.13. Minor pbat, qa deus pōt pmiū nō

Ro.13. reddere, cū ad extra operet cōtingēter nō tn̄ pōt eē iniustus cū volūtas sua sit essentialiter iusta et prima regula totius iustitię, vnde quicquid pōt, aut vult, iuste pōt et iuste vult, & ita nullius debitor esse potest quare &c.

Responsiones catholicorum.

AD illas autoritates & ad q̄scūq; alias ad idē attinētes dupliciter respondendū est.

Primo quod ꝓcedũt de nostris operibus cõsi deratis in se secũdũ intrinsecã & naturalẽ eorũ dẽ bonitatem quã habẽt ex voluntate eliciẽte cõ formiter rectę rationi,non secũdũ dignitatẽ,quã habent ex gratia cooperãte & libera dei accepta tione qua ea vt digna ordinat & acceptat ad ta le prẹmium,nã omnes Christi fideles ignorare nõ debent omnia opera nostra in se, & in ordine ad nostrũ voluntatem considerata(quomodo pro prie dicuntur opera nostra.Quia sic considerata sunt in potestate nostra etiam non excludẽdo ge neralem dei influentiam)sit itaq; cõsiderata prę cise sunt ĩdigna tanto prẹmio immo imperfecta & defectibus plena , Secus si considerantur vt sunt a spiritu.s.mouente & inhabitãte , ac a gra tia cooperante,necnõ a dei voluntate ipsa vt di gna acceptante,sic.n.digna sunt tali p̃mio bene ficio iuxta illud Hester. Hoc honore dignus est quencunq; Rex voluerit honorare,in p̃mio nã q; est considerare beatitudinem formalem (vt dicunt) he de dei.s. fruitionem et beatitudinem obiectiuã,q̃ est trinitas benedicta, secũdum illud Gen.Noli timere Abrahã ego ꝓtector tuus , et merces tua magna nimis.verba sũt dei ad Abra ham,et diuina ordinatio seu voluntas qua vult sic operantem,tali prẹmio vel mercede p̃miari, iuxta illud Apoc. vltimo,

Responsio prima.

Hester. 6.

Gen.15.

Apoc.7.

Merces mea mecũ est,hoc est in mea potesta te et voluntate reddere vnicuiq; secũdum operą sua.His etiã inuenitur aliquid proportionale in actu meritorio,nã ibi est spiritus sanctus inhabi tãs ꝑ gratiã,tanq̃ primum mouens,qui propor tionatur vltimo fini trinitati deo, quæ est beati tudo obiectiua.Ibi etiã reperitur gratia gratum

Apoc.vlti.

faciens supernaturalis a deo infusa tāq̄ semen glo rię quia quemadmodum semen arboris virtute continet totam arborem, ita et gratia virtute cō tinet pręmia eo modo etiam quo pręmium est infinitum, et gratia est infinita, nam charitas est gratia quę secundum Apostolum nunq̄ excidit, gloria autem est gratia consumata.

Et licet per hanc primam responsionem efficacissime demonstretur qualiter intelligi debeāt p̄allegatę autoritates. Nihilominus etiam aliter a nobis respondendum est. Pro cuius prauę obiectionis responsione notandum est, quod meritū condignum alicuius pręmij (quod vere et ꝓprie dicitur meritum) est opus a voluntate elicitū ad p̄mium alicui secundum debitum iustitiæ retribuendum acceptatum, Consistit autem iustitia illa in quadam proportione meriti ad pręmium et æqualitate, Iustitia nempe ꝓprie capta, sicut non reddit minus bonū pro maiori, ita nec maius bonum pro minori. Requiritur itaq; ad meritum condignum proportio ęqualitatis meriti ad pręmium, Hęc autem ęqualitas attenditur pe nes duo, vel ex natura et conditione intrinseca meriti ad p̄mium. Ita quod non sit maius meritum neq; minus, quam p̄mium, et contra, sed om nino sit ęqualitas meriti & pręmij, vel hęc ęqualitas attenditur ex ordinatione, vel pacto, aut cō uentione, seu promissione p̄miantis, exemplum primi, quando merces commensuratur vtilitati. quæ pręmians consequitur ex actu & operatione merentis, vt si aliquis laboraret per totā diē vel ebdomadam, aut mensem alicui, et tantum esset pręmium dantis, sicut fuit opus et meritum laborantis, tunc illa iustitia appellatur ęqualitas

Primū notabile.

Quid sit meritū cōdignum alicui p̄mio.

Duplex est iustitia.

meriti ad pręmium,ex natura et conditione intrinseca operis et pmij. Ita quod non dat ei neque plus,neque minus,sed tantum quantum meruit. Exemplum secundi. Si.n. aliquis dominus conueniret cum aliquo,vt fideliter tantummodo p vnum diem,aut ebdomadam laboraret in vineā suam,et ex liberalitate sua promitteret ei ducentos aureos,pro huiusmodi labore, tunc conuentione facta,pacto et instrumento,si homo ille fideliter laborauit, de condigno ipse meretur ducentos aureos, non propter ęqualitatem operis ad præmium,ex natura et conditione intrinseca, ipsius meriti et pmij,quia maius est pręmium q̃ opus,meretur autem homo ille ducentos aureos ex conuentione,et promissione illius domini pro mittentis et liberaliter dantis,sicut dicitur in euāgelica parabola Matth. quando paterfamilias Matth. 20. ordinauit dispensatori suo, vt tantum daret nouissimis sicut primis,et quia primi se contristarunt,eo quod portauerunt pondus diei, et estus, et tantum daret eis sicut nouissimis, qui tantūmodo vna hora laborauerunt. Respondit paterfamilias vni eorum dicens Amice non facio tibi iniuriam,nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est et vade. Hęc autē sentētia, et ęqualitas iustitię non fundatur ex natura et cōditione intrinseca operis et pmij,quia absque vlla animi ambiguitate maius est pręmium q̃ meritum,at huiusmodi Christi sententia et iustitia seruata fundatur in conuentione vel promissione seu pacto,et re. Sed adhuc sciendum est,quod siue iustitia seu ęqualitas iustitię attendatur ex natura et conditione intrinseca operis,siue ex ordinatione et conuentione,aut promissione pmian-

Secundum notabile.

tis, vt aliquod meritum vel opus dicatur condignum alicui premio & contra. Tria necessario requiruntur. s. operans, opus, et premians, ĩ operante reqritur, quod ipse sit amicus, inimicus. n. nõ est dignus premio sed pena: Quare peccator nihil meretur apud deum de condigno, quia non est amicus sed inimicus dei, vt ait Salomon. Fructus impiorum inutiles, et infra: Odio sunt deo impius et impietas eius, quod videmus in istis dominis temporalib. Si. n. esset aliquis inimicus alicuius principis, etiã si quotidie laboraret ꝓ eo nihil mereretur, immo nec opus eius acceptaretur ab illo, ita est de peccatore inimico deo, cuius nullum opus acceptatur ad vitam æternã. In opere aũt requiritur, quod illud opus operantis sit ordinabile ad vtilitatem vel honorem p̃mian tis, ideo opus existentis in gratia non ordinatum finaliter in deum, non est meritorium condigne, sicut sunt multa opera naturalia, et actus indifferentes, qui non sunt neq; boni, neq; mali, exemplum primi, vt p̃uia intellectio, vel solẽ lucere, et similia, exẽplũ secũdi vt fricatio capitis, vel barbe. Necesse est. n. vt opus operantis meritoriũ libere et volũtarie ꝓducatur a volũtate, et dirigatur in vltimũ finẽ. In p̃miante vero requiritur acceptatio, siue ordinatio opis directi ad tale premiũ, est aũt hec acceptatio et ordinatio ĩ ꝓposito, nihil aliud nisi diuina voluntas, quæ ab eterno voluit opus illud a tali et talib. principijs deriuatũ esse meritũ cõdignũ premio æterno. Nã si deus ex sua ĩfinita bonitate et liberalitate vult aliquod bonum nostre libere voluntatis opus esse æterne vite meritorium, cur Lutherani audẽt huic diuine voluntati ita nequiter aduersari? Ex

Cõditiões meriti cõdigni secũdũ theologos.

Sap. 4.

Sap. 14

1. Correla.

quibus sequitur, quod nō requiritur ad præmium de condigno, q̄p semper actus meriti, secundum intrinsecam suam bonitatem sit cōdignus, seu proportionatus tali pręmio. Alioquin nullū opus bonum nostrę voluntatis esset ęterno cōdignum pręmio, quod confirmant Lutherani, sed eius oppositum ostendit Christus in euangelio Matthei, et in alijs supra authoritatib. allegatis. Sed illa condignitas attenditur in proposito, ex diuina acceptatione. Ab ęterno .n. voluit deus opera illa existentis in gratia, esse condigna, ęterno pręmio. Vnde sequitur, quod homo iustus non meretur illuminationem solis, quia ęque deus solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super iustos et iniustos, Istis ergo sic declaratis, sequitur veritas nostrę conclusionis, videlicet, quod quilibet viator adultus existens in gratia, per opera bona a voluntate simul, & a gratia deriuata, de condigno, et ex debito iustitię meretur ęternę beatitudinis præmium, dico ex condigno, non ex ęqualitate, et natura, seu conditione intrinseca operis et pręmij, sed ex pacto, ordinatione, et conuentione, seu promissione pręmia largientis Christus .n. conuenit nobis, fecit pactum, quando .s. dedit legem, et promisit q̄buscūq; obseruātibus eā se daturū eis p̄miū vitę ęternę, et sic nos obseruātes legē, meremur de cōdigno vitā ęternā ex ꝓmissione, et cōuentione facta, vt elicitur ex illo euangelio, Exijt primo mane paterfamilias conducere operarios in vineam suam, iustū autē et debitū est vt pacta, ac ꝓmissa seruentur, iō &c. et ita oēs autoritates a nobis allegatę, quibus significatur, quod nos digna meremur, intelliguntur isto modo

2. Correla.

Ex dictis Ifertur propositum.

Matth. 20.

ex iſtis etiam dictis ſequitur hæc concluſio correlatiua. Nullus viator etiam exiſtens in gratia, per opera bona meretur vitę æternę mercedem de condigno, et ex debito iuſtitiæ Dico de condigno, non ex conuentione, aut promiſſione prę miantis, ſed ex ęqualitate, et natura intrinſeca operis et pręmij, ita quod tantum ſit meritum, quantum eſt pręmium, nam ſi homo per infinitum tempus virtuoſe, et religioſe, et in maxima abſtinentia viueret, et omnia dei pręcepta etiam cum adiutorio diuinę gratię obſeruaret, nunq̃ tamen meretur vitę ęternæ pręmium de cōdigno, et ex debito iuſtitię iſto modo, ita quod tantum eſſet pręmium vitę ęternę, ſicut eſſent merita ſua, cum ſua natura ſint parui momenti, et finita, et per conſequens non meritoria illius infiniti pręmij, et hoc eſt ꝙ dicitur. Rom. 8. Non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, Et Luce. 17. Cum feceritis omnia, quæ pręcepta ſunt vobis &c. Et ſic conſequenter omnes alię ſcripturarum autoritates, quibus Lutherani contra nos inſtant, ad hunc ſenſum intelligi videntur, meremur quippe, per opera bona vitę ęternę præmium ex conuentione et promiſſione dei, non meremur vero, quantum ad intrinſecā rationem et qualitatem illius maximi pręmij, reſpectu noſtri meriti, de quo p̄mio Pau. loquitur dicens, Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quę preparat deus diligentibus ſe etc.

Concluſio correllatiua. *Euidens pbatio.* *Ro. 8.* *Luc. 17.*

Ad rationem etiam factam de facili reſpondetur, et conceditur, quod pręmium redditur merito condigno, ſecundum debitum iuſtitiæ, et negatur quod deus nullius poteſt eſſe debitor. Nā

Solutio rationis.

licet deus nullius debitor esse possit ex natura rei,potest tamen se vltro facere debitorē nostrū, ex sua libera voluntate, nobis promittendo pro talibus operibus tantum pręmium, sicut homo gratis promittens alicui ex sua libertate donum, se debitorem illi constituit. Tenetur.n. secundū iustitiam seruare promissum. Apostolus.n.dicit. Quis prior dedit illi &c. Loquitur de redditu ex natura rei debita.s.pro aliquo prius ad sui utilitatem recepto. Hoc autem locum non habet in deo,qui nullius eget,Et cum iterum arguitur sylogistice,probando deum non posse esse debitorem. Respondetur per distinctionem. Quia vel Ro.11.
illa determinatio,non reddendo, determinat maiorem extremitatem.s.debitor, vt maior valeat ista,omnis debitor non reddens est iniustus, sic male subsumitur,et male concluditur, sed deberet sic sylogizari,omnis debitor non reddens est iniustus,deus non est iniustus, ergo deus non est debitor non reddens. Suo modo si arguitur cum verbo potest.sic cōclusio est vera,quia licet deus possit non reddere præmium,non tamen potest esse debitor,et non reddere,cū quo non stat non reddere,cum eius voluntas sit immutabilis. Si vero hęc particula non reddendo determinat hanc particulam iniustus,sic maior est falsa, qa valet ista omnis debitor est iniustus non reddēs, quæ est falsa de deo,et de multis alijs. Si dicis nō reddendo includit cōditionalē, et valet omnis debitor si non reddit est iniustus,respōdetur quod conditionalis non est sylogismus cathegoricus, neq; aliqua species sylogismi hippotetici, si vero fuerit de conditionato extremo, respondetur vt prius, quare &c.

Conclusio.4.

LIcet nullus viator actib.seu operib.a voluntate libere deriuatis mereatur primã gratiam de condigno,potest tamen quilibet hõ diuina cooperante gratia. De cõdigno et ex debito iustitię mereri eiusdẽ grę augmentũ. Prima pars probatur,quia operib.pręcedentib. gratiam,neq; sequentib. Nõ primum, quia opera pręcedentia gratiam sunt opera peccatoris,& ingrati deo,ergo nullum tale opus,est pręmio dignum.vt dicunt est. Neq; secundum,quia nullũ opus potest esse meritorium gratię pręexistentis, Tum quia meritum est via ad pręmium, via autem non sequitur suum terminum. Tum quia meritum condigni presupponit gratiam. Sicut effectus causam. Gratia.n.est causa principalis meriti,vt probabitur, ergo opus nõ potest esse meritum primę gratiæ quã supponit,alioqn causę essent sibi inuicẽ causę in eodẽ genere cãę, q; est impossibile. Meritum autẽ reducitur ad genus causę efficiẽtis,respectu pmij,iõ &c. Et si dicas bonus miles meretur equũ sibi a Rege datũ, p obsequia sequentia,ergo a simili quis gratiam sibi datã mereri põt per bonũ vsum gratię receptæ. Hoc est per opera sequentia in gratia operata,Respondetur q; hoc est manifeste cõtra Apo-

Ro.11. stolum ad Ro.d.Si aũt gratia,iã nõ ex operibus alioqn gratia iã non esset gratia,q; de prima gra maxime verũ est. Pręterea nõ ẽ simile de equo militis,et gratia prima,qa Rex nõ dat equũ,nisi intuitu seruitij,q; sperat sequuturũ. Non.n.daret equũ,nisi pręsumeret militẽ donũ hoc sequẽtib.seruitijs cõpẽsaturũ. Deus aũt dans primam gratiam,non dat illam intuitu meritorũ sequẽ-

tium,alioqn nō daret ei,quē sciret nō bene vsurum gratia,qꝑ falsum est,quia omni non ponenti obicē infundit gratiā. Etiā si postea non bene vtatur,sicut est videre in pueris baptizatis,accedente vsu rationis a deo auersis: Sed quia huic primę parti conclusionis non minus Lutherani, q̄ Catholici fauent,ideo alias prętermitto probationes. Quod.n. fere ab omnibus conceditur,magna non indiget probatione.

Secunda pars (cui magis aduersantur hęretici moderni) probatur authoritate beati Augustini,ad Bonifacium. Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, sed si non admittitur authoritas Augusti. Probatur ratione, quia quilibet habens gratiam,habet vnde potest proficere in merito pręmij beatifici, vt supra probatum est,ergo etiam habet vnde potest proficere in gratiam,tenet consequentia,quia maior beatitudo retribuenda pręexigit maiorem gratiam in pręmiando. Oportet ergo gratiam crescere proportione quadam ad gloriam retribuēdam. Crescit aūt gratia per sui augmentum. Prima rō ꝑ augmētō gratiæ.

Item oēs conditiones meriti de cōdigno, seu meriti absoluti,idem est.n. dicere meritū absolutum,& meritum condignum, conueniunt bono operi, ex grā deducto respectu vlterioris gradus gratię,quo augeť ergo &c. añcedēs patet,qa ibi est dignitas eliciētis,est et grā cooperans. pariter et deus acceptās,necnō et proportio ad gradum, quo gratia augetur,vnde & si tota gratia constituta ex gratia ꝑexistente & super addita excedit gratiam ꝑexistentem,tamē gradus ille ꝑcisę qui supadditur non excedit,et pręcise respectu illius est meritum,non respectu ꝑexistentis. Secūda rō

Quinta conclusio.

QVilibet homo obice remoto, ac homo bono motu in deum ex arbitrij liberta-te deriuato licet non de condigno, neq; ex debito iustitię præcise, tamen congrue seu ali quomodo non primam gratiam mereri potest.

Quid sit re mouere obicem.

Hęc conclusio sic probatur, quia quemlibet actum, vel omne opus facientis q; in se est, deus acceptat ad tribuendum gratiam primam nõ ex debito iustitię secundum ex sua liberalitate, sed homo remouendo obicem. i. obstaculum et diui nę gratię impedimentum hoc est cessando ab actu, et consensu peccati, et eliciendo bonum mo tum in deum, tanq; in suum principium et finẽ, facit quod in se est, ergo huiusmodi opus, et bo-num motum in deum acceptat deus, de sua libe ralitate ad infundendum gratiam. Vltra, ergo re mouendo obicem meretur gratiam congrue, seu aliquo modo, vltima consequentia est nota, quia quilibet actus libere elicitus, et acceptatus a deo ad aliquid retribuendum non ex debito iustitiæ, sed ex sola dei acceptantis liberalitate, aliquo mo do dicitur meritorius, quia saltẽ deus facit actũ illum meritorium, acceptando ipsum, quem et nos meritum congruum appellamus, & hoc a nullo debite negari potest. Prima etiam conse-quentia est nota, eo quod est sylogistica in ter-tio modo primę figurę. Maior probatur per illud Zacharię. Conuertimini ad me, et ego con-uertar ad vos.

Probatio maioris.

Zacha. 1.

Iacobi. 4. Apoc. 3.

Item Iacobus Appropinquate deo, et ipse ap propinquabit vobis, & Ioan. in Apoca. Ego sto ad ostium & pulso, siquis audierit vocem meam, et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad il-

lum,et cenabo cum illo,& ipse mecum. Cõuerti autem ad deum,et appropinquari deo,ac aperiri illi,est facere quod in se est. Conuertitur nempe deus ad hominem,et appropinquat ei, ac intrat habitando in eo, et cenando cum illo per gratiam,quam infundit ille.

Item Augustinus super illud Pauli cap. secundi ad Thimo. 2. Negare seipsum non potest, & cum sit iustus, non potest negare suam iustitiam, ergo cum sit misericors non potest negare suam bonitatem & misericordiam,quia ꝓnior est ad largiendum de sua misericordia & bonitate,q̄ ad puniendum de sua iustitia. Si ergo non potest suam iustitiam negare facientibus malum,multo magis non potest suam bonitatē, & misericordiam negare illis,qui requirunt eā, sed qui facit quod in se est, requirit bonitatem, & misericordiam ergo dat ei,hoc autem est infundere gratiam. igitur &c. 2. Thim. 2.

Prȩterea idem Aug. super illud Ro. 5. Iustificati ex fide pacem habemus ad deum ait, Deus respicit confugientes ad se,aliter in eo esset iniqtas. Sed impossibile est,quod in eo sit iniquitas, ergo impossibile est,quod non recipiat confugiētes ad se,sed faciens quod in se est,confugit ad ipsum,ergo necesse est quod ipsum recipiat, recipit autem infundendo gratiam. Minor probat̄, quia remouendo obicem,qui est cōsensus in peccato,et eliciendo motum bonum liberi arbitrij in deum facit quod in se est. Vltra.n.ex se nō potest, supposita semper generali influentia dei, sine qua omnino nihil potest. Ro. 5.

Ex quib. seqtur,quod iniuste et male Lutherani derident, et negant huiusmodi Theologorū Correlariū cōtra Lut.

distinctione.s.de merito condigno, et congruo. Nã qđ detur aliquod meritũ alicuius pręmij cõdignũ ex debito iustitię, videlicet ex cõuẽtione, et pacto,ac dei p̃miantis libera acceptatione, Pariterq; detur meritũ congruũ,qđ est opus a voluntate libere elici tũ,ad aliqđ bonũ retribuẽdũ acceptatũ,non si quidẽ ex debito iustitiæ, sed ex sola acceptantis liberalitate, clare liquet.ex rationibus et autoritatibus supradictis. At in hoc differunt,quia meritũ condignũ p̃supponit gratiã, simulq; pactum,aut conuẽtionem, seu p̃miantis promissionẽ,vt patuit supra. Meritum vero cõgruum,non p̃supponit gratiam. Potest.n.pręmia largiens aliquid retribuere operanti,intuitu alicuius operis,alias non daturus, non tamẽ tãq̃ digno in se,nec ratione operis condigni, sed ex sua liberalitate,etiam ei qui inimicus est,vt euidenter constat de homine peccatore, contrito tñ et pęnitente,cuius contritionẽ deus acceptat, ad gratiam elargiendam,facitq;,ex sua liberalitate illud pænitẽtię opus esse aliquomodo diuinę gratię meritorium,quoniã cuilibet faciẽti quod ĩ se est semper deus est paratus suã tribuere gratiã, vt non minus rationib.q̃ authoritatib. probatũ est supra,igitur concl udendum est pręuiam contritionem,seu interiorem pęnitentiam esse meritum congruum,respectu diuinę gratiæ. Quare quilibet peccator faciens quod in se est,ex contritionis virtute,de congruo primam meretur gratiam,qua habita inde ex bonis operibus de condigno,et ex debito iustitię.s.ex pacto, aut conuentione, seu pręmiantis promissione meretur vitæ æternę mercedem, vt luce clarius liquet ex supra dictis &c.

Quid sit meritũ congruum.

Correlariũ

Pulcherrimum quęsitum.

SEd quęret aliquis & non imerito, quid sit facere q in se est, et quō ifidelis habet, seu pōt facere q in se est, pariter et fidelis. Respōdēdum est quod ī quolibet homine est ratio recta, per naturam, qua quilibet pōt cognoscere suum principium. s. deū. Per hoc. n. quod quilibet homo naturaliter scit non semper fuisse, scit se factum esse, et habere principium, et scit quod ab illo principio habet quicquid habet boni, a quo debet petere bonū, et suorū deffectuū cōplementum. In cuius signū nulla fuit hominum natio, q voluerit esse sine deo, a quo necessaria & subuētionem peteret, licet multi errantes, et decepti illos coluerint pro deo. Cum ergo secundum illam nationem, per liberū arbitriū operatur homo, recurrendo ad illū, quē scit esse suū principiū, et petit ab eo lumen cognitionis fidei, et boni, facit quod in se est, et hoc natura est in quolibet homine. Infideli autem peccatore, qui habet fidem informem. nihilominus fides illa ad duo radiat. s. ad diuinam iustitiam damnantem reprobos, et ad diuinam misericordiam saluantem electos. Si ergo auertat suum arbitrium ab actu peccati, considerando diuinam iustitiā damnātem reprobos, et conuertat ipsum ad obediendum deo, et diligendum deum consideratione misericordiæ, qua saluat electos ex primo enim generatur, timor, ex secundo spes, et hoc faciendo facit quod in se est. Sed forte dicet Lutherus, hoc facere quod in se est, præsupponit liberum arbitrium. Sed hoc non datur, ergo nullus potest facere quod in se est, respondeo, quod in conclusionibus sequentis tractatus Deo op-

Quō ifidelis facit q in se est.

Quid sit facere q i se est apud fidelem.

Obiectio.

timo auxiliante apertissime demonstrabitur liberum arbitrium de necessitate dari etc.

Potest etiam breuius dici, quod infidelis facit quod in se est, dum arbitrium suum conformat rationi, ac toto corde petit, ac quęrit illuminari ad cognoscendum veritatem, iustitiam, et bonū.

Actuū.10. Exemplo Cornelij Centurionis actuum.10. Fidelis vero facit quod in se est, si secundum regulam fidei detestatur peccatum. proponens in omnibus obedire deo, et eius pręcepta seruare, peccatum. n. detestando remouet obicem, volens aūt deo tanq̄ summo bono obedire propter ipsum deum, habet bonum motum in deum, et sic patet minor quod. s. remouens obicem, et habens bonū affectū in deū, facit q̄d in se est quare etc.

Facere q̄d i se est q̄d sit breuiter

Aliud perpulchrum quęsitum.

Necessitas coactionis imutabilis.

POtest insuper aliquis quęrere, an deus necessario det gratiam faciēti quod in se est. Respondetur per duplicem distinctionem, quoniam necessitas dupliciter sumitur. s. pro necessitate coactionis, vel pro necessitate mutabilitatis, vel potest poni alia distinctio. Est. n. necessitas simpliciter dicta, seu absoluta, cuius oppositum includit contradictionem, et est necessitas ex conditione seu suppositione. Tunc dicitur, quod deus dat gratiam facienti quod in se est, necessitate imutabilitatis, et ex suppositione, quia disposuit deus dare immutabiliter gratiam faciēti q̄d in se est, vt supra dictū est. Illa ergo ordinatione stante, et suppositione, non potest non dare gratiam facienti quod in se est, quia tunc esset mutabilis. Sic prędestinatus non potest non saluari in sensu composito. s. ex suppositione, quia impossibile est p̄destinatū non saluari, stante sua

Necessitas absoluta cōditionata.

p̄destinatione,

prędestinatione,licet in sensu diuiso.i. simpliciter, & absolute hęc sit vera, qui prędestinatus est,potest non saluari, quia potest non esse prędestinatus,cum prędestinatio cuiuscunque sit contingens,sic omnis ordinatio dei ad extra est contingens. Vnde hęc consequentia est necessaria. Albertus est prędestinatus,igitur, Albertus saluabitur, Licet tam antecedens q̃ consequens sit contingens. Quapropter eodem modo sequitur, Albertus facit quod in se est,ergo deus dat ei gratiam,licet vt dictum est,tam antecedens q̃ consequens sit contingens, sic ergo necessarium est ex suppositione deum dare facienti q̄ i se est gratiam,quia hęc conditionalis est necessaria. Si homo facit q̄ in se est,deus dat gratiam. Non autem necessario simpliciter,neque coactus,dat gratiam facienti quod in se est, quia illa necessitas non cadit in deum,respectu cuiuscunque creaturę.

Sed obijciunt Lutherani dicen. impossibile est hominem facere quod in se est,quia facere quod in se est,est remouere obicem & impedimētum gratię. Obex autem gratię est peccatum mortale,sed nullus homo potest de se peccatum suum remouere,cum solus deus remittat peccata. igitur nullus homo potest facere quod in se est. Obiectio Lutheranorū. Respondetur,quod obex gratię, quandoque dicitur peccatum mortale,quantum ad reatum, quandoque dicitur peccatum mortale quantum ad actum interiorem & exteriorem,qui est consensus & complacentia peccati. Respōsio catholica.

Primū remouere non potest homo,quia peccatum quo ad reatum non remouetur, nisi per peccati veniam, quod solius dei est, qui tamen paratus est remittere faciēti quod in se est. Obi-

cem vero secundo modo dictum potest remoue re peccator, quia potest cessare a cõsensu et actu peccandi, immo odire peccatum, et velle non pec care, & de hoc obice intelligenda sunt dicta supe rius, in quintę conclusionis probatione &c.

Hic clarius loquit author.

Vel vt idem clarius dicam, de eodemq; vos certiores faciam. Duplex est obex, vel obstaculum seu impedimentum gratiæ gratum facientis, quod idem est .s. mortale crimen, & actualis consensus peccati, seu complacentia & perseuerantia in illo. Remouere autem primum obicem, aut obstaculum, seu impedimentum, quod in idem reddit, in hominis non est potesta te, quia solius dei est remittere peccata. Secundum vero obicem et diuinę gratię impedimentum potest homo remouere, discedendo a perseuerantia, & complacentia peccandi. Pariterq; ab actu et consensu peccati. Quid est.n. obicem remouere, nisi peccata detestari, ac per veram cordis contritionem dolere de commissis cum firmo non amplius peccandi proposito?

Obicem remouere qd sit.

Quid facere quod in se est.

facere autem quod in se est, prȩter hoc, addit bonum motum in deum.s. velle in omnibus deo obedire, eiusque obseruare mandata, tunc statim deus, qui nunquam deest facienti quod in se est, ei remittit peccata nouam infundendo gratiam, non siquidem coactionis, vel absoluta necessitate, sed conditionatą quippe & immutabilitatis necessitate, prout dictum est supra, quare &c.

Sexta Conclusio.

LIcet nullus viator possit alteri mereri primam gratiam, beatitudinem, siue gloriam directe, nec aliquem eius gradum. Po-

test tamen homo saltem indirecte, vel aliquomodo alteri mereri primam gratiam, & augmentum eius, necnon & cetera dona gratię gratis datę.

Prima pars conclusionis probatur, quia beatitudo respondet tantum gratię et operibus proprijs, ei qui beatificatur, et non gratię alterius, nec alienis operibus dempto merito Christi, qui omnibus meruit gratiam (et nota ꝙ de beatitudine essentiali loquitur conclusio) dicit. n. scriptura Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisqꝫ propria corporis, prout gessit siue bonum siue malum. 2.Corin.5.

Item ad Corinth. ait Pau. Vnusquisqꝫ ꝓpriã mercedem accipiat secundum suum laborem. 1.Corint.3.

Pręterea idem Apostolus ad Ro. inqt. Vnusquisqꝫ pro se rationem reddet deo. Ro.14.

Proinde ad Gala. iterum dicit, Quę seminauerit homo hęc et metet, et ibidem vnusquisqꝫ onus suum portabit. Gal.6.

Item ex merito alicuius sancti non confertur gratia peccatori directe, et ex debito iustitię, eo ꝙ nihil deus debet peccatori nisi pęnã; nec illud debet sancto oranti, quia pollicitus est deus exaudire orationes sanctorũ, pro se non pro alijs, põt n. multipliciter impediri pro alijs orans.

Secunda pars conclusionis probatur, per illud Matth. Videns Iesus fidem illorum dixit paralitico. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, vnde glosa. Pensate fratres quantum valet apud deum fides propria, cum tantum valuit fides aliena, vt hominem sanaret in anima et corpore. Nõ autem sanatur in anima, nisi ꝑ gratiã, Sic beatus Pau. creditur conuersus orationibus Matth.9.

sancti Stephani, et beatus Augustinus orationibus matris suę, necnon & populus Israel multoties conuersus ad deum, et a flagellis liberatus orationibus Mosi serui dei, & sic de alijs, de quibus clare exempla habemus in scripturis, & eodem modo potest probari, quod vnus potest alteri mereri augmentum gratię, & cętera dona gratię gratis datę, quia si potest alteri impetrare gratiam quod maius est, ergo etiam augmentum gratię, &c. dona, quod minus est. Sed hęc altera pars conclusionis clarius, & fortius demonstrabitur, in libro de orationibus sanctorum, contra impia Lutheranorum dogmata &c.

COMPENDIVM RESOLVtum totius materię. De fide & operibus.

TRIA Pręcipue sunt nobis necessaria ad salutem, scilicet gratia quæ a solo deo est, inde opera bona quę ex libera hominis, voluntate eliciuntur quorũ pręstantissimum opus est charitas, Deinde fides quę a deo est, pariter & ab homine, Cum .n. dicit Apostolus fides ex auditu auditus autem per verbum dei denotat fidem esse ab homine. Cum autem Petrus clamat Domine adauge nobis fidem innuit augmentum fidei esse a deo non extensiue sed intensiue quo ad maiorem ipsius firmitatem, & si dicis Apostolus alibi ostendit fidem esse donum dei ergo a solo deo est, Respondeo quod ibi non loquitur de fide ne-

Rom. 10.

Luc. 17.

1. Cor. 12.

cessaria ad credendum, sed de fide ad miracula fa
ciendum quę est donum dei sicut est donum sa-
pientię et scientię, et aliarum gratiarum quæ gra
tis dantur. Quod autem gratia sit nobis necessa-
ria ad salutem, Liquet plurimis scripturarum te-
stimonijs. Ait. n. Christus, Sine me. i. sine gratia Io.15.
mea nihil potestis facere, Et rursus, Nemo venit Io.6.
ad me nisi pater meus gratia sua traxerit eum,
Et Paulus ad Corinth. Gratia dei sum id quod 1.Cor.15.
sum, & alio in loco, Gratia dei vita ęterna, De Rom.6.
fide etiam liquet quoniam Apostolus ait, Sine Hæbre. 11.
fide impossibile est placere deo &c. Et ibidem,
fides est substantia rerum sperandarum, Rursus Rom.1. Abachu.2.
iustus ex fide viuit, Et Christus in Euangelio, Io.3.
Qui non credit iam iudicatus est, Itaq; alibi
concludit, Qui crediderit et baptizatus fuerit Mar.16.
saluus erit, De operibus vero bonis qualiter illa
sint nobis necessaria ad salutem satis abunde di-
ctum est supra, Quamobrem Petrus in Epistola 2.Pet.1.
canonica ait Satagite, vt per bona opera vestra
certam vestram vocationem et electionem facia
tis &c. Non ergo fides aut gratia sola nec tantū
opera bona iustificant hominem sed hęc omnia
simul necessaria sunt ad salutem. Et si dicas Apo
stolus ait Gratia dei vita ęterna, si igitur ex gra- Rom. 10.
tia iam non ex operibus alioquin gratia non es-
set gratia, Respondeo ꝙ ille idem ait Vnusquisq; 1.Cor.3.
propriam mercedem accipiet secundum suum
laborem, Itaq; dicendum est ꝙ prima causa salu
tis nostrę est gratia, sed cum homo habet illam
non debet se ocio tradere, potius in vinea domi-
ni bona operari, Nam si princeps quispiam dice
ret pauperi mendico, accipe hos mille aureos, va Pulchrum exemplū.
de negociari pro te & me ille autem negociando

quamplures alios lucraretur, adeo vt efficeretur diues. Quęnam fuit causa illarum diuitiarum? Clare enim constat ꝙ radix & fundamentum, ac prima causa illius lucri fuit pecunia a principe data, Totalis autem causa minime dicenda est, quoniam addenda est alia secunda causa, videlicet negociantis industria qui non abscōdit peccatum domini sui, sed ad instar boni serui ait, Domine multa talenta tradidisti mihi, ecce quam plura alia superlucratus sum &c. Radix igitur et fundamentū nostre salutis, quo insuper Iacob omniū electorū figura in illa ęternitate p̄destinatus est fuit diuina gratia, illum autē prędestinatiōis finē nūquā assequi potuisset, sine fide et operibus bonis, itaq; tria hæc necessaria sunt ad salutē, Gratia.n.seu fides semotis quibuscūq; operibus bonis est vnū extremū Lutheranorū, opera vero sine gratia & fide, est aliud extremū pellagianorū, et phariseorū, sed omne extremum est vitiosum, sumendū est igitur mediū in quo omnis virtus adest, quod est gratia fidei vna cū operibus bonis, quibus homo facilius suū finem consequi valet, Quod aūt opera nō valeant sine gratia exēplo patet, Nā si pater quispiā haberet duos filios et iuniori paruulo pręciperet, vt ferat sarcinā, ille aūt non valens, clamet non possum, At pater iratus dicat, volo omnino vt feras sarcinam sine mora, Quid ageret paruulus ille? profecto plorans staret, quia tale pondus ferre non potest sed frater maior videns impotentiam iunioris fratris porrigit brachiū, et adiuuat, fertq; ei auxilium (quo dato) paruulus lętus fert sarcinam, Ita deus pater p̄cipit nobis vt bona operemur, obediamus ei, Diligamus deum et proxi-

Matth.25.

Duo extrema uitiosa.

Aliud exēplum,

mum, eius pcepta custodiamus, Homo aūt suis viribus, talia efficere non valet, deus vero vult, sed homo clamat, Emitte manum tuam de alto, At Christus qui est frater noster maior, et primo genitus in multis fratribus adiuuat nos porrigens dextram gratiæ suæ. Quamobrem opera bona sine gratia a nobis exequi minime possunt ideo &c. Roma. 8.

DE LIBERO ARBITRIO SEcunda acutissima Disputatio, Conclusio. Prima.

1 Liberum arbitrium necessario dari tam ad bonum quam ad malum, esseq; cuilibet homini connaturale omnino asserimus, quare falsa sunt illa Stoicorum dicta, omnia de necessitate eueniunt, certaque stant omnia lege, quę Lutherani esse vera impie fatentur.

Demonstraio euidentissimis rationibus libero arbitrio, tota hęc conclusio redditur vera, idcirco pro eius declaratione, ac conclusionis probatione, primo sciendum est, quod aliter de libero arbitrio locuti sunt philosophi, et naturales, et aliter locuti sunt Theologi, et sancti, nam philosophi loquuntur de libero arbitrio, prout distinguitur contra principium natu rale, qa tripliciter est agere secūdū philosophos, scilicet agere libere, quę est actio volūtatis agere naturaliter, quæ est actio ignis calefacientis, et agere violēter, q̄ est actio lapidis piecti sursū, vt habet philosophus. 2. phisicorū, vbi distinguit

principium actiuum in naturã et intellectum, per intellectum intelligit voluntatem siue liberum arbitrium. hoc est animam intellectiuam, respectu illius actus, quem habet in sua potestate, & ibidem, cum diuidit agens secundum propositum, & non secundum propositum, p agens secundum propositum intelligit, agens liberum, seu voluntatem, per agens non secundum propositum intelligit naturam, seu potentiam irrationalem. Vnde potentia libera, vt distinguitur cõtra naturalem, secundum philosophos est potentia indifferens ad opposita.i. quę ad productionem alicuis effectus, omnib. positis, et eodem modo se habentibus, nullo variato ex parte sui vel alterius habet in potestate sua, ita non producere sicut producere, ita ꝙ natura sua ad neutrum determinatur, & talis potentia, dicitur contingẽter & libere productiua. Potentia vero naturalis opposito modo describitur, est potentia ad vnum oppositorum determinata, quæ non habet in potestate sua vtrunq; oppositorum, et talis agit necessario.i. positis omnib. requisitis ad productionem effectus, non potest non producere. Ex quo sequitur, ꝙ nulla causa respectu eiusdem effectus est libera. & naturalis, quia implicat, Secundo sequitur, ꝙ causa respectu vnius effectus, potest esse libera, et eadem respectu alterius erit naturalis, patet de anima rationali, quæ respectu actus volendi est libera, & eadem respectu intellectus est naturalis, ex quo tertio sequitur, quod sola humana voluntas est libera.

Quid potẽtia naturalis.

Correla. 1.

Correla. 2.

Correla. 3.

Theologi vero, et sancti scriptores loquuntur de libertate, quandoq;.n. accipiunt libertatem, prout distinguitur contra coactionem, ita quod

potentia dicitur producere libere, quando non producit coacte: quia producere vi vel coacte est producere contra suum velle, sicut dicimus, quod mercatores quando proiiciunt merces in mari, non proiciunt eas vi. hoc est contra eorum vel le, immo proiiciunt libere, prout libertas distinguitur contra vim, & talis libertas, non distinguitur contra principium necessariũ, quia stat, quod aliquod agens agat necessario, et etiã agat libere, isto modo capiendo libertatem, quia deus vult seipsum esse libere: et etiam necessario, non necessitate coacta, quia a nullo cogi potest, sed necessitate immutabilitatis, quia sic deus immu tabiliter ab ęterno ordinauit. Eodem etiam modo dicitur qđ pater in diuinis generat filiũ libere et necessario. Necessitas autem coacta semper re pugnat libertati arbitrij, non autem necessitas immutabilitatis, vnde liberum, idem est quod voluntarium, & isto modo libere producitur, quicquid producitur a voluntate, quare si volun tas produceret aliquem actum etiam necessario, voluntarie & libere produceret, non autem contingentur, et hęc libertas a coactione conuenit deo, angelis, et hominib. sicut voluntas conuenit illis vniuoce. Alio modo accipitur libertas prout opponitur seruituti, per quam quis alteri subiicitur, de qua Pau. ad Cor. 7. ait Seruus vocatus es, non sit tibi curę, sed et si potest fieri liber magis vtere, et sic secundum multiplicem seruitutem, potest poni multiplex opposita libertas, et quia duplex est seruitus secundum Theologos. s. seruitus culpæ, et seruitus miserię, ita duplex erit opposita libertas. s. libertas a culpa, et a miseria, seu a pęna: et hæc libertas conuenit tan-

Corint. 7.

tummodo deo,& beatis,de qua libertate loquitur Aug. prout recitat Magister. 2. sent. Multo liberius erit arbitrium,quod omnino non potest seruire peccato. viatores vero tanto sunt liberiores, quanto magis culpę, et penę sunt immunes, vt patet Ro. 6. Liberati a peccato serui facti estis iustitię. Damnati vero carent vtraqꝫ libertate, vnde diuiditur libertas in libertatem naturę,& libertatem gratię,et glorię,libertas namqꝫ naturę est libertas a coactione, libertas gratię est libertas a culpa,libertas glorię est libertas a miseria. Prima conuenit deo, et cuilibet creaturę habenti voluntatem liberam altera conuenit omnibus existentibus in gratia tertia conuenit tantummodo beatis. sed de istis tribus modis libertatis,non sumus dicturi in pręsenti tractatu: ideo tantum dicta sufficiant. Alia siquidem est libertas, quę opponitur necessitati non tantum coactionis,sed etiã immutabilitatis, et hęc dicitur libertas contradictionis, seu contingẽtię, & hęc est principium meriti,& demeriti, quia per hanc libertatem possumus peccare & non peccare, velle & nõ velle,tam bonum, q̃ malũ, et per consequens mereri et demereri. Mereri tamen mediante diuina gratia,et hæc libertas conuenit tantummodo viatoribus, qui sunt in statu peccandi,et non peccandi,merendi et demerẽdi, et secundum hæc significata libertatis, varię assignãtur libero arbitrio diffinitiones,varięqꝫ allegantur sanctorum authoritates. At quia de illa libertate,quę conuenit viatoribus sumus tantũ dicturi in præsentiarum,ideo dimissis alijs diffinitionibus sanctorum ponitur diffinitio Diui Augustini quam Magister recitat, 2. sen, Dis. 25.

Ro. 6.

De libertate in ꝓposito capta.

Liberũ arbitriũ quid sit.

quę talis est. Liberum arbitrium. est facultas rationis, et voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum ea desistente, quę secundũ Magistrum datur de libero arbit. viatorum tantum, et dicitur liberum quantum ad voluntatem quę potest in opposita, et dicitur arbitrium, quantum ad rationem discernentem bonũ et malum, ex qua diffinitione elicitur quod liberum arbitrium non est aliud, quam intellectus et voluntas simul, vt patet etiã ex vi vocabuli. Nam dicitur libe. arbi. vt p̃ arbitrium intelligatur intellectus rationalis, tanq̃ iudex dictans volũtati aliquod esse faciendum vel non faciendum, et p̃ liberum intelligatur voluntas, quę est libera ad illud volendum vel non volendum. et sic lib. ar. potest etiam aliter diffiniri. s. libe. arbi. est intellectus et voluntas, quę est eadem anima dictans aliquod esse faciendum vel non faciendum, et illud posse facere & posse non facere, quia intellectus practicus multotiens, et fere semper (vt diximus) dictat voluntati multa bona facienda, puta hodie esse ieiunandũ, vel audiendã missam, vel obseruanda p̃cepta dei, in potestate autem voluntatis est velle hodie ieiunare, vel non ieiunare, et sic velle audire missam, vel non audire, paritérq; in potestate voluntatis est imperare corpori, & partibus eius, vt moueantur ad sua perficienda mandata, nisi aliunde impediantur, velle autem et nomine eius nunq̃ possunt impediri. Et hoc siquidem liberum arbitrium, in cuius potestate est elicere bonum, vel malum et vtrumlibet secundum electionem facere vel dimittere, ac insuper in sua est libertate apetitúque moueri ad ea, quę bona vel autem mala

Aliter diffinitur.

indicat ratio, talisq; libertas non conuenit deo, neq; damnatis, neq; beatis, sed tãtummodo viatoribus. His ergo sic declaratis, probatur conclusio. s. quod necessario datur liberum arbitrium, tam ad bonum, q̃ ad malum.

Primo rationibus, deinde sacrarum scripturarum testimonijs.

Prima rõ. Mirabile et fortissimũ primæ rõis fundamentum.

Prima pro libero arbi. ratio demonstratiua.

SEd pro fundamento huius primę rationis, supponatur vnum, quod est verissimum in natura. s. quod oẽs rerum substantię quandam naturalem proprietatem habent a deo, vt naturale ab illo, cuius est proprium, nulla vi, etiã diuina seiungi posset, nisi illud idem perimatur, et licet rei substantia intelligi possit non intellecto, quod sibi proprium est. Nulla tamen virtus, excogitare potest rem actu esse absq; eo qđ sibi proprium est, congenitum, et connaturale, Exempli causa, sol lucem habet, quę sibi congenita est, vel cõcreata, et cõnaturalis, et vsq; adeo est eadem sibi: quod deus non posset a sole lumẽ seiungere, nisi solem destrueret. Pariter plumbum grauitatem habet sibi connaturalem et cõgenitam, quod licet possit intellectus plumbi naturam intelligere, non cogitando de eius grauitate. Nullus tamen sanus intellectus intelligere potest, plumbum existere denudatum a sua congenita grauitate, et quod dictum est de sole et plũbo, ita dici potest de vna quaq; rei substantia, et eius proprio, sicut de igne, a quo connaturalis eius caliditas per nullam potentiam separari potest, nisi ignis corrumpatur. Impossibile est. n. ignem esse, et non habere caliditatem, et aquam existere sine humiditate, quemadmodum homi-

nem esse,et non esse risibilem, non est possibile, eo quod risibilitas cum sit propria passio hominis,ab ipso separari nequit, et si hoc accidit in vna quaq; substantia corporea,verius id existimandum est de re perfectiori.s. de rationali anima,quæ tota perfectione præferenda est cunctis corporeis rebus,pariter et de mentib. angelicis: quæ omnia volens deus creare,licet potuerit non creare.tamen non potuit ea producere, sine suis proprijs congenitis et connaturalib. proprietatib.Et si non potuit aliquam naturam facere sine sua naturali proprietate.Minus potuit eã formare sine partib.suis essentialib.ex quibus constat talis natura.Quis.n.recte diceret, quod deus posset facere hominem esse hominem, et non habere animam rationalem?aut vnam animam rationalem creare sine intellectu,memoria,et voluntate?et si hoc deus nequit facere, non propter suam impotentiam,sed quia repugnat creaturæ sic produci,ac etiam taliter esse, cõtradictionem quoq; implicat hominem esse,et non esse animal rationale.Vires nempe essentiales animę rationalis tres sunt intellectus.s.memoria,et volũtas. Harum autem triũ animæ virium, quęlibet suã habet congenitam proprietatem.Si ergo nõ potuit deus animam rationalem creare, absq; intellectu,memoria,et volũtate,neq; istas animę vires facere potuit,vt ociose essent sine suis congenitis proprietatibus. Multę autem sunt intellectus proprietates.s.res simplices apphendere, iudicare,credere,opinari,scire,diuidere,componere,rõcinari,et alia id genus,sine qbus intellectus esse nõ põt.Quis.n.imaginari posset vnũ intellectũ esse ĩtellectũ, sine huiusmodi ꝓprietatibus.

Proprietates intellectus inseparabiles.

Primo igitur potest intellectus ex sui natura deprehendere simplicia, hoc est simplices terminos vniuscuiusq; disciplinę, cum autem intellectus terminos deprehendit, simul et eorum significata intelligit. Dummodo intelligibilia sint, etiam denudatus a sensibus corporeis, quod sensus nequit facere absque corporeis conditionibus. Potest etiam intellectus ex dictionibus simplicibus iam cognitis constituere orationem, Exempli causa, deus est infinitus, valet etiam intellectus diuidere, itidem et comparare rem cognitam, ad alteram rem cognitam. Potest denique discurrere, ab vno ad reliquum, et per huiusmodi discursum, illud distincte scire potest, quod ante discursum ignorabat. Interdum autem, ratiocinatur a sensibilibus ad sensibilia, nonnunq̄ vero a sensibilibus, ad intelligibilia seu incorporea. Vnde ex naturali quadam sua ratiocinatione, potest attingere notitiam multarum rerum, et suo proprio discursu, et deum, et quamplures eius proprietates potest perfecte agnoscere, vt infra clarius patebit, in secundę conclusionis probatione.

De memoria & eius ꝓprietate.

Sed quod dictum est de intellectu, et eius inseparabilibus proprietatibus, pariter dicẽdum est de memoria cuius proprium est reminiscentia, seu recordatio, reminiscentia nempe est cognitio, vel cogitatio ipsius reminiscentis, de aliquo actu p̄terito, seu de aliqua re visa et cognita. Exẽpli causa: Quis. n. semel cognouit Carolum imperatorem, ex cuius visione, et cognitione, causata est quędam naturalis similitudo, et imago ipsius imperatoris, quę quidem similitudo derelicta est per actum cognoscẽdi rem illam, in virtute me-

moratiua. Virtus autem recordatiua recipit in se, et conseruat imperatoris imaginem, quę etiā illius species vel similitudo dici potest. Cum autem fit recordatio, memoria respicit illum actū, vel speciem, seu naturalem similitudinem, vel imaginem. Quę etiam notitia abstractiua appellatur causata a notitia intuitiua imperatoris, et licet imperator sit mortuus vel absens, pręsens est tamen ille memorię secundum suam similitudinem, speciem, seu imaginem, quę illū rēpsentat.

Sed est notandum quod duplex est memoria sensitiua. s. et intellectiua, sensitiua est in brutis, et etiam in hominib. dum per notitiam sensitiuam recordantur, intellectiua autem est tantum in hominibus, intellectus. n. recordari potest omnium intellectionum, et volitionum suarum, quæ non cadunt sub sensu. Licet igitur corrumpatur memoria sensitiua, quando anima a corpore separatur, non tamen corrumpitur virtus intellectiua, quia immortalis est, & suapte natura potest recordari, de omnibus quæ vel mediantibus sensibus, vel sua virtute cognouit, quę etiam a corpore soluta, potest cognoscere actus suos pręteritos, & omnium rerum species prius cognitarum, tam sensibilium, quam insensibilium, et quod verum sit per clarum testimonium habemus Lucas. 16. de anima Abrahę, quæ intellexit petitionem diuitis epulonis, et dixit ei, recordare fili &c. & ibi commemorat legem Moysi, et Prophetarum, de quibus non potuisset mentionem facere, nisi habuisset memoriam eorum. Similiter epulo memoriam habuit omnium operum suorum, qui fuerunt sub sensibus, vnde nouit, quod eius fratres in mun-

Memoria sensitiua & itellectiua.

Luc. 16.

do existentes ipsius exempla sequerentur, et pariter damnarentur. Ex istis igitur omnibus euidenter, et luce clarius patet, quod reminiscentia seu recordatio est quędam congenita & naturalis proprietas ipsius memorię, quæ ab ipsa per nullam potentiam seiungi potest.

Prima voluntatis libertas.

Tertia vero virtus et potentia animę rationalis, quæ voluntas dicitur, ex sua propria natura libera est ad tria. Primo libera est ad oppositos actus. s. velle et nolle, pōt. n. simul velle et nolle, non simul. i. in eodem instanti, sed successiue. i. modo velle et modo nolle, et e conuerso, et quando habuit hunc actum. s. velle potuisset illum dimittere, et habere alium actum. s. oppositum vtpote nolle. Et cum hęc prima libertas includat imperfectionem, puta mutabilitatem, ideo non ponitur in voluntate diuina. Secundo voluntas libera est mediantibus illis actibus, ad opposita obiecta, in quæ tendit, potest. n. velle bonum facere, et nolle malum agere, nec minus potest velle album, et nolle nigrū. Potuissetq; nolle album, et velle nigrum. et sic de omnibus alijs oppositis dicendum venit: et hæc libertas nullam includit imperfectionem, immo necessaria est ad perfectionem illius virtutis et potentiæ, quia omnis virtus perfecta potest in illud tēdere, quod aptū est esse obiectum suum, sed quicquid appetibile est, ipsius voluntatis est obiectum, ergo volūtas cui Deus contulit omnem perfectionem sibi cōuenientem (eo quod cuncta creauit in suo genere perfecta) potest tendere in omne appetibile, &c. et talis libertas est etiam in Deo. Tertio voluntas libera est ad ꝓducēdū cōsimiles effectus &c.

Secūda libertas uoluntatis.

Genus primo.

Tertia uoluntatis libertas.

His ergo suppositis, et declaratis, formo sic

rationem

rationem contra impia Lutheranorum dogmata, quodcunq; n. substantiale, & proprium est alicui substantię, nō potest ab illa separari, absq; corruptione suæ naturę, sed intellectus, memoria, & voluntas, sunt vires essentiales, & potentię proprię animę rationalis, ergo non possunt ab illa separari, absq; corruptione suæ naturę. Veritas maioris, & minoris euidentissime patet ex supradictis, forma argumenti est in tertio modo primę figurę, ideo contra Lutherum ratio concludit, &c.

Augu. pro voluntatis libertate in forma.

Item a simili, omne quod est essentiale, et proprium intellectui, seu potentię intellectiuę, nequit separari ab illo semota corruptione suæ naturę, sed posse simplicia apphendere, ex quibus componere, vel diuidere potest orationem, itidem, & res sibi notas comparare, pariterq; ab vna ad aliam discurrere, & p discursum cognoscere deum, & ipsum esse īfiniti vigoris, ac multa alia, vt infra declarabitur, est essentiale, et proprium intellectus, ergo ab ipso non potest separari, absq; corruptione suę naturę, consequentia patet, veritas maioris, et minoris liquet recte intelligenti quę supra dicta sunt, ideo &c.

2. argu. de intellectu et eius proprietatib. i forma.

Pręterea etiam a simili arguo, quicquid est essentiale et proprium memorię, non potest ab ipsa separari &c. Sed reminisci seu recordari, vel memorari per sensum, vel intellectum, de rebus pręteritis sensibilibus, vel intelligibilibus, est ꝓprium et essentiale ipsi memorię, ergo ab ipsa nullatenus seiungi potest &c. Amplius per eandem rationem et magis in proposito pro volūtate sic insto, quicquid est proprium et essentiale voluntati rationali, ꝑ nullam potentiam potest

Tertiū argumentum pro memoria & eius proprietate.

De volũta te cõcludit ꝑpositum. ab illa separari, absq; corruptione suę naturę, vt dictum est. Sed habere libertatem ad oppositos actus. s. velle & nolle. Item & ad opposita obiecta, & demum ad producendum oppositos effectus, est quoddam proprium, & essentiale ipsi voluntati, ergo talis libertas per nullam potentiam potest separari ab ipsa voluntate, sine destructione suę naturę, & sic euidenter patet (his rationibus) de facto, immo necessario dari liberũ arbitrium cuius oppositum tenet falsum Lutheranorum schola, Et ex his liquet, quod anima quandiu est, semper habet has proprietates, aliter. n. corrumperetur ipsius animę natura, vbicunq; sit, ergo anima, siue corpori alligata, siue a corporeis vinculis absoluta fuerit, quę sibi peculiaria, et propria sunt, semper habet secũ, interq; potissimum est libertas, quare &c.

Correlariũ

Obijciunt hęretici.

SEd forte dicent Lutherani, ergo dãnati possunt velle bonũ, & beati possunt velle malum, et si omnium recordantur, possunt tristari de peccatis commissis, sed quid absurdius? igitur nec beati malum, nec damnati bonum velle possunt, quomodo ergo habent liberum arbitrium.

Responsio catholica.

PRo responsione istius obiectionis sciendũ est, quod triplex est bonum. s. meritoriũ, morale, et ex genere.

Bonum nempe meritorium (loquendo de merito vitę ęternę) est opus a voluntate libere elicitum. et a deo ad pręmium beatificum acceptatum, & hoc bonum pręrequirit gratiam gratũ facientem, tanq; sui principale principium.

Opus vero moraliter bonum,est opus a voluntate libere elicitum, secundum dictamen rectę rationis,et istud opus est virtuosum, secundum quod philosophus diffinit virtutem.2.ethicorum.Elicitur.n.opus virtutis,secundum quod ratio recte dictat,et secundum omnes circunstantias requisitas,ad tale opus, si.n. opus vel actus aliquis eliceretur conformiter dictamini rectę rationis,quantum ad omnes circunstantias,non tamen,quia ratio si dictasset.Sed a casu,vel ꝑpter delectationem,vel quia sibi placuisset,illud non esset bonum morale,sed tantum ex genere,et sic patet triplex bonum.Bonum.s.meritoriũ, quod elicitur mediante gratia gratum faciente, et bonum morale,quod secundum dictamen rectę rationis elicitur,bonum quoq; ex genere,quod cadit super debitam materiam,seu quod elicitur secundum aliquas circunstantias loci,vel temporis,aut forte dicitur absolute,sine omni circunstãtia,siue sit conforme dictamini rectę rationis siue non.Exemplum primi, vt eleemosyna facta propter deum,ab aliquo existente in gratia.Exẽplum secundi vt eleemosyna facta pauperi indigenti,non propter deum,sed quia recta ratio dictat,quod subueniendum est miseris.Exemplum tertij:vt eleemosyna facta pauperi, non simpliciter propter deũ,nec ꝑꝑ hoc,quod recta ratio dictet,sed propter aliquod bonũ vtile,vel delectabile,seu ꝑꝑ incõmodum aut periculum euitãdũ. Primum ergo est meritorium,secundum morale,tertium tantum est bonũ ex genere, ꝗa cadit super materiam debitã, et hoc sufficit.At qm̃ septẽtrionales,hæretici frigidi corpore,et frigidiores corde, abhorrent, ac despiciunt, derident,

Bonũ meritoriũ morale ex genere.

Exẽpla bonorũ operum.

negantq; huiusmodi distinctionem, de bono meritorio, morali, et ex genere, ideo hinc ostendo eos confiteri oportere bonum morale, & ex consequenti bonum ex genere, per ea quę habentur in Act. de Corne. centurione, qui licet ea fide, et charitate careret, de qua Christiani Theologi agunt, nihilominus erat vir religiosus ac timens deum, cum omni domo sua. faciens eleemosynas multas plebi, et dep̄cans deum semper. Huius ergo bona operatio non poterat dici bonum meritorium, cum careret fide, & erat quippe gentilis. pariterq; carebat charitate, erga Christum quē nondum nouerat, ergo illius operatio bona, dicenda erat bonum morale, quod bonum ex genere ĩcludit, patet etiam ex eo quod dixit ei angelus. Orationes tuæ & eleemosynę tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei, et paulo post Pet. loquens ait, In veritate comperi, quia nō est p̄sonarum acceptor deus, sed in omni gente, qui timet eum. et operatur iustitiam acceptus est illi, igitur Cornelius timebat deum, et operabatur iustitiam, et ex consequenti operabatur bonum nō meritorie, quia fide et gratia carebat, ergo moraliter quare &c. Itē peccator potest facere, quod in se est, et se disponere ad gratię susceptionem vt in pręcedenti tractatu probatum est, et infra efficatius probabitur, igitur operari bonum moraliter potest.

Act. 10.

Alia obiectio.

SEd iterum obiiciunt moderni hæretici ĩ hoc sequentes Gregorij ariminensis opinionem dicentes, ad quodlibet opus moraliter bonum, pręter circunstantias requiritur circunstantia debiti finis vltimi, quę est principalissima,

Distinctiōe 26. & 27. 2. senten.

ſed quodlibet opus gentilium, et fidelium caret circunſtantia pricipaliſſima.ſ.vltimi finis, quia non fit pręcipue propter deum neq; dirigitur ad ipſum, tanq̃. vltimum finem, ergo nullum tale eſt opus moraliter bonum.

Reſpondetur, q̄ non omnis defectus circunſtā tię, facit actum non bonum moraliter. ſed effectus circunſtantię, neceſſario requiſitę ad bonitatem moralem, nunc autem circunſtantia vltimi finis, in actu non requiritur, ad bonitatem moralem, hoc eſt non requiritur, q̄ actus bonus moraliter ſemper referatur actualiter in deum, qui eſt finis vltimus, quia aliquid citra deum eſt diligibile propter ſe, vt virtus, ſanitas, et illud poteſt bene, et moraliter diligi, et propter ipſum aliquis actus elici, et non actualiter propter alium finē. Exempli gratia, aliquod bonum honeſtum puta virtus poteſt amari non cogitato vltimo fine, et ita amari, et apeti propter ſe, poteſt inſuper. homo ſecundum ſuum dictamen rectę rationis honorare parentes, ſubuenire indigentib. et non finaliter propter deum, vt fecerunt multi Gręci, et Romani, de quib. multa ſcribuntur a Tito liuio, et a Valerio Plutar. et alijs, quę fuere de genere bonorum, ſicut prędicamus Bruti fidelitatem, Marci Reguli conſtantiam, Nucij, et Pitagorę paupertatem, Vallerij publicolę continentiam, Euripidis abſtinētiam, Tullij caſtitatem, Thaletis mileſii contemplationem, Socra. patiētiam, Plato. ſapientiam, Oratij religionem, et aliorū philoſophorū, q̄plurimos morales actus legimus feciſſe, et docuiſſe, de quibus licet opus nunc non ſit eorum recenſere geſta, tamen de illis multa legimus in hiſtorijs laudabilia atq; di-

gna memoratu,operati sunt ergo illi multa ope ra de bonorum genere,circunstantionata, secundum omnes circunstantias requisitas ad moralem bonitatem,et licet non essent finaliter ordinata in deum, tanq̃ vltim. finem, erant tamen opera secundum dictamen rectę rationis opera,et per consequens,moraliter bona,aliter opera bona Corne.centur.et illius Eunuchi candacis Reginę,non fuissent moraliter bona, ex quibus tamen meruerunt illuminari, & sic patet q̃ circunstantia vlti.finis nō necessario requiritur ad bonitatem moralem alicuius operis.

Act.8.10.

Solutio pricipalis obiectionis lutheranorũ.

His ergo sic suppositis, et declaratis de facili respondetur ad principalem hęreticorum obiectionem. Angeli.n.mali & animę damnatæ possunt habere,et multoties habent actus voluntatis bonos ex genere,quoniam illorum volitio potest transire,immo nonnunq̃ transiit super obiectum conueniens,pariter et eorum odium super conueniens obiectum. Nam conueniens obiectum dilectionis est bonum,et conueniens odij obiectum est malum,et contrario,obiectum non conueniens dilectionis est malum,odij vero bonum. Angeli.n.mali,et animę damnatæ nō perdiderunt bonitatem moralem a deo concreatam, et ideo sicut ego amando meipsum facio bonum ex genere,quia ego sum conueniens obiectũ voluntatis et dilectionis meæ, quod idē est dicere, amando meipsum,amor ille cadit super materiã debitam,et per consequens est bonum ex genere Et quēadmodum,quod mihi nocet, est cōueniēs obiectum nolitionis meę,et odij,ideo nolēdo,qđ mihi nocet.s.dãnum meũ habeo actum bonum ex genere,Ita angeli et animę dãnatę amant se,

& odio habent pęnã, et ita tales eorũ voluntates bonę dicuntur ex genere. De bonitate vero morali dicendum est, quod licet dãnati ex sua natura possent habere actum volũtatis moraliter bonum, illud.n.nõ est eis repugnãs. Loquẽdo tamẽ de facto, fatendum est eos nunq̃ habere actum voluntatis moraliter bonum. Sed quod possint habere, sic ostenditur. Habent.n.damnati naturalia integra, et ex consequenti naturaliter inclinantur ad bonum, omnia enim in se considerata, efficere possunt actum naturę suæ conformem. Sed in malis angelis, et damnatis est voluntas, quam concomitatur natiua quędam ad bonum inclinatio, ergo elicere possunt actum voluntatis bonum, huic etiam fauet illud Esaię, quod vermis eorum nunq̃ morietur. Habere autem vermem, non est aliud in proposito, quam tristari de peccatis commissis, igitur damnati tristantur de eorum peccatis commissis. Tristari autem de peccato commisso, est actus aliquomodo in se bonus: et ibi sistendo nulla est circunstantia mala. Possunt etiam huiusmodi actum elicere cum aliqua circunstantia morali, et ita habere aliq̃ bonitatem moralẽ, si in bona circũstantia manerent. Cum igitur habeant libertatem sistendi in actu aliquo bono, sequitur quod damnati, quantũ est ex se, possunt bene velle, & nõ est necesse, quod semp habeant malã volitionẽ (vt forte aliqui sine ratione putant.) Probabile tamen videtur (quod et ego ęquidem fateor) actus dãnatorũ esse semper moraliter malos, quia sequũtur suã maliciam, & in suis actibus includunt odiũ dei, quare eorum actus sunt semper moraliter mali, Illud autem nõ est propter penuriam libertatis. Esaie. 66.

Sed quia maliciam malunt sequi, quam natiuã inclinationem, quia elicere possunt actus bonos, et licet voluntas libera sit, et ad bonũ ex sua natura inclinetur, potest tamen ita se ad maliciam flectere, vt semper exeat in actum malitię, de bono vero meritorio, claret quod nulli damnatorũ possunt elicere actus meritorios ex sui arbitrĳ libertate, cum in perpetuum careant dei gratia, quam etiam nec deus dare potest de lege sua ordinata, secus est de lege absoluta, damnati igitur non possunt habere gratiam, nõ quod gratia ipsis repugnet ex natura eorum, suapte.n. natura capaces sunt gratię. Sed ea de re non possunt habere eam, quia deus (stante suo ordine) non potest suam gratiam conferre damnatis. Licet eam absolute possit illis dare, at deus suum ordinem non transgreditur. Dei autem ordinem de dam-

Esaiæ 66. natis expressit Esaias.d. Ignis eorum non extin-

Matth. 25. guetur, et vermis eorũ nũq̃ morietur, et Matth. Ibunt ĳ in supplicium ęternum, iusti autem ĩ vitam æternam. Ex quibus constat nũq̃ deum daturum esse gratiam damnatis, vel pęnam beatis, et iõ dãnati efficere neq̃unt bonũ meritoriũ.

Corrolariũ. Ex his igitur omnibus supradictis tãdem cõcludimus, dãnatos non semper cogi ad male volendum. sed habent libertatem habendi: & frequenter habent actum ex genere, necnõ possent etiam bene agere moraliter, si velent agere simpliciter, insequentes inclinationem naturalem, deponentes malitiam, cui fixi sunt, et inĳciuntur semper, et si damnati possunt nõ agere malum, et sępe agere bonum, saltẽ ex genere. Multo magis homo in vita mortali potest non agere malum, immo operari bonum, cui deus nũq̃ deest.

Beati pariter habent libertatem naturalem, si igitur in ea relicti essent profecto possent peccare, re tamen nunquam peccant, quoniam eorum voluntas, vsque adeo determinata est, vt non nisi ea quę deo placita sunt appetat. ergo ab hoc eorum decreto beati nunquam auertuntur, deus pręterea cōseruat eos, ita suæ voluntati alligatos, atque illorū fęlicitatem diuturnam ac perpetuā reddit, et ea lege peccare nō possunt, itidem dico, quod beati memoriam habent suorum peccatorum (si aliquando peccauerunt) & de illis tristitiam haberent, si in sua naturali libertate relinquerentur. Sed idcirco non tristantur, quia deus perpetuam facit eorum beatitudinem, quę aliquam tristitiam non admittit, & sic euidenter constat ex hac nostra prima ratione quemlibet hominem naturaliter habere liberum arbitrium. Beati sunt liberi.

Pro eodem libero arbitrio: secunda principalis ratio demonstratiua.

QVicquid potest intellectus suapte natura, circa quodlibet obiectum intelligibile, potest & voluntas circa quodlibet obiectum suum appetibile, seu diligibile, vel detestabile. Sed intellectus humanus potest quodlibet obiectum intelligibile, naturaliter intelligere, ergo voluntas potest circa quodlibet obiectū suum velle & nolle, et vltra, ergo quodlibet tam bonum quam malum potest velle & nolle, & per consequēs, habet libertatē ad oppositos actus, s. velle & nolle, et pariter ad opposita obiecta, & demum ad producēdum oppositos effectus. Maior patet de se, quia sicut se habet vna potētia ad suum obiectum, vt puta potentia visiua, ad omnes colores, ita se habet alia potentia ad suum

proprium obiectum, vtputa potentia auditiua, ad omnes sonos,& gustus ad omnes sapores, ita in proposito, sicut se habet intellectus ad suum obiectum intelligibile, sic pari ratione voluntas se debet habere ad suum obiectum bonum vel malum, diligibile vel detestabile.

Minor etiam probatur longo sed delectabili discursu, Nam intellectus humanus, ex naturali quadam ratiocinatione potest cognoscere deum esse, sic discurrendo, aliqua res est causata vel facta, aut ergo est facta a nullo, vel a seipsa, vel ab alio. Non a nullo, quia nihil nullius est causa, neque a se, quia nihil facit seipsum, ergo facta est ab alio, de quo vlterius quęro, vel illud aliud est factum, vel non factum, si non est factum, ergo dare oportet causam non causatam, vel factam. Si autem illud factum est, quęro vt prius, aut factū & causatum est a nullo, vel a seipso, vel ab alio, non a nullo, neq; a seipso, ergo ab alio.

Item adhuc quęro de illo alio, vel est causatum & factum, vel non est factum. Cum autem in causis essentialiter subordinatis non sit procedendum in infinitum, deueniendum erit tandem ad vnum primum efficiens, quod nō erit causatum, vel factum ab alio, ergo habet esse a se. Sed tunc vlterius discurrendo seqtur, quod illud primum efficiens non causatum, non etiam habet causam finalem extra se, ad quam ordinetur (quod sic ostenditur.) Nam si alicuius rei datur finis: hoc solum fit, vt moueatur agens, seu efficiens illius rei. Cum ergo non datur causa agens primi efficientis, neque etiam danda est causa finalis ipsius ad quam habeat ordinem

Primus naturalis discursus de deo, uertute intellectus.

Pręterea adhuc discurrendo sequitur, nullum primum efficiens incausabile, habet materiam & formam, vt patet. 8. phisicorum, sed deus est primum efficiens incausabile, ergo deus caret materia & forma, & vltra sic per discursum proceditur, quod est omnino incausabile, non potest componi ex actu, & potentia, sic quod prius fuerit in potentia, quam esset in actu, sed primum efficiens est omnino incausabile, quia non habet causam efficientem, a qua fiat, cum sit primum, nec finalem, nec materialem, nec formalem, ergo, neque est etiam compositum ex actu, et potentia, & sic æternum non compositum, neq; aptum componi cum alio &c. Omnes quidem discursus prędicti sunt naturales, ergo ex proprietate naturali intellectus coniunctus corpori mortali cognoscere valet, quod datur prima causa non causabilis a se, spiritualis, simplicissima, purissima, a nullo dependens, quam quidem primam causam deum vocamus, ergo virtute naturali, potest homo mortalis cognoscere istam veritatem, deus est, & si igitur potest cognoscere, hoc intelligibile, quod est maximę difficultatis, tanto magis poterit cognoscere suapte natura, quodlibet aliud, quod est minoris difficultatis, et sic ex isto principali discursu, patet veritas minoris &c.

Sed vt iterum sciamus quanta sit vis intellectus humani. Dico secundo quod lumine naturali adiuti etiam cognoscere possumus, tantum esse vnum deum, & vnum primum motorem. Nam claret et liquide constat, octauo physicorum, primo & secundo cęli, immo ratio

Alius naturalis discursus per intellectum.

demonstratiua docet, tantum esse vnum primũ mobile, ingenerabile, et incorruptibile, naturaliter, non augumentabile, non diminuibile, et inalterabile, quod neq; a medio, neq; ad medium, sed circa medium mouetur, et hoc primum cęlũ cũ sit regio ętherea lucida, a variatione omni sua immutabili essentia immunis existens, vno tantum motu continuo circulariter incedit, ab oriente. s. in occidentem, ad cuius motus vnitatem, sequitur vnitas primi motoris, &c.

Tãtũ vnus deus est.

Item, hoc idem etiam alio naturali discursu, sic ostenditur, quia vel tantum est vnus motor, aut sunt plures motores, si tantum vnus motor habetur propositum: si vero plures, aut quilibet est causa sufficiens, et totalis ipsius motus cæli, aut non, si non, ergo nullus illorũ erit prima causa, neq; primus motor, quod est contra superius dicta: si sic. s. quod quilibet sit causa sufficiens, ergo alij motores erunt frustra, quia etiam impossibile est naturaliter vnum et eundem effectum posse produci a diuersis causis, sufficientibus et totalib. Cum igitur tantum sit vnus primus motus circularis cęli, causa omnium motuum istorum inferiorum, tantum erit vnus primus motor causa omnium effectuum.

Deus est infiniti vigoris.

Tertio dico, quod intellectus noster suapte natura non tantum cognoscere valet, deum esse, et tantum vnum deum: et vnum primum motorẽ esse, verum etiam suo lumine naturali cognoscere potest, deum esse infinitum in virtute, seu infiniti vigoris, pro quo sit iste discursus. Quod habet esse a se, accipit omnia, quę sibi conuenire possunt, sed deus, cum sit incausabilis, et indepẽdens habet esse a se, ergo habet et accipit omnia,

quę sibi conuenire possunt, sed deo conuenit infinita virtus, igitur est infinitę virtutis et vigoris, et hoc idem attestatur philosophus. 8. physi. qui mere naturaliter locutus est concludendo ex infinita virtute primum mouens mouere tempore infinito. Hęc autem infinita virtus, rebus causatis attribui non potest, quare consequens est illam attribuendam esse tantum rei incausatę. s. ipsi deo. Quid est igitur dicere primum efficiēs omnino incausabile, habens infinitam virtutem quo nihil est pręstantius, cui nihil est ęquale, nisi deum exprimere. Similes autem discursus sunt naturales, ergo ex puris naturalib. absq; diuina mentium illustratione potest humanus intellectus, et scire deum esse, et tantum vnum deum esse, et deum esse infiniti vigoris, et sic nihil esse maius deo vel ęquale illi, necnon et cognoscere summam simplicitatem, ęternitatem, & bonitatem dei, et per consequens quodlibet aliud intelligibile, quod minus ē, cognoscere valet, et de hoc quippe nullus mirari debet, Ait. n. Apostolus. Ro. 1. Inuisibilia dei a creatura mundi, per ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur. sempiterna quoq; eius virtus et diuinitas &c. Quare ex hac demōstratiua et euidentissima ratione concludendum est, voluntatem circa quodlibet suum obiectum posse operari, et esse liberam. Potest nempe velle et nolle bonum, velle et nolle malum, et post velle, nolle, et econuerso, et sic libera est ad oppositos actus, et ad opposita obiecta, nō minus q̄ ad oppositos effectus. Ignorantia nempe rerum naturalium, necnon et circa scripturarum diuinarū intelligentiam, facit non tantum Lutheranos, sed et q̄plurimos eorum sequaces valde nequiter er-

rare,ex dictis ergo patet euidentissime, quod si intellectus potest operari circa quodlibet suum intelligibile, ita pari ratione voluntas, circa quodlibet suum obiectum tam bonum q̃ malum libera erit ad operandum etc.

Tertia demonstratiua ratio.

TErtio principaliter insto, per testimonia veteris testamenti, ex quibus formatur ratio ad demonstrandum, dari liberum arbitrium,tam ad bonũ,q̃ ad malum, sigillatim, et ad bonum,et ad malum simul.

Gen.4. Primo ait dominus ad Chaim. Nonne si bene egeris recipies? si autem male statim in foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus eius .s. peccati et tu dominaberis illius. Ecce qualiter deus a principio dedit homini libertatem ad bene,et ad male operandum,et subiecit appetitum peccati dominio voluntatis.

Eccle.15. Secundo hoc idem confirmat sapiens.d. Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consiliĳ sui, adiecit mandata et precepta. Si volueris mandata conseruare, mandata conseruabunt te. Apposuit tibi aquam, et ignẽ, ad quodcunque volueris porrige manum tuam ante hominem vita et mors, bonum et malum, quod placuerit ei, dabitur etc. Certe expressius de libero arbitrio loqui non poterat sapiens etc.

Deut.30. Preterea ait dominus in Deuter. Mandatum quod ego precipio tibi hodie non est supra te, sed iuxta te est sermo valde in corde tuo, vt facias illum. Considera, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum,et contra mortem,et malum,infra, testes inuoco hodie celum

terram, quod proposuerim vobis vitam et bonum, benedictionem, et maledictionem, elige ergo vitam, vt tu viuas et semẽ tuũ, ex hac quippe authoritate contra falsam Lutheranorum opinionem tria manifestissime concluduntur.

Primum quod in potestate hominis est obseruare diuina pręcepta, cuius oppositum ipsi diabolice asserunt. Secundum quod proponitur homini vita et bonum, ac benedictio, quę ad gratiã gratum facientem pertinet, mors et malum, ac maledictio, quę peccatum animę et separationẽ a diuina gratia important. Tertium quod in libertate hominis est eligere illorũ vnumquodque oppositorum, prout sibi placet, electionẽ per includit libertatem arbitrij ideo etc. Fortiss. cõ in Luthe;

Item dominus per Esai. ait. Si volueritis et audieritis me, bona terrę comedetis, quod si nolueritis, et me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos, ecce qualiter ex his verbis claret, quod in libertate hominis est, velle audire, et nolle audire deum. Esaie. 1.

Pręterea hoc idem confirmat Hiere. dicens. Hæc dicit dominus. Ecce ego dedi ante faciem vestram viam vitę, et viam mortis, hoc est ostendi vobis viam, per quam potestis ire ad vitam, et aliam viam, per quam potestis currere ad mortem. Hiere. 21.

Sexto ille idem supra dixerat, et eligent magis mortem quam vitam, omnes qui residui fuerint de hac cognatione pessima, electio (vt dixi) innuit libe. arbit. igitur. Hiere. 8.

Amplius saluabitur innocẽs, saluabit aũt ĩmũdicia manuũ suarũ. i. operationum suarum. Iob. 22.

Item optio data est Iudeis, an deum sequi

2.Reg.24. velint Iosuę pariterq; dabit eligendi plagam, ex
Num.30. tribus. Necnō et optio data est viro, in voto uxoris, vt in numeri libro habetur modo optio, seu electio, nulla est neq; esse potest, nisi adsit liberū arbitrium igitur &c.

Eccle.31. Proinde ait sapiens. Beatus vir, qui inuentus est sine macula, et qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunię thesauris, quis est hic et laudabimus eum fecit.n. mirabilia in vita sua etc. et infra, qui potuit transgredi, et nō est trāsgressus, facere mala et non fecit, ecce quomodo homo habet libertatem bene faciendi, nec non potestatem transgrediendi et non transgrediendi, facere mala et non facere ergo etc.

Esaiæ.56. Item Esaias volens ostendere libertatem hominis ad malum ait. Fecistis mala quoniam potuistis, et in prouer. Vocaui et renuistis, extendi
Prouer.1. Psal.50. manum, et non fuit qui aspiceret. Dauid autem volens oppositam ostendere libertatem. s. ad bonum dixit. voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo domine quoniam bonū est, etc.

Psal.107. Et rursus. Paratum cor meū deus paratū cor meū. Non.n. diceret propheta paratū cor meū, nisi prius habuisset libertatē parandi, quapp et
Psal.10.18. paulopost. Subinfert. Anima mea in manibus meis semper. i. vires operationes animæ semper sunt in potestate mea, Possent et aliæ q̄plures adduci authoritates veteris testamenti, idem probantes. sed istę sufficiant. Non.n. numerus diuinarum scripturarum authoritatum in rebus credibilibus maiorem causat, vel exhibet fidem, q̄ vna sola authoritas veteris, vel nouę legis, recte adducta, et sane intellecta sit sufficientissima ad probandum catholicam quamlibet conclusionē,

adducuntur

tamen in proposito multa scripturarum testimonia, ad maiorem modernorum hereticorum cõfucationem, vt non tantum vno, sed & q̃pluri-mis dei & prophetarũ dictis refellantur.

Quarta per testimonia noui testamenti ratio.

QVarto principaliter argumentor, nouæ legis authoritatib. quę plurimum nobis patrocinãtur, primo nempe ait xp̃s in Euangelio Matthęi. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, cum multis similibus, ergo seruare mandata est in potestate nostra. Aliter quilibet posset dicere. Domine non est in potestate mea seruare mandata tua. Quomõ ergo dixisti, si vis ad vitam ingredi, serua mandata, igit̃ &c. Matth. 19.

Secundo ille idem subdit. Ierusalem quoties volui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti, ergo deus vult, & homo non vult, sicut supra cap. 22. dixerat. Multi sunt vocati pauci vero electi, vocati siquidem ad gratiam, et ad paradisi gloriam, sed pauci electi, nõ ex defectu dei, qui vult oẽs hoĩes saluos fieri. ergo ex defectu hominis, q̃ ponit obicem voluntati diuinę, hoc est per libe. arbit. resistit eius vocationi, et exhortationi. Matth. 23. Matth. 22.

Pręterea etiam seruus ille, qui acceperat q̃nq; talenta, prout scribitur Matth. 25. Dixit domino suo. Domine quinq; talenta tradidisti mihi, ecce alia quinq; superlucratus sum. Lucrari quippe non potuit, nisi ex libero arbitrio agendo concurreret, alioquin diceret se decem talenta accepisse tantum, cui concordat Paulus ad Corinthios. di. Abundantius omnibus laboraui. non ego. s. tantum, sed gratia dei mecum simul, ergo operatur Matth. 25.

liberum arbi. et dei gratia

Ioãnis.1. Item in euangelio Ioan. scribitur, quod Christus dedit potestatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius &c. fit autem quisq; dei filius per actum credēdi, et per adoptionis gratiā. Potestatem igitur habemus agendi aliquod bonum. s. credendo, per quod perueniamus ad Dei gratiam, quid est. n. habere potestatem filios dei fieri? nisi habere libertatem credendi in nomine eius? & hoc idem confirmat dominus. d. Regnū

Luc.17. Dei intra vos est. i. Christum vel eius gratiam habetis in potestate vestra, si vultis credere. Amplius Xp̄s dixit paralitico existenti ad piscinā. 38. annos habens in infirmitate sua, vis sanus fie-

Ioannis.5. ri, vt habetur Ioan. 5. Ipse enim quos sanabat corpore, sanabat etiam mente. Sanitas autem mentis, fit per remissionem peccatorum, & donum gratiæ, nec ignorabat Christus desiderium sanitatis, quod habebat ęgrotus ille. Sed quęrit de voluntate eius, vt ostenderet, quod Deus secundum legem ordinatam, non potest conferre peccatori, adulto gratiam, nisi per aliquem actum in mente pręcedentem, qui producitur a libera voluntate, & talis actus est bona quędam hominis dispositio ad gratiam. Latro insuper in cruce cui dictum est, hodie mecum eris in paradiso, suorum peccatorum pęnitudinem habuit et detestationem, q̄ sunt actus liberę voluntatis. Acceptauit etiam suspendium, & mortem illam, tanquam suis peccatis conuenientem, quapropter alteri latroni dixit Neq; tu times deum, qui in eadem damnatione es? & propter tales actus, cum dixit. Memento mei domine dum veneris in regnum tuum. Re-

ſpondit ei Chriſtus. Hodie mecum eris in paradiſo & cet.

Proinde Apoſtolus Paulus ad Corinthios, inquit; Spiritus prophetarum prophetis ſubiectus eſt, et infra capit.17. ait: Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem: Poteſtatem autem habens ſuę voluntatis, Ecce Luther inſanus nobis imponit neceſſitatem, Paulus vero negat, Luther negat voluntatis libertatem, Paulus autem aſſerit, cui ergo credere debemus? vide inſuper illud quod .2. Corinthios .9. habetur, vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate &c. 1.Cor.14. 1.Cor.17. 2.Cor.9.

Sed quid amplius loquar? profecto ſi libero caremus arbitrio, & omnia abſoluta neceſſitate eueniunt, ad quid orare igitur debemus: et precibus implorare Dei auxiliũ? Quid proſunt conſilia? admonitiones, perſuaſiones, illuminationes ue: &c. Pereunt nempe leges, iura, ſtatuta, pręcepta, nam hæc omnia libertatem exigunt. Nulla ſiquidem debentur pręmia virtutibus. Nullę pęnę vitijs, quid abſurdius? in ſumma omnia hęc ſunt flagitia, et ſcelera, impietates, ac blaſphemias inferre in deum. Concluditur propoſitum contra Luthe.

Sed ſi dicat hęreticus, Iudas ineuitabili neceſſitate proditionem commiſit, pariter & Petrus, non per ſuam libertatem ſed neceſſitate coactus negauit Chriſtum, propterea quia dixerat ei dominus, antequam gallus cantet, ter me negabis &c. Obiectio Lutheranorũ

Reſpondendum eſt, quod neq; diuina ſcriptura, neque Chriſti verba, ſeu Dei cognitio, et viſio, neceſſitatem aliquam arguunt in rebus Reſpõſio

ad extra,neq; libertatem auferunt ab hominibus,quin possit bene vel male operari, prout clarius videbitur in tractatu de prędestinatiōe,stat quippe pręscientia dei cum contingentia istorū inferiorum,Quapropter licet dixerit Christus Petro,anteq̄ gallus cantat ter me negabis,eo qđ ab ęterno agnouerat eius negationem, non tamē sequitur,ergo de necessitate negabit,immo libere et contingenter, et licet ista consequentia sit bona Christus dixit Pet. tu me negabis . ergo Pet.negabit ipsum . tamen iste duę stant simul Petrus negabit Christum,et Pet.potest non negare Christum , quia vna est necessaria , et alia contingens,quę non repugnant adinuicem,& si iterum dicas,omne possibile potest poni in esse, si ergo ista est possibilis,Petrus potest non negare Christum,postq̄ Christus protulit verba ponatur in esse.s.quod non neget Christum.ergo Christus dixit falsum,dico ad maiorem quod omne possibile potest poni in esse,dummodo nō repugnet posito,modo ista.s. Petrus potest non negare Christum,licet sit possibilis, & per consequens,vera,et necessaria,non tamen potest poni in esse,vt videlicet Petrus nō neget Christū, quia repugnat verbis Christi, & eodēmodo dicendum est de proditione Iudę &c. Quēadmodum.n.Christus non necessario sed contingēter dixit Pet.anteq̄ gallus cantet,ter me negabis,ita Petrus libere et contingenter negauit illum &c.

Iere.2. Confirmatur insuper responsio,per illud Iere. Arguet te malitia tua,et auersio tua īcrepauit te.

Oseæ.13. Pręterea ait dominus per Oseam prophetam. Perditio tua Israel tantummodo in me auxiliū tuum,ergo malitia,ac auersio,pariter , et pditio

nō ex neceſſitate,ſed ex libertate venitvolūtatis.

Item Pau.ad Thim.ait.Omnis ſcriptura di- uinitus inſpirata,vtilis eſt ad docendū,ad arguē dum,ad corripiendum,ad erudiendum in iuſti- tia,vt perfectus ſit homo dei,ad omne opus bo- num inſtructus &c.ſi omnia neceſſario fiunt.qd prodeſt docere,arguere,corripere,erudire etc. er gò hęc omnia liberum arbit.prę̨ſupponunt: qua re etc.et iſta pro quarto argumento ſufficiant. 2.Thim.3.

Demonſtratiua quinta principalis ratio.

EX ſuperioribus dictis manifeſtiſſime oſtē ſum eſt,hominem habere liberum arbit. tam ad bonum,ꝙ̄ ad malum. Nunc vero magis ad intentionem oſtendendū eſt,dari libe- rum arbitrium principaliter ad bonum , ſeu ad bene operandū ꝓ quo ſic arguo.Quilibet homo adultus,aut eſt in gratia,aut in peccato mortali, quoniam gratia et peccatum,ita immediate op- ponuntur,quod non eſt dare medium . Si.n. eſt in gratia,claret quod ipſe poteſt peccare,vt pa- tet de Petro,et multis alijs , ergo habet liberum arbitrium ad peccandum.Si autem eſt in pecca- to mortali,ipſe ex ſuo libero arbi. (ſtāte ſemper generali influentia dei,qua vocat omnes homi- nes ad pę̨nitētiam,et vult eos ſaluos fieri) poteſt facere quod in ſe eſt,pę̨nitentiam agere, et ſe di- ſponere ad gratiam ſuſcipiendam , igitur quili- bet homo tam in gratia,ꝙ̄ extra gratiam habet libe.arbit.tam ad bonum q̄ ad malum,conſequē tia eſt clara. Prima pars antecedentis de ſe eſt no ta,quia aliter homo exiſtens in gratia ſecundum ſuam naturam,eſſet impeccabilis, quod eſt ma- nifeſte falſum. Sed ſecunda pars antecedētis ꝓba tur multis ſcripturarum teſtimonijs. Optima rō pro lib. arb.

Ezechi.18. Primo nempe ait dominus, per Ezechielem. Si impius egerit pęnitentiam de peccatis suis, quæ operatus est, feceritq; iustitiam, et iudicium, vita viuet et non morietur etc. Claret quippe ex authoritate illa, quod deus loquitur de impio existente in peccato mortali, et ex consequenti, priuato gratia gratum faciente ergo talis potest agere pęnitentiam, quod vero possit facere quod in se est: patet per illud quod immediate sequitur. s. feceritq; iudicium et iustitiam, nam facere iudicium, est seipsum accusare: seque iudicare reum: necnon a peccatis cessare. Facere autem iustitiam est deum iustum appellare, iusteue iudicare, ac opera iustitię operari etc. Quod autē possit se disponere ad gratiam suscipiendam, liquet nimirum, per verba quę circa finem capituli subdit dominus. d. Proijcite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus pręuaricati estis, et facite vobis cor nouum, et spiritum nouum, Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis dicit dominus deus. Reuertimini igitur, et viuete. Quid. n. voluit dominus per huiusmodi verba dicere? nisi illud idem

Ephesi. 4. quod ait Paulus ad Ephesios, Renouamini spiritu mentis vestrę, et induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est, in iustitia, et

Ro.13. sanctitate veritatis, et Rom. 13. Abijciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sicut

Ezechi.18. in die honeste ambulemus. Quod etiam iustus existens in gratia possit ex suo libero arbitrio, operari malum, et peccare, euidenter patet, per illud, quod ibidem habetur. s. si autem auerterit se iustus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem secūdum omnes abominationes, quas operari solet

impius,nunquid viuet?quasi dicat nō: Ergo ex dictis luce clarius cōstat,quod quilibet homo cōstitutus in gratia,ex suo libero arbi.potest mortaliter peccare,et operari malū,necnon et omnis talis existens,extra gratiam potest pęnitētia duci,stante sola generali influentia dei,facere quod in se est, operari moraliter bonum,et se dispone re ad gratiam suscipiendam,quod erat antecedēs probandum,igitur contra impios hęreticos concluditur,necessario dari liberum arbitrium tam ad bonum quam ad malum etc.

Pręterea etiā dominus p Iere.ait.Cōuertimini filij reuertētes.et sanabo contritiones vestras, et ille idē.Reuertatur iam vnusquisqꝫ a via sua mala, et meliora facite studia vestra. Et infra. Hęc dicit dominus.Ecce ego dedi ante faciē vestram viam vitę,et viam mortis etc. Iere.3. Iere.18. Idem.21.

Amplius idē dn̄s,etiā p Iere.inquit.Si pęnitētiam egerit gēs illa a malo suo,quod locutus sum aduersus eam,agam et ego pęnitentiā sup malo, quod cogitaui vt facerē ei,adhuc et infra cap.25. Reuertimini vnusquisqꝫ a via sua mala,et a pessimis cogitationibus vestris, et habitabitis in terra, quam dedit dominus vobis patribus vestris a seculo,et vsqꝫ in seculum etc. Iere.18. Idem.25.

Itē Nolo mortem impij,sed vt cōuertatur impius a via et viuat.cōuertimini igitur a vijs vestris pessimis Ezechielis.33.Et insup dn̄s per eūdem prophetā alibi ait.Et si dixero impio morte morieris,et ipse egerit pænitentiam de peccatis suis,vita viuet et non morietur. Ezech.33.

Proinde Sapiens ait. Ne tardes conuerti ad dominum,et ne differas de die in diem: Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictę Eccle.5.

Idem.17. disperdet te,et infra capite.17. Conuertere ad dominum,et relinque peccata tua. Precare ante faciem domini,et minue offendicula, Reuertere ad dominum,et auertere ab iniustitia tua etc.

Tobiæ.11. Rursus Thobias loquens ad peccatores clamat. Cõuertimini itaq; peccatores, et facite iustitiam coram domino, credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam etc.

Ionę.3. Item Ionas prędicans pænitentiam, et subuersionem Niniuę ciuitatis ait vna cum principibus suis Rex. Conuertatur vir a via sua mala, et ab iniquitate, quę est in manibus eorum, Quis scit si conuertatur et ignoscat deus, et reuertatur a furore irę suę et non peribimus etc.

2.Paral.7. Præterea ait dominus. vt in Paralipomenon scribitur. Si clausero cęlum et pluuia non fluxerit,et mandauero,et pręcepero locustę vt deuorent terram,et misero pestilentiam in populum meum,cõuersus autem populus meus, sup quos inuocatum est nomẽ meum,depcatus me fuerit, et exq̃sierit faciem meã,et egerit pęnitentiam a vijs suis pessimis,ego exaudiam de cęlo etc.

Zachar.1. Insuper idem dominus per Zachariã clamat: Conuertimini ad me: et ego conuertar ad vos: conuertimini inquit:o iudei,o infideles:qui nũq̃ habuistis gratiam:cõuertimini etiam:et vos Lutherani et peccatores remouẽdo obicem: hoc est cessando ab actu:et consensu peccati,et eliciendo bonum motũ in me:et ego conuertar ad vos:dãdo vobis gratiam:ex mera liberalitate mea.

Iacobi.4. Item Iacobus hoc idem confirmat dicens. Appropinquate deo: et ipse appropinquabit vobis: emundate manus peccatores et purificate corda duplices animo.

Proinde etiam Christus in Apoc. dicit. Ego Apoc.3.
sto ad ostium & pulso .i. ad cor peccatorũ indu
ratum: & pulso per bonas reuelationes: & inspi-
rationes: si quis autem audierit vocem meam: et
aperuerit mihi ianuam cordis sui: intrabo ad illũ
per gratiam meam, et cęnabo cũ illo et ipse me-
cum in vitam æternam, vt alibi repetitum est: et
ille idem. Pęnitẽtiam agite: Appropinquabit. n. Matth.3. Luc.3.
regnum cęlorum: &c. Nisi. n. haberet peccator li
bertatem agendi pęnitentiam: & bene operandi:
superflue proculdubio viderentur, et ociose essẽt
omnes id genus persuasiones: vana essent consi-
lia: frustraq; ponerentur virtutes: quę ad bonum
inducunt: & tandem absq; vlla vtilitate tot Pro
phetæ, tot scripturarum testimonia: tot Dei &
Christi Iesus oracula: nos inducerent ad pęniten
tiam: et ad bene agendum &c.

Sed q̃plurimum nobis fauet illud Pau. 2. Epi- 2.Thim.2.
stolę ad Thimo. dicentis. In magna autẽ domo
sunt vasa aurea: & argentea: & lignea: et fictilia:
quædam in honorem: quędam ad contumeliam.
Si quis ergo mundauerit se ab istis; erit vas in ho
norem sanctificatum &c. In his quippe verbis
comparat Paul. hęreticos vasis contumeliosis,
propter errores a quibus erroribus: si quis emũ-
dauerit se, erit gratus deo: ecce q̃d Apostolus. d.
Si quis mundauerit se, non dicit mundatus erit
ab alio: sed a se. Vnde apparet: & euidenter cla-
ret: q; quilibet peccator etiam hęreticus habet li-
bertatem dicedendi a malo: vt cõuertatur ad bo
num. Dicedere autem a malo bonum est: iuxta
illud: qui potuit transgredi: & non est transgres-
sus: facere malum et non fecit &c. Similiter con-
uertere se ad bonum est actus bonus; qui potest

ad gratiam disponere. Quando.n. sunt duo opposita: si vnum est malum aliud erit bonum, sed conuertere se ad peccatum malum est: ergo auertere se peccato est bonum: et quemadmodũ auertere se a bono est malum: ita ad bonum se conuertere perpulchrum est.

Ex omnibus ergo dictis dari liberũ arbitriũ, euidentissime constat: pro quo argumento singularissimo ponitur hęc secunda conclusio, quodãmodo ex dictis deriuata.

Conclusio Secunda.

Contra Gregoriũ ariminensem.

QVilibet homo adultus per suum liberum arbitrium in puris naturalibus existens: sine gratia gratũ faciente: operari potest: opera moraliter bona; & se disponere ad Dei gratiam suscipiendam.

Sed primo declaranda est conclusio: ante eius probationem: tum maxime circa illud: quod dicitur in puris naturalibus. Pro quo est sciendum: quod cum hic loquimur de puris naturalibus: non excluditur generalis Dei influentia: quę vt causa prima concurrit cum agente creato: ad omnem actum positiuum. Si quidem nullus actus positiuus (immo nec peccatum, quantum ad id: quod in eo positiuum est: puta actum voluntatis, licet difformem rectę rationis) perfici potest deo: tanq̃ causa prima non coagẽte. Plus.n. influit causa prima in effectum; quam secunda: vt inquit author de causis, eo quod ipsa prima causa prior est ad producendum effectum: sine qua secunda causa illum producere nequit: licet econtra: necnon, et illa conseruat effectum in esse &c. Sed per purą naturalia intelligitur natura, seu animæ substantia, cum qualitatibus, et actio-

nibus conſequentibus hominis naturam, excluſis habitibus ac donis ſupnaturaliter a ſolo Deo infuſis. Vnde ſi Deus infunderet donum aliquod in anima etiam naturaliter acquiſibile, vtputa ſcientiam alicuius rei, iam illa anima ſic dotata non eſſet in puris naturalibus, haberet enim ſcientiam ſupernaturaliter infuſam, licet eadem potuerit naturaliter acquiri, iſto notato ſic probatur concluſio. Quid ſint pura naturalia.

Quilibet nempe intellectus hominis adulti ex ſuis naturalibus poteſt cognoſcere, et iudicare bonum iuſtum, et honeſtum eſſe faciendum, ac malum fugiendum propter finem naturalem. ſ. virtutis amorem et honeſtatis, huic autem iudicio poteſt ſe voluntas conformare, eliciendo actũ bonũ propter naturalem honeſtatem, aut iuſtitiã, et huiuſmodi actus ſic elicitus eſt bonus moraliter, vt ſupra ſatis oſtenſum eſt, ergo concluſio vera, conſequẽtia eſt nota: Maior patet quia principia practica, ita naturaliter ĩſerta ſunt intellectui, ſicut ſpeculatiua, ergo vtriſq; naturaliter intellectus aſſentit, tanq; per ſe notis, et euidentibus. Sed iuſtum et honeſtum eſſe faciendũ, et oppoſitum fugiendum, propter finem naturalem, ſunt principia practica, igitur eis intellectus ſuis naturalibus poteſt aſſentire. Minor etiam probatur, quia voluntas ex ſua libertate poteſt ſe conformare dictamini rectę rationis, Et elicere actum conformiter illi, igitur opus moraliter bonum operari poteſt, quod erat propoſitum. Primum argumentũ.

Pręterea voluntas ex ſuis naturalibus poteſt ſe diſponere, faciendo quod in ſe eſt, ad gratiam ſuſcipiẽdam, quare opus moraliter bonum Secũdũ argumentũ.

elicere poteſt, conſequentia eſt nota, antecedens probatur. Exẽplo Cornelij Cẽturionis actuũ.10.

Act.10. Qui vidit angelum venientem ad ſe ac dicentẽ ſibi, Corneli, at ille intuens eum timore correptus, dixit. Quis es domine. Dixit autem ei angelus. Eleemoſynę, et orationes tuæ aſcenderunt in conſpectu dei. Mitte ad Simonem Petrum in Ioppem et dicet tibi, quid te oportet facere, et fecit Corne. ſicut p̃ceperat ei angelus. Vnde Pet. prius habita viſione, et diuinitus inſpiratus, acceſſit ad ipſum, et aperiens os ſuum dixit Corne. coram omnibus alijs. In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, et operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. quo patet hominem extra fidem exiſtentem, et ex conſequenti in peccato, habere libertatem faciendi bonum morale, quod ſufficiens eſt eũ diſponere, ad dei gratiã, in fide et ſacramẽtis pcipiendam, et quod de vno dicitur, de omnibus pari poteſt ratione dici &c.

Tertia Concluſio.

Contra.s. Tho. QVilibet homo adultus per liberum arbitrium ex ſuis naturalibus ſine dono gratię poteſt quodlibet peccatum mortale nouum cauere, necnon nulla alia noua adueniente gratia tentationibus, reſiſtere, quinimmo eas vincere etiam per longum tempus ſtante ſola generali influentia dei.

Prima rõ. Probatur cõcluſio, vt prius, nam intellectus, ex ſuis naturalibus poteſt recte, circa agenda deliberare, rectitudine morali, et voluntas ſua libertate poteſt ſe illi conformare, conformando autẽ ſe dictamini rectę rationis, non peccat de nouo, et ſic per multum tẽpus valet perſeuerare, perſe-

uerando vero in tali conformitate resistit tentationibus, et vincit, ideo &c.

Item, circa quodlibet agendum, voluntas aut est libera, aut non, Si primum liquet, quod potest in vtrunqȝ oppositorum, et ita agere, vel nõ agere, et per consequens illud oppositorum: qđ peccatum est: cauere potest. Si non est libera: ergo iam peccare non potest: eo quod nõ est in sua potestate secundum beatum Augu. 3. de libero arbitrio, dicentem: quod peccatum est ita voluntarium: quod si non esset voluntarium: non esset peccatum. Et beatus Hiero. in expositione fidei: qui dicit deũ p̃cepisse impossibilia anathema sit: eodem mõ potest dici de peccato omissionis. Secũda rõ Augusti: Hieronyi

Quarta Conclusio.

QVilibet homo adultus per liberum arb. ex suis naturalibus: semota gratia gratum faciente: potest diuina pręcepta adimplere: quantum ad substantiam pręceptorum sed non ad intentionem pręcipiẽtis: quę est causa salutis ęternę.

Prima pars patet: quia potest adorare deum: non blasphemare: honorare parentesnon occidere: non męchari: & huiusmodi, dare eleemosynã: in articulo necessitatis, ex quadam naturali honestate: seu pietate: non ordinando in deum: tanq̃ in vltimum finem: & sic faciendo: quacunqȝ etiã intentione faciat: implet pręceptum: quãtum ad actum: et pręcepti substantiam. Si quidẽ claret, quod ipse obseruat pręceptum dei: quantum ad opera tantum: sed non ea intentione qua deus illud p̃cepit. Secunda pars est euidens de se, quoniam ad finem: seu intentionem pręcipientis: nullus agere potest sine gratia: nemo quippe valet

obſeruare diuina p̄cepta: quãtum ad intentionē p̄cipiētis ſemota gr̄a gratū faciēte: cū nullus poſſit acq̄rere vitā ęternā, ſaltē adultus, niſi p opa meritoria, q̄ p̄ſupponūt gr̄am, nimirū ad itētionē acq̄rēdi vitā eternā, dant diuina p̄cepta igit̄ &c.

Obijciunt Lutherani.

SEd cōtra primam concluſionē, q̄ de lib. arb. p̄ncipaliter loquitur, et ex cōſequēti contra alias tres, valde iſtāt moderni hęretici, q nitūtur p̄bare, ex ſcripturarū teſtimonijs, falſe tñ ab eis adductis, nullatenus dari liberum arbit.

Primo quidē ait Ioānes. Nō poteſt homo accipere quicq̄, niſi fuerit datū ei de cęlo &c.

Ioan. 1. Secūdo ille idē cap. 1. ait. Omnia per ipſum facta ſunt, et ſine ipſo factū eſt nihil.

Ioan. 6. Tertio ēt idē Ioã. 6. Nemo venit ad me, niſi pater meus qui miſit me, traxerit eum.

Ioan. 15. Quarto Iterum infra cap. 15. Chriſtus ait: Sine me nihil poteſtis facere.

Iacobi. 1. Quinto Iacobus. c. 1. inquit. Omne datum optimum, et omne donum perfectū de ſurſum eſt, deſcendens a patre luminum.

Sexto Xp̄s loquēs ad diſcipulos ait, in euãgelio Matth. Cū āt tradēt vos, nolite cogitare quō, aut quid loquamini. Dabitur. n. vobis in illa hora quid loquamini: & Paulopoſt. Nonne duo paſſeres aſſe veneunt, et vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro.

Matth. 10.

1. Corin. 4. Septimo Apoſt. ad Cor. Quid hēs qd̄ nō accepiſti? ſi āt accepiſti qd glorians q̄ſi nō acceperis, & in alia Epiſtola. Omnis ſufficiētia ex deo eſt.

2. Corin. 3. Octauo Ille idem Apoſtolus. ad Ro. ait. Si reliquię ſecundum electionem gratię Dei ſaluę factę ſunt, ſi autem gratia iam non ex operibus

Ro. 11.

alioquin gratia iam non est gratia &c.

Nono Insuper ecclesiam orat. d. Deus cuius est totum, quod est optimum.

Decimo Esaias quoq; ait. Quare errare nos fecisti domine de vijs tuis, indurasti cor nostrum ne timeremus te. Esaie.64.

Vndecimo Iere. isup inqt. Nō ē hoīs via eius, nec viri vt ambulet et dirigat gressus suos: &c. Iere.10.

Duodecimo Ille idē ifra clamās ad dn̄m dixit, Cōuerte me dn̄e, et cōuertar, q̄a tu dn̄e deus meus postquā me conuertisti egi pęnitentiam. Iere.31.

Alię etiam quāplures possent adduci authoritates in eorum fauorem, sed sufficiant istę, quoniam responsiones istarum, erunt responsiones ad quascunque alias consimiles, idem sonantes. Verba autem illa Pauli quę habentur Rom.9. quę maximopere videntur fauere eorum falsę opinioni, in proximo tractatu de Prędestinatione declarabuntur, &c.

Tertiodecimo Ioannes demum ait, qui facit peccatum seruus est peccati, si filius vos liberauerit vere liberi estis: vnde inferunt, ex quo est seruus peccati, quod agit; secundum imperium peccati, semper agit, et sic semper malum agit &cet. Ioan:8.

Respondent Catholici.

PRo responsione harum obiectionū, primo sciendum est quod Deus gloriosus est prima immo principalissima causa efficiens omniū rerum, omnium operationū, oīum actuū et effectuum, qui fiunt in mundo, sub hac vniuersali mundi machina, quælibet autem alia causa creata dicitur secunda causa, vel potius causa instrumentalis, respectu primæ causæ. Primum & pulchrum notabile.

Item prima causa plus influit in effectum: quam secunda causa, vt supra declaratum est, et ideo effectus magis producitur a prima causa, quam a secunda. Et sic ipsa prima causa magis dicitur causa, quam secunda respectu eiusdem effectus. Item quicquid producit prima causa cum causa secunda, potest producere se sola, et non contra, quapropter nulla secunda causa potest causare, vel producere aliquem effectũ, prima causa non causante, ita quod nihil producitur a secunda causa, quin producatur a prima &c.

2, notabile. Secundo sciendum est, quod licet prima causa quę Deus est, sit principalissima omnium rerũ causa, et quelibet alia causa secunda sit instrumẽ talis causa, tamen quicquid producitur effectiue a prima causa, dicitur etiam effectiue produci a secunda causa, quinimmo ipsa videtur propinquior et manifestior, exempli causa, Deus tanq̃ principalis causa, producit mineralia in visceribus terrę, necnon granum, oleum, vinum, et similia, tamen secum concurrunt alię causę secundę, puta corpora cęlestia, quę influunt, elementa quoq; et homines: qui disponunt materiam, arando, seminando, plantando, inserendo, &c. Et ideo illi effectus naturales ita dicuntur produci a secũdis causis, sicut a prima, licet illa sit prĩcipalior, q̃ mouet alias secundas causas ad agendum.

Aliud exemplum habemus, de quolibet homine, sed dicamus de vno. s. de Ioanne Baptista cuius duo fuerunt patres, primus et principalis fuit Deus, de quo Moises. Nunquid non ipse est pa-
Deut, 32. ter tuus, q̃ possedit, et fecit, et creauit te? Et Pau.
Ephes, 4. ad Ephe. Vnus est deus, et pater omnium. Secũdus pater fuit Zacharias. Et licet deus sit primus pater, &c

pater,& principalis causa,non tamen impedit, quin Zacharias fuerit causa efficiens, et verus pater qui generauit Ioannem Baptistam, et sic de aliјs dicendum est, ex quibus clare sequitur quod tam causa secunda, quam prima effectiue concurrens,ad aliquem effectum dicitur effectiua causa illius effectus.

Dico igitur in ꝓposito,quod Deus est prima causa mouens tam naturales causas: ꝗ͂ voluntarias ad operandum,et sicut a causis naturalibus, mouendo eas,non aufert, quin actus earum sint naturales,ita mouendo causas voluntarias non aufert,quin actiones earum sint voluntarię, sed potius hoc in eis facit.Operatur.n.in vnoquoq; secundum eius proprietatem cuncta suauiter disponens.Nam si operatur in corporibus cęlestibus,seu in elementis,operatur secūdum proprietates cęlorum et elementorum. Ergo si operatur in voluntate vel cū voluntate nr̄a,operatur secūdū ꝓprietatē volūtatis,q̄ ē libere velle & nolle.

His dictis respondeo ad multas authoritates contra liberū arbi.adductas.s.verū esse, quod dicit Ioan.non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datū de cęlo,nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eum,et infra, sine me nihil potestis facere,& omne datum optimum & perfectum donum desursum est,vt inquit Iacobus, et alię sequentes.Tales nempe authotitates nihil aliud afferunt,nisi quod Deus est causa principalissima omnium,non tamen propter hoc sequitur,quin etiam effectiue concurrat liberum arb. ad quodlibet opus voluntatis nostrę. Fatemur quippe bonum non esse nisi a Deo datore, fatemur insuper merita nostra esse dona Dei,et data Responsio ad authoritates.

a Deo, pueniente, cooperante, et subsequẽte. Sed non negatur per hoc liberum arbi. cõcurrere ad merita, nã Deus ex misericordia pũenit liberum arbitrium mouendo & misericorditer cooperatur adiuuando. Nempe Deus ad omnem effectum naturalem influit generaliter, sed ad operationes bonas rationalis creaturę, mirumimmodum concurrit, etiam speciali influxu, et sic patet responsio ad omnes authoritates superius ab hęreticis adductas, vsque ad nonam inclusiue.

Errare facere contigit dupliciter.

Ad.10.dico, quod facere aliquẽ errare, pariter & indurare, contingit dupliciter, vno modo causatiue.i.causando errorem, vel indurationẽ vel ptinatiam seu effectiue conducendo per viam erroris. Alio modo permissiue, et sic intelligitur, illud dictũ Esaię.5.quare errare nos fecisti domine.i.permisisti, et eodẽ modo indurasti cor nostrum, idest indurari permisisti, Deus nempe pmittit nos errare, et cor nostrũ indurari subtrahẽdo gratiam suam, hoc aũt per malũ vsum liberi arbi. Cum.n.homo non facit, quod in se est, potius vero resistit illuminationi diuinę, et suo male vtitur libe.arbit. Tunc Deus subtrahit gratiã suam, quia facienti quod in se est, tantum eam liberaliter donat, sed cum subtrahitur gratia Dei ab homine, ipse nimirum errat & induratur per obstinationem, & perseuerantiam in peccatis, & hoc siquidem modo errauit Pharao, induratumque est cor eius, et sic patet, quod populus peccans, non facit Deum authorem peccati et erroris. Nam teste Augustino, Deo authore nemo fit deterior, et ideo cum dicitur, Deus indurauit cor Pharaonis, non debet intelligi po-

sitiue, sed priuatiue, quia priuauit ipsum gratia sua, eo quod resistebat eius voluntati, non dimittendo populum, et male vtebatur suo libero arbitrio, quemadmodum enim quilibet faciens quod in se est, se pręparat ad gratiam, ergo oppositum faciens se pręparat ad continuam eius priuationem, et tunc dominatur ei diabolus, et ruit de peccato in peccatum, talis autem defectus non est ex parte Dei, sed ex parte hominis propter eius liberum arbitrium, quo bene et male valet operari etc.

Ad vndecimam dico, quod hic plura occurrunt consideranda. De operibus, enim loqui possumus dupliciter, vel quo ad electionem operis, vel quo ad executionem illius. Prima diuisio. 2. diuisio.

Item duplex est influxus super creaturas. Vnus est generalis, quo generaliter influit in omnes creaturas. Alter specialis quo peculiariter agit cum aliquibus particularibus personis circa aliquos peculiares effectus. Præterea sciendum est, quod Deus erga creaturas libere agit, et contingenter, nulla quidem necessitate ductus, quamobrem omnia, quæ agit in creaturis potuisset non agere, et posset omnes actiones suas suspendere, et impedire erga illas, si vellet, atque ab vniuerso opere desistere, et ita cessare posset Deus ab influxu suo, super creaturas, tam generali, quam speciali. Posset et vnius influxum suspendere, et non alterius, quo agendo, scilicet vni et non alteri creaturę. Nam vt ait Paulus Apostolus ad Romanos, Quis. n. cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit ei, vt retribuetur ei?

quoniam ex ipſo, et ꝑ ipſum, et in ipſo ſunt oĩa. Poteſt etiam coagere alicui in principio operis, & cohibere poſtmodum, ne opus illud compleatur. Cum autē nihil fieri poſſit abſq; deo cooperante ſecundum aliquem influxum, conſequens eſt creaturas poſſe a quouis opere impediri ne operentur. Hoc autem dictum eſt de re poſſibili, ideſt ſecundum potentiam dei abſolutam.

De generali influxu Dei qui nõ ſuſpendit vnquam.

Reuera aũt, et ſecundum ordinem diuinę voluntatis, generalis influxus dei qui vt prima cauſa concurrit cum agente ſecundo ad omnem actũ poſitiuum (vt dictum eſt ſupra) nunq̃ ſuſpenditur ſeu impeditur a Deo vniuerſaliter, quia tunc nihil fieret in vniuerſo. Neq; ſuſpenditur reſpectu perſonę particularis, quantum ad operis electionem, ſic quod homo non poſſit bonum eligere, neq; etiam quantum ad executionem boni, niſi forte propter aliquod ingens peccatum. Cuius ratione perſona illa pertinax demereretur a Deo vt in pęnam, in ipſa ſuſpenderetur, ille influxus, vt liquet de Pharaone, Iuda et alijs. Ordinarie tamē ſemper Deus influit, et quoadiuuat, vt creatura rationalis poſſit bonum eligere, et durante influxu poteſt ſuccedere operis boni executio, boni.ſ. ex genere, et moraliter, vt dictum eſt. Sed ad opus meritorium non poteſt quiſpiam ꝑuenire ſolo generali influxu adſiſtente, quin potius neceſſarius eſt influxus ſpecialis, ſeu ſpeciale Dei donum. videlicet gratia Dei, quę vocatur cauſa neceſſaria partialis, et principalis vt perficiatur opus meritorium, Hic autem diuina gratia influxus, nunq̃ denegatur debite petenti, Ideo quilibet eligere poteſt bonum meritorium. Sed iſtud equidem non poteſt aſſequi ſine Dei gra-

Ad opus meritoriũ neceſſaria diuina gratia.

tia,et illa insuper electio non est etiam meritoria,nisi facta sit in gratia.

At his vel alijs verbis,hoc idem asserunt Augustin.Hierony.&c alij ecclesię doctores, quibus concordant Ioan.ecchius,et Ludouicus orianus, validissimi Lutheranorum hostes, sed modo ad propositum redeamus. Sētētia Ecchii & oriani.

Cum.n.inquit Iere.Non est hominis via eius vt ambulet, et dirigat gressus suos, tangit duo. Nam ambulare importat executionem operis, gressus vero dirigi,dicit directionem ad meritũ. Vnde ambulare idem est quod operari gressus autem et opera idem sunt.Et ita respõdeo, quod in potestate hominis non est executio operis, sic quod non possit impediri, immo interdũ impeditur, sępe.n.experimur quod homo deliberat aliquid agere quod efficere non potest.

Necꝗ in libertate hominis est,quod opus eius sit meritoriũ,qa non est suę libertatis imperare gratię,vt veniat si non adest,et sic tandem concludit qđ electiones operũ sunt in potestate nostra,non aũt semper executiones eorũdẽ, qa nõnũꝗ possũt impediri,liberũ igit arbitriũ in electione consistit,non in executione, et merito operis,et hoc idem confirmat Augu.dicens. Liberũ arbitriũ est facultas ratiõis,et volũtatis,qua bonũ.s.meritoriũ eligitur gratia assistente,et malũ ea desistente,vt in superioribus habitũ est, ergo liberum abitriũ est circa electionem operum, et non in executione illorum,ad quem sensum tendunt verba Ieremię prophetę &c.Igitur non aduersantur nobis.

Ad duodecimam dupliciter respondetur, quēadmodum duplex est conuersio, actiua.s.et for- Prima responsio.

malis, Actiua adhuc duplex scilicet principalis, quę Deus est, & minus principalis, seu instrumentalis, quę est voluntas rationalis, quę etiam libere et actiue ad hois conuersionē concurrit.

Et de illa conuersione actiua & principali loquitur Iere. Dicens. Conuerte me domine, et cōuertar, claret q̄ppe, quod Deus tanq̄ prima causa, sua generali influentia mouet hominem ad bene operandum, vt conuertatur, nam vt ante diximus, nulla secunda causa potest causare vel quicquam producere, prima causa non causante, vel producente, igitur voluntas libera non potest actiue concurrere ad hominis conuersionem nisi prius diuina voluntas, tanq̄ prima causa actiue concurrat, et sic nihil aliud voluit dicere propheta, nisi quod Deus est principalissima causa nostrę conuersionis. Ideo subdit, quia tu dominę Deus meus postq̄ me conuertisti, tuis bonis inspirationib. mouendo voluntatem meam tunc p̄ liberū arbi. egi pęnitentiā peccata dimittendo, & conformando me voluntati tuę &c.

2. Responsio. Secundo & forte melius de cōuersione formali potest responderi, quę est fides Christi, prout est formalis terminus conuersionis nostræ, quia quemadmodum forma substantialis, est terminus generationis, quę acquisita completur generatio, sic quippe acquisita fides Christi formata, infidelis quinimmo quilibet peccator dicitur vere conuersus. Duplex autem est fides. s. acquisita, quę acquiritur ex veritate alicuius, qui potest fallere, & falli, qui tamen non fallit sed in omnibus verax est, et ideo creditur illi, vtpote propheta. Hęc igitur acquisita fides, cū solum respiciat, qui fallere potest & falli non,

Fides infusa, acquisita.

respicit Deum, fides autem infusa est quoddam lumen supernaturale a Deo datum inclinans, & promptum faciens intellectum, vt firmiter assentiat omnibus veritatibus: quę de Deo exprimuntur in articulis fidei, & hęc fides circa Deum versatur, eumque respicit vt obiectum primum, sine quo lumine intellectus humanus non assentiret plerisq; sententijs de Deo in sacra scriptura contentis, videlicet quod tantum sit vnus Deus, et quod ipse sit trinus, et vnus, & quod filius sit a patre genitus, spiritus sanctus vero a patre, et a filio procedens et huiusmodi, quas lumine naturali solo cognoscere non valemus, sed vt talibus assentiat intellectus necessaria est fides infusa, et hanc fidem vice populi orando petit Ieremias, dicens. Conuerte me domine et conuertar, quasi dicat da mihi lumen fidei infusę quo possim firmiter assentire articulis fidei Christi venturi, et ego conuertar. s. firmiter credendo in filium tuum Messiam venturum, quoniam omnes prophetæ, et sancti veteris testamenti salui facti sunt in Christi fide venturi, sic etiam orauit Dauid in Psalmis, dicens. Conuerte nos Deus salutaris noster. Hæc autem fidęs augeri potest, vel quo ad extensionem, quando scilicet plura credenda cognoscuntur, ita explicite et distincte, vt fideles doctores et in sacris literis instituti deprehendunt. Ea enim rudes et simplices, vel indocti Christiani, implicite tenentur credere, quicquid sit quod Ecclesia catholica tenet; vel fides potest augeri quo ad intensionem, quando credenda clarius cognoscuntur, ac etiam firmius feruentiusque tenentur, et hu-

Dupliciter augeri potest fides.

iusmodi augmentum requiritur in ecclesia pastoribus, et prelatis. Quamobrem Apostoli, qui primi Antistites in ecclesia Dei post Christum fuerunt, petierunt vtrunque fidei augmentum, dicentes. Domine adauge nobis fidem, quisquis itaque orat pro aliqua re habenda, se illam desiderio prosequi ostendit. Desiderium autem sequitur electionem, ergo qui orat prius elegit, et desiderauit rem, pro qua facit orationem, sed sic est, quod liberum arbitrium ostenditur in electione, vt Paulo ante diximus, igitur Ieremias orando pro infusione fidei, vt posset conuerti ad fidē Christi, prius ex suo libero arbitrio, elegit illud bonū. s. orationem habere, pro tali fide petenda, et per cōsequens non excludit, immo potius probat liberum arbitriū dari. sed quoniam fides infusa nulli negatur, immo promptus est semper deus cuilibet prębere debite petenti, hinc infideles non excusantur, et cum postea subdit, postq̄ me conuertisti egi pęnitentiam. loquitur ibi de pęnitentia fructuosa, quę fit per gratiam & liberum arbitrium Quare &c.

Luc. 17. Hic ostēditur liberū arbitriū.

Ad. 13. & vltimam dicitur, quod duplex est seruitus. s. seruitus culpę, & seruitus pęnę, insuper duplex est homo. s. animalis qui dicitur homo vetus, et rationalis qui nouus homo appellatur. Homo. n. habet in se rationem & concupiscentiam carnis, quæ sepius aduersantur rationi, vt inquit Paulus, video alteram legem in membris meis repugnantem legi mentis meę. Moueri autem a ratione est agere secundum rationem, & secundum proprium hominis motum. Homo, quippe sola ratione differt a brutis, moueri autem a carnis concupiscentia, est secūdum eam

Duplex seruitus: Duplex hō

Ro: 7.

agere,quod certe non homines decet, sed bruta potius. Et quemadmodum ille se liberum esse ostendit,qui proprio motu agit, ita per oppositum ille habet se ad modum serui, qui operatur ad nutum, & imperium alterius, homo igitur quando agit,secundum carnalem concupiscentiã agit nutu alterius,neglecto naturali rationis vsu ad motum,et ita videtur seruire concupiscentię, quę sępe in sacra scriptura vocatur peccatum, quoniam inclinat ad peccandum,et ita dum homo agit ad nutum concupiscentię quãdo sic agit vocatur peccati seruus,sed non sequitur,iste nũc agit secundum concupiscentiam,quia complacet ei,ergo semper aget secundum illam, quia licet nunc sequatur concupiscentiam,non tamen ligatur,vt semper eam sequatur, vel sequi teneatur. Exempli causa, quemadmodum aliquis inimicus interdum complacet alteri inimico, sed non semper,quia nonnunquam insequitur eum. Sic etiam amicus agit interdum,quod est placitum amico. Sed non propterea obligatur, vt semper sibi complaceat.immo aliquando increpat eum, ita in proposito,quotiescunq; homo neglecto naturali rationis vsu ac motu,sequitur motum sensualitatis,et agit secundum concupiscentiam carnis,tunc vere dici potest seruus peccati,idest cõcupiscentię,et ad hunc sensum forte loqtur Christus. Dicens. Qui facit peccatum seruus est peccati,pro tunc scilicet quando agit secundum concupiscentiam,& sequitur motum sensualitatis. Sed non propter hoc ligatur,vt semper agat, secundum carnis concupiscentiam, et insequatur sensualitatis motum,quia poterit alias repugnare, & operari secundum rationem,et cum subditur,

Quõ hõ dicitur seruus peccati.

Pulchrum exẽplum.

si filius vos liberauerit, vere liberi estis, dico quod non loquitur de seruitute culpę, quia peccator potest seipsum ab hac seruitute liberum facere, cessando ab actibus imperatis a concupiscentia. Quia non habet voluntatem determinatam in malitia, quod etiam sic ratione probatur.

Pulchra rō qua homo potest ex seruo peccati se facere liberū.

Nulla creatura potest simul, et semel in eodē instanti habere plures actus distinctos (quia hoc solum potest, virtus infinita,) sed bene successiue. Sit ergo exempli causa, aliquis homo, qui cuncta letalia peccata commiserit frequenter, Claret quippe quod ipse non poterit pluribus actibus consimilibus in eodem instanti insistere. Sed dum vnum assequitur, alterum amittit, vt si gulam prosequatur, auaritiam dimittit, et loquor in vno, et eodem instanti. Ergo dum intentus est gulę, potest se continere ab auaritia, vel ab alio crimine, et contra. Et sic modo ab vno actu, modo ab alio se continet, et sicut ille homo habet libertatem se continendi, nunc ab actu gulę vel per vnum diem, ita per multos dies et tempora eandem habebit libertatem, quia non est maior ratio, de vno quam de alio, et idem dicendum est, de alijs inclinationibus ad peccata. Et quemadmodum peccator habet libertatem continendi se a singulis inclinationibus ad peccandum separatim, ita erit in libertate sua continendi se ab illis coniunctim. Voluntas enim potest suspendere omnes animæ vires inferiores, ab actibus suis, ergo poterit sese suspendere a malo etc.

Ecce qualis et quanta est libertas voluntatis, quam impij Lutherani impie negant, cum

igitur Christus dicit, qui facit peccatum seruus est peccati, et si filius vos liberauerit vere liberi eritis, claret. quod ibi Christus non loquitur de seruitute culpę, quam ostendit se habere peccator, dum agit ad nutum concupiscentię, sed loquitur de seruitute pęnę, idest de obligatione ad pęnam, transacto, enim actu peccati nihil manet ex peccato in anima, neq; aliquid in peccatore, a quo formaliter dicatur peccator. Quicquid enim est in peccatore transeunte actu peccati, potest manere ipso iustificato, remanet tamen quędam inclinatio et facilior promptitudo ad sic iterum peccandum, sed talis inclinatio deleri potest per actus oppositos. Manet insuper (quod peius est) etiam post peccatum in anima, obligatio ad ęternam pęnam, a qua nosmetipsos non possumus liberare. Sed Christus filius dei, habuit a patre ęterno potestatem nos liberandi per gratiam, dum autem homo obligatus est ad ęternas pænas, non potest habere actum meritorium, ad quem simul cum libertate voluntatis necessaria est gratia, quæ quidem gratia, non stat cum obligatione ad pęnas ęternas, sed bene homo potest efficere opus bonum moraliter. Quod autem Christus loquatur de liberatione a seruitute pænæ patet per verba, quę Pauloante dixerat, scilicet seruus autem, videlicet peccati non manet in domo in æternum, quia licet nunc peccatores cum bonis maneant in domo, idest in ecclesia. Non tamen hoc seruabitur in ęternum, vt patebit in die iudicij, vbi filius Dei separabit bonos a malis, sicut pastor separat oues ab he-

Matth. 25. dis. Et quos liberabit Xp̄s liberi erunt, et quos condemnabit,condemnati erunt, quia poteſtatē habent &c.& ſic patet ſolutio ad vltimā authoritatē adductā,quare ſolutæ ſunt omnes &c.

Iterum obijciunt Lutherani.

Prouer.16. PRimo.n.ait Salomon in ꝓuerbijs. Vniuerſa pp ſemetipſum,operatus eſt dñs, ergo de ſe nihil boni operatur homo.

Ephe.1. Secūdo Paulus ad Epheſios. Deus operatur omnia ſecūdum ꝓpoſitū volūtatis ſuę igit̄ &c.

Ro.6. Ro.7. Ibidem Tertio ille idem ad Roma. Liberati a peccato: facti eſtis ſerui iuſtitię,et infra.Scimus quoniam lex ſpiritualis eſt,ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

Quarto etiam ille idem Apoſtolus ibidē ait. Non.n.quod volo bonum:hoc ago, ſed qđ odi malum,illud facio &c.

Reſponſiones Catholicę.

AD primam dicendum eſt, quod ſapiens non tollit liberum arbitrium ad bonum: quoniam vt ſupra dictum eſt, deus eſt cauſa prima non cauſata ab alio,et cuius non eſt cauſa efficiens,illius non eſt etiam cauſa finalis. Deus ergo ſicut non habet cauſam efficientem,a quo factus ſit,ita non habet ſuperiorem finē ad quem ordinetur,ideo eſt omnium rerum principium & finis:quare recte dicit Sapiens:vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt dominus, et non propter hoc tollit liberum arbitrium ad bonum,imo ipſum dari aſſerit per illud, quod Paulo ante dixerat,hominis eſt animum pręparare, & domini gubernare linguam, Quomodo autē animum pręparabit homo ad aliquid peragendum,niſi illius pręcedat electio?in electione vero

ostenditur voluntatis libertas. Cum ergo Salomon dicit, hominis est p̄parare animum, supponit cogitationem et electionem boni operis quę nō possunt esse absq; libero arbitrio, deinde hoc de se clarum est, quid est.n.animum pręparare, nisi cessare a peccato et se disponere ad gratiam? quod vero sequitur, et domini est gubernare linguam. ibi loquitur de executione operis quoniã licet (vt supra diximus) Electio boni operis sit in libertate nostra non semper tamē executio illius boni operis, in nostra ponitur potestate &c. Preparare aium p̄sup ponit li.ar.

Ad Secundam dicitur, quod ibi Aposto. Paulus loquitur de prędestinatione, & vocatione, ad apostolatum, quę prędestinatio & vocatio est a Deo pręsciente & volente, vel si etiam loquitur de generali prędestinatione omnium bonorum, dicendum est quod prędestinauit nos Deus, in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum secundum propositum voluntatis suę, idest secundū, quod disposuit in voluntate sua, de qua prędistinatione in sequenti tractatu dicetur. Vnde est sciendum, q̄ quędam casu eueniunt illa.s.q̄ sine pręuia consideratione succedūt, vt siquis nō pręcedente aliqua consideratione thesaurum inuenerit. Quędam vero eueniunt a consilio q̄.s.p̄cedente consilio & consideratione succedunt. Pręterea aliud est agere ex necessitate, q.n.sic agit, non potest non agere, Aliud est libere et voluntarie agere, qui aũt sic agit, potest etiam non agere, Deus vero nihil a casu agit, sed omnia consilio præcedente operatur, nec quicquã agit ĩ creaturis necessitate ductus, sed omnis Dei operatio, circa creaturas libera est & contingens, & ita p̄destinatio, et vocatio, volũtaria est & secundum Euenire a casu consilio differũt Agere necessario libere differet.

consilium, seu propositum voluntatis Dei, & sic nihil aliud voluit dicere Paulus, Deus omnia operatur secundum consilium voluntatis suę.i. nihil operatur Deus a casu, neq; coacte, sed omnia, prout disposuit in voluntate sua, neq; autem ex hoc sequitur, quod non habeamus liberum arbitrium vt eligamus bonum.

Ad tertiam dicendum est, ꝙ ibi Apostolus loquitur de liberatione a peccato .i. ab ęterna pęna. Quid est .n. liberari a peccato? nisi liberari ab obligatione ad pęnam ęternam, & qui a tali pęna liberatur tenetur postea (ne videatur ingratus) agere secundum voluntatem liberantis Dei, quę voluntas iusta est.

Ro.6. Et qui sponte se exhibet ad obediendum alteri, dum obedit, potest dici seruus illius, vt docet ipse Paulus ibidem dicens. An nescitis, quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum serui estis eius, cui obedistis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Si ergo qui sponte se exhibet ad obediendũ alteri, dum obedit, dicitur seruus illius, multo magis ille qui ex debito obedit, potest dici seruus illius, cui tenetur obedire, & quando ex beneficio accepto contrahitur obligatio ad obediendum, tunc dicitur ex obligatione factus seruus. Cũ ergo peccatum.i. obligatio ad pęnam ęternam remittitur alicui, tunc ille vltra debitũ naturę, quo tenetur bene operari, speciali debito obligatur ad iuste operandum, ne ingratus videatur Deo. qui peccatũ remisit, Sed ad iuste operandũ sufficit libertas arbitrij (assistente semper tamẽ generali influentia Dei) quod etiã ibidẽ patet: ait.n. idẽ Apostolus, Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire immun-

ditię.i.peccatis carnalibus et iniquitati.i. peccatis spiritualibus (ad iniqtatē hoc est ad vestram dānationē ita ēt exhibete mēbra vestra seruire iustitię, Quasi dicat ita leue est, & ita est in vestra potestate, et non plus laboris reqritur in seruitute Dei q̄ ducit ad gloriā, quā in seruitute diaboli, q̄ ducit ad cōdēnationē, quibus verbis clarissime patet.i.qđ sicut per liberum arbi. possumus peccare, Ita ꝑ liberū arbit.cessare possumus a peccato, et bene ac iuste operari &c.

Ad aliā immediate sequētē dicitur, qđ illa non probat hoīem libero carere arbi. ad bene opādū sed tantū ꝓbat qđ suasio et inductio ad peccādū non ꝓuenit a lege, sed a carne, in qua ꝓpter peccatū Adę cōtracta est rebellio et pugna aduersus spiritū, in homine qppe est ratio & sensualitas. Rō autem in scripturis sanctis interdū vocat̄ hō interior, aliqn̄ spiritus. Sensualitas vero alibi caro, alibi homo exterior dici solet, et ille siqdē homo q cōformis est rationi, q̄ spiritus est, spiritualis dicitur. eo quia secundum rationem viuit, ille autem qui sensualitati conformatur, carnalis vel animalis homo appellatur; cum ergo dicit Paulus, lex spiritualis est, vult dicere, quod lex est rationi conformis, quæ dicitur spiritus, & ita non modo prohibet mala opera exteriora, verum etiam malas concupiscentias, & sic intendit probare, quod lex antiqua non erat causa inductiua ad concupiscentias & peccata, sed potius abhorrebat malas concupiscentias, quasi velit argumentari Paulus, illa lex bona est, quę ꝓhibet concupiscentias malas, quia in hoc consona est legi naturali & rationi, lex autem Moisi prohibet concupiscentias malas, quare dixit,

non concupiſces, ergo eſt bona, et hoc argumentum his paucis clauditur verbis, itaq; lex quidē ſancta, & mandatū ſanctum, et iuſtū, et bonū, & ſic patet quod lex neq; Moyſi, neq; Chriſti, poteſt dici cauſa inducens ad peccandū, cum autem ſubdit, ego autem carnalis ſum, manifeſtat cauſam q̄ inducit ad peccatū, et loquitur vice cuiuſcunq; hominis. tam eorum qui in hac vita ſūt in gratia, quā illorū, qui ſunt in peccato, et vult dicere, quod cauſa inductiua ad peccandū nō eſt lex Moyſi, neq; Chriſti lex, neq; ratio, ſed cōcupiſcentia carnis, q̄ repugnat rationi vt ad Gala. ait. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritū. i. rationē, et ſpiritus aduerſus carnem, et licet q̄libet a ſua concupiſcentia tenetur ac conſuetudine & aſſuefactione efficiatur ad vitia procliuior adeo vt cū difficultate reſiſtat: non tamen cogitur ad peccādum, ſed per ſuū liberū arbi. poteſt ſuę concupiſcentię reſiſtere. Niſi. n. poſſet peccator concupiſcentiæ reſiſtere, cū ſemper caro concupiſcat aduerſus ſpiritū ſemper ſecundum carnis deſideriū operaretur, cuius tamen oppoſitū experimur.

Ad Gal. 5.

Plerūq;. n. caro ſomnū concupiſcit, vbi homo vigiliam eligit, carne inſuper deſiderante dulcia, ſepe ſumimus amara. Nonnūq; etiam caro appetit cibū, nos tamen abſtinentiam eligimus. Et talia id genus experiūtur homines: niſi q̄ppe poſſet peccator concupiſcentię reſiſtere, quodāmodo Magdalena, q̄ erat in ciuitate peccatrix: carni frena impoſuiſſet, q̄ tamen ſpū, et ratione ducta, nouit peccati turpitudinem, decreuitq; nullo modo deinceps carnis concupiſcentiam ſequi. Item niſi liberum arbi. haberemus, quo reſiſtendi concupiſcētię nobis adeſſet facultas. Ad quid Chriſtus dixiſſet

Hic oſtenditur manifeſta hoīs libertas.

Efficax ratio pro lib. arbi. in Luthera.

ſtus dixiſſet adulterę. Noli amplius peccare. Nõ ergo cogitur ratio a carnis concupiſcentia. Sed quoniam repugnantia carnis aduerſus ſpiritum: ortum habuit a peccato actuali, ſeu originali Adę, Ideo Paulus ſubdit, venundatus ſub peccato.i. cauſa quare caro prẹliatur aduerſus ſpiritũ: fuit peccatum primi hominis. Adam.n.libero arbitrio dotatus, potuiſſet ſenſualem concupiſcentiam rationi vſq; adeo ſubijcere, vt eam ſemper vincere poſſet, & ita potuiſſet nunq̃ peccare, & ſenſualitate q̃tumlibet contra nitente ſemper ratio fuiſſet victrix, fuit etiam Adam dotatus quodam incredibili, et ſupernaturali dono, quod iuſtitia originalis vocabatur, cuius beneficio ſenſualitas radicitus a murmure illo ſuſurrationeue deſiſteret, & omnes inferiores potentię rationi obedirent, et neq; inuiſum ſenſualitati foret, rationi ſubijci & parere. Adam vero quando illud accepit donum, ſeſe obligauit, & ſucceſſores ſuos omnes in omnibus obedire Deo, & ita omnes tale donum aſſecuti fuiſſent. ſ.iuſtitiam originalem ſi ipſe non peccaſſet, ſed modo Adam in primo bello turpiſſime victus eſt, comedens contra ſtatutum domini de pomo vetito, et ita ſalutare illud donum in ſuam ſuorumq; ſucceſſorum perniciem deperdidit, quo deperdito ſenſualitas ipſa longe valentior aduerſus rationem inſurrexit, & propter naturalem connexionem cum corpore difficillimum eſt, animam non condelectari carni, in concupiſcentijs carnalibus, & licet ſit difficultas ex vna parte, eſt etiã facilitas ex alia parte, vt infra videbimus & ſi tandem patet quod ratio non poteſt cogi a ſenſualitate, imo ſępe ipſa ꝑ liberum arb. dominatur ei, quare &c.

Ad quartam et vltimam dicendum eſt, quod ibi apoſtolus Paulus oſtendit, inconſtantiam et mutabilitatem voluntatis noſtrę, vnde ratio nō poteſt vſque adeo impugnari, vel impelli a ſenſualitate, vt deperdat illud quoddam ſibi connaturale. Connaturale autem et congenitum, ac proprium eſt rationi perſuadere, et inducere ad bonum, et deteſtari malum ſenſualitas autem flectit ad oppoſitum. inde Apoſtolus. video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, ſcilicet rationis, voluntas autem quę libera eſt, poteſt reſpicere rationem et poteſt etiā reſpicere ſenſualitatem: quando autem reſpicit rationem deteſtatur malum, et vult bonum, ſi vero reſpicit ſenſualitatem tunc aut eſt conſtans cum ratione, aut mutat propoſitum. Si. eſt conſtans, tunc quod voluit bonum operabitur, ſed ſi non eſt conſtans cum ratione, tunc voluntas ſequitur impulſum ſenſualitatis, et mutat primū propoſitum et ita quod prius ſequēdo rationem voluit bonum, non operabitur ſequendo ſenſualitatem, et malum quod prius ſequendo rationē noluit, poſtea ſequendo ſenſualitatem operabitur illud, ergo non proueniet ex neceſſitate, ſed ex inconſtantia, et mutabilitate liberę voluntatis, quę quidem mutabilitas arguit ipſius voluntatis libertatem, tam ad bonum ꝙ ad malū et ſic intelliguntur verba Apoſtoli (quod volo bonum) .ſ. ſecundū rationem non operor, quia ſequor ſenſualitatem (Et quod nolo malū) per voluntatem, et rectam rationē, illud factio ꝑ ſenſualitatis impulſum et ſic patet ſolutio ad omnes authoritates. Sed quid modo dicent Lutherani, ac eorum fautores, nūquid de libero arbitrio vlterius con-

Rom. 7.

Reflectitur Paulus in Lutheros.

tendere volent. Nunquid et contra ipſum tam nequiter ſcribere audebunt.certe et his rationib. ac ſcripturarum teſtimonijs ſe victos eſſe, et ſi non verbis, ſaltem corde et animis fateri cogentur, ſed vt verum fatear, ego equidem arbitror, quod Deus hunc modernorũ hęreticorum errorem alias in concilijs ſanctis damnatum, contra quem etiam luculenter, et doctiſſime ſcripſit diuus Augu. non ſine rationabili cauſa, nuper in ecclesia tandiu durare permiſerit, Et hoc malum ſemen in campo regni ſui fore ſeminatum. Tum ob fidelium probationem. Tum ob fidei firmitatem, tum deniq; ob maiorem ſcripturarum elucidationem. Sit nempe Deus interdum, ex malo etiam elicere bonum. Nonne quippe Lutheranorum cauſa, ſcripturę apertę ſunt? quę prius vna cum clariſſimis earũ expoſitoribus, utpote Aug. Hiero. Greg. Ambro. Griſoſt. et alijs, clauſę erãt, necnon in bibliothecis coopertę pulueribus morabantur. Siquidem animi, ora, et doctorum labores, ac ipſorum ingenia, circa Ariſtotelem, Auerrois, Bachonem, Thomam, Scotum, Ocham, & eorundem queſtiones tantum intenta erant, Nonne inſuper nuperrime conciones erga animarum ſalutem, validiores, ac fructuoſiores fiunt? Agamus igitur gratias Deo, pro tali munere, quem etiam rogare tenemur, pro Lutheranorum ſalute, vt et ipſi veritatem agnoſcant, & conuertantur. Nos quippe cauſa extirpandi eorum errores, Bibliam amplexi ſumus, ſacras literas prędicamus, quibus etiam omnes Chriſticolę operam nauare nituntur, & de illis libentiſſime diſputant, & loquuntur, Epiſtolas Pauli Apoſto. ſecum ferunt,

Pulchra authoris digreſſio.

iugiter Bibliam legunt, necnon diuinarum ſcripturarum concionatores aſſidui audiunt. Ecce igitur qualiter diuina voluitur ſcriptura? Ecce quot ſcripturarum authoritates, quę obſcurę erant, elucidantur? Ecce tandem quomodo ſenſus diuinarum literarum aperiūtur? Quibus nihil dulcius, nihilue iucundus haberi poteſt &c.

CONCLVSIO QVINTA.

LICET HOMO ſuis naturalibus per liberum arbitriū poſſit opera moraliter bona efficere, peccatum mortale nouū cauere, tentationibns reſiſtere, & facere quod in ſe eſt, ſeqꝫ diſponere ad Dei vocantis gratiā capeſſendam, ex ſola tamē libertate arbitrij, ſtante etiam generali influentia Dei, ſine gratia gratum faciente nequit homo a peccato reſurgere, bonum meritorium operari, diuinaqꝫ ſeruare mādata, ſecundum magni legislatoris Dei intentionem, minusue ęternam mereri mercedem &c.

Prima pars concluſionis, q̄ Manicheis ſimul & Lutneranis opponitur, patet ex dictis in primo tractatu, Secundam partem (quę pellagianis aduerſantur) omnes tam Catholici quam recētiores hęretici cōcedūt, Ideo nō opus eſt eā ꝓbare.

Catholicorum obiectio.

SI homo ſuo libero arbitrio, ſtante ſola generali influētia Dei poſſet moraliter bene agere, peccata fugere, tentationibus reſiſtere, et pręcepta perficere facere ꝙ in ſe eſt, & tandē ad gratiā ſe diſponere, fruſtra et inanes eſſent prę-

ces Ecclesię,quibus oratur pro victoria in tentationibus,pro fugiendis vitijs,pro continentia,pro temperantia,pro cęteris virtutibus , pro pręceptorum obedientia,pro periculis vitandis , et similibus,frustra etiã docuisset nos Christus orare,cũ dixit,sic orabitis,Pater noster qui es &c. Matth. 6.
Inanes insuper fuissent orationes Prophetarum & Apostolorum,Dauid nempe orabat.d. Auerte oculos meos ne videãt vanitatem, Item deduc me in semita mandatorum tuorum,& alibi, Inclina cor meum in testimonia tua,et non in auaritiam,vt alia quam plura missa faciam, Pręterea Christus pro suis discipulis orabat.d. Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi,vt sint vnum sicut et nos vnum sumus,Si ergo discipuli per eorum liberum arbitrium seruare se poterant,stante sola generali influẽtia Dei, quę est prima gratia gratis data , speciali modo homini assistens , cur Christus pro illis orabat? cur & ipsi orabant?cur et nos oramus?cur etiam pro nobis quotidie fiunt orationes ab Ecclesia? Psal. 118. Ioan. 17.

Nam Augustinus de natura et gratia ait,Quid stultius quam orare vt facias quod in potestate tua habes?& in Epistola centesima septima cõtra Vitalem hęreticum, Prorsus inquit non oramus Deum sed orare fingimus si nos ipsos nõ illum facere quod oramus credimus , Et ille idem alibi ait, Nulla fit oratio vbi nostra volũtas sufficit agere igitur &c. Augustin. de natura et gratia c. 18.

Responsio prima.

AD hęc omnia potest plane responderi , quod pro his omnibus quę dicta sunt orat Ecclesia,orant et prophetę fideles, non vt illa dentur simpliciter , Sed vt eo modo

dentur,quo nobis proficiant ad vitam ęternam, Sic.n.ea habere non possumus viribus nostris, sine gratia gratum faciente,sine qua mereri vitā ęternam minime possumus, Nec pro alijs orare licet,vt scilicet obediant Deo, seruent pręcepta, nisi vt illis seruatis mereantur vitam ęternam, Sic ergo oramus Deum pro victoria in tentationibus,pro uitandis vitijs,pro continentia,pro temperantia,et cęteris virtutibus,non simpliciter,sed pro vltimo fine acquirēdo qui Deus est, et hoc quidem modo nihil habere possumus nisi a solo Deo, diuina sua anteueniente gratia gratificante & cętera.

Alia responsio.

Prima cōsideratio. POssumus etiam alio modo respondere, sed prius aduertendum est quod multa operatus Deus supernatutaliter, quę limites naturę non excedunt,nam Apostolis scientia multarum rerum naturalium quam naturaliter acquirere potuissent infudit, Non nullos ab infirmitatibus liberauit a quibus etiam natura liberari potuissent,vt socrum Simonis a febre,ita satiauit quinq; millia hominum paucis panibus, qui naturaliter cibo sumpto saciari potuissent, & sic de alijs similibus.

Matth.8.

Ioan.6.

2. consideratio. Secundo considerandum est, quod licet voluntas nostra sit libera,et cogi non possit, vt in pręcedenti libro satis abunde ostensum est, pōt tñ varijs modis ad varia volenda vel nolenda incitari,trahi,et persuaderi,Quibus et si non cogatur,aut necessitudinem patiatur,nō nunquam tamen nisi cum magna difficultate non resistit, Licet enim suapte natura inclinetur ad bonum tamen interdum seducitur, alias errore intelle-

ctus, operãte malorum ſatore diabolo, alias ille-
cebras ſenſus cui coniuncta naturaliter eſt, alias
terrore aut blandimentis huiuſce ſeculi circunſtã
tibus, quæ omnia ad malum trahũt. Quis enim
fraudes et fallacias ſpiritualium nequitiarum dia
boli, eiusq; tentationes occultiſſimas deprehen-
dere valet? Quis ſe de pugna ſenſus continua ſu-
ſtinere, & ad carnis, inclinationem ſemper auer-
tere? Quis tot mundi laqueos euadere poteſt?
& hoc accidit quoniam peccato originali vul-
nerata eſt voluntas in ſua naturali potentia, & Gen.8.
licet ſimpliciter ſit libera tamen prona eſt ad
malum ab adoleſcentia, propter ſenſus rebellio-
nem, & rationis errorem, Senſus nempe aduer-
ſatur rationi, Apoſtolo teſte qui ait Video a- Ro.7.
liam legem in membris meis, repugnantem le-
gi mentis meę & captiuantẽ me in lege peccati,
Et idem ad Galath. Caro concupiſcit aduerſus Gala.5.
ſpiritum ſpiritus aduerſus carnem, Hæc enim ſi-
bi inuicem aduerſantur, vt non quęcunque vul-
tis illa faciatis, Propter hæc voluntas mutabi-
lis eſt & inſtabilis, et ex peccati formite infir-
ma, ac vulnerata, prona ad malum, Diffici-
lis ad bonum. Quamobrem Beatus Bernar- Bernar.
dus Sermone ſeptimo de aduentu domini, Tri-
plici inquit incommodo miſerabiliter labora-
mus, nam faciles ſumus ad ſeducendum, de-
biles ad operandum, & fragiles ad reſiſten-
dum, ſi diſcernere volumus inter bonum et ma-
lum, decipimur, ſi tentamus facere bonum de-
ficimus, ſi conamur reſiſtere malo tunc deijci-
mur et ſuperamur, hęc ille, Ideo in adiuto-
rium voluntatis, vt delectabiliter, et expedien-
ter, ac facile velit, cooperantur habitus infuſi,

& acquisiti, Vnde ob id ordinauit Deus angelorum custodiam contra tot laqueos, et fraudes, ac

1.Pet.5. insidias diaboli, Nec preterea suã deponit Deus

1.Cor.10. super nos curam, quę ipsi est de nobis, vt Petrus ait. in Epistola canonica, Paulus quoq; ad Corinthios inquit fidelis autem Deus est qui non patietur nos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt positis sustinere, Orandus igitur est Deus, in omnibus operibus nostris, vt rationem illuminet ne erret,

Author cõcludit propositum. Voluntatem refrenet, ne a ratione dissentiat. Vires animę roboret, vt imperata opere perficiat Inimicorum fraudes submoueat, ne nos capiant feritatem cohibeat, ne praeualeat, Mala cuncta remoueat, Cunctaq; tribuat bona, Nemo quippe sua industria tot corporis pericula euaderet, multo minus animę, Ideoq; orationi vacandum est ac gratiarum actionibus pro continuis beneficijs Dei, quibus misericorditer nos respicit, fouet et custodit, Quare ad rationes dicitur quod preces cassę non sunt, Quoniam et si multa potest liberum arbitrium sine gratia gratum faciente, raro tamen vel nunquam operatur secundum omnes suas vires, propter difficultates et impedimenta prędicta, Quamobrem indiget speciali auxilio diuinę gratię gratificantis ideo etc.

COMPENDIVM RESOLVtum totius materię. De libero arbitrio.

TRiplex est nobis à deo collata libertas.s.naturę gratię, et glorię, Libertas naturę est libertas a necessitate & coactione, qua volūtas est semper libera, neq; eam amittere potest, quia a nullo unquam cogitur, Libertas gratię est libertas a peccato quæ nobis data est per Christum in suo primo aduentu, ibi Ecce agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi Libertas glorię est libertas ab omni, tam corporis quam animę miseria quam in secundo Christi aduētu consequuturi sunt illi, qui vocem illam merebuntur audire, Venite benedicti patris mei possidete a vobis paratum regnum &c. De quibus Ioannes in Apoc. ait Absterget Deus omnem lachrimam ab oculis sanctorum etc. Necesse est igitur dari liberum arbitrium quo ad naturam, quo ad gratiam, quo ad gloriam, Quo ad naturam iam sufficientissime ostensum est supra quoniam liberum arbitrium est liberum velle vel liberum iudicium, Tale autem est homini cōnaturale, Pręterea vbi homo ibi cognitio vbi cognitio ibi memoria, vbi memoria ibi voluntas, vbi volūtas ibi electio ubi electio ibi consilium, quoniam electio est pconsiliata voluntas, vbi consilium ibi prudentia, At vbi prudentia quę est recta ratio rerum agibilium vt operans suum consequatur finem per intelligere velle et operari, ibi coactio adesse nō potest, sed naturalis libertas. Igitur libertas quo ad gratiam claruit in primo homine, Adam.n.

Triplex libertas.

Ioan.1.

Matth.25.

Apoc.21.

Validū argumētum

ante peccatum in ſtatu innocentię, quinq; habuit libertates, Erat.n.liber, a morte. Peccato, diabolo, Inferno, et ab omnibus corporis miſerijs, et calamitatibus, ſed poſt commiſſum peccatum, prima inocentia deperdita, vna cum cęteris deſcendentibus eius, has libertates amiſit adeo vt per inobedientiam ſeruus efficeretur, primo mortis cui dixerat dominus Terra eſt et in terrã reuerteris, Secundo peccati iuxta illud, Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati, Tertio diaboli, iure proprio cui ſe ſponte in ſeruitutem dedit, obediendo ei magis quam Deo, Quarto inferni in quo omnes patres veteris teſtamenti veluti ſerui paterna hęreditate priuati, in ſpe morabantur, Quinto ſubijci meruit omnibus infirmitatibus corporis, At Chriſtus in ſuo primo aduentu reſurgens a mortuis, has deperditas libertates recuperauit liberans nos primo a perpetua morte, occidens eam, iuxta illud Oſeę, Ero mors tua o mors, et Apoſtolus Vbi eſt mors victoria tua, vbi eſt mors ſtimulus tuus, Ideo Chriſtus cum de morte temporali loqueretur dicebat. Non eſt mortua puella ſed dormit, Item Lazarus amicus noſter dormit, Idcirco Apoſtolus mortuos, dormientes appellat, Dicens Nolo vos ignorare de dormientibus &c. propter eorum futuram reſurrectionem. Secundo liberauit nos a poteſtate diaboli, ibi nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eijcitur foras, Rurſus cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum &c. Tertio ab inferno, ibi, Ero morſus tuus o inferne et ideo in Apocalip. Vidi inquit angelum deſcendentem de cęlo habentem clauem abyſſi et cathenam magnam in manu ſua et appręhendit

[Margin notes: Quinque Adę libertates. — Gen.3. — Ioan.8. — Oſeæ.13. — 1.Cor.15. — Matth.9. — Ioan.11. — Theſſa. 4. — Ioan.12. — Luc.11. — Apoc.21.]

draconem serpentem antiquum, qui est Diabolus et sathanas, et ligauit eum per annos mille, Quarto liberauit nos a peccato ibi, qui facit peccatum seruus est peccati, Sed si filius vos libe- Ioan.8:
rauerit vere liberi eritis, Iuxta illud Io. in Apoc. Apoc.1:
Christus dilexit nos, et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, cui fauet illud ꝙ Aposto- Ro.8:
lus ait, Per peccatum damnauit peccatum, idest per pęnam peccati quam tulit in corpore suo damnauit culpam peccati, quę in nobis erat. Præterea Adam ante peccatum erat amicus Dei filius et heres, sed per inobedientię crimen, effectus est inimicus seruus, exul, ęterna hereditate priuatus, Christus autem per baptismatis sacramentum et fidem, facit vt simus filij Dei, denuo renati, amici, et hęredes, ideo hanc amicitiam, et hęreditatem, ac filiationis deperditam libertatem recuperauit, hijs igitur omnibus libertatibus, per Christi gratiam homo gaudere meretur sine quibus nullum opus meritorium efficere potest, Quare libertas quo ad gratiam necessaria est, Non sumus ergo filij ancillę, vt inquit Apostolus sed liberę, qua liber- Gala.4:
tate liberauit nos Christus, In secundo vero aduentu Christus liberabit nos ab omni miseria, calamitate, ac corporis pęna, vt Ioan. supra testatus est. d. Non esurient neq; sitient amplius, Neq; cadit super illos sol, neque vllus ęstus, quoniam priora transierunt, et hęc est libertas ad gloriam, ex his igitur clare constat, dari libe. arbit. quo ad naturam, ante Christi aduentũ, et vsq; in finẽ, quo ad gratiam in primo ipsius aduentu, In secundo vero quo ad gloriam. seu glorię plenitudinem et cęt.

Sed his nõ obſtãtibus hãc triplicatã libertatẽ
Primũ exẽplum. ẽt multis exẽplis demõſtrare conabimur, Infirmus.n.cupit ſanari ſed non poteſt a ſe ipſo, indiget ergo medico, pariter et medicinis, Sic qui ſpiritualiter egrotat.d.Ego vellem bona operari diligere inimicos Dei pręcepta ſeruare, ſed nõ poſſum, Cum enim dicit vellem exire a peccato, bene agere, ſuam naturalem libertatem ingenue fatetur, Cum vero dicit non poſſum ſuę indigentię, ac libertatis infirmę, fidem facit ſuperuenien te autem diuina gratia, ſtatim liberatur, non ſolum a peccato verumetiam a voluptate, complacentia, ſimulq; ab inclinatione peccandi, vt patet de apoſtolo Paulo, qui ante conuerſionem blaſphemus erat & fidei perſecutor, At in eo di-
1.Cor.15. uina clareſcente gratia, clamat, Gratia Dei ſum
Rom.7. id ꝙ ſum. Et ſi dicas Adhuc Paulus, poſt ſuſceptam gratiam dolet dicens, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis meę, & alibi, Quod volo bonum non ago, Sed ꝙ no
2.Exẽplũ. lo malum hoc facio, Dico quod ſi quiſpiam eſſet capite infirmus, Simulq; vulnera in pedibus haberet, nonne medicus vellet prius capiti mederi quam pedibus, ita Chriſtus videns totum hominem infirmum quo ad corpus, et animã, decuit primo ſanare animam quam corpus, a peccato, & voluptate peccandi, ac mala voluptatis intẽtione, in hoc primo ſuo aduentu per gratiam, In ſecundo vero aduẽtu ſanabit corpus ab omni miſeria vt ſupra habitum eſt, per quatuor ſpeciales dotes, ibi, Seminatur corpus animale reſurget ſpirituale, Seminatur in ignobilitate reſurget in gloria, Seminatur in infirmitate ſurget in virtute, Seminatur in corruptione ſurget in incorru-

ptione, vt sit totus homo sanus & gloriosus in æterna fęlicitate, libertas igitur naturę gratię & glorię est nobis valde necessaria. Libertas naturę gratię & gloriæ nob. necessaria.

Pręterea si quis tirannum in domum suã haberet q toti domui dominaretur, et rogaret principem vt liberaret eum a tiranno, Dicat autem ei princeps, nollo ut tirãnus amplius dominetur tibi, volo tamen vt remaneat in domum tuam, Sic ad dei nutum remansit tirãnus carnis nostrę ad exercitium, vt homo abundãtius mereretur, sed dominari non potest, nisi consentiente voluntate, quemadmodum remanserunt Iebusei et philistęi in confinibus regni iudæorum, ad eorũ exercitium ne superbirent, non tamen dominabãtur eis, Voluntas.n.semper est libera, quia non cogitur nec necissitudinem quãpiam patitur, licet nõ semper vtatur sua libertate, quoniam nõ semper proprio motu.s.intellectus mouetur, Sed crebro ad nutum alterius videlicet sensus operatur, nũquam tamen voluntas suam deperdit libertatem quam habet ad bonum licet ad id interdum inclinationem amittat, exemplo de febricitante qui ob nimium febrium æstum inclinatur ad bibendum aquam, vel nimium quod ei contrariatur, non tamen necessitudinem patitur nec cogitur, Sanitate autem recuperata, non amplius regnat in eo huiusmodi inclinatio, Sic homo peccator, dum est peccatorum sordibus inuolutus inclinatur ad malum, consuetudinemq; ad bonum amittit, factus autem per Dei gratiam spiritualiter sanus, voluntas efficitur libera, vt salubres operationes liberius efficere valeat, vt alio exẽplo clarius ostenditur, Si.n. quispiam per aliquam corporis infirmitatem vsum visus, vel gustus, seu

3. Exẽplũ (margin, beside "cipem vt liberaret eum a tiranno")

4. Exẽplũ (margin, beside "nationem amittat")

5. Exẽplũ (margin, beside "rius ostenditur")

auditus perdiderit, non tamen ob id propriũ sensum vel organũ amittit, Ita homo peccato mortali obnoxius per huiusmodi peccatum, eiusdẽq; consuetudinem ad bene operandum inclinationẽ amittit, non tamen libertatem ad illud, et queadmodum medicina, sanat a mala corporis dispositione, ita diuina gratia, a praua voluntatis inclinatione, Gratia igitur plurimum fauet libero arbitrio, Et si dicas inclinatio ad bonum cum sit finita poterit per habitum malum tota auferri, cõcedo, terminatiue non aũt radicaliter seu fundamentaliter, Sunt igitur duo nobis necessaria. s. doceri et adiuuari, Lex vetus docebat malum es-
Rom. 3. se fugiendum, quoniã per legem teste Apostolo cognitio peccati dicendo. Non mechaberis, Non furtum facies, Vide maculam quam habes in facie idest peccatum in conscientia existẽtem, sed non lauabat, Proinde per legem augebatur ma-
Rom. 5. lum, vt ille idem Paulo post subdit, Lex subintrauit vt abundaret delictum quoniam lex prohibẽdo mala ostendebat peccata, ostendẽdo peccata, irritabat concupiscentiam, nec cõferebat gratiã, et ideo ex lege secuta est peccatorũ multiplicatio, Cum. n. medicus vetat vinum augetur desiderium bibendi in infirmo, sic spiritualiter, cum prohibetur malum concupiscentia ad id maior efficitur iuxta illud, Nitimur in vetitum semper cupimusq; negata.

Præterea propter primum inobedientię crimen homo erat sub diaboli tirannide et merito quia reliquerat verum dominum, Lex autem Moysi non poterat eum liberare remanserat tamen semper libertas naturę, Sed quemadmodum non sufficit medicum dicere infirmo, Noli

bibere vinum quia contrariatur tibi, ſed oporret vt præbeat medicinam ad malam corporis diſpoſitionem expellendam, Sic non ſufficiebat vt lex Moyſi clamaret caue a peccato At neceſſario fuit vt veniret lex Chriſti, qui in ſuo primo aduentu ſanaret hominem quo ad animam, in ſecundo vero aduentu quo ad animam pariter et corpus quoniam lex per Moyſem data eſt, gratia autẽ et veritas per Ieſum Chriſtum.

DE PRÆDESTINATIONE, tertia literaria pugna. Concluſio Prima.

DEVM ESSE Omnimodam cauſam vniuerſalis pdeſtinationis noſtrę, ſemota quacunq; alia creata cauſa, tũ rationibus, tum ſcripturarũ teſtimonijs negare compellimur, licet diuina volũtas ſit principalior cauſa tã nrę pdeſtinationis, q̃ vt qlibet adultus vitã cõſequatur ęternã cũ qua etiã libera hoĩs volũtas velut cauſa inſtrumentalis effectiue concurrit.

Pro declaratione, ac maiori huius concluſionis probatione, notandum eſt primo, quod prout ſcripturarum veritas atteſtatur, Deus cognoſcit omnia, pręſentialiter ſimul perfecte, et immutabiliter. hęc enim quinq; particulę ſunt a nobis ſigillatim declarandę. Primũ pulcherrimũ notabile.

Primo nempe, Deus cognoſcit omnia, quod liquet teſtimonijs, tam veteris quam nouę legis, Salomon.n.ait. Opera omnis carnis ſunt coram illo, et non eſt quicquam abſconditum ab Eccle.39.

oculis eius. Et ibidem nunquid vir habitauit in abſcondito & ego non videbo eum. &c.

Pſal. 43. Pſal. 39. Pręterea nonne Deus requirit iſta? inquit propheta ipſę enim nouit abſcondita cordis, et ille idem, intelligite inſipientes in populo, et ſtulti aliquando ſapite, Qui plantauit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non conſiderat? et alibi ſi aſcendero in cęlum tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades, & ſi ſumpſero pēnas meas diluculo et habitauero in extremis maris, etenim

Pſal. 139. illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua &c.

Rurſus Eſaias ait, Vę q prudentes eſtis in ocu

Eſaię. 29. lis veſtris, vt a domino abſcondatis conſilium.

Ierę. 23. Ierę. 66. Proinde dominus per Ieremiam hoc idem teſtatur dicens Cęlum & terram ego impleo, ſcilicet per eſſentiam pręſentiam et potentiam, & infra Cęlum mihi ſedes eſt & terra ſcabellum pedum meorum.

Matth. 6. Luc. 8. & 11. Denuo dominus in euangelio Matth. volens oſtendere Deum omnia videre & cognoſcere inquit, Pater tuus qui eſt in abſcondito, videt te, et reddet tibi, et alibi nihil abſconditum quod nō reueletur: et cęte.

1. Cor. 4. Ro. 4. Inſuper Apoſtolus ad Corinth. ne ante tempús iudicetis, donec venerit dominus, qui illuſtraturus eſt occulta tenebrarum, et patefaciet cō ſilia cordium, et ille idem ad Ro. vocat ea q̄ non ſunt, tanq̄ ea quę ſunt, et rurſus ad hębre. ait omnia nuda et aperta ſunt oculis eius.

Salomon quoq; hoc idē concludit dicens, Scit omnia, et intelligit ea igitur Deus cognoſcit oīa, quod etiā ratione ꝓbatur. Nā ex generali oīum conſenſu cōceditur, Deū eſſe vbiq; per eſſentiā,

quoniam

quoniam esse suũ dat esse omnibus rebus oĩaq; sustentat per potentiam,quia vbiq; est & operatur,per p̃sentiã quia oĩa videt,ergo Deus q̃cũq; fuerunt apud nos,sunt,& erunt,cognoscit.

Secundo dico,Deum omnia cognoscere prẹsentialiter,quoniam apud Deum nullum est tẽpus prẹteritum,nullumq; futurum, sed omne tẽpus est sibi prẹsens,vt patet per illud Apostoli superius allegatum.s.omnia nuda et aperta sunt oculis eius,item Ioannes quod factum est in ipso vita erat,ergo omnia anteq̃ fierent per similitudinem idealem erant in mente diuina,ita qđ Deus ab ẹterno clare videbat ac prẹsentialiter cognoscebat quẹcunq; nunc videt et cognoscit, nec plura nec pauciora,et sic omnia quæ sunt nobis præterita,prẹsentia et futura(etiam ante mũdi constitutionem)erant clara in visione Dei q̃ omnia prẹsentialiter videbat, & cognoscebat, sicut & nunc,et ex cõsequenti clare liquet quod apud Deum nullum est prẹteritum nullumue futurum.Sed omnia sibi prẹsentia sunt, quod etiã per clarissimum exemplum potest ostendi: Ponamus igitur gratia intelligendi hanc difficultatem,quod omnia quẹ dicuntur nobis futura,sint inter Bononiam & Ferrariam,illa autem omnia quẹ prẹsentialiter sunt,claudantur inter limites et muros ciuitatis Ferrariẹ tantum,illa vero omnia quẹ prẹterita sunt sint inter Ferrariam & ciuitatem Venetiarum.Hoc stante patet quod oẽs habitatores ciuitatis Ferrariẹ tantum vident ea quẹ p̃sentia sunt,quoniam extra limites & muros illius ciuitatis nequeunt videre. At si esset vnus oculus eleuatus in aere,qui posset clare videre totum spatium a ciuitate Bononiẹ vsq; ad

Sap.9.

Quõ deus est vbique. Ioan.1.

Nota pulchrũ exemplum.

ciuitatem Venetiarum inclusiue, tunc absq; vlla animi ambiguitate clarissime constat, quod oculus ille clare, ac pręsentialiter intueretur omnia, quæ sunt nobis pręterita & futura, sic in proposito nos videmus tantum ea quę sunt in his inferioribus, & quę claudũtur sub nostro hemisphęrio velut res pręsentialiter se habẽtes coram oculis nostris. Illa autem quę sunt futura, quæ nondum peruenerunt ad nostrum orizonta, seu hemisphęrium. Pariter et ea quę pręterita sunt, q̃ iam transierunt viam vniuersę carnis cõpleuerunt cursum suum videre nequimus, quoniam illa p̃terita, ista nobis futura sunt.

Deus vero qui habitat super omnes cęlos, & vbiq; est, omnia illa quę sunt nobis futura, præsentia, et pręterita, clare et pręsentialiter intuetur, et sic euidenter liquet, apud Deum nullũ esse tempus pręteritum, neq; futurum, cum ipsę oĩa præsentialiter videat, et cognoscat.

Tertio dico Deum non tantum cognoscere omnia pręsentialiter sed etiam simul, hoc est in eodem instanti, & in hoc differt intellectus diuinus ab intellectu angelico et humano, quoniam intellectus angelicus non potest omnia intelligibilia simul capere & intelligere cũ sit finitę virtutis, licet bene successiue. Minus autem intellectus humanus, qui non tantum est finitę capacitatis quinnimmo non potest nisi discurrendo, & mediantibus fantasmatibus aliquid intelligere, nec plura simul seu in eodem instanti intelligere valet, licet successiue vnam rem post aliam. Intellectus aũt diuinus nõ intelligit discurrẽdo, nec successiue. Sed cũ sit infinitus, simul et in eodem instanti omnia quæ sunt nobis futura, pręsentia,

Hic ostenditur Deũ cognoscere oĩa pręsentialiter & simul.

& preterita simul apprehendit & cognoscit, Sunt nempe omnia opera nostra que fiunt tam bona quam mala, et quæ præterita sunt, necnon et que futura erunt. Pariter et que possibilia sunt fieri, simul ante dei cognitionẽ, que omnia presentialiter, simul videt et agnoscit.

Quarto dicitur perfecte, quoniam Dei cognitio est ipsemet Deus, qui cum sit perfectissimum ens necesse est eius cognitionem perfectissimam, igitur Deus omnia præsentialiter, simul, et perfecte cognoscit.

Quinto dicitur immutabiliter, quoniã Deus immutabilis est ipso attestante qui ait. Ego sum Deus, et non mutor. Cum autem cognitio Dei (vt diximus) sit ipsemet Deus: sequitur eius cognitionem immutabilem esse, quare &c.

Secundum notabile.

SEcundo notandum est quod ex dictis sequitur hæc secunda conclusio liberum arbitrium seu libera hominis voluntas pariter & contingentia operum nostrorum stat cum immutabili, ac ineuitabili necnon et infallibili Dei cognitione, quare (vt alibi repetitum est) impie asserunt Lutherani certa stare omnia lege, omniaq; de necessitate euenire.

Hæc conclusio sic ostenditur, quia quod de vno singulari dicitur, de quolibet dici & verificari potest, stat.n. Deum infallibiliter ac ĩmutabiliter cognoscere Petrũ esse peccaturũ, et tamen Petrũ cõtingẽter et libere peccare, queadmodũ enim Christus re uera cognouit et dixit Petro antequam gallus cantet, ter me negabis, quibus dictis potuit etiam Petrus non negare Christum, cognitio quippe Dei nõ ponit neces- Matth. 26.

ſitatem in rebus nec propter hoc ꝙ Chriſtus cõgnouit dixit Petrum ſe negaturum eſſe, Petrus neceſſario negauit Chriſtum, immo libere et cõtingenter, quoniam contingentia in operibus noſtris prouenit ex noſtro libe.arbit. Nam ſtante etiam infallibili ac immutabili Dei cognitione homo poteſt bene & male operari. aliter immutabilis Dei cognitio tolleret liberum arbitrium, quod eſt manifeſte falſum, vt p̃cedenti tractatu liquido oſtenſum eſt, & ſi dicas in illa vltima cęna Chriſtus infallibiliter & immutabiliter cognouit, et dixit Petrum ſe eſſe negaturum, ergo tunc temporis verum erat dicere, Petrus actu negabit Chriſtum, concedo. & ſi infers ergo neceſſario negabit, nego ſequellam immo ſemper libere & contingenter negabit, quia cũ Petrus ſemper habuit liberum arbit. potuit negare, et nõ negare Chriſtum, et ſi iterum dicas, Petrus potuit nõ negare Chriſtum, igitur potuit facere ipſum dixiſſe falſum, & ex conſequenti Chriſtum fuiſſe mendacem. Reſpondeo negando conſequẽtiã, quia quemadmodum Chriſtus libere et contingenter cognouit Petrum peccaturum dixitque illa verba: ita pari ratione Petrus libere & contingenter negauit Chriſtum.

Obiectio

Itẽ obiicitur,

Reſpõſio.

Curioſiſſima difficultas.

VNde pro clariori huius difficultatis declaratione merito quęri poteſt cur Chriſtus dixit Petro in cęna, antequam gallus cantet, ter me negabis et hoc ſiquidem dico quoniam paſſim de hoc p̃cipue in conuiuijs inter doctos fit diſputatio, dicendum eſt quod non propter aliud dixit huiuſmodi verba Chriſtus, qui erat verus Deus et homo, niſi quoniam ab

ęterno, nouerat Petrũ esse ipsum negaturum, & quod pro tunc debebat ita male vti suo libero ar bitrio. Si enim Deus vel Christus aliter cognouisset. s. quod Petrus non esset ipsum negaturus sed quod semper debuisset bene vti suo libero ar bitrio profecto non dixisset huiusmodi verba in sua vltima cęna, ex quibus euidenter patet infalibilem et immutabilem Dei cognitionem non fuisse causam negationis Petri, immo negatio Petri ab ęterno p̃uisa, et talis tunc temporis ma lus vsus sui liberi arbitrij causa fuit, quod Christus id ab æterno cognouit, quapropter instante suę negationis tempore, dixit Petro, antequam gallus cantet, ter me negabis, & quemadmodũ Christus poterat non dicere illa verba: et postq̃ dixit potuisset non dixisse, ita Petrus antequam negasset Christum poterat non negare ipsum, et postquam negauit potuisset non negasse. Pro quo est sciendum quod licet Deus sit causa in se vniuersalis et necessaria, quicquid tamen operatur extra libere et contingenter operatur, et per consequens potest non operari, sicut operari, vel aliter operari, et postquam operatus est potuisset non operasse, Exẽpli causa. Nam Deus creauit mundum. ante cuius creationem poterat non creare, immo postquam creauit potuisset non creare mundum, igitur Deus quicquid agit extra contingenter et libere agit, et ita pari ratione dicendum est de sua cognitione. Quia quicquid Deus cognoscit extra libere et contingẽter agno scit, quod sic probatur. Nam Deus est causa libera respectu omniũ istorũ inferiorum, et nõ necessario agit, quoniam si necessario operaretur. posset cogi ad aliquid producendum vel intelli-

Nota Deũ semp̃ liber operari ad extra.

Prima rõ quod deus oĩa libere & contingenter operatur.

gendum hoc autem est falsum, fideiq; contradicit, igitur Deus ē causa libera respectu cuiuscũq; effectus, et ex consequenti quicquid Deus producit extra, vel intelligit, libere et contingenter intelligit et producit.

2. ratio ad idem.

Preterea si Deus necessario ageret et non libere, sequeretur ipsum non operari per voluntatem quęcunq; operatur extra, consequens autē est falsum, igitur et antecedens consequentia est nota quia q̄libet causa quę necessario operatur, non potest nō operari. Sed quæ volũtarie agit, potest agere et non agere ideo &c. falsitas consequentis est clara, quoniam quęcunque voluit Deus fecit in cęlo et in terra, ergo voluntarie, omnia facit, intelligit, et vult, quare &c.

Alia difficultas.

SEd hic etiam non immerito alia oritur q̄stio, Nam si Deus omnia libere et contingenter operatur, intelligit, et vult, quomodo dicitur immutabilis, et quonam modo pōt infallibiliter ac immutabiliter, necnon ineuitabiliter omnia intelligere, et velle, Nempe si libere et contingenter omnia intelligit et vult, igitur Deus potest ea intelligere et non intelligere, et pari ratione velle et nolle, et ex consequenti poterit mutari, quomodo igitur erit immutabilis.

Ratio pro parte negativa.

Responsio.

REspondetur quod Deus dicitur immutabilis dupliciter vno modo re et respectu sui, quoniam Deus ipse nequit loco mutari, cũ vbiq; sit, nec potest generari aut corrũpi, nec augeri seu diminui, nec aliquomodo alterari, ideo de se est simpliciter immutabilis, quare p Prophetam recte loquitur dicens, Ego sum

Malach. 3 Num. 2

Deus et non mutor, quod etiam aperte demonstrat Iacobus Apostolus dicens. Apud quem nõ est transmutatio neq; vicissitudinis obumbratio. Secundo modo dicitur immutabilis in ordine ad suam cognitionem pariter et voluntatem, quia quicquid intelligit, et vult Deus fieri ĩmutabiliter, ac infallibiliter, necnõ et ineuitabiliter actu fiet, licet contingenter ac libere et non necessario ĩtelligat et velit, et hoc siquidẽ modo soluuntur quodammodo infinita argumenta, q̃ fiunt de præscientia Dei respectu futurorũ cõtingentium, pręcipue a Grego. ariminen. dis. 38. primi. q. 2. et alijs. Quid est. n. dicere Deus infallibiliter, et ineuitabiliter, necnon et immutabiliter cognoscit Petrum saluari et Iudam dãnari nisi quod re Petrus saluabitur, et Iudas damnabitur, scit nempe Deus ab æterno ipsum ita debere vti suo libero arbitrio. Et si inferas igitur ille necessario saluabitur, sicut iste de necessitate damnabitur negatur sequella, quoniam Dei cognitio non ponit necessitatem in rebus. At siquis dicat. Ego sto, Deus autem intelligit me stare, deinde sedeo, tunc Deus non amplius intelligit me stare sed sedere, ergo Deus mutatur, quantum ad eius cognitionem.

Iacob. 1.

Nota pulchrũ dictũ.

Alia obiectio.

Respondeo ad hanc obiectionem, et ad omnes alias consimiles quæ fieri possunt, quod talis mutatio est tantum respectu tui, et non respectu Dei, quoniam ipse semper ęqualiter intelligit et cognoscit, nec eius scientia potest augeri vel diminui, nec potest plura scire in vno tempore q̃ in alio, scit namq; te stare, necnon te nõ debere stare sed sedere. scit etiam istũ saluari, ac illum damnari, quoniam nouit eos aliter et aliter

Responsio

debere vti suo libero arb. et sic de aliјs igitur &c.

Sicut deus ista hō libere & contingēter opat.

Insuper sciendum est, quod Deus creauit hominem arbitrio liberum prout in p̄cedenti tractatu luce clarius ostensum est, ideo libere et contingenter vult quęcunq; vult, et est in hominis potestate, bene vel male vti suo libero arbi. necnon ponere obicem gratię Dei. i. ei resistere vel positum remouere. Potest proinde cessare a voluntate peccandi, et potest velle non peccasse, ex quibus sequitur, quod si Deus infallibiliter ac immutabiliter cognoscit aliquid extra, vt puta Petrum saluari, quod Petrus re saluabitur, non propter huiusmodi Dei cognitionem. Sed propter bonum vsum liberi arbitrіј ab ęterno cognitum (Dei asistente gratia) quę nunq̄ deest facienti quod in se est, & non sequitur, ergo Petrus necessario saluabitur, immo libere, et contingēter, et si dicas hęc est necessaria, Deus cognoscit Petrum saluari, igitur Petrus saluabitur, concedo quod est necessaria ex suppositione, sed non simpliciter, vel aliter dico, quod est necessaria necessitate consequentię, sed non necessitate consequētis (quod idem est) semper tamen consequens est cōtingens, et sic euidēter liquet, qđ cū infallibili ac īmutabili Dei cognitione stat cōtingētia operum nostrarū, et in omnibus his inferioribus.

Hic i hereticos concluditur p̄positum.

Alia perpulchra ratio pro eadem Secūda conclusione.

POnatur Deum p̄sentialiter, simul perfecte immutabiliter, ac ineuitabiliter cognoscere Ioannem saluari, tunc q̄ro aut Ioan. necessario saluabitur aut libere, et contingenter, si secundū habetur propositum, si primum contra sic insto; Nam si Ioan. necessario saluabitur, se-

quitur Deum necessario cognoscere Ioan. salua- ri, consequens est falsum, igitur & antecedens, falsitas consequentis est nota ex supradictis, quo niam Deus quicquid cognoscit & producit ad extra libere & voluntarie, ac contingenter intel ligit & operatur: At consequentiam probo quia detur oppositum. s. quod Ioan. necessario salua- bitur, et quod Deus libere & contingenter agno scat ipsum saluari, tunc sic arguo. Ioannes neces- sario saluabitur, ergo non poterit non saluari, & per te Deus libere et contingenter cognoscit ip- sum saluari, ergo etiam oppositum eius Deus po test cognoscere. s. Ioanaem non saluari, cum aũt Deus non possit cognoscere nisi verũ, ergo Ioã. poterit nõ saluari, sed per te necessario saluatur, igitur non poterit non saluari, et poterit non sal- uari, quod implicat contradictionem. Nam ne- cessarium et possibile non contradicunt, seu infe- runt contradictoria, quare necesse est dicere qđ si deus libere et cõtingẽter agnoscit aliquẽ homi nẽ saluari, vel dãnari, qđ ille libere et contingen ter & non necessario saluabitur vel dãnabitur.

Optima ratio aduersus Lutheranos.

Item eodem modo potest dici de Petro, et ca- pio ipsum Petrum in cęna domini postq̃ dixit ei Christus. Anteq̃ gallus cantet: ter me negabis, & tunc sic formo rationem vt prius, vel Petrus necessario negabit Christum, vel libere et con- tingenter, si dicas secundum habeo intentum, si primum contra sic arguo, Petrus per te necessa- rio negabit Christum, ergo Christus necessario agnouit Petrum se negaturum, consequens est falsum, igitur et antecedens, falsitas consequentis est iam nota, & consequentia ꝓbatur, vt prius, quia detur oppositum. s. quod Christus libere,

Fortis ratio pro libera Petri negatione:

& contingenter agnoſcat Petrum ſe eſſe negaturum, & tunc ſic formo argumentum, Chriſtus contingenter cognoſcit Petrum ſe eſſe negaturũ, ergo etiam oppoſitum eius poteſt cognoſcere, vt puta Petrum non ſe negaturũ eſſe, igitur Petrus poterit non negare Chriſtum, ſed per te neceſſario negabit, igitur & poterit non negare & neceſſario negabit, quæ eſt implicatio contradictionis. ideo &c.

Corr. 1 lutheranos.

Ex iſtis igitur rationibus euidenter patet, liberum arbitrium, ſeu liberã hominis voluntatem, pariterq́ contingentia omnium operum noſtrorum ſtare cũ infallibili ac immutabili dei cognitione, tum ex parte dei, qui libere & uoluntarie omnia operatur in omnibus, tum ex parte noſtri

Corr. 2

liberi arbitrij quod a nullo poteſt cogi, ſed ſemp libere et contingenter intelligit vult et operatur, ex his etiam ſequitur, quod cum quilibet homo ſit libere & contingenter a deo prę̨ſcitus, vel præ deſtinatus ab æterno, etiam libere & contingẽter

Corr 3:

quilibet poteſt ſaluari vel damnari. Sequitur inſup impios Lutheranos male ſcribere, peſſimeq́ aſſerere & docere qđ certa ſtant omnia lege, omnia quæ de neceſſitate euenīunt: quare &c.

Hæc duo breuia notabilia, ſunt tantum de cognitione Dei conſiderata in ſe, prout eſt una ſola, qua omnia perfectæ cognoſcit, quæ viſio Dei

Nota dignitatem tractatus.

dicitur. Dimiſſis omnibus illis, quæ de præſcientia Dei a doctoribus pertractantur tum maxime a Grego. arimi. diſ. 38. primi. q. 2. quæ magis videntur hominis mentem offuſcare, quàm intellectum illuminare, ideo in his notabilibus, & in tota hac materia de prædeſtinatione tãtum ea ſunt dicenda, quæ in diuinis ſcripturis habentur, &

quæ scripturarum testimonijs, poterunt demonstrari animarum saluti tantum necessaria.

Tertium Notabile.

TErtio notandum est quod licet cognitio Dei sit tantum vna & eadem, quæ omnia (vt diximus) perfecte cognoscit. Tamen respectu nostri, & secundum diuersa tempora considerata, illa eadem cognitio diuersis nominibus nuncupatur. Prout enim Deus cognoscit illa, quæ sunt nobis præterita, talis cognitio dicitur scientia Dei, & inquantum cognoscit præsentia: dicitur visio Dei, inquantum vero cognoscit, quæ nobis futura sunt, huiusmodi cognitio, præscientia nuncupatur. Sed quoniam duplicia sunt preterita, quæ agnoscuntur a Deo quedam enim sunt que Deus premiare intendit, quorum cognitio dicitur memoria Dei. Dauid clamat. Memor esto verbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti. Alia vero quæ punire excogitat illorum cognitio, Dei reminiscentia dicitur, de qua Psal. Ne reminiscaris domine delicta nostra &c. Item Beati quorum remissæ sunt iniquitates &c. Sed illa, quæ sunt nobis præsentia se habent in duplici differentia, quædam nempe sunt bona, & Deo accepta, quorum cognitio dicitur approbatio Dei, reliqua vero quæ sunt mala, & Deo odiosa, eorum cognitio dicitur reprobatio Dei, approbat quippe Deus bona, quæ præsentialiter fiunt, & reprobat mala. Aliorum autem, quæ nobis futura sunt, præuisa tamen a Deo, quædam sunt bona, quæ acceptantur a Deo ad vitam æternam, et siquidem ipsorum cognitio predestinatio Dei appellatur, mala vero futura, & taliter a Deo præuisa ipsorum cognitio dicitur maledictio dei,

Dei cognitio respectu nostri diuersimode nominatur.

Psal. 118.

Psal. 31.

prædeſtinãtur nempe omnes futuri boni a Deo. & refelluntur futuri mali, ſic a Deo prȩuiſi ab ȩterno. Ecce quot nominibus, Dei cognitio reſpectu noſtri, et in ordine ad diuerſa tẽpora nominari valet: licet ſit vna et eadẽ ſola reſpectu ſui.

Vnde eſt ſciẽdum, quod prȩdeſtinatio nõ eſt aliquod immaginabile, vllo pacto in Deo diſtinctum, nec aliquo modo a Deo aut perſonis, ſeu a deitate ſeparatum, neq; eſt aliquis actus ſecũdus additus deitati ſed ille terminus prȩdeſtinatio denotat Deũ, qui daturus eſt alicui vitam ȩternã, importat ergo Deum & vitam ȩternam alicui dandam, ſic reprobatio importat Deum et penã ȩternam alicui infligendam, eſt igitur prȩdeſtinatio, prȩordinatio alicuius creaturȩ rationalis, ad gratiam in prȩſenti, et gloriam in futuro, et non valet prædeſtinatio eſt neceſſaria, quia eſt ipſe Deus ergo Deus neceſſario prædeſtinat, ſeu homo neceſſario prȩdeſtinatur, immo libere et cõtingenter, vt ſupra habitum eſt, quare &c.

Quid pdeſtinatio

Quartum notabile.

QVarto notandum eſt, quod prout de facıliter credi poteſt, Regina Sabba, quæ venit a finibus terrȩ ad audiendam ſapientiam Salomonis, vt habetur in libris Regũ, quȩ quodãmodo cum ipſo diſputauit de omnibus rebus mundi, quȩſiuitq; in multis difficultatib. ac in multis q̃ſtionibus difficillimis inſtrui. Inter quas petijt, quid nam faceret Deus ante mundi creationem. Audiuerat nempe ab ipſo, p multas rationes Deum creaſſe mundum cui reſpondit Salomon, prout etiam ex ſuis ſcriptis perſuaderi poteſt, quod Deus ante mundi creationem tria faciebat.

Perpulchra autho. imaginatio.

3. Reg. 10.

Primo.n.perpetuo suum generabat filium, q̃ est sapientia patris secundum quod ipse testatur in prouer.d.Dominus possedit me in initio viarum suarum, anteq̃ quicq̃ faceret a principio, ab ęterno ordinata sunt, et ex antiquis anteq̃ terra fieret, nondum erant abyssi, et ego iam concepta eram &c.quę sequuntur. Tria faciebat Deus ante mundi creationem. Prouer.8.

Secundum quod faciebat erat, quod omnia cōponebat in se, et videbat, ac pfecte cognoscebat, quæ facturus erat, velut artifex quidam, qui cōponit in mente sua anteq̃ incipiat operari, quicquid arte sua facturus est, & hoc est quod scribit Ioan. Quod factum est in ipso.s.Dei filio, q̃ est vita hominum, erat per ideam, seu similitudinem omnium repręsentatiuam. Ioan.1.

Tertium quod faciebat Deus inquit Salomō Reginę Sabbę, est quod omnia quę vētura erāt perfecte videns contemplabatur, & contemplando ea summopere diligebat, ideo dicitur. Diligis omnia quę sunt, et nihil odisti, eorum quæ fecisti, attamen inter omnes illas creaturas, quę creaturus erat, magis ei placuit natura humana, quapropter captus eius amore, decreuit ab ęterno eā assumere per hipostaticam vnionem, vt homo fieret Deus, et Deus homo. Propterea ibidem in prouer. filius Dei, seu diuina sapientia, subinfert Delitię meę esse cum filijs hominum. Sed his dimissis, dico quarto vna cum Paulo apostolo, qđ etiam aliud faciebat Deus ante mundi constitutionem, et ab ęterno, p̄terea quæ dicta sunt a Salomone.s.quod elegit, et p̄destinauit omnes electos et futuros bonos: vt clare asserit Apostolus ad Ephe. Deus enim elegit nos in Christo ante constitutionem mundi, vt essemus sancti et imma- Sapien.11. Prouer. 8. Ephes.1.

culati, in conspectu eius in charitate, qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum secundum propositum voluntatis suę, in laudem gloriæ gratiæ suę & cętera. Quomodo autem fuerunt in illa æternitate bonorum prędestinatio, et malorum reprobatio, clare habetur Romanorum. 8. Nam Deus videns clare omnes homines, qui creandi erant, et oēs eorum mores vsq; in finem, vidit aliquos bene operaturos, non apposituros obicē gratię Dei, necnō finaliter, se dispofituros ad gratiam: & qui tandem debebant bene vti suo libero arbitrio, et hos quidem p̄destinauit, secūdum propositum voluntatis suę, quia sic proposuerat & voluerat ab ęterno. Nonnullos vero vidit ex suo libero arbitrio perseueraturos finaliter in peccatis posituros obicem gratię Dei, & illos merito reprobauit, et non est mirum, quoniā si Deus alicui pictori reuelaret totum aduentum Antichristi: & omnia quę facturus esset, ille autem pictor pingeret omnia sibi reuelata, super aliquam tabulam, liquet quod omnia opera futura Antichristi venturi, ita clare videret, ac si p̄sentia essent, vel p̄terita fuissent, et facile posset iudicare de fine Antichristi: & ita posset de futuris iudicium ferre, velut de p̄sentibus. Sic in proposito, Deus ab ęterno ita vidit finem omnium hominum, et perfecte agnouit. sicut nunc videt me p̄sentialiter existentem, et bene vel male operātē: quia (vt diximus) nullum est p̄teritū, nullumue futurum, sed omne tempus est pręsens apud eū, nullaque est prędestinatio pręterita, vel futura, sed omnis prędestinatio est præsens in conspectu Dei, et quod dicitur de bonorum prædesti-

Modus p̄destinationis.

Pulchra similitudo.

natione, pari ratione dicendum est de malorum reprobatione, ideo non miremur, si hos Deus prędestinauit, alios vero reprobauit, et hoc totum probatur, per illud Apostoli Romani.cap.8: vbi ait. Nam quos pręsciuit, scilicet esse credituros, & in sua fide permansuros, necnon et conformes fieri imagini filij sui, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus, per fidem. quoniam illi homines dicuntur conformes imagini filij sui, scilicet Christi, qui in omnibus se conformant eius voluntati in fide & operibus bonis, hos tales prędestinauit, idest elegit ad vitam ęternam, & quos prædestinauit, hos & vocauit, per se, aut per Apostolos, seu per concionatores, et quos vocauit, hos & iustificauit, per gratiæ donum, & quos iustificauit, illos tandem glorificauit, scilicet in ęterna beatitudine, quid ergo dicemus ad hęc? &c.

Ois Dei p̄destinatio pariter & reprobatio præsens est apud deū. Probatio oium supradictorū per Apostolum. Ro.8

Quintum notabile.

Quinto notandum est, quoniam dictum est in principali conclusione Deum non esse omnimodam causam nostræ prędestinationis, quod per causam quandoque intelligitur res aliqua ad cuius esse sequitur aliud tanquam effectus, & illo modo constat quod cum prędestinatio, & reprobatio sit diuina voluntas, quę illi vult dare vitam æternam isti autem pęnam perpetuam, quę quidem voluntas, nihil aliud est quā Deus ipse, nulla est causa ex parte creaturę ipsius prędestinationis, neque reprobationis, cū ipsa sit ęterna & incausata, et hoc est, vt alij dicunt, ꝙ p̄destinationis effectiue, seu ipsius Dei prędestinantis

Prędestinationis et reprobationis nulla ē cā proprie dicta:

nulla est causa, et hoc de se liquet, quoniam hæc est semper vera, de virtute sermonis, pdestinationis nulla est causa, patet per eius diffinitionem. Alio modo capitur causa, vt dicit quandam prioritatem vnius ꝓpositionis ad aliam in bona cōsequentia. sicut si quęritur causa quare ignis non calefacit, Respondetur, quia non est ꝓximus patienti, et sic frequenter dicitur quod antecedens est causa consequentis, et tamen non est propria causa, quia neq; causa efficiēs, nec materialis, seu formalis, vel finalis. Quando. n. ab vna propositione ad aliam est consequentia formalis, et non econtrario, vt omnis homo est rationalis, igitur omnis homo est risibilis. Potest aliquomodo antecedens dici causa consequentis et non cōtra. Et hoc siquidem modo p̄destinationis nostræ. i. illius p̄ordinationis alicuius creaturæ rationalis, ad gratiam in p̄senti sęculo, et gloriam in futuro, inuenitur aliqua causa, quoniam est aliquod p̄uisum in creatura, vtputa bonus vsus libe. arb. vel opus aliquod bonū, seu finalis ꝑseuerantia in charitate. vnde potest inferri eius p̄destinatio, quo quidem bono ꝑ possibile vel impossibile a Deo non p̄uiso talis, non esset sic p̄destinatus, et eodē modo dicendū est de p̄scito, in quo repitur aliqđ p̄uisum a Deo, vtpote malus vsus libe. arbit. vel finalis ꝑseuerantia in malo, seu opus aliquod finaliter malum. vnde potest inferri eius reprobatio, quod qdē malum, si nō esset a Deo p̄uisum, talis ꝓculdubio non esset sic p̄scitus &c.

Aliqua est cā p̄destinationis ac reprobationis.

Istis igitur notatis, sic ꝓbatur conclusio principalis. s. quod Deus nō est omnimoda causa nostrę p̄destinationis, sed ipse concurrit tanq̄ principalior causa. Humana autem voluntas, seu liberum

Probatio principalis conclusionis.

liberum arbi. aut finalis perſeuerantia in charita-
te, vel aliquod finale bonum prꝑuiſum, velut cau
ſa minus principalis, aut inſtrumentalis cōcurrit. Prima rō.
Nam vniuerſaliter uidemus in iſtis inferioribus
(ſemotis operibus miraculoſis) quod nunquā pri
ma cauſa aliquid cauſat, producit vel operat̃ ſine
actionibus ſecundarū cauſarū, & licet prima cau
ſa quicquid facit cū cauſis ſecūdis, poſsit facere ſe
ſola, & nō contra. Nunq̃ tamē abſolute loquēdo.
& de lege ordinaria aliquid cauſat, producit, vel
operat̃ ſecūdis cauſis nō concurrētibus, vt expe-
rientia liquet, quoniā ad productionem omnium
effectuū in his inferioribus vna cum prima cau-
ſa concurrunt & concauſant alię ſecundæ cauſæ.
Poſſet nempe deus facere ut terra produceret fru
ctus, vtputa granū, ſine eius cultu, & abſq; hoc
quod ruſticus ſeminaret, & ſic de aliȷ̄s. Nunquā
tamen deus hoc facit, quia ut ait Aug. contra Fau August.
ſtū. c. 22. lex æterna eſt diuina voluntas ordinē na
turalem ſeruari iubens, & turbari vetans. Si igit̃
in his effectib. naturalibus cōcurrunt ſecundę cau
ſæ ſimul cum prima cauſa, quanto magis in his,
quæ pertinent ad ſalutem vna cum voluntate di-
uina, debent & alię ſecundę cauſę concurrere, vt
pote libera hominis voluntas, ſeu liberum arbit.
aut finalis perſeuerantia in charitate, uel alia ope
ra finaliter bona a deo ab æterno præuiſa &c. Et
idem confirmat Apoſto. ad Corint. d. Ego plan Corobo-ratio.
taui, ſcilicet tanquam cauſa inſtrumentalis, pa- 1. Corint3.
riter & Apollo rigauit, deus autem velut princi-
paliſsima cauſa incrementum dedit igitur ad vni
uerſalem prædeſtinationem duæ cauſæ concur-
runt, ſcilicet voluntas dei & libera hominis vo-
lūtas prꝑuiſa a deo finaliter perſeueratura in bo-

no,ſeu in charitate dei coadiuuante gratia, quæ vt diximus nunquam deficit in neceſſarijs. nec deeſt facientibus quod in ſe eſt:&c.

Secūda ratio p nr̄a p̄deſtinatiōe

Item ſi ſola diuina uoluntas eſſet omnimoda, & ſola cauſa vniuerſalis prędeſtinationis, nulla alia ſecunda cauſa concurrente, eſſet & ſola cauſa vniuerſalis hominum reprobationis,& per conſequens eſſet deus omnimoda, & ſola cauſa prędeſtinatorum ſalutis, & reproborum damnationis (quod & Lutherani concedunt.) Sed conſequens eſt falſum,quia tunc ſequeretur quod homo ſeu prędeſtinatus neceſſario ſaluaretur & reprobus neceſsitate damnaretur, quod eſt veritati diſſonum & manifeſte falſum,conſequentiam probo,quoniam ſi ſola diuina voluntas eſt cauſa quod iſte ſaluatur & ille damnatnr & non concurrit liberum hominis arbitrium, igitur clare conſtat,quod iſte non poterit non ſaluari, neque ille poterit non damnari, & ex conſequenti neceſſario vnus ſaluabitur, & alter damnabitur. Sed falſitas conſequentis ſic oſtenditur, quia inde ſequerentur multa inconuenientia. Primum quod prædeſtinatio, & dei reprobatio tollerent liberum arbitrium. Secundum quod iſte vi ſaluaretur,ille uero vi damnaretur, quia aliter facere nō poſſet.ergo ſibi non eſſet imputandum ſi damnaretur aut ſaluaretur. Tertium quod prędeſtinatus neceſſario perſeueraret finaliter in charitate, & reprobus in fine uitę ſuę, neceſsitate operaretur malum, & moreretur in peccato mortali. Quartum quod eſt omnium peſsimum, ſequeretur quod non eſſet neceſſaria lex,neque conſiliū, neque eruditio, neque prędicatio, neque oratio, neque chriſti paſsio,neque baptiſma neque fides

Multa inconuenientia ſequerētur ſi lib.arbi.non concurreret ad hominis ſalutem.

in christo, neque confessio etiam ad deum, neque bona opera, quoniam si iste est prędestinatus sal uabitur, velit vel nolit, & si est reprobatus damnabitur, velit nolitue. Sed quã inconuenientia, & inconsona sint ista cuilibet discreto pensanda relinquimus. Nam lex propter transgressores tradita est: & pariter dicendũ est de correctionibus, prędicationibus & similibus. Ait enim dominus per Esaiam. Clama ne cesses, & quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum &c. Sed ista non requirerentur, si necessitate quisq; dãnaretur, vt saluaret, ut intuẽti patet igitur ratio concludit quod diuina voluntas non est omnimoda & sola causa vniuersalis hominũ prędestinationis, & aliorũ reprobationis. Esaiæ 58 Hic pulcherrime concludit propositũ contra lut.

Sed simul etiam cõcurrit libera hominis volũtas, & ab ęterno a deo pręuisa, bene vel male finaliter operatura, velut secũda causa minus principalis, vel instrumẽtalis, semper tñ capiendo causam secũdo mõ, vt dictũ est in quito notab. &c.

Pręterea, si diuina voluntas esset sola causa nostræ vniuersalis prędestinationis, semota quacunque alia causa, sequeretur quod re omnes homines saluarentur, & nulli damnarentur, consequens est de se manifeste falsum, erroneũ, & hęreticũ, ac diuinę scripturę dissonũ, vt habet in euãgelio Matt. Et ibũt hij in suppliciũ ęternũ. Iusti autẽ in uitã ęternã, igitur & añs, sed consequẽtiã probo per illud Apostoli ad Thimot. Deus vult omnes homines saluos fieri, & per te diuina voluntas est omnimoda & sola causa nostræ salutis, ergo omnes homines saluabunt, quia des oppositũ: scilicet quod aliqui saluẽtur, & aliqui dãnent, et tũc quęritur causa, sed nõ est dicendũ quod sit 3. ratio Matth. 25 1. Thim: 3

diuina uoluntas, quia ipsa. vt ait Apost. vult om nes homines saluos fieri, & quecunque voluit fe cit, in cœlo & in terra, igitur asignanda est alia causa, puta libera hominis voluntas, quare &c.

Confirmat Item cōfirmatur ratio ex eadem authoritate. Deus uult me Ioan. M. saluum fieri, & ipse deus est sola, et omnimoda causa salutis meę, nulla cau sa secunda concurrente, quis ergo dubitat quod ego non saluabor? & ita de alijs dicendum est, igi tur, Nec hic habet locum illa theologorum distin ctio, de voluntate antecedente, & consequente quare & cetera.

Amplius in euangelio Matth. scribitur, quod
4 ratio: Multi sunt vocati pauci uero electi, & patet, qd'
Matth. 22. omnes ad gratiam & gloriam vocati sunt. Quæ ro autem, quare pauci sunt electi, aut defectus est ex parte dei, aut ex parte hominis, primum non
Obiectio. est dicendum quoniam ipse deus vt habetur pro uer. primo ait. Vocaui & renuistis extendi ma num meam & non fuit qui aspiceret, & Chri stus Hierusalem quoties volui congregare filios
Matth. 23 tuos & noluisti, ecce deus vult et homo nō vult, igitur defectus est ex parte nostri, ergo libera ho minis voluntas, velut causa instrumentalis con currit ad eius salutem, vel damnationem, quare
Obiectio. deus non est sola, & omnimoda causa vniuersa lis prædestinationis, & hominum salutis. Et si di cas prædestinauit nos deus ante mundi constitu tionem, & omnes electi prædestinati fuerunt ab ęterno, quorum bonę voluntates, seu opera bona non erant, quomodo ergo poterant concurrere, tanquam causę instrumentales ad eorum præde
Responsio stinationem? Respondetur quod licet non essent in rerum natura, erant tamen eorum bonæ vo-

luntates,ac opera virtutis plena,& meritoria,in dei cognitione,Necnon erat illorum finalis perse uerantia in charitate pręuisa ab æterno a deo qui (vt diximus)omnia pręsentialiter simul perfecte & immutabiliter ab æterno cognouit & hoc suf ficit.

Tertia Conclusio.

ALicuius particularis prędestinatiōis nulla est, causa creata,uel ratio respectu hominis, seu liberæ eius voluntatis,sed diuina uoluntas est omnimoda & sola causa illius prædestinationis.

Hęc conclusio cum sit particularis, etiam sic particulariter potest demonstrari, quoniam aliqui ex gratia speciali,ordinati sunt ad uitam ęternam, ita quod sibi ipsis non sunt derelicti, sed pręuēti ne ponere possent obicem, & ne possent peccare, vel in peccatis permanere, sicut beata uirgo Maria concepta sine peccato originali, & sanctus propheta Hiere. ac beatus Ioann.Bapti. sanctificati in uentre matris, pariter & Paulus Apostolus a domino percussus & illuminatus. In illis enim nulla uidetur ratio,quare deus illos prędestinat sic gratia pręueniendo nisi sola dei voluntas. Non enim potest assignari ratio vt scilicet sit bonus vsus liberi arbitrij, quoniam gratia pręuenit huiusmodi usum liberi arbi. ut ī beata uirgine,cui fuit gratia cōcreata,et in Pau.fuit malus vsus liberi arbi.quare sęquiens in domini discipulos percussus est similiter, quod aliqui sine ratione prædestinātur,quidam uero propter meritum pręuisum, ratio similiter est sola diuina uoluntas. Et nota quod conclusiones non debent intelligi quod aliquid sit ratio illius,quod prede-

Multi sine cā prædestinantur.

ſtinatio importat reſpectu dei. Quia nihil eſſe poteſt ratio æternæ & diuinæ voluntatis, ſed quã tum ad effectum quem prædeſtinatio & reprobatio denotat eſt ratio aliquo modo dicta, vt infra plenius & clarius patebit. Nec tamẽ propter hoc quod aliquos prædeſtinat ſine ratione, & nõ alios, eſt perſonarum acceptor: nam acceptio perſonarum tunc eſt quando quod debetur ęqualibus, vni offertur & non alteri: Deus autem nulli eſt debitor quocunque modo, & ideo non poteſt eſſe acceptor perſonarum &c.

Deus q̃ro non eſt acceptor perſonarum

Quarta Concluſio.

VNiuerſalis reprobationis dari aliquã cauſam, ex parte hominis, ſecundo modo accipiendo cauſam, ſcripturarũ teſtimonijs fateri tenemur, cum nunquã deus (Auguſt. teſte, prius ſit vltor quam ſit aliquis peccator.

Prima ratio

Hęc concluſio, his rationibus probari poteſt, quibus probata eſt prima. Item ſi totam ſeriem ſcripturarum diſcurrere volumus, nũquam inueniemus Deum eſſe directam cauſam noſtrę humanę damnationis, quoniam Deus eſſet cauſa quod homo perſeueraret finaliter in peccatis, quod eſt abſurdum. & veritati diſſonum, Nam Deo authore: nemo fit deterior, teſte Auguſtin. igitur &c.

Ratio 2.

Præterea vt totum vetus, ac nouum teſtamentum atteſtantur creauit Deus animam rationalem finaliter ad beatitudinem conſequendam, quam & ipſe proprio ſanguine redemit, vocatq; ſedulo hominem ad pœnitentiam, & nunquam deeſt dari gratiam facienti quod in ſe eſt, dedit inſuper angelicam cuſtodiam, mouetue, pulſatq; ſemper internis inſpirationibus ad cor hominis

induratum, & tandem omnia operatur vt omnes homines salui fient, sequitur igitur, deum non esse directam causam vniuersalis reprobationis, sed libera hominis uolūtas seu liberum arbitriū, aut finalis perseuerantia in peccato, a deo prȩuisa ab æterno, erit principalis causa dānationis ȩternȩ, semper secundo modo capiendo causam, quia sequitur, iste perseuerabit in peccato toto vitȩ tempore, igitur damnabitur. Nō enim vt dictum est in conclusione, deus prius est vltor quā si aliquis peccator. Et si dicas, Iudas fuit præscitus a deo ab æterno, & reprobatus propter malū vsum sui liberi arbi. prȩuisum a deo, vel ob finalem perseuerantiam in peccatis, quam deus ab ȩterno prȩuidit igitur deus fuit prius vltor, quam Iudas fuerit peccator. Dico quod illa authoritas intelligēda est quantum ad illationem pœnȩ, quȩ est effectus reprobationis, quȩ quidem ȩterna pœna nūquam fuit ei illata nisi post peccatum &c. Augu. li. super. Gen.

Proinde dn̄s dicet in nouissimo iudicio his qui a sinistris erūt, discedite a me maledicti in ignē æternum, & subdit causam, esuriui & non dedistis mihi manducare: &c. igitur malus vsus liberi arbi. est causa reprobationis, & tandem ȩternȩ damnationis, sumendo causam vt diximus in. 5. notabili. &c. Ratio 3 Matth. 25

Præterea Oseæ scribitur. Perditio tua Israel, scilicet ex te & ex tuo libero arbitrio tantummodo inquit dominus, in me auxilium tuum. Oseæ 13 Ratio 4

Item sicut illi prædestinantur licet diuina gratia quia prȩuidentur finaliter perseueraturi in charitate, ita tales reprobātur, quia prȩuidentur finaliter peccaturi igitur &c. 5. ratio.

Possent et aliȩ quamplures adduci rationes, et

ſcripturarum authoritates,ſed iſtę ſufficiant claret igitur ex dictis, quod libera hominis voluntas ſeu liberum arbi.aut aſſidua perſeuerantia in peccato,ab ęterno pręuiſa a deo, eſt principalis cauſa vniuerſalis aliquorum hominum reprobationis,& eorundem per malorum operum executionem ęternę damnationis &c.

Epilogatio dictorum:

Obijciunt Lutherani.

SEd contra primam pariter & aduerſus quartam concluſionem inſtāt moderniores hęretici,qui probare nituntur,diuinam voluntatem eſſe omnimodam,et ſolam cauſam prędeſtinationis,pariter et reprobationis, et quod iſuper iſti ſint electi ad vitam æternam. Alij vero ad pęnam ęternā,necnon,et quod aliqui finaliter perſeuerent in charitate,reliqui autem in peccatis, et quod iſti tandem ſint ſalui,et cęteri damnati. Dicunt ſolū deū eſſe cauſam. Nam de Iacob et Eſau habet.Gen.18.21.et.25.de quibus etiā Pau.ad Ro. ait. Cum.n.nondū nati fuiſſent,aut aliquid boni egiſſent,aut mali,vt ſecūdum electionem propoſitum dei maneret,non ex operibus,ſed ex uocante dictum eſt ei,quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptū eſt Iacob dilexi,Eſau autē odio habui,qd ergo dicemus? nunquid iniquitas apud deū? abſit Moyſes.n.dicit. Miſerebor cui miſertus ſum, et miſericordiam prętabo,cui miſerebor,igitur nō volentis necꝫ currentis,ſed miſerentis eſt dei. Dicit.n.ſcriptura Pharaoni,quia in hoc ipſum excitaui te,vt oſtendam in te virtutem meam & vt anuntietur nomen meum in vniuerſa terra, ergo cuius vult miſeretur & quem vult indurat, quid adhuc quæritur? voluntati.n.eius quis reſiſtit? O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nūquid di-

Gen.18.21: &.25:
Rom.9.
Exod.32:
Exod.9

cit figmētum ei qui se finxit: quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? &c. quę sequuntur.

Responsio ex pulcherrimo dubio.

PRo solutione illius obiectionis, & pro responsione ad scripturarum dicta superius allegata, proq; maiori dictorum seu supra dictarum conclusionum elucidatione, merito queri potest, An diuinæ et ęternę prędestinationis pariter & reprobationis quęrenda sit aliqua causa, tam in ordine ad diuinam uoluntatem quam respectu nostri, seu ratione liberæ nostrę voluntatis. Pro quo est sciendum, quod prędestinatio potest dupliciter considerari, vno modo in ordine ipsam diuinam voluntatem uelut principalissimam causam, tunc absq; vlla animi ambiguitate dicendū est, quod diuinę et ęternę prędestinationis, ac pręscientiæ, quę est diuina voluntas nulla potest assignari, aut īueniri causa. Cur.n. voluerit deus hūc prędestinare, & alterum reprobare, nulla est quęrenda causa tam ex parte dei quā respectu nostri quoniam diuinæ voluntatis nulla potest esse causa seu ratio, quicquid nempe sibi placet hoc facit, & nostrum nō est aliam quęrere causam, sed una cum Propheta dicere, omnia quęcunq; voluit fecit deus in cælo & in terra, hoc autem rationibus & authoritatib. potest facile demonstrari.

Primo.n. omne agens non limitatum neq; ligatum potest cui placet suæ bonitatis dona concedere: Sed deus est agens illimitatum, nec ligatum, ergo cui placet potest suæ bonitatis & gloriæ dona concedere. Maior est nota per illud Matth. Amice non facio tibi iniuriam tolle quod

Prima ratio.

Matth. 20

tuum eſt, et vade. Minor eſt manifeſta, quoniam deus eſt infinitus, ideo non limitatus, nec ligatus, cum nulli ſit obligatus, teſte Apoſtolo qui ait.
Rom.11. Quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi, & per conſequens, poteſt gloriam ſuam dare cui placet. quare ſi Paulum elegit in Apoſtolum, vocauitq; Magdalenam: & non te, Quid inde? ſufficiat tibi, quod pluſquam merearis accepiſti. Grandis nempe, eſt hominum ingratitudo dicentium, quare me non fecit ſic & ſic. Cur tot diuitias dedit huic & non mihi? &c. Cogita pauliſper, quare te fecit animal, & non lapidem: quare hominem, & non canem, & ſimilia, cui enim deus obligatus erat? vt ſic vel ſic faceret. &c.

Ratio.2. Secundo quicquid ex gratia datur: libere dari, et donari poteſt, ſed vita ęterna datur ex gratia, ergo libere dari poteſt. Maior eſt nota iuxta illud Matth. An non licet mihi facere quod volo. Minor etiam patet per illud Pauli ad Roma. Exiſtimo inquit quod non ſunt condignę paſſiones huius ſeculi, ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Et alibi: Gratia dei ſum, id quod ſum et inſuper ad Titum. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, ergo gloria datur gratis ſi datur gratis ergo ad dantis ſtat arbitrium: quare &c.

Matth.20. Rom.8. 1.Cor.15. Ad titũ:3

Ratio:3 Tertio. Hoc idem probo exemplis. Sicut enim materia cum ſit una in omnibus generabilibus et corruptibilibus, vt habetur primo phiſicorũ non poteſt aſſignari ratio, quare una eius pars ſit ſub forma hominis, & alia ſub forma equi, niſi diuina voluntas. Similiter, quare deus, hũc uoluit eli-

Similitudo pulchra.

gere, alium vero reprobare, non est alia querēda ratio nisi diuina voluntas, quia (vt diximus) diuinæ voluntatis nulla est assignanda causa, et ad hunc sensum loquitur Apostolus ad Rom. de Iacob et Esau dicens. Cum. n. nondum nati fuissent aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus. s. operatis, sed ex vocante dictum est ei. s. Isaac, quia maior seruiet minori sicut scriptum est Iacob quidem dilexi, Esau autem odio habui: &c. Rom:9

Præterea quemadmodum alia non potest assignari ratio: quare iste lapis sit in parte illa parietis, & ille in alia, nisi voluntas artificis, sic in proposito, quare hic sit pdestinatus, & alius non, nulla ē alia ratio respectu dei, nisi diuina volūtas etc. Alia similitudo:

Item sicut nulla alia est querenda causa: quare artifex, ex eadem massa vitri, hoc vas fecit pro chrismate sancto aliud autem ad tenendum vinū in mensa regis, aliud uero in contumeliam, nisi arbitrium ipsius artificis. Ita cui voluerit deus ab eterno hunc eligere, & alium reprobare, ex parte ipsius diuinæ voluntatis, stultum est aliam quærere causam, nisi quia ita voluit, & sibi placuit, venit hoc ex occultissimis tamen iudicijs eius, & hoc est quod ait, scribens Apostolus ad Romanos. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incōprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viç eius. Quis enim cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit aut quis prior dedit ei & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum: Amen. Rom:11

Ratio Augusti. Quarto confirmatur authoritate Diui Aug. contra Pelagium: Inscrutabilia, inquit, & incōprehēsibilia, nolo vt interroges, quia quod lego, credo, & ueneror, non autem discutio. Quis est autem homo, qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quare me sic fecisti? Haberet enim potestatem figulus luti ex eadem massa aliud quidem uas facere in honorem, aliud in contumeliam, sed interroga eum qui dixit, Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit illum, & non omnes capiunt verbum, nisi cui datum est, & uobis datum est nosce misterium regni cœlorum, cęteris autem non est datum, & iterum: Nemo nouit filium nisi pater, & patrē quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare, & sicut pater suscitat mortuos, & uiuificat, ita filius, quos vult viuificat, & quia spiritus vbi uult spirat, & non potest homo a se facere quicquā, nisi illi datum fuerit desuper, Et iterum interroga eum, qui dixit, uobis datum est pro Christo non solum, ut in eum credatis, sed etiā pro illo patiamur, & non uolentis, neque currentis, sed miserētis est dei, & cui uult miseretur, & quē uult indurat. Et spiritus sanctus dona charismatum suorū, diuidit singulis, prout uult, non prout uolunt, & quibus voluit, & non qui uoluerunt &c.

Ioan.6.

Ioannis.5

Ioannis.3

Ro.9.

1.corint.12

Quintaro Grego. Quinto hoc idem insuper cōfirmatur alia authoritate beati Gregorij.29.libri moraliū ca. 12. Multos inquit videmus quotidie qui iustitię luce resplendent, & tamen ad finem suum, nequitiæ obscuritate tenebrantur, & multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos, & tamen iuxta vitę suę terminum repente reddi iustitię suę liberos. Multos enim nouimus, semel inuenta uia

iustitię illibate, vsque ad obitum tenuisse, & plerosq; conspeximus, usque ad obitum cępta simul crimina sine cessatione cumulasse. Quis ergo inter ista occultorum iudiciorum nubila mentis suę radiũ mittat? vt aliqua consideratione discernat, uel quis perduceret ĩ malo, uel quis perseueret in bono, uel quis, ab infimis cõuertatur ad summa? vel quis, reuertať a summis ad infima? latent hæc sensus hominum, nec quicquã de cuiuslibet fine cognoscitur, quia diuinorum iudiciorum abissus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur, videmus nanq;, quod dei aduersa gentilitas iustitię luce perfusa est, & Iudæa dudum dilecta perfidię est nocte cecata. Scimus etiam quod latro de patibulo transijt ad Regnũ, Iudas de apostolatus gloria est lapsus in tartarum, & sequitur Gregor. Quis ergo discutiat in qua via habitat lux, & tenebrarum quis locus scit, vt ducat unumquodq; ad terminos suos, et intelligat semitas domus suę, & infra subdit, uideo Paulum ex illa persecutionis sęuitia, ad gratiam apostolatus uocatum, & tamen sic inter iudicia occulta formidat, ut reprobari se etiam postquam uocatus est timeat. Ait enim Castigo corpus meum, & seruituti subijcio, ne forte alijs prædicãs ipse reprobus efficiar, & infra, vę miseris nobis, quia de electione nostra, nullam adhuc dei uocem cognoscimus, & ideo in otio, quasi de securitate torpemus, debet profecto in spe esse securitas, sed etiam amor in conuersatione, ut & illa certantes foueat, & ista torpentes pungat: &c. Hæ omnes siquidem rationes & authoritates probant, quod diuinę & ęternę prędestinationis, ac reprobationis, prout prædestinatio & reprobatio considerantur in or

1.Corint. 9

dine ad diuinam voluntatem, tanquam liberam, & principalißimam omnium causam nulla est quęrenda aut inuenienda causa, uel ratio, quoniam diuinę & ęternę voluntatis nulla põt esse ratio, neque aßignari causa. Nam quicquid deus vult libere facit, & operatur, & ad hunc sensum locutus est Paulus ad Rom. 9. per totum illud capitulum qui uoluit ostendere, stultum esse & inane diuinę volũtatis, quærere causam, & rationẽ, quod idem esset quærere causam primæ causę, & sic patet solutio ad lutheranorum, & aliorum obiectiones, Et nota, quod istæ rationes non aduersantur primis rationibus pro principali conclusione factis vt infra immediate clarius patebit. si tu candide lector dignaberis sequi legendo, & sic patet prima consideratio diuinæ, & ęternæ prędestinationis, ac reprobationis, quare & cætera.

2. conside-ratio prędestinationis & reprobationis.

Alio modo æterna dei prędestinatio, seu reprobatio potest considerari in ordine ad suum effectum, & quantum ad eius executionem. Nam effectus prędestinationis est præmium æternum quemadmodum effectus reprobationis est poena æterna, & ille nempe a nobis est, & in nobis paßiue reperitur, & hoc siquidem modo requirenda, & inuenienda est causa prædestinationis: patitur & reprobationis, tam ex parte dei, quam respectu hominis. Aliud est enim dubiũ quęrere. An inueniri poßit ratio: seu quęrenda sit causa, quare deus, & diuina uoluntas, ab ęterno illũ voluit prædestinare, & hunc reprobare, & aliud est quęrere, cur iste de facto ab ęterno sit prædestinatus, & ille reprobatus, & cur iste sit saluus, ille vero damnatus, & in prędestinato sit aliqua causa

ſuę prædeſtinationis, & in reprobato cauſa ſuæ reprobationis. Primũ enim quęrit cãm diuinę et ęternę uoluntatis, cuius nulla eſt quærẽda cauſa, nec aliqua ratio inueniri poteſt, vt paulo ante ꝓbatum eſt. Secundum quęrit cauſam ipſius effe-ctus, & executionis ęternæ ac diuinę prędeſtinationis, Et hoc ſiquidẽ modo dicendũ eſt, quod capiendo prędeſtinationẽ, & reprobationẽ in ordine ad ſuũ effectũ quẽ prædeſtinatio, & reprobatio includunt, et quantum ad eius executionẽ quęrenda & inuenienda eſt cauſa, Nam vt diximus in probatione primæ concluſionis, diuina voluntas eſt principalior cauſa vniuerſalis bonorũ prædeſtinationis, libera autẽ hominis volũtas, ſeu liberũ arbi. aut finalis perſeuerãtia in charitate prę uiſa, ab æterno a deo cõcurrit velut cauſa inſtrumentalis, necnõ effectus bonorum operũ in fine, cauſa eſt minus principalis hominis ſalutis ęternę: ſemper enim deus, tanq̃ cauſa principaliſsima concurrit ad hominum ſalutem. Sed per oppoſitum libera hominis voluntas, ſeu finalis perſeuerantia ipſius in malo a deo ab ęterno pręuiſa cauſa eſt principalis illius ęternæ reprobationis, deinde effectus malorum operum in fine, cauſa eſt etiam principalis ſuę æternæ damnationis, & ad hunc ſenſum, & ſecundum hanc conſideratione͂, intelligenda eſt prima concluſio, cum ſuis rationib. annexis. Cũ enim dicitur, quod deus nõ eſt omnimoda cauſa uniuerſalis prędeſtinationis, ſemota quacũq; alia cauſa nõ capitͤ ibi prædeſtinatio, in ordine ad ſuã primã cãm, quę eſt diuina uolũtas, cuius nulla põt eſſe cauſa, uel ratio ut dictũ eſt. Sed accipitͤ ibi prædeſtinatio ꝓut ordinatͤ ad ſuum effectum, quẽ ipſa denotat, quiquidẽ effe-

Quomodo ĩtelligẽda ſit p̃ma concluſio.

ctus a nobis eſt,& in nobis paſsiue reperitur, & quantum ad eius executionem, & hoc equidem modo, euidenter conſtat, quod uniuerſalis prędeſtinationis, deus eſt principalior cauſa: libera autem hominis uoluntas cauſa eſt inſtrumentalis, ſeu minus principalis. Semper ſecundo modo capiendo cauſam, ut dictum eſt in quinto notabili, ſed eſt una regula generalis in rebus naturalibus quod quotieſcunq; duę cauſę cõcurrunt ad unũ & eundem effectum: quarum una eſt principalis,& altera inſtrumentalis, ſemper effectus attribuitur cauſæ principali, & non inſtrumentali, exempli cauſa, ſcriptor nequit ſcribere ſine inſtrumento calami,& tamen ſcriptura non attribuitur calamo ſed ſcriptori. Sic in propoſito licet ad effectualem prędeſtinationem concurrant uoluntas dei, pariter & libera hominis voluntas conformis imaginis filij ſui: tamen prędeſtinatio merito attribuenda eſt uoluntati diuinę tanquam principaliori cauſæ, & per oppoſitum reprobatio debet attribui liberæ hominis uoluntati, uel ſuo malo vſui liberi arbitrij, cuius eſt principalis cauſa, & ſiquidem omnes ſcripturarũ authoritates, quæ uidentur innuere, quod ſolus deus dat nobis gratiam, prædeſtinat, vocat, iuſtificat, pręmiat hoc modo intelligi debent, ſcilicet tanquam cauſa principalis, a qua omne datum optimum,& omne donũ perfectũ, &c. Si enim ſcriptura attribuit̃ ſcriptori, et non calamo, ſine quo etiã non ualet ſcribere, quanto magis noſtra prædeſtinatio eſt attribuẽda deo, et nõ ſolũ libero arbi. licet ut cauſa concurrat, ſine quo etiã põt deus & quodlibet bonũ nobis cõferre, et ita dicẽdũ eſt de fide et operibus bõis, quę neceſſario cõcurrũt

Regula generalis.

Exemplũ de ſcriptore & calamo.

Exẽplum de fide & operibus bonis.

ad iuſti-

ad iustificationem: sed quoniam fides, seu gratia gratum faciens, concurrit vt principalior causa, opera autem bona, vt causa minus principalis, ideo merito iustificatio pręcipue attribuitur fidei et gratię &c.

Obijciunt insani.

POsset.n. aliquis dicere. Ego sum pscitus ab ęterno et ordinatus ad pęnam ęternam, etiam propter demerita mea a deo ab ęterno præuisa. Tamen si Deus vellet, posset me saluare, ac me facere bene vti libero arbitrio, cur igitur non me saluat? si vult omnes homines saluos fieri: &c.

Responsio.

AD hanc obiectionem primo respōdetur quod hoc Deus non faceret, quia tunc tolleret liberum arbitrium. Sic.n. Deus ordinauit ad tuam salutem consequendam, libe. arbi. tuum concurrere, quod cum sit causa cōtingens, ideo contingenter euenit pdestinatio, scribitur nēpe. Anima quę peccauerit, ipsa morietur, Ezechi.18. et Paulo post. Si auerterit se iustus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem, secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nūqd viuet? quasi dicat non. Itē Paulus ad Galatas. Quę seminauerit homo hęc et metet etc. Gala.6.

Secundo respondet Paulus ad Romanos dicens. O homo tu qui es, qui respondeas Deo, nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic: etc. Rom.9. 2. responsio.

Tertio respōdetur, qđ iudicia Dei sunt incōprehensibilia, et qcqd Deus facit iusto iudicio facit, vt idē Aposto. ad Rom. attestatur. d. O altitudo diuitiarū sapiētię et sciētiæ dei, quā incōphen- 3. respōsio. Rom.11.

L

ſibilia ſũt iudicia dei, et iueſtigabiles viæ eius etc. & alibi ſcriptura ait. Iudicia dei abiſſus multa.

Auguſtl. Item Auguſtinus Voluntas dei iniuſta eſſe non poteſt, venit enim ex occultiſſimis meritis vel demeritis hominum &c.

Obijciunt vulgares.

SOlet etiam a vulgaribus quæri: Cur deus creat homines, vel animas, quas ſcit perpetuo damnandas:

Prima reſponſio. Ad quos reſpondetur, quod triplici de cauſa hoc deus facit, & hos homines creat, quos etiam ſcit æternaliter damnari primo, vt deus oſtendat iuſtitiam ſuam, ſcit enim illos ex malo vſu liberi arbi. & ob continuam, ac finalem perſeuerantiã in peccatis, ab eo æternaliter præuiſam, omnino fore reprobos. Ideo creat eos ad oſtendendum iuſtitiam ſuam, & vtitur eis tãquam vaſis iræ ſuæ, Ro. 9 teſte Apoſtolo qui ait. Volens deus oſtendere irã ſuam, & notam facere potentiam ſuam ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum: id eſt multos reprobos, & in malis obſtinatos, de quibus in ſcripturis quam plura habentur exempla. Primo de illis, qui ſubmerſi fuerunt ab aquis Gen. 7: diluuij. Et de volentibus ædificare Turrim Babel, infra cap. 11. Secundo de Pharaone. Exodi. 12. Eſaiæ. 37 Exodi per totum vſq; ad cap. 12. Quoniam indurauit cor eius non poſitiue, ſed priuatiue, abſtrahendo ab ipſo gratiam, ob malum vſum ſui liberi arbitrij. Tertio de Sẽnacherib & eius exercitu. Danielis 4 Iudit. 13 Quarto de Nabuchodonoſor. Quinto de Oloferne. Et tandem claret de Iudæis, & Infidelibus, ac alijs Chriſtianis obſtinatis in peccatis, quos Deus ſuſtinet, vt conuertantur, & agant pænitentiam, qui & ſi nolunt conuerti, Deus per illos Matth. 25

ostendit iram suam, & notam facit potentiam suam, quam etiam contra hos reprobos magis ostendet in vltimo examine finalis iudicij sui.

Secundo respondetur, quod hoc Deus facit ratione boni vniuersalis, vt enim vniuersale salue- 2.Respon.
tur, necesse est interdum particulare perire, quod claret in rebus naturalibus, & ciuilibus, ob salutem enim totius corporis nonnunquam abscinditur membrum putridum, & ad saluandum vnam cõmunitatem seu ciuitatem necesse est aliquando malos de medio tolli, nonnullos suspendere, alios vero capite plecti, Sic in proposito propter vniuersalem salutem generis humani, decet Deum non tantum sua misericordia & clementia, sed & sua iustitia vti, & ideo oportet in tanta multitudine, quod aliqui sint boni, quidam meliores, et nonnulli optimi, alij insuper mali, aliqui peiores, cæteri autem pessimi, quidam vero mediocres, ait enim Apostolus ad Corinth. Si to 1.Corin.12
tum corpus oculus, vbi auditus, si totum auditus vbi odoratus &c.

Tertio hoc facit deus, ratione ordinis successi- 3.Respon.
ui, ex bonis namq; nascuntur mali, & ex malis boni, si quidem de Tharam idolatra ortus est. s. Abraam Patriarcha, & ex pessimo Esau, natus est Sanctus Iob, & ex patribus in deserto nati sunt filij, qui intrauerunt terram promissionis, quorum multi Reges & Prophetæ Sancti, ex Saul pessimo Ionatas optimus: de iniquo Achab natus est Ezechias Sanctus, & ex Amon Sacrilego, Iosias bonus, de patre Hæbreo Apostolus Pau. pariter Barbara & Catharina natæ sunt ex pessimis patribus, vt etiam dictum est in tractatu de libero arbitrio &c.

Quarto permittit Deus reprobos naſci,ob co ronam bonorum, quoniam per Caim martyrio coronatus eſt Abel, per fratres venditus eſt Ioſeph, ſiquidem per peſſimos Reges, & tirannos Prophetę martirio, et diuerſis ſupplicijs corōati. Alij namq; ferro perempti. Alij flammis exuſti. Alij flagellis verberati. Alij vectibus perforati. Alij affixi patibulo. Alij pelago ſubmerſi. Alij vi ui decoriati. Alij vinculis mancipati. Alij linguis priuati. Alij lapidibus obruti. Alij frigore afflicti. Alij fame cruciati. Si enim non fuiſſent impij im peratores, vt Nero, Decius, Domicianus, Valerianus, Paſchaſius, Maxentius, quomodo his ſup plicijs coronati fuiſſent martyres? per illos nāq; oſtenderunt ſuam uirtutem, patientiam, paupertatem, humilitatem, fidem, & charitatem, & ſic tranſierunt per ignem & aquam, ad ethæra, cœli, ubi cum Chriſto perpetuo regnant.

COMPENDIVM RESOlutum totius materiæ, de prędeſtinatione.

Quid prædeſtinationis initiũ, medium, et finis.

IN PRÆDESTINAtione tria præcipue, ſunt conſideranda. ſ. initium Medium, & finis, Duo extrema ſunt æterna, Vnum a parte ante reliqum a parte poſt, Medium vero eſt temporale, initium prædeſtinationis eſt electio creaturę rationalis facta a Deo ante mundi conſtitutionem ad vitam æternam conſequendam, finis autem prędeſtinationis eſt ipſa vita æterna, Regnum Dei ſempi-

terna beatorum gloria, At medium ipsius prædestinationis, est bonus vsus liberi arbitrij, finalis perseuerantia in charitate, ac quodlibet opus bonum a libera voluntate electum, ad Dei honorem finaliter ordinatum, & hoc est temporale initium prædestinationis soli Deo conuenit, Medium est in libera hominis facultate, finis autem tam Deo quam homini attribuitur, quoniã Dei gratia ac bonis opibus acquiritur, Ait enim Apostolus, Gratia Dei vita æterna & Christus in Euangelio. Si vis ad vitam ingredi serua mandata, cui fauet illud qđ Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus testatur dicens, Initium salutis nostræ deo miserante habemus, vt bene operando acquiescamus Salutiferis inspirationibus, nostræ libertatis est, etsi quispiam dicat, Quomodo in illa æternitate aliqui hominum sunt electi, alij vero reprobati, Quemadmodum Apostolus loquens de Iacob & Esau testatur dicens, Cum nondũ nati essent aut aliquid boni aut mali egissent, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei maior seruiet minori, sicut scriptum est Iacob dilexi, Esau autem odio habui &c.

Roma.6. Matth.9. August. Obiicitur. Rom.9.

Respondendum est quod quæcunq; nunc uidet deus, ita clare ab æterno, & ante mundi constitutionem, intuebatur, Deus autem nunc uidet incredulitatem Paganorum, obstinationem Iudæorum mala multorum Christicolarum opera, Malum liberi arbitrij usum ac finalem ipsorum perseuerantiam in peccatis quæ omnia, ab æterno oculi Domini contemplabantur, Sed quemadmodum nunc non acceptat, Quinimo omnes talia operantes reprobat deijcit & odit, Sic in illa

Respon.

æternitate hos reprobabat, Quibus Christus in
Matth.7 extremo iudicio dicet, Discedite a me quia nunquam noui uos, Causa igitur cur tales & alij quàm plurimi, non fuerunt electi a deo, non fuit diuina uoluntas, nec dei bonitas, quæ damnationis æternæ nunquam dicitur causa, Sed præscientia eorum malorum operum, finalisq; perseuerantiæ in peccatis, & obstinationis, quam deus ab æterno perfectæ agnoscebat, videbat, & intuebatur, Dicitur autem præscire respectu nostri, Videt insuper nunc deus multa opera bona fieri ab hominibus, qui bene vtuntur suo libero arbitrio, finaliter perseuerant in charitate, Si peccant se pœnitent, Quæ omnia pari lumine ab æterno videbat, Sed quemadmodum nunc deus sua misericordia approbat ista, ita eadem ratione, ipsum ab æterno huiuscemodi bona, vna cum operantibus illa, approbasse necesse est fuerunt igitur omnes isti, in illa æternitate, electi a deo non simpliciter, propter eorũ futura bona opera, nec quòd præscientia futurorum bonorum, sit causa, quod fuerint electi a deo ad æternam beatitudinem, licet talis præscientia dicatur causa qua nõ, quia si per possibile uel impossibile deus non præsciuisset eorum bona opera non prædestinasset eos teste
Rom.8 Apostolo qui ad Roma. ait. Quos deus præsciuit conformes fieri imaginis filij sui, hos prædestinauit &c. Talis tamen electio fuit ex misericordia, & mera liberalitate dei, vt initium nostræ prædestinatio soli deo attribuatur, Quemadmodum Augustinus supra testificatus est dixit initium salutis nostræ deo miserante habemus &c. At finis prædestinationis qui est vita æterna primo diuinæ gratiæ, inde meritis nostris

Cur futuri mali non fuerũt electi.

Cur futuri bõi fuerũt a deo electi.

referẽdus est, vt satis abũde ĩ supioribus claruit, Mediũ autẽ ipsius ꝑdestinatiõis in nobis repit, q̃ sunt oĩa opa bona in gratia & charitate opata, et a deo acceptata, vt multis medijs, & ratiõibus, et exẽplis ostẽdi potest, ait. n. Apostolus, quę a deo sunt ordinata sunt pater primo de Angelis, qualiter miro ordine mouẽtur ad suũ finẽ, ita sol, luna, planetæ, corpora cœlestia, elementa, quæ tãdẽ oĩa ad finem hominis sunt ordinata, si ergo deus tanto ordine procedit ac p tot causas totq; intermedia operatur, vt homo suum naturalem finẽ consequatur, quãto maiori ordine, pluribusq; medijs, statuit, vt homo suum super naturalem finẽ adipiscat, Voluit enim deus se solo creare mundũ sed noluit per se solum negare mundum, sed ministerio Angelorum & hominum quibus & superiora & inferiora regit & gubernat, vt tali ordine ad suum finem reducantur, per homines autẽ regit ciuitates, & regna, Domum familiam, Pueros ignorantes vocat peccatores, Docet, Punit, adiuuat, clamat, donat, sumus. n. coadiutores dei socij coopando et ministri teste Apostolo, sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispẽsatores ministerioꝝ dei, sed q̃cq̃d facit deus his secũdis causis, id se solo efficere posset queadmodum Christus se solo uocauit Apostolos, qbus cęteros electos ad se reduxit, p quos ẽt, q̃ plurimi uocati sũt, quos potuisset se solo uocare, uult insup deus substãtiã eẽ subiectũ oĩum accidẽtiũ, q tñ sine subiecto cõseruare potuisset, sicut ĩ sacramẽto altaris, Sed noluit ut omnia per debita media ducat ad finem, & conseruet, Deus igitur sua misericordia nos elegit, et prædestinauit, ad æternam beatitudinẽ, sed nõ uult eam nobis dare, nisi cõcurrẽti-

Marginalia: Rom. 13 — Optimus discursus. — Quomodo dus oĩa regit. — 1. Cor. 4.

Modus procedēdi in prędestinatione: bus debitis medijs, quibus omnia proficiscūtur in finem, ut liquet ex uerbis Apostoli qui clare ostē dit, quod non statim cum deus nos elegit, Beatifi

Rom.8. cauit, Sed per multa media procedit, primo nos presciuit conformes fieri imaginis filij sui, secundo nos prædestinauit, Tertio uocauit, Quarto iustificauit, Quinto magnificauit igitur &c.

Pulchra ratio. Dicit enim homo, si sum prædestinatus omnino saluabor, Ad quid igitur tantum laborare, ferre Crucem, tanta bona operari, Cum non ita dicit dum est corpore infirmus, si deus statuit mihi dare sanitatem, omnino sanabor, sed uocat medicum procurat medicinas, uult potionem amaram sumere, & his, alijsq; utitur medijs, ut sanitatem adipiscat, Ita deberet facere in sua spirituali infirmitate, quoniā deus quicquid statuit debitis medijs statuit, iuxta illud quæ a Deo sunt ordinata sunt.

Epilogus Et dictis igitur manifeste constat quòd diuina uoluntas est sola causa nostræ electionis, quæ est prędestinationis initium, qđ soli deo attribuitur, Elegit enim nos deus (ut ait Apostolus) ante mū di constitutionem, ut essemus sancti &c. qui prę

Ephe.1. destinauit nos id est prædestinationis nobis initium dedit, in adoptionem filiorum dei, per Iesum Christum secundum propositum uoluntatis

Nota diligenter. suæ, igitur talis electio fuit ex misericordia, et mera liberalitate dei, Diuina tamen uoluntas non dicitur totalis causa totius, ac uniuersalis prædestinationis nostræ, Quoniam talis comprehendit in se initium, Medium, & prædestinationis finem, uidelicet electionem, opera bona, & beatitudinē, quam homo adultus assequi non potest, nisi cō currentibus debitis medijs.s.operibus bonis, quæ

ſunt ĩ ipſius libera facultate, iuxta quem ſenſum poſita eſt prima concluſio, Et ſi quis dicat infan Obiectio. tes decedentes ſuſcepto baptiſmate fuerunt electi a deo, & prædeſtinati, & tamen finem prædeſtinationis id eſt uitam æternam conſequntur, non concurentibus debitis medijs. ſ. operibus bonis. Reſpondeo qđ talem finem per medium paſſionis & ſanguinis Chriſti aſſequntur, patet igitur Reſponſio qualiter hæc tria in prædeſtinatione conſiderantur ſcilicet, Initium, Medium, & finis.

COMPENDIVM ALIVD

reſolutum eiuſdem materiæ, de prædeſtinatione.

PRÆDESTINATIO componitur ex præ ꝙ eſt ante Quid prędeſtinare. et deſtino ꝙ eſt ordino ut prędeſtinare idem ſit ꝙ ante ordinare uel deſtinare, homo enim ordinatur & eligitur a deo ad beatitudinem conſequendam ſed hæc ordinatio eſt ante ſuum eſſe, ideo dicitur prædeſtinatio id eſt electio creaturę rationalis ad uitam æternam, ante ſuum eſſe, Prædeſtinatur igitur homo ab æterno id eſt ante omnę tempus eligitur, vel aliter deſtinare idem eſt ꝙ mittere prædeſtinare igitur eſt tranſmittere, patet de ſagitante mittente ſagittam ad ſignum, qui dicitur Prędeſtinare eſt trāſmittere. tranſmittere, Sic deus prædeſtinando tranſmittit hominem ad æternam fęlicitatem, Sed eſt notandum ꝙ ſi ſagittator debet tranſmittere ſagittam oportet eam eſſe diſpoſitam. ſ. rotūdam, acutam, alatā, Ita homo, ſi debet tranſmitti ad cœlū de-

cet enim esse dispositum per virtutes, videlicet fidem, spem, & charitatem, ac cętera opera bona, Non oportet ergo dicere, Si sum prædestinatus de necessitate saluabor, quoniam nulla res suum consequitur finem nisi debitis medijs (vt supra habitum est) Viator qui de vna ciuitate proficiscitur in alteram per diuersa media transiit, Sic medicus per medicinam sanat Agricola aūt primo arat, disponit terram, seminat, plantat sol calefacit, luna humectat, frigus nutrit, pluuia adauget, calor maturat, ideo Apostolus Ego plantaui Apollo rigauit Deus autem incrementum dedit, Ecce quot et quibus medijs acquiritur panis & cibus finis mortalis vitæ, Non est ergo mirum Si alijs quam plurimis medijs acquirenda sit nostra beatitudo, Ait enim Christus in euangelio. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & phariseorum non intrabitis &c.

Discursus naturalis.

1. Cor. 3

Mat. 5

Ecce vnum medium & alibi, si vis ad vitam ingredi serua mandata, Ecce aliud medium, Item nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regnum cælorum, ꝙ est aliud medium, & alio in loco, Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me, Non desunt ergo media alia pręter illa, vt virtutes Theologicæ, & Cardinales, quibus homo ad suum reducitur finem.

Matth. 19.

Matth. 18

Matth. 16

Secundo est notandum ꝙ in prędestinatione quatuor considerantur teste Apostolo videlicet Prædestinatio, Vocatio, Iustificatio, Magnificatio duo extrema sunt ęterna primum, scilicet & vltimum ideo tantum ad dei sapientiam sunt

Nota in p̄destinatiōe quatuor

pertinentia, contra quæ non valet diabolus, nec humana cognitio, Alia duo intermedia ad nostram sapientiam expectant, de quibus continue tentat diabolus, solus enim Deus agnoscit illa duo extrema, scilicet prędestinationem & magnificationem; quę sub humana consideratione (nisi tantum imperfecte) cadere minime possunt homo igitur diuinæ sapientiæ, hæc consideranda relinquat, aliter valde errare poterit, illa autem inter media tantum cogitare tenetur, videlicet, Vocationem & iustificationem, quę humane sapientiæ congruunt, de quibus homo aliqualem cognitionem perfectam habere potest sua igitur interest considerare: Qualiter, quomodo, & quibus modis Deus vocat hominem internis, scilicet inspirationibus suis concionatoribus, euangelicis documentis, monitionibus, increpationibus, prosperitatibus, aduersitatibusue, & quomodo insuper cauere debet, ne ponat obicem diuinę vocationi, vt spiritui sancto nonne resistat, Sed salutiferis pulsationibus acquiescat, Deinde animaduertat erga iustificationem suam, quonam modo iustificatur adeo, & de magnitudine gratię, ac iustificationis beneficio, qualiter bis iustificatur homo, scilicet fide spe & charitate, proinde operibus bonis, vt si ponatur aqua ad solem calefacit, si autem ad ignem maiorem recipit calorem, Sic homo primo iustificatur in baptismate per gratiam & fidē infusam, Secundo per fidem acquisitam & opera bona iuxta illud Apocalipsis. Qui est, scilicet fide iustificetur adhuc. 8. fide, & operibus simul.

Solus deus agnoscat p̄destinatio nis extrema.

Hæc ſunt ergo illa duo intermedia.ſ. vocatio & iuſtificatio quæ tantum conſiderare tenemur, Noſtra autem non intereſt apprehendere, cognoſcere, iudicare, diſcernere, ea quæ ſunt æterna. Cũ non ſint in noſtra facultate trãſcendantq́ limitẽ intellectus humani, vt illa duo extrema prædeſtinationem.ſ.& magnificationem. At hi qui talia dignoſcere putant aſſimilantur ludentibus ad pilam quorum, Si vnus ſubingreditur locum alterius impedit alterum & neuter illorum percutit pilam, Sic facit homo cum vult ſcire quę dei ſunt ignorat quę ſua ſunt, et ita cõmittit errorem, duo tranſmittẽtes pilam.i. noſtram totalem prædeſtinationẽ ſunt deus & homo, ideo debent ſeorſum manere unus ſurſum, alter deorſum, vt deus illa duo extrema dignoſcat prædeſtinationẽ.ſ.et magnificationem, Homo vero alia duo intermedia videlicet vocationem ac iuſtificationẽ, & ita nullus aderit error, Cũ ergo dicit homo, ſi ſum prædeſtinatus de neceſſitate ſaluabor, errat. Quoniã deus extra ſe omnia contingenter & libere operatur, Si curioſe quærat, cur Iacob elegit & Eſau reprobauit (errat.) Quoniam Apoſtolus ait, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei quam incompręhẽſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles vię eius, Si iterum, Dicat cur creauit reprobos in futurum damnandos (errat) quoniã ille idẽ ait, Quis prior dedit ei vt retribuetur ei, Etſi adhuc quęrat cur bona malis & mala bonis (errat) quoniã ibidem ſcribitur, O homo tu quis es qui reſpondeas deo etc. Mirabiliter igitur errat hõ cũ vult ſcire incompręhenſibilia iudicia dei ac inveſtigare vias eius agnoſcereq́ ſenſum domini, debet igitur in loco ſuo manere conſiderando

Pulchrum exemplũ.

Tãtum prędeſtinationis media cognoſcit homo.

Rom. 9.

nō quæ dei, Sed quæ ſua ſunt, illa intermedia ſuā videlicet vocationem, & iuſtificationem, & tūc errare non poterit, aliter nec dei nec ſua agnoſcere poterit.

Tertio eſt notandum ꝙ quatuorꝗ in noſtra prædeſtinatione conſideranda ſunt ad quatuor, quæ reperiuntur in Chriſto comparari poſſunt quæ ſunt Verbum, Incarnatum, Paſſio Reſurrectio ad gloriam Verbum comparatur ad prædeſtinationem & ſicut duplex eſt Verbum. ſ. mentale & vocale, ita duplex prædeſtinatio ęterna videlicet ad gloriam, & temporalis ad gratiam, Reſurrectio autē ad magnificationem, ut quemadmodum Chriſtus reſurrexit ad gloriam, ita magnificatur homo, in eadem æterna fęlicitate, At illa duo intermedia. ſ. incarnatio & paſſio ad alia duo comparantur, videlicet vocationem & iuſtificationem, incarnatio enim reſpicit uocationē, quoniam Chriſtus incarnatus eſt, ut uocaret omnes peccatores ad deum, per ſe, per Apoſtolos, per cōcionatores, ac ſingulares perſonas, Sicut Eunuchum per Philippū, Poſtremo paſſio reſpicit iuſtificationē, quoniam omnes homines per Chriſti paſſionem iuſtificati ſunt quare &c. Pulchra cōparatio.

SIGNA HOMINIS PRÆDEſtinati per ſcripturarum teſtimonia.

PRIMVM SIGNVM eſt in ſolo Deo confidere non in proprÿs viribus, quoniam vt inquit ſapiens in Prouerbÿs, Qui confidit cordi ſuo ſtultus eſt, et ibidem, Qui confidit in cogitationibus ſuis impie agit,

Dauid quoque, Qui confidunt in virtute sua, gloriantur. Secundo non confidere in homine, cuiuscunque honoris gradus seu conditionis existat, quoniam Ieremiæ scribitur, Maledictus homo qui confidit in homine, et Dauid in Psalmo, Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus, Tertio non confidere in diuitijs, teste Sapiente, Qui confidit in diuitijs suis, corruet, & hæc fuit illa digna et ęgregia vox Pauli, dixit Prȩcipe diuitibus huius sȩculi non sperare in incertitudine diuitiarum, quamobrem seruator nos admonet .d. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, Quarto non confidere in prudentia et sapientia huius mundi .d. domino per Esaiam, Perdam sapientiam sapientum & prudentiam prudentum reprobo, de quibus Paulus ad Roma. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, & ad Corint. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, Ad Coloss. quoq;. Nemo uos seducat per inanem philosophiam, Vnde & Psalmographus, Dominus nouit cogitationes sapiẽtum, quoniam vanȩ sunt, Quinto non cõfidere in honoribus & fortitudine huius sæculi, Eo q minatur Amos.d. Veh qui opulenti estis in Sion, et confiditis in mõtem samarię, optimates capita populorum, Non glorietur igitur Sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitijs suis nec fortis in fortitudine sua, quoniam vanitas vanitatum & omnia vanitas, Quare potissimum hominis prædestinati signum est in his non confidere, sed in solo Deo habere fiduciam suam, quoniam ipse solus sapientissimus est cuius sapientia non est numerus, qua (vt inquit

Iere.17. Psal.145. Pro.11. 1.Thim.6. Matth.6. Esai.29. Ro.1. 1.Cor.3. Coloss.2. Psal.93. Amos.6. Eccl.1. Sap.7.

ſcriptura) attingit a fine vſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter, Ipſe ſolus omnipotens vt Mardochęus atteſtatur dixit. Domine rex omnipotens in ditione tua cuncta ſunt Heſt.13.
poſita, & non eſt qui poſſit reſiſtere potentiæ tuæ, Solus clementiſſimus cui Moſes dominator Exo.34.
domine miſericors & clemens, patiens & multę miſerationis, ideo Propheta, Qui confidit Pſal.10.
in domino glorietur quoniam non derelinquit confidentes in ſe, Et ille Idem, Qui confidit in Pſal. 124.
domino ſicut mons Sion non commouebitur in ęternum, et hęc de primo ſigno.

Secundum ſignum hominis pręd eſtinati eſt in ſolo Deo ſperare, Pſalmographo teſtante, Pſal.7.
qui ait, Domine deus meus in te ſperaui ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me libera me, quoniam tu dixiſti, quia in me ſperauit liberabo eum, Item propter hoc lętatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea Pſal.15.
inſuper & caro mea requieſcet in ſpe, Quoniam in te ſperauerunt patres noſtri ſperauerunt & liberaſti eos, Ad te clamauerunt & ſalui facti ſunt; in te ſperauerunt & non ſunt confuſi, Rurſus, Guſtate & videte quoniam Pſal.33.
ſuauis eſt dominus, beatus vir qui ſperat in eo, Præterea, Beatus vir cuius eſt nomen Pſal.35.
domini ſpes eius, & non inſpexit in vanitates & inſanias falſas, Proinde iacta ſuper do- Pſal.54.
minum curam tuam, & ipſe te enutriet, Item in Deo ſperaui non timebo quid faciat mihi Pſal.45.
homo, & infra, Domine virtutum beatus homo qui ſperat in te, Et alibi, Beneplacitum Pſal.83.
eſt domino ſuper timentes eum, & in eis qui Pſal.145.
ſperant ſuper miſericordia eius.

Prouer.3: Sapiens quoq; in prouerbijs habe fiduciam in domino ex toto corde tuo et ne innitaris prudentię tuę, in omnibus vijs tuis, cogita illum, et spe-
Esai.40: ra in eo, et ipse diriget gressus tuos, Deniq; Esaias concludit.d. Qui autem sperant in domino, habebunt fortitudinem, quia cũ sint debiles sua propria natura, propter spem in deo, efficiuntur fortes, Assument pēnas sicut aquilę.s.ad uolãdũ in cęlum, currentes propter nimiam agilitatem, et non laborabunt facti spirituales, Spiritus nãq; non fatigatur, non debilitatur, nec corpus spirituale patitur laborem ambulabunt et non deficient, propter eorum impassibilitatem est diuinum robur ideo etc.

Tertium signum hominis prędestinati est deum diligere super omnia, et proximum sicut seipsum, prout dominus in euangelio testatur, di-
Matth.22. cens, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, et proximum tuum sicut te ipsum, In his.n. duobus mandatis tota lex pendet, et prophetę, ideo ad obseruantiam istorum sequitur obseruantia
Ro.8. omnium præceptorum Dei, De prima namq; dilectione dei loquitur Apostolus.d. Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti, et Paulo post qs ergo nos separabit a charitate Christi, tribulatio? angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Et infra concludit.d. Certus sum.n. quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura aliqua poterit nos separare a charitate Dei,

ritate Dei, quę est in Christo domino nostro, quę quidem charitas hominem esse prędestinatum ostendit, eumq; certiorem facit, De dilectione autem proximi & pręcipue inimicorum loquitur in Euangelio. Diligite inimicos vestros benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri &c. Dilectio quippe inimicorum propter Christum maximum & pręcipuum signũ est hominis prędestinati quare &c.

Alia signa hominis prædestinati alijs scripturarum testimonijs.

PRimum signum est velle mori ꝑ Christo, libenterque optare mortem, veritatis tuendæ causa, ait enim Apostolus ad Philip. Mihi viuere Christus est, & mori lucrũ, Philip.1
Christus namq; dicitur vita hominis prædestinati, electi, & iusti, vt ille idem ad Colos. Mortui .n. estis & vita vestra abscondita est cum Christo, et merito dixit abscondita, quia non habetur certitudo rei, iuxta illud sapientis, Nemo scit vtrum odio vel amore dignus est, Quod autem iusti & prædestinati desiderent mori pro Christo, liquet in multis scripturarum lócis, Petrus nempe dixit ad Christum, Tecum sum paratus in mortem & in carcerem ire. Apostoli in super omnes, post aduentum spiritus sancti ibãt gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati, Item sancti per fidem lapidati sunt, sectit, entati, & tandem gladio interempti sunt, & idẽ Apostolus clamat, cupio dissolui & esse cum Xp̃o.

Colos.3 Eccle.9 Luc.22 Act. Hebræ.11 2.Corin.

Secundum signum est desiderium viuendi cũ Christo ait. n. Apost. ad Cor. Scimus. s. per certi

tudinē ſpei, quod ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur id eſt ſi corpus noſtrum terrenum mortale & corruptibile, in quo habitat anima diſſoluatur. ſ. per mortē & redigatur in puluerem, quod ędificationem. i. habitationē habeamus ex deo domū non manufactā. i. non humanę generationis opere productā, & formatam, ſed ęternā in cœlis, quia tēpore perpetuo durabit, Nā in hoc ingemiſcimus. i. intus in corde gemimus, hoc eſt cū gemitu poſtulamus, diſſolui ab hoc corpore mortali, cupientes ſuperindui habitationē noſtram, quæ de cœlo eſt. i. immortale corpus recipere, quod ideo de cœlo dicit̃ eſſe, quia cœleſte erit, & in cœlis habitabit, et cęleſtibus erit ſimile videlicet impaſſibile, clarum,
Matth. 13 ſubtile, & agile, vt dñs in Euangelio teſtat̃ fulgebunt iuſti ſicut Sol in regno patris mei, de hmōi autē habitatione, indumento vel corpore, taliter
1. Cor. 15 dotato, clare loquit̃ Apoſt. ad Corin. d. Seminat̃ corpus in corruptione, & ſurget in incorruptione, Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, Seminatur in infirmitate ſurget in virtute, Seminatur corpus animale, reſurget ſpirituale, et hoc eſt illud veſtimentum, quod cupit homo, ſuper indui, vt cum Chriſto ſemper viuere ualeat.

Tertium ſignum hominis prædeſtinati eſt negligere mundum propter Chriſtum, habereq; maximam fiduciam vitam cōſequendi ęternam, de primo ait Apoſtolus, propter quem. ſ. Chriſtum, omnia detrimentū feci, & arbitror vt ſter
Philip. 3. cora, vt Chriſtum lucrifaciam, Exemplo Apoſtolorum & ſanctorū omnia relinquētium propter Chriſtum de. 2. loquitur Dauid in Pſal. Si-
Pſal. gnatum eſt ſuper nos lumen vultus tui dñe dedi

ſti lętitiã in corde meo, a fructu frumenti vini & olei multiplicati ſunt, In pace in idipſum dormiã & requieſcã, Quoniã tu dñe ſingulariter in ſpe cõſtituiſti me, Hæc nãq; tria. ſ. lumen veritatis in intellectu, lętitia in bonis opibus, pax in propria cõſcientia, prædeſtinatos eſſe nos certiores facit.

Quartũ ſignũ eſt habere munditiam cordis, quoniã in Euãgelio dr, Beati mundo corde, quoniã ipſi deũ videbunt, Multiplicite aũt maculat cor, primo per falſam doctrinã ab hæreticis p̃dicatã, teſte Apoſtolo corrũpunt bonos mores colloquia praua, Scdo praua intẽtione, vt ille idem, Modicũ fermenti totã maſſam corrũpit, hoc eſt modica mala intentio, opus quodcũq; bonũ maculare valet. Tertio propter ſenſuum incautã cõſideratione ait enim Apoſt. Timeo ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, ita corrũpantur ſenſus noſtri, & excidant a ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, Munditia igitur cordis, noſtræ prædeſtinationis eſt euidens ſignum, iuxta illud Pſalmographi dixit Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in mõte ſancto tuo, cui dominus, Innocens manibus & mundo corde hic aſcendet in montem domini & ſtabit in loco ſancto eius &c.

Matth. 5. · 1. Cor. 15. · 2. Corin. 11 · Pſal. 14.

Quintum ſignum eſt ſancta ac ſaluberrima vigilantia in deuotis orationibus, iuxta illud Petri, Vigilate & orate quia aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quẽ deuoret, &c. Et Dominus in Euangelio ait vigilate & orate, vt non intretis in temptationem, & alibi, Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique & non ſineret perfodi domum ſuam,

1. Pet. 5. · Matth. 25

ita & vos estote parati in sanctis orationibus vi gilando quia qua hora non putatis, filius homi-
Ecc.29 nis veniet, quamobrem concludit sapiens.d. iu- stus cor suum tradit ad vigilandū diluculo, &c. hæc igitur vigilantia reddit hominem prudentē (& non est prudentis dicere non putarem) pari- ter & prædestinatione dignum.

Gala.6 Sextum signum est perfect eac ingenue ope- rari propter Christum, prout Apostolus nos ad monet.d. Dum tempus habemus operemur bo- num, & alibi, Gloria honor & pax omni operā-
Rom.2 ti bonum, Cum.n.quis in se ipso experitur nun- quam velle Deum offendere, Sed in mandatis eius ac operibus perseuerare, vt de virtute in vir tutem proficisceretur, vsq; in finem vitę, se de nu mero esse prędestinatorum & electorum proba biliter concludere valet.

Ioan.19 Septimum signum est, omnes exteriores sen- sus in Christi passione exercere, Sensus .n. audi- tus cuiuscunque electi ac prædestinati sępenume ro spiritualiter meditatur, gloriosum Christi cla morem qn̄ Iesus.s.clamans voce magna emisit
Ierem.3 spiritum, Vnde Ieremias nomine cuiuscunq; ele cti, plorando clamat, Sensus cordis mei turbati sunt in me, quoniam vocē tubę .i. Christi audi- uit anima mea, Sensus visus contemplatur liui-
Esai.53 dū Christi colorē, de quo Esai. non est ei species neque decor, & vidimus eum et non erat ei aspe ctus & desiderauimus eum despectum, Sensus odoratus suauitatem passionis īmolati Christi
Ephe.5 odorat, ait.n. Apostolus, tradidit semetipsum ꝑ nobis hostiam Deo in odorem suauitatis, Proin de sensus gustus suauem Christi gustat amorē,
1.Pet.1 Quoniam ipse dilexit nos & lauit nos a peccatis

noſtris in ſanguine ſuo, Sẽſus deniq; tactus Chri ſti dolorem ſentit aſperrimum, quemadmodum ipſe de ſe loquens clamat, O vos omnes qui tran ſitis per viam attendite & videte, ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus &c. Trenorũ.1

Sentiat ergo auditus fide credendo, ſentiat vi ſus dum per meditationem intuetur Chriſtum, Sentiat odoratus per amorem attrahẽdo, ſentiat guſtus dum condolet amore, Sentiat tactus humilitate eum imitando, His deniq; ſignis poteſt quilibet de numero prædeſtinatorum & electorem ſe eſſe probabiliter arbitrari, ſiquidem non intrabit in ſanctam Ieruſalem aliquid iniquitatem, & abominationẽ faciẽs, ſed tantum illi qui ſcripti fuerint, in libro vitæ ipſius immaculati agni qui cum patre & ſpiritu ſancto regnat in æternum, Amen. Epilogus. Apoc.21

DE CVLTV DEI, DEQVE SANctorum inuocatione, ipſorumq; ſuffragijs Diſputatio quarta, Concluſio prima.

TAMETSI DEVS ſua ęterna prouidentia omnia noſcat, immutabiliterq; oĩa faciẽda diſponat, falſe tamen inferũt hęretici omnia fieri abſoluta neceſſitate, Quare non deprecãdus eſt deus, nihilq; ꝓſunt hominũ orationes.

Secunda Concluſio.

MVlta nempe promiſit nobis dominus æternaliter, & immutabiliter dare, quę tamen non niſi precib. vel orationibus a nobis impetrari valent, Nec deprecantis ora-

tio dei propositum mutat.

Hæ conclusiones sic apertissime demonstrantur. Quoniam omnes sancti tam veteris quã nouæ legis in eorum necessitatibus deum præcipue
Psal.7. orauerũt, tum maxime regalis propheta Dauid,
Psal.9. qui ait, Domine deus meus in te speraui, & infra
Psal.12. Miserere mei domine vide humilitatem meam.
Psal.15. 24.27.30. 33. Item vsq; quo domine obliuisceris me in finem. Et rursus: Conserua me domine quoniam speraui in te, itidem Ad te domine leuaui animã meã. Et post Ad te domine clamabo ne sileas a me, proinde In te domine speraui non confundar in ęternum. & infra, Quęsiui dominum, & exaudiuit me, deniq; ille idem Ad dominum cum tribu-
1019. larer clamaui, & exaudiuit me. Vide quoq; per singulos psalmos & ferme vbique inuenies Dauidem in necessitatibus semper orasse Deum, Multotiesque exauditum fuisse. Et non tantum ille, sed alĳ quamplurimi Prophetæ & sancti de quibus infra. &c.

Pulchra Difficultas.

AT pro earum cõclusionum maiori lumine merito quęret hæreticus motus aliqua ineuitabili curiositate. Cũ enim deus per suam ęternam prouidentiã omnia noscat, ac immutabiliter faciẽdo disponat, ad quid prosunt hominum orationes quib. deum nec informare nec a statuto possunt ordine mutare. Ad quam diffi-
Responsio cultatẽ dicendum est quod alio fine orandus est deus, & alio fine orandus est homo, deus namq; non est orandus quasi nostra oratione flectẽdus, aut quouis modo a suæ volũtatis instituto immutãdus sit, quoniam simpliciter est immutabilis, nec flecti põt de nolle velle & cõtra, nec de vno

velle ī aliud, neq; aliquid de nouo velle quod nō ab æterno voluit, Orandus est aūt deus, vt nos ipsos excitemus orantes, vt prouocemus ad orationem & nostræ miseriæ compassionem. At cōtra non ob aliud hominem rogamus nisi vt ipsum ad misericordiam moueamus. Quare manifeste liquet quòd sine contrario laborat intentio nostra deum orando, & hominem deprecando. Ibi quidem finis est immutatio orantis, hic eius cui deprecatio dirigitur, Qua de re non modica est differentia inter oratorem spiritualem, & secularem. Orator nanque secularis intendit oratione sua, mouere iudicem & in partem suam ipsum inclinare, vt sibi faueat & pro parte sua iudicet & sententiet. Quemadmodum ille excellentissimus arpinas orator cæterique luculentissimi oratores. Orator vero spiritualis per orationem suam quam coram altissimo fundit non intendit ipsum mouere quem scit indubitanter in vltimate stabilitatis immobilissimum, sed potius intendit semetipsum facere idoneum per orationem vt concedatur quod impetrare intendit vt si petimus liberari a malo quatenus intuitu istius petitionis malum a nobis Deus auferat, si vero petimus donationem alicuius boni vt intuitu orationis efficiamur hoc accipere digni & idonei. Non vt per illam orationem flectamus Deum optimum maximum, vt hoc nobis conferat, quasi nunquam conferre voluerit, & tunc primo velle conferre incipiat, cum ab æterno hoc concedere nobis disposuerit ad petitionem tamen nostram factam vel faciēdam tēpore certo, secus est de quolibet homine, q petitionibus vincitur, vt hoc, vel illud faciat,

Cōtrario fine orādus ē Deus & homo

Duplex orator spūalis & secularis

quod nunquã facere disposuit. Et ita de nouo incipiat velle facere. Oramus igitur vt p̃missum est nõ vt mutet propositum ad nostrã orationẽ, sed vt oratione nos ipsos disponamus & efficiamur idonei impetrare quod petimus. Volẽs itaq; Deum tibi fore pium & misericordem esto tibi ipsi pius & misericors, est.n. durus duris, pius pijs, bonus bonis, sed iudex malis, talem itaq; illum inuenies, qualis & tu fueris ĩ tuis desiderijs, non quidem per mutabilitatem eius, sed p̃ tuam, Volens insuper incuria sua iustitiæ absolutionem consequi, te ipsum accusabis, iudicabis, condemnabis. Et sic remissionem impetrabis, non siquidem per mutabilitatem sui, sed per tui mutationem. Cum.n. peccator incipit detestari peccatũ, mutatur, quia habet in se detestationem quam prius non habuit. Et si petit ipsorum delectionem iterum mutatur ob petitionem quam prius non habuit. Deus autem delendo vel remittendo peccatum non mutatur, quia nihil in se recipit, quod prius in eo non fuit, si namque Deus vult peccatorum orantis nõ imputare ad pænã, nec punire ad eius detestationem, & petitionẽ, seu si vult conferre ei aliquam gratiam ad eius orationem, non incipit hoc de nouo velle, sed ab ęterno hoc voluit cum pro illo peccator precaretur, & detestaretur, seu p̃ illa gratia consequenda deprecaretur, sicut si ego statuerem mecum inimico meo velle remittere offensam, quotienscumq; petierit veniam, vel ad suã supplicationẽ quã futuram pro certo tẽpore, ex reuelatione vel quali tercũq; præuiderem, remittendo ad suam supplicationem non mutarer pro tunc, quia nullum actum nouum in me haberem, quem prius

Quomodo orãdus est deus

Mutatur peccator deus autẽ semp remanet immutabilis.

Pulchrum exemplũ

non habuerim, sed ipse in se mutaretur de non petente in petentem. Ita pariter dicendũ est de deo. Ab æterno enim deus vidit petitionem hominis futuram, siue pro peccatorum remissiõe, siue pro alicuius alterius boni impetratione & ad talem petitionem fiendam in tempore determinato decreuit se ab æterno remissurum peccatum vel collaturum illud bonum qđ petetur & hoc sine omni sua mutabilitate. Quamuis hoc fieri non possit sine mutatiõe eius, qui petit, vel quia etiam deus statuit ab æterno quotiescunq; peccator ingemuerit, parcere ei, si igitur peccator dolet de peccato, deus autem remittat ei peccatum qđ prius nõ remittebat, non ex hoc sequitur mutatio in deo, sed tãtum in ipso peccatore. Vult insuper nobis deus cõferre multa bona tam corporis, quam animæ. Attamẽ mediantibus debitis medijs interque potissimum medium est oratio. Quapropter & mandat & docet nos orare. Patres quoq; tam veteris, quam noui testamenti summopere, omniq; studio & diligentia, tam pro malis remouendis, quam pro bonis acquirendis humiliter & deuote orarunt, sepissimeq; nimirum in eorum petitionibus exaudiebantur, vt liquet in toto sacrarũ scripturarum discursu, quem quidem discursum hic fieri pro maiori harum conclusionum euidentia, perutile fore arbitror. Per fideliũ orationes nõ quã mutatur deus.

In primis igitur adest ille primus Patriarcha Abraam, qui humiliter & discrete, instanter & pie orauit dominum pro sodomitis, qui proculdubio fuisset exauditus si ad minus decem viri boni inuenti fuissent in ciuitatibus Sodomorum. Gen

Isaac deprecatus est deum pro vxore sua sterili, quam etiam parituram fore dispofuerat dñs. Gen. 25

Gen:32 Iacob se ab vxore & familia seiunxit,& dominum quotidie humiliter exorauit.

Exo.8 Orauit dñm Moses ut plagas ab Egypto auerteret,& exaudiuit eum,licet illi mali essent.

Exo:17 In bello quid habuerunt filij Israel cõtra Amalech plus fecit Moses orando quam Iosue pugnando.

Exo.32 Post adorationem uituli uidebatur dñs populum uelle delere,sed Moses per orationis instantiã ueniam obtinuit.

Nu.11 Per oratione Mosi absorptus est ignis,qui castra murmurantium deuorabat.

Nu.12 Maria per orationem Mosi a lepra curata est.

Nu.21 Populus etiam ab ignitis serpentibus afflictus dixit ad Mosen ora pro nobis &c. orauit quippe & exauditus est.

1.Re.1 Anna orabat dominum flẽs largiter,loquebat̃ autem in corde, & uox penitus non audiebatur, & tamen,qđ petijt obtinuit.

1.Re.7 Pugnaturi filij Israel cõtra Philisteos dixerũt Samueli.Nõ cesses pro nobis orare, ut saluet nos deus de manu Philistinorum.

Re.12 Dixit Samuel ad populum, absit a me hoc peccatum vt cessem orare pro nobis.Hoc autem dixerat sciens quod fere semper exaudiebatur a Deo.

2.Reg.12 Dauid deprecatus est dominum pro paruulo filio Ieiunauit quoq; & iacuit super terrã, bonus quippe fuit modus orandi, sed tamen non fuit exauditus propter maius eius bonum.

3.Reg.18 Orauit Helias eum instantia magna pro pluuia,quam tandem obtinuit. Qui & pauloante oratione sua impetrauit, ut ignis de cœlo descenderet, & uoraret holocaustũ & ligna et lapides

Iosaphat Rex Iuda totum se contulit ad rogã dum dominum cum sacerdotibus & toto populo suo. Audiens qđ maxima multitudo gentium venerat contra eum clamabat nancq;. Audite me viri Iuda & omnes habitatores Ierusalem, credite in domino deo vestro & securi eritis. Credite prophætis eius & cuncta euenient prospera, tunc autem meruit exaudiri a domino. 2. Paralip 20

Pariter Ezechias Rex Iuda fideliter, diligẽter ac prudenter orauit dixit quoque ad Esaiam vt oraret cum audisset nuntios Regis Assyriorum cuius oratio mirumimmodum fuit a deo exaudita eo qđ misit angelum suum, qui percussit in castris Ægiptiorum centum octoginta quinq; millia pugnatorum. 4. Reg. 19

Et ille idem cum esset infirmus ad mortem & dixisset ei Esaias dispone domui tuæ qa morieris cõuertit se ad pariete͂ orauit & fleuit fletu magno ob cuius orationem vitam longiore͂ obtinuit. 4. Reg. 20

Mirifica quoque humilis, & efficax fuit Manasse oratio. 2. Paralip 33

Esdra siquidem ait Ieiunauimus & orauimus dominum pro recto itinere, & secure euenit nobis & prospere. Esdre. 8

Sarra filia Raguelis audita contumelia ancillę perrexit in superius cubiculum ibique tribus diebus in oratione persistens cum lachrimis. Dominum deprecabatur vt ab illo improperio liberaret eam, qđ inde factum est. Tobiæ. 3

Item Tobias iunior accepta vxore tribus noctibus orationibus se contulerunt qui & meruerunt exaudiri. Tobię. 8

Filij Israel audita potentia Holophernis se orationibus dederunt, quibus & Iudith ait. Iudith. 4. 8. 13.

Nihil aliud fiat nisi oratio pro me ad dominum, quæ accessit ad Holophernem, & prius fusa oratione eum decollauit.

Ioan.16 Hester insuper locutura regi iussit vt Iudæi pro ea orarent. Et nota ibidem de oratione Mardochęi & Hester pro populo suo quam & deus exaudiuit.
Hester.13

Magnæ reputationis apud deum erat oratio Hieremiæ cum diceret ei dominus. Noli orare pro populo isto.
Hiere.11

Daniel.3 Ananias & socij eius orauerunt deum in fornace dicentes. Benedictus est patrum nostrorum deus: & laudabilis in secula.

Dani.14 Susana videns omne humanū sibi deesse auxilium, suspexit in cœlum & recurrit ad orationis auxilium & exaudita est.

Ionæ.2 Orauit Ionas de ventre piscis dominum, qui eum exaudiuit.

Iudas quoq; clamauit in cœlum & orauit pro dei misericordia conuertitq; exercitum Gorgię. Qui tamen prius in alijs duobus prælijs non orauit. Et per consequens victoriam non obtinuit, vt esset expresse, & manifeste signum qđ oratio potentior est armis.
1. Mach.4 6.7

1. Mach.11 Sic Ionatas videns qđ omnes exceptis paucis eum reliquerant, scidit vestimenta sua & orauit, ac inde victoriam obtinuit.

2.Mach.1 Iudæi deniq; in Hierusalem scripserunt alijs Iudæis per Ægyptum morantibus dicentes, scripsimus vobis in impetu & tribulatione, quæ superuenit nobis, orauimus autem ad dominum, et exauditi sumus.

Alia etiam quam plura scripturarum testimonia in medium adducere possumus, sed ne liber

nimis protendatur in longum sufficiant ista vete ris legis exempla, ad ostendendum quod patres illi. Illustres viri, & mulieres in eorum necessitatibus deum exorarunt a quo sæpissime exaudiebantur, modo autem superest, vt ad alia noui testamenti deueniamus exempla.

Dominus enim & saluator noster tanquam principale caput & fundamentum totius Æcclesiæ, vt in multis Euangeliorum enarrationibus diffuse habetur, orauit nosq; docuit non tantum orare, sed & modum orandi dicens. Sic ergo orabitis: Pater noster &c. Matth.6

Post vero ascensionem domini in cœlum reuersi sunt Discipuli in Ierusalem et erant omnes perseuerantes in oratione unanimiter cum mulieribus & Maria, & orantes Spiritum Sanctum acceperunt. Actuum. 1

Item Petrus & Ioannes ascenderunt in templum ad horam orationis nonam. Actuum.3

Cum orassent Discipuli unanimiter una uoce motus est locus in quo erant cõgregati, repletiq; sunt omnes Spiritu Sancto, & loquebantur uerbum dei cum fiducia. Actuum.4

Stephanus autem in morte pro se & inimicis suis orauit, oratione cuius conuersus est Saulus adolescens. Actuum.7

Petrus quoq; & Ioannes orauerunt pro illis de Samaria ut acciperent Spiritum sanctum tũc autem imponebant manus super illos & accipiebant Spiritum Sanctum. Actuum.8

De Cornelio insuper dicitur, orationes tuæ & eleæmosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Actuum.9

Proinde ascendit Petrus in superiora domus Actuũ.10

circa horã sextã, vt remotus a familia deuotius oraret.

Actuũ.12. Rursus cum ille idem seruaretur in carcere Herodis, oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad deum pro eo, quæ & exaudita fuit.

Actuũ.22. Orans Pau. in templo tractus in stuporem mentis vidit dominum Iesum dicentẽ sibi, velociter exi de Ierusalem.

Ro.1 Paulus deinde pro aliјs orauit, vt ipse testatur dicens: Memoriam vestri semper facio in orationibus meis.

Ro.15 Et ille idem aliorum orationes nimirum expostulabat dicens. obsecro vos fratres vt iuuetis me in orationibus vestris ad deum, vt liberet me ab infidelibus qui sunt in Iudęa.

Iacobi.5 Denique Iacobus, oratio fidei saluabit infirmum, ideo orate pro inuicem vt saluemini: quare &c.

Ex his igitur duarum præcedentium conclusionum veritas liquet, ex quibus etiam sequitur alia.

Tertia conclusio.

MAxima igitur fiducia semper orandum est pręclare nanq; promisit nobis dominus se daturũ quicquid in nomine suo petierimus. At cum ipse sit via, veritas, & vita, ideo nec decipi nec quemquam decipere valet. Quare verba eius vtiq; verissima sunt.

Hæc conclusio licet sit clara ex supradictis nihilominus potest denuo sic per amplius demonstrari. Ait enim veritatis Magister in Euange-

Ioan.16. lio Ioannis. Si quid petieritis patrem in nomine

Ioan.14 meo dabit uobis, qui pauloante dixerat. Quicquid petieritis in nomine meo hoc faciam. In

Euangelio quoque Matthi. Omnia inquit quę- Matth.21
cunque petieritis in oratione credentes accipie-
tis, & alibi dico vobis omnia quęcunque oran-
tes petitis credite quia accipietis & euenient vo- Marci.11
bis. Et quid plura dicam? Aut quid laboro tot
enarrare dicta? Nonne & ille idem in Euange-
lio Matthei ait? Petite & dabitur vobis, quæ-
rite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis,
quia omnis qui petit accipit, & qui quærit inue- Matth.7
nit, & pulsanti aperietur. Et infra, si habueri- Matth.21
tis fidem & non hęsitaueritis non solum de ficul-
nea facietis, sed & si monti huic dixeritis tolle &
iacta te in mare fiet, Marcus insuper, omnia pos- Marci.9
sibilia sunt credenti. Proinde Iacobus inquit Iacobi.1
siquis autem vestrum indiget sapientia postu-
let a deo. qui dat omnibus affluenter & non im-
properat & dabitur ei postulet autem in fide ni-
hil hęsitans qui enim hęsitat similis est fluctui
maris, qui a vento mouetur & circunfertur:
Adeamus igitur cum fiducia, vt docet nos Pau- Hæbre.4
lus, ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam
consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio
opportuno quare &c.

De Sanctorum inuocatione ipso-
rumque suffragijs.

QVoniã autem veritas fidei catholicæ in multis ab hæreticis & præsertim his tẽporibus ab impijs Lutherãis venenosis moribus laceratur, necnon falsis dilaniatur scriptis: ideo nunc maxima necessitate cogente, & non tantum pro ueritate defendenda, quinimo et pro falsa eorũ opinione remouẽda, non minus q̃ pro eorũ cõuersione optãdaq; salute, meritissime q̃ritur, An sancti in patria orẽt pro nobis existẽ- Peroptima difficultas.

tibus in uia. Vnde pro elucidatione huius difficultatis sciendum est, q̄d fuit hęresis quorundam nimia temeritate omnium sanctorum cultum penitus tollere uolentium, qui nullum sanctis honorē impendi debere impie fatebantur, neq; preces ullas ad eos dirigi, sed nec eorum reliquias uenerari: Huius author & hæresiarcha primo fuit Iouinianus & Eunominus & post hos Vigilantius, quem errorem cum suis authoribus, beatus Hieronymus in Epistola, siue libello, quem contra Vigilantium, quem edormitātium nominat scripsit ęgregie, recitat et confutat. sed illis beati Hieronymi confutationibus non obstantibus, de nouo insurrexerunt Aquilonares hæretici illis peiores, qui ausi sunt perniciosæ & ualde nequiter illos priores errores excitare, asserere, ac pertinaciter defendere. Dicunt nanq; quod sancti in patria pro nobis non orant, immo nullius mortui pro alio exaudiendam esse orationem. Et ideo frustra nos ad sanctos clamare prædicant, ac eorum patrocinia implorare, sed uniuersorum preces orationesue ad solum deum dirigēdas esse asserunt. At pro suo errore defendendo duabus rationibus argumentantur scilicet ex diuina perfectione, & ex sanctorum statu, & conditione.

Lutherani de nō orādo sanctos ātiquas hæreses suscitarent.

1. Hæreticorum ratio.

Ex primo nanq; sic dicunt. Nos siquidem orā do principaliter petimus uitam æternam, & alia dūtaxat inquantum ad illam consequendam ordinantur ut gratiam & uitæ sanctitatem, ut docet bea tus Augustinus ad probam de orādo deū. Solus autem deus est qui beatificat, solus qui gratiam infundit, qua nos in uita sanctificat secūdū illud psalmi. Gratiam et gloriam dabit dominus ideo ad ea īpetrāda frustra sancti implorātur, qui

neq;

neq̧ gloriã,neq̧ gratiã nobis tribuere possunt.

Preterea quid opus est sanctos inuocare pro quocũq̧ perpetuo,vel temporali bono consequẽdo.Cũ Deus omnia solus dare sufficiat,qui omnipotens,& oĩa dare velit,quia liberalissimus et clemens,plus nos amans, quã sanctorum singuli,immo quam pariter vniuersi. Quã quidẽ dilectionem ostendit per illud Ioan.Sic Deus dilexit mundũ,vt filium suum vnigenitum daret.s. in mortem ignominiosissimam,& Apostolus ad Ro.Si filium tradidit,quomodo non omnia cum illo nobis donauit?Iniuria ergo quedam Dei videtur ad sanctos recurrere ĩ his quę dominus ipse paratissimus est donare. Maxime cum frequenter dominus sub iuramenti attestatione promisit omnia se daturum,quę ab ipso fideliter peterentur.Amen amen dico vobis(ait Apostolus)Si qd petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Immo ad petendum nos excitat.d. Petite & accipietis,quęrite & inuenietis,pulsate & aperietur vobis,& alibi. Omnia q̃cunq̧ petieritis in oratione,credentes accipietis, neque credendum est (inquiunt hęretici) sanctos misericordiores fore & ad veniam promptiores, q̃ dominus ipse misericordiarum pater & Deus totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, quare & cęte.

Confirmatur ratio.

Ioan.3

Ro.8

Ioan.16

Luc.11

Matth.21

2.Cori.

Ex secundo.s.statu & conditione sanctorum sic arguunt sancti nobis auxiliari, nec meritis possunt,nec precibus & non ponitur alius auxilij modus, igitur &c. Non meritis quare neque præteritis,neque recentibus. Nam pro pręteritis iam sufficienter pręmiantur secundum illud Apoca. Opera enim illorum sequuntur illos.

Secunda principalis hęreticorũ ratio

Apoc.14

Ephe.6 Psal.61 Pau.quoq; ad Ephe.vna cum Propheta í Psal. ait. Tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua, Et domi-
Luc.6. nus in Euangelio Luc. Mensuram bonam confertam & coagitatam & superfluentem dabunt in sinu vestro, quare manifeste patet, quod quilibet sanctorum longe amplius præmia habet, quam meruit a domino. Non ergo videtur (aiunt hęretici) quod sanctorum merita quorum retributionem plenissimam receperunt alĳs proficiant vt eis horum intuitu noua bona conferantur &c. Recentia quoque merita quibus aliquid de nouo mereantur non habent, quia statum meriti excesserunt. Quippe in termino sunt non in via, non currunt in stadio, sed brauium acceperunt, cursum merendi consummarunt, fruuntur tandem reposita iustitię iam corona, & per hoc videtur probari posse, quod Sancti non orant pro nobis, cum oratio sit opus maxime meritorium, illi autem mereri non valent igitur &c.

Confirmatur ratio. Proinde aut sancti vident Deum velle conferre illud pro quo orant, & sic frustra fundunt preces, cum videant Deum infallibiliter collaturum quod affectant, si vero viderint Deum, aut nolle, aut non velle conferre, nequaquam orabunt, quoniam per omnia concordant diuinę voluntati: Nec vnquam petunt, aut desiderant fieri, quod Deum vnquam facturum cognoscunt. His & similibus rationibus, ac authoritatibus decepti sunt nunc multi nostro tempore Lutherani vna cum antiquis hęreticis, ideo antequam has sophisticas soluamus rationes, prius ostendenda est veritas, pro qua contra eos ponitur hęc conclusio.

Conclusio Quarta.

FIrmiter credendum est sine vlla mentis hęsitatione sanctos in patria pro hominibus intercedere, nobisque suffragari meritis & precibus. Quare & ipsi implorandi sunt sicut & Angeli, qui suffragantur nobis, licet vnus tantum sit mediator inter Deum & hominem, qui est Christus Iesus.

Sancti quippe adiuuant nos meritis, dum præcedentia eorum merita nobis suffragantur, & precibus, dum nostra vota a domino cupiunt impleri, & in hoc orant pro nobis, desiderio, non voce, dum miro affectu desiderant hæc vel illa nobis a domino concedi intuitu suorum meritorum vel effectuum, & hęc siquidem conclusio. Tunc euidentissimis rationibus, tum scripturarum testimonijs tam veteris, quam nouę legis, tum deniq; diuorum patrum authoritatibus clarissime demonstrabitur. Tria namq; ex hac conclusione ostendam. Primo qualiter Deus multa contulit viuētibus propter patrum dormientium merita, & in sinu Abrahæ quiescentium. Secundo quod sancti insuper & Angeli Dei de facto pro nobis orant in cœlis, ac suis precibus multa pro nobis intercedunt ad dominum. Tertio quod nos in terris constituti iubemur multiplicibus scripturarum exhortationibus mutuo pro nobis orare. Quare si in carne viuentes alijs orando beneficia plurima impetrarunt. Tanto magis viuentes in Christo in æterna fœlicitate possunt pro nobis nō solum orare, sed & multa maiora bona nobis īpetrare. Primū qdem est luce clarius in scripturis, tum maxime in veteri testamento, ait quippe ad Isaac do- Gene. 26.

Tria pulcherrima ex conclusione demōstrant.

minus, Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cę li, daboq; poſteris tuis vniuerſas regiones has, et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meę, & cuſtodierit pręcepta & mandata mea, & cerimonias, legesq; ſeruauerit, & Paulo poſt ſequitur. Noli timere quia ego tecum ſum, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruum meũ
Exo.3 Abraham. Itaque frequenter dominus facturus beneficia poſteris commemorat ſe Deum Abraham Iſaac & Iacob. vt liquet in Exodi. lib. Et in pleriſq; aliĵs locis. Non eſt ergo mirũ ſi in cõmemorationem ſanctorum obſeruat eccleſia, quod antiquitus fieri ſolebat, vt in orationibus, patrũ memoria recoleretur, quatenus eorum meritis ſuffragantibus facilius, quod petebant impetrarent, ſic Moſes pro populo peccante intercedens
Exo.32 inquit, Recordare Abraham Iſaac & Iſrael ſeruorum tuorum, & poſt pauca ſequitur, Placatuſq; eſt dominus &c: Pariter Azarias in fornace ſuccenſa orans, Ne auferas ĩquit miſericordiã
Daui.3 tuam a nobis domine Deus noſter ꝓpter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob ſanctum tuum. Dominus quoq; dixit ad Salomonem ſcindam regnum tuũ, & dabo illud ſeruo tuo. Verũtamen in diebus tuis non faciam
3.Reg.11 propter Dauidẽ patrẽ tuũ, de manu filĵ tui ſcindam illud, nec totũ regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum & Ieruſalem quã elegi, multis ſiquidem patrum merita filĵs ſuffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum poſtularet auxilium, audiuit dominum dicentem, Protegam vrbem iſtã, & ꝓp
4.Reg.20 me et propter Dauidem ſeruũ meũ. Norũt igi-

tur hęc certiſſime patres vete.teſt. ea propter cū orabant dominum patrum merita recēſebant vt ſic eorū ſuffragantib. meritis facilius audirentur, ſic & nunc eccleſia Chriſti facit, inuocādo Apoſtolos, martires, confeſſores, ac virgines ſanctas, non tamen inuocantur huiuſmodi ſancti, tanquā datores bonorum pro quibus oramus, ſed vt interceſſores apud dominum, vt eorum precibus adiuuemur in eo, quod poſtulamus Abſalon nāq; reconciliatus patri, per biennium tamē moratus Ieruſalem non vidit faciem patris ſui, ſic peccator reconciliatus Deo non ſtatim ſe præſentat ei, ſed per mediatores & interceſſores, Ait.n. Dauid in Pſalmo: Pro hac orauit ad te omnis miſericors, Beati autem ſunt ſancti & miſericordes, Et hæc de primo ſatis ſint dicta.

Ex dictis concludit ppoſitum author

2.Reg.14

Pſal.31

Quantum ad ſecundum dico ſanctos in cælis pariter & angelos Dei de facto pro nobis intercedere & orare, vt expreſſius eadē ſacra atteſtatur hiſtoria. Nam dñs volens Ieremię oſtendere quod peccatis populi exigentibus, exaudiendus non eſſet pro populo illo ait, Si ſteterint Moſes & Samuel coram me non eſt anima mea ad populum iſtum, quaſi diceret, ſi hi qui te maiores ſunt orarent pro populo illo non audiret, quanto minus te, ſed ad iſtud Ieremię dictum reſpondet Zuinglius hęreticus, ſi Moſes & Samuel ſteterint coram me.i. ſi in humanis eſſent ac pro populo iſto intercederent, adhuc vinceret indignatio gratiam, ſed hoc eſt hęreticorum proprium, & præcipue Lutheranorum, tum maxime Zuinglii ſanguinolēti ſemper indeprauatos ſenſus torquere ſcripturam, nam cum ipſi ſemper exigant claras ſcripturas, & nullas admittant gloſſas,

Iere.15

Falſa hęreticorum gloſa

cur iam clara allata scriptura contrariã iste affert glossam? Deus nanq; dicit, si steterint, non dicit si viuerent & starent, ideo non debet sic glossari scriptura pręcipue cum glossa illa non sit fundata in scripturis nec in sanctorum patrum authoritatibus, aut concilijs, potius autem contrarietur veritati, dicit ergo veritas scripturæ, si steterint, scilicet ad orandum Moses & Samuel coram me, quod nihil ęsset dictu, si aliquando sancti pro populo non orarent nec orare possent, simile .n. esset ac si diceret, si lapides orarent non audirẽ, ita nec te exaudiam, pſupponit igitur dñs Mosem & Samuelẽ aliquãdo pro populo orare.

2. Mach. ultimo. Pręterea dicitur de propheta Ieremia dudum defuncto, hic est fratrum amator & populi Israel, Hic est qui multum orat pro populo, & pro vniuersa sancta ciuitate Ierusalem, Ieremias propheta Dei, quod autem exaudita fuerit eius oratio patet per illud quod sequitur. Et extendit Ieremias dexteram: & dedit Iudę gladium dicens. Accipe sanctum gladium aureum munus a Deo in quo eijcies aduersarios populi mei Israel. Et nõ prodest dicere, quod libri Machabęorum non sint canonici apud Hębreos, quoniam omnes canones Ecclesię, de canonicis scripturis enumerant Machabæos, quare ostendant hæretici vbi habent alios scripturarum libros esse authenticos, Et profecto inuenient istos, licet (teste Augustino) in sinagoga non fuerint approbati, Ecclesia tamen approbat illos &c.

Ex nouo etiam Testamento ad idem proferri possunt testimonia. Nam saluator noster sanctus sanctorum & beatissimus beatorum secundum assumptam humanitatis naturam pro no-

bis orat in cœlo ad patrem, ſicut ad Romanos Apoſtolus ait, quia & Chriſtus Ieſus etiam interpellat pro nobis.

Item ad Hæbreos: Ieſus ſempiternum habet ſacerdotium, vnde & ſaluare imperpetuum poteſt accedens per ſemetipſum ad Deum ſemper viuens ad interpellandum pro nobis, Ioannes quoque in prima canonica inquit. Scribo vobis, vt non peccetis ſed & ſiquis peccauerit. Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Cum ergo Chriſtus caput noſtrum pro nobis oret apud patrem, cur hoc non de membris eius, beatis, ſcilicet credamus? orat autem pro nobis Chriſtus, non ſecundum diuinam naturam ſecundum naturam quam æqualis patri cum eo condonat petita ſed ſecundum humanã, ſecundum quam minor eſt patre & meruit in omnibus exaudiri. Nec dubium eſt ſanctos eum in hoc imitari in cœlis, ſicut eum imitati ſunt fideliter hic in terris.

Hebræ.7. 1.Ioan.2.

Pariter & de Angelis dicendum eſt, quod & ipſi reuera pro nobis orant in cœlis, vt diuinæ fatentur hiſtoriæ. Angelus, enim orat pro populo iudaico dices. Domine exercituum vſque quo tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Et reſpondit dominus angelo bona verba conſolatoria. Proinde Angelus domini locutus eſt ad Danielem dicens. Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos, princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti &

Qualiter Angeli orant pro nobis. Zach.1. Daniel.10.

vno diebus, & ecce Michael vnus de principib. primis venit in adiutorium meũ, & ego remãsi ibi iuxta Regẽ Persarũ, & Pau. post seqtur, & nunc reuertar vt prelier aduersus principẽ Persarum &c. Patet quippe cuilibet recte interptanti scripturam, vt Augusti. Grego. Iero. quod angelus qui praerat sinagogę Iudaeorum vna cum Daniele orabat Deũ, vt populus Israel reuerteretur in Ierusalem quoniam videbatur ei bonum. Princeps autem Persarum. i. angelus qui p̃erat Persis orabat Deum vt populus ille remaneret in captiuitatem ostendens in cõspectu Dei bona quę ex hoc prouenirent, & licet omnes intenderent & orarent propter bonum finem, attamen quia dei voluntatem ignorabant, inuicem aduersabãtur. Quid est. n. angelo principi Persarum resistere alteri angelo. s. Michaeli archangelo? Nisi econtrario modo orare Deum? & in oratione ostendere diuinæ maiestati multa bona quæ prouenirent ex captiuitate filiorũ Israel? ac si essent duo oratores, quorũ vnus oraret pro libertate vnius populi, alter vero pro seruitute, & quid est præliari aduersus principem Persarum? nisi contrarium effectum oppositamque mentem contra alterum angelum Deum orando ostendere?

Angeli interdũ p̃ bonas intẽtiones p̃lian tur ad inuicem

Præterea Apo. scribitur quod quatuor animalia, et viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quę sunt orationes sanctorum., & infra. Stetit angelus iuxta aram templi, habens thuribulum aureum in manu sua, et data sunt ei incensa multa, vt daret de oratione sanctorum super altare aureum.

Apoc, 6

Apoc. 8.

Item dixit Angelus ad Tobiam, quando orabas cũ lachrymis & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuam domino. Quid est enim offerre orationem deo: nisi simul cum illo orare? Si enim deus lõge clarior illis omnia videt omnesq; nostras agnoscit oratiões: quomodo Angelus nostras deprecationes obtulit domino? Nisi dicatur qđ simul orando vota nostra offert deo, facitq; illa grata deo & accepta, tanquam verus custos ad nostram deputatus custodiam. Deinde. Psal. Immittet Angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos: &c. & alibi. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, deniq; Apostolus ad Hæbre. Omnes sunt administratorij spiritus, qui in ministerio mittũtur ꝓpter eos, qui hæredes erunt salutis. Claret insuper in actibus Apostolorum quod Angeli suffragantur nobis. Cur igitur eorum suffragia & ministeria non licet implorare? Quare & si Angeli orãt pro nobis, tanto magis decet sanctos orare, qui et possunt & volunt, & certe pro nobis orant in cęlis, igitur implorandi sunt. Tobiæ.12. Psal.33. Psal.90. Hæbre.1. Act.5.et.12.

Quantum vero ad tertium dico, quod nos in terris constituti iubemur plerisq; scripturarũ testimonijs pro nobis mutuo orare, sicut Iacobus ait Orate pro inuicem vt saluemini, qđ & solicite fecerunt Apostoli. Nam ardentissime pro alijs orauerunt, ac aliorũ orationes pro se fieri postulabant, vt supra in magno illo orationum discursu per totam seriem scripturarum liquide ostensum est, qđ etiam patet discurrentis omnes Epistolas Pauli. Et quidem recte, quoniam teste Iacobo loco citato, Multum valet deprecatio iusti assidua, multum nempe per omnem modum iuuat, quo- Iacobi.5. Iacobi.

Exo.32 niam orauit unus homo Moses & sexcentis millibus pugnatorum veniam impetrauit, Orauit Helias & cœlum clausit ne plueret annis tribus
3.Reg.17 &.18 & mensibus sex. Rursus orauit & pluuiam largissimam ardentibus terris & hominibus a
Iob.42 Deo impetrauit, Sed & Dominus amicis Iob qui recta locuti non fuerant præcepit ut ad Iob se conferrent petentes quatenus pro eis offerret sacrificium, & oraret vt non imputaretur eis
Actuum.7 stultitia eorum, Sic Stephanus orans pro persecutoribus. Paulo conuersionem impetrauit, Paulus quoque orans ducentis septuaginta sex
Actuū.20 suis connauigantibus vitæ præsidio fuit. Et sic est videre de innumeris qui in carne uiuentes aliјs orando beneficia plurima impetrarunt, ut totum uetus & nouum testamentum discurrendo patuit supra. O mira igitur hæreticorum, & præcipue Lutheranorum hebetudo, cum uiuos pro se saluberrime orare concedunt, utpote coacti apertissimis utriusque legis testimoniјs id ipsum negent de beatis, qui certissime apud Deum potentiores sunt effecti, quo præsentiores & beatiores dicente domino de eis qui minor est in Regno cœlorum maior est illo
Matt.11 scilicet Ioanne Baptista, Si ergo adhuc in carne infirmi ac mutabiles in uia constituti, & tamen pro se ipsis soliciti orationibus suis cæteris profuerunt, quantomagis fortes facti salutis suæ securi in patria, ciues & domestici Dei constituti, in charitate quoque fraterna consummati, pro fratribus in via relictis instanter & utiliter uotis ac meritis perorabunt, Nam quanto quis ex charitate proximum magis diligit eo amplius ei salutem a Deo conferre desiderat: Lon-

ge autem sancti in cœlo magis diligunt nos quã existentes in terris, charitas nanque non excidit in cœlo sed perficitur & confirmatur, salutem autem alteri desiderare a Deo est pro eo intercedere ut dictum est igitur &c.

Sed adhuc fortius isto, si sancti in cœlis non orant pro nobis aut quia non possunt, aut quia possunt, sed nolunt, si dicas non possunt. Iterum insto, aut ergo sancti non possunt pro nobis orare, quia est res eis indigna, & tunc non conueniret Christo. Aut quia est res tantæ excellentiæ qđ soli Christo & non aliis conuenit, quod si concedatur, ergo non conuenit viatoribus, qđ est expresse falsum. Aut quia orare est opus maxime meritorium, sancti vero amplius mereri non possunt, ideo nec orare, sed nec istud est dicendum, quia licet sancti pro se ipsis mereri non possint scilicet augumentum gratiæ vel gloriæ, attamen eorum bona opera & merita ad honorem dei facta acceptat deus non solum ad summa bona ipsis sanctis retribuenda (etiam longe huiusmodi merita excedētia) verum etiam ad multa bona in via vel patria aliis retribuenda, vt clare liquet in scripturis.

Optima ratio pro catholicis q̃ Achiles merito dicitur.

Scribitur nanque in libris regum, qđ quidam sepelientes hominem viderunt latrunculos, & timentes proiecerunt cadauer in sepulchro Helisei, qđ cum tetigisset ossa Helisei reuixit homo & stetit super pedes suos, Si igitur ossa Helisei habuerũt virtutem suscitandi mortuum, quãto magis anima eius maiorem debet habere virtutem orando impetrandi gratiam. Et in hoc patet exemplo qđ non solum Deus propter merita sanctorum tribuit eis fœlicitatem æternã, ve-

4.Reg.13

rum etiam & alijs confert multa bona, vt vitam temporalem necnon spiritualem, sauet insuper nostræ rationi illa quæ supra diximus qđ scilicet deus multa contulit filijs Israel propter Abraam Isaac & Iacob, Salomoni quoq; propter Dauid em seruum suum, qui omnes iandudum defuncti erant, Si dicas secundum scilicet qđ possunt & nolunt orare. Hoc quippe valde minus dicendũ est, quoniam ipsi in maiori charitate constituti sunt, magisq; nos diligunt quam existentes in terris ideo. &c.

Prima Responsio ad primã hæreticorum rationem. Et per hæc ad sophisticas hæreticorum rationes pro hæresi ductas de facili respondetur. Ad primam igitur dum arguunt ex diuiua perfectione propter quam solus deus beatificat in patria & gratificat in via dicendum est primo, qđ si ratio illa valeret pari ratione cõcluderet omnes viatores Apostolos, ac cæteros viros bonos in terris constitutos non potuisse nec posse pro alijs orare

2. Respon. & sic Paulus ac Stephanus, necnon & tota ecclesia orando pro alijs peccasset, seu aliorum orationes pro se fieri postulando, vt patet rationem illam sane intelligendi. Secundo dicendum est, qđ licet deus solus gloriam donet, & gratiam creet nec sancti efficiendo concurrant cõcreando, possunt tamen concurrere impetrando et orando, vt deus beatificet seu gratificet sine quorum oratione tali pro quo oratur, nec beatitudinem conferret, nec gratiam, sicut amicus principis impetrat interdum alteri donũ a principe, respectu cuius tamen impetrans nullam habet uim nihilominus tamen princeps non daret, nisi amicus talis orando impetraret, Non ergo frustra imploramus sanctos, quos non ut creatores gratiæ siue beati-

ficatores inuocamus, sed ut intercessores quorum meritis intuitu nobis deus confert, quæ ex nostris accipere sumus minus digni, cum ergo arguunt deum solum ad omnia concedenda sufficere, &c. nihil concludunt, deus enim qui omnia efficere & prętare potest sine ope cuiuscūq; secundæ causæ, uult tamen secundas causas concurrere, quandoque ad dispositionem eius qui recipit effectum productum, quandoque ad mediandum inter Deum datorem & hominem accipientem, sicut Moses sequester & medius fuit inter Deum & populum, Vult enim Deus inferiora per media ad superiora reduci, sicut inferiores Angelos per superiores illuminat, ideo cum dicunt Lutherani unus est mediator Dei & hominum Christus Iesus, Cur ergo nos uolumus facere plures mediatores anctos?
Deuter.5
1.Timo.2

Respondetur, quod unus est mediator per redemptionem, sicut & unus saluator, sunt autem plures mediatores per intercessionem, sicut & plures tales scriptura commemorat saluatores, Moses ait: Ego sequester & medius fui inter Deum & uos ut Paulo ante dictum est.
Responsio ad aliam obiectionē

Item suscitauit eis saluatorem Aioth filium Iera ambidextrum, qui utraque manu pro dextra utebatur. Iterum & dedisti eis saluatores, qui saluauerunt eos Pharao insuper Rex Ægypti uocauit Iosephum saluatorem mundi.
Iudicum.3
Neemiæ.9
Gene.14

Ad secundam rationem dum arguunt ex statu & conditione sanctorum dicitur quod nobis sancti subueniunt meritis & precibus, meritis dico præteritis & præsentibus, præteritis quippe meruerunt enim in uia, ut bona conferantur non modo sibi sed & alijs, summa namq; Dei
Ad.2.rationem respō.

liberalitas vult per opera bona sanctorum non solum eos præmiare in cœlis, sed & per illa alios adiuuare in terris, vt ostendimus supra, sicut in simili est videre, Nam princeps aliquis militem propter actum strenuum & multum sibi gratum, non solum abundanter remunerat, verumetiam propter eius fauorem aut preces, aliis beneficia impendit, sic Nabuchodonosor nedum Danielem, somnium quod aufugerat sibi narrantem fideliterque interpraetantem in sublime extulit, munera multa & magna dedit & super omnes prouincias Babilonis Principem ac magistratum & præfectum constituit super cunctos sapientes, quo vtique eum liberaliter & magnifice remunerauit, verum etiam ad verbum eius socios suos Misac, Sidrach, & Abdenago præfecit super opera prouinciæ Babilonis. Itaque sancti plenissime & liberaliter a domino recipiunt longe plusquàm meruerunt infinitum summum scilicet bonum, Nihilominus tamen dominus in tantam sui eos recipit amicitiam, vt etiam beneficia donare velit aliis ad ipsos sanctos recurrentibus. Subueniunt etiam nobis sancti in patria recentibus meritis, Nam oratione sua licet non sibi tamen nobis multa merentur beneficia quare: &c.

Exemplũ in proposito.

Daniel. 2

Quod vero vltimo arguunt Hæretici quærendo, an videant Deum exaudire velle, vel non, neutrum dare oportet, nedum de finali salute eius pro quo orant, sed nec de suæ orationis exauditione. Nec oportet quòd si Deus reuelet Beato Petro Ioannem petere saluari ipsum reuelari sibi Ioannem fore saluandum, aut

Ad vltimã Hæreticorũ rationẽ responsio.

orationem suam pro Ioanne exaudiendam vel non, vnde si hoc non reuelatur potest Petrus ineffabilem ac incomprehensibilem Dei optimi maximi bonitatem orare, & effectum expectare. Si autem reuelaretur Petro determinate quod Deus nollet effectum istum præstare. Petrus quippe non oraret, si vero reuelatur quod exaudietur orabit nempe Petrus, & non frustra, quia sicut Deus vult Ioannem saluare, ita vult per determinata media vtpote per orationem talis sancti ipsum consequi salutem, Non ergo sanctorum intercessione prædestinatio mutatur, sed illud impetratur quod ad eorum preces conferri ordinatum erat ab æterno, & sic patet solutio non tantum ex dictis sed & particulariter ad antiquorum, pariterque modernorum Hæreticorum Sophisticas rationes. Cessent igitur impij Luthærani ita sanctos verbis & scriptis lacerare. Magis autem ipsam diuinam scripturam obtenebrare, quinimmo his quodammodo infinitis scripturarum testimonijs, efficacissimis rationibus sese illaqueatos proprio ore profiteantur, conuertantur, & veritatem agnoscant: &c. Ad Luthæranos exhortatio.

Subtilissima Difficultas a paucis etiam doctissimis non satis intellecta.

SEd hic merito quæret aliquis cum sancti a nobis distantia longissima se iuncti sint, quomodo orationes, & clamores nostros percipiant? hoc est dicere quibus modis beati qui a corpore sunt separati siue etiam in corporibus gloriosis Deo assistunt, audiant, seu preces nostras agnoscant. Pro cuius difficultatis elucidatione sciendum est quod Augusti-

De duplici Angelorũ cognitione.

nus super Genesim ad literam distinguit duplicem cognitionem Angelorum, beatorum scilicet matutinam & uespertinam, Vnde exponens illud Genesis primo diuisit lucem a tenebris. Appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque est uespere et mane dies unus, cognitionem Angelorum comparat diei siue luci eiusdem & ignorantiam nocti uel tenebris. Vult ergo qđ cognitio Angeli dicatur dies et quia diei due sunt partes scilicet principium qđ dicitur mane, et finis qđ uespere appellatur, His comparat duplicem Angeli cognitionem. Cognoscit enim Angelus res in creatore, siue in uerbo, cognoscit insuper in creatura, siue cognoscat in seipso Angelo per speties concreatas siue in proprijs generibus per species a rebus receptas. Prima cognitio est supernaturalis & beatifica in lumine gloriæ. Secũda est naturalis in lumine naturæ. Prima nãq; cognitio est qua Angelus in uerbo & lumine gloriæ beatificæ cognoscit, clare, & nude diuinam essentiam & creaturas in ipso uelut in limpidissimo speculo, ac exemplari immenso sibi relucentes, & hæc est perfectissima, quæ uere, proprie, & simpliciter dicitur cognitio matutina, sicut cognitio conclusionis cognitis principijs, siue hæc cognitio infundatur Angelis beatis illico a uerbo, siue eliciatur ab intellectu Angelico, lumine gloriæ eleuato. Secunda cognitio est qua Angelus in lumine naturæ id est naturali intellectu sua uirtute et uiuacitate cognoscit res creatas, siue in seipso Angelo, siue in ipsis rebus cognitis iuxta sensum supra expressum, & ex rebus sic cognitis, creatis, & factis ascendit ad creatoris cognitionem secundum illud Apo-

Ro. 1

stoli.

stoli inuisibilia Dei a creatura mũdi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: & hæc quidẽ secunda cognitio proprię dicitur vespertina, quę est cognitio rerum in creatura, quæ inquantum est creatura in declinatione est & casu. Prima vero merito appellatur matutina, quia est ĩ verbo quod est principium rerum. Omnia namque per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & quemadmodum dictum est de angelis ita pari ratione dicendum est de sanctis, qui etiam & ipsi hanc duplicem cognitionem habent matutinam, scilicet & vespertinam: Matutinam nempe cum in verbo & in lumine glorię agnoscunt beatifice, clare, et nude diuinam essentiam, creaturas quoque in ipso tanquam (vt de angelis dictum est supra) in limpidissimo speculo & exemplari immenso sibi relucentes. Audiunt tamen & tantum intuentur in verbo, quantum placet verbo illis ostendere in quo vident, Sed quoniam placet verbo reuelare omnia sanctis suis quæ ipsis ab hominibus offeruntur, siue ipsos magnificando laudandoue, siue eos orando ac auxilia implorando, Ideo magnificas nostras laudes ad ipsos directas, siue orationes ac nostras deprecationes sancti in verbo vident & agnoscunt cognitione videlicet matutina. Quod autẽ placeat Deo huiusmodi viatorum petitiones reuelare sanctis suis, patet eo quod gaudium est angelis Dei de vno peccatore pænitentiam agente, quam quidem pænitentiam agnoscere possunt matutina vel vespertina cognitione, sicut enim angelis ita & sanctis qui Deo assistunt conuersiones ac nostræ petitiones innotescunt in verbo Dei quod contemplantur, Coadiutores

Ioan. 1

Duplex sãctorum cognitio

Luc. 15

quidem sunt Dei in procurando salutem electorum meritis & intercessionibus, tanquam per media ad hoc ab æterno ordinata, ideo reuelantur eis orationes viatorum pro quibus intercedant. Et hoc etiam ad gaudium eorum accidentale, plurimum enim lętantur dum intelligunt homines in terris degentes eorum suffragia postulare quatenus conciues fiant in illa cœlesti curia, sicut & plerique ex ipsis salutem aliorum sunt orationibus consecuti. Alia insuper cognitione vespertina in proprio rerum genere valent sancti cognoscere orationes nostras ore prolatas dum ad ipsas habent debitam approximationem & præsentiam, vel per angelorum reuelationem: & cętera.

Supradictorum Epilogus.

Habes igitur doctissime lector ex his hanc infallibilem veritatem quod, scilicet sancti orant pro nobis ĩ cœlis & quibus modis nostras agnoscunt deprecationes contra falsa Lutheranorum dicta, quæ quidem veritas licet sit quodammodo infinitis scripturarum testimonijs sufficienter roborata. Possunt tamen ad maiorem eius confirmationem dicta sanctorum patrum in medium adduci. Quæ licet Lutherani non ad mittant attñ ꝓ maiori fidelium robore nonnulla illorum dicta adducere non erit inutile. Ait.n. Hieronymus contra Vigilantium, Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cœteris quando pro se adhuc debebant esse soliciti, quanto magis post coronas & triumphos orauerunt in via existentes? postquam autem cum Christo esse cœperunt minus valebũt? tunc ora clausuri sunt? sed hoc nullo modo credendum est. Proinde Bernardus in sermone de

Hierony.

Bernardus

vigilijs apoſtolorũ Petri & Pauli, q̃ potens eſt inq̃t in terra potẽtior eſt in cœlis ante faciẽ dñi Dei ſui. Si.n. dũ adhuc viueret miſertus eſt peccatoribus & orauit ꝓ eis. Nũc tãto amplius quãto verius cognoſcit miſerias noſtras orat pro nobis patrem, quia illa beata patria charitatẽ non minuit, potius autem augumentauit.

Præterea Auguſtinus miracula recitat quibus ipſe vt plurimum intererat, interq; & mortuorum reſurrectionem connumerat, quę martyrum interceſſione a domino ſunt exhibita, vnde manifeſtum eſt quã temeraria ac blaſphema ſit Lutheranorum hæreſis, qui honorem glorioſæ virgini omnibuſque Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Virginibus, Continentibus omnibusque debitum electis tollere conantur, immo Dominum qui in ſanctis ſuis in quibus tot mirabilia operatur & laudatur valde nequiter blaſphemare non deſiſtunt, qui tamen non ſunt in ſcripturis ſanctis his patribus doctiores. Ait enim dominus quandiu feciſtis vni de his fratribus meis minimis mihi feciſtis. itaque honor exhibitus ſanctis exhibetur Deo, Salomon denique Thronum matris ſuæ iuxta Thronum ſuum collocare præcepit, verus pacificus Salomon Chriſtus honorans matrem ſuam idem facit. Superfluum inſuper puto adducere Ambroſium, Gregorium, Bedam, Chriſoſtomum, cœteroſque innumeros in re tam manifeſta. Cum Eccleſię vniuerſalis ritus & doctrina vetuſtiſſimi nos doceant ſanctos venerabiliter inuocare cuius excellentiſſima eſt authoritas, a qua diſſentire catholicos fas non erit.

Aug. 22. de ciui. dei. c. 8 & 25.

Matth. 25

3. Reg. 2

Docto. Ecclesiæ aduersantur hęreticis

Lutheranorum quędam obiectio.

Io.6.&.8 ioan.1 ET si dicat hęreticus solus Christus est lux mundi ipso dicente. Ego sum lux mundi, de quo etiam Ioannes, erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. De Baptista vero, non erat ille lux. sed vt testimonium perhiberet de lumine. Ecce euangelista negat Ioannem esse lucē. Item solus Christus est Rex regum, solus Rex cœli, vita, dulcedo, & spes nostra, solus qui aperuit ianuam paradisi, ergo huiusmodi false attribuuntur Virgini sacrę aliisque sanctis in orationibus nostris, quare saltem habetur, quod taliter non debemus orare Virginem matrem, quoniam hæc soli Christo merito attribuenda sunt, aliter derogatur eius dignitati.

Responsio Respondetur quod licet solus Christus sit lux vera nihilominus de Ioanne Baptista dixit Iudęis ille erat lucerna ardens & lucens, & ille idē Apostolis ait. Vos estis lux mundi, Christus igitur solus est lux per essentiam sicut sanctus & bonus. Non Ioannes Baptista, neque Apostoli, qui tamen boni, lux & luminaria fuerunt in mūdo per participationem, ita & Dei genitrix virgo regina cœli. Mater misericordię, vita dulcedo, & spes nostra dicitur, quia gratiam apud Deum inuenit, Christum quoq; vitę nostrę reparatorem spiritu sancto cooperante cōcepit, & peperit, & sicut Xp̄m qui est ad dexterā patris, & interpellat pro nobis aduocatum apud eundē habeamus. Ita huius nostri aduocati matrem gaudemns nos habere aduocatam apud patrem & filium dicētes. Eya ergo aduocata nostra &c. Vnde si Philippenses fuerunt diuo Paulo gau-

dium,& corona, Et Theſſ. ſpes, gaudium, & corona gloriꝗ, cur non idem erit nobis glorioſa virgo mater Maria? Non igitur eſt Chriſti derogare dignitati. quod beatam Virginem ita ſalutando honoramus. Immo totum honorem quem diuę Virgini impendimus redundat in Chriſtũ Dei ac Virginis filium; Virginem quippe matrem honoramus in filio. Et filium in virgine matre. Quemadmodum qui filium honorat, honorat & patrem, & econuerſo. Deus eſt pater miſericordiarum. Cur dei genetrix non erit mater miſericordię, Deus rex cœli & terrę? cur Dei mater non erit regina cœli? Chriſtus via veritas, & vita cur nõ etiam Chriſti mater? quę gratiam apud Deum inuenit & ſaluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum ſalutis noſtrę authorem nobis edidit? Liquet etiam quod porta cœli non fuit principaliter clauſa propter peccatum Euę, potius autem per adę peccatum, nec fuit principaliter reſerata per Virginem matrem ſed per Chriſtũ. Nihilominus ſicut Eua fuit autrhix peccati. Ita beata virgo authrix gratię. Et ſicut illa fuit cauſa (ſaltem mediate) vt porta cœli clauderetur, ita pari ratione iſta vt aperiretur, Ideo Eccleſia, ſancte & iuſte, contra Lutheranorum peſtem, orat dicens Paradiſi porta per Euam cũctis clauſa eſt, & per Mariam virginem iterum patefacta eſt. Et hæc de oratione Dei & ſanctorum dicta ſufficiant. Alia vero quamplura & doctiora habebis ſuper Mattheum quare &c.

1. Theſſ. 2
Ioan. 12. & 2. Cor. 1
Ioan. 14

DE ADORATIONE DEI omnipotentis & sanctorum, ac reliquiarum, imaginumq; veneratione.

Quinta disputatio

Conclusio prima.

ET LICET Solus Deus magnus & omnipotens latria adoratione sit singulariter adorãdus hoc est fide spe. & charitate. Non inconuenit tamen nos sanctos adorare, pariter & angelos, alia siquidem adorationis specie, homines quoque venerari sacris attestantibus eloquijs.

More solito procedendo notandum est pro Conclusionis veritate, ac maiori huius tractatus elucidatione quod communiter a Doctoribus præcipue autem a beato Augustino decimo de ciuitate capit. 1. Et in Enchiridio, capit. secundo, & sequentibus ponuntur tres species adorationis, siue venerationis quæ græcis frequenter nominantur vocabulis sancta Theosebia siue latria, dulia, & hyperdulia. Vtimur autem Græcis vocabulis, quia in latino eloquio non habemus nomina simplicia, quibus explicentur, quæ per hæc nomina intendimus designare. Per latriam igitur in proposito intelligenda est Theosobia, idest cultus vel seruitus soli Deo debitus. Qui quidem cultus, adoratio, proprie sumpto vocabulo, merito dici debet. Hæc autem latria adoratio dupliciter distinguitur, scilicet in interiorem, & exteriorem: Interior nempe latria dicitur actus fidei

Tres spẽs adoratiõis.

Spei, & charitatis, Vnde quoties actum fidei Spei, & charitatis erga Deum elicio toties deum colo Deum veneror Deum adoro. Exempli causa cum enim in Deo summum Dominium credo meditor & agnosco, ipsumque vniuersale principium, creatorem, gubernatorem & principem. In ipso quoque consistere summum Imperium omnemque potestatis plenitudinem, sine cuius nutu nec folium cadit de arbore, in cuius manu omnia sunt posita, cuius voluntati resistere nullus potest, cuius sapientiam nihil latere, prouidentiam cuncta disponere credo. Cum insuper fideliter credo eius bonitatem liberalissime communicare, ac omnibus incolumitatem præstare, creata conseruare. conseruata in suos proprios fines fortiter suauiterque ordinare, suęque beatitudinis rationalem creaturam participem facere, lapsa reparare, perpetuęque captiuitatis filios suos sanguine redimere redemptos glorificare, nulla sui vtilitate aut necessitate. Sed misericordissima ac perpetua qua nos dilexit charitate ac cætera innumera infinitæ suę perfectionis opera mente complector profiteor. Hæc credendo ac meditando actu fidei, Deum adoro atque colo: & cętera. Modus adorādi deū p fidem.

Cumque ex hac meditatione agnosco ipsum Deum esse rationalis creaturæ bonum quam ad se beatifice possidendum ac fruendum creauit. In quo tanquam summi boni possessione quicquid desiderari potest amplissime habetur. Ac per hoc excitor ad concupiscendum ipsum & propter eum sic possidendum ppetuo, oīa alia paruipendo, Incipio eū diligere amore Modus adorandi Deū per spem.

concupiſcentię qui quidem amor eſt proprius actus ſpei ſiue ſpes.

Modus adorādi deū p charitatem

Cum vero vltra progredior meditando omnem ſuam liberaliſſimam diffuſionem non ex præuenientibus creaturę meritis, ſed intrinſeca ac naturali bonitate ſua. Tunc per hoc ſolum ipſum eſſentialiter bonum eſſe, ſibique ſolum ſufficientiſſimum ac ſumme perfectum & propterea ab omni ſua creatura coli, reuereri, honorari, timeri, propter ſe & ſuper omnia amari. Sibique ſeruiri & ſubijci debere digniſſimum eſſe debitum & iuſtiſſimum recte arbitror. Et idcirco actum perfecte dilectionis ſeu perfectiſſimum amorem quo ſpiritu non propter communicata beneficia ſed propter ſeipſum, elicio. Sint quoque mihi creationis, conſeruationis, redemptionis, iuſtificationis, gratificationis ac beatificationis beneficia, vię quędam & effectus excitantes & ducentes me ad diligendum Deum finaliter propter ſe. Et hic quippe actus dilectionis perfectus eſt, & amor amicitię, ac fruitio propriuſq; effectus charitatis quo deum colo thelogica charitate &c.

Hij ſunt igitur actus interioris reuerentiæ, honoris, ac cultus latriæ quibus Deum extollimus, magnificamus ſuper omnia, & tanquam vnicum ſummum bonum adoramus, quare concludendum eſt, quod nihil aliud eſt Deum adorare, magnificare, extollere, ac reuereri, niſi ſolum Deum eſſe talem credere, & talem deſiderare ac ipſum ſuper omnia diligere. Habes igitur ex his candidę lector, quod eſt colere & adorare Deum actu interiori quod breuiſſime dici poteſt ei adhęrere, fide, ſpe, & charitate.

Concludit hic Dei adoratio & qualiter debet adorari.

Ille nempe perfecte Deum adorat, qui totam fidem & spẽ pariter & amorem totum in Deum ponit. Hic enim est uerus Dei cultus quo pater cœlestis colitur in spiritu, & ueritate, Iuxta illud saluatoris. Veri adoratores adorabunt patrem iu spiritu & ueritate id est non in templo, non in hoc monte, sed interius in intimo cordis templo & in ueritate agnitionis. Nam in spiritu id est in Spiritu Sancto & in ueritate, hoc est in filio qui est uia, ueritas, & uita, oportet Deum patrẽ adorare qđ idem est dicere in trinitate personarũ decet colere Deum. Io. 4

Adoratio latria exterior signum est aliquod sensibile in protestationem latrię exterioris exhibitum ut sunt actus & gestus exteriores quibus quis profitetur intus se credere, sperare, & amare Deum, ut summum bonum omnium creatorem salutis & omnis boni principium atque finem. Sunt autem hĳ actus ritus quidam, qui secundum Christianæ relligionis pietatem obseruantur, ut oblatio sacrificĳ, laudum & canticorum uocalis prolatio, manuum compositio aut extensio, pectoris percussio, capitis nudatio, genuum flexio corporis totius prostratio, & similia. Et merito nempe hac duplici adoratione uti debemus quoniam ex duplici natura compositi sumus intelligibili scilicet & sensibili, Ideo duplicem adorationem Deo offerimus scilicet spiritualem quæ consistit in interiori mentis affectu, & corporalem quæ consistit in exteriori corporis humilitate. Et hæc de latria duplici adoratione Dei pauca sint dicta. &c.

De dei adoratiõe exteriori.

Cur utimur duplici adoratione.

Secunda species adorationis dicitur dulia, a dolos Græce qđ est seruus latine inde dulia id est

seruitus dulia igitur communiter sumpta est ser uitus quædam reuerentiæ secundum quam rationales creaturæ & intellectuales se mutuo honore præueniunt & venerantur, propter quasdam spirituales rationes scilicet propter aliquod diuinum vel virtuosum in ipsis repertum, aut saltem eis possibiliter non exclusum, quia secundum hoc legitur homines alios quosdam adorasse, videlicet ad captandum beneuolentiam, vel mitigandam iram, aut potius & melius ad designandum aliquam virtutem, seu in signum spi
Exo.18 ritualis amoris & amicitiæ. Sic legitur de Mose qui egressus in occursum cognati sui Ietro ipsum adorauit. Sic Iacob de Mosopotamia progrediens in terram pronus adorauit septies fratrem
Gene.33 suum Esau appropinquantem. Et Dauid ado-
1.Reg.20 rauit Ionatham filium Saul, & multi alij vt claret in scripturis alios adorauerunt. Et hoc quidem modo extendit se hæc dulia adoratio ad omnem creaturam non damnatam. Non enim extenditur ad Dæmones & reprobos per damnationis sententiam a beatitudine perpetuo exclusos, in quibus, & si imago Dei quantum ad na-
Demões & dãnati nullo modo d bẽt adorari turalia perseuerat, nec deleri potest. Tamen quia a Deo perpetuo separati, & beatitudinem secundum ordinatam dei potentiam adipisci non possunt. tanquam inimici a Deo proscripti a nobis nullatenus sunt honorandi. Aliæ vero rationales ac intellectuales creaturæ, propter alias gratias, & dona gratis data naturalibus superaddita, vt sapientiam, virtutem. & cetera dona gratis data, quæ ad ædificationem, vel Ecclesiæ, vel personæ adeo donantur hij, nempe tales dulia adoratione adorari merentur. Ait enim

Philosophus. Honor qui est dulia adoratio est exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis, ethicorum.9. Et propter hoc Pharao honorauit Iosephum. Et Nabuchodonosor Danielem. Lex insuper docet senes honorandos dicit. Coram ca no capite consurge, & honora personam senis. Et time dominum Deum tuum, Magis autem gratiam dei habentes honorandi sunt de quibus beatus Gregorius super Ezechielem. Boni & uirtuosi honorandi sunt ne fortasse per eos ille prouocetur qui eorum corda inhabitat. Maxime uero creatura iam beata rationabiliter est adoranda, quemadmodum Abraham adorauit Angelos. Iosue insuper cecidit pronus in terram adorans Angelum. Verum qđ intelligi possunt in Angelis personam domini adorasse mittentem. Nos igitur & principes ratione domini, & Ecclesiæ prælatos ratione dignitatis, ac uirtuosos uiros, ex debito iustitiæ honorare debemus. Magis autem uiros sanctos & homines Deo gratos, cognitis eorum operibus bonis, præcipue autem beatos in cœlis, omnesque creaturas in gloria cœlesti triumphantes, hac dulia adoratione rationabiliter adorare tenemur. Sed plurimum aduertendum est circa huiusmodi duliam adorationem, ne illa diuina & superna adoratio latria quæ soli Deo merito attribuitur, exhibeatur creaturæ. Qua de re non sine rationabili causa Iohannes Angelum sibi loquentem adorare uolens prohibitus est ab eo dicente, Vide ne feceris tum ad ostendendum hominis dignitatem, quam consecutus est per Christum, ut Angelis æquetur. Vnde subditur ibidem conseruus tuus sum, & fratrum

Gen.41 Danie.2 Leuiti.19

Qui sunt hac adoratione adorandi.

Gene.18

Iosue.5

Optima admonitio circa hominis adorationẽ

tuorum. Tum ad excludendum idolatriæ occa- fionē, ideo fubiungit. Deum adora, Icćirco Mardocheus noluit adorare fuperbiffimum amam: Timens ne honorem Dei transferret ad hominē, prout in Hefter clare habetur.

Apoc. vlti.

Hefter. 3.

Tertia fpecies adorationis dicitur hyperdulia ab hyper quod eft fuper quafi excellens dulia. Et eft feruitus quædam reuerentiæ exhibita ratione excellentiæ fingulariffimæ eminentis in eo cui exhibetur. Qualis eft reuerentia exhibita Virgini gloriofæ in qua eft prorogatiua excellentiffimæ, & fingulariffimæ dignitatis puræ creaturæ conceffa in eo quod eft mater dei. Quo excellit Cherubin, & Seraphin ac omnes Angelos. Sed infuper confiderandum eft quod hyperdulia hæc adoratio attribui poteft Monarchijs Ecclefiæ Papæ & Imperatori faciendo tamen comparationem ftatuum, & officiorum ac dignitatum in Ecclefia militante, & ibi manendo præcife. In his enim fupremus & excellentiffimus ftatus in fpiritualibus eft Papatus, in fecularibus vero eft Maieftas Imperialis. Sic admittit Papa tanquam fupremus hierarcha, in policia Ecclefiaftica vt fibi fideles profternantur vfque ad pedum ofcula. Non quidem ratione fanctitatis fuæ (fi recte eft fibi confcius & rationis compos. Cum fit homo fragilis nefciens ficut cœteri an amore vel odio dignus fit) fed ratione dignitatis fui ftatus, quia Vicarius eft Chrifti in terris, qui poteftatis plenitudinem conceffit Petro & cuilibet fuo legitimo fucceffori (vt alibi clarius patebit contra impios primatus Petri & Ecclefiæ Sanctæ dilaniatores.) Hinc fortaffe Crucem gerit in fanda-

Nota d monarchis ecclefiæ militantis.

lijs quam osculandam offert, tanquam locum gerens Crucifixi. Honorem illum non sibi usurpans, sed in dominum cuius signum osculatur retorquens Claues etiam habet in signo, quia successor eius est, cui singulariter Clauium potestas in sua plenitudine est collata. Sic Imperatores, & Reges, patiuntur varios honores, & vsque ad terram genuflexiones sibi exhiberi. Quemadmodum legitur in libro Regum. De Dauid qui non repulit adorantes se super faciem terræ. Sed magis petita concessit, in quo non reprahenduntur tamque honorem sibi indebitum arrogantes Verumtamen comparando hyperduliam ad vniuersitatem creaturarum non potest reuerentia illa quæ exhibetur Papæ, Regibus, & Imperatoribus hyperdulia propriæ nuncupari, prout supra declaratum est. 2.Reg.14

Dulia vero minor siue simpliciter dicta est reuerentia communis alicui exhibita non in argumentum alicuius excellentiæ singularissimæ. Sed secundum rationem excellentię communem multis, qualis est reuerentia exhibita prælatis inferioribus in sacris ordinibus constitutis, aut in dignitatibus seu personis virtuosis aut hominibus sapientia præexcellentibus. Quinimmo & beatis Angelis, ac animabus sanctis potentibus nobis ferre auxilium ad nostram indigentiam releuandam vt supra diximus. Et sic ex omnibus istis euidenter liquet, multis scripturarum testimonijs, qualiter Deus adorãdus est pariter & Angeli necnon homines compręhensores, & viatores siquidem adorandi sunt. Diuersa tñ adorationis specie, quæ fuit nostra prima conclusio &c. Ex dictis i fertur conclusio.1

De imaginum adoratione.

QVoniam autem immenſam hanc adorationis prouinciam aggreſſi ſumus, nempe nulla neceſſaria, & quæ ad hanc materiam ſpectare videntur prætermittenda ſunt, ne indiſcreta noſtra adoratio ſit, aut negligens, & ne forte Chriſtus clamet contra nos. Vos adoratis quod neſcitis, & ne inſuper illud aliud audiamus. Quamdiu non feciſtis vni de minoribus his nec mihi feciſtis. Inquiramus igitur an creaturæ rationales, & res inſenſibiles a nobis adorandæ ſint. vt exempli cauſa Crux Chriſti imagines Sanctorum, & reliquię, ac cætera ad Chriſtum vel membra eius, hoc eſt ſanctos pertinentia. Secundo an humanitas Chriſti ſit latria veneratione adoranda, ex quibus etiam clare patebit, qualiter Sacratiſſimum Chriſti corpus in Sacramento altaris ſit adorandum. Sed primo de imaginibus dicendum eſt. Pro quibus eſt notandum qđ duplex eſt imaginum repræſentatio. Vna quæ fundatur in ſimilitudine rei repræſentantis ad repræſentata, quæ imitatur ipſam in quibuſdam accidentibus ſimilibus ſicut imago picta, vel ſculpta ſecundum ſimilem protractionem, & figurationem membrorum Chriſti. ſiue in ea figura, in qua natus eſt, vel in qua prædicauit, aut in qua Crucifixus eſt, & in ligno pependit. ſiue qua a mortuis reſurrexit, aut aſcendit, vel ad iudicium venturus expectatur. ſecundum quam in memoriam reuocat perſonam Chriſti veri Dei & hominis, & pari ratione de aliјs ſanctis dicendum eſt. Secunda eſt repræſentatio non ex aliqua prædictarum ſimilitudinum, ſed ex voluntate,

Ioan. 4
Matth. 25

Pulcherrimę difficultates.

Notabile primum.

Duplex imaginum repreſentatio.

& beneplacito Dei, qui voluit per aliqua præcedentia facta Christum significare, & figurare, sicut petra deserti, & Serpens æneus Christum figurabant, & alia multa quæ in veteri testamẽto habentur: etc.

Secundo notandum est, qđ in adoratione imaginum & aliorum per accidẽs adoratorum quãuis sit unus actus exterior, vt genuflexio, vel aliud signum reuerentiæ. Tamen in adoratione interiori scilicet mẽtali, et intellectuali tres possũt considerari actus, & formari conceptus, Exempli causa, vt hanc difficultatem facilius intelligere valeamus. Ponatur ante oculos nostros imago aliqua domini nostri Iesu Christi, vel alterius Sancti, tunc dico qđ istius imaginis possunt formari tres conceptus, vel actus realiter distincti. Vnus qui absolute terminatur ad imaginem illam prout est hæc res materialis vtputa lapis, vel aurum, aut lignum, aut metallum & secundum huiusmodi absolutum conceptum dicendũ est, qđ talis imago nullo modo adoranda est aliqua adorationis specie. Quinimmo neq; aliquo actu exteriori est veneranda, quia talis imago consideratur in se tantum, & absolute, secundum qđ est lignum, lapis, aut metallum, & non secundum rationem signi, & imaginis. Ideo adorãdo hanc imaginem ita absolute cõsiderata, est idola colere. Infęlices qppe sunt, & inter mortuos spes illorum qui appellant Deos suos opera manuum suarum. Quapropter etiam pari ratione dicendũ est, qđ illa quę nõ habẽt aliquã rationẽ imaginis minus sunt adoranda, aut aliqua veneratione colenda, sicut petra deserti, & Serpens æneus. In illis enim non apparet aliqua sensibilis imi-

Notabi. 2

Primus cõceptus.

Qualiter imagines sunt adorãdę, & qualiter non.

tatio ſimilitudinis ratione cuius repræſentet ſta-
tim Chriſtum. Sed dumtaxat ex aliquo oc-
culto miſterio. Vnde & figuræ miſtice dice-
bantur, propter quod non ſtatim intuentem in
recordationem figurati perducebant, & ſic fa-
cile adoratio ad rem illam figurantem, & non ad
figuratum protenderetur, quod conſiderans rex
4. Reg. 18 Ezechias Serpentem Æneum qui iuſſu Dei per
De. 2. concep. Moyſen fuit erectus ut ipſius aſpectu Iudæi a mo
rſibus Serpentum ſanarentur, laudabiliter contri
uit, optime conſiderans populum ipſum Ser-
pentem adorando gloriam non Deo, ſed Serpen-
ti tribuere. Hac etiam de cauſa ſcilicet ad Ido-
latriam euitandam præcepit Deus Iudæis ne fa-
cerent ſculptile, ut in multis ſcripturarum lo-
cis habetur. Secundus conceptus, vel actus
illius imaginis poteſt formari dirigi & termi-
nari ad imaginem illam, non tamen abſolute
vt eſt hæc res materialis vt pote, hic lapis, hoc
aurum, vel lignum, ſed ad rem ipſam non ab-
ſolute, ſed reſpectiue inquantum eſt imago
Chriſti, vel alicuis Sancti, & hic nempe actus
eſt quædam recognitio, qua cognoſco rem il-
lam vt ordinatam ad repræſentandum Chri-
ſtum, Seu conceptus, vel complacentia qua
mihi complacet res illa, vt talis imago hono-
randa propter prototypum, & ſecundum hu-
iuſmodi actum vel conceptum dicendum eſt ve-
re & Catholice quod talis imago poteſt, & de-
bet venerari, ſeu adorari dulia vel hyperdulia
Nota autoris ſententiam. adoratione, non autem adoratione latria. Non
enim video eſſe bene dictum quod eodem hono-
re honoretur Deus, & imago eius. Conſtat quip
pe manifeſtiſſime qđ in imagine etiã Chriſtum
repreſentante

repræſentante non eſt ponenda tota noſtra fiducia, ſpes, & amor. Ideo imago Chriſti non eſt adoranda adoratione latria proprie dicta. ſ. fide, ſpe, et charitate, quia ſolus deus, & Chriſtus, uerus deus & homo eſt hac adoratione adorandus, pari inſuper ratione credendum eſt de imaginibus aliorum ſanctorum, quæ non ſunt ita adorandæ, ſaltem adoratione interiori, ſicut ſancti quorum ſunt imagines, licet ut diximus ſint aliquo actu exteriori ueuerandæ. Secundum autem quod repræſentant, uel ordinate ſunt ad repræſentandum Chriſtum, uel beatam Virginem, ſeu beatum Petrum, aut alios ſanctos ſunt huiuſmodi imagines magis uel minus uenerandæ, colendæ & honorandæ, ac in eccleſiis, & oratoriis habendæ. Nunquam tamen credendum eſt in illis eſſe illam gratiam, & ſanctitatem, ſeu uirtutem, ac poteſtatem, quæ reperitur in Chriſto & ſanctis eius &c. Ex dictis igitur patet, quorundam hominum ſtolidus error qui adeo imagines erga amore afficiuntur, ut in ipſis credant eſſe aliquid numinis gratiæ, uel ſanctitatis, quibus potentes ſint facere miracula, præſtare ſanitates, eripere a periculis, & a nocumentis, ac inſidiis præſeruare, ex hoc aſſurgentes ad eorum uenerationem, ut præmiſſorum aliquid conſequantur. Arguitur inſuper nonnullorum indocta ſimplicitas, & indiſcretio. qua reuerentius adorant imagines pulchras quam turpes, nouas quam uetuſtas: nec non & ornatas uenuſtiori auro, & purpura quam nudas, credentes eas eo ſanctiores, quo precioſiores, quod confirmat beatus Bernardus dicens. Offertur libentius auro tectis ubi

Error ignorantiũ

Qualiter Islani adorant imagines.

magis cernitur diuitiarum cumulus. Arguitur denique, & aliorum rudis leuitas, qui improuide uota emittunt, & ad peregrinandum se obligant, nunc ad illam, nunc ad aliam ecclesiam intuitu certarum imaginum, credentes illas maiori in illa quam similes in alijs fulgere uirtutibus, clarere miraculis, & maiori fulciri potestate. Hæc quippe omnia in uanam transeunt superstitionem, in quam non inciderent, si rationem adorationis, ac ueri cultus attenderent, aut si ignorant informationem humiliter a doctoribus reciperent. Patet si quidem imagines esse res insensibiles, quæ ex certa partium suarum figuratione, & ordine, imaginis nomen sortiuntur. unde eius conuenit res alias significando representare. Vis enim homo qui summe delectaris in imaginum adoratione, adorare ueram imaginem dei? potius adora creaturas rationales in quibus est uera imago, & similitudo dei. Fuerunt nempe create ad imaginem, & similitudinem eius. In quibus etiam est aliquod diuinum, puta uirtus, potestas, aut excellentia aliqua singularis a deo sibi impressa, quorum, quia neutrum reperitur in imagine pure materiali. Nulla talis propter se est adoranda, neque auxilium quodcunque ab eis postulandum est. Neque. n. uident, neque audiunt, neque se intelligunt uenerantes. Sunt enim creaturæ inanimatæ, quibus neque est sensus, neque intellectus &c. Omnia quippe quæ dicta sunt a deo & sanctis quorum sunt imagines qui & per se coram imaginibus adorandi sunt, fideliter expectantur, ipse uero imagines non per se sed per accidens; honorantur

Modus loquendi

Epilogus omnium dictorum

non ſiquidem propter uirtutem, potentiam, aut gratiam in eis exiſtentem. ſed propter repreſentationem eorum quibus talia inſunt &c.

Tertius conceptus uel actus poteſt formari & dirigi ad prototypum illius imaginis quo recognoſco id quod repreſentatur tanquam ſumme bonum, & uniuerſale omnium principium. Ad quem actum uel conceptum eliciendum moueor per apprehenſionem illius imaginis Chriſti, & hic actus uere eſt actus latriæ, ſeu adoratio latria proprie dicta, quæ ſolum terminatur ad id, quod imagine ſignificantur, & non ad imaginem. Non .n. uidendo imaginem Chriſti recognoſco ipſam imaginem quam uideo eſſe ſumum bonum, ſiue conſiderem ipſam in ratione imaginis, ſiue abſolute, ut rem aliquam in ſe, & hoc eſt quod ait Damaſcenus libro.4. ſenten. Honor qui exhibetur imagini refertur ad illud cuius eſt imago. Vnde dicit magnus Baſilius. Honor imaginis ad prototypum peruenit ideſt exemplar, eſt enim prototypon prima forma, ſeu forma exemplaris ad quam facta eſt imago, & de hac adoratione imaginis Chriſti habetur in quodam Decreto ſinodi Conſtantinopolitani, ubi dicitur. Sacratam imaginem domini noſtri Ieſu Chriſti, & omnium liberatoris, & ſaluatoris, æquo honore cum libro euangeliorum ſanctorum adorari decreuimus, & infra. Siquis ergo non adorat yconam.i.imaginem ſaluatoris Chriſti, non uideat formam eius quando ueniet in gloria paterna glorificari & glorificare ſanctos ſuos, ſed alienus ſit a communione ipſius, & claritate. Cadet proculdubio huius ſinodi maledictio ſuper omnes hæreticos, Lutheranos expernen-

[Margin notes: Damaſce. — Quid eſt prototipō — Decretū ſinodi cō ſtantinopoli. — Deteſtatio. — in Luther.]

tes, ac conburentes, necnon & destruentes omnes Christi imagines, & sanctorum (nisi o utinam resipiscant.) Habetur insuper in eodem Decreto sinodi Constantinopolitani, quod dignum est, ut secundum congruentiam orationis, & antiquissimam traditionem, propter honorem qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuate ycone .i. imagines honorentur, & adorentur. Adorentur inquam non per se quasi in ipsis sit aliqua uirtus, unde reuelari aut iuuari possit humana infirmitas. Sed tanq̃ signa Christi, & sanctorum, qui ferre possunt auxilium postulanti, & hoc est quod dicitur in canon, de conse. disti. 3. Venerabiles inquit imagines, christiani non deos appellant, neque seruiunt eis, ut dijs, neq; spem salutis ponunt in ipsis, neq; ab eis expectant futurum iudicium, sed ad memoriam & recordationem primitiuorum uenerantur eas, et adorant, sic ad adorandum Christi imaginem hortatur beatus Aug. de uisi. infirmorum ubi loquens de tali imagine dicit. Hãc complectere, humiliter uenerare suppliciter, cum hęc ad memoriam tibi reducat crucifixũ etc.

Augusti.

Tertio ut omnia q̃ supra dicta sunt, & quæ dici possunt de imaginum adoratione his paucis uerbis concludam. Notandum eum quod duplex est generalia adoratio, una .s. interior, quæ fit per eleuationem, mentis ad deum, uel ad sanctos per fidem, spem, & charitatem, seu propter aliquod bonum impetrandum, aut ad gratias agendum, et tandem, quæ consistit in interiori mentis deuotione. Alia exterior, quæ fit per capitis inclinationem, uel genuum inflexionem, seu pectoris percussionem, & quæ finaliter consistit in exteriori corporis humiliante, ut dictum est supra.

Tertio auctoris notab. omnia cõplectens. Prima distinctio.

Adoratio interior exterior.

Item aliter distingui potest adoratio.s.per se,et per accidens.Adoratio per se, est quæ fit ratione sui.Per accidens uero:quæ exhibetur ratione uel respectu alterius.His igitur notatis sequitur. Secunda distinctio Adoratio per se & accidens

Secunda Conclusio.

ADorare Christi uel sanctorum imagines absolute consideratas prout sunt res materiales lapideę,ligneę,uel ferreę,idolatriam esse fatemur, quare nulla quo uis adorationis specie sunt adorandæ.Quinimmo neque aliqua ueneratione exteriori,uel interiori colendæ.

Tertia Conclusio.

IMagines respectiue consideratæ,inquantum repræsentant Christum,uel sanctos possunt & debent aliqua exteriori adoratione uenerari saltem per accidens. Nulla tamen adoratione interiori, seu latria ueneratione sunt adorandæ.Nisi ad prototypum,huiusmodi interior adoratio referatur.

Hę duę conclusiones clarent ex supra notatis, sed forte dicet quispiam,quælibet adoratio exterior præsupponit interiorem,ideo si imagines respectiue considerate inquantum repræsentant Christum,uel sanctos (ut dicit hæc tertia conclusio)sunt adoratione exteriori uenerande. Debent etiam & interiori ueneratione adorari. Obiectio

Respondetur quod adoratio imaginum exterior aliam inreriorem adorationem, non in ordine ad ipsas imagines, sed in ordine ad ipsarum imaginum repræsentata. puta ad Christum, uel sanctos. unde cum uideo aliquam maginem, utpote Christi formo duas adora

tiones unam exteriorem, per corporis humiliatio nem, quæ principaliter refertur ad Christum. repræsentatum, minus autem principaliter; seu per accidens ad ipsam imaginem, ueluti Christi repræsentatiua. Aliam insuper formo interiorem adorationem, per fidem spem, & charitatem, quę adoratio latria nuncupatur, & hæc tantum refertur ad Christum.

Per pulcrum authoris exemplum.

Item aliter & clarius dico, quod si nobis præsentetur aliqua imago Christi, uel uirginis Mariæ, aut sancti Petri, uel alterius sancti, tunc huiusmodi imago potest tripliciter considerari, ut supra diximus. Vno modo prout est hoc lignum, uel hic lapis, aut ferrum, aurum, seu argentum, & isto modo considerata, liquet, quod imago illa nullo modo est adoranda, neq; adoratione interiori, aut exteriori, neque per se, neque per accidens.

Secondo modo potest considerari prout est ordinata ad repræsentandum Christum, uel uirginē Mariam, aut beatum Petrum, & tunc dicendum est talem imaginem non esse adorandam adoratione interiori, scilicet latria, uel hyperdulia, aut dulia. Sed tantum est ueneratione exteriori colenda, non per se, sed per accidens, idest ratione imaginati.

Hic clarius loquitur author.

Tertio modo potest considerari Christus, qui nobis per illam imaginem repræsentatur, & tunc absq; ulla mentis ambiguitate, duplici latria est adoranda, scilicet interiori, per fidē, spem, & charitatem, & exteriori per corporis humilitatem, uel si per illam imaginem repræsentatur uirgo Maria adoratione hyperdulia est adoranda, seu dulia, si præsentatur nobis beatus Pe-

trus, uel alius sanctus &c.

Quarta Conclusio.

SAnctę ac iustę & laudabiliter christiana religio sustinet Christi, & sanctorum imagines in ecclesia, & oratorijs, non eo fine, ut ipsæ per se adorentur, sed ut fidelium mentes per earum inspectiones excitentur ad reuerentiam, & honorem exibendum, ijs quorum sunt imagines, in quorumue cognitionē recordatiuam ducunt &c.

Hæc conclusio est de se clara. Quid est enim adorare imaginem Christi, nisi adorare Christum per fidem, spem, & charitatem in illa imagine, uel in præsentia illius imaginis? Quid est insuper imaginem Virginis Mariæ colere, uel alterius sancti, nisi uirginem Mariam, uel alium sanctum in suæ imaginis uenerari præsentia? Et sic de alijs. Non enim adoro imaginem Christi quia lignum, nec quia imago nisi forte per accidens. Sed adoro Christū coram imagine Christi, quia. s. imago xpi excitat me ad amandum, & adorandū Christū, & ita dicendū est de imaginibus aliorꝫ sanctorꝫ, quæ excitant nos ad eorꝫ uenerationē, & hac de causa ut dictū est in p̄cedenti conclusione, ecclesia sustinet imagines in templis & oratorijs. unde beatus Gregorius hoc idē confirmat, qui Sereno Episcopo Massiliensi imagines destruenti ne adorarentur, ita scribit ut habetur de conse. distin. 3. dicens. Perlatū est ad nos quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione ne adorari debuissent confregeris, & quidem quia eas adorare uetuisses omnino laudamus, fregisse uero reprehendimus. Dic frater, a quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Aliud est

Quid sit imaginē adorare.

Cur ecclesia sustinet imagines.

Gregorius.

enim picturam adorare, aliud per picturam historiam quid sit adorãdum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc & idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes uident, quid sequi debeant, in ipsa legunt, qui litteras nesciũt, unde & præcipue rudibus, pro lectione pictura est. Quãobrem ait Damasce. libro. 4. senten. Quia non omnes noscunt litteras, neq; lectioni uacant, patres excogitauerũt: uelut quosdam triumphos in imaginibus hæc describere ad uelocem memoriam, quapropter multoties non secundum mentem habentes domini passionem, imaginem crucifixi Christi uidentes, & in salutaris passionis memoriam ueniẽtes, supplices uisis imaginibus nos ducentibus procidentes adoramus Christũ. Ecce dicit Christum adorari in notitia rememoratiuam Christi, quod equidem uerum est &c.

Obijciunt Lutherani.

AT contra dicta acriter instant moderniores hæretici dicentes. Si in nullis Christi & sanctorum imaginibus est aliquid numinis, gratiæ, uel sanctitatis, uirtutis, aut potestatis, quib. imagines illæ potentes sint facere miracula præstare sanitates, eripere a periculis, & a nocumentis, ac insidijs præseruare. (ut recte dictum est in secundo natabili) igitur falsè, rude, stulte, ac improuide, christiani uota emittunt ad imaginem Christi, ac Mariæ uirginis, & aliorum sanctorum. Necnon stultissime, absq; ulla utilitate, immo maximo cum sui ac suorum detrimento, ad peregrinandum se obligant, nunc ad illam, nunc ad aliã ecclesiam, utpote ad uisitandum apostolorum limina Romæ, aut ad sanctum Iacobum in compostella, seu ad beatam Virginem apud Lauretum,

aut ad imaginem annunciationis beatæ Virginis de Florentia,uel ad aliam uirginis imaginem in monte, extra muros ciuitatis Bononiæ & ad quamplura alia Christi, uel Virginis Mariæ,seu aliorum sanctorum loca &c.

Respondent Catholici.

AD hanc Lutheranorum obiectionem facile respondetur, quod si aliquando miracula fiunt hominibus ad ecclesias, & ad imagines cōfluentibus, & adiutoria aut sanitates præstantur,non quidem uirtute imaginum ,sed uirtute Dei & Angelorum sanctorum ministerio ,ad intercessiones sanctorum contingunt, Ideo peregrinationes ad certas imagines, uel determinata loca, præsertim consecrata, uel etiam consecranda fideliter commendamus. Non enim usquequaq; negandum est quin in certis locis singulariter appareant beneficia dei, & maiora crebrius, quam in alijs : uel propter sanctorum reliquias ibi conditas, uel occulta ministeria (Alias mysteria futuris temporibus,ibi celebranda, aut celebrata) uel alias causas nobis occultas propter quas deus unum locum elegit suo cultui, & non alium. unam ecclesiam, & non aliam. Pariter & unam imaginem, in qua sua diuina refulgent opera, & non aliam, quod scripturarum testimonijs demonstratur. Nam primo Deus elegit tabernaculum, quod per Moysen erigi mandauit. Deinde locum in silo. Denique templum Salomonis in Hierusalem. Vnde ait Moyses. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem uideris. Sed in eo quem elegerit dominus.

[Margin: Relucent dei miracula magis ĩ vno loco quã in alio diuina fauēte gratia.]

[Margin: Deut. 12]

[Margin: 3.Reg.7]

Præterea Iacob patriarcha, post scale cuius

sumitas cœlum tangebat, angelorumq; in ea ascē
Gen. 28. a dentium & descendentium uisionem ait. Vere dominus est in loco sancto isto, & ego nesciebā. Surgensque erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper, appellauitq; nomen loci illius Bethel, quod interpretatur domus, uel habitaculum dei. unde & dixit terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus dei & porta cœli. Idcirco locum istum, tituli erectione sacrificio, & uoto quod dominus uouerat honorauit, edoctus inquam diuinitus didicit quanta, & quam mirabilia operaturus erat dominus in loco illo, nam ibi fundandum erat templum ad Dei specialem cultum. Ibi insuper consumaturus erat dominus, opus nostræ redemptionis: se ipsum patri in cruce offerens. Propinquus enim erat locus crucifixionis. Ideo post reditum de Mesopotamia ibidem sacrificium
Gen. 35. deo obtulit. Non ergo locum propter locum, sed propter misteria ibidem futura in loco illo domino sacrificauit. unde Augustinus in hoc loco ait. Super lapidem libauit Iacob, non autem lapidi. Sic in proposito nec reprobari potest, nec mirari debemus, si dum in uno loco, uel coram una imagine, crebrescunt miracula, sanitates & cætera beneficia in eodem loco, non locum, sed deum qui ibi operatur laudare. Nec imaginem, sed coram imagine Deum, & Sanctos contingat adorare. Itaque non rebus inanimatis, non sculptilibus, aut imaginibus sed Deo & sanctis eius honor, laus, & adoratio impenditur. Nam ut supra diximus semper imaginum adoratio debet referri ad prototypum, quare rationabili causa, modo in uno

Historia Iacob reducitur ad propositum.

loco, modo in alio, nunc in uno tempore: nunc in alio, modo ad unum sanctum, modo ad alium, pro diuersis donis uirtutibus, & gratijs recurrere licet, easque deuotis orationib. impetrare. Liquet nempe quod in sanctorum uenerationibus diuina bonitas, sapientia, potentia, extollitur, & laudatur, & sic patet ad obiectionem modernorum hæreticorum clarissima responsio, & hæc de imaginum adoratione satis sint dicta &c.

De sanctorum reliquiarum ueneratione.

Conclusio Quinta.

SVnt etiam sanctorum reliquiæ uenerabiliter honorandæ, tanquam ea quæ fuerunt partes corporum sanctorum. Non tamen eo proprio cultu quo sancti uenerari merentur &c.

Hanc conclusionem quo ad primam partem probat beatus Hieronymus contra Vigilantium, qui cultum reliquiarum Sanctorum reprobauit quod ex hoc etiam probari potest. Quoniam per contactum illorum multa nobis dominus beneficia contulit ad earum dignitatem declarandam, igitur prima pars conclusionis uera antecedens probatur. Nam ad contactum ossium Helisei Prophetæ, uita restituta est mortuo. Pariter & ad contactum semicinctiorum Pauli, & sudariorum sanati sunt languidi.

4.Re.13 Actu.19.

Legitur etiam quod ad contactum sepulchri beatę Agatę, curata est mater sanctæ Luciæ a san-

guinis pro fluuio. Et illa insuper alia, quæ eandem infirmitatem patiebatur scilicet sanguinis fluxum duodecim annis accessit retro & tetigit fimbriam uestimenti Christi, & illico sanata est. Sed quid moror in tot scripturarum exemplis

Actuū. 5

aut quid plura dicam? Nonne ad umbram Petri sanabantur infirmi? Si enim uult deus suorum corpora sanctorum ac eorum reliquias per miraculorum corruscationem honorare. Cur igitur uos o Lutherani eas uenerari contemnitis? Honor ergo sanctorum reliquijs impensus quantum ad interiorem actum, nihil aliud est quam recognitio interior qua huiusmodi reliquiæ creduntur esse uel fuisse partes corporum sanctorum dum uixerunt in hac mortali uita, qui bus deuote seruierunt domino & meruerunt gloriam. Cuius post resurrectionem dum reunientur animabus eorum participes erunt per dotes gloriæ corporis. Honor autem exterior sanctorum reliquijs exhibetur per capitis denudationem, & inclinationem, etiam genua flectendo coram eis &c.

Quomodo reliquiæ sunt honorandæ.

Secunda pars Conclusionis sic ostenditur quoniam corpora, & reliquiæ sanctorum non recognoscuntur tanquam rationales creaturæ habentes in se diuinæ gratiæ dona & merita, ac uirtutes Dei per actus beatificos capaces secundum potentiam Dei ordinatam, quæ quidem recognitio est actus adorationis duliæ proprie accepte. Sed recognoscuntur tãquam aliquid pertinens ad eas, Ideo non eo proprio cultu adorantur quo sancti uenerari merentur, &c.

De præcipua Christi adoratione.
Conclusio Sexta.

SAluator noster Christus qui est uerus deus & homo una adoratione quæ est latria propriè accepta est adorandus, &c.

Hæc Conclusio sic clarissime demonstratur quoniam Christus est persona uerbi, & ita deus, ideo ea adoratione quæ solius dei, est adorandus, hæc autẽ est latria propriè dicta igitur, &c. Præterea credẽdum & profitendum est Christũ esse summum, & uniuersale omnium principium quia deum, iuxta illud simboli Athanasij dominus noster Iesus Christus dei filius deus & homo est. Ab hac enim adoratione natura humana secludenda non est, non quod natura humana sit terminus huius adorationis, & per se hac adoratione latria adoretur. Sed quia tota persona uerbi (hoc est persona uerbi in humana & diuina natura subsistens) adoratur. Hæc enim persona: quæ uere est hõ, est summũ et uniuersale oĩum principium, Et ad hoc attinet similitudo purpuræ, & diadematis regis. Similiter igniti carbonis. Ideo Damascenus postquam dixerat. Adoro Christi dei mei simul utranque naturam, propter carni unitam diuinitatem addidit. Non enim quartam appono personam in trinitate, sed confiteor personam unam uerbi & carnis eius. His uerbis insinuare uidetur Christi humanitatem cum uerbo una adoratione esse adorandam attendendo unitatem personæ, quod nihil aliud est dictu quam adoro simul utranque naturam, diuinam, scilicet & humanam. Ad hunc sensum, idest adoro Christi personam in utraq; natura Damasc.

Ioan. 14. subsistentem,& in hoc idem(ut uerum fatear)prę
Augustinus. tendunt uerba diui Augustini in sermone super il
lud.Non turbetur cor uestrum,ubi ait. Ego domi
nicam carnem, immo perfectam in Christo hu-
manitatem, ideo adoro, quia a diuinitate sü-
scepta,& deitati unita est,ut non alium,& alium,
sed unum eundemq; deum,& hominem filium
dei esse confiteor.

Pulchrũ exemplũ Deniq; si hominem separaueris a deo, illi nun-
quam credo,nec seruio, Velut si quis purpuram,
uel diadema regale iacens inueniat,nunq̃ ea cona
bitur adorare.Cum uero rex ea fuerit indutus, pe
riculum mortis incurrit.si ea cum rege quis ado-
rare contempserit.Ita in Christo domino humani
tatem non solam, uel nudam, sed diuinitati uni-
tam.s.unum filium, uerum deum, & hominem
uerum.Si quis adorare contempserit eternaliter
morietur.

psalmus. 80. Præterea ille idem super psal.80.ait. Caro sine
impietate a uerbo Dei assumpta adoratur a nobis
quia nemo carnem eius manducat,nisi prius ado
ret.Sed qui adorat non terram intuetur,sed illum
potius cuius scabellum est propter quem adorat.
Ex his igitur clare liquet,qualiter unio naturę hu
manæ, cũ natura diuina,quæ quidem ypostatica
unio nihil aliud est,quam Christus,qui est uerus
deus & homo,summa adoratione,quæ est latria,
proprie dicta adorari decet.s.per fidem, spem, &
charitatem,quare &c.

De Christi humanę naturæ adoratione
Conclusio Septima,

HVmana natura in se, & absolute, ut Christi
pars considerata,etiam diuinę in Christo hy-

postaticę unita non est adoranda latria proprie dicta, licet alia summa ueneratione, quæ est hyperdulia, sit ueneranda, atq; colenda &c.

Prima pars conclusionis est nota. Nam humana natura, etiam unita deitati in Christo non est Deus, quia per illam unionem, licet excellentissimam non mutatur illa natura humana: quãtum ad substantialia, & ita manet creatura. Solus autem deus latria proprie dicta merito adoratur, hoc est fide, spe, & charitate, igitur &c̃.

Item nulla pura creatura (ut omnes asserunt) est latria adoratione adoranda, quia aliter, quod con ueniret creatori, attribueretur purę creaturę: quod esset idolatrare, & deum blasfemare. Cum autem natura humana in se, & absolute, considerata ut Christi pars, etiam diuinitati coniuncta sit pura creatura. igitur non est adoranda adoratione latria proprie dicta. Consequentia patet. Maior ab omnibus conceditur. Minor autem est de se nota. Ergo prima pars conclusionis est uera &c̃.

Secunda pars sic ostenditur, quia humana natura in se considerata est creatura. Sed secundum gratiam, & gloriam est omnium creaturarum perfectissima. Ergo sibi debetur summa seruitus creaturæ debita quæ est hyperdulia proprie dicta. Nam ut supra diximus, hyperdulia adoratio est seruitus quædam magnæ reuerentiæ, exhibita ratione excellentiæ singularissimæ & eminentis in eo cui exhibetur. qualis est reuerentia, quæ exhiberi debetur humanitati Christi seorsum sumpte & uirgini gloriose. Sic generaliter dicendum est de sanguine Christi effuso & præpu-

Qualiter humanitas Christi absolute considerata ẽ adorãda.

tio eius. si adhuc in terris conseruantur. Nam utrunque in ecclesia lateranensi urbis Romæ contineri dicitur, & in die sancto pascæ populo adorandum, ostenditur. Sanguis quoque Christi etiam in sancto Andrea ciuitatis Mantuæ conseruari publice fertur, Quemadmodum igitur humanitas Christi est adoranda hoc est sanctissimum corpus & eius anima benedicta non difformiter dicendum est, de cruce dominica, clauis, lancea, sepulcro, & cæteris Christi sanguine perfusis, at quanto res adoranda est honorabilior & dignior tanto adoratio debet esse maior, citra latriam adorationem quæ tantum Deo conuenit & Christo Iesu.

De speciali crucis adoratione.

Adoratio crucis Christi siue crux illa fuerit picta siue sculpta siue ex quacunque materia fabricata etiam si fuerit de ligno dominico. Si huiusmodi adoratio referatur ad prototypum, ut referri debet scilicet ad Christum crucifixum repræsentatum clare dicendum est quod crux christi latria adoratione, quæ est per fidem, spem, & charitatem adorari licet. Si autem adoratio crucis referatur ad ipsam crucem prout est lignum membris Christi in eo suspensis consecratum, & in quo salus nostra Christus pependit. In quo etiam salutem operatus est in medio terræ, tunc liquet crucem Christi adoratione Hyperdulia uenerari debere. Quare, & cætera.

De Eucharistiæ adoratione.

Conclusio Octaua.

CHristus Iesus, qui uere sub sacramenta speciebus in eucharistia continetur, summa atria

adoratione

adoratione,tam interiori,quam exteriori est ado randus &c.

Hæc conclusio multis Lutheranorum fautoribus,& his peiorib.aduersatur,quoniam declarat sub sacramento eucharistiæ,sacratiss. Christi corpus,animæ rationali, & diuinitati coniunctum uere,& realiter contineri,ut in tractatu de eucharistia scripturarum testimonijs, apertissime demonstrabitur,contra Zuinglium:& Oecolampadium, aliosq; antiquos & moderniores hæreticos. Supposita igitur prima parte conclusionis ut decet,tota hæc conclusio relinquitur uera, nec alia indiget probatione. Vnde dum sacerdos in diuino celebrando officio sacramentum eleuans in altum populo ostendit. adorandus est Christus actu interiori,& exteriori. Interiori quippe magna mentis deuotione,quieto corde, exclusis tumultuantibus temporalium rerum cogitationibus:se recolligat:quisquis circunstās ad deum creatorem suum redemptorem & saluatorem: q uere secundum utranq; naturam,sub sacramenti speciebus,quas corporalibus uidet oculis inuisibiliter continetur,adorandum,dicens uerbo mētali. Adoro te Iesu Christe saluator qui per mortem tuam redemisti mundum. Adoro per fidem te Christum in hoc sacramento contentum,profitendo uerum deum,æterni patris consubstantialem filium,pro nobis hominem factum: qui quos creasti sanguinis proprij effusione,a morte perpetua redemisti,in cuius. salutarem memoriam præsentem te exhibere dignatus es his specieb.& cætera.

De singularissimo modo adorandi Christum in eucharistie sacramēto.

Adoratio per fidē.

Adoro te per charitatem diligens corde toto, tota mente,& totis uirib.meis,te summum,et in

Adoratio per charitatem.

cõprehensibile bonum, qui dilexisti nos dum inimici essemus, te ipsum in mortem tradẽs: ut nos patri reconciliando amicos faceres.

Adoratio per spem

Adoro te sola spes omnium uera bona diligentium, summa & finalis beatitudo, in te confidentium, uiaticum militantium, cibus esurientium uerus, mediator dei, & hominum tuam plenissimam pietatem (in cuius memoriam patri libaris acceptabile sacrificium) pro me extende, & per hoc præsens holocaustum, omnia peccata mea expiando misericorditer dele &c̃.

Adoratio Christi p exteriorem latriam.

Similiter adoretur latria exteriori decenti corporis gestu in sacramento eleuatione ad significandum internam fidem, & reuerentiam, qua ipsum actu interiori, ut omnium creatorem, deum & dominum ueneratur, & quemadmodum in sua crucifixione ab incredulis fuit turpiter confusus, blasfematus, irrisus uerbis & exterioribus inordinatis capitis, et membrorum motibus. Ita uice uersa a fidelibus in sacro sancto misse officio (quo illius passionis memoria agitur) exteriori corporis gestu honoretur.

De capitis inclinatione.

Debent igitur Christi fideles humiliter nudata capita Christo in sacramento quod ostenditur inclinare, cuius caput spinarum aculeis pro delictorum nostrorum expiatione mille uulneribus fuit cruentatum, & in mortis hora inclinato capite tradidit spiritum.

De genuũ inflexione.

Ita nos caput inclinare debemus, ob eius reuerentiam, & honorem. Debent insuper genua in terram flectere se humiliantes ei, qui se ipsum exinaniuit formam serui accipiens, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, & sicut inuerecundissimi canes derisorie genu flectentes eternam Dei patris sapientiam blasfemaue-

runt dicentes. Aue rex iudeorum, & iterum si rex Israel est, descendat nunc de cruce & huiusmodi. Ita e contrario genua curuantes, intus corde humilientur, adorantes, & dicentes. Adoramus te Christe Rex Israel, rex gentium, princeps regum terræ, ac perpetua beatitudo nostra & cætera.

Debent proinde & manus deuote componere contra crudelissimorum iudeorum & gentilium furorem. manus suas impie alaphizando, collaphizando, crucifigendo extendentium. Rursus debent manus suas in cœlum tendere cum mentis affectu (sicut Christus suas misericorditer in cruce extendit manus) gratias agentes, pro tanto beneficio redemptionis accepto, & pro cœlestis curiæ aperitione. Debent denique & pectora tondere in memoriam diri uulneris dominici pectoris, aperti lancea militis. unde sanguis profluxit & aqua in lauacrum simul, & redemptionem peccatorum. Debent etiam pectora tondere in confessione laudis dei, & proprie fraudis, dicentes una cum sacerdote. Agnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis. Dimitte peccata nostra, relaxa facinora, præsta nobis gratiam, & indulgentiam, da pacem in diebus nostris, & in fine uitam eternam. Qui cum patre & spiritu sancto uiuis in secula & cætera. Sed heu quoniam plures cernimus in ecclesia, qui tanquam beneficijs de ingratissimi, paruam uel nullam huic diuinissimo sacramento exhibent reuerētiam. Stant nempe erecti non attendentes illud Apostoli ad Philippen. 2. ubi post commemoratam christi humilitatem

De manuum cōpositionem.

De pectoris tonsione.

Exageratio aduersus populum circumstantem.

Philip. 2.

usq; ad mortem crucis, subdit, propter quod exal tauit illum deus, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus noster Iesus Christus ĩ gloria est Dei patris. Quibus igitur comparandi sunt, qui hunc honorem Christo exhibere contemnunt? quem demones omittere non audent, sed quam detestandi sint, qui etiam in summo hoc sacrificio capita sua nudare negligunt, claret per illud Apostoli ad Corinth. Omnis uir inquit orans uel prophetans uelato capite deturpat caput suum. Caput enim uiri Christus. Quantum igitur debet argui qui etiã Christum in sacramento sub oculis præsentem, uelato capite, adorare pręsumit. Contra profecto tales est sermo Dei per Esaiam. Filios enutriui et exaltaui, ipsi autem spreuerũt me, exaltauit quippe, dum nostram naturam assumpsit. Enutriuit autem, dum se nobis in sacramento cibum uitæ tradidit. Et sequitur. Cognouit Bos possessorem suum, & Asinus pręsepe domini sui. Israel autem: idest populus fidelis, uidens me sub sacramenti speciebus per fidem, me non cognouit, & populus meus non intellexit, Quomodo enim Christi fideles cognoscunt in sacramento contineri redemptorem suum? Quomodo suum iudicem intelligunt, qui debitam subtrahendo reuerentiam uiso sacramento, nec amore liquescunt in gratiarum actiones, nec timore humilies redduntur in iudicis sui recognitionem. Agnoscant igitur seculares errorem suum, si ueri Christi fideles cupiunt appellari, & in sacramenti eleuatione humiliter, & deuote adorando dicant, Adoramus te pre

1. corin. 11.

Esaie. 1.

tiosum pretium redemptionis nostræ hostia pacifica, quæ sola odoris tui suauitate inextimabili, patrem qui in altis habitat ad respiciendum humilia inclinasti, & filiis iræ placabilem reddidisti, esto etiam & tu placabilis super multitudinem malitiæ nostræ &c.

DE CONFESSIONIS SACRAmento aduersus Lutheranos Sexta terribilis propugnatio.

De confessione in genere.

Confessionem generaliter sumptam diuidi in confessionem laudis & fraudis in plerisque locis scriptura nos admonet, Confessio quippe laudis attestatio ẽ diuinæ perfectionis, ut cum Deum prædicamus omnipotẽtem, putium, bonum, misericordem, & iustum. Sic enim filius in diuinis confessus est patrem. d. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis & cætera. Et ille idem Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, Dauid insuper ait, Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum & congregatione. Et alibi, Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti uerba oris mei, Sed quid hic moror? Nonne omnes

Confessio laudis fraudis.

Math. 11

Matth. 10.

Psal. 110

Psal. 137

psalmi & canticl confessiones sunt Dei laudis.

Quid fraudis confessio. Confessio uero fraudis est accusatio qua peccator seipsum accusat, & hanc duplicem esse non ambigimus, scilicet in uoto & in actu, confessio in uoto est quæ fit deo de peccatis commissis, de qua Dauid. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti iniquitatẽ peccati mei, Et infra. Reuela domino uiam tuam & spera in eo. &c̃. De qua etiam in pluribus scripturarum locis habetur. Hanc quippe confessionem in uoto deo factam per cordis contritionem semper exigit deus. Quare ipsam necessariam esse ad salutem cuilibet actu peccanti. Omnes tam catholici quam hæretici firmiter asserunt. Confessionem autem in actu etiam duplicem in sacris scripturis reperiri uolumus, generalem uidelicet specialem. Generalis enim confessio est quæ in templo Dei fit a sacerdotibus uel ministris pro tota uniuersali Ecclesia in introitu missæ, in persona totius Ecclesiæ dicentibus. Confiteor Deo, & beatæ Mariæ, & omnibus Sanctis, quia peccaui nimis &c̃. Quæ ut recte arbitror originem habuit ab illa generali confessione præcepta a Deo in ueteri testamento. Nam pontifex legalis quando offerebat sacrificium pro delicto filiorum Israel quod legem a Deo datam non obseruassent tunc quoque con fessionem generalem faciebat pro toto populo, quemadmodum docuerat & præceperat ei dominus in Leuitici libro. d. Postquam scilicet sacerdos emundauerit sanctuarium, & tabernaculum, & altare tunc offerat hircum uiuentem, & posita utraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel,

Cõfessio in uoto actu.

Psal. 31.
Psal. 34.

Cõfessio generalis & specialis.

Leuit. 16

& uniuersa delicta atque peccata eorum, quae imprecans capiti eius, emittet illum per hominem paratum in desertum. Cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam & dimissus fuerit in deserto reuertetur in tabernaculum testimonij &c. Paulo enim ante praeceperat dominus alium hircum mactari pro peccato populi, hij Duo nempe hirci Leuitici. 16. descripti, geminam significabant naturam Christi, diuinam, scilicet & humanam. unus enim imolatus & mortuus humanitatem significabat in cruce mortuam. Alter autem hircus qui mittebatur in desertum & portabat iniquitates populi diuinitatem Christi pulcherrime figurabat. Sic enim confessione generali confitebatur peccata populi Israel Neemias dicens. Queso domine Deus coeli fortis magnae atque terribilis qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, fiant aures tuę auscultantes. Et infra statim subdit. Ego & domus patris mei peccauimus, uanitate seducti sumus, & non custodiuimus mandata tua, & cerimonias & iudicia quae praecepisti Mosi famulo tuo &c. Ecce qualis erat confessio illa generalis obseruata in lege Mosi. Ita insuper populus confitebatur peccata sua apud Neemiã, ut infra scribitur. Conuenerunt enim filij Israel in ieiunio, & in saccis & humus super eos, & separatum est semẽ filiorum Israel ab omni filio alienigena, & steterunt & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum &c.

Pulchra duorũ hircorum figura.

De generali cõfessiõe in ueteri lege facta.

Neemie. 4.

Neemie. 9.

At forte quispiam dicet. Patres illi ueteris testamenti tantũ confitebantur peccata sua simpliciter in genere nunquam autem de aliquo speciali cri

Obiectio.

mine se accusabant, ideo de facili fieri poterat huiusmodi generalis confessio queadmodum quotidie etiam nunc fit in principio diuini officij a ministro altaris in persona totius populi credentis.

Respõsio

Respondetur quod etiam sigillatim aliquãdo coacti fuerunt in genere ac in specie confiteri sacerdoti peccata sua præcipue publica & notoria, ut liquet ex capitibus, 4. 5. &. 6. in quibus describitur quo sacrificio expiari debeat peccatum ex ignorantia factum, uel a sacerdote uel a principe, uel a multitudine seu ab uno priuato, similiter de peccante ex passione, aut malitia: Modo quando præsentabat quis sacerdoti hostiam petens hanc pro se, in hac uel hac forma offerri, satis iam manifestabat sacerdoti peccatum suum in specie, tali aut tali sacrificio expiandum, (ui de omnino capita illa) Leuitici. Varietatem enim sacrificiorum breuitatis causa omitto. Sufficiat tamẽ proposito nostro ipsos in præsentatione hostiæ fuisse confessos crimen pro quo uolebant hanc hostiam offerri aut saltem ipso sacrificio speciem delicti indicasse, & hoc clare patet per illud numeri ubi dicitur Locutus est dominus ad Mosen dicens Loquere ad filios Israel, Vir siue mulier cum fecerit ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatũ domini, atq; deliquerint confitebuntur peccatum suum. &c. Possumus nempe hanc confessionem legalem appellare, uelut nostræ auricularis confessionis significatiuã, & tanquam ad hanc nostram sacramentalem cõfessionem faciliter inductiuam.

Leuit. 4. 5. &. 6.

Iudei in terdũ cõfitebãtur peccata sua ĩ specie.

Nu: 5.

Quantæ autem utilitatis sit confessio peccato

rum scriptura non tacuit etiam currente lege Mosaica, Sed quamplura spiritus sanctus huius rei testimonia profert. Ait enim sapiens in prouerbijs Iustus prior est accusator sui. Et infra qui abscondit scelera sua non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea misericordiam consequetur. Non poterat quippe spiritus sanctus expressius confessionem comendare. Vulgata est insuper illa Ecclesiastici authoritas, Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subijcias te omni homini pro peccato. Et infra Confiteberis uiuens, uiuus sanus confiteberis, & laudabis deum & gloriaberis miserationibus illius, Esaias quoque peccatorum confessionem commendat. d. Narra siquid habes ut iustificeris, uel ut nonnulli interpretantur, dic tu iniquitates tuas ut iustificeris. Ad tale igitur & tantum bonum sicut est confessio, deus semper per scripturas hortatus est hominum genus, ut quamplura animæ cõmoda inde prouenientia suscipere ualeat.

Magne utilitatis est peccatorũ cõfessio.

Prouer. 13.

Eccle. 4.

Eccle. 47

At ubi uenit plenitudo temporis quando misit Deus filium suum natum ex muliere factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, & ut gratiam euangelij mundo elargiretur, factum est ut confessio adhuc explicatior esset & propria quisque delicta etiam occulta in aurem congereret sacerdotis, qui uelut arbitrer inter deum & hominem constitutus, per absolutionis beneficium illi pœnitentiæ sacramentum administraret, & de hac speciali secreta & auriculari confessione plenius hic tractabimus, remouentes secundum ingenij nostri facultatem, quinimo secundũ gratiam illam quam nobis præstare dignabitur dominus, modernorum hæreticorũ errores &c.

Legalis cõfessio nostre sacramẽtalis cõfessionis figura fuit

DE SECRETA AVRICVLARI cónfeſſione.

Concluſio Prima.

FAtemur confeſſionem auricularem pro ſacramẽto pœnientię neceſſariam eſſe cupientib. ſaluari(diuina imperante lege) quod & ſi etiam ex ſola eccleſiæ authoritate ut nonnulli putant, quis confiteri teneať non minus tamen eam neceſſariã fore pro fidelium ſalute cenſemus.

Sed antequam ad huius concluſionis ueritatem deueniamus, quęrendum eſt prius a quo uel a quibus inſtituta fuerit hæc auricularis & ſacramentalis confeſſio.

Aliquorum legiſtarum. Opinio Prima.

PVtant aliqui ſacramentalem confeſſionem in lege naturæ inſtitutam fuiſſe, eo quod dominus a principio generationis humanę, & legis naturæ dixerit Adæ, poſt commiſſum peccatum, Adam ubi es, quaſi uoluerit dicere, confitere reatum tuum, ſuper quo Aug. Adam ubi es? Verba ſunt increpantis, & ad confeſſionem cogentis, non autem ignorantis, dixit inſuper Deus ad Caym poſt fratricidium ab eo commiſſum, ubi eſt Abel frater tuus? quæ quidem uerba non ſunt ignorantis, ſed potius inducentis ad fratricidiĳ confeſſionem, quaſi diceret confitere, hoc tuum nephandum ſcelus ac dole & miſericordiam con ſequeris, Præterea arguunt ſic ratione, Nullus reus debet eſſe iudex in propria cauſa, Sed quili-

Gene. 3. Gene. 4. Ratio pro hac opinione.

bet obnoxius peccato mortali est reus, ergo nullus talis debet esse iudex in propria causa. Maior est notissima in lege naturæ. Minor est de se clara, cōsequētia autē liquet intuēti, igit̄ quilibet peccator & reus debet iudicari p̄ aliū, Sed non pōt iudicari p̄ aliū, nisi accuset̄ illi. Nec pōt de occultis accusari nisi p̄ se ipsum, ergo debet p̄ se ipsum accusari ei a quo iudicetur, Cū aūt magis consonum sit rationi quod in secreto fiat accusatio quā in publico, si peccatum fuerit secretum & nulli rationabilius quam sacerdoti detegendum, ergo uidetur a primo ad ultimum confessionem sacramentalem sacerdoti faciendam esse de lege naturæ. Respondetur quod & si notum sit in lumine naturali, uel saltem ualde consonum propositioni per se notæ, ac humano intellectui, quod quilibet reus est iudicandus, eo quod nullum delictum relinquendum est impunitum. Cum sit unus Rector in toto uniuerso iustus, Et hoc quidem notum est naturaliter, & consonum rationi, pariter & quod quilibet reus iudicandus sit ab alio, tamen quis sit ille alius, non est notum per rationem naturalem, nec per aliquod ei consonum, nisi deo: qui est retributor meritorum, & ultor peccatorum. Ille autem non indiget accusatione rei, cum omnia sint sibi nota ante quam fiant sine accusatione, dico etiam quod si teneretur reus se accusare Deo uniuersali iudici (ut de facto tenetur) non sequitur quod peccator debeat confiteri nisi Deo, hoc autem esse de lege naturæ recto ab omnibus conceditur. Ideo concedendum est totum argumentum, quia nihil aliud concludit, nisi quod de lege naturæ tenemur confite- Respōsio

ri peccata nostra deo, uniuersali iudici. Sed hæc confessio non est illa de qua fit quæstio. Et ita pari modo dicendum est de confessione. Ade & Caym quam exigebat Deus ut ipsi confiterentur peccata sua sibi, nam si confessi fuissent, scilicet Adam inobedientiam suam, & Caym fratricidium Deo, & eos penituissent, deum eis ueniam daturum fuisse arbitror. Cum itaq; sacramentalis confessio non est de lege naturæ, querere oportet aliam legem positiuam, & cum hæc duplex sit, diuina scilicet & humana. Ideo de ipsa duplicem opinionem uidere decet. &c.

Secunda Canonistarum opinio.

ARbitrantur nonnulli Canonistæ confessionem sacramentalem esse de lege positiua Ecclesiæ quam quidem opinionem tenet glosa de pœnitentia distin. quinta, capite primo. ubi post diuersas opiniones recitatas subdit. Melius dicitur eam institutam a quodam generali, siue a quadam uniuersali ecclesiæ traditione. Potius quam ex noui uel ueteris testamenti authoritate. Et hãc quidem opinionem sequitur Panor. in capitulo omnis. de pe. & re. & assumit tam glo. quam Panor. pro suo argumento & fundamento, quoddã magis dubium, scilicet quod græci non peccant non utendo confessione, confitentur. n. soli deo in secreto, quia apud eos non emanauit hęc constitutio, & ideo eos non obligat, sicut nec constitutio continentie quo ad existentes in ordinibus sacris quoniam eam non acceptarunt. &c.

1. Rom. Sed contra hanc canonistarum opinionẽ communiter sunt Theologi præcipuæ Scotus & alij quamplurimi. Quoniam non uidetur quod Ecclesia tam onerosum & arduum præceptum

imponeret omnibus Christianis (contra illud Matth. Iugum enim meum suaue est & onus me- Mat. 11.
um leue) nisi esset præceptum diuinum, Quanti nempe oneris ac seruitutis sit humanæ ĩfirmitati secreta sui cordis manifestare, contra se ipsum, alteri sacerdoti simili mortali, non sine uitæ suæ interdum periculo quis ignorat? Neq; aliquod tantæ grauitatis præceptum in tota ueteri historia reperitur. Vnde non est probabile quod Ecclesia mater tantum onus imponeret filijs suis, nisi fuisset a deo præceptu m. Præterea non inuenitur ubi ab Ecclesia hoc præceptum institutum sit. Nam Glo. allegata tenens, quod ab Ecclesia sit præcepta confessio, non allegat locum uel canonem aliquem, Sed nec Pano. imittans in hoc glosam. Turpe autem est dicere aliquid esse traditum ab Ecclesia, & non posse ostendere ubi uel quando: quemadmodum turpe esset Theologo seu alicui incumbẽti litteris sacris dicere aliquid contineri in Biblia & non posse demonstrare locum. Et si ab eis allegatur capitulum omnis utriusq; sexus. de pœni. & re. siquidem claret quod illud cap. est Innocentij. iij. in concilio Lateranensi quod cælebratũ est anno domini. M. cc. x. Longe autem ante illud tempus, scilicet per multos plusquam trecentos annos fuit beat. August. qui prædicauit, & scripsit confessionem esse necessariam, ut patet in lib. de uera & falsa pœnitentia & in alio libello de pœnitẽtia, cuius dicta aliqua Magister recitat Dist. xvij. 4. q. i. Necnon & Gratianus de pœni. distin. v. & sexta. Item magister sententiarum præcessit Inno. in. l. annis a quo Inno. edita est constitutio, omnis, & tamen Magister determinauit confessionem esse necessariã,

Alia pers pulchra Ratio cõ ducens.

cuius etiam doctrinam Inno. contra Abbatem Ioachin approbauit, ut habetur de summa tri. &c. fi. ca. c. Damnamus. Constat igitur euidenter hanc decretalem (omnis utriusque) longe post illam determinationem magistri editam esse, Et ideo decretalis non instituit confessionem, nec præcepit tanquam prius non præceptam, floruit nempe Aurelius Aug. anno. ccc. xxx. Magister uero sententiarum anno domini. M. c. l. concilium autem Lateranum in quo Papa decretales suas edidit celebratum fuit anno domini. M. ccx. ut dictum est supra, Ecce quanta temporum uarietas interponitur quare. &c.

Sed ad illud, quod adduxit glosa de græcis. s. quod confessio non sit necessaria apud græcos respondetur hoc non esse notum, sed magis oppositum. Nam sicut apud eos, necessarius est baptismus fluminis, tanquam tabula pima post naufragium. Ita & sacramentum pœnitentiæ quod est tabula secunda licet forte constitutio, omnis, eos non liget, Quod uero apud eos non sit consuetudo confitendi non est notum nec certum: quod et si etiam uerum esset quod non haberent confitendi consuetudinem: non hoc eos excusaret, nec propositum probaret. quoniam illam consuetudinem non solum laudabilem, uerum etiam necessariam potuerunt omittere. Quemadmodum etiam in aliis errauerunt: ut de spiritu sancto et de pane fermentato. &c.

Tertia Quorundam Theologorum opinio.

TEnet insuper Theologi quidam ut sanctus Bonauen. & alij sacramentalem confessionem a Christo insinuatam fuisse, ab Apostolis

autem institutam:et a Iacobo Hierosolimorum Episcopo promulgatam. Ait enim ipse Iacobus in epistola cano. Confitemini alter utrum peccata uestra &c. Sed hæc opinio non uidetur uera qm̃ sacramenta institui non possunt, nisi a solo christo quod sic ostenditur: Nemo enim potest instituere sacramentum nisi qui potest dare efficatiam & certitudinem sacramento, sed solus christus hoc potest, ergo solus ipse ualet, & potest sacramentum instituere. Nunc autem confessio pars est sacramenti pœnitentiæ uel de necessitate eius, igitur ipsius institutio solius dei est & tantum ad christum spectat, qui est uerus deus et homo, Quod uero Iacobus ait, confitemini. &c. non ibi loquitur de confessione sacramentali. Non enim exprimit cui fieri debeat, an sacerdoti uel non sacerdoti. Intelligenda autem sunt uerba ista sicut sequentia. s. & orate pro inuicem ut saluemini, Quæ quidem uerba persuadere uidentur homines ad mutuam correctionem & humilitatem per quam generaliter nos ipsos esse peccatores fatemur & orationes mutuas expetimus, denique nihil ibi addit beatus Iacobus (ut colligi posset) ut loquatur, tanquam præco Christi, quod tamen necessarium esset, in tam necessario sacramento. Si per hæc uerba insinuare uellet præceptum. quemadmodum Paulus. Dum ponit prę ceptum de non dimittenda uxore ait. His qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed dominus. uxorem a uiro non discedere, cum autem consulit, unum quemque habere uxorem suam, et mulierem habere uirum suum subdit. Hoc uero dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, & in cæteris dico ego non dominus, etc.

[Margin notes: Iacobi. 5. — Ratio cõtra opinionem. — Quomodo intelligitur apostoli iacobi dictũ. — 1. Cor. 7.]

Has præcedentes opiniones, de quibus Theologi dis.xvii.iiii.q.i. diffusius loquuntur, ego sub breuitate transcurrere uolui, ad maiorem nostræ sacramentalis confessionis elucidationem, & ut alia sequens opinio magis elucescat & cætera.

Opinio quarta catholica uera.

in Conc. fo. 140. p. Asserunt fideliter Theologi alij, & ueri diuinarum scripturarum interpretes, auricularem confessionem, & sacramentalem esse simpliciter de lege diuina & a solo Christo institutam, ut per pulchræ, & clare habetur in euange.

ioan. 20. Ioannis, Vbi maximopere secreta misteria sunt consideranda, ac ordo uerborum præcipue est attendendus, Statim enim post quam Christus resurrexit a mortuis & non ante, hanc absoluendi authoritatem, dedit Apostolis, ad denotandum quod illi qui appetunt per confessionis sacramentum a peccatis absolui prius debent & tenentur per cordis contritionem, a peccatis resurgere, a morte spirituali, ad uitam spiritualem per gratiæ infusionem. Deinde Christus alloquutus est discipulos suos dicens, pax uobis, Sicut misit me pater, & ego mitto uos. Sed ut clare liquet deus pater æternus misit filium suum ad remittendum hominum peccata teste Ioan. qui ait Ecce agnus dei e.qui.t.p.m. & ad saluandum credentes in se. Sic pariter dicendum est quod misit Christ. Apostolos suos ad remittendum peccata eo quod dixit sicut misit me pater, ita mitto uos. Sed quoniam hominum peccata dimitti non possunt ab alio consimili homine peccatore, uirtute pro

Conc. fo. 140. & fo. 142. a. b.

Nota per pulchra dicta.

pria

pria, sed uirtute spiritus sancti, ideo cum hæc dixisset insufflauit, & dixit eis. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, quasi uelit dicere. Habetis nunc potestatem a me dimittendi & retinendi hominum peccata. at non ob uestram uirtutem, sed uirtute spiritu sancti, quam nunc insufflando dedi, firmiter igitur fatendum est, summum pontificem, & præsules ac cæteros Sacerdotes Apostolorum successores, ut ministris & disp.minist.dei dimittere peccata, non quidem uirtute propria, sed per potestatem eis a Christo traditam, & uirtute spiritus sancti in eis inuisibiliter operantis, quemadmodum Apostoli ante eis traditam potestatem, a Christo dimittendi peccata, prius receperunt spiritum sanctum in cuius uirtute huiusmodi potestatem exercuerunt. Ecce qualiter mirum in modum in hoc Ioan. cap. 20. attendendus est uerborum Christi, et historiæ ordo, qui forte moderniores hæreticos latet. his igitur declaratis probandum est propositum, scilicet Auricularem & sacramentalem confessionem esse simpliciter de lege diuina immediate a Christo institutam, & ex consequenti per authoritatem apostolis datam, & eorum successoribus, tenentur omnes utriusque sexus, sub diuino præcepto, cum ad annos discretionis peruenerint confiteri peccata sua sacerdotibus, quod fuit prima pars nostræ conclusionis quæ non tantum diuinarum scripturarum authoritatib. uerum etiam clariss. rationib. (ex illis sumptis) euidentiss. demonstratur.

Primo igitur aduersus Luthe. ac eorum fautores sic insto Christus uerus deus & homo

Sufficiẽtissima authoris ratio pro cõfessionis sacramento. dedit Apostolis suis authoritatem pariter & potestatem remittendi ac retinendi hominum peccata, ut liquet in euangelio Ioan. ergo dedit eis authoritatem cognoscendi peccata consequentia de se claret, quoniam remittere uel retinere Ioã. 20. peccata insinuat eorundem cognitionem. Impossibile est enim aliquem remittere uel retinere aliorum peccata, nisi prius præcognoscat illa. Vlterius Apostoli habuerunt authoritatem cognoscendi hominum peccata, igitur & potestatem habuerunt audiendi illa; consequentia est clara quia cum peccata, quæ confiteri debent sint secreta non possunt cognosci nisi prius audiantur, ergo manifeste constat quod si Christus dedit Apostolis authoritatem ac potestatem remittendi ac retinendi peccata, dedit & potestatem cognoscendi simul & audiendi, & per consequens authoritatem super peccatores, ergo a primo ad ultimum sequitur Apostolos constitutos esse iudices omnium peccatorum (ut intuenti liquet) quia si secus dicatur tunc sic insto Apostoli non sunt iudices peccatorum, igitur non habent potestatem remittendi & retinendi eorum peccata; Consequentia est nota, consequens autem est contra illud quod dixit Christus Apostolis suis. Accipite spiritum sanctum Ioã. 20. quorum remiseritis peccata remittuntur eis: quorum retinueritis retenta erunt, igitur dedit eis potestatem iudicandi inter peccata dimittenda & retinenda, & ex consequenti liquidum est Apostolos constitutos esse iudices omnium peccatorum, qua propter ulterius sequitur quod omnes peccatores tenentur subesse eorum tribunali & iudicio, & per consequens ex

diuino præcepto tenentur eis uel eorum succesſoribus ſua confiteri peccata quod erat propoſitum probandum &c.

Et ſi dicat Lutheranus, concedo quod data eſt poteſtas arbitraria Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, ſcilicet ſacerdotibus cognoſcendi & iudicandi, ſed non imponitur neceſſitas peccatori ſe accuſandi, ſed tunc tantum ſacerdos poteſt exequi ſuam poteſtatem, dum peccator ſe ſubijcit ſuo iudicio, & ideo illa conſequentia ultima non ualet, Apoſtoli conſtituti ſunt iudices omnium peccatorum, ergo omnes peccatores ſub præcepto tenentur ſubeſſe eorum tribunali, & iudicio, ac confiteri peccata ſua. Hereticorum obiectio.

Reſpondeo quod hæc obiectio friuola eſt. Nam nullus eſt iudex meus in re aliqua, in qua non teneor facere niſi quantum uoluero. Cum ergo Chriſtus conſtituit Apoſtolos, & eorum ſucceſſores eſſe iudices peccatorum, tenentur peccatores neceſſitate ſalutis ſe eis ſubmittere, peccata confitendo. Nulla nempe poteſtas iudiciaria cõmittitur alteri, niſi alicui imponatur neceſſitas ſubmittendi ſe huic poteſtati. nam illius iudicium etiam redditur in inuitum. Quomodo enim poſſet aliquis eſſe iudex illius, in cuius uoluntate eſt ab illo iudicari, uel non iudicari? (loquimur de reo alioqui poteſtas plus eſſet apud illum potentem ſubire iudicium, uel recuſantem, quam apud iudicem, et hoc quippe dicere, nullam prorſus habet rationem, cum iudicare non reſpiciat uoluntatem rei, ſed determinationem legis, omnino enim ſic dicere (ut hæretici dicunt) eſſet irridere ſacramentum pœniten- Reſpõſio

tiæ, & potestatem Apostolis, & Sacerdotibus traditam. Si enim alicui reo diceretur, uis istum esse iudicem in hac tua causa, & is responderet uolo, dum modo ferat iudicium ad uoluntatem meam. nonne hoc potius esset irridere potestatem iudicis, quam amplecti? At potestas iudiciaria commissa est Apostolis, & sacerdotibus, ergo erit aliquis subiectus, huic iurisdictioni, ne illudatur, & irrideatur hæc cœlestis potestas, talis autem subiectus, est ipse reus peccator igitur &c.

Bona cõparatio.

Et si iterum dicat Lutheranus, quod hæc solutio non excludit replicam, quoniam frequenter constituitur partibus iudex arbitrarius, qui potest discernere & iudicare in causa earum, dũ partes se submiserint, & iudicium ab eo petierint & tamen ob id non imponitur necessitas partibus sese ei submittendi. nec frustra datur potestas, quoniam efficax est, dum se sibi submiserint. Tunc enim non est in potestate partium, recedere a sententia, licet fuerit in earum potestate se non submittere, sic in proposito, apostoli, & eorum successores, constituti sunt a Christo iudices arbitrarij super peccatores, dummodo ipsi se submiserint eis, tamen per hoc non imponitur necessitas peccatoribus se submittendi, nec ut dictum est frustra data est potestas Apostolis & Sacerdotibus, quoniam semper efficax est, dum se submiserint, & ideo peccatores, suo arbitrio possunt suas causas Sacerdotibus submittere, ut absoluantur, non tamen tenentur ex necessitate, &c.

Alia obiectio.

Respondeo, quod hæc obiectio nulla est, quoniam Apostoli & eorum successores constituti

Responsio.

fuerunt a Christo, iudices ordinarij, & non arbitrarij, quia hoc non reperitur in scripturis, sed quod simpliciter Christus dedit eis potestatem absolutam, & non conditionatam dicens Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta erunt. ioan. 20.

Confirmatur ratio.

Præterea in causis criminalibus, non constituuntur simpliciter iudices arbitrarij, sed solum in causis ciuilibus: nam si Papa uel Imperator constitueret in causis criminalibus omnes iudices arbitrarios super maleficos. Quis fur, aut homicida uellet se submittere eorum tribunali et iudicio? cum haberet potestatem & libertatem se submittendi, uel non submittendi? (profecto nullus) Et sic eorum potestas non esset efficax, immo nulla esset, quia nullus reus uellet ire ad eorum tribunal cum esset in sua potestate, se non submittere, Quare concludendum est, quod Apostoli & Sacerdotes constituti sunt a Christo iudices ordinarij, & non arbitrarij in peccatorum causis, potentes remittere & retinere peccata, aliter cum sufficeret ire ad deum, eorum aucthoritas non esset efficax. Quinimmo nulla & frustratoria esset, ideo tenentur peccatores de necessitate salutis se sacerdotibus submittere peccata confitendo.

Alia confirmatio.

Item confirmatur, omnes Apostoli constituti sunt a Christo iudices ordinarij & non arbitrarij in maioribus causis, scilicet in iudicando bonos, & malos in uniuersali iudicio, & hos saluari, alios uero damnari, ut habetur in euang. Mathei ubi Christus dixit illis: Amen dico uobis quod uos qui secuti estis me, in regeneratio Math. 15

nem cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, igitur constituti sunt iudices ordinarij in minoribus causis, scilicet in iudicando, quæ peccata remittenda, & quæ retinenda sint & ita dicendum est de eorum successoribus quare. &c.

Alia obiectio. Et si quis dicat, Non cogor confiteri peccata mea isti, uel illi sacerdoti, sed cuilibet, habenti authoritatem absoluendi, ut confessio sit libera, igitur nullus particularis Sacerdos est iudex ordinarius, sed potius arbitrarius &c.

Solutio. Respondeo, quod licet iste uel ille singularis sacerdos, non sit iudex ordinarius, absolute & simpliciter loquendo, nisi forte ille sit proprius sacerdos, de quo infra dicetur, tamen omnes sacerdotes communiter dicuntur iudices ordinarij, quia illi soli possunt te absoluere, & nulli alij, tenenturque omnes peccatores de necessitate salutis, se sacerdotibus submittere, peccata confitendo, siue modo illi, siue alteri nihil refert.

iterũ obiiciũt Lutherani. Sed forte Lutherani & eorum fautores, hac ratione coacti dicent, concedimus Apostolos, quibus Christus dedit potestatem remittendi & retinendi peccata, fuisse iudices ordinarios, omnium peccatorum tunc temporis, sed quod nũc Summus Pontifex, Episcopi, & alij sacerdotes sint iudices ordinarij, & quod talem habeant potestatem super peccatores, qualem habuerũt Apostoli. hoc restat probandum &c.

Respõsio Respõdetur. quod omnis potestas data a Christo Apostolis translata est in suos successores. aliter eadem ratione facile posset probari, quod

neque Papa, neque Episcopi, minus autem alij Sacerdotes haberent authoritatem, & potestatem baptizandi, nec consecrandi, nec prædicandi, eo quod illa potestas tantum Apostolis, & discipulis Christi fuerit concessa, & sic querendum est a Lutheranis, qua authoritate ipsi baptizant, & prædicant, & alij sacra conficiunt & si dicant hanc plerique facultatem habuisse a Christo uel ab Ecclesia, igitur potestas illa transſlata est ab Apostolis, & a discipulis Christi ad suos successores, & non est maior ratio de una, quam de alia, igitur.

Præterea Apostoli habuerunt authoritatem eligendi & ordinandi alios Apostolos, præsbyteros, & diaconos, ut clare liquet in actibus Apostolorum. nam primo ordinauerunt Matthiam Apostolum, quando propria authoritate statuerunt duos Ioseph qui uocatur Barsabas, qui cognominatus est iustus, & Matthiam, & orantes dixerunt. Tu domine &c. Inde ordinauerunt septem Diaconos, quos statuerunt ante conspectum eorum & orantes imposuerunt eis manus, ut acciperent Spiritum Sanctum, & in signum quod dabant authoritatem eis, & potestatem illam quam a Christo receperant, & sequitur, Verbum autem domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorũ in Hierusalem ualde. De quibus etiam clarius dicetur in tractatu de primatu Petri & sedis apostolicæ. Ecce illi erant Apostolorum successores: ad quos translata est omnis eorum potestas usq; ad præsens tempus, in quo tempore & Summus Pontifex, & præsules, ac cæteri Sacerdotes sunt Apostolorum, & Christi discipulorum, successores (quod si

Actuũ.i.

Actuũ.6.

neges assignentur alij)in quibus omnis potestas Apostolis concessa uigeat, aliter defunctis Apostolis, abolita fuisset omnis potestas eis a Christo concessa, quod est ueritati dissonum, & manifeste falsum, quare &c.

Secunda ratio pro eadem auriculari & sacramentali confessione.

Optimus naturalis discursus

SEcundo principaliter insto ex ordinatissimo Dei procedendi modo, ipse enim sua diuina sapientia, ordinatissime mundum administrat, quemadmodum natura in generatione hominis, Primo in materia disposita introducit animam uegetatiuam, deinde sensitiuam, postremo perfecto corpore, introducit intellectiuam, seu, ut uerum fatear, creatur a Deo. unde philosophi communiter dicunt quæ sunt posteriora natura perfectiora uidentur. Ita Deus semper progreditur a minori ad maius, ab imperfecto ad perfectum, a perfecto ad perfectius, & perfectissimum, sic enim dei perfecta sunt opera, & hoc quidem euidenter claret in toto scripturarum discursu.

Primus de lege discursus

Exod. 20

Primo enim hoc patet de lege. Nam a principio mundi usque ad Moysem: omnes homines uiuebant lege naturæ, quæ mentibus hominum insita erat, Deinde tempore Moysi, Deus dedit legem scriptam clariorem, & perfectiorē in duabus tabulis lapideis, in quibus scripta erant præcepta legis.

Deut. 10

Postremo per filium suum tempore gratiæ, aliam perfectissimam, seu eandem, perfectissimo modo declaratam, & in summa perfectione largitus est nobis legem, ut clarissime constat per

totum quintum & sextum, ac septimum Matt. caput, ubi Christus ait. Nisi abundauerit iustitia uestra, plus quam Scribarum, & phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Hæc enim fuit illa lex singularissima, quæ tantum consistit in dilectione dei & proximi. Matth. 5 6.&.7.

2. discursus de originali peccato.

Secundo hoc idem claret de remedijs peccati originalis quæ fuerunt quinque, alterum altero perfectius, posteriora nempe semper perfectiora fuerunt. Primum igitur remedium fuit oblatio, quæ incepit ab Abel perdurans usque ad diluuium, ubi dicitur, quod Abel obtulit Deo, de primogenitis gregis, & de ouibus eorum. Caym uero de fructibus terræ. Secundum remedium aliquantulum perfectius fuit sacrificiorum imolatio, & hoc quidem incepit a Noe, & durauit usque ad Abraam. Tertium fuit decimatio tempore Abraæ & Melchisedech. Quartum fuit circuncisio in lege scripta, unde ait dominus. Circuncidetur ex uobis omne masculinum, & hoc quippe remedium perfectius habebatur. Quintum perfectissimum remedium fuit baptismi sacra regeneratio, tempore Christi & legis gratiæ, prius tamen superuenit baptismus Ioannis alijs remedijs explicatior. deinde Christi baptismus, in regenerationem uitæ, illo excellentior &c.

Gene.4. De quinque remedijs peccati originalis Gen.8. Gene.14 Gene.17

Tertio hoc liquet de sacrificijs. uide enim sacrificia in lege naturæ tenuiter orta, ubi uir iustus altare erexerat ubi tantum nomen domini inuocabat. At in lege scripta modus sacrificijs impositus, & quid ubi, pro quo, & a quo offerendum erat diffiniebatur, unde oues, agni, uituli, hirci, & columbæ, in templo Dei offerebantur, & hic quidem modus sacrificiorum

3. de sacrificijs discursus

perfectior erat illo, quo utebatur in lege naturæ. Adueniente autem lege gratiæ iam sanguis Christi offertur, & corpus Dominicum quod est sacrificium omnium sacrificiorum nobilissimum, & excellentissimum, de quo Paulus ad
Hebre.9. Hæbreos pulcherrime ait. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manu factū, idest non huius creationis, neque per sanguinem Hircorum, aut uitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis Vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat, ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo uiuenti. Ecce sacrificiorum ordo, in triplici lege, alter altero perfectior.

4. de christi prophe. uenturi discursus. Quarto hoc idem constat de prophetia Saluatoris futuri, Adam enim & Noe crediderunt mediatorem futurum, sed obscurius intellexerunt,
Gene.22 Abraæ uero certius dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et Iacob quidem præuidit ex semine Iudæ hoc futurum
Gene.48 cum dixit. Non auferetur sceptrum de Iuda &c. Sed adhuc clarior, repromissio facta est Regi
Psa.131 Dauid, unde scribitur, iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum de fructu uentris tui ponam super sedem tuam. Item in
Danielis. 9. lumine clariori locutus est Daniel. d. Cum uenerit sanctus sanctorum cessabit unctio uestra.
Hier.31 Et inde quid clarius loquitur Hieremias. Nouum faciet dominus super terram fœmina cir-

cundabit.&c. Adhuc autem certiori lumine. uidit Micheas messiam futurum. d. clamando, Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda ex te enim exibit dux, qui regat populum meum Israel, & egressus eius ab initio, & a diebus æternitatis, Esaias quoque maiori lumine infuso uidit Saluatorem, ex uirgine uenientem. Ecce inquit uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, de quo tam certissimus, ac si iam hoc factum fuisset subiunxit: Populus qui sedebat in tenebris, uidit lucem magnam, ambulantibus in regione umbre mortis, lux orta est eis, sequitur. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis consiliarius. Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis, & cætera. Certissima inde fuit Ioannis prę cursoris prædicatio, qui eum digito demonstrauit dicens Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Habes igitur candide lector ex his misteria semper fuisse adaucta per incrementa temporum.

Miche.5. Esaie.7. Esaias.9. Ioan.1.

Quinto. Hoc dilucidum est de sacerdotio. Nã in lege naturæ erat unus Melchisedech, Rex salem sacerdos Dei altissimi, offerens Deo panem & uinum, In lege uero scripta, legale sacerdotium & leuitarum genus est constitutum, quos uoluit fungi sacerdotio de tribu leui, & habetur in Exodi libro. Vbi etiam Deus modum præstituit et formam consecrandi, & ordinandi sacerdotes: ut infra. Executio autem huius Leuitici describitur. At quanto excellentius sit sacerdo-

5. de sacerdotio discursus. Gen.14. Exo.28. &.29. Leui.8.9

tium, in lege Christi & gratiæ, quemadmodum præexcellentiam sacerdotij Christi ultra sacerdotium leuiticum, Apostolus Paulus ad Hebreos describit. d. Translato enim sacerdotio, scilicet de Tribu leui, in tribum Iuda, necesse est, ut & legis translatio fiat, Propterea infra docet quomodo melius ministerium sortitus sit Christus, quanto & melioris testamenti mediator fuit. d. Talem habemus pontificem. qui cum sedit in dextra sedis magnitudinis in coelis, sanctorum minister. &c. Inde capite. ix. ostendens excellentiam sacerdotij Christi subdit, Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum &c.

Hebre. 7. & 8.

Hebre. 9.

Sic igitur euidenter claret ex dictis, peculiare esse Deo, à minori ad maius, ab imperfecto ad perfectum, & perfectissimum, in operibus mirabilibus progredi, quod & de confessione obseruauit, Nam in lege naturæ confessio exigebatur interior, & fiebat tantum deo tam de peccatis occultis q̃ manifestis p cordis cõtritionẽ. Hanc autem confessionem exigebat Deus cum dixit, Adam ubi es, quasi dicat. Confitere reatum tuum, & ad Caym ubi est Abel frater tuus. Deinde ad exteriorem confessionem uentum est, sed generalem. Duplici igitur confessione utebantur patres in lege scripta, scilicet interiori per cordis contritionem, quæ tantum fiebat Deo & hæc semper necessaria fuit & erit. Alia uero exteriori, sed generali, scilicet publicorum peccatorum, de qua supra diximus, Tandem ad occultorum etiam propalationem in aurem Sacerdotis progressa est confessio, ut de minori ad maius, & de imperfecto ad perfectum, ac

Author hic concludit propositũ; de cõfessione multiplici discurrendo.

Prima fuit cõfessio cordis

2. exterior led generalis.

perfectissimum, in illa, sicut in alijs operib. mirabilib. fieret progressio. Quam conueniens autem fuerit perfectiorem instruere confessionem, in perfectiori lege, ex hoc sic ostenditur, quoniam in nulla alia lege fuit illustrior ueritatis manifestatio, q̃ in lege euangelica. Nam ut Ioan. ait. Lex per Moysem data est, gratia & ueritas per Iesum Christum, sed per confessionem in ecclesia factam, manifestatur ueritas, & detestatur peccatum factum in tenebris, quia qui male agit odit lucem, & opera tenebrarum quæ arguuntur, manifestantur a lumine, Igitur non immerito, & non sine augustissima ratione factum est, ut institueretur auricularis & sacramentalis confessio sub ueritatis lege, ad manifestationem peccatorum, ueritatem fatendo, tum ob instructionem peccatoris per idoneum Sacerdotem, tũ ob peccatorum cognitionem, tum propter absolutionem, & Ecclesiæ reconciliationem habendam, mediante humano arbitrio. Nam ante aduentum mediatoris Dei, & hominum plena reconciliatio fieri non potuit, Sed cum illi data eẽt potestas in cœlo & in terra, & destruxisset portas inferorum, & euacuasset regnum principis tenebrarum, commode potuit hanc Christus potestatem alijs committere, qui huiusmodi potestatem absoluendi & ligandi peccata exercerent, Et ad hoc sacrum pœnitentiæ sacramentum est institutum, de quo pœnitentiæ & confessionis sacramẽto plura alia copiosi⁹ pertractat eximius doctor, Ioan. Ecchius Luthe. hostis accerrimus ad confundendam eorum hæresim, ex his igitur scripturarum discursis, ut saluetur diuinæ sapientiæ ordinatissimus ordo, in operib. mirabilib. suis, clare

3. auricularis & sacramẽtalis.

1 Ioan. 1.

Ioã. 13.

Ephe. 5.

Cur institũta ẽ sacramentalis confessio.

liquet,in toto hoc tempore legis gratiæ. Confes
sionem auricularem pro sacramento penitentiæ
necessariam esse cupientib.saluari:diuina Christi
iperãte lege,quod fuit prima pars nrę cõclusiõis.

Tertia ratio idem probans.

Tertio principaliter insto.Nullus iuste in ali
quam domum per ianuam clausam,sine cla
Ioã.10. uib.ingredi ualet,nam qui ascendit aliunde ille
fur est & latro,sed regnum cœlorum est quędam
pulcherrima domus,de qua Christus ait. In do-
Ioã.13. mo patris mei mansiones multæ sunt, igitur in
regnum cœlorum nullus peccator, per peccata
sua clausum,introire sine clauibus poterit, conse-
quentia est nota cum maiore & minore.Sed cla-
ues regni cœlorum date sunt in primis Petro de
inde omnibus alijs Apostolis & ex consequenti
per primam rationem factam omnib.eorum suc
cessorib.Igitur sine sacerdotib. claues habẽtibus
nullus peccator adultus in regnum cœlorum in-
gredi ualet.Nam postquam Petrus confessus est
Math.16 Christum esse filium dei,dicens. Tu es Christus
filius dei uiui:cui cum dixisset christus.Beatus es
Simon bariona,quia caro & sanguis non reuela-
uit tibi hoc.s.secretum quod sim filius dei uiui se
cundũ naturam sed pater meus qui est in cęlis im
mediate subdit.Et ego dico tibi, quia tu es Pe-
trus & super hanc petram hædificabo ecclesiam
meam,& porte inferi non præualebunt aduer-
sus eam & tibi dabo claues regni cœlorum, &
quodcunq; ligaueris super terrã erit ligatũ & in
cœlis,& quodcunq; solueris super terrã, erit solu
tum & in cœlis &c̃.Ecce quãta uerborũ attesta-
tione ei claues promisit dicens.Et ego dico tibi.
Ego.s.cuius dicere est facere:cuius uerbo cœli fir

mati sunt. Ego quem confessus es filium dei uiui qui sum uia, ueritas, & uita. Ego qui mentiri nescio, tibi dico ne dubites, ne timeas hæreticos ac Ecclesiæ tyrannos, quia portæ inferi non præualebunt aduersus Ecclesiam meam, & pro tuitione pro nobilitate & illius dominio, dabo tibi claues regni cœlorum, forte ignoras quantum donum tibi pollicear, & quam magnum & præstabile: Ego qui talem tibi conferam dignitatem, earum clauium tibi exponam. Non sunt quippe claues solum scientiæ de quib. dixi Iudæis, Ve uobis legis peritis qui tulistis clauem scientiæ ipsi non introistis: et eos qui introibant prohibuistis &c. At huiusmodi claues sunt quibus poteris ligare, & soluere in terris, & erunt ligata & soluta in cœlis. Ligabis tu, & successores tui, & solues in terra iudicando. Ego autem in cœlo iudicium uestrum approbabo. Non poterit igitur non magna esse clauium potestas quæ tanto uerborum pondere promittitur. Deinde hanc eandem clauium potestatē (in maiorē hominū admirationē) paulo post ꝑmittit omnib. discipulis dicēs Amē amē dico uobis q̄cunq; ligaueritis super terram erūt ligata & in cœlo, & quæcunq; solueritis super terrā erūt soluta & in cœlo. Certe (ut recte arbitror) nō parua res est hęc clauiū potestas toties promissa. Petrus autem eo quod prius dixerat ei christus. Si peccauerit in te frater tuus uade & corripe eum inter te et ipsum solū, quasi iā pontificij sui futuri præscius, formulam iudicij habere uoluit dicēs. Domine quoties ī me peccauerit frater meus, dimittā ei usq; septies? cui Iesus. Nō dico tibi usq; septies, sed usq; septuagies septies. Nullus quippe absoluit seipsum. Nullus si-

Luce. 11
Math. 18

bi referat ianuam sed clauiger & hoc alta mente reuoluat catholicus. Maximam rem oportere esse potestatem clauium a Christo tam sepe promissam, & tandem exhibitam. Nam in ipso die dominice gloriose resurrectionis de facto hanc clauium potestatem tradidit Apostolis suis di-
ioan. 20. cens. Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta erunt. Non enim simplici uerbo eis hanc dedit potestatem, sed ut eius monstraret excellentiam spiritu oris sui eam dedit, insufflauit namque in eos, & non simpliciter insufflauit quia spiritus ubi uult spirat. Ideo dedit eis spiritum sanctum, ac si diceret. Daturus uobis tam amplam potestatem prius spiritum sanctum do uobis ut sciatis neminem digne hac uti posse potestate sine spiritu sancto ut supra ostensum est.

Quis ergo catholicorum arbitratur, tam frustratoriam esse: et ridiculam potestatem clauium tanta solennitate a Christo promissam, & collatam: ut peccator non cogatur, sub diuino precepto confiteri peccata sua proprio sacerdoti? Constat igitur euidentissime, confessionem auricularem, & sacramentalem cupientibus saluari necessariam esse: quare &c.

Quarta ratio ad eandem confessionem.

Quarto principaliter argumentor, presupponendo prius illud, quod ait Apo-
1. co. 10 sto. ad Corint. ubi loquens de figuris ueteris testamenti respectu noui ait. Omnia in figura contingebant patrib. illis, Qua de re sacerdotium legale figuram fuisse sacerdotij gratiæ non ambigimus

gimus, ut etiam ex plurib. locis Pauli ad Hebre. colligitur, & .1. Cor. 7. At sacerdos ueteris legis habebat iudicare inter lepram, et non lepram corpoream sicut clare liquet in Leuit. ubi dicitur, Homo in cuius cute ortus fuerit diuersus color, &c. adducetur ad Aaron sacerdotem, uel ad unũ quemlibet filiorum eius: qui cum uiderit lepram poterit iudicare. &c. uide omnino. Inde cap. sequenti locutus quæ est dominus ad Moysem dicens. Hic est ritus leprosi, quando mundatus est adducetur ad sacerdotem &c. & hoc idem iterum confirmauit dominus in Deut. &c. His suppositis. Quero ab hæreticis: cur leprosi ex diuino præcepto mittebantur ad Sacerdotes, ut ipsi iudica... inter lepram, et non lepram corpoream & ut leprosos sanarent, & mundarent ac mundatos iudicarent. Nunquid ipsi erant phisici, uel chirugici, & corporales medici? Nunquid ipsi forte tenebantur incumbere medicinalib. artibus? Nã ut clare liquet curatio lepræ magis ad corporales medicos spectat quam ad sacerdotes: uel fortassis illud cœleste donum curandi lepram, et curatam iudicandi: tantum diuinitus elargiebatur sacerdotibus ueteris testamenti? quod his sacerdotibus Christi, & legis gratiæ non conceditur, sed ut uerum fatear, melius dicendum est, quod quemadmodum sacerdotium legale figura erat sacerdotij gratiæ, teste Apostolo ut supra. Ita lepra illa corporea peccatum mortale figurabat, & letale crimen, non minus quam leprosus peccatorem: nam ut dictum est, percussus lepra debebat se sacerdoti præsentare, & ille modum lepræ considerabat, quod si uidebat lepram incurabilem, immundum illum iudicabat, & a cæteris separan

Leuit. 13

Deut. 17.

Pulchra inquisitio

dum,si uero uidebat oppositum,mundum iudicabat,ac liberum dimitti, Et hoc quidem proprium est Sacerdotis legis gratiæ, erga peccatorem,qui si per diligentissimam examinationem in confessione facta,uiderit peccatorem non contritum,ipsum expellit,si autem dolentem,absoluit,& non tantum absoluit,quinimmo, uisa eius contritione, ac peccatorum confessione audita, impium a Deo absolutum,& Ecclesiæ reconciliatum iudicat, Ex figura igitur illa concludendum est,quod quemadmodum illi erant Sacerdotes legales,& simpliciter corporales, corpoream lepram curare debebant, ita cum isti sint spirituales Sacerdotes,legis Christi & gratiæ ad spiritualem lepram curandam, scilicet mortale peccatum,merito sunt a Christo instituti. Et sicut leprosi in ueteri testamento tenebantur se sacerdotib.præsentare ob lepræ curationem.Sic pari ratione tenentur omnes peccatores,se Sacerdotib.submittere peccata confitendo,ut ab eis spiritualiter curentur,ac curati Ecclesiæ ostendantur.Et hoc idem confirmat dominus de leproso mundato,cui mandauit,ut iret & ostenderet se sacerdoti,secundum ritum antiquæ legis, quo iubebatur(ut diximus) mundati a lepra, se ostendere sacerdotib.qui diiudicarent, an uere & integre essent mundati a lepra.Nam per hoc mandatum,mistice,& figuratiue designatur,quod peccator pœnitens a lepra sua,idest a peccato mundatus per contritionem, licet habeat remissionem peccatorum, suorum, & emundationem a lepra animæ,tamen debet se nihilominus ostendere sacerdoti ecclesiastico,per ueram & integrã confessionem suorum delictorum,Quare hic me

Ex figura in lege scripta concluditur figuratum in lege christi & gratie.

Matth.8.

rito damnatur error illorum hæreticorum perni ciosus, qui asserunt, sufficere ad salutem, soli deo confiteri peccata, & quod non oportet ea sacerdoti detegere, cum Christus leproso iam mundato iniunxerit, ut iret & ostenderet se sacerdoti secundum legis decretum. Pariter apud Lucam: Decē leprosis petentibus a sua liberari lepra, iussit idem Christus dicens. Ite ostendite uos sacerdotibus. Si ergo (ut tandem aduersus Lutheranos propositum concludam) hæc erat potestas sacerdotij legalis, pariter & figura potestatis, quam habituri erant sacerdotes euangelici. Quæ ergo erit huius figuræ ueritas? nisi sicut est spirituale sacerdotium euangelicum, ita & lepram iudicet spiritualem, hoc est peccatum mortale, Leprosus igitur & immundus quisque adducatur ad sacerdotem, qui iudicet inter lepram, & non lepram. i. inter peccatum & non peccatum, inter obstinatum & pœnitentē. Deinde ut habetur Matthei. c. octauo p̄cepit Christus leproso mūdato ut offerret deo munus p̄ceptū a Moyse in lege, quemadmodum in Leuitico scribitur: ubi etiam exprimitur, quid leprosus mundatus debeat offerre deo. Per hoc autem præceptum mistice & figuratiue designatur, quod peccator pœnitentia ductus postquam mundatus est a lepra sui peccati, & confessus est sacerdoti peccata sua Debet insuper (ad instar leprosi mundati offerentis munus suum Deo) satisfacere de illis, complēdo pœnitētiā sibi iniūctā a sacerdote ad delectionē pœne, ꝓ peccatis suis debite, Et per hoc destruitur multorū hæreticorū error qui ore polluto, ausi sunt dicere quod nobis nulla opus est satisfactione particulari ꝓ peccatis nostris, eo qđ Christus sufficiē

Luc. 17.
Hic per pulchre concluditur propositum.

Matth. 8.

Leui. 14.

ter pro illis satisfecit in cruce, Cum ipse contra
Math. 34 Luc. 3. 5. 25. hanc perniciosam hæresim in multis scripturarum locis clamet, Pœnitentiam agite, s. de peccatis, quoniam appropinquat regnum cœlorum, et
Luc. 13. alibi. Nisi pœnitentia egeritis omnes simul peribitis. In act. quoque Apostolorum. Pœnitemini
Actuū, 3. igitur & conuertimini, ut deleantur peccata uestra: quare &c.

Quinta & ultima ratio ex authoritatib. diuorum patrum.

QVinto principaliter insto, comparando antiquos patres, & Ecclesiæ Doctores, ac eorum assertiones ad Moderniores hæreticos, & ad falsa ipsorum dicta. Nam illi primi patres, ut Aug. Hiero. Grego. Ambro. Chrisost. Bernar. & alij floruerunt in primitiua Ecclesia: propinquiores doctrinis & prædicationib. Apostolorum, in tot sanctissimis sinodis, & conciliis præsentes, uiri sanctissimi uirtutib. atque moribus præclari, bonis quoque operibus insigniti in quibus tandem diuina relucebat gratia.

Commēdatio sanctorum ecclesie doctorū.

Isti autē per oppositum hæretici fuere ut Martinus Luther: Philippus Melhancton: Franciscus Lambertus, Pomeranus, Oecolampadius, Zoinglius, & alij quam plurimi in hac posteriori Ecclesia prædicationib. apostolorum remotiores, homines nefandi, tantum fidei adhærentes, opera bona, necnon & sacramenta, ac totius Ecclesiæ catholicæ sanctiones, pariterque diuorum patrum decreta spernentes, in quibus forte diabolus hæreticorum princeps operatur.

Illi insuper diui patres, uiri doctissimi, ut luce

clarius liquet, ex infinitis eorum scriptis, in interpretationibus totius ueteris ac noui testamenti ac in diuinarum scripturarum expositionib. illuminatissimi & singularissimi. quorum doctrinis tota fulget Ecclesia. quorum prædicationib. & miraculis Christi fides illuminatur. afferunt. Auricularem, ac sacramentalem confessionem ꝑ sacramento pœnitentiæ cupientib. saluari necessariam esse, ex diuino præcepto, ut claret ex eorum dictis, quæ in maiorem hæreticorum infamiam, in medium adducentur. Isti uero moderniores hæretici contrium affirmant, quibus igitur credendum sit. Hoc enim cuilibet ingenuo homini iudicandum relinquo.

Preterea non sine causa, illi primitiuæ Ecclesię sanctissimi doctores sacramentalem confessionem esse necessariam scripserunt & prædicarunt, tanq̃ a christo institutam, & ab Apostolis promulgatam, Ecclesiæq; traditam, quoniam non potest hæreticus quamuis proteruus, citare constitutionem humanam, in qua primo confessio fuerit orta, quare necessario refert ad institutionẽ christi: per Apostolos suos Ecclesię traditam. Nõ enim o hæreticæ poterit refugium istud te defendere, quod paulatim homines essent ad confitendum inducti, non quippe est uerisimile, aliquid tam difficile (sicut est auricularis confessio) hominib. fuisse repẽte iniunctũ: quod non fuisset relatũ in scriptura: et cum maxima deliberatione. Si quidem absque ulla animi ambiguitate, inuenti fuissent, qui se opposuissent huic auriculari, & sacramentali confessioni: quemadmodum Ecclesia experta est in cœlibatu clericorum, & in approbatione fratrum mendicantium, nam Panutius

Cõfirmatur ratio.

restitit in concilio niceno, ubi aliqui uolebant præcipere, ne clerici Episcopi, cum uxoribus dormirent, quas ante ordinationem acceperant, &c. Nulla enim fere constitutio facta ab Ecclesia sua propria authoritate reperitur per synodum uel concilium, quin habuerit aliquam contradictionem, igitur clare liquet, cum per nullam Ecclesiæ constitutionem, neq; in aliqua synodo, uel concilio, reperiri possit, a quo auricularis & sacramentalis confessio ortum habuerit. Pariter cum nullum decretum humanum possit dari a quo inceperit huiusmodi confessio (ut ante satis probatũ est) relinquendũ est, ipsam incepisse iure diuino, Christo hoc ius Ecclesiam & Apostolos docente propter quod moti illi primi sanctiss. Ecclesiæ doctores luculenter & doctissime de sacramentali & auriculari confessione diffuse scripserunt, ergo illis magis credendum est, quam hæreticis Lutheranis. Nam usus confessionis incepit in primitiua Ecclesia, ut infra immediate patebit, quod est signum euidentissimum, confessionem fuisse a Christo institutam, ab Apostolis promulgatam, ab Ecclesia uero confirmatam, & per sanctiss. doctorum scripta demum mirabiliter approbatam, unde si nonnulla adducentur in medium non erit inutile, & cætera.

Hic per optime concluditur confessionẽ esse de iure diuino

Augusti. libro de pœni. & habet de pœni. Distin. 1. quem pœnitet.

QVem pœnitet omnino pœniteat, & dolorem lachrimis ostendat, representet uitam suam Deo per sacerdotes, præueniat iudicium dei per confessionem, Præcepit dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens

corporali pœnitentia confitenda esse peccata, nõ per nuntium, non per scriptum manifestanda, Dixit enim ora monstrate, & omnes, non unus pro omnib. non alium statuatis nuntium, qui pro uobis offerat munus a Moyse statutum, sed qui per uos peccastis, per uos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partẽ habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit dominus, ut neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quod per seipsum dicit sacerdoti, erubescentiam uincit, timore offẽsi uenia sit criminis, fit enim ueniale per cõfessionem, quod criminale erat operatione, Et si nõ statim purgatur, fit tamen uitale, quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans nihil eorum, quæ commiserit, nuntio dei denegauit &c. Modus cõfitendi cum erubescentia.

Augustinus libro de pœnitentia.

CONfessio est salus animarum, dissipatrix uitiorum, restauratrix uirtutũ, expugnatrix dæmonum, Quid plura? obstruit os inferni, & paradisi portas aperit &c. Quid cõfessio sit secundũ Augustinum.

De non timendo confiteri peccata
Idem super psalmos.

O Homo quid timens confiteri? illud quod per confessionem scio, minus scio, quam illud quod nescio: Cur confiteri erubescis peccata tua? Peccator sum sicut & tu, homo sum, humanum a me nihil alienum, Confitere homo homini, homo peccator homini peccatori, Elige quid uis, si non confessus lates, inconfessus damnaberis. Ad hoc Deus exigit confessionem, ut liberet hominem humilem, Ad hoc damnat non confitentem, ut puniat superbum &c. Ad confitendum exhortatio.

Idem in tractatu de cura militiæ.

NEmo dicat occulte. Ego pœnitentiam apud deum ago. Nouit deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde meo ago. Ergo ſine cauſa dictum ē, Quæ ſolueritis in terra erunt ſoluta in cœlo, ergo non ſine cauſa, datæ ſunt claues Eccleſiæ &c̄.

Diuus Hieronymus aduerſus Montanum hæreticum.

SI quem ſerpens diabolus occulte momorderit, & nullo conſcio eum peccati ueneno infecerit, ſi tacuerit qui percuſſus ē, & non egerit pœnitentiam, nec uulnus ſuum fratri, & magiſtro uoluerit confiteri, Magiſter qui linguam habet ad curādū, facile ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat egrotus uulnus medico confiteri, quod gi norat, medicinam non curat &c̄.

Ambroſius libro de paradiſo, de pœnī. Diſ. prima non poteſt.

NOn poteſt qſq; a peccato iuſtificari, niſi peccatum ante fuerit confeſſus, & ſuper beati immaculati. Ceſſat enim uindicta diuina, ſi confeſſio præcurrat humana.

Gregorius habetur de pœnitentia diſt. 6. ſacerdos.

SAcerdos ante omnia caueat, ne de his, qui ei confitentur peccata ſua alicui recitet, quod ea confeſſus eſt, non propinquis, non extraneis, neq; quod abſit: pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hoc fecerit deponatur, & omnibus diebus uitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pergat.

Simpliciter in nullo caſu licet reuelare confeſſionē.

Bernardus ſuper Cantica Sermone Tertio.

QVantum diſplicet regi impudentia peccatoris, tantum placet uerecundia con-

ſitentis,& epiſtola.14.Confeſſio igitur peccatoris eſt uita,iuſti gloria,& neceſſaria eſt peccatori, & iuſtum nihilominus decet &c.

Iſidorus libro primo.cap.12.

CONfeſſio ſanat confeſſio iuſtificat, confeſſio peccatis ueniam donat,confeſſio animam a morte liberat,confeſſio aperit paradiſum, confeſſio ſpem ſaluandi tribuit,omnis ſpes in confeſſione conſiſtit,in confeſſione locus miſericordię eſt. Nulla tam grauis eſt culpa,quę per confeſſionem non habeat ueniam:&c.

Leo Papa & habetur de pœni. Diſt.prima ſufficit.

SVfficit pœnitenti confeſſio,quæ præmiũ domino offertur,deinde ſacerdoti,qui pro delictis pœnitentium præcator accedit:&c.

Origenes ſuper Pſal.37.

TAntummodo circunſpice diligentius,cui debes confiteri peccatum tuum proba prius medicum,cui debeas cauſam langoris exponere, qui ſciat infirmari cum infirmitate &c. Et ut ita demum ſi quid ille dixerit,ſi quid conſilij dederit facias & ſequaris &c. De confeſſore idoneo querẽdo

Ex his igitur,& alijs quamplurimis tantorum uirorum ſcriptis,iterum concludo,quod ſi iſti ſummi theologiæ antiſtites,per multos annos (ut clare liquet)præceſſerunt Innocen.3.& concilium lateranum,ac omnes Eccleſiæ decreta, & decretales,necnon & Magiſtrum ſenten. Talia tamen ac tanta de ſacramentali confeſſione ſcripſerũt, itaq; auricularem confeſſionẽ,ante illos floruiſſe, quin immo ante omne ius humanum ſuper ipſa emanatum,confeſſionem introductam in uſuq; fuiſſe clariſſime conſtat,igitur tempore Apoſtolorum,

uel paulo post. Quare adhuc concludendum est, quod si ante omnes hos doctissimos patres, minime inuenitur ubi, quando, a quo, uel a quib. fuerit instituta, signum euidens est (ut supra repetitum est) ipsam a Christo fuisse institutam, ab Apostolis prædicatam, a tota quoque illa primitiua Ecclesia acceptatã. Nam ut habetur Act. 19.
Actu. 19 Multi credentium ueniebant confitentes, & anũtiantes actus suos: quare &c̃.

Obijciunt Lutherani de sacerdotib.

SEd forte aquilonares hæretici, his rationibus astricti cõcedent, quod omnes utriusque sexus tenentur sub præcepto confiteri peccata sua Sacerdotibus, sed non habentes aliam fugam dicent, quod omnes christiani sunt sacerdotes, ideo cuilibet Christiano absque ulla discrimine, potest quisquis sua confiteri peccata. Assumptum nituntur probare, nonnullis scripturarum dictis. Primo enim Petrus Apostolus, loquens de
1. Pet. 2. omnibus Christianis ait. Vos estis genus electum regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut uirtutes annuntietis eius. qui de tenebris uos uocauit, in admirabile lumen suum.

Item dilexit nos Christus, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum
Apoc. 5. & sacerdotes deo & patri suo &c̃.

Præterea Apostolus Paulus. In uno spiritu
1. Co. 12. omnes in unum corpus baptizati sumus, & omnes in uno spiritu potati sumus, ideo concludũt, nos omnes esse qualiter sacerdotes &c̃.

Reſponſio pro eccleſiaſticis ſacerdotibus.

CONcedimus, omnes Chriſti fideles eſſe ſacerdotes, eo tamen modo, quo ſunt reges, & ſancti, ſed ut clare conſtat, non omnes ſunt equaliter reges: ſicut illi, qui uere dicuntur reges, nec ſancti quemadmodum illi, qui ſunt in cœlo. Ita non omnes Chriſtiani ſunt taliter ſacerdotes, qualiter eccleſiaſtici præsbyteri, & ſacro chariſmate uncti, ſunt tamen (ut uerum fatear) omnes ueri Chriſti fideles ſpiritualiter reges, quia deus regnat in eis, per liberam charitatem, & ipſi per unctionem ſancti ſpiritus, regunt uires animæ, & ſenſus ſuos, regnabunt tandem in regno cœlorum. Pariter quoque dicuntur Sacerdotes ſpirituales, quia offerunt Deo fidem, & orationes, animamq; ac omnes corporis uires. Interdum autem ſemetipſos offerunt deo in holocauſtum: de quibus Apoſtolus. Obſecro uos fratres per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentem, ſanctam, deo placentem, rationabile obſequium. Iuxta illud Prophetæ. Holocauſtum deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum &c. Ro. 12. Pſal. 50.

Ecce qualiter omnes Chriſtiani ſunt ſpiritualiter ſacerdotes, & quid Deo offerre debent. Sed præter hoc ſacerdotiū internum, eſt unum aliud externum, in Eccleſia certis perſonis affixum, exempli cauſa. Quilibet fidelis eſt templum Dei, teſte Apoſto. Templum Dei eſtis uos ſanctum. At præter iſta templa eſt templum externum, certo loco affixum, in quo fideles cōgregantur. Nam ſequitur igitur ex authoritatibus allegatis, oēs Chriſti fideles eſſe ſacerdotes, de qui- 1. cor. 3.

bus loquimur in proposito, qui habeant authoritatem a Christo, uel ab Ecclesia, ligandi atq; soluendi. Et quibus tenearis confiteri peccata tua, & confirmatur Origenis authoritate.

Origenes super Leuiticum
Home. 9. cap. 16.

OMnes enim quicunq; unguento sacri charismatis delibuti sunt, Sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit Ecclesiam, Vos autem genus electum, regale sacerdotiū, gens sancta. Estis ergo genus sacerdotale, & ideo accedetis ad sancta, sed & unusquisque habet in se holocaustum suum, & holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat. Ego si renūtiem omnibus, quæ possideo, & tollam crucem meam, & sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare dei, aut si tradidero corpus meum, ut ardeam habens charitatem, & gloriam martyrij consequar, holocaustum meipsum obtuli ad altare dei. Si diligā fratres meos, ita ut animam meam ponam pro fratribus meis, si pro iustitia, si pro ueritate usq; ad mortem certauero, holocaustum obtuli ad altare dei. si membra mea ab omni concupiscentia carnis mortificauero, si mundus mihi crucifixus est, & ego mundo holocaustum obtuli ad altare dei, & ipse me hostiæ sacerdos efficior &c. Ecce hic Origenes perpulchre ostendit quo nā modo omnes fideles sacerdotes dicuntur.

2. ratio quod nō omnes christiani sunt sacerdotes. Item si omnes Christiani essent sacerdotes, eo modo quo hic loquimur, sequeretur eadem ratione, quod omnes Iudei fideles fuissent ueri Sacerdotes, consequens autem est falsum, & contra totum uetus testamentum quia tantum illi de Tribu Leui erant sacerdotes, consequentiā uero pro-

bo per uerba quæ dixit dñs ad filios Israel. Si au- Exo. 19.
dieritis uocem meã & custodieritis pactũ meũ
eritis mihi in peculium de cunctis populis, & in
regnum sacerdotale, & gens sancta. Hæc ad uni-
uersum Israel dicta sunt, igitur omnes illi erant sa
cerdotes, sed profecto reges, & sancti, ac sacerdo-
tes, eo modo quo supra dictum est.

Præterea. Non omnes Iudei, etiam uiri sanctis. 3. ratio e
erant sacerdotes, proprie loquendo, sed tantum tiam pro
Aaron & filij eius, a deo electi. ergo pari ratione, sacerdot.
non omnes christiani debẽt appellari sacerdotes, bus.
sed tantum illi qui a Christo fuerunt electi & eo
rum successores. Antecedens claret per totũ Deu-
toro. Leuiti. & librum Nũi.

Non habebunt sacerdotes & leuitæ, & omnes
qui de eodem tribu sunt partem & hereditatẽ cũ
reliquo populo Israel, quia sacrificia dñi, & obla- Deut. 18
tiones eius cõmedent, & nihil aliud accipient de
possessione fratrum suorum. Dominus enim ipse
est hereditas eorum, sicut locutus est illis.

Item accedent sacerdotes filij leui. quos elege-
rit dominus deus tuus, ut ministrent ei, & benedi Deut. 21.
cant in nomine eius, & ad uerbum eorum, omne
negotium pendet, & quicquid mundum, uel im-
mundum est ab illis iudicetur &c.

Rursus, Ne quis accedat alienigena, & qui non
est de semine Aaron, ad offerendũ incensum dño.
ne patiatur, sicut passus est Chore: &c. Nũi. 16.

Non redent caput nec barbã, neq; in carnibus
suis facient in scissuras, sancti erunt deo suo, & nõ
polluent nomen eius, incensum enim domini, &
panes dei sui offerent, & ideo sancti erunt: &c.

De phinees. Ecce do ei pacẽ federis mei: et erit tã
ipsi, q̃ semini ei⁹ pactũ sacerdotij sempiternũ &c.

Cõfirmatur ratio. Iccirco, omnes uolentes sibi usurpare sacerdotum ac leuitarum officium, & dignitatem (ut clare liquet in ueteri testamento) fuerunt asperrime puniti a deo. Nam Dathan, Chore, & Abiron,
Nume. 4. usurpantes sibi sacerdotale officium (sicut modo laici Lutherani) a terra absorti sunt descenderuntque uiui in infernum operti humo, & ducenti quinquaginta uiri eis consentientes, ab igne con
1. Reg. 6. sumpti sunt. Vnde Oza quoniam ultra suæ sortis conditionem manum archę dei ne caderet admouit, subita morte a domino percussus est.

2. Par. 26 Proinde Osias Rex, cum opus sacerdotale adolere, scilicet incensum super altare Thymiamatis præsumeret, increpatusque ab Azaria & reliquis sacerdotib. domini, non desisteret, lepra in fronte percussus est, mansitque leprosus usque in diem mortis suæ.

Exod. 8 2 Item legimus iussisse dominum, quod quando mouenda essent castra, filij Caleph, portarent uasa sanctuarij inuoluta, ab Aaron, et filijs eius, et non tangerent ea ne morerentur.

Cum igitur sacrificia ueteris testamenti figura essent ueri sacrificij legis gratiæ, pariter & sacerdotium illud, seu sacerdotes illi figurarent sacerdotes noui testamenti, ad præclariss. & honorabiliss. altari sacrificium deputatos, ad offerendum sacratiss. christi corpus: et sanguinem: sub specieb. panis & uini, illique erant tantum electi de Tribu Leui, ad illa figuratiua sacrificia, punitique insuper erant asperrimæ usurpantes sibi leuitarum honorem, ac sacerdotalem dignitatem. Ergo quãto magis sacerdotes christi, offerentes uerum sacrificium, & immaculatam hostiam ubi latet christus uerus Messias, redemptor noster, ue-

rius deus & homo. Debent huiusmodi sacerdotes esse præalijs electi, & uncti charismate sancto ab Episcopo, prius diligenter examinati, inde ad tam præclarum officium ordinati, uelut ueri Apostolorum, & discipulorum christi successores, ergo non omnes laici christiani erunt sacerdotes.

Hinc Apostolus Paulus ait. Omnis namque Pontifex ex hominib. assumptus est, pro hominib. constituitur, in his quæ sunt ad deum ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Et infra subdit nec quisquam sumat sibi honorem, sed qui uocatur a deo tanquam Aaron, sic christus non semetipsum clarificauit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum filius meus es tu, ego hodie genui te, sicut & in alio loco dicit. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. Ecce quam clare concluditur, non omnes christi fideles esse sacerdotes, & quemadmodum lex uetus prohibebat omnes alios a sacerdotibus tangere archam dei & uasa sanctuarij. Magis autem usurpare sibi sacerdotale officium, propter quod multi merito fuerunt puniti (ut dictum est) Ita nunc canonicis sanctionibus iustissime ac sanctissime prohibitum est laicos manibus tangere, res sacras puta calicem, corporale, hostiam consecratam, & huiusmodi, ut habetur Dist. 23. cap. sacratas, & de consecratione Dist. prima. c. in sancta sede. & c. uestimenta. Non debent igitur huiusmodi sacra contrectari, aut offerri nisi a sacratis hominibus. ne ultio quæ Balthasar Regem percussit, super hoc transgredientes ueniat. Minus autem debent laici Chri-

Hebre. 5.
Psal. 2.
Psal. 109
Daniel. 5.

ſtiani uſurpare ſibi ſacerdotale officium, ne maiori pœna puniantur quam Datan Chore, & Abiron, & alij, de quibus ſupra, & ſic patet ratio.

4. per cō ſecratis ſacerdoti bus. ratio

Quarto principaliter inſto. Aſcendens Ieſus in montem, uocauit ad ſe, quos uoluit ipſe, & uenerunt ad eum: fecit autem ut eſſent duodecim cū illo, ut mitteret eos ad predicandum euangelium. Poſt hæc deſignauit dominus, & alios ſeptuaginta duos, miſitq́ illos binos ante faciem ſuam. Claret igitur, duodecim fuiſſe Apoſtolos, & ſeptuaginta diſcipulos, illis Epiſcopi, iſtis ſacerdotes ſuccedunt (ut docent Augu. Hiero. & uenerabilis Beda) Erant quippe baptizati Apoſtoli, ſed non erant ſacerdotes, niſi cum in cena creauit eos dominus Sacerdotes, dans eis conſecrandi poteſtatem corpus Chriſti uerum. Et poſt reſurrectionem, authoritatem abſoluendi a peccatis (ut oſtēſum eſt ſupra) Et ſignum ſenſibile fuit in imponendis manib. ſuper illos: contulit quoque eis gratiam dandi ſpiritum ſanctum.

Luc. 10.

Proinde Apoſtoli ex authoritate ac poteſtate eis a Chriſto conceſſa, ordinauerunt diaconos, p̄ſbiteros, Epiſcopos, uelut eorum ſucceſſores, ut euidenter liquet in actib. Apoſtolorum, & in pleriſq́ locis Epiſtolarum Pauli, Igitur diſtincti ſunt ſacerdotes conſecrati, ab alijs Chriſti fidelibus, ut conſtat, quoniam legimus diaconos menſarum, & uiduarum ſeptem ab Apoſtolis inſtitutos inter quos Stephanus, et Philippus indefeſſo labore uerbum dei prædicabant, multi quoq́ ad eorum prędicationem conuertebātur, ipſe enim Philippus diaconus ſamaritanos conuertit. Diaconos autem altaris, qui ordinati erant ad oran

Actuū. 6.

dum

dum,& prædicandum,iungit Apoſto.Pau. Epi- Philip.1.
ſcopis dicens. Omnib. ſanctis in Chriſto Ieſu,
qui ſunt Philippis,cum Epiſcopis, & Diaconi-
bus:& cætera.

Præterea idem Apoſto.ad Thimo.deſcribit 1.Thi.3.
Epiſcopum dicens.Si quis Epiſcopatum deſide
rat,bonum opus deſiderat.Oportet enim Epiſco
pum irreprehenſibilem eſſe,unius uxoris uirum,
ſobrium,ornatum,prudentem,pudicum,hoſpita
lem,doctorem,non uinolentum, non percuſſo-
rem,non litigioſum, non cupidum, ſed mode-
ſtum &c. Quo deſcripto, deſcribit Diaconos
quos ſimiliter oportet eſſe pudicos non bilin-
gues,non multo uino deditos,non turpe lucrum
ſectantes,habentes miſterium fidei in conſcien-
tia pura.Habes igitur hæretice hic in Apoſtolo
manifeſtam diſcretionem inter Epiſcopos, &
Diaconos,Diſcretio ergo ordinum & miniſtro
rum in Eccleſia ſolidum habet fundamentum in
ſcriptura ſacra,de quib.etiam habetur in decre-
tis.diſt.21.c.cleros Doctores quoq; diſt.24.4.dif
fuſſe loquuntur una cum magiſtro ſententiarum

Item adhuc clarius,dixit ſpiritus.s. ſegrega te
mihi Saulum,& Barnabam,in opus ad quod aſ- Actu.13
ſumpſi eos,tunc Apoſtoli ieiunantes, & orantes
imponẽteſq; eis manus dimiſerunt illos ecce mo
dus ordinandi.

Rurſus Apoſtolus Pau.loquens cum diſcipu-
lis ſuis,in eius diſceſſu ait. Attendite uobis, & Actu.20.
uniuerſo gregi in quo uos ſpiritus.s. poſuit Epi-
ſcopos ad regendum eccleſiam dei,quam acqui-
ſiuit ſanguine ſuo.Ecce uocat cõdiſcipulos Epi-
ſcopos:& cætera. 1.Thi.4

Amplius ille idem, alloquitur Timoth. in-

1.Thi. 4. quiens.Noli negligere gratiam quæ in te est,quę
data est tibi, per prophetiam cum impositione
manum pręsbiteri.Hæc meditare,& in his te exer
1.Thi.5. ce &cætera.

Deinde infra cap.5.subdit, qui bene præsunt
præsbiteri duplici honore digni habeantur,maxi
Deut.25. me qui laborāt in uerbo:et doctrina .Dicit enim
1.Cor.9. scriptura.Non alligabis os boui triturāti, Et di-
gnus est operarius mercede sua.Aduersus præsbi
terum accusationem noli recipere, nisi sub duo-
bus aut tribus testib.Peccantes coram oībus,ar
gue ut & cæteri timorem habeant. Ecce officiū
dignissimū Sacerdotū,tum maxime concionato
rum.Et paulo post subgiungit.Manus cito nemi
ni imposueris,nec cōmunicaueris peccatis alie-
nis.Habebat igitur Thimo.authoritatem impo
nendi manus,non siquidem a Christo immedia
Titi pri- tæ sed ab Apostolis.
mo Proinde ille idem ad Titum scribens ait. Hu-
ius rei gratia reliqui te Crete, ut ea quæ desunt
corrigas.& constituas per ciuitates præsbiteros:
sicut & ego dispositui tibi &c. Ecce qualiter Ti-
tos habuit authoritatem a Paulo ordinandi præ-
sbiteros.igitur &c.Thimotheus & Titus fuerūt
Episcopi ordinati ab Apostolis qui et ipsi habue
runt potestatem alios ordinandi &c.

Item ad Thesa.scribens Apostolus inquit. Ro
1.Thes.5 gamus uos fratres ut cognoscatis eos, qui labo-
rant inter uos,& qui p̄sunt uobis in domino, &
admonent uos, ut habeatis illos in summo pre
cio &c.

De Thimotheo etiam scribens ad Philip.ait.
Philip.2. Et huiusmodi in honore habetote,igitur nō om-
nes christiani sunt sacerdotes.

Deniq; Petrus Apostolus hortatur Pastores Ecclesiæ dicens. Pascite, qui in uobis est gregem dei, & Paulo post subdit. Cum autem apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam. Ecce discrimen inter Pastores, & greges, inter Episcopos, sacerdotes, & laicos. 1.Petr.5

Dionysius insuper sancti Pauli discipulus.c.5 cœlestis hierar, prosequitur ritum Apostolorum in consecrandis Episcopis præsbyteris & diaconibus.

Ignatius quoq; discipulus sancti Ioannis euāgelistæ ad Trallianos, extollit dignitatem Episcoporum, præsbyterorum, & Diaconorū. Hoc idem docuit per epistolam Smyrnem, & ad Anthiocenses inquit. Saluto sanctum præsbyterum uestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto subdiaconos, lectores, cantores, hostiarios, laborantes, exhorcistas, atq; confessores. Claret igitur euidenter, tempore Apostolorum, fuisse omnes huiusmodi ordines.

Sed quoniam de his prius locutus est eximius doctor Ioannes Echius, in tractatu de ordinis sacramento. Ideo tam in his quam in omnibus aliis præcedentibus ac sequentibus nostris dictis, ubi forte tanguntur aduersus moderniores hæreticos ea quæ prius ab eo tacta fuere, ei uelut patri meo collendissimo, merito debetur primus honor. Ex omnibus igitur supradictis scripturarum authoritatibus colligitur quod Christus elegit tantum duodecim Apostolos, ac septuaginta duos discipulos, quos ordinauit, & consecrauit in Episcopos, & sacerdotes, quibus etiam Laus ioā. Echii. Omniū superiorum dictorum collectio

dedit quamplures potestates, de quibus suo loco dicetur. inter quas fuit potestas dimittendi & retinendi peccata, quare constituit eos iudices omnium peccatorum. Illi autem alios Episcopos, p̄sbiteros, & Diaconos ordinarunt, qui et ipsi eandem authoritatem habuerunt alios ordinandi, & sic successiue, & gradatim usq; ad tempus praesens, & deinceps usq; ad finem mundi, ex quibus sequitur haec secunda conclusio.

OMnes Christianos esse sacerdotes habentes authoritatem remittendi ac retinendi peccata, ex scripturarum testimonijs negare compellimur. Sed illi tantum qui ab Episcopo sunt consecrati, electi, & ordinati, ut iudices peccatorum, quibus diuino pręcepto, quilibet peccator, sua tenetur confiteri peccata.

Haec conclusio contra falsa Lutheranorum dogmata ex supradictis est luce clarior ideo nulla alia indiget probatione &c̄.

DE POENITENTIE SACRAMENTO septima disputatio.

De poenitentia interiori.

DVplicem esse poenitentiā scripturarum ueritas attestatur, interiorem. s. & exteriorem. Pęnitentia namq; interior quae est principalior & magis necessaria ē detestatio uel displicentia peccati commissi, quod idem est uelle non peccasse, uelleq; punire pecca-

tum cum firmo non amplius peccandi proposito,& hæc pœnitentia non fit per oculorum lachrimas:aut corporis maciem,uel per ieiunium, aut elemosynas, seu orationes.Nec demum per cæteras exteriores corporis operationes,quæ potius fructus pœnitẽtiæ quam ipsa pœnitẽtia merito appellari debent.Sed huiusmodi interior & uera pœnitẽtia fit per solam ac ueracem uoluntatis immutationem de malo in bonum, necnon per renouationem spiritus, de qua Apostolus ad Ephe.loquitur dicens. Deponite uos secundum pristinam conuersationem ueterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris .i. hominem secundum carnem uiuentem et sequentem opera carnis.Renouamini autem spiritu mẽtis uestræ,et induite nouum hominem qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis.Ille nempe nouus appellatur homo qui secundum spiritum uiuit secundumq; dei uoluntatem operatur.Talis enim renouatio & noui indutio uera & propria dicitur pœnitentia. de qua etiam clarius idem Apostolus post pauca subdit dicens.Qui furabatur,iam non furetur, qui mendacia loquebatur,non amplius loquatur, & sic de alijs quasi uelit dicere,Qui uere uult pœnitere deponat oĩa opera mala acquirendo bona etc̃. Eph4.c4.

Præterea idem Apostolus spiritu clariori de eadem pœnitentia Roma.scribit dicens.Scientes quia hora est iam nos de somno .s.peccati surgere.Nunc enim propior est nostra salus quã cum credidimus.Nox præcessit,dies autem appropinquauit,& inde concludit.Abijciamus ergo opera tenebrarum.i.dæmonum & peccatorum et induamur arma lucis.s.fidei,spei,& charitatis ac cę Ro.13.

terarum uirtutum.

2.Cor.7. Proinde ad Corinth. inquit. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei, & iterum ad Ephesi. ait. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasfemia tollatur a uobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donãtes inuicem sicut & deus in Christo donauit uobis. Illum igitur uere poenitet qui proponit in mente sua auertere uoluntatem ab omni malitia & peccato, cupit quoque adherere deo & omni bono, ex quibus euidenter constat quemlibet peccatorem posse agere poenitentiam de omnibus suis erratis fere in uno instãti, mererigꝫ omnium delictorum remissionem, ac dei acquirere gratiam.

Ephe.4.

De huiusmodi autem interiori poenitentia pulcherrime & diffuse loquitur Ezechiel propheta qui semel alloquens deum motus quadam ineuitabili curiositate quaesiuit ab eo non paruam difficultatem dicens. Si homo quispiam iustus per aliquod tempus uiuens in iustitia sua inde cecide rit in peccato, in illo perseuerans per aliquod tem pus, postmodum uero ad se reuersus egerit poenitentiam de peccato suo. Quid enim mi o domine iustissime, facies homini illi? cui respondit dominus. Si impius egerit poenitentiam de peccatis suis (secundum illam poenitentiam interiorem de qua paulo ante locuti sumus) feceritqꝫ iudicium & iustitiam. Facere namqꝫ iudicium est seipsum accusare cognoscereqꝫ omnia mala esse ab ipso. Facere autẽ iustitiam, est deum iustificare quod idem est nullum malum agnoscere a deo esse, in de considerí deo, cognoscereue omnia bona esse

Ezec.18.

ab illo. Si igitur inquit dominus, impius hæc fecerit, tria ei pulcherrima dona elargiri dignabor. Primũ enim eo quod prius mortuus erat in peccatis. nã anima quæ peccauerit ipsa morietur, do nabo ei uitam spiritualem, qm̃ uita uiuet. s. per acquisitam grãm, & nõ morietur, uidelicet æternaliter. Secũdũ est qđ oĩum iniquitatum eius quas operatus est, nõ recordabor, ei oĩum delictorꝝ remissionem elargiendo, & hoc quippe maximum est donum, teste Propheta. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorꝝ tecta sunt peccata. Beatus uir cui non imputauit dñs peccatum. Tertiũ uero eo quod iã amiserat iustitiã per letale crimẽ ac cętera opera bona, illa siquidẽ ei oĩa restituam, & ideo subdit. in iustitia autẽ sua quã operatus ẽ, scilicet dum erat in grã ante peccatũ (uiuet.) Hæc est enim illa sanctissima interior et uirtuosa pœnitentia quã prædicabat Ioannes in deserto dicens. Pœnitẽtiã agite appropinquabit enim regnũ cœlorꝝ, per quã fit remissio oĩum peccatorꝝ quæ etiã alio nomine contritio solet appellari, quæ & insuper ante auricularem ac sacramẽtalem cõfessionẽ pręsupponit semper. His igitur uisis sequitur. Psal. 31. Matth. 3. &.4.

Conclusio prima.

ARbitramur interiorem pœnitentiam necessario opus esse cuilibet adulto in peccato mortali existenti, ut deleatur letale crimen diuinaq; iustificetur gratia, cuius iustificatio absq; usu liberi arbitrij bono, minime assequi potest.

Prima hæc conclusionis pars scripturarum testimonijs sic ostenditur. Ait enim sapiens. Ne tardes conuerti ad dominum & ne defferas de die in diem. subito enim uenit ira illius, & in tempore uindictę disperdet te. Ecclesi. 5

Rursum ille idem. Conuertere ad dominum,
Eccl.17. & relinque peccata tua, præcare ante faciem do
mini & minue offendicula, reuertere ad dominũ,
& auertere ab iniustitia tua &c.
Tob.13 Item Tobias. Conuertimini itaque peccatores
& facite iustitiam coram domino, credentes quod
faciat uobiscum misericordiam suam.
Esaie.30 Insuper Esaias. Si reuertamini & quiescatis sal
Sapiẽ.xi. ui eritis, Sapiens quoque. Misereris omnium deus
quia omnia potest & dissimulas peccata homi-
num propter pœnitentiam.
Præterea Saluator loquens de peccatorib. ait.
Luc.13. Nisi pœnitẽtiam egeritis omnes simul peribitis.
Marci.1. Et alibi. Pœnitemini & credite euangelio.
Actuũ.3 Item Pœnitemini & conuertimini ut delean-
Apoca.2 tur peccata uestra. Et Ioannes in Apoc. Memento
unde excideris & age pœnitentiam &c.
Denique a pœnitentia (euangelista teste (ince-
Mat.3.4. pit prædicatio Christi, Ioannis, & Apostolo-
Luc.3. rum, clamabat nanque ille præcursor in deserto.
Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnũ
cœlorum. Et iterum facite ergo fructum dignum
Psal.58. pœnitentiæ, iccirco Augustinus super illud Psal-
Augusti. mi. Non miserearis omnibus qui operantur ini-
quitatem ait. Omnino nulla peccata impunita
Deus relinquit. Iniquitas enim parua magnitu-
dine si punietur necesse est ab ipso homine pœni-
tente, aut a deo uindicante, quam ob rem Prophe
Psal.36 ta inquit. Dixi confitebor aduersum me iniu-
stitiam meam domino & tu remisisti iniquita-
tem peccati mei.
Secunda pars conclusionis, scilicet quod ad
hominis iustificationem necessario ante requiri-
tur bonus usus liberi arbitrij, nimis aduersatur

modernioribus hæreticis, nihilominus eius ueritatem tum rationibus, tum utriusq; testamenti authoritatibus conabimur ostendere.

Primo enim ut clare liquet iustificatio impij est remissio peccati. Peccatum autem non remittitur quandiu uoluntas mala manet in peccatore, ideo necesse est uoluntatem malam ab eo recedere. Et sic displicere ei quod prius placebat, in qua displicentia consistit contritionis dolor, ut autem discedat prior uoluntas mala sine cuius discessu non iustificatur impius necessario requiritur motus liberi arbitrij bonus, scilicet de malo in bonum de nole in uele, & de uele in nole igitur: &c. Prima ratio.

Secundo ad impij iustificationem necessaria est gratiæ infusio. Ad gratiæ autem infusionem necesse est subiectum præparari, non enim inducitur forma in indispositum subiectum, quare consequens est subiectum disponi ad gratiam, per quam expellitur peccatum, & licet hoc fieri posset a solo deo, ante requirit tamen etiam aliquid in nobis, iuxta illud quod ait August. Qui creauit te sine te non iustificabit te sine te, id uero quod a nobis prærequirit Deus, nihil aliud est quam opus liberæ uoluntatis respectu peccati prohibentis gratiæ infusionem dicente Apostolo, Surge qui dormis, & exurge a mortuis & illuminabit te Christus. Huiusmodi autem resurrectio fit per mortalium displicētiam peccatorum. post somnum marcessentis corporis in eisdem, quæ sine motu liberi arbitrij bono fieri nequit ideo: &c. 2. Ratio.

Tertio sicut iustificare non est nisi dei uolentis ita etiam Deus non dat eam nisi uolenti, dum 3. Ratio.

modo sit in statu ut cōsentire & dissentire possit, uele autem consentire, motus est liberi arbi. bonus, igitur huiusmodi motus necessarius est ad impij iustificationem.

Quarto hoc idem scripturarum authorib.
4.ratio. ostenditur ait enim dominus per Zachariam
zacha. 1. lacobi. 3. prophetam. Conuertimini ad me & ego conuertar ad uos, cui fauet illud quod Iacobus ait. Appropinquabit uobis. Appropinquamus autem Deo non pedibus sed uoluntate & cordis amore.

Præterea idem dominus per Hieremiam inquit. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui ut facerem ei, & paulo post, si fecerit malum in ocu-
Hiere. 18 lis meis ut non audiat uocem meam, pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei, certe huiusmodi Dei uerba non diriguntur nisi ad hominem habentem liberum arbi. tam ad bonum quam ad malum & contra.

Rursus idem per eūdem ait. Reuertimini unusquisque a uia sua mala & a pessimis cogitationi-
Hiere. 25 bus uestris, & habitabitis in terra quam dedit dominus uobis & patribus uestris a seculo & usque in seculum.

Proinde etiam dominus per Ezechielem cla-
Ezech. 18 mat. Si impius egerit pœnitētiā de peccatis suis, ut supra ostensum est. Et infra. Nolo mortem impij, sed ut conuertatur impius a uia & uiuat. Con-
Ezech. 33 uertimini igitur a uijs uestris pessimis. Alia etiā quamplura possent adduci scripturarum testimonia, sed hæc sufficiant. Ex quibus aduersus Luthe

ranos ita fortiter argumentor. Aut Deus in his authoritatib. supra allegatis loquitur ad istos aut ad peccatores existentes in peccato mortali. Non primum quoniam non est necesse ut iusti conuertantur a uijs malis.

Ideo secundum dicendum est & sic peccatores habent libertatem se conuertendi de malo in bonum, possuntque habere bonum motum in Deum detestando peccatum quare libertatem se præparandi ad gratiam, & per consequens peccatores possunt facere quod in se est (quod hi hæretici turpiter negant) & si dicas Deus præuenit eos gratia sua quero tunc de illa gratia uel iustificat, uel non, si sic, ergo prius sunt iustificati antequam conuertantur, si non, ergo ipsi peccatores de se possunt conuerti, & non nisi per bonum usum liberi arbi. ergo ille necessarius est, (stante semper tamen generali influentia Dei) qua uocat omnes homines ad pœnitentiam. Non negent igitur amplius Lutherani peccatores posse facere, quod in se est, seque ad gratiam recipiendam disponere ex eorum libera uoluntate, alioqui omnes scripturarum codices, ac Dei exhortationes, non minus quam authoritates superius allegate false diiudicarentur.

Optima in Lutheranos ratio.

Quinto secundum generalem Dei ordinationem non possibile aliquem adultum a peccatis liberari sine actu amoris. Nam quemadmodum in omni peccato fit auersio a Deo ad creaturam plus Deo dilectam, propter cuius dilectionem diuinum præceptum contemnitur, ita in conuersione necesse est se auertere a creatura & peccato ꝑpter deū, pro cuius amore crea-

Ratio. 5.

tura contemnitur, ut conuersio ex opposito correspondeat auersioni & conuertere se ad ipsum deū super omnia diligendum.

Ex Aug. concluditur propositum. Propter hoc enim August. 14. de ciui. dei. cap. ulti. hos duos amores tanquam radices duarum ciuitatum iustorum, scilicet & reproborum posuit, illius amorem dei usq; ad contemptum sui, & istius amorem sui usq; ad contemptum dei, unde necessario sequitur quod in iustificatione impij relinquatur amor sui & assumatur amor dei, & per consequens clarissime constat ad impij iustificationem necessario requiri bonum motum liberi arbi. in deum propter amorem sui: &c.

Cōfirmatur ratio. Ro. 6. Et hoc idem confirmat Apostolus ad Rom. d. Humanum dico uobis propter infirmitatem carnis uestræ, sicut exhibuistis membra uestra seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatem ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem, quod rectius & uerius intelligitur de membris interiorib. intellectu, scilicet & uoluntate quibus præcipue seruiendum est iustitiæ, qui Christus est, sicut ergo illa membra auersa sunt a deo ad iniquitatem in perpetrando mortale crimen, ita conuertenda sunt ad deum. Hæc autem auersio fit & conuersio contrarijs actibus intellectus, & libere uoluntatis, igitur nulla contritio seu interior pœnitentia est sine libero arbi.

Ratio. 6. Sexto tres pœnitentiæ partes communiter assignantur uidelicet contritio, confessio, & satisfactio. Quemadmodum ergo contritio & satisfactio non sufficiunt sine confessione in actu (ut in præcedenti tractatu ostensum est) ita nec confessio & satisfactio sine contritione in uoto. At ubi est uotum conterendi, ibi est contritio, & ubi

est contritio, ibi est nole peccasse, & uele operari bonum, igitur huiusmodi actus eliciti sunt in plena facultate uoluntatis: Quare nulla est contritio seu interior pœnitentia absq; usu liberi arbi. bono.

Septimo ait Ioan. Apostolus. Qui non diligit manet in morte, ergo sine dilectione Dei nemo suscitatur a morte, nullusq; sine dei amore consequitur indulgentiam sine qua etiam nemo inuenit gratiam, quod etiam liquet per illud quod Christus de peccatrice ait. Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum. Dilectio autem est actus libere uoluntatis igitur &c. Ratio. 7. 1. Ioan. 3 Luc. 7.

Ex his ergo rationibus & scripturarum testimoniis manifestissime claret aduersus falsa Luthera. scripta. Nullam contritionem seu interiorem pœnitentiam esse sine libero arbi. quæ quidem interior pœnitentia, cum sit necessaria cuilibet adulto existenti in peccato mortali, ut iustificetur, eius iustificatio absque usu liberi arbitrij bono minime acquiri potest, quare pœnitētia interior quæ fit per cordis contritionem aperte ostendit liberum arbi. necessario dari. &c. Ex hi. 7. ratiōibus satis sufficienter concludi libe. arbi.

De exteriori pœnitentia.

POenitentia exterior, ut diffinit Ambro. est mala præterita plangere, & plangendo iterum non committere, de qua dominus per Iohelem prophetam ait. Conuertimini ad me in toto corde uestro in ieiunio, fletu, & planctu, & scindite corda uestra & non uestimenta uestra. Apostolus quoq; inquit iccirco exhibeamus nos sicut dei ministros in ieiunijs, uigilijs, & castitate, & idem ad Roma. Non in comessationib. & ebrietatibus non in cubilib. & impudicitijs, sed Ambro. Iohelis. 2 2. Cor. 6. Ro. 13.

non in cubilib. & impudicitijs sed induimini dominum nostrum Iesum Christum.

Consistit igitur huiusmodi exterior pœnitentia in exteriori corporis cruciatu, in ieiunio, fletu, oratione. & elemosyna uelut illius primæ pœnitentiæ fructus, de qua Ioannes clamans in deserto ait. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Talis aũt exterior pœnitentia præxigit primam interiorem s. cordis contritionẽ, quæ est institutio nouæ uitæ quemadmodum opera meritoria exigũt fidẽ, pariter, & gratiam. Hæc est enim illa pœnitẽtia de qua dominus, Si clausero cœlum et pluuiam non fluxerit & mandauero locustæ ut deuorent terrã, & miserim pestilentiam in populum meum conuersus autem populus deprecatusq; me fuerit & egerit pœnitentiam a uijs suis pessimis ego exaudiam illum de cœlo, &c.

Matth. 3.
2. Paral. 7

De exteriori pœnitentia uera.

Quid sit uere peni tere

HAnc insuper exteriorem pœnitentiã in scripturis duplicẽ reperiri fatemur, uerã. s. & falsam pœnitentia. n. exterior uera est quæ presupponit aliã primã interiorem, & hæc siqdẽ modo illũ uere pœnitet, quẽ non tantum ore & opẽ, sed & corde pœnitet, quẽadmodum Dauid qui cum adulterium simul & homicidium perpetrasset, redargutusq; a Propheta Natham dixit. Peccaui domino, quæ quidem uerba ita fuerũt ex magna cordis contritione prolata, quod meruit audire, dominus trãstulit peccatum tuum, & paulo post cum ille idem magna afflatus superbia, mãdasset numerare populum suum. Qua propter misisset pestilentiam dominus in Israel per tres dies secundum quod ipse elegerat, uidens angelum ce

2. Re. 12.
2. Re. 24

dentem populum clamauit ad dominum & dixit. Ego sum qui peccaui & iniquæ egi, isti autem oues sunt, quid fecerũt? Vertatur obsecro furor tuus contra me & contra domum patris mei & ita fructum pœnitentiæ dignum egit, quo placatus fuit deus.

Achab Rex israel sceleratissimus simili modo pœnituit, qui cooperuit carnem suam cilicio, ieiunauit & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite: & ideo mutata est pœna sua quam meruit. Sic Manasses Rex Iuda uinctus cathenis & in Babiloniem ductus egit pœnitentiam ualde coram domino & reduxit eum dominus in Hierusalem in regnum suum. 3.Re.21 2Para.33

Præterea audita terribili potentia Olofernis, sacerdotes induerunt se cilicijs & ex toto corde omnes orabant dominum ut uisitaret populum suum. ipsa autem Iudith habens super lumbos suos cilicium, ieiunauit omnib. dieb. suis præter sabbata & neomenia & festa domus Israel. Iudith.4 &.8.

Proinde Iob quamuis esset iustus ac timens deum & recedens a malo tamen dicebat ego pœnitentiam ago in fauila & cinere. Iob.42.

Ninuitę insuper ad prędicationem Ione induerunt saccos a minore usque ad maiorem, & prædicauerunt ieiunium egeruntque pœnitentiam. Ione.3.

Denique appropinquant exercitu Timoth. Machabeus, & qui cum illo erant deprecabantur dominum capita terra aspergentes, lumbosq; cilicijs præcincti, ad altaris crepitudinem prouoluti, ut sibi esset propitius & inimicis eorum inimicus. Istos enim omnes uere & non false pœnituerunt &c. 2.Mac.10

Quãplura etiã exẽpla de huiusmodi exteriori.

pęnitentia uera habemus in noua lege.Nam Ioã.
baptista sanctificatus ante quam natus uitam du
xit austeram de quo Christus ipse uenit non mã
Mat. 11. ducans neq; bibens.Liquet etiam de Magdale-
Luc. 7. Mat. 26. na,de Petro Christum negante,& alijs ut in acti
Actu. 2. bus habetur Apostolorum.

De exteriori pœnitentia falsa.

ALia autem est pœnitentia exterior falsa,quæ fit tantum modo per actus exteriores absq; ulla cordis contritione & sine firmo proposito dimittendi peccata,& hæc proprie hipocrisis est uana,falsa,ficta,& deceptoria presentia, inimica deo & periculosa ualde,sic quippe false pœnitet hominem cum tantum ore,lachrimis,& operib. exteriorib.sed non corde pœnitet. Et hoc siquidem modo pœnituit Saulem qui dixit ad Samuelem.Peccaui quoniam præuaricatus sum sermo
1. Re. 15 nem dei sed nunc porta quæso peccatum meum, & reuertere mecum ut adorem deum. Nunq; tamen pepercit ei dominus.Quinimmo subiungit Samuel dicens.Porro triumphator in Israel non parcet,et pęnitudine non flectetur.Neq; enim est homo ut agat pœnitentiam &c.

At hic merito oritur quæstio. Cur nam deus
Curiosus difficultas. pepercit Dauidi & non Sauli?ambo enim erant reges,ambo a deo electi,ambo prophete, ambo peccauerunt, ambo etiam ueniam postularunt maxima cum lachrimarum copia. Cur igitur dimisit deus peccatum Dauid, & non Sauli? qui forte minus peccauerat?Sed ad dubium de facili respondetur,quoniam pœnitētia Dauid istam exterior quam interior uera fuit. Pœnituit nam que primo corde,deinde ore & opere.Illa autem

Saul

Saulis fuit pœnitentia exterior falsa: quoniam tã tum ore & non corde pœnituit, ut claret in sequẽ ti cap. Cum enim Samuel lugeret Saulẽ dixit dominus ad eum usquequo tu luges Saulem ꝗ cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel, et paulo post subdit. Homo enim uidet quæ apparent deus autem intuetur cor, quasi uelit dicere: homo respicit pœnitentiam exteriorem deus autem intuetur cor, hoc est cordis contritionem. Ex quib. patet quod Saul non doluit corde, ideo non pepercit ei dominus. Dauid autem eo quod ingemuit corde potius quam ore, meruit exaudiri.

Falsa itidem Pharaonis pœnitentia fuit cum dixit. Peccauit etiam nunc, dominus iustus, & ego & populus meus impij. Exodi. 9.

Sic falso pœnituit Antiochum pariter & Esau & quamplures alij non inuenerunt pœnitentiæ locum, tam & si cum lachrimis quæsierunt, iccirco Baptista præcursor uiriliter aduersus multos pharisæorum & saduceorum qui fingentes pœnitentiam ueniebant ad baptismum suum clamabat dicens. Facite fructus dignos pœnitentiæ, hoc est secundum cordis contritionem. 2. Mac. 5. Matth. 3

Falsa denique sunt omnia opera exteriora, tam fidelium quam infidelium, etiam si sint moraliter bona nisi finaliter fuerint ordinata in deũ tãquam in ultimum finem pariterque regulata ab interiori fide ac cordis uirtute quam deus principaliter intuetur.

Falsa ideo fuit uirtus abstinentiæ in Euripide philosopho qui ut philosophiæ incumberet abstinuit a carnibus et ab omnibus coctis. At uera fuit abstinentiæ uirtus in Daniele et sociis eius renuentibus comedere edulia regis Nabuchodono Daniel. 1.

ſoris,potius autem crudis leguminibus ſe paſcẽ-tibus,qua de re omnib. philoſophis ſapientiores effecti ſunt.

Falſa fuit uirtus caſtitatis in Tullio qui ſororẽ Hircij principis, uxorem accipere renuit exiſti-mans ſe non poſſe uxori & philoſophiæ pariter operam dare. Vera autem fuit Ioan.Euange.caſti
Ioan. 2. tatis uirtus qui uirgo uocatus a domino uirgo in æuum permanſit,& ueram Philoſophiam obti-nuit dum ſupra pectus domini recumbens ſecreta cœleſtia penetrauit.

Falſa fuit uirtus contemplationis Thaletis Mileſij qui oculos ita fixos habebat ad ſidera quod ubi poneret pedes interdum obliuiſcebatur, ſed
Pſal.122. uera contemplatio Dauid is qui ait. Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. Et alibi, oculi
Pſal.24. mei ſemper ad dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.

Falſa uirtus patientiæ in Socrate, qui clamorẽ Xantipis uxoris ſuæ iniuriaſq;, improperia, atq; improperia, atq; conuitia & contumelias ſuſti-nuit,etiam aquæ ſuper caput effuſionem,propter exercitium patientiæ tollerauit. At uera uirtus pa
Iob.1. tientię in Iob, qui poſt omnia mala qua equo animo tolerauit non peccauit labijs ſuis, potius autem aiebat,ſicut domino placet,ita factum eſt, ſit nomen domini benedictum &c.

Falſa uirtus paupertatis in Socrate, qui omnia bona temporalia contempſit,ſimul & diſcipulo-rum Pitagore,qui iuſſu magiſtri ſui in comuni ui uebant,non habentes aliquod proprium, inuicẽ que ſe diligebunt. Vera autem fuit uirtus pauper
Matth.8. tatis fuit in Chriſto,qui ait. Vulpes foueas ha-bent & uolucres cœli nidos, filius autem homi-

nis non habet ubi caput suum reclinet,& in disci pulis eius qui dixerunt.Ecce nos reliquimus om. nia & secuti sumus te. Matth.19.

Falsa sapientia Platonis, qui amore Philoso- phiæ per mundum peregrinabatur,pro qua etiã capi & uenundari a piratis passus est, teste Hiero ny.in Epistola ad Paulinum.Sed uera fuit sapien tia Pauli,qui Christi amore ingressus in Sinago gas:prædicabat Iudeis Iesum,quoniam hic est fi lius dei,circuibatq; omnes Ecclesias maximas cum periculis etiam latronum. Act.9. 2.cor.11

Falsa fuit uirtus pietatis, qua Pitacus interfe ctorem proprij filij absoluit a morte asserens.In dulgentiam potiorem ac fortiorem esse uiudicta. At uera uirtus pietatis fuit in Ioseph, qui ꝓprios fratres sui ipsius uenditores,non solum absoluit & ditauit,uerum etiam cum fletu consolatus est dicens.Nolite timere pro salute enim uestra misit me dominus ante uos. Gen.45.

Falsa uirtus constantiæ pariter & iustitiæ in Torquato,quia amore reipublice proprium fi lium uictorem interfecit.

Similiter falsa fuit uirtus constantiæ & iusti- tiæ in Bruto, qui compericns duos filios in con spiratione aduersus reipublicæ libertatem,in con spectu suo ad palum ligatos uirgis mandauit ce di,& postmodum decollari, cuius supplicij filio rum ipse pater erat spectator, nullius doloris si gnum ostendens.

Vera autem fuit uirtus constantiæ Abraæ, cum ad mandatum dei filium suum dilectissi mum Isaac proprijs manibus occidere uo- luit, ipso etiam constantissime uolente & non contradicente. Mater quoque septem Gen.22. 2.Mac.7

filiorum Machabeorum constantissima fuit, quę hortabatur eos ad moriendum ob legis obseruationem.

Falsa insuper fuit uirtus religionis Horatij, q̃ propter reipublice bonum sororem suam turpiter occidit eo quod mortuo uiro suo Romanorum inimico fleuit. At uera uirtus religionis fuit in Iepte, qui ex uoto, propter habitam uictoriam de inimicis populi dei, propriam filiam in holo-

I udicum. caustum obtulit deo, uel potius eius uirginita
II. tem deo consecrauit, ipsamq; filiam suam perpetuis dei mancipauit obsequijs.

Falsa fuit humilitas ac deprecatio illius Pharisei, qui in templo apud se orabat dicẽs. Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominũ raptores, iniusti adulteri &c. Vera autem fuit humilis deprecatio Publicani, qui longe stans nolebat oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pe

Luc. 18. ctus suum. d. Deus propitius esto mihi peccatori, qui & meruit iustificari a deo.

Falsa proinde fuerunt multorum gentilium opera, etiam moraliter bona, eo quod non fuerũt

Actuum. dei amore finaliter operata. At uera fuerunt ope
10. ra Cornelij Centurionis religiosi uiri, timentis deum, cuius orationes ac eleemosynæ ascenderũt in memoriam in conspectu dei. Quibus me

Opa. moraliter bona interdum falsa dicuntur.

ruit illuminari. Siquidem non inconuenit opera, etiam moraliter bona esse falsa, cum suo ultimo fine frustrantur, nec quispiam ex illis consequitur uerum illud animę cœleste bonum, scilicet erratorum ueniam & gratiam &c̃.

Falsa demum erant opera scribarum & phariseorum hipocritarum, Vera autem opera Apostolorum, & discipulorum Christi ob eius amo

rem operata. Deus igitur potius respicit intima cordis, ac mentis affectus, ut fidem spem & charitatem ac cordis cōtritionem, quam cætera corporis exteriora opera, quæ & bona ueraq; dicuntur, quatenus sunt ab interiori uirtute regulata, ac dei amore finaliter operata, quare interior pœnitentia quam deus maxime intuetur omni alia exteriori potior est. Absq; enim pœnitentia interiori nulla exterior acceptatur a deo, omnis igitur exterior pœnitentia uera præsupponit interiorem, & hæc de uera & falsa pœnitentia, ac uirtute satis sint dicta.

Rursum pœnitentiam exteriorem ueram trifariam summi uolumus, uno modo pro satisfactione quam sibi assumit homo pro peccatis suis ut non tantum deleatur culpa, uerum etiam & pœna, utitur igitur interdum homo peccator hac duplici pœnitentia interiori. s. ut culpa remittatur a deo. exteriori uero pro satisfactione seu remissione totalis uel partialis pœne sibi debite de qua supra satis loquuti sumus. Alio mō sumitur pœnitentia pro satisfactione quę sequitur sacramentum pœnitentię a Sacerdote imposita confitenti, & hoc siquidem modo adhuc trimembris est pœnitentia, uidelicet solennis, publica, et secreta, Solennis namq; est que a solo Episcopo pro grauissimis criminibus publicis totā communitatem conturbationibus. Laicis fidelibus semel tantū cum debitis solennitatibus imponitur. Hęc autem nemini bis imponitur ne uilis habeatur, etiam si peccatum pro quo iungenda est denuo perpetretur quo casu pœnitētia publica aut secreta non negatur de qua habetur dist. 50. c. quāuis. Hęc autem a susceptione ordinis impedit et ideo

De satisfactoria presentia.

De presentia imposita a confessore.

De solenni presentia canones amsple loquuntur.

nunquam clericis iniungenda est, ut eadē dist.c. Hanc autem, & duobus sequentibus capitulis.

De publica penitē tia.

Pœnitentia uero publica est quæ pro manifestis peccatis iniungitur manifeste in facie Ecclesiæ agenda, non tamen cum solennitate astantium clericorum. Sicut est publica correctio uirgarum uel flagellorum, aut circuitio nudis pedibus, capite discoperto ante crucem processionis dominicæ diei, aut peregrinatio ad sanctum Petrum Romæ, uel Iacobum in compostella, uel Mariam uirginem apud Lauretum, seu ad alium locum uiciniorem & hęc potest iterari pariter & a simplici Sacerdote iniungi.

Pœnitentia autem secreta est satisfactio pro peccatis a sacerdote iniuncta secrete agenda, idest non publice, & hæc siquidem a peccatore pœnitente humiliter & deuote fieri debet acceptari & compleri. Licet sit arbitraria respectu sacerdotis.

De penitentie sacramēto.

Alio denique modo sumitur pœnitentia pro sacramento quæ communiter a doctorib. 14. dist. 4. q. 2. ita diffinitur. Pœnitentiæ sacramentum est absolutio hominis pœnitentis, facta a sacerdote iurisdictionem habente, sub certa uerborum forma, cum debita intentione prolata, ex institutione diuina, efficaciter significantium absolutionem animæ a peccatis, de qua nonnulla necessaria ad animarum salutem in præsentiarum dicturi sumus.

Optima difficultas.

PRo sacramentali huiusmodi confessione, seu pœnitentiæ sacramēto, merito queri potest. An per ipsum deleatur culpa & pœna. An tantum culpa uel pœna. Ad quam difficultatem respondent moderniores Hæretici, firmiter asseren

Prima hereticorū respōsio.

tes, per confeſſionis ſacramentum non remitti peccatum mortale, nec quo ad culpam, nec quo ad pœnam, ideo fruſtra quis ſua confitetur peccata, uaneq; immo falſe dicit ſacerdos ego te abſoluo & cætera. Aſſumptum nituntur probare eo quod ſola contritione (præuia dei fauente gratia) relaxatur culpa. Per aliam uero exteriorem pœnitentiam poteſt peccati pœna remitti. Nam ſi quiſpiam accedat ad confeſſorem cauſa ſua confitendi peccata tunc querunt. An ille eſt ſufficienter contritus uel non, ſi non, fruſtra irrita, uana, & inefficax eſt illa confeſſio. Si uero contritus eſt, cum omnes concedant per ueram & ſufficientem contritionem deleri peccatum, ſine ſacramento in actu, conſequens eſt dicere illum ſic contritum non amplius eſſe in peccato mortali, & ex conſequenti in Dei gratia, igitur nõ indigere alia ſacramentali confeſſione ſeu pœnitentiæ ſacramento, ut abſoluatur a peccatis, cum iam per priorem contritionem ſint ei omnia peccata remiſſa, & exiſtat in Dei gratia. Quare aſſerunt per pœnitentiæ ſacramentum non deleri culpam minus autem pœnam, & ita fruſtra poni.

Et ſi quiſpiam dicat, quod Sacerdotes ita peccata dimittunt, uel retinent, dum dimiſſa a Deo uel retenta iudicant, & oſtendunt. Nam Sacerdotem euangelicum ſoluere aliquem a peccatis nihil aliud eſt, quã Eccleſiæ oſtendere ipſum eſſe ſolutum &c. Aliorũ reſponſio.

Hanc reſponſionẽ improbant Lutherani & alij quãplurimi ex quo per ſacramẽtũ pœnitẽtię non relaxatẽ culpa, cũ a deo per cõtritionẽ pręuiam ſit remiſſa: prius quã ſuſcipiatur ſacramẽtum in re: improbatur reſpõſio.

ideo sacerdos euangelicus nullo modo remittit peccatum, & ita improuide & false imponit manum capiti peccatoris dicẽs. Ego te ab omnibus peccatis tuis absoluo: &c̃. Aliud est enim peccata dimittere uel retinere, & aliud est peccata dimissa a Deo uel retenta iudicare & ostendere.

Posset nanq; quispiam ostendere aliquem esse funibus ligatum, & tamen ipsum non ligare, seu demonstrare quenquam esse solutum & non tamen ipsum soluere, sic in proposito licet sacerdotes euangelici ostendant peccatores esse ligatos uel solutos nihilominus per hoc ipsos non ligant uel soluunt, & licet iudicent & ostendant peccata esse a deo dimissa uel retenta, non tamẽ ex hoc sequitur ipsos talia remittere uel retinere, ideo (ut diximus) inferunt moderniores hæretici uel eorum fautores Sacerdotem euangelicum uane & false imponere manus super peccatorem dicentem. Ego te absoluo: &c̃. Et deniq; ex responsione data inferunt. Nullum esse inter legalem & euangelicum sacerdotem discrimen. Nam quemadmodum sacerdotes ueteris testamenti tantum ostendebant corporales leprosos mundatos esse, uel imũdos. Ita sacerdotes euangelici tantũ ostendunt per pœnitentię sacramẽtum peccatores esse solutos uel ligatos, peccataue esse retenta uel remissa: quare &c̃.

Alia catholica responsio & uerior.

AD pulcherrimam illam difficultatem aliter respondendum est, duplicem esse modum cõuertendi, seu duplicem esse contritionem. Quandam enim in qua non includitur propositum cõfitendi. Licet ibi sit aliqua peccatorum displicentia & hæc proprie non dicitur contritio, sed po-

Duplex cõtritio.

tius attritio seu pœnitentia interior informis, Illa autem non sufficit ad peccati remissionem. Alia autem est contritio in qua includitur delibe ratio confitendi non in uoto tantum, sed re & effectu, cum aderit tempus & facultas confes soris, & ita quodammodo sacramentalis con fessio, & sacerdotis absolutio seu pœnitentiæ sa cramentum, operatur in huiusmodi uera & suf ficienti contritione, antequam exibeatur in ope re, eo modo quo sacramenta habent causalita tem respectu sui effectus. Nam statuit Deus quod cum quis contritus habens uotum seu propositum confitendi, ac suscipiendi pœniten tiæ sacramentum, assistere uult huic sic contrito ad delendum peccatum quod non faceret si uo tum suscipiendi pœnitentiæ sacramentum non haberet, sine illo enim nulla est uera contritio, per potestatem a Christo Apostolis ac eorum successorib. datam de qua supra. Sine proposito cō fitēdi nulla ē vera cōtritio.

Et hoc quidem signum est magnæ efficatiæ il lius utilissimi sacramenti. Quemadmodum & Christi passio in hoc efficax mirabiliter fuit, quo niam operata est salutem patribus ueteris testa menti prius quam exhiberetur in effectu, nec propter hoc pœnitentiæ sacramentum simile est sacramentis ueteris legis, illa nanq; tantum signi ficabant, ista uero conferunt gratiam & augu mentum eius ex opere operato, sicut baptisma adulto, & cætera nouæ legis sacramenta rite su scipientibus, præcipue autem confessionis sacra mentum ex institutione Christi. Ideo cum dicūt hæretici per solam contritionem relaxatur pecca tum & acquiritur gratia (uerum est) loquendo de illa contritione in qua includitur propositum cō Quō per sacramentū cōfessionis remittitur peccatū.

fitendi & interdum in actu, nam per puram & simplicem contritionem sine deliberatione confitendi nunquam remittitur peccatum nec acquiritur gratia. Ideoq; sufficiens & uera cōtritio duo complectitur, scilicet dolorem seu displicentiam peccati commissi, atque propositum confitendi cum aderit tempus & facultas confessoris. Quare euidenter liquet confessionem in uoto operari in contritione ad peccati remissionem & gratiæ infusionem, & quemadmodum contritio includit confessionem in uoto, seu deliberationem cōfitendi. Ita confessio actualis includit contritionē & mentem satisfaciendi, quapropter sacramentū pœnitentiæ delet actuale peccatum, prout comprehendit contritionem interiorem, & exteriorē confessionem, ac satisfactionem. Heæ nanq; partes sunt integrales sacramenti pœnitētiæ sine quibus huiusmodi confessionis sacramentum esse non potest.

Tres principales penitentie partes

Liquet igitur sacerdotem euangelicum imponendo manus super peccatorem sufficienter & uere contritum, absoluere ipsum tanquam Christi ministrum ab omnibus peccatis suis, dicendo ego te absoluo &c. Deus autem uelut principalis causa, principaliter & effectiue remittit ei peccatum pariterq; gratiam misericorditer elargitur. Et interdum primam gratiam, quæ confertur in præuia contritione, simul & augumentum eius per sacramentalem confessionem, exempli causa. Siquis enim non sufficienter contritus ad confessionis sacramētum accederet. In primo autem instanti uerborum absolutionis seu in illo momento in quo Sacerdos incipit illum absolue re, eliceret plenum ac perfectum actum contritio

Quo nā modo sacerdos penitētē absoluit.

Pulchrū exēplū.

nis, tunc in illo instanti infunderetur primą gratia quæ corresponderet actui cōtritionis cū gradu præcise correspōdēte operationi sacramētali, & totum esset una prima gratia, cuius efficax signum esset pœnitentiæ sacramentum ut includit contritionem in actu ac satisfactionem in uoto. Et ita nunquam sacramentum pœnitentiæ delet erratum, sine præuia contritione uel concomitante, & sic patet responsio sufficientissima ad difficultatem ac hæreticorum obiectionem.

Conclusio Secunda.

Sacramentum pœnitentiæ est certum & efficax signum gratiæ ac remissionis culpæ, & interdum totalis quandoq; uero partialis pœnę.

Prima pars patet quia quicunque sacramentum pœnitentiæ suscipit non ficte, habet præuiam seu concomitantem contritionem ob quā consequitur peccatorum remissionem, ideoq; sacramentum pœnitentiæ est uerum & certum ac efficax inexistentis gratiæ signum, tum ob contritionem, tum ob sacramenti uirtutem & ex consequenti remissionis culpæ.

Proinde absolutio hominis confitentis prolata a Sacerdote est sacramentum (ut in præcedenti tractatu ostensum est) igitur est sacræ rei signum, quare erit signum remissionis culpæ ac gratię adeptæ.

Secunda pars conclusionis satis liquet ex eodem præcedenti tractatu de sacerdotum potestate. Nam sacerdos euangelicus uirtute clauium aliquid pœnę remittit, pœnę, scilicet temporalis satisfactorie, pœna æterna per contritionem iam in temporalem commutata; quare &c.

DE ECCLESIA ET EIUS AUthoritate in Luthe. octaua doctissima interluctatio.

Conclusio Prima.

ECclesiam Christi spõsam esse maioris authoritatis quam euangelium, absque ulla animi ambiguitate fatemur, quare merito dicit August. Euangelio nõ crederem nisi Ecclesiæ authoritas me compelleret.

Pro clariori huius conclusionis lumine, supponendum est, hoc nomen (Ecclesia) uarias habere in diuinis scripturis significationes a doctorib. præcipue a Ioanne Ger. enumeratas ad euitandam huius nominis Ecclesiæ latentem equiuocationem, quas ego hic inter

Prima Ecclesie acceptio. serere perutile esse arbitror. Quandoq; enim accipitur pro templo materiali diuino cultui deputato, in quo Christi fideles pro diuinis operibus congregantur, & ita accipitur in ueteri testamento, ubi dominus ait. Non ingredietur manser,

Deut. 23. idest de scorto natus in Ecclesiam domini, usque ad decimam generationem, in nouo quoq; testa-

1. cor. 11 mento, scribens Paulus ad Corinth. ait. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis? Sed quoniam Ecclesia græce, conuocatio latine dicitur, conuocatio autem non est unius, sed plurium, ideo de prima illa Ecclesiæ significatione non sumus hic dicturi.

Secundo summitur Ecclesia pro congregatio- ne fidelium, deum ac catholicas ueritates clare & beatifice cognoscentium, & hæc quidem con gregatio triumphans uocatur Ecclesia, quæ est beatorum in patria, qui aduersus diabolum mi- litiam Christo tenentes finaliter triumpharunt, de qua Psalmista. Laus eius in Ecclesia sancto- rum. Hæc est enim illa ecclesia quæ sancta est & immaculata secundum se totam, & omnes sui partes, sine macula atque ruga, & ut sponsa ca- stissima sponsum suum Christum beatifico a- more amplexatur, in cuius delitijs perpetue ui- uit. Nec ab eius amplexibus aliquando abrum pi potest, aut separari spiritualiter fornicando. Quia in amore & fruitione spōsi est firmiter sta bilita, atque perpetuo confirmata &c.

2. Ecclesie acceptio.

Psa. 149

Tertio ecclesia summitur in litteris sacris pro congregatione omnium cognoscentium ue ritates catholicas enigmatice, ipsis per fidem assentiendo, teste Apostolo. Nunc uidemus per speculum, tunc autem facie ad faciem & cæte- ra. Voco autem catholicas ueritates, quibus quilibet uiator actu, uel habitu, explicite uel implicite, assentire tenetur, & hæc congregatio uel hominum multitudo ecclesia militans meri to nuncupatur, eo quod exerceat Christi mili- tiam aduersus ipsius hostes, diabolum, scilicet carnem, & mundum. De hac enim dicitur in actib. Apostolorum, Attendite uobis & uniuer- so gregi in quo uos spiritus sanctus posuit episco pos regere ecclesiam Dei &c.

3. Ecclesie acceptio.

1. cor. 13

Actu. 20.

Quarto capitur ecclesia nonnunquam pro to ta & sola prædestinatorum multitudine tam sal- uatorum quam saluandorum siue iam sint beati

4. Acceptio ecclesie.

in re, siue beati in spe, seu beatificandi in re, & ita accipit. B. Aug. in multis passib. prẹsertim in enchiridion. Accipienda inquit est Ecclesia non
Aug in enchiri. solũ ex parte qua peregrinatur a solis ortu usq; ad occasum laudans nomen domini, uerum etiam quæ in cœlis ex quo condita est semper cohesit deo, nec ullum malum sui casus experta est, & suę parti peregrinanti sicut oportet opitulatur, quia ei quæ una erit consortio æternitatis. Nunc una est uinculo charitatis quę tota instituta est ad
Psal. 36. colendum deum, & ille idem super Psal. S. Iunior fui etenim senui ait. Dominus in corpore suo, quod est Ecclesia iunior fuit in primis hominib. & ecce iam senuit & postmodum, caput nostrum Christus est, corpus illius nos sumus. Nunquid soli nos: & non illi qui fuerunt ante nos: Omnes qui ab initio seculi fuerunt iusti caput Christum habent, Illum. n. uenturum crediderunt, quem iam nos uenisse credimus & in eius fide ipsi sana ti sunt, in cuius & nos, ut esset ipse caput ciuitatis Hierusalem, omnibus cõnumeratis fidelibus ab initio usq; in finem. adiunctis & legionib. angelorum & exercitib. ut fiat illa una ciuitas sub rege uno, & una quædam prouincia sub uno imperatore, felix in perpetua pace, & salute, laudans dominum sine fine beata.

Quinto accipitur Ecclesia per oppositum,
5. Eclesie acceptio. scilicet pro peccatorum multitudine, & niquorum pariter & hæreticorum, ac tandem omnium reproborum, & hæc semper opponitur Ecclesię electorum eique contradicit, & ualde nequiter incessanter aduersatur, de qua Psal. Odi-
Psal. 25. Aug. ui Ecclesiam malignantium, quam beatus Augusti. in lib. de ciui. dei. Babiloni. idest ciuitatem

confusionis non immerito uocat. At in presenti curere permixtim, cum Ecclesia siue ciuitate dei, sed finaliter separandam ac sempiternę miserię su biiciendam cum capite suo diabolo latissime declarat. Huius autem Ecclesię abominationes con siderans propheta regius. Vidi inquit iniquitatē & contradictionē in ciuitate, & paulo post super muros eius iniquitas & labor in medio eius et in iustitia. Nec defecit in plateis eius usura et dolus De huius autem prauæ Ecclesiæ & ciuitatis inco la dicit, noluit intelligere ut bene ageret. At horrenda ac malignantium dimissa Ecclesia, ad eam quæ fidelium est reuertentes recenseamus et alias Ecclesiæ significationes. Psal. 54.

Sexto capitur Ecclesia uniuersaliss. pro uniuersali congregatione omnium fidelium, a principio mundi, usque ad consumationem seculi, et sic non solum comprehendit Ecclesiam Christi, uerum etiam synagogam Moysi: simul et eos, qui fuerunt sub lege naturæ, & hoc quidem modo accipit, Ecclesiam beatus. Aug. x. de ciui. dei. cap. ultimo, ubi uult, quod non solum a tempore corporalis præsentiæ Christi & Apostolorum eius, sed ab ipso Abraham usque in huius seculi finem peregrinando percurrit, Beatus quoque Grego. in homel. Dominicæ septuagesime dicit. Vniuersalis Ecclesia, quæ ab Abel iusto, usque ad ultimum electum, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit quasi tot palmites misit. De qua etiam in libro numeri scribitur. Cur eduxistis Ecclesiam domini in solitudinem? Hæc est enim illa uniuersalis ecclesia, quæ est unica, extra quā nō est salus, quæ insuper in scriptu-

6. Acceptio ecclesie.

Aug.

Gre.

Numeri 20.

Canticorum.2. 4.&.5. ris sanctis multis nominib. appellatur, dicitur nēpe columba, formosa, speciosa, sponsa, amica, so-
Psal.18. ror, hortus conclusus, fons signatus, immacula-
110.121 ta. Item consilium iustorum participantium ti-
13. mentium deum, Hierusalē. Generatio iusta &c.
Ephe.1. Coloss.1. De qua dicit Apostolus ad Ephe. pariter & ad Coloss. Christum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus eius, & hoc si quidē modo Ecclesia comprehendit in se omnes fideles, bonos, & malos, ut clare liquet in parabolis euāgelicis, ibi simile est regnum cœlorum, thesauro abscondito in agro, & infra homini negociatori
Math.13 & paulo post simile est regnum cœlorum. i. haec uniuersalis Ecclesia sagene misse in mari, & ex omni genere piscium congreganti &c. Et alibi si-
Matth.22. mile est regnum cœlorum homini Regi, qui fe-
Matth.25 cit nuptias filio suo & alio in loco. Simile est regnum cœlorum decem uirginib. quae accipientes lampades suas exierunt obuiam spōso & spōse: &c. In quarum parabolarum expositione dicunt sancti. Malos intra Ecclesiae gremium contineri, dummodo tamen in fide non errent, Vn-
Aug. de beatus Aug. de fide ad Petrum parte .2. cap. 44. ait Firmissime tene & nullatenus dubites arcam dei Ecclesiam catholicam, & intra eam usq; in finem seculi, mixtas frumento paleas contineri. i. bonos & malos, sacramentorum communione misceri, & in omni professione siue clericorū, siue monacorum. siue laicorum, bonos esse simul & malos, extra insuper hanc Ecclesiam fore paganos, iudeos, haereticos, schismaticos, uelut etiā hos Lutheranos, iam dixerat cap. 38. atque extra hanc Ecclesiam saluari neminem posse, etiam si pro Christi nomine sanguinem fuderit. c. 39.

apertissime

apertissime demonstrauit: quare &c.

Septimo summitur Ecclesia in sacratissima pagina, non ita uniuersalissime, sed aliquantulũ strictius scilicet pro congregatione omnium fideliũ qui fuerunt a tempore Christi, & Apostolorum: usq; nunc sibi succedentium, & sic distinguitur a synagoga Moysi, & hanc quippe Ecclesiam, accipit beatus Aug. in Epistola loco fundamenti dicens. Euangelio non credere͂, nisi Ecclesiæ authoritas me cõpelleret. Hoc.n.modo ecclesia maioris est authoritatis quã Euangeliũ, ut infra ꝓbabit͂, & hæc uocat͂ Eccelesia christiana q̃ cœpit ortum a xp̃o. Primo in Iudea ubi appellabatur Ecclesia Hierosolimitana. unde in actib. Apostolorum scribitur. Et factum est in illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat in Hierosolimis. Secũda fuit antiochena in qua apostolus Petrus primo resedit, & ibi primum innotuit nomen Christianum, unde fideles primo uocabantur discipuli & fratres. Postea uocati sunt christiani, sicut in actibus scribitur Apostolorum. Audierũt autem Apostoli & fratres qui erant in Iudea, et sequitur in eodem cap. Et annum totum conuersati sunt. s. Paulus & Barnabas ibi in Ecclesia & docuerunt turbam multam ita ut cognominarentur primũ Antiochiæ discipuli christiani &c̃.

7. Ecclesiæ acceptio.

Aug.

Actuũ. 8.

Actu. 11.

Octauo capitur Ecclesia adhuc particularius uidelicet pro congregatione omnium fidelium actu existentium, quæ est Ecclesia uera cum qua semper est Christus, quia nunquam Ecclesiam suam dereliquit ipso attestante qui ait. Ecce ego uobiscum sum usque ad consumationem seculi, claret nanque hic quod

8. Acceptio ecclesie.

Math. 28

eorũ ſucceſſoribus ac omnibus ſuis, fidelibus, igi-
tur cum ipſe ſit uia, ueritas, & uita: ſequitur ipſum
ſemper nobiſcum habitare per gratiam &c.

9. Eccleſie acceptio. Nono Eccleſia ſummitur pro Eccleſia repreſen-
tatiua, quæ eſt concilium generale in ſpiritu ſan-
cto legitime congregatum, de qua Eccleſia ſecun
dum plurium expoſitiones intelligitur illud uer-
bum Chriſti de correptione fratris. Si te non au-
dierit dic Eccleſiæ. Et ſi quis uelet dicere (Eccleſię
ſecundum Lutherum) oportere per ambulare to-
tum orbem, ꝙ ridiculũ eſt dicere, cõcilium igi-
Math. 18 tur generale, quod totam uniuerſalem Eccleſi-
am repræſentat, Eccleſia uere appellatur, alioqui
nunꝗ cõgregari poſſet Eccleſia, quod eſt inquã
ueritati diſſonum. Eccleſia. n. uera omnium fide
lium multitudo propter ſuam nimiam dilatatio-
nem nunquam congregatur, nec congregari po-
teſt ad quodcunque diſcernendum, ſed conuo-
cantur patres & uiri docti, omnes quoq; qui in-
tereſſe uoluerint, quoniam nullus debite a con-
Oẽs Chriſti fideles generaliſſimo concilio poſſunt intereſſe. cilio generaliſſimo expelli poteſt. Conuocantur
igitur uiri illuminatiſſimi pſertim in diuinis ſcri-
pturis doctiſſimi de omnibus mundi partibus,
qui diffiniunt & deſcernunt quecunq; diffinien-
da & deſcernenda ſunt, tum maxime circa ca
tholicę fidei firmitatem, & ſic Eccleſia eſt ſupre
mum tribunal in terris habens authoritatem ſu
per quamlibet rem determinandã, necnon & ſu
per quamlibet perſonam ſingularem cuiuſcunq;
ſtatus, eminentię, aut dignitatis extiterit, eti-
am ſi papalis prout in conſtitutione frequens
concilii conſtantiẽſis clarius diffinitur, Om-
nia autẽ quæ & hęc ſancta eccleſia ſpiritu ſancto re

cta ordinat & determinat, omnes Christi fideles ei parere tenētur, ut infra clarius demōstrabitᷣ &c.

Decimo & ultimo sumitur ecclesia magis stricte .s. pro ecclesia particulari quę est pars ecclesię uniuersalis, tales namq; plures sunt de qb. Apostolus Pau. ad Ro. loquitur dicens. Salutant uos omnes ecclesię xp̄i, premisit etiā quib. gratias ago & non ego tantū, sed & cuncte ecclesię gentium. In apoc. quoq; Ioan. septē scripsit ecclesiis Asię & secundū hoc dicimus Ecclesia orientalis, Ecclesia occidētalis, & particularius Ecclesia Moguntina, ecclesia cōstantiensis &c. Distinguitur insuper ecclesia, in ecclesiam Ro. Alexandrinam, Hierosolimitanam, Constantinopolitanam, Antiochenā, & alias quarum quelibet est Ecclesia particularis, sic etiam ait Petrus. Salutat uos ecclesia quę est in Babilone collecta, & sic accipitur in diuersis scripturę locis. Sed est sciendum quod omnib. his modis quibus ecclesia sumitur pro agregatione fidelium comprehendit tam uiros quam mulieres, tam laicos quam clericos: & forte aliis modis non accipitur in diuinis scripturis, Et ita ad ecclesiam his modis acceptam, fideles laici & mulieres pertinent, non minus quam ecclesiastię personę, uerum in iure canonico nomen ecclesia alias habet significationes a prædictis, quib. tantum ad clericos restringitur. At quoniā tales ecclesię acceptiones nō haberent locum aduersus Lutheranos, ideo dimittende sunt. His ergo sic positis & declaratis probatur conclusio principalis, & primo ratione continentię sic. Omni totum & uniuersale pfecius maiorisq; uirtutis Christus non tantum loquitur Apostolis, sed

10. Ecclesie acceptio.

Rō vlti.

Apoc. 1.

1. Pet. 5.

Prima rō pro ecclesie authoritate. & authoritatis est qualibet sua particulari parte. Cum ipsum totum contineat actualiter & eminenter perfectionem, uirtutem simul & authoritatem omnium suarum partium. Sed quilibet euangelista euangelij scriptor, pariter & ipsum euangelium, pars est Ecclesiæ (loquendo de Ecclesia septimo modo capta) quæ cōmuniter a fidel. lib. sumitur, cum de Ecclesia absoluta sit sermo, ut etiam patet authoritate diui Aug. ibidem allegata ergo relinquitur cum Ecclesia sit quoddam totum uniuersale continēs Euangelistas & euangelia simul, ipsam esse maioris authoritatis quā ipsum euangelium, immo quam tota diuina scriptura: &c.

Quomodo sumitur ecclesia in proposito.

Secunda ratio. Secundo hoc idem probo ratione antiquitatis Christus non scripsit aliquem librum, uel euangelium, seu legem aliquam obseruandam ante Ecclesiæ catholicæ congregationem. Prius autē elegit Apostolos et discipulos, quibus nec præcepit scribere libros, aut leges: unde missurus Apostolos ad plantandum Ecclesiam, non dixit, Euntes scribite, sed euntes in mundum uniuersum prędicate euangelium omni creaturæ. Ideo lex fuit scripta in lapideis tabulis, euangelium uero in cordibus. ut expresse manifestat Apostolus ad corinth. dicens Epistola nostra uos estis scripta in cordib. nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominib. manifestasti, quoniam Epistola estis Christi ministrata a nobis & scripta, non atramento, sed spiritu dei uiui. non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus cui arridet Hierem. propheta dicens. Ecce dies uenient dicit dominus, & feriam domui,

Math. 28.

2. Cor. 3.

Hiere. 31.

Israel. & domui Iuda fœdus nouum non secundum pactum quod pepigi cum patribus uestris & paulo poteſt subdit, sed hoc erit pactum quod feriam cum domo israel, post dies illos, dicit dominus. Dabo legem meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in deum, & ipsi erunt mihi in populum &c. Ex his igitur clare liquet Ecclesiam fuisse priorem scriptura noua & euangelio, quando enim Apostoli ceperunt prædicare nulla erat euangelii scriptura, nulla Epistola Pauli, & tamen erat Ecclesia Christi sanguine consecrata. Erat igitur ecclesia prior euangelio, in cuius poteſtate, & a qua emanauit euangelium, quare concludendum eſt ecclesiam christi catholicam a scriptu.s. rectam habere maiorem authoritatem super cætera ecclesiæ membra, quam ipsum euangelium &c.

Tertio itidem probo ratione autenticationis. Omne enim habens poteſtatem autenticandi aliquod, maioris eſt nimirum authoritatis qua ipsum autenticatũ, hæc maior clara eſt de se, sed Ecclesia authoritatem habet totam autenticandi scripturam, nec non & omnia ad fidem pertinentia. Scriptura.n.(ut de se liquet) non eſt autentica sine Ecclesiæ authoritate, canonici nanq; scriptores membra sunt Ecclesiæ, corpus autem totum (ut probatum eſt) maioris ē poteſtatis quolibet suo membro. Igitur &c. Sed quod euangelij scriptura sit in Ecclesiæ poteſtate, perpulchre deducit eximius doctor Echius, ex illo argumento quod Achilles pro catholicis appellatur dicens. Vnde Hæretico volenti contendere contra Ecclesiæ instituta, & consuetudines obij- Tertia rõ Achilles pro catholica. Echii.

ciatur quibus armis uelit contendere contra Ecclesiam, dicturus est canonicis scripturis quatuor euangeliorum, ac Paulinis Epistolis. Huic mox obiiciatur, unde sciat has scripturas esse canonicas, nisi ex Ecclesia. Quare.n.credit euāgelium Marci, qui Christum non uidit esse canonicum? & non euangelium Nichodemi, qui uidit
Ioan.3. & audiuit Christum ut testatur Ioan: Sic cur euāgelium Luce discipuli, est receptum & euangelium Bartholomei Apostoli, est reiectū m̄, nisi humiliter confiteatur Ecclesiæ authoritatem super euangelia, ac euangeliorum scriptores. Et hoc
Augusti. Cōfirmatio p Augusti. idem confirmat Aug. in libro contra Manichea & recitatur dist. 11. c. Palam, ubi ait. Palam est quod in re dubia ad fidem & certitudinem ualeat authoritas Ecclesiæ catholicæ quæ ab ipsis fun datissimis Apostolorum sedibus usq; ad hodiernum diem succedentium sibimet, & Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur, ubi ecclesia catholica Episcopos & populos a tempore Apostolorum usq; ad hodiernum diē sibimet succedentes importat. Ecce igitur qualiter expresse habetur ecclesiam habere potestatē totam authenticam faciendi scripturā, et ex cōsequenti esse maioris authoritatis quam ipsa euangelica scriptura; quare etc.

Quarta rō pro eadē ecclesie authoritate. Quarto illud met probo ratione potestatis ab ecclesia exercitate. Apostoli.n.q totam represen tabāt ecclesiam sine scriptura noui testamēti elegerunt Matthiam ordinauerunt quoq; septē Diaconos. Petrus insuper fecit spirare Ananiā et Saphiram. Item scriptura docet. Memēto ut diē sabbati sctifices, sex dieb⁹ opaueris et facies oīa opa

Actuū.1. Actuū.5. Ex.20.

tua, septimo autem die sabbatum domini dei tui est etc. Et tamẽ ecclesia mutauit sabbatum in dominicã authoritate sua, super quo nullam habes scripturam. Præterea Christus dixit discipulis in monte non ueni soluere legem sed adimplere, Ecclesia tamen illud dictum euangelii declarauit intelligi tantum pro lege morali decalogi. Ideo in primo concilio pronuntiauit audacter super cessatione legalium. Proinde in euangelio Matthei legitur Christum dixisse discipulis suis. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris &cæ. Hic enim Christus dedit formam baptizandi in nomine trinitatis explicite. Et tamen ecclesia primitiua mutauit hanc formam baptizandi in nomine Christi Iesu. Penitẽtiam agite inquit Petrus, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionẽ peccatorũ uestrorũ. His auditis baptizati sũt in noĩe dñi iesu, Deniq; scriptura diffinit in concilio, uisum est spiritui sancto et nobis etc. ut abstineatis uos a simulachrorum immolatis & sanguine & suffocato. Rem autẽ tam clare diffinitã & expressam ecclesia sua authoritate mutauit, q̃a & sãguine & suffocato utitur. Ecce ptãs ecclię magna sup scripturã. Alia ẽt q̃ plura possem' adducerẽ exẽpla, sed hęc sufficiãt. tãgit ẽt ista ecchius. sed hic ponuntur ut omnia simul habeantur, quare &c. Matth. 5. Math. 28 Actu. 2 Actu. 15

Quinto idem propositum probo, Omnes. n. Christi fideles magis tenentur uiuere secundum Ecclesię authoritatẽ quam secundum scripturam igitur Ecclesia maioris est authoritatis quam ipsa euangelica scriptura, consequentia est nota, antecedens probatur quia detis oppositũ uos Luthe 5. Ratio.

rani, tunc ſequitur illud quod perpulchre infert Echius primo loco de eccleſiæ authoritate, ſcilicet quod iam omnes Iudei uenientes ad baptiſma, etiam tenerentur ad legem Moyſi, quia ſic reperirent in ſcripturis Apoſtolos uidelicet & alios conuerſos uixiſſe. Paulo enim agentibus reuertenti dixerunt Iacobus & ſeniores. Vide

Actu. 21 frater quot millia ſunt in Iudeis qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te quia diſcenſionem doceas a Moyſe eorum qui pergentes ſunt iudeorum, dicens non debere eos circuncidere filios ſuos. Nec ſecundum conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? utique oportet conuenire multitudinem? audient enim te ſuperueniſſe. hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor uotum habentes ſuper ſe. His aſſumptis, ſanctifica te cum illis, & impende in illis ut radant capita, & ſcient omnes quia quæ de te audierunt falſa ſunt. ſed ambulans & ipſe cuſtodiens legem, de his autem qui crediderunt ex gentibus, nos ſcripſimus indicantes, ut abſtineant ſe ab idolis, imolato, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Ex his igitur claret hic Paulum cum multis hominis millibus ſeruaſſe legem Moyſi legalem, ſeu ſuper legalia iuſſu, ſcilicet Iacobi. Vultis ergo hæretici conuerſos ex iudeis hodie magis uiuere ſecundum ſcripturas illas? An ſecundum Eccleſiæ authoritatem? Certe conſtat, quod non primum, ſed ſecundnm dicetis, igitur authoritas Eccleſiæ præferenda eſt ſcripturis, & ſic his rationibus eluceſſit concluſio noſtra prima ideo &c.

Secunda Conclusio.

DOctores sancti conformiter ad uerba symboli Apostolorum, ut August. Hierony. Grego. Ambro. Cyprianus, Hila. Chrisost. & Bernar. cæteriq; sancti. Attendentes Ecclesiam esse diuino cultui dedicatam. certissima fide formatam, sancto incorporatam capiti. membrorum sanctitate firmatam, ueritatis spiritu gubernatam, iustissimis sanctionibus statutis & legibus fulcitam, sacramentis purificantib. adornatam, indefectibili præsentia sponsi sustentatam, solam gratiã refertam sanctitatis, eam sanctam profiteri nullatenus dubitarunt.

Mirantur nempe Hæretici, super hanc positam conclusionem dicentes. Cum uniuersalis quæ hic designatur Ecclesia, nomen sit collectiuum, & nihil aliud quam homines, Christi fide, & sacramentis unitos significet (Quorum pars maior cum sancta non sit, sed potius reproba, quia neq; spiritus sanctus uncta gratia, neq; a peccatis separata, neq; ad cœlestia a terrenis conuersationib. leuata, quoniam multi sunt uocati, & pauci electi, Christo attestante, qui & insuper alibi ait. Per latam portam, & spaciosam uiam, quæ ducit ad perditionem, multi intrant. Angustam uero portam et arctam uiam, quæ ducit ad uitam inueniunt pauci.) Quomodo erga ecclesia dicitur sancta? Siquidem non a minore, sed a maiore denominatio fieri solet. Si igitur ecclesiæ maior pars est reproba, minorq; sancta, qua ideo ratione (inquiunt Hæretici) denominatur sancta, Ad quos dicendum est, quod ecclesia ex omnibus fidelibus congrega

Primo ab hereticis imprubatur cõclusio.

Matth. 20

Matth. 7.

ta uere sancta dicitur & est, non obstante pluriũ membrorum prauitate & malicia, quod multis ex causis & rationib. a plerisq;, etiam a nobis sic pulcherrime ostenditur.

Prima Ecclesie sanctitatis ratio et causa. Primo enim ecclesia dicitur sancta, quia est deo siue diuino cultui dedicata. Nam illa dicuntur sancta, quæ a communibus usibus separata sunt, diuinoq; cultui mancipata, quomodo sancta dici possunt uasa ministerij, & sancta uestimẽta, loca quoq; in urbib. uel suburbibus Sacerdotib. deputata, primogenita quoq;, bouum, & pecorum &c. Nunc autem Christi Ecclesia, populus, scilicet Christianus, ex cunctis iudeis & gentib. collectus, de idolatria & ignorãtiæ tenebris, euocatus, & ad unius ueri Dei cultum electus, recte dicitur sanctus. unde Apostolus ad Ephe. Ephe.1. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Et hoc idem confirmat Petrus Apostolus dicens. 1.Petri.2 Vos estis genus electum regale sacerdotium, gens sancta populus acquisitionis, ut uirtutes annuntietis eius qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum, quia aliquando non populus. nunc autem populus dei. Ecce igitur qualiter scripturarum testimonijs (O hæretici) eo ecclesia uniuersalis dicitur sancta, quia per fidem ab infidelibus est separata, & ad colendum uerum deum conuocata: &c.

2. Ratio pro ecclesie sanctitate. Secundo dicitur ecclesia sancta ratione formæ. Non ratione partium materialium, cum enim ec

clesia corpus sit misticum, & ad instar corporis ueri, habet partes materiales & formam. Materiales, scilicet homines fluētes, & sic inuicem succedentes, formam uero misticam, Christi fidem ueram. Propter quod sancti ecclesiam diffinientes aiunt, Ecclesia est corpus Christi misticum fide animatum. Hæc autem Christi fides uera est, recta & sancta, unde totum corpus ecclesiæ dicitur sanctum, sicut homo sanctus est propter animam sanctam, licet in corpore aliqua sit macula uel turpitudo &c. Quid sit ecclesia

Tertio ecclesia dicitũ sancta rōne capitis Christi qui est sanctus sanctorũ teste Daniele, cui ecclesia matrimonio est cōiuncta, & ut sponsa irrepudiabilis copulata, secundũ illud Oseæ. Desponsaui te mihi in fide. Et Paulus ad Corint. Despondi uos uni uiro uirginē castam exhibere Christo, Sic ergo sancta dicitur a sanctitate capitis, quod principalissimũ est in ea. Nec modo a Christo, uerum etiā ratione partiũ digniorum, quæ quidem partes sunt hoīes sancti, & iusti, qui donec mundus finietur, in ecclesia esse nō desinent ex Christi promissione suā assistentiā ecclesiæ pmittētis usq; ad seculi cōsumationem, de quo uenerabilis Beda, Ex hoc intelligitur qđ usq; in finē seculi nō sunt deserendi in mũdo, qui diuina māsione & in habitatione sunt digni in ecclesia. At quia ab excellētiore & digniorī denominatio fieri solet. Ideo recte ecclesia propter sanctos qui in ea digniores sunt, nomen sibi uendicat dignitatis. Tertia rō Dame. 9. Osee. 2. 2. Co. 11

Quarto sancta dicitur ecclesia qa sanctitas magis intime & inseparabilius sibi ppter sanctos, quam malitia propter reprobos cohæret, malitia 4. rō pro Ecclesie sāctitate.

enim non semper est in Ecclesia, sed modo adest, modo abest. Nunquam tamen fuit priuata sancti tate. Nam ante lapsum primorum parentum Ecclesia fuit i eis sine malitia, similiter post lapsum pœnitentibus parentib. primis, ante fratricidium Caim. Item post diluuium prius quam a filio Cã pater Noe derideretur. Nunquam igitur ut dictum est, fuit Ecclesia sine sanctitate, quia domi nus amat iudicium & non derelinquit sanctos suos, sed in æternum conseruabuntur, & hoc intelligendum uidetur de sanctitate secundum præ destinationem. Post autem nouissimam malo rum separationem extirpata malitia, Ecclesia san ctitate perpetua perfruetur, dum ibunt hi in ignẽ
Math. 25 ęternum. Iusti autem in uitam æternam, in quam non intrabit aliquod coinquinatum aut abomi-
Apoc. 21 nationem faciẽs aut mendacium. Cum ergo unũ quodq; potius denominatur ab eo quod inest quasi per se, quam ab illo quod inest per accidens. Hinc digne concludendum est Ecclesiam potius sanctam, quam peruersam, aut reprobam appellari &c.

Quinta ratio pro eadẽ ecclesie sanctitate.

Quinto adhuc ecclesia dicitur sancta a suo rectore. Regitur siquidem a spiritu sancto quem Christus promisit Apostolis pro ecclesia quæ tunc in eis consistebat. Rogabo inquit patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uo-
Ioan. 14 biscum in æternum spiritum ueritatis. Sed ut clare liquet Christus non loquitur ibi de Apostolis tantum qui non erant mansuri in æternum, uerum etiam de eorum successorib. usq; in fine mundi. Item Paracletus autem spiritus. s. quem mittet pater in nomine meo (ut ibidem habetur) ille

uos docebit omnia, & infra. Multa habeo uo- Ioan.16
bis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem uenerit spiritus ueritatis, ille docebit uos omnem ueritatem. Per quæ & alia multa similia intelligitur regimen ecclesiæ commissum esse spiritui sancto Christo recedente secundum sui præsentiam corporalem. Et ideo non sine rationabili causa in symbolo Apostolorum post articulum de spiritu.s. Sequitur statim articulus de Ecclesia, cum dicitur. Credo in spiritum sanctum sanctam Ecclesiam catholicam, ut sit sensus secundum ordinem uerborum. Credo in Spiritum sanctum regentem gubernantem, atque sanctificantem Ecclesiam catholicam. Et sic resoluendus est hic articulus secundum proprium spiritus.s. opus. Hoc est, Credo in spiritum .s. non tantum in se, & secundum se sanctum. At etiam credo in eum secundum proprium opus eius, quod est Ecclesiam sanctificare. Neque estimandum est articulum illum intelligi debere de Ecclesia triumphante, cui sanctitatem inesse nullus dubitat Christianus. Sed de Ecclesia militante, quam Christus se fundaturum pollicitus est supra firmam petram idest fidei confessionem, contra quam etiam portæ inferi non præualebunt, quæ certe confessio fidei non competit statui Ecclesiæ triumphantis, quoniam teste Apostolo. Cum uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Unde cum omnis christianus illam Ecclesiam profiteatur sanctam, quam dominus supra firmam fundauit petram, idest fidei confessionem, quæ non est triumphantis, sed militantis Ecclesiæ, sequitur hanc Ecclesiam profiteri in symbolo, cum dicit.

(Margin: uerũ istius articuli intellectu. Credo in spiritum sanctum sanctam ecclesiam.)

(Margin: 1.Co.13)

Credo sanctam Ecclesiam catholicam. Et hęc de-
Augusti. nique est sententia diui Aug. i expositione symbo-
Grego. li. Paritercp beati Greg. in registro: quare &c.
6. Ratio Sexto dicitur Ecclesia sancta propter, sanctas leges & ordinationes, leges. s. euangelicas, leges quoque ipsius Ecclesiæ in diuinis fundatas. qb. regitur & gubernatur, quarum transgressores uti que diuinam legem soluunt, illam. s. qua domi-
Luc. 10. nus dicit in euangelio Luce. Qui uos audit me audit, & qui uos spernit me spernit. Nam in fide & morib. & in his quæ sunt de necessitate salutis Ecclesia uniuersalis errare non potest. (Licet oppositum asserant Lutherani.) Nos autem uniuersalem Ecclesiam spiritu sancto rectam non posse errare omnino fatemur, Domino promittente, qui ait.
Luc. 22. Ego rogaui pro te Petre ut non deficiat fides tua. Et alibi s. per hanc petram hædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & infra loquens de fraterna correctione ait.
Matth. 16 Si te non audierit dic ecclesie, si ecclesiam non au-
Matth. 18 dierit sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, in quib. & aliis fundatur potestas diffiniendi, determinandi, statuendi, decernendi præcepta, leges & canones constituendi &c.

Septimo appellatur ecclesia sancta a sacramen-
Ratio. 7. torum sanctitate, quæ in ipsa per ecclesiæ ministros continue dispensantur, quę nec inquinari possunt per maliciam ministrorum, sed semper deo placent prosuntque suscipienti non ponenti obicem, siue per bonos siue per malos dipensentur &c.

Ratio. 8. Octauo sancta est ecclesia ex continua assistentia christi sui sponsi, perpetuaue mansione spiri-

tus sancti, prout supra habitum est. Nam mansio sua quam christus promisit ecclesiæ: nõ est quantum ad corporalem præsentiã intelligenda. Sic.n. abijt in cœlum & donec seculum finietur sursum est dominus, sed huiusmodi christi mansio a beato Aug. exponitur per fidem, doctrinam & charitatem, Ex quib. conuenio in uos O hæretici Lutherani, qui usque ad præsens audacter negastis ecclesiæ sanctitatem. Quomodo enim non est hæc ecclesia sancta? pro qua sanctificanda sanctus sanctorum christus sanguinem suum fudit? ut apte testatur Apostolus ad Ephesios. D. Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificaret. mundans eam lauachro aquæ in uerbo uitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam neque rugam. aut aliquid huiusmodi. sed ut sit sancta & immaculata, Sanctam demum esse necesse est, pro qua sanctificanda christus qui semper exauditus est pro sua reuerentia, patrem orauit dicens. Pater sanctæ serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos unum sumus & cætera. Ecce miranda uerba, quæ christus pro ecclesia format orando, & ne aliqui putent Christum tantum loqui de Apostolis. sequitur infra. Sanctifica in nomine tuo eos in ueritate. non enim pro eis rogo tantum, sed pro his, qui credituri sunt per uerbum eorum in me. Supra enim immediate dixerat christus. Sicut tu me misisti in mundum. Ita & ego misi eos in mundum, & pro eis ego sanctifico meipsum ut sint & ipsi sanctificati in ueritate. Nõ poterat qp

Author hic cõueenit in Lutera.

Ephe. 5.

Ioan. 17

Dictum christi mirabile pro ecclesie sanctitate

pe de Ecclesiæ sanctificatione expressius & clarius scriptura loqui. Ideo &c.

Nona ratio pro ultima ecclesiæ sanctificatione. Augu.

Denique nono dicitur ecclesia sancta, quia tantum in ea, nulloque modo extra eam potest quis sanctificari, sanctaque ad salutem uiuere, & si nanque extra eam sacramenta percepta uera sint, nequaquam tamen salutifera, de qua August. in de fide ad Petrum parte prima inquit, Baptismus quidem extra ecclesiam esse potest, sed nisi in ecclesia prodesse nequit. In ecclesia igitur catholica tantummodo potest prodesse baptisma, & opera misericordiæ. Pariterque nominis Christi gloriosa confessio. Si tamen in ecclesia catholica bene uiuatur. Merito ergo sancta dicitur ecclesia intra quam solam, & non extra, ulla sanctitas reperitur: Quare ex his omnibus conclusionem nostram esse ueram clarissime constat.

Tertia Conclusio.

OMnia enim sancita per generale concilium in spiritu sancto legitime congregatum uniuersalis ecclesiæ sanctæ representatiuum a spiritu sancti sanciri fatemur, ideo ea firmiter credere eisque assentire omnes Christi fideles sub Dei indignatione tenentur.

Prima rō pro cōcilii authoritate.

Hæc conclusio tam ueteris quam noui testamenti testimonijs demonstratur, nam ut dictum est in nona ecclesiæ acceptione, Ecclesia uniuersalis uera quæ est omnium fidelium multitudo, propter suam nimiam dilatationem, & quia nimis numerosa, nūquam cōgregatur, nec cōgregari potest, ad quodcūque discernendū. Conuocantur aūt patres & uiri docti de oībus mundi partibus, ad

omnia

omnia diffinienda, & decernenda, & sic concilium est supremum tribunal in terris, habens authoritatem super quālibet rem, quamlibetq; personam cuiuscunque status, aut dignitatis fuerit. Et hoc quidem concilium initium habuit in veteri testamento. Dominus enim in Deutero. ait. Si Deut. 17
difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam lepram & non lepram, & iudicium inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit dominus deus tuus, veniesque ad Sacerdotes leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quęresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint qui pręsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius sequerisque sententiam eorum nec declinabis ad dextram nec ad sinistram, qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Ecce qualiter hic dominus omnia iudicanda & discernenda remittit ad sacerdotes, vniuersalem Ecclesiam repręsentantes quorum, congregatio concilium appellatur. Præcipit insuper cuilibet habenti aliquod difficile negocium, & ambiguum, ire ad sacerdotum cętum. Mandatque deinceps, vt sequatur eorum sententias, nec audeat declinare ad dextram vel ad sinistram, sub mortis sententia. Si igitur tanta potestas data erat sacerdotibus ueteris testamenti, tantaque subditorum iussio, cur in lege gratię generale concilium verę

Author hic ex authoritate infert propositum.

credentium in spiritu sancto legitime congrega tum vniuersam Ecclesiam Christi repræsentās , hac potestate carere debet? Cum dominus & saluator noster maiorem ei cōcesserit potestatem , ipso dicente. Quia si duo ex vobis consenserint super terram &c. de omni re quam petierint fiet illis a patre meo qui in cœlis est: Vbi enim erunt duo uel tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum . Quanto magis cum fuerint mille, vel plures in nomine Christi cōgregati, ad ea discernenda et diffinienda: quę concernunt fidem & hominum salutem: ibi aderit Christus & inhabitabit spiritussanctus. Nullus enim euidentius potest conuinci non audisse Ecclesiam , quā si concilium noluerit audire . Nusquam quippe reperitur maior consensus, quā in concilio. Nullibique Christi fideles congregari poterunt plus in nomine domini quam in cōciliis generalibus, Ideo &c.

Alia ratio. Pręterea generale concilium etiā paucorū doctissimorum autem & bonorū Christi fidelium in spiritu san. legitime congregatum, vniuersalē omniū catholicorum repręsentat Ecclesiam, igit qualis authoritatis erit tota vniuersalis Ecclesia, talis erit generale concilium ipsam repręsentans, consequētia est nota, antecedēs probatur. Primo authoritate veteris testamēti. Sępissime enim in

Exod. 19 Exodo pręcipue autē cap. 19. habetur quod quan do deus uoluit dare legē Moysi pręcepit ei dicēs. Hęc dices domui Iacob & annuntiabis filiis Israel &c. Sed paulopost de Moyse dicitur . Venit Moyses & conuocatis maioribus natu populi exposuit omnes sermones domini &c . Et licet solū seniores populi respondissent cum quibus loque-

batur Moyses tamen subdit textus. Respondit q̧ omnis populus simul. et tamen non erat ibi omnis populus nisi repręsentatiue igitur maiores natu vniuersum populum simul repræsentabant. et hoc est quod in Deute. scribitur. Interroga patrē tuum, & annuntiabit tibi maiores tuos & dicent tibi &c. Item in ecclesiastico scribitur. Ne despicias narrationem presbyterorum sapientiū, et in prouerbiis eorum cōuersare. ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, seruireque magnatis sine querela. Non te insuper pręthereat narratio seniorū. Ipsi enim didicerūt a patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectū & doctrinam. Ex his igitur infero, quod si antiquitus tenebantur populi auscultare narrationes seniorū patrum, necnon presbyterorum sapientium quāto magis tenentur laici indocti, cæteriq̧ omnes uulgares christi fideles stare ad sanctorū patrū Decreta in sanctis conciliis determinata & sancita. Tum maxime circa ea, quę attinēt ad Christi fidem, & animarū salutē. Non autem falsa Luthęranorum dogmata credere, eisque prauis potius assentire dictis. Nam in pręteritis conciliis, vbi olim damnata fuerunt ea quę nuperrime suscitarunt Luthęrani, aderant patres doctrinis & moribus uita ac sanctitate pręclari, repleti gratia & spiritu sancto, vniuersalem Ecclesiā repręsentantes, quibus magis credendum est quam hęreticis Luthę. conciliorum decreta repudiantib.

Deut. 4

Ecclesia. 8

Conuincūtur hic Luthæ.

Secundo illud idem antecedēs. s. generale cōcilium in spiritu san. legitime congregatum, totā vniuersalē ecclesiā repræsentare. Authoritate noui testamenti sic probo. Habet enim in actibus apostolorū, quod quidā descēdētes de Iudæa do-

cebant fratres, quia nisi circuncidamini secundũ
Actuũ.15 morem Moysi non potestis saluari, facta ergo se
ditione non minima Paulo & Barnabę, aduersus
illlos statuerunt vt ascenderent Paulus & Barna
bas, & quidam alĳ ex alĳs ad Apostolos & prę
sbyteros in Hierusalem super hac quęstione. Ec
Deute.17. ce quomodo isti impleuerunt illud Deutero. 17.
Ex quibus etiam habetur, quæ erat tunc temporis ecclesia. non siquidem tota fidelium congregatio. sed tantum Apostoli & presbyteri, qui uniuersalem repręsentabant Ecclesiam, quod insuper confirmatur per ea quæ in eodem capite sequuntur. Surrexerunt autem quidam de hęresi pharisęorum, qui crediderunt dicentes. Quia oportet circuncidi eos, pręcipue quoque seruare legem Moysi. conueneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Et infra ponitur decisio. 5. Visum est spirituisancto & nobis, nihil vltra imponere uobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus custodientes vos bene agetis valete. Ecce ex his habes concilĳ Apostolici formam. Apostoli. enim & seniores conuenerunt. Gentes autem non se opposuerunt Apostolis, sicut modo Luthęrani concilĳs, dicentes. Qua authoritate, qua scriptura id facitis? Cur adimitis nobis libertatem a Christo datam? &c. Si igitur illud Apostolorum & discipulorum concilium, totam vniuersalem Ecclesiam repręsentabat. Habuitque potestatem statuendi aliqua esse necessaria pro illo tempore. Multaque alia statuit, quibus adhęrere tenemur, eaque negantes Hęretici cēsentur, ergo pari ratione quodlibet generale concilium

Eiusdē authoritatis ē ecclesia nūc sicut tēpore Apostolorum.

in ſpiritu ſancto legitime congregatum, totam Eccleſiam repręſentat, quod erat propoſitum probandum, eandemq; habet poteſtatẽ ad quod cunq; diſcernendũ, ſit idem Chriſtus, idem ſpiri tuſſan. eadẽ fides igĩt eadem conciliorum poteſtas quare &c. Deniq; ut etiã perpulchre deducitur ab Echio, tollatur conciliorum authoritas, tunc omnia in Eccleſia erunt ambigua, dubia, pẽ dentia, incerta. Nam omnes mox redibunt hæreſes cõciliorum authoritate damnatę, quod ſi ſcri pturis contra repugnabis, iam ſecluſa authoritate Eccleſię, reijcient ſcripturam quam volent, ſicut modo Luther reijcit epiſtolam ſancti Iacobi quia aduerſatur ſibi. Similiter Machabę. &cæt. Et olim Hęretici non acceptarunt quatuor illa euangelia ſicut Manichęi reiecerunt vetus teſtamentum. Res profecto miſeranda. Nam ſi illud Hæreticorum eſſet verum. Tunc enim occurrente aliquo dubio in fide non eſſet via deciden di illud, ſed quilibet iuxta prudentiam capitis ſui tenderet vel aliam partem. Quomodo ergo Chriſtus ſufficienter prouidiſſet Eccleſię ſuæ per legem euangelicam, quæ tamen debet eſſe perfectiſsima? Cum igitur neceſſaria ſit conſiliorum authoritas pro fidei firmitate, ac animarum ſalute, ſequamur ſalubre ſapientis conſilium dicentis in prouerbijs. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui, ergo concilia audiamus & patres, non Hęreticos nuper natos & apoſtatas. Pſalmiſta quoque ait. Quanta mandauit patribus noſtris nota ea facere filijs ſuis, vt cognoſcat generatio altera. Igitur nos credamus mandatis concilijs & patribus.

Vltima & pulchra rō

Prouer. 22

Pſal. 67

Et ſi dicant Luthærani in concilio ſunt homi

Aduerſantur hęretici

nes qui errare possunt: sępeq; fallunt & fallũtur, cum omnis homo sit mendax, igitur etiam concilium errare potest.

Respondendum est, quod vt patet in concilio generali legitime cõgregato sunt homines recti, tamẽ ductore spiritu sancto, qui eos falli nõ sinit. nam & Paulus & Ioãnes, Esaia, quoque, & Dauid, fuerunt homines, & tamen eorum scriptis credere tenemur. Si igitur scriptores canonici infallibiliter scripserũt qui fuerunt homines, sic patres in conciliis afflati spiritu sancto, infallibiliter determinant ea, quæ sunt in tota Ecclesia catholica seruanda: quare &c.

Pulcherrima difficultas.

Hic laudabiliter & non immerito quęrendum est. An illa quę asserunt Luthærani aduersus Ecclesiam catholicam, ac conciliorum decreta sanctorumque antiquorum patrum sanctiones sunt in generali futuro concilio disputationibus proponenda.

Q. ũo sumitur ecclesiæ in proposito.

Primo respondendum est quod falsa Luthæranorum dicta aduersus Ecclesię sanctiones non sunt tanquam dubia & non bene in aliis sanctis conciliis decisa, aut considerata, seu rationabiliter damnata in generali futuro concilio disputationibus proponenda nec ab illis contra nos sustentanda, ita quod ipsi queant nostris respondere obiectionibus falsa & hęretica sustentando, ac more disputantium nostris argumentacionibus respondendo quoniam articuli Luthærani sunt huiusmodi quod si in disputationem proponerentur vt ab ipsis essent sustentandi iam mysteria fidei nostræ ac Ecclesię & conciliorum autoritas, Ludibrio exponerẽtur, Habemus enim

Secũda rõ

Matth. 28

ea quę in sanctis cōcilijs fuerunt determinata tanquam vera & certa, ideo nō sunt velut dubia periculo exponenda.

Deinde scandalum non modicum oriretur nō tantum apud simplices fideles verum etiam apud Iudęos & infideles. Cum audissent ea in fide nostra in dubium verti, quę a sanctis patribus in concilijs ante mille annos immo ante mille & ducentos fuerunt constituta & decreta ac Apostolorum tempore obseruata. Nullus quippe etiam habens fidem ut granum sinapis & aliquid prudentiæ ista iudicaret disputanda, tum maxime coram frigidis, & male sentientibus laicis, præcipue quia constat nobis de eorum subuersione ac pertinacia certe nolunt disputare coram doctis & literatis ac in theologia, & in scripturis sanctis exercitatis, sed coram indoctis vulgaribus, quorum capacitas se nullo modo extendit ad iudicanda huiusmodi mysteria fidei.

2. Cor. 3

Hiere. 31

Præterea pleriq; eorum adeo pertinaces sunt, vt libere promittant se articulos vsque ad mortem defensuros, noluntque acquiescere fortissimis rationibus, etiam ex fundamentis diuinarum scripturarū sumptis, minus autē efficacissimis psuasionib. Nolunt insuper admittere aliū iudicē, quā scripturā quā etiam volunt suo modo secundumque propria capita interpretari, ideo liquet eos esse incorrigibiles & obstinatos, qui nec sunt docibiles dei, sed nituntur proprie prudentiæ ponuntq; obstaculum spiritui sancto (vt peroptime disputat Ecchius.)

Proinde quod non sit hoc modo cum Lutheranis in generali futuro concilio disputandum liqui

Confirmatur ratio authorita

te apostoli: dum est per illud Apostoli ad Timoth. dicentis: Noli verbis contẽdere ad nihil.n.vtile est nisi ad subuersionem audientium & ibidem stultas & sine disciplina questiones de vita sciens quia generant lites. Item ad Titum, stultas autem questiones & contentiones ac pugnas legis deuita, sunt enim inutiles & vanæ, Certe Apostolus in his locis prçallegatis admonet doctos fideles ne contendant contra illos falsa sustentare conantes. &c.

Timoth.2

Titi.3

Sententia authoris conditionata.

Secundo dicendum est saluo semper meliori iudicio ac patrum determinatione ne videar maioribus meis imponere legem, quibus in omnibus humilis subijcior. Quod omnia quę in sanctis cõciliis fuerunt rationabiliter determinata quibus Lutherani aduersantur sunt in generali futuro cõcilio disputationibus proponenda, Non vt certa pro dubijs ponantur, sed vt ueriora ac certiora appareant & videantur quæ etiam a nobis contra illos sunt sustentanda, quoniam ipsi prius ad litterarium certamen nos concitarunt, conquestiq; sunt pluries apud Cęsaream catholicamq; maiestatem Inuictissimi Charoli Imperatoris de futuro consilio fiendo, quod non celebratur, clamãtve incessanter ipsum concilium fieri debere Ideo cum placuerit summo nostro põtifici aliorumq; cardinalium cętui, aderitq; tempus opportunum ut commode fieri possit sedata christianorũ principum lite, nobis erit spiritualium armorum electio, ad instar illorum qui ab aliis ad singularia certamina prouocantur quoniam nostra interest omnia ab Ecclesia sancta iustissime determinata sustentare, nec non ad Lutheranorum obiectiones viriliter ac rationabiliter respondere, quapropter hæ conclusiones orthodoxæ quæ & in prę-

Quo nam modo cum hęreticis disputandum est in generali concilio.

cedentibus ac ſequentibus libris ponuntur (vel aliȩ conſimiles) cȩteris prauis modernorum hæreticorum concluſionibus & articulis penitus oppoſitȩ contrariæ vt erunt in ipſo generali futuro concilio examinandȩ,diſcutiendȩ,ac demum pro maiori fidei firmitate ſubtiliter diſputandȩ,a catholicis autem ſuſtentandæ.Quȩ licet iamdudum fuerint in ſanctis concilijs determinatæ,nuper tamen pro maiori Eccleſiȩ pace,ac Lutheranorum dedecore , potius autem ob eorum conuerſionem & ſalutem , a catholicis ſunt diuina protegente gratia,iterum determinandæ vel confirmandæ , quæ vt liquet non tantum diuinarum ſcripturarum teſtimonijs approbantur,Quinimmo fundatiſſimis rationibus ex vtroq; teſtamento ſumptis, demonſtrantur cum reſponſionibus ad eorumdem falſas Hæreticorum obiectiones , ſemper deo optimo fauente , cui ſoli eſt honor & gloria per æuum .

DE PRIMATV PETRI, & ſedis Apoſtolicȩ nonum . ſcripturale Bellum cōcluſio vnica .

PETRVM fuiſſe principem apoſtolorum & ex conſequenti omnium credentium pro fidei veritate a nobis ſuſtentandam occurit . Quare ſummus pontifex cuius perſonam , & officium gerit in terris caput eſt totius vniuerſalis Eccleſiæ .

RAtionibus hæc conclusio sumptis ex scripturarum fundamētis, tam veteris quam nouę legis ita clarissime demonstratur.

1. Ratio. Primo.n. summum fundamentum in ueteri testamento, Quoniam in omni lege tam naturæ, quam Mosi fuerunt sacerdotes, quorum vnus semper tenuit principatum, ergo pari ratione in lege Christi & gratiæ, in qua omnes veteris testamenti explicantur figurę, debent reperiri sacerdotes, quorum vnus sit caput & princeps sicut cęteri alij, a Christo institutus, consequentia

1. Cor. 10. liquent dicente Apostolo Omnia in figura contingebant illis, igitur omnes sacerdotes antiqui erant vmbra & figura istorum Christi sacerdotum, Ergo quemadmodum in veteri lege erat vnus primus sacerdos institutus a deo, & alij inferiores, Ita nunc a simili (cum figura namq; sit alicuius figurati figura) reperiri debet vnus omnium sacerdotum primus a Christo institutus, ideo consequentia clara primum assumptum probo Nam ante institutionem sacerdotij Aaron & filiorum eius, annexum erat sacerdotium primogeniturę. Sic quod primogeniti gerebant officia sacerdotum Abraam.n. dedit decimas Melchisedech sacerdoti, quamuis sacerdotum adhuc non

Gen. 14. esset īstitutum, Ille.n. Melchisedech fuit Sem primogenitus Noe, Idem quoq; de alijs primogenitis habetur in Exodi. libro. Nam illi fungebātur

Exo. 19 Exo. 28 officio sacerdotum, vsq; ad institutionem sacerdotij Aaron & filiorum eius, de quibus in eodum legitur libro igitur &c.

Confirmat Exodi. 29 Leuitici. 8. Proinde de consecratione Aaron, & filiorum eius in sacerdotes habetur in Leuitici ac Exodi. libris quod Moses consecrādo Aaron fudit oleum

vnctionis ſuper caput eius, cumq́ applicaret filios Aaron cultui diuino non vnxit eos oleo conſecrationis ſed tantum veſtiuit eos veſtibus ad ſacerdotium deputatis, & edoctis a deo. Quas ſimul cum ipſis filijs aſperſit quadam unctione, ex oleo nempe vnctionis & ſanguine hoſtię fiebat quędam miſtio, qua ipſi ſacerdotes inferiores, & eorum veſtes aſpergebantur, Hic igitur ex ſacris literis cauſam afferant Hęretici, cur ſolus Aaron vnctus eſt oleo in capite, filij autem eius tunicis tantum ornati aſperſi ſunt. Certe ſi ad verum ſenſum hic ſcripturam exponere volumus Nihil aliud dicendum erit niſi quod Aaron ſummum ſacerdotem vel Epiſcopum repreſentabat, vnctio quoque illa authoritatem ab vno ad alios transferri poſſe ſignificabat (ſicut ſpiritus vitales a capite deſcendentes, ad cætera corporis membra viuificanda) filij vero eius, alios Chriſti inferiores ſacerdotes rectiſſime figurabant, Ergo ſimili ratione nunc reperiri debet vnus primus ſacerdos. Quem Aaron figurabat qui nec Chriſtus dici debet, quoniam ipſe fuit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech æternum cuius dignitas maior fuit ſuper omnem dignitatem Aaron. Item in veteri lege ſemper reperiebatur vnus ſummus ſacerdos præſentialiter exiſtens, Sed cum Chriſtus non ſit in Eccleſia per corporalem præſentiam neceſſe eſt alium loco eius exiſtere, cuius primum locum habuit petrus, Aliter vnquam figura ſacerdotum Aaron eſſet completa. &c.

Initium ſacerdotũ in lege moſiquorũ erat primus.

Optima ſimilitudo in propoſito

Confirmat

Pręterea aſſignent Lutherani cauſam quare deus pręcipit vt facerent veſtem ſanctam Aaron ad ſanctuarium in qua ſacerdotio fungeretur ei,

Confirmat

Et hę uestes quas facient, pectorale & superhumerale, Et tunicam talarem, & tunicam, Et cydarim & baltheum & faciant uestes sanctas Aarō & filijs eius, ut sacerdotio fungantur mihi &c.

Siquidē ex illis nihil aliud colligi pōt, nisi Deū uoluisse summū sacerdotē esse tam vestibus quā moribus ab alijs diuisum, in figurā huius primi Ecclesię pontificis, cui onus populi impositū est, qui & eius pectore habere debet iugis meditationis, ac diligentię pondus. &c.

Potestas etiam ipsius summi sacerdotis super alios ostendebatur in corona, quā deus iussit poni in mitra summi sacerdotis cum alijs ornamentis vt patet in loco nuperrime allegato simplices nanque sacerdotes vnam tantum mitram habebant quæ erat de bysso sed summus sacerdos super mitram de bysso habebat mytram hyacintinā. A simili hoc idem fieri debet in ecclesia christi ut scilicet sit unus summus pōtifex ab alijs uestibus & corona ac mitra distinctus.

1. Paralip. 24.

Numeri. 3

Rursus in ueteri lege etiam non solum reperiūtur fuisse plures principes sacerdotum, diuisi per familias, ut patet in Paralip. Sed etiam reperitur princeps principum, Nam in numeris habetur quod Eleazar erat constitutus princeps principum leuitarum, ad custodiendum oēs custodias sanctorū, super cunctos autē erat Aaron, qui omnes leuitę dati erant ad seruiendum, in eodem etiā numeri capite scribitur vbi sic dicit Dominus, applica tribum leui, & fac stare in conspectu Aaron vt seruiant ei. &c. & adeo uocatus est pontifex, Quantæ autem obseruantię & reuerentię fuisset Aaaron patet per illud Exod. vbi ait deus per Mosen dijs non detrahes, & principi populi

Exod. 22

tui non maledices, vnde Paulus cum maledixisset Ananię dicens. Percutiet te deus paries de albatē, ut in actibus legitur apostolorum, Qui astabant dixerunt summum sacerdotem dei maledicis? quibus inquit Paulus, Nesciebā fratres quia princeps esset sacerdotū, scriptum est enim principem populi tui non maledices, Si ergo in lege veteri huiusmodi officia ordinum in plures personas dispartita fuerunt pro diuini cultus ministerio, decet vt in noua lege, cuius lex uetus figura fuit, huius generis recipiantur ministeria & ordinum gradus, Et quod dentur pariter principes sacerdotum diuersi per diuersas dioceses, Cum ergo Christus pręclare institutam relinquere voluit rempubli. Ecclesiasticam. quia per unum nō ita commode expleri poterat ministerium diuini cultus, diuisit ministeria, vt sic sine grauamine et confusione omnia recte fierent; Et quemadmodum Moses princeps populi habuit adiutores septuaginta senes, qui temporalium tātum curam habebant, & sicut omnes leuitę & sacerdotes subditi erant seruiebantque Aaron summo sacerdoti, Ita a simili (vt explicetur figura illa) in Ecclesia Christi opereprecium est unum esse principem, id est pōtificem summum, qui totam Christi rempubli. plenarie moderetur, cuius potestas maior. est omnium sacerdotum dignitate, quia omnes ei humiliter parere tenentur, Quoniam ab ipso pontifice summo pendet iurisdictio eorū scilicet augendi vel minuendi ministeria & operationes illorum circa dei cultum, Et etiam circa ouium regimen, vt clare ostēditur per illud Deutero. ubi Deus per Mosen ordinat quod in dubijs & difficillimis causis recurrendum sit ad supre-

Act. 23.

perpulchre hic concluditur propositum.

Nume. 11

Hic a simili arguit author

Deuter. 17

mum iudicem, in temporalibus ad iudicem temporalem, in spiritualibus vero ad summum sacerdotem & ex hoc loco appellationes traxerunt originem. Ait enim deus si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinē & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram &c. prout ostensum est supra in tractatu de Ecclesię authoritate.

Ezechi. 33 Deinceps apud Ezechielem hoc idem habetur ubi sic scriptum est, factū est verbum dñi ad me dicēs fili hominis loquere filijs populi tui et dices ad eos, terra super quā induxero gladium, & tulerit populus terrę virum vnum de suis, Et constituerit eum super se speculatorem & viderit gladium venientem super terram & cecinerit tuba & significauerit populo, & audierit audiens vocem tubę, & nō obseruauerit, & venerit gladius, & compræhenderit eum, sanguis eius in capite eius erit. Et infra subdit dominus, fili hominis speculatorē dedi te domui Israel & audies ex ore meo sermonem & annuntiabis eis a me. &c.

Confirmatio p pulchrā figurā

Ex quibus verbis figuratiue nonnulla colligi possunt, imprimis quod speculator, id est Pręlatus spiritualis potest esse institutus a deo, vt fuit Ezechiel super domū Israel ut patet ibi, speculatorē dedi te &c. Et sic petrus īstitutus fuit a Christo. Itē quod speculator potest eligi a populo & constitui supra ipsum populū eligentem ut patet ibi, Et tulerit populus uirū vnum, & constituerit eum super se, &c. Et sic eliguntur successores Petri, Item speculator siue sit a deo datus immediate, siue ab aliis electus tenetur.

Ex dicto Ezec. multa colligun tur.

Canere tuba cum uiderit gladium, per quod innuitur quod Pręlatus tenetur imperare ea quę

vtilia ſunt ad remouendum periculũ gladii,ideſt damnationis. Item omnes in hiis quę ad illud periculum euitandum conducuntur, & ad dei miſericordiam conſequendam, omnino obedire debēt tubę, id eſt mandatis & admonitionibus ſpeculatoris .i. ſummi pontificis, & ita patet quod ſummus quidem Sacerdos, licet non poſsit condere legem ſuper ſubditos repugnātem legi dei, Poteſt tamen legem ac ſtatuta facere ad euitandum periculum peccati, & etiam pro Dei gratia acquirenda vel conſeruanda, & ratio eſt quia paſtori incumbit ex officio oues a lupo & ab omni alio periculo totis virib. cuſtodire, vt in euāgelio Ioānis docet Chriſtus. quantum ſit diſcriminis inter paſtorem & mercenariũ, Lupus quidē diabolus eſt, qui callide circuit vt oues deuoret, contra quē paſtor pro ouibus ponit animam ſuā, & ſi quid aliud eſt in quod ouibus nocere poſsit, tenetur paſtor ab hoc detrahere oues, et eas ad ſua paſcua reducere, & compellere. Et niſi in huius generis periculis paſtor inuigilet, & laboret, & non excuſatur ſi oues pereunt. &c.

Sūmus pōtifex poteſt condere legem.

Ioan. 10.

Et hoc ſiquidem oſtendit Deus per Ezechielē inquiens, O paſtores Iſrael: nunquid paſcunt ſemetipſos? nonne oues paſcunt paſtores? lac comeditis & lanis operimini, & craſſum occiditis, & oues meas non paſcitis, quod infirmum fuit, non conſortaſtis, et confractũ nō alligaſtis, & errans non reduxiſtis, & quod periit non quæſiſtis, & ſic diſperſę ſunt oues meę, eo quod non erāt paſtores, & factæ ſunt in deuorationē oībus beſtiis agri, & diſperſi ſunt oues in omni monte, & non fuit requirēs neq; reducēs, et mox ſubdit ꝓpheta, Hęc dicit Dn̄s, Ecce ego ſuꝑ paſtores, et

Ezech. 34

Summi paſtoris offi-

cium pariter & aliorum; requiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos ne pascant oues meas &c. hæc Ezechiel.

Ex omnibus infertur propositum: Ex quibus patet quantum vigilare teneatur ille, cui pastoris officium est commissum, omnes igitur ecclesię ordines, tum maxime summus Pōtifex & alij pręsules cęterique simplices sacerdotes pręfigurati fuerunt in ueteri lege: quare &c.

Secunda principalis ratio. Secundo principaliter pro eadem conclusione sic arguo. Omnis multitudo bene ordinata habet vnum primum, a quo dirigatur. At uniuersalis ecclesia est fidelium multitudo peroptime ordinata, igitur ipsam decet habere unum primū a quo dirigatur consequentia est notissima. Maior probatur, quoniam multitudo nihil aliud est, quam

Ordo quid sit. parium & imparium, siue superiorum & inferiorum sua cuique loca distribuens dispositio. Inter autem superiora (cum multitudo finita sit) deueniendum est ad unum, quod primum sit, & supremum in illo ordine, quod quidem clarissime liquet, in totius uniuersi, tam creaturarum corporalium, quam spiritualium ordine. Terra nāque

Discursus de elementorum & cœlorū ordine. eo quia suapte natura ponderosior est, & quo ad officium infimum nobilitatis gradum habet. Infimum sibi locum uendicet. Aqua vero, quia terra est nobilior, super ipsam locum possidet, sic aer aqua nobilior, super ipsam locū habet. Ignis vero omnium elementorum nobilissimus, eminētiorem sphęram ac locum tenet, eodem quoque ordine super sphęram ignis conditum est cœlum Lunę, super Lunam Mercurius, Venus sup Mercurium, super Venerem Sol, super Solem Mars, super Martē Iouis orbis girat, sed Saturnus planetarum pręstātissimus, planetis omnibus supra

10. fertur, super quo voluitur cœlum stellarum fixarum,

rum, quod firmamentum dicitur, & sup firmamentũ cœlũ chriſtallinũ, & demũ ęminẽtiſſimũ corporũ locũ obtinet cęlum empireum: &c.

At itidem ordo in angelicis ſpiritibus reperitur. Nam humiliorem locum obtinẽt Angeli, q̃bus pręſunt archangeli, inde principes ſeu principatus, in alijs quoq; ordinibus perfectioribus, Poteſtates, Virtutes, Dominationes, Itidem & Throni, Cherubin, ac Seraphin concernuntur. Iſte autem ordo comprobatur. Nam plerique angeli inferiores incarnationem Chriſti ignorarunt, quouſque eſſent a ſuperioribus illuminati, & edocti, quod expreſſit Eſaias inquiens. Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? &c. Sed has hierarchias omnes tranſcendit virgo benedicta Dei parens, iuxta illud, Aſtitit regina a dextris tuis &c. At propinquiorem ſedem apud Deum obtinet Chriſti humanitas, quæ ſuper omnes creaturas eſt longe æminentiſſima, iuxta illud ſimboli, Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis &c. His autem omnibus pręeſt ineffabilis trinitas, atque incompræhenſibilis Dei vnitas, cuius bonitas replet ac reficit omnia. Conſpicuum ergo eſt, ea nullo pacto carere ordine, quæ a Deo effecta ſunt, & procedunt, & ita ex his patet veritas maioris. At minor probatur, ſcilicet quod Ieſu Chriſti vniuerſalis eccleſia ſit multitudo fidelium ordinata quidem. Quanto, enim director & Imperator multitudinis ſapientior eſt, tanto huius generis multitudo eſt ordinatior, ſed Chriſtus fidelium eccleſię gubernator eſt, & rector ſapientiſſimus, qui eſt Dei patris ſapientia, in qua theſauri ſapientię, & ſcientię Dei recon-

Angelorũ ordo.

Eſaiæ 63.

Coloss.2 diti manent, ergo nullam in ea fini confusionem,
Sap.7 quia omnia ordinat & disponit suauiter & cęt.
Et sic clare liquet quod non absque Dei consilio datur in Ecclesia Christi vnum primum, scilicet supremus sacerdos, quoniam spiritus
Roma:13 sanctus per os Pauli ad Romanos loquitur dicens. Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Item quęcunque vere dicuntur de Deo & creaturis, illa
Iacobi.1 a Deo dantur ipsis creaturis (teste Iacobo) Omne datum optimum, & omne donum perfectum: desursum est, procedens a patre lumi-
Eccle.1 num Patet etiam de sapientia de qua Salomon. Omnis sapientia a domino Deo est. Principari etiam siue dominari vere conuenit Deo, &
Iob.36 creaturis vt inquit Iob. Dei potestatem non
Daniel 4 abijcit, cum ipse potens sit; Daniel quoque ait Dominabitur excelsus in regno hominum &
Ioan.19 cuicunque voluerit dabit illud. Hoc idem etiam ostendit Christus, dum Pilato loqueretur dicẽs. Non haberes potestatem nisi datum esset tibi de
Ro.13 super. Et Paulus in loco præallegato non est potestas nisi a Deo, ergo primatus siue principatus a Deo datur Petro & successoribus eius. Quibus etiam omnes inferiores tenentur obedire vt Paulus paulo post subdit dicens. Itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit sibiq; damnationem acquirit, & infra. Non enim sine causa gladium portat: Dei. n. minister est vindex in iram ei qui malum agit, & tandem concludit, ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram sed etiam propter conscientiam. Ex quibus verbis etiam ego concludo, quod si obediendum est principibus temporalibus in rebus temporalibus, fortiori argumento

obtemperandum eſt eccleſiaſticis principibus in ſpiritualibus: quare &c.

Præterea Lex generalis hierarchię eſt vt inferiores per ſuos ſuperiores ſurſum cogantur ad diuinos ſplendores ſibi illuceſcentes, recte igitur Deus noui teſtamenti alios & alios idoneos miniſtros inſtituit ad diuinum lumen, & hauriendum & influendum in alijs, Hoc autem congruentius fieri nō poteſt ī Eccleſia Dei niſi per multifariam & ordinatam inferiorum gubernationem, a qua ſinguli pro ſua capacitate & qualitate in fide vberius poterunt erudiri, quam ab vno ſolo tamen inter miniſtros eſt vnus primus, qui ante aſcenſionem erat Chriſtus Ieſus, Poſt vero aſcenſionem Petrus habuit principatum cui ſpecialiter a Chriſto commiſſa eſt Eccleſia, Conſtat igitur ex hac ſecunda ratione qualiter omnis multitudo bene ordinata habet vnum primum a quo dirigitur, cum autem vniuerſalis Eccleſia ſit multitudo peroptime ordinata a Chriſto neceſſe eſt ipſam habere vnum caput, & ſi dicas iſtud caput eſt Chriſtus ergo nullum aliud quęrendum eſt, Reſpondeo quod licet Chriſtus ſit ſpiritualiter cōiunctus Eccleſię tanquam fundamentum & caput, ſed qa nō coexiſtit per corporalem præſentiam, ideo decet vnum alium loco eius poni, Qui vt vicarius Chriſti, et ſucceſſor Petri poſt ipſum regat Eccleſiam & cęt.

Confirmatur ratio.

Epilogatio ex dictis

Tertio principaliter ad eandem cōcluſionem pſupponitur, mutationē nominis reſpectu alicuius creaturę ſemp eſſe a Deo factam, ex ſpeciali quadā gratia, quā a Deo aſſequitur ille cuius nomen mutať, Q đ patet ex ſacris literis, Iacob.n.

Ratio. 3 Vnū ſuponitur pro fundamento rationis Gen. 32

postea vocatus est Israel eo quod vidit dominũ. Et qui prius vocabatur Abram postmodum vocatus est Abraham, quando facta fuit sibi ꝓmissio de semine, vbi dictum est ei quod in ipso benedicendę erant omnes gentes, mutatum insu-
Gen.17 per fuit nomen Sarai vxori eius, & dicta est Sara, & inde concepit filium Isaac in senectute sua vt in eodẽ legitur.c. Item fundamẽtum alicuius ędificij quodammodo capitis retinet similitudinem, quo fit vt caput aliquando dicatur fundamentum interdum vero econuerso quod patet
Coloss.1. per illud Pauli ad Coloss. vbi Christus. dicitur caput Ecclesiæ, fideles autem membra eius. Item quando Deus immutationem nominum idẽ nomen imponit duobus, illi duo habent vel in toto vel in aliqua parte eandem & similem gratiam, Et hoc quidem habetur expresse in lib. Iosue de filio Naue, qui vocatus est Iesus eo quia saluauit populum Israel, hostes eius debellando, intro duxitq; eum in terram promissionis, Sic Iesus noster introduxit omnes electos in gloriam sempiternam, Alius vero fuit Iesus sacerdos sanctis-
Zacha.1 simus filius Iosadech, de quo Zacharias, ostendet mihi dominus sacerdotem magnum Iesum, qui similiter figurauit Iesum Christum sacerdotem ęternum, qui obtulit semetipsum patri in sa crificium pro nobis, Alius insuper fuit Iesus fi-
Luc.2. lius Sirach propheta & doctor sapientissimus, sicut dominus noster vocatus est Iesus eo quod fuit propheta in opere & sermone saluumque fecit populum suum a peccatis eorum. His igi-
Ratio fortissima tur prælibatis sic formatur ratio, Omnis mutatio nominis facta a Deo, fit ex aliqua speciali gratia consona nomini, denuo imposito quam

adeo cõsecutus est vel constanter consequetur il-
le cui nomen mutatur, Sed Christus mutauit no
men Simonis, & vocauit eum Cęphas, ergo Si-
mon a Christo consecutus est illam specialem
gratiam, quæ est peculiaris huic nomini, maior
est nota ex præcedentibus dictis, Minor vero li
quet in Euangelio Ioannis vbi legitur, Erat au- Io.1
tem Andręas frater Simonis Petri vnus ex duo-
bus qui audierat a Ioanne & secuti erant eum,
inuenit hic primum fratrem suum Simonem &
dicit ei, Inuenimus messiam, quod interpretatur
Christus, & adduxit eum ad Iesum, intuitus au-
tem eum Iesus dixit tu es Simõ filius Iohãnis tu
vocaberis Cęphas quod interpretatur Petrus,
Itidem etiam patet in Euangelio Matth. vbi Mat.1
Christus veniens in partes Cęsarię Philippi in-
terrogabat discipulos suos dicens, quem dicunt
homines esse filium hominis, at illi dixerunt alij
Iohannem Baptistam, alij autem Heliam, alij ve
ro Ieremiam aut vnum ex prophetis. Quibus
Iesus vos autem quem me esse dicitis. Sed tacen
tibus omnibus, Respondens Simon Petrus dixit
Tu es Christus filius Dei viui, cui Christus
beatus es Simon Bariona quia caro & sanguis
non reuelauit, tibi sed pater meus qui est in cœ-
lis, quasi velit dicere, hęc siquidem cognitio,
quam tu habes de me, quod, scilicet ego sim fi-
lius naturalis Dei patris, sibi coęternus & coę-
qualis in virtute & potestate, qui & volui natu
ram humanam assumere propter eius redem-
ptionem, non fuit a carne vel a sanguine, sed tibi
a Deo patre diuinitus ĩspirata, & ideo dico tibi
quia tu es Petrus & super hanc petram ędifica-
bo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præ-

ualebunt aduersus eam &c. Et sic patet minor ex maiore igitur & minore veris sequitur & conclusio, scilicet quod Simon a Christo consecutus est illam specialem gratiam, quæ est specialis illi nomini denuo imposito, Cęphas enim
Corin.10 vt ibidem habetur idem est quod Petrus siue petra Christus autem pariter vocatur petra (teste apostolo) petra vero sumitur pro fundamēto, at fundamentum habet(vt dictum est) rationem capitis ergo Petrus a Christo est institutus primus, & caput in Ecclesia quare: &c.

4. Ratio Quarto & adhuc fortius eandem conclusionem probo ratione potestatis, singulariter concessę ipsi Petro Apostolo & successoribus eius. Sed pro pulchriori eius declaratione sciendum est, quod septem potestates fuerunt collatę a Christo Apostolis ac eorum successoribus, quę in diuersis scripturarum locis lucidissime reperiuntur.

De.1. Apostolorū potestate Prima igitur potestas fuit potestas consecrationis, qua quilibet sacerdos rite ordinatus conficere potest corpus & sanguinem dñi nostri Iesu Christi. Et hanc siquidem contulit dominus
Luc.22 in vltima cęna cum dixit Apostolis hoc facite in meam commemorationem, de qua in sequenti tractatu aduersus Hęreticos septentrionales locuturi sumus &c.

De potesta te.2 Secunda fuit potestas, scilicet administrationis sacramentorum, & præcipue sacramenti pænitentiæ, quæ potestas iurisditionis spiritualis in foro conscientiæ, seu potestas clauium merito dicitur, quibus sacerdotes possunt aperire & claudere cœlum, Aperire quippe dignis, claudere autem indignis, per peccatum, enim mor-

tale quilibet peccans claudit sibi cœlum, quia præstat sibi impedimentum intrandi gaudia paradisi, Ad cuius admotionem contulit Deus potestatem Ecclesię, qua discernere potest in causa propter quam cœlum clauditur, & ferre sententiam pronuntiando illum dignum, & illum indignum, Dignum nempe de peccatis dolentem & ea confitentem, indignum vero non dolentem de illis quamuis confitentem, & hoc est cęlum aperire, cœlumque claudere quantum pertinet ad ministerium sacerdotum, Authoritas autem hæc faciendi vocatur potestas clauis quæ duplex est, scilicet authoritas cognoscendi in causa peccatoris confitentis, & authoritas sententiam proferendi quæ dicuntur claues, Prima est scientiæ clauis, secunda vero potestatis, Habet enim sacerdos authoritatem interrogandi & sciendi omnia delinquentis peccata, Quæ quidem authoritas cognoscendi pręrequirit sciētiam & discretionem concomitantem rectum vsum eius. Habet insuper potestatem sententiam dandi, quę pręrequirit iustitiam ad rectum vsum sui. Et sic Sacerdos duplici claue gaudet. Hæc autem clauium potestas promissa fuit Petro a domino, cum dixit. Tibi dabo claues regni cœlorum, deinde etiam promissa fuit omnibus Apostolis, cum dixit. Amen dico vobis, quęcunque ligaueritis super terram erunt ligata & in cœlis, & quęcunque solueritis super terram erunt soluta & in cœlis, Collata vero fuit eis in die dominicę resurrectionis dum apparens eis Iesus in conclaui congregatis insufflauit et dixit. Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata remittūtur eis &c. Prout diffuse suo lo-

Quid sit cęlū claudere & aperire

Duplex clauis. s. cognoscendi sententiandi

Matth. 16

Matt. 18

Ioan. 20.

co ostensum est. Et est notandum, quod hę duę potestates dicuntur potestates ordinis sacerdotalis, quæ neq; eadem sunt, neq; simul tempore collatę Apostolis (vt false Lutherani putant) quarũ vna respicit cõsecrationem corporis Christi veri, quoniam habens eam consecrare potest verũ corpus & sanguinẽ Christi, virtute verborũ sacramẽtaliũ. Secũda respicit corpus Xp̃i misticũ seu mẽbra eius, q̃a habẽs eã potest soluere & ligare peccatores fideles tñ qui sunt mẽbra Ecclesiæ numero, & si nõ merito licet p̱ absolutionẽ fiãt etiam mẽbra ecclesiæ merito. Prima .n. vt dictũ est collata est Apostolis in cęna ante Christi passionẽ secũda vero post resurrectionẽ: quare &c.

De .3. Apostolorũ potestate: Marci vlt. Tertia fuit potestas Apostolatus .i. authoritas p̃dicandi quam tradidit dominus discipulis, dum in die ascensionis ait. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturę &c. Hæc namq; potestas non confertur ex vi ordinationis sacerdotalis, nec par est in omnibus, sed dũtaxat est primum Apostolis collata, quos misit prædicare toti orbi in loco iam allegato. Concessa est, & septuaginta duobus discipulis missis non per totum orbem, sed tantum per loca ad quæ Christus erat personaliter venturus, vt patet in Euangelio Lucę vbi dicitur. Designa- (Luc. 10) uit dominus & alios septuaginta duos discipulos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quo erat ipse venturus. Horum tipum & figuram gerunt modo in Ecclesia Episcopi & curati. Apostolorum, enim Episcopi, & septuaginta duorum discipuli sacerdotes curati, cæteri vero quo modo prædicabunt nisi mittantur? teste Apo-

ſtolo, Et hoc vel a Deo immediate quod proba- Ro.10
bunt per ſigna ſicut Moſes vel per ſcripturam ſicut Ioannes Baptiſta, qui ſpeciale ſuæ miſſionis teſtimonium de ſcriptura protulit di. Ego vox clamantis &c. vel a Petro aut eius ſucceſſore mediate vel immediate, & hoc probabunt per munimenta, & Eccleſiaſtici doctores. Cum enim doctorum ordo ſit quaſi præcipuus in Eccleſia non debet ſibi quiſq; indifferenter prædicationis officium vſurpare. nam vt dictum eſt per Apoſtolum. Nemo prædicare poteſt niſi mittatur, & ve- Nemo audeat pdicare niſi mittatur.
ritas ipſa præcipit Apoſtolis. Rogate dominum meſſis vt mittat operarios in meſſem ſuam. Ideo dominus noſter Ieſus Chriſtus humani generis ſeruator inſtituit, vt veritas quæ antea legis & Prophetarum præconio continebatur. per Apoſtolicam turbam in ſalutem vniuerſitatis exiret, ſicut ſcriptum eſt. In omnem terram exiuit ſo- Pſal.18
nus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris ſacramentum ita dominus ad omnium Apoſtolorũ officium pertinere voluit, vt in beatiſſimo Petro omnium Apoſtolorum ſummo in primis collocaret, & vt ab ipſo quaſi a quodam capite dona ſua velut in corpus omne diffunderet. Sed contra, videtur quod etiam Dia- Obiectio:
cono conferatur prædicandi poteſtas in ſua ordinatione, cum accipiens textum Euangelij de manu Epiſcopi dicitur ei. Accipe poteſtatem legendi Euangelium in Eccleſia Dei pro viuis & mortuis: igitur &c.

Solutio.

Reſpondetur qđ Diacono non confertur poteſtas prædicandi in ſua ordinatione (vt aliqui non recte arbitrantur.) Cum enim Diaconus accipit textum Euangelij de manu Epiſcopi non dicitur Diaconus ex ordine nō hēt authoritatem pdicandi.

ei. Accipe poteſtatem docendi & prędicandi euã gelium, Sed accipe poteſtatem legendi Euãgeliũ in Eccleſia Dei, tam pro viuis quã pro defunctis in nomine domini, Ex quo magis inſinuat eos tunc recipere orandi vel legendi officium quam prædicandi ſeu docendi, quare. &c.

De. 4. Apoſtolorũ poteſtate. Quarta fuit poteſtas coerciuę correctionis, in foro exteriori, quã Eccleſia exercere poteſt in inuitum ad dirigẽdum ſubditos in finem beatitudinis ęternę. hanc enim contulit Petro Chriſtus cũ dixit ei vice omnium. Si peccauerit in te frater Matth. 18 tuus corripe eum. &c. Et ſequitur, ſi te non audierit dic Eccleſiæ. quod ſi Eccleſiam nõ audierit, ſit tibi ſicut ethnicus et publicanus id eſt excõmunicatus vnde hic in loco ſumitur et fundatur iuri Hic ſumitur excommunicandi poteſtas. dica poteſtas excommunicandi, & interdicendi ab Eccleſiaſticis ſacramẽtis & fidelium cõmunione, quę nec a Lutheranis negari poteſt, quoniam ex poteſtate vſus eſt Apoſtolus dum exhortãs titum ait, Hęreticum hominem poſt primam et ſe Ad Titũ. 3 cundam correctionem deuita, cuius exemplo etiã nos vitare debemus hęreticos Lutheranos, Qui multoties ſanctas Eccleſiæ correctiones neglexerunt, Fundatur inſuper et in hoc textu nedum poteſtas excommunicandi. At & poteſtas diffiniendi, diſcernendi & ſtatuẽdi pręcepta leges, et canones, in hoc ꝙ ſubditur, Quęcunq̃ ligaueritis ſuper terram erunt ligata & in cœlis. &c.

De. 5. poteſtate. Matt. vlti. Quinta fuit poteſtas baptizandi de qua ſcribitur in Euangelio Matthei, quod accedens Ieſus locutus eſt Apoſtolis dicens, Data eſt mihi omnis Marci. 16 poteſtas in cœlo et in terra, eũtes ergo docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine patris et filij & ſpiritus ſancti, Nam ut habetur in Euange-

lio Iohannis dicit Iesus Nicodemo, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nõ potest introire in regnum dei, et hęc quidem potestas, non tantum fuit data omnibus Apostolis, verum etiam & septuaginta duobus Discipulis, ac eorum successoribus scilicet omnibus Sacerdotibus, quinimmo & omnibus Christianis necessitatis tempore quare. &c. Iohan. 3

Sexta fuit potestas accipiendi vitæ necessaria ab his quibus spiritualia administrant, Hanc verò cõtulit dominus dum missis ad prædicandum Apostolis dixit, Edentes & bibentes, quæ apud illos sunt, dignus est enim mercenarius mercede sua, vel cibo suo, ex quibus verbis aperte constat Christum ibi pronunciasse super cessationem legalium, Nam cum dedit Apostolis potestatẽ edẽdi quæ apud gentiles sunt, Dedit igitur authoritatem comedendi carnes porcinas, sanguinem, & suffocatum, & alia similia lege prohibita, et inde subdit causam, dignus est enim operarius mercede sua. Quod & Apostolus deducit ex multiplici radice. ait enim ad Corinthios. Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edet? Quis pascit gregem et de lacte gregis non manducat, & ad hoc confirmandum adducit scripturam dicens scriptum est enim in lege Mosi, Non alligabis os boui trituranti, & paulo post subdit, Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si nos carnalia metamus, & post pauca, nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt & qui altario deseruiunt cum altario participant. Ita & dominus ordinauit, qui Euangelium annuntiat, de Euangelio viuere, Fundatur insu- De. 6. potestate. Matt. 10 Lucæ. 10 1. Cor. 9 Deut. 25

per in hac poteſtate ſumendi vitæ neceſſaria ra-
Nota Eccl. dotationis cauſam. tionabilitas dotationis Eccleſiæ, loco decimarum & primitiarum legis, Annexa fuit inſuper poteſtati prædicandi verbum Dei per Chriſtum poteſtas faciendi miracula ad confirmationem fidei cum dixit, infirmos curate, mortuos reſuſcitate, leproſos mundate, Dæmones eijcite. ſed in hac po
Matt. 10 teſtate modo Eccleſiaſtici regulariter non ſuccedunt. Quia fides iam ſufficienter fundata nō indiget miraculis confirmari ideo. &c.

De.7. Apoſtolorū author. Sexta fuit poteſtas diſpoſitionis miniſtrorum Eccleſiæ. quo ad determinationem Eccleſiaſticæ iuriſdictionis, ut euitetur confuſio & diſcenſionis materia et in populo et inter miniſtros, ſibi ęqualiter, & indiſtincte de omni populo curam haberent, Et hæc quidem poteſtas collata eſt ſingulariter Petro & eius ſucceſſoribus, ubi ait ei ſingulariter Chriſtus Paſce oues meas, id ipſum tertio repetens id eſt ſis paſtor & Prælatus generalis, ut ſcilicet ad te pertineat diſpoſitio & regimen generale ouium & ouilis, Nam ut habetur in Euangelio Ioannis Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam præſentibus omnibus Apoſtolis ſingulari-
Io. ultimo. ter dixit Petro, Simon Ioannis diligis me plus his? ad denotandum, qđ ille qui maiorem poteſtatem ſuper alios habere debet a Chriſto, etiam præalijs tenetur magis diligere ipſum, Volens igitur dominus Petro conferre maximam omnium dignitatem ter interrogauit illum, an ipſe pluſquam alij diligeret eum & proteſtata dilectione Chriſtus ter Petro dixit Paſce Agnos meos, Paſce oues meas, Per agnos enim & oues in diuinis ſcripturis omnes Chriſti fideles intelliguntur, qđ eſt enim dicere ſoli Petro Paſce oues meas? niſi

constituo te solum Petrum Pastorem super omnes oues meas, ut clare liquet, quia ibi Christus non distinxit inter has et illas, sed generaliter omnium curam sibi cõmisit. Omnis autem pastor primatũ tenet super omnes oues suas, in suaque est potestate de ipsis curam gerere, igitur Petrus factus est caput & princeps a Christo omnium ouium id est omniũ Christi fidelium, Ab eo ergo descendit mediate uel immediate omnis Ecclesiastica iurisdictio in inferiores præsules, Et sic euidentissime patet Petrum fuisse principem omnium Apostolorum & credentium, Et ita nunc hæc potestas iurisdictionis in sua plenitudine residet in summo Pontifice, quod ad totam Ecclesiã uniuersalem, quia ipsius solius est uniuersaliter instituere rectores & præsules in Ecclesiastica hierarchia, quos uocat ad se in parte solicitudinis cũ ipse uocatus sit ĩ plenitudinẽ ptãtis quare. etc.

Quinto itidem probo, nam scribitur in Euã. Lucæ qđ Christus in Discipulorum præsentia dixit, Petro, Ecce Sathan expetiuit vos ut cribraret sicut triticum, Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos expetere enim est subdole quærere & per tentationes subuertere, quæsiuit namq; Sathanas tempore passionis Apostolos subuertere uarijs modis, & interdum ceciderunt, Et quemadmodum illi qui cribrat triticum aliquid remanet in cribro, aliquid uero transit extra, remanet quippe palea, & bulla, quod autem bonum est transit. ita Iudas in cribratione Sathanę id est in tali tentationum impulsu, & concussione remansit Diabolo ad pœnam æternam. alij uero Apostoli transierunt ad gloriam, Christus

5. Ratio.

Lucæ. 21

tamen prȩuidens Petrum fore casurum, rogauit pro eo. Non enim rogauit pro eo vt non caderet, sed vt in casu non remaneret. Et hoc quidẽ Christus obtinuit a patre. ideoq; conuersionem Petri prȩdixit, & illum principem Apostolorum fore, & q̃ sibi ecclesia cõmittenda erat p̃nũtiauit aptè dicẽs. tu aliquãdo cõuersus cõfirma fratres tuos. Ex quibus verbis ita propositum cõcludo, Siq̃dẽ

Dic propositum concluditur.

illius est alios cõfirmare cuius Imperio & authoritati aliȷ subȷciũtur, Christus igitur dedit Petro plenitudinem potestatis, & iurisdictionis sup̃ omnes oues suas. Item Christus dixit Petro, vade

Matth.17

ad mare, et mitte hamũ et eum piscem qui prius ascenderit tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me et te.

Confirmatur ratio.

Patet & Christum pluribus Discipulis præsentibus solum Petrum sibi æquasse in solutione tributi, ita ergo cum sibi æquauit in authoritate & potestate super alios. Præterea in Aeuangeliȷs vbi describitur Apostolorum constitutio ab omnibus, Petrus vt caput nominatur primo. quod Hiero. et Chrysosto. pro eius primatu exponũt. Proinde solus Petrus super aquas maris ad Christũ peruenit. Signũ singularis Pontificȷ, vt asserit Bernardus. Nota insuper quod si Discipulis aliȷs imperatur, vt laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur duc in altũ, quasi ad maiorem pisciũ, id est hominum multitudinem capiẽdam, vt inquit Ambrosius igitur &c.

Matth.10 Marci.3 Luc.6 Iohan.21

Luc.5

Postremo eandem conclusionem vna cum Ioanne Ecchio sic demonstro. nam Petrus exequutus est officium suum scilicet Ecclesiȩ primatum, cum esset Pontifex creatus, igitur ipse erat caput & aliorum Apostolorum primus, conse-

Vltima ratio.

quentia est nota, quoniam Petrus nunquam iniustæ vsurpasset sibi primatum illum, cum esset vir sanctus & plenus spiritu sancto ac verus magistri imitator sui, sed antecedens liquet in actibus Apostolorum. Primo enim ordinationem Matthiæ in Apostolum direxit. Exurgens Petrus in medio fratrum dixit. viri fratres &c. Ibi solus aliis tacentibus locutus est. Acuum.1
Secundo in die Penthecostes omnes Apostolos aduersus murmurantes defendit. Stans Petrus cum vndecim eleuauit vocem suam. Tertio præsente Iohanne sanauit claudum, & coram populo ipsum defendit. Quarto in concilio defendit se, & Iohannem. Quinto in Ananiam & Saphiram sententiam mortis protulit, quod fuit maximum potestatis coerciuæ indicium. Sexto Simonis maledictam simoniam repræhendit dicens. Pecunia tua tecum sit in perditionem. quoniam donum Dei existimasti pecunia possidere. Septimo iussus fuit etiam gentes tanquam præfectus in suam suscipere potestatem, quando vidit linteum in quo erant bestiæ & reptilia, et facta est ad eum vox, surge Petre occide & manduca. Et inde viso Cornelio Centurione ac eius cognita visione aperiēs os suum dixit. In veritate comperi quia nō est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum et operatur iustitiam acceptus est illi, et sic velut caput gentes incorporauit Ecclesiȩ. Octauo in cōcilio Apostolorum fuit author sententiȩ supercessatione legalium. Ex quibus omnibus euidēter cōstat ipsum Petrum & primū fuisse & exercuisse primatus officium ideo &c.

Acuum.2 Acuum.3 Acuum.4 Acuum.5 Acuum.8 Acuum.11 Acuū.15

Sed forte hæretici Luthærani vel eorum fau- Luthæranorū obiectio.

tores his rationibus uicti dicent, uerum esse. Petrum fuisse primum & caput omnium Apostolorum, atque credentium, sed quod modo nunc Papa qui sedet & præsidet Romæ, sit uicarius Christi, successor Petri, caput & primus omnium Sacerdotum, ac Christi fidelium, non conceditur a nobis.

Respon: Respondetur qđ quemadmodum potestas baptizandi in nomine patris & filij & spiritus sancti. quam tradidit Christus Apostolis non abnegata posterioribus, ita plenitudo potestatis data Petro, successoribus eius commissa est. Nullus autem inueniri potest, qui uere & legitime eius successor appellari possit, nisi ille summus Pontifex, qui a toto Cardinalium collegio eligitur, igitur. Nam quod Christus dixit Discipulis et successoribus etiam dixit, ut ipse attestatur dicens, quod uobis dico omnibus dico.

Et in huius rei figura Deus postquam ostendit similitudinem tabernaculi: & uasorum collocando rum per Aaron & filios eius demum dixit. Perpetuus erit cultus per successiones eorum

Exodi. 27 & 28 coram filijs Israel, ut liquet in Exodi libro. imponens eis mitras eruntque Sacerdotes mihi religione perpetua. Ibidem etiam dicitur legitimũ sempiternum erit ipsi, & semini eius, Ideo &c.

Præterea nisi ordinata fuisset successio, non dixisset Propheta de Iuda. Et Episcopatum eius accipiat alter, quæ uerba in noua Apostolatus electione allegat Petrus. Ad hoc autem quod Petri successores habeant claues, ac eius plenitudinem potestatis, necessario requiritur qđ sint electi ab his: quorum interest eligere, de quibus hactenus: quare &c.

De excellentissimo

DE EXCELLENTISSIMO SAcramenti Eucharistię sub quo est verum sacratißimum Christi corpus decima concertatio.

O

RTA est his temporibus in Ecclesia Christi pernitiosissima hæresis quorundam Luthęranorum, qui diuinam virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audatius & periculosius veritati contradicunt, asserentes corpus Christi vel sanguinem non esse in sacramẽto, nec substantiam panis vel uini in substantiã carnis & sanguinis conuerti, sed ita Christum dixisse. Hoc est corpus meum, sicut Apostolus ad Corinth. dicit, Petra autem erat Christus, dicunt corpus Christi ibi in sacramento, tãtum in signo, tantumque spiritualiter, & non sacramentaliter manducari a nobis, qui errandi occasionem sumunt a verbis ueritatis, cum enim diceret Christus: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum non habebit vitam æternam, illi uero non intelligentes dixerunt adinuicem. Durus est hic sermo, Quis potest eum audire? illis abscedentibus instruxit duodecim remanentes, Spiritus est inquit qui viuificat, caro non prodest quicquam, verba quę locutus sum vobis, spiritus & uita sunt, igitur spiritualiter sunt interpretanda, Item dicunt nonnulli alij Hęretici, corpus enim in quo resurrexit dominus uno loco esse oportet, veritas autem eius vbique diffusa est, Sicut vna persona deus & homo vbique per illud quod deus est, in cœlo vero per illud quod homo est Christus etiã dicit, Pau

Luthæranorũ assertio

1. Cor. 10

Ioannis 6

peres semper habebitis vobiscum me autem nõ semper habebitis. Alij insuper vt Zuinglius & Oecolampadius dicunt, quod cum Christus di-
Marc.14 xit, Hoc est enim corpus meum illam proposi-
tionem de actu exercito esse intelligendam de ac-
Math. 26 tu signato, vt sit sensus. hoc est, id est significat corpus meum quorũ falsa interpretatio, inferius in eorum capita redundabit. His alijsque simili bus vtuntur præfati Hæretici Luthærani in asser sione sui erroris.

Periculosissimus quippe est error iste, & pernitiosissimus contra fidei utilitatem, contra diuinæ charitatis magnitudinem, contra sacramenti dignitatem & excellentiam, Ideo contra hanc Luthæranorum hæresim conformiter ad sacrosanctam Catholicam fidem pono hanc Conclusionem.

Conclusio prima.

CORpus Christi quod sumptum est de virgine Maria, quod passum est & sepultũ, quodque resurrexit & ad cœlum ascẽdit. ac sedet ad dexterã dei patris, in quo filius dei vẽturus est iudicare uiuos & mortuos sub speciebus panis & uini uere & realiter continetur.

Hæc conclusio per rationes naturales ostendi non potest, diuinarum tamen scripturarum, tũ maxime noui testamenti, authoritatibus manifestissime demonstrabitur, ex quibus poterunt formari rationes.

1. Ratio Primo igitur pro fundamẽto primæ rationis, sumo dialogum illum inter Christum & Iudæos.
Ioan. 6 qui in Euang. Ioannis pulcherrime describit. Nã Iudæi postquam Christus ex quinque panib. & duobus piscibus saturauit quinq; millium homi-

num,uoluerunt ipsum constituere regē.beatos se putantes si talis ac tantus Rex, vt erat Christus verus deus & homo,infinitę uirtutis ei dominaretur quibus Christus Amen Amen dico uobis quæritis me facere regē non quia uidistis signa, sed quia mādu castis ex panibus & saturati estis, Operamini non cibū qui perit sed qui permanet in uitā ęternā quē filius hominis dabit vobis(Iudęi)Quis est iste cibus?(Christus)Cib.iste est panis optimus(Iudæi)Nūquid iste panis melior est pane quem dedit dn̄s patribus nostris ad vescendum?Nā patres nostri manducauerunt Mana in deserto sicut scriptum est panē de cœlo dedit eis māducare (Christus) Amen Amē dico uobis nō Moses dedit vobis panē de cœlo. sed pater meus dabit uobis panem de cœlo verum, panis enim verus est qui de cœlo descendit & dat vitam mūdo, (Iudęi,Domine semper da nobis hunc panē, Christus,Ego sum panis vitę,patres vestri manducauerunt mana in deserto & mortui sunt, hic est panis de cœlo descendens vt si quis ex ipso manducauerit non moriatur, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. si quis māducauerit ex hoc pane uiuet in ęternum:Ecce quam apertissime Christus dicit se esse panem, & inde subdit, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita ut luce clarius ostendat panē quē daturus est, esse carnem sua litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicētes, Quomodo potest hic carnē suam nobis dare ad māducandū:Christus, Amē Amē dico vobis nisi manducaueritis carnē filij hois,et biberitis eius sanguinem,non habebitis uitam in vobis. Qui manducat meam carnem,& bibit meum sanguinem,habet vitam æternam,& ego

Dialogus inter xp̄m & Iudæos

Psal.

resuscitabo eũ in nouissimo die, Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus uere est potus. Ecce dicit uere, id est non figuratiue neq; mistice neque significatiue sed spiritualiter, ideo subdit, qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinẽ in me manet, et ego in illo, ergo sub sacramẽto eucharistię est vera caro, ac verus sanguis Christi, & ex consequẽti ipsum corpus gloriosum, quod quemadmodum est spirituale, ita est verus spiritualis cibus animæ, quare. &c.

At contra aduersantur Hęretici per illud quod in eodem dialogo Ioannis habetur. Nã Iudęi audientes, & multi ex discipulis eius dixerunt, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? & abierũt retro, ex quibus Christus spiritus est quĩ

Hęreticorũ obiectio

viuificat, caro nõ prodest quicquam, Verba quę locutus sum vobis spiritus & vita sunt, ideo vt ipsi asserunt uerba Christi intelligenda sunt spiritualiter, scilicet de mãducatione spirituali per fidem tantum, non autem de sacramentali manducatione, vt catholici vere fatentur.

Responsio

Sed pro huius obiectionis responsione, Notandum est primo, quod corpus quodlibet ut panis vel caro, seu alia res comestibilis potest dupliciter comedi a nobis, corporaliter. s. et spiritualiter, Primo enim corporaliter, quotiescunque comeditur sub corporalibus acciden tibus, videlicet cũ in comestione alicuius rei percipitur eius põdus, color, odor, sapor. i. dulcedo vel amaritudo, &

Dupliciter põt comedi corpus.

huiusmodi res conuertitur in substantiã aliti, tũc quippe vere & corporaliter comeditur. Sicut caro vituli vel agni, seu panis. Secundo modo potest aliquod corpus comedi spiritualiter, non dico autem spiritualiter, id est per fidem tantum,

sed spiritualiter, quando comedit, & non sub accidentibus corporalibus, de quibus exēplum clarum habemus, de optimo uino multoties lambicato, seu distillato, distillatione, quod quidē vinū per huiusmodi amittit colorem, saporem, & odorem uini, tamen ibi remanet essentia, & substantia, ac virtus ipsius vini, itaq; vinū remanet spirituale, cum igitur bibitur, quia non sumitur sub accidentibus corporalibus, ideo spiritualiter bibitur, itidem patet de sulfure lambicato cuius tantū virtus & spiritualis essentia remanet, semotis sulfuris accidentibus, ac cæteris corporeis conditionibus, & ita de herbis ac cęteris rebus lābicatis. Sic dicendum est de corpore Christi quod nō comeditur, sub speciebus corporis, ut putabant Iudæi & multi discipulorum Christi, Qui ut supra diximus audientes Christum dicentem, Nisi mā ducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, dixerunt, Durus est hic sermo, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Et abierūt retro propter duritiam sermonis eius, Intelligebant enim carnem suam manducandā corparaliter, id est sub corporis speciebus & sub materialibus conditionib. quomodo in cadauere vēditur, aut in macello prætiatur, ac dentibus laniatur, Et ideo fuerunt scandalizati, unde Christus agnoscens quod inter se murmurabāt dixit, Hoc vos scandalizat quod. s. dixi carnem meam a uobis manducandam, sed cum videritis filium hominis ascēdentē ubi prius erat in diuinitate. s. tūc videbitis quia in eo modo, quo putatis corpus meum erogabo vobis ut moribus consumatur, quia cum ipso corpore integro utique ascensurus

Optima in proposito similitudo

sum in cœlum, Recedentibus autem illis a Christo & duodecim apostolis manentibus illos instruxit de eo quod dixerat, Spiritus inquit, est viuificat, caro nõ prodest quicquam. Quomodo scilicet illi intellexerunt carnales discipuli, carnem Christi carnaliter manducandam, Spiritus est qui uiuificat, id est caro mea spiritualiter sumpta viuificat; verba quę locutus sum ad vos, scilicet de carne mea manducanda spiritus & uita, sunt, id est spiritualem habent intellectum secundum quem caro mea vitam præstat, scilicet sumpta spiritualiter sub sacramento. Manducatur igitur corpus Christi uere & realiler, sed non corporaliter, vt arbitrabantur Iudęi, id est non sub propria specie carnis & lineamentis corporalibus, humano, corpori conuenientibus, sed spiritualiter, id est sub specie aliena sub qua latet, & sic non subijcitur alicui corporalium sensuum, sub qua specie habet quodammodo modum existendi spiritus, quia ibi est modo inuisibili & insensibili. Et hęc siquidem manducatio spiritualis, vere est manducatio sacramentalis, quę opponitur manducationi corporali seu carnali, de qua intelligebant Iudæi, ut supra dictum est. Et sic patet responsio ad obiectionem, qualiterque intelligenda sint uerba Christi.

Qualiter manducatur xpi corpus sub specie panis

De modo essendi Christi in Sacramento.

Optimus discursus

AT vt clarius intelligatur, modus existendi corporis Christi sub speciebus panis & uini, & qualiter manducatur & sumitur a nobis. Notandum est secundo quod elementa omnia pariter mundus & homo, habent triplex esse, videlicet corporale, spirituale, & cœle

Triplex esse.

ste,alterum altero perfectius,Terra nanq; habet suum esse corporale, in hoc infimo elemento, quod nimis corporeum est. Spirituale uero in homine, de quo dominus, Terra es & in terram reuerteris, ibi enim existit spiritualiter, id est non sub propria specie terrę,ac suis accidentibus corporalibus. Cœleste uero esse suum habet in cœlo empireo,quod quidem cœlum proprie dicitur terra ad instar istius inferioris elementi terræ, ob firmitatem,stabilitatem & immobilitatem,de qua Psalmista. Credo uidere bona domini in terra viuentium, & alibi, Portio mea domine in terra uiuentium. Item Benedixisti domine terram tuā &c. Similiter existēdi aquę, materialis in suo residet elemēto: spūalis autē in superioribus aquis,de quibus Psal. Et aquę quę super cœlos sunt laudēt nomē dñi. Ex quibus simplici. & purissimis aquis formatū est cœlū christallinū supra firmamētū, in quo aqua habet suū esse spirituale, & sic firmamētū diuidit aquas materiales, ab aquis spiritualib. Modus uero essendi aquæ spiritualissimus & cęlestis reperit̄ in ipsa gratia spiritusslan. de qua Ezechiel. Ecce ego effundā super uos aquam mundam,&mundabimini ab oībus inquinamentis vestris. Et alibi. Vidi aquam egredientem de templo &c. Esaias quoq; clamat. Oēs sitiētes venite ad aquas. Item Christus in euangelio Ioannis. Qui biberit ex aqua quā ego dabo ei, nō sitiet vltra & infra, Si qtis sitit, veniat ad me, & bibat &c. Aer insuper materialis in suo uiget elemento, spūalis vero in corpore humano,quiquidē aer ob nimiā eius subtilitatem, spiritus appellatur, de quo Propheta. Os meum aperui & attraxi spiritum, id est subti-

Psal. 26
Psal. 141
Psal. 84
triplex modus essendi aque.
Psal. 148
Ezech. 36.
Ezech. 47
Esaie. 55
Ioan. 4
Ioan. 7
Triplex aer.
Psal. 118

lissimum aerē. Aer autem cęlestis in sphera Mercurij reperitur siquidem planeta ille de natura est aeris. Pari etiam ratione, Ignis triplici gaudet esse

Ignis tripli ci gaudet esse,

sentia.s.materiali in hoc inferiori & materiali igne, spirituali autem in sua sphæra. Qui ob eius raritatem, & spiritualitatem, existens sub concauo orbis Lunæ non percipitur visu. Cælesti vero & spiritualissimo esse gaudet in spiritu sancto qui in linguis igneis super Apostolos apparuit, vt verba ignea amoris plena proferrent, legemq; igneam prędicarent. Ab his quoq; non deest quin Mundus triplex habeat esse, materiale videlicet, in hac vniuersali fabrica, & spirituale in homine, qui microcosmus nuncupatur, id est paruus & spiritualis mundus. At suum esse spiritualissimum habet in deo, qui architipus & supremus dicitur mundus. Vnde Ioannes loquens de filio ait. In mundo erat i. in patre teste Augu. quare perpulchre dicitur. Mundus mundum creauit, inuisibilis visibilem, æternus temporalem, simplicissimus compositum, infinitus finitum, supremus mundus infimum mundum fecit, Deniq; homo triplex reperitur, primus carnalis seu animalis homo, quem Deus formauit de limo terrę, qui vt ait Apostolus nō percipit quę Dei sunt, secundus homo spiritualis factus ad imaginem & similitudinem dei, Tertius homo spiritualissimus & cælestis erit quilibet beatus, post generalem resurrectionem, de quo, Paulus seminatur in corruptione, surget in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria seminatur in infirmitate, surget in virtute, seminatur corpus animale surget corpus spirituale & paulo post, Primus homo de terra terrenus, se

Triplex eē mundi.

Ioan. 1

Triplex homo

Gen. 2.

Gen. 1'

1. Cor. 15

cũdus homo de cęlo cęlestis qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cælestis, tales & cælestes, igitur elementa omnia pariter mundus et homo triplex habent esse &c.

Sic gloriosum Christi corpus hoc triplex habuit esse. Primum fuit materiale, sensibile, & passibile, quod de sacratissimo virginis vtero traxit & illud quidem corpus, secundum tale esse materiale poterat videri, pati, comedi, ac dentib. seu morsib. dilaniari, secundum quem modum comedendi arbitrati sunt Iudęi, Christum dixisse. Nisi manducaueritis carnem filij hominis. &c. vt ostensum est supra. Aliud insuper esse habuit sanctissimum Christi corpus immediate post resurrectionem scilicet spirituale & gloriosum, secundum quod latet in sacramento altaris sub speciebus panis & vini, ideo non est mirum si in hostia consacrata non videtur, non tangitur, non ponderatur, non frangitur ad diuisionem spetierum non percipitur eius odor, nec sapor, licet ibi vere & realiter existat, quoniam de ratione corporis spiritualis, & gloriosi, est omni corpulenta carere materia, pariter & corporeis accidentibus propter eius gloriam, impassibilitatem, subtilitatem, agilitatem, quę sunt corporis gloriosi dotes et sic hoc secũdum esse spirituale valde perfectius est illo primo corporeo esse, Corpus igitur illud Christi gloriosum ab omnibus corporeis conditionibus abstractum, sub spetie panis vere mãducatur a nobis sacramẽtaliter et spiritualiter quod clare ostenditur per illud quod ait Christus. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita. Ecce Christus expresse dicit panem quẽ daturus est esse carnem suam. Cur igitur hęretici hoc ne-

Ex dictis author infert propositũ.

De primo Christi esse

De secũdo Christi esse

Ioan. 6

gare audent: facientes Christum mendacem? & paulo post subdit. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus, ibi enim duo considerantur. Primum quod caro Christi, pariter & sanguis .i. eius sanctissimum corpus vere est sub specie panis & vini. Secundum quod est cibus non siquidem etxterioris hominis, vt putabant Iudei; igitur est cibus hominis interioris, qui cum sit spiritualis, non autem carnalis seu animalis proportionatur cibo suo spirituali, vtilitatem autem huius cibi ostendit dominus cum subiungit. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Ecce quod ibi realiter loquitur de cibo carnis & potu sanguinis, non quidem corporaliter .s. sub corporis specieb. & accidentib. sed spiritualiter. Non dico autem spiritualiter .i. per fidem tantum. sed spiritualiter .i. sine corporeis & materialibus conditionib. vt ostensum est supra. Manere vero Christum in nobis per gratiam denique per gloriam, & nos cum illo, per eius gratię, et glorię adeptionem, magna est vtilitas illius cibi spiritualis & potus &c.

De tertio Christi eē triplex modus essendi corporis Christi.

Aliud demum esse singularissimū habet Christus in cælesti gloria, vbi non sub aliquibus speciebus, sed manifestissime a sanctis omnibus gloriose uideē. Possumus igitur dicere xp̄m habuisse triplicem essendi modum, primum corporeum, quod extraxit de uirgine sancta ad patiendum secundum spiritualem quę nūc habet in sacramēto altaris, ad gratificādum tertium vero modum essendi perfectissimum, habet in cęlo ad glorificandum. Et nota quod corpus Christi corporale, & spirituale, idem sunt in re, sed differunt tantū pe-

Nota hanc authoris d̄ claratione.

nes accidentis,& corporis conditiones. Nam dicitur corporale,prout subijcitur corporeis qualitatib.& accidentib. Spirituale uero,prout abstractum est ab omnibus corporeis cõditionibus ,de cuius notabilis veritate perpulchrũ exẽplum habemus in Apoca . De illis qui venerunt ex magna tribulatione & dealbauerunt stolas suas in sanguine agni.Cum.n.sanguis sit ruber . Quomodo potest vestimenta dealbare? Non posset quidem,si sanguis ille sub qualitatib.& accidentibus sanguinis remaneret , sed quemadmodum sanguis,si per multiplicem lambicationem extrahatur,amittit illam corpulentam materiam , aliasq; sanguinis qualitates , et sic efficiť spiritualis et albus.ita in proposito sanguis Christi ĩ cruce lambicatus et purificatus,post resurrectionẽ simul cũ carne effectus est spiritualis.i.abstractus a materialib . conditionibus , quare in illo dealbantur vestimenta hoc est bona opera sanctorum,quæ per uestimenta significantur ob diuinã acceptationẽ &c.Ex quibus omnibus colligitur. quatuor esse genera hominum sumentiũ Christi corpus. Aliqui.n.sumunt illud nõ autẽ sacramẽtaliter,nec spiritualiter,vt sunt hęretici,nõ putãtes esse Christi corpus uere in sacramẽto altaris,nisi tantũ in signum.Alij vero sumũt tãtum sacramẽtaliter,et non spiritualiter,qui licet cũ fide tamẽ sine gratia,et charitate accedunt. Nonnulli autẽ spiritualiter tantũ sumunt,qui non actu sumentes Christi corpus,per fidem tamẽ in societatem fidelium assumuntur,seu firmius in fide solidãtur xpõq; fortius per fidẽ et dilectionẽ coniungũtur. At pleriq; simul sacramẽtaliter,et spiritualiter suscipiunt sacramentũ,qui et verũ Christi corpus

Apoc.7

perpulchrũ exẽplũ in proposito.

A quatuor generib.hominũ sũmitur Christi corpus.

manducant pariterque consequuntur illius sacra menti effectum, scilicet gratiam. De comestione enim sacramētali & spirituali simul loquitur do
Matth. 26. minus ibi, Accipite & manducate hoc est cor-
Ioan. 6 pus meum, De comestione vero spirituali tantū dicit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis uitam in uobis: quare & c.

Secunda principalis ratio.

SEcundo principaliter pro eadem conclusio-ne, ad ostendendū sacratissimum christi cor pus esse vere & realiter in sacramēto altaris, sub specie panis & uini, testes sunt omnes Euan-gelistę, una cum Apostolo Paulo. Qui nihil ex
Matth. 26 pressius poterant loqui. nam sanctiss. Euangeli. Matth. Accepit inquit panē Xp̄s et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis & ait. Accipite &
Marci. 14 manducate, hoc est corpus meū, de quo & Mar. ait. Manducātib. illis. accepit Iesus panē & bene dicēs fregit & dedit eis & ait. Sumite hoc est cor
Lucę. 22 pus meū. quib. consentit Luc. dicens. Accepto pa ne gratias egit & fregit, & dedit eis dicens. Hoc est corpus meū quod pro uobis datur. Hoc facite in meā commemorationē. Ioan. quoque refert uer ba saluatoris, simul et ueritatē, & vtilitatē huius
Ioan. 6 sacramēti denotans, qui ait. Panis quē ego dabo caro mea est pro mūdi uita, & sequitur. Nisi mā duca. car. filij hominis & bibe. eius sangui. nō ha bebi. vitā in nobis. qui māducat meā carnē, & bi bit meū sanguinē habet uitā ęternā. Similiter & Pau. ad Corinth. ait. Ego enim accepi a domino
Cor. 11 quod & tradidi uobis. i. mysterium corporis & sanguinis domini, post Apostolos & Euangeli-stas reuelauit mihi dominus, quod est manife-

ſtiſsimum ſignum, quod in ſacramēto altaris eſt vbi uere Chriſtus actu exiſtens. Nam ſi tantum eſſet in ſignum, non opus fuiſſet tam mirabilem reuelationem habuiſſe Paulum de hoc ſacramenti myſterio, vnde ſubdit, Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur accepit panem, & gratias agēs fregit & dixit. Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam cōmemorationē, ſimiliter & calicem &c. Nam ille idē paulo ante expreſsius dixerat, Panis quē frāgimus nōne cōmunicatio corporis dñi eſt? Ecce quot authoritates canonicæ ſcripturę concorditer affirmant corpus Xp̄i realiter, & vere ſub ſpecie panis datū fuiſſe Apoſtolis, ad eiſdem fuiſſe a ſaluatore pręceptū vt in memoriam paſsionis dominicę corpus Chriſti ſub ſpecie panis offerrent. Hoc facite in meā cōmemorationē. Hęc autē verba Chriſti figuratiue, aut ſignificatiue dicta non ſunt (vt quāplurimi aſſerunt moderniores Hęretici) ſicut illa. Ego ſum uitis vera, vel petra autem erat Chriſtus, vbi vitis, et petra non accipiuntur ſecundum proprietatē ſed ſecundum ſimilitudinē. i. Ego ſum vitis, hoc eſt ſum ſimilis viri & petræ, proptęr quod per uitē, & petrā ſignificor. Nam ſi Chriſtus ſignificatiue locutus fuiſſet, cū dixit. Hoc eſt. n. corpus meum. Hoc ſignificat corpus meū, vt ſtupidi & inſenſati ac indoctiſs. Hæretici aiunt, profecto verius dicere potuiſſet Chriſtus de agno paſchali. Hoc eſt corpus meum, quam de azimo pane. Siquidem agnus paſchalis plusvalde corpus Chriſti figurabat & ſignificabat cuius oblatio, & comeſtio euanuit, cum Chriſtus ſeipſum in cruce obtulit ſeipſum que nobis in cibum dedit, quemadmodū ceſ-

Contra Zuingliū: & Oecolāpadium.

Optima ratio aduer-

Optima rō aduerſus hęreticos. ſat figura, adueniente veritate, & vmbra acedente luce. Cum igitur agnus paſchalis, magis figuret & ſignificet Chriſti corpus, quam panis azimus, cur nō dixit Chriſtus de ipſo agno. Authoritate hic loqtur Luthe ranos. Hoc eſt, id eſt hoc ſignificat corpus meum? (Sicut de pane uos Hæretici dicitis. (Item ſi verba Chriſti ſecundum veſtram impietatem, & ignorantiā ſunt ita nequiter interpretanda. Hoc eſt, id eſt hoc ſignificat corpus meum, ita pari ratione illa alia verba, quæ dixit Chriſtus in euā gelio Ioan.i. Ego ſum paſtor bonus poterunt ſic exponi.i. Ego ſignificabo bonum paſtorem, & ſic Chriſtus non erit verus paſtor, ſecundum veſtram turpiſsimam iuterpretationem, ſic inſuper eodem modo cū dixit. Ego principium qui loquor uobis.i. ſignifico principiū: & ita de alijs multis. O igitur nephandiſsimum tale, & abominale Hęreticorum genus, miror quod nō aperiatur terra, & abſorbeat eos ſicut Dathan & Abiron, vt deſcendant ad infernum viuentes niſi o vtinam conuertantur & veritatem agnoſcant, quod deus ſua pietate permittat.

Vt autem ſciatur quando uerba Chriſti figurate intelligenda ſunt, vel proprie, ſeruanda eſt regula beati Auguſtini in libro.83. quæſtionum quęſt.lxix. non longe a principio, Solent inquit circunſtantiæ ſcripturę illuminare ſententiam, cum ea quæ circa ſcripturam ſunt præſentē quęſtionem contingentia diligenti diſcuſsione tractantur &c.

Vniuerſaliter enim intellectus uerborū Chriſti. an loquatur figuratiue an non, colligi poteſt Optima regula pro ſcripturarū ex pręcedentibus vel ſequentibus ibidem, vel ex alijs ſcripturæ locis. Vnde cum Chriſtus ait.

Ego ſum uitis vera ſubiunxit. & vos palmites, conſtat autem quod diſcipuli non erant palmites naturalis uitis, ſed dumtaxat ſpiritualis, ſic dicti propter quandam ſimilitudinem repertam in vtriſque. Nam quemadmodum palmites veri trahunt orginem ex vite, qua eſt ipſis viuendi principium, vt fructus afferant carpentibus, Ita & diſcipuli ſpiritualem vitam a Chriſto ſpiritualis uitę principio & origine receperunt. & multos fructus uitę perennis per ſuas operoſas prædicationes attulerunt, Cum autem dixerat, Hoc eſt corpus meum, immediate ſubdit, quod pro vobis tradetur, Et iterum cum dixiſſet, Hic eſt ſanguis meus addit. qui pro multis effundetur, vt dicit Matthęus, Per quę manifeſte ſignificat, ſe non locutum fuiſſe de corpore ſuo figuratiue cum dixerat Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, Sed de corpore illo, quod tradendum erat in mortem pro ſalute generis humani. & ſanguine ex eodem corpore fundendo. Ad hoc etiam conducunt dicta Auguſt. Vbi ſupra quæſt. eadem diſt. Hoc autem corpus morti traditum, verum corpus Chriſti fuit, qui vere corpore ſuo naturali crucifixus eſt, & ſanguis in cruce fuſus, verus Chriſti ſanguis fuiſſe a nullo fideli dubitatur. Patet inſuper hoc idem ex diffuſa prędicatione huius ſacramenti, Caro mea vere eſt cibus & ſanguis meus vere eſt potus & panis quem ego dabo caro mea eſt pro mundi uita & cætera quæ ibi habentur, de quibus ſatis dictum eſt ſupra, Nec vnquam aliquis hominum hoc prædicare prężumpſiſſet niſi Chriſtus qui veritas eſt hoc primum docuiſſet, dum accipiens panem fregit, & dixit, Accipite & co-

intelligẽtia.

Hic manifeſtatur uera uerborũ Chriſti intelligentia

Confirmat per Augu.

Ioan.6

medite, Hoc eſt corpus meum. Sic quoque Chriſtum locutũ fuiſſe, & hanc fuiſſe eius mentẽ, ſancti patres, ſcripturæ ſacrę expoſitores, vita et doctrina ꝓbatiſsimi, nos ſcriptis ſuis multipliciter docuerunt. inter quos principalis fuit Auguſtinus. Et alij quamplures, vt Euſebius, Leo Papa in ſinodo Romano, Hilarius Papa, Item beatus Hieronymus, Ambroſius, Gregorius. Chriſoſtomus, Baſilius. Quorum per plures ſententias, Gratianus colligit de conſecrat. diſtinc. 2. quas recenſere cauſa breuitatis omitto igitur &cętera.

Confirmat diuerſorũ patrum authoritatibus.

Prętereа Innocentius inde officio miſſę aduerſatur Zuinglio & Oecolampadio moderniori-bus Hęreticis dicens. Cum ſacerdos illa verba Chriſti pronunciat, Hoc eſt corpus meum. Hic eſt calix meus, panis & vinum in corpus & ſanguinem conuertuntur, illa verbi uirtute, qua verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. qua dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt vniuerſa, Ego igitur qui vitam ęternam habere deſidero carnem Chriſti veraciter comedo, & ſanguinem eius veraciter bibo, Illam vtique carnem quam traxit de uirgine, et ſanguinem quem effudit in cruce, Ego corde & ore confiteor ipſum dominum Ieſum Chriſtum in hoc ſacramento manduco fretus authoritate ipſius domini. &cętera.

Proinde aduerſus hos pernicioſos Hæreticos valet illa confeſsio Berẽgarij facta in generali cõcilio, Nicolao Papa præſidente. Et habetur in capitulo. Ego Berengarius, de cõſecrat. diſtin. 2. qua ait. Conſentio ſanctę Romanę Eccleſiæ, & Apoſtolicę, ſed & ore & corde profiteor panem

& vinum,

& uinum, quæ in altari ponũtur post cõsecratio nẽ, non solũ sacramentũ, sed etiam uerũ corpus, & sanguinem domini nostri Iesu Christi esse.

Deniq; hanc ueritatem uniuersalis Ecclesia. (Cuius post Euangelium nulla maior est authoritas) determinauit in concilio generali sub Innocentio tertio celebrato ut habetur in ca. firmiter, de summa trinitate, & fide catholica, ubi dicitur, una uero est fidelium uniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, in qua idem, ipse Sacerdos est, & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & uini uere continetur, patet igitur manifestissime tam multiplici Christi autho- Sũma omniũ dictorũ ritate, tum omnium sanctorum patrum ac antiquorum Ecclesiæ doctorum testimonijs, tum uniuersalis Ecclesiæ determinatione, sacratissimum Christi corpus & sanguinem, sub speciebus Panis & uini uere & realiter contineri, Modo superest, ut figuras ueteris Testamenti, quibus figuratum est hoc sacramentum, in medium proponamus &c.

Tertio principaliter eadem conclusio, quæ Tertia ratio ex figuris sumpta. licet ex dictis sit sufficientissime demonstrata, poterit etiam & his figuris iterum confirmari, Duplici enim, de causa sacramenta præfigurantur, scilicet ratione suæ dignitatis, & ratione difficultatis, Figura enim attestatur dignitatem figurati, Quo enim res dignior, eo magis eam congruit præfigurari, ut sic præcurrentibus figuris famosior fieret eius dignitas, Sic quo aliquid difficilius creditur eo magis indiget figurarum significatione, quibus homines assuefiant ad credendum. Vnde cum uenerabilis eu-

charistia sit omnium sacramentorum perfectissimum, & dignissimum, tum quia certius significat alijs sacramentis, Alia enim certe significant quantum est ex se, tamen quandoque non habent effectum propter indispositionem suscipientis, istud autem nunquam caret suo significato, scilicet præsentia corporis Christi: Nec potest impediri per malitiam consecrantis, nec per prauitatem suscipientis, tum quia alia sacramenta significant gratiam accidentalem & creatam, illud vero significat gratiam substātialem & increatam, scilicet Christum fontem gratiarum, tum quia alia sacramenta non continent quod significant, quia gratia non est formaliter in cęteris sacramentis, sed in suscipientibus ea. Istud autem in se realiter continet gratiam substantialem, quam significat, Ideo operepretium fuit pluribus ac multiplicibus figuris esse figuratum, & quantum ad materiam & quantum ad contentum, quantumque ad effectum.

Euchari stiæ sacramentū omnibus aliis est dignius

De figuris huius sacramenti.

Gen. 14

Hebræ. 7.

PRima igitur figura fuit in lege naturæ, scilicet oblatio Melchisedech Regis salem, offerentis, panem & vinum Abrahę. Nā vt ait Apostolus, Melchisedech interpretatur rex iustitię, Melchon etenim siue Melchi regem significat, Sedech vero iustus, siue iustitia, & quis est verus rex iustitię nisi Christus, qui dicit in Psalmo? Ego autem constitutus sum Rex ab eo, ipse enim iuste & recte regit, ac homines iustificat.

Secundo Salem interprętatur pax, Melchisedech autem erat rex Salem, sic Christus rex pa-

cificus pacificans omnia quę in cœlis & quę in terris sunt, de quo Esaias, Et factus est principatus super humerum eius & vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius Deus fortis, pater futuri sęculi, princeps pacis. Tertio Melchisedech erat sacerdos ita Christus sacerdos, id est vnctus, de quo Psal. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quarto nullibi legitur quando natus est Melchisedech, neque quando mortuus est narratur, & sic assimilatur filio Dei, qui manet Sacerdos in ęternum, qui etiam quantum ad diuinitatem est sine principio & fine. Quinto Melchisedech accepit decimas ab Abraham, & benedixit ei, vt in hoc ostẽderet se esse maioris dignitatis quam Abraham, & ex consequenti quam omnes alij eius descendentes, sic Christus etiam quantum ad dignitatẽ dignior est omnibus electis, Sexto Melchisedech obtulit panem & vinum Abrahę, in quo figurantur omnes electi, sic Christus in vltima cęna dedit suum sanctissimum corpus & sanguinem sub specie panis & vini omnibus Apostolis in quibus significantur omnes Christi fideles, quare: & cętera.

Esaiæ.9 Psal.109 Similitudines inter Xp̃m & Melchi.

Secunda figura fuit in lege scripta, De agno paschali, vt clare habetur in libris Exodi. Leuitici, & Numer. Præceperat enim dominus noster comedi Agnum cum multis conditionibus & cęrimonijs, quę omnia recte figurabant hoc sacratissimum sacramentum corporis, & sanguinis Christi. Primo enim quantum ad conditiones agni, qui quidem agnus erat sine macula.i.sanus, ita Xp̃s fuit agnus sine macula peccati, de quo Esa. tanquam agnus ad occisionẽ

Exo.12 Leui.23 Num.28 De conditionib. agni Esaiæ.

Ioan.1 ducetur. Iohannes quoq;, Ecce inquit agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi. Item agnus erat masculus, Christus fortis contra Diabolum, mortem, & mundum. Item anniculus, id est perfectus, Christus perfectissimus, ego sum alpha & ω. Secundo quantum ad tempus. Quartadecima enim Luna Martij comedebatur agnus. Ita eodem tempore Christus fecit cęnam, deditque suum corpus & sanguinem ad sacramentaliter & spiritualiter comedendum, deinde, Quintadecima luna liberatus fuit populus Israel a seruitute Ægypti, sic eodem tempore Christus passus est per quem liberati sumus a seruitute Diaboli legis & peccati, infernus est clausus, & cœlum apertum. Tertio quantū ad modum immolandi, immolabatque eum uniuersa multitudo filiorum Israel, sic Christus a Sacerdotibus Iudæorum, extrahebaturque totus sanguis, quo postes & superliminaria domus liniebantur, & sic a percussore Angelo liberabantur, Ita corpus Christi in Cruce oblatum suo sanguine nos liberauit ab Angelo exterminatore, quo sanguine spiritualiter liniuntur corda nostra, pariter & affectus. Item Angelus transibat percutiens omnia primogenita Ægypti, sic in paschate percutiuntur omnes mali, & qui indigne ad hoc sacramentum accedunt. Præterea Agnus escoriatur, Christus fuit denudatus, integer assatur. Ita Christus in Cruce, & demum in fero. Christus etiam in ultima ætate. Quarto quantum ad comestionem parabatur, enim mensa, sacerdosque comedebat cum duodecim principibus tribuum, sic Christus in cœnaculo cum duodecim Apostolis, Item comedebant

[Margin notes: "De tēpore." beside line 6; "De modo imolandi" beside line 14; "de agni mā ducatione." beside line 28]

agnum cum lactucis agrestibus, sic hoc sacramentum sumendum est cum pænitentia, cordis dolore, ac peccatorum amaritudine. Illi cum panis azimis, nos cum mundicia cordis, Item comedebant caput cum pedibus eius & intestinis, sic nos sumendo sacramentum totum corpus cum anima & diuinitate spiritualiter sumimus, Quinto quantum ad modum comedendi. Primo enim in præparatione Euangelij secundi Accincti renes, idest casti, Tertio baculum tenentes, idest fide sustentati. Quarto stantes, scilicet sicut peregrini ituri ad patriam. Quinto festinanter, idest cum feruore spiritus. Sexto excludebantur ab esu illius agni incircuncisi, id est luxuriosi, forenses id est increduli, Serui idest auari, & denique neophiti, id est de nouo conuersi hoc est Pueri & simplices, qui nesciunt discernere inter panem & panem. Qui omnes supradicti excludi debent a tam mirabili huius sacratissimi corporis, & sanguinis Christi sacramentali & spirituali manducatione: & cętera.

De modo comedēdi.

Quatuor genera hominū excludebantur ab esu agni.

Tertia figura etiam in lege scripta fuit Mãna f. Ros melleus matutinus, quem pluit dominus filijs Israel ad vescendnm, cuius conditiones congruunt huic ineffabili sacramẽto. Primo.n. Mãna in nocte inuisibiliter de cœlo descendebat. Quid.n. designatur per noctem nisi fidei nostræ status? Sicut nempe in regno cœlorum nulla est obscuritas tenebrosa, & in inferno nulla potest lux apparere, sic in præsenti peregrinatione, non est lux clara deificę visionis sicut in cœlo, nec obscura tenebrę ęternę damnationis sicut in inferno. Sed nocturna fidei lux stellarum, & lu-

Exod. 16

Prima conditio Mannæ.

nari non quidem solari lumine illustrata, quibus fidei luminibus videmus, & hoc cognoscimus
2. conditio sacramentum. Secundo descendebat in deserto circa castra filiorum Israel, tantum eisque defecit cum intrauerunt terram promissionis, si hoc sacramentum non nisi in Ecclesia, & in eius fide vere consecratur, atque in deserto praesentis vitę tantummodo frequentatur, Cum autem ad repromissam viuentium terram deuenerimus, non amplius hoc sacrificium offeretur, sed gloriosus Iesus in consummato fœlicitatis loco conspicietur ineffabiliter exaltatus.
3. conditio. Tertio sex diebus poterat reperiri Manna praecepit enim Moses ex parte domini feria sexta pro sabbato colligi, sabbato egressi quidam de populo vt colligerent non inuenerunt. Sic istud viuificum sacramentum nõ nisi sex diebus pręsentis peregrinationis reficere habet, at sabbato sempiternę quietis, inuenietur Rex noster Iesus Christus non mystice sacramento velatus, sed manifestus & decore regio gloriosus.
4. conditio Quarto per singula capita mensuram gomor ex mandato Domini Moses colligi instituerat, nec qui plus collegit plus habuit, nec qui minus minus inuenit. Sic quidem istud mirabile sacramentum nequaquam continet minorem Iesum in minori hostia quam in maiori, nec
5. conditio plus in pluribus quam in vna. Quinto, illud Manna ignem optime sustinebat quoniam liquidum colligebatur simile coriandro, & prope ignem ponebatur efficiebaturque durum, deinde terebatur ex cuius farina panis conficiebatur, sed si ponebatur ad solem liquefiebat & contabescebat, ita hoc benedictum sacramen-

tum perfecte ignem sustinet deuoti, & feruentis amoris, sed sol curiositatis humane & fantasticę rationis liquescere facit. Sexto pręcepit Moses vt nullus seruaret ex eo vsque in mane, qui autem voluerunt reseruare illud inuenerunt scaturire vermibus. Sic hoc sacramentum reseruatum ab his qui ad illud nolunt accedere scatet vermibus. quoniam tales deteriores fiunt, & indurantur. Septimo aliqui nempe cum summa delectatione vescebantur cibo illo sapidissimo, nonnulli vero murmurantes dicebant, anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo, Sic hoc sacratissimum sacramentum sumentibus diuersimode sapit, secundum diuersas dispositiones quas in eis format, vel desiderium charitatis, vel indeuotio malignitatis, nonnulli enim obstinati peccatores & præsumptuosi corpus Christi sumentes nullum ex eo percipiunt gustum, alij vero quam mirabiliter ob deuotionem & fidem recreantur & consolantur, Differunt tamen illud Manna & hoc sacramentum quoniam illud de cœlo, hoc super cęlum, illud cœli, hoc domini cœlorum, illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione, cumquis enim hoc religiose gustauerit, corruptionem sentire nõ poterit. Nam Iudęi mãducauerunt Mãna in deserto & mortui sunt, sed qui manducat hũc panem viuet in ęternum &c.

6. conditio

7. conditio

Differẽtia inter figurã & figuratũ

Quarta figura in lege gratiæ fuit sanguis fluens de Christi latere. Vñ Au. super illud ad Ephesios, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia ait. Dormit. Adã vt fiat Eua, moritur Christus vt fiat Ecclesia,

dormiente Adam fit Eua, de latere dormientis Christi percutitur latus, & profluunt sacramenta quibus formatur Ecclesia, Ideo autem magis dicuntur fluxisse de latere, quam de pedibus vel manibus propter conueuientiam in significando, quia simul profluxit sanguis & aqua, de mortuo, enim sanguis in redemptionis precium, aqua vero in lauacrum, quæ virtutem sortiuntur ex morte Christi, & sic clarent figuræ Ideo: & cęt.

Secunda conclusio.

MAxima cum peccatorum contritione, ac conscientię examine, cordisque affectu, debet quilibet Christi fidelis ad hoc mirabile accedere sacramentum, quoniam letale quodlibet crimen reddit accedentem culpabiliter indignum, Incurrit ue nouũ peccatũ mortale, Euchariſtiam indigne manducans.

1.Cor.11 Hæc conclusio euidentissime patet ex verbis Apostoli Pauli ad Corinthios.d. Itaq; quincunque manducauerit panem hunc & biberit, calicem Domini indigne, idest quicunq; sanguinem et corpus domini sumpserit indigne reus erit corporis & sanguinis domini, hoc est pænas æternas inde exsoluet, nisi pænitentia digna hoc expiauerit, alijsq; bonis operibus, Indigne dicit.i. qui aliter mysterium illud celebrat vel sumit, quam traditum est a sanctis patribus, vel q nullam differentiam credit inter illud corpus Christi & reliquos cibos, vel qui grauioribus criminibus commaculatus præsumit illud sumere, Qui igitur taliter comedit & bibit (vt diximus) indigne illud sumit, ideoq; pęnas inde exsoluet, Apostolus aũt exponit quomodo debeamus il-

lud percipere.d. Probet autem seipsum homo & sic de pane illo edat id est de corpore domini & de calice bibat id est de sanguine eius, Probet se .i. discutiat se & vtrum dignus sit necne, & idoneum se reddat ne forte vnde alij sumunt remedium accipiat ille iudicium et damnationem, indigne illud percipiens. Quemadmodũ Iudas ꝓditor, nam cum alij Apostoli sumpsissent illud terribile sacramentum ad remedium & salutem suã, ille qui indignus erat tãto mysterio accepit illud ad suam perpetuam damnationem. Quia quem Diabolus ante tenebat per suggestionem & tentationem, postea retinuit ad possidẽdum plenius, vt nihil aliud posset cogitare aut facere nisi qđ eius volũtas erat. Dicit enim Euãgelista, ꝙ post bucellã statim introiuit in eum Sathanas. Vt malum quod illo instigante tractauerat, eo concitante perficeret, Et ita diabolus facit de alijs indigne sacramentum hoc sumentibus inde sequitur Apostolus, Qui enim manducat & bibit indigne, vt supra diximus iudicium sibi manducat & bibit id est ad damnationem suam illud sumit. non dijudicans corpus domini, hoc est non discernens illud a reliquis cibis, Ex quibus euidenter claret qualiter hic Apostolus expressissime ostendit venerabile Christi corpus esse vere & realiter in sacramento altaris, Nã si aliter esset vt zoinglius et Oecolampadius asserunt profecto non diceret Pau. Itaq; quicunq; manducauerit panem hũc, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini & inde. Probet autẽ seipsum homo & sic de pane illo edat & de calice bibat. qui enim manducat & bibit indigne iudicium sibi manducat & bibit nõ dijudicãs cor-

Nota de indigne sumẽtib. Christi corpus.

Hic cõcluditur propositum.

pus domini &c. Cum timore igitur & tremore, debemus accedere ad illud mirabile Sacramentum, vt sciat mens reuerentiam se debere præstare ei ad cuius corpus sumendum accedit: quare &c.

Et si dicas, quibus præparationibus se homo præparare debet ad digne sumendum hoc sanctissimum Christi corpus, & sanguinem, Respondeo, qđ his præparationibus (mystice tamen, & spiritualiter intellectis) quibus ex diuino præcepto se præparauit populus Israel, ad legem Dei suscipiendam, vt in Exodi legitur libro. Primo exire de Ægypto id est per veram cordis contritionem exire de seruitute Diaboli, & peccati. Secundo ire in desertum Sinai, hoc est in statum pœnitentiæ ingredi,& tentationũ. Tertio memorare beneficia Dei, vt ibidem habetur id est gratias reddere Deo scilicet pro creatione,redemptione, aliisq; innumeris beneficiis. Quarto se sanctificare Deo,hoc ē se dedicare deo, omniaq; ad Dei laudē operari. Quinto lauare vestimenta.i.bona opa: vt.s.sint in gratia,& principaliter propter vltimum finē operata.Sexto se abstinere per triduum ab vxoribus, hoc est tam in iuuentute, quam senectute non minus quã in decrepitate,castitatē mentis & corporis seruare. Septimo tertia die ire ad mõtē Sinai.i.post cõtritionē.cõfessionē,ac satisfactionē, ire ad diuinarũ rerꝝ cõtēplationē,tũ maxime ad huius diuiniss. sacramētideuotã cõsiderationē,cũ magna lachrymarũ copia,ac cordis humilitate.d. Domine nõ sum dignus,vt intres sub.&c.Quib.habitis, poterit quilibet sacramentaliter, & spiritualiter, illud manducare corpus,et sanguinem bibere:&c.

Exodi.20

Quomodo se ppatare debet homo vt digne sumat Christi corpus.

SECVNDVS TRACTATVS de Euchariſtiæ Sacramento pro Catholicis in quo quatuor eius explicantur cauſæ.

De cauſis efficientib. huius ſacramenti.

DVÆ CAVSÆ EFFIcientes vere & realiter concurrunt ad conficiendum hoc ſacramentum, prima eſt Ieſus Chriſtus æterni patris filius verus & ſummus Sacerdos q̄ ſeipſum in ara Crucis ſecundum aſſumptam noſtræ mortalitatis ſubſtantiam in humanæ redemptionis precium imolaturus, vt tanti muneris iugis in nobis maneret memoria. Ac pro nobis qui quotidie peccando labimur quotidie myſtice immolaretur, corpus ſuum in cibum et ſanguinem in potū in nouiſſima cœna tradidit ſub Euchariſtiæ ſacramento, dum accepto pane gratias egit, fregit deditq; Diſcipulis ſuis dicens. Hoc eſt corpus meū ꝙ pro vobis tradetur, ordinauitq; eos Sacerdotes, tradidit quoq; eis poteſtatem ſimiliter faciendi cum ſubdit. Hoc facite in meam commemorationem, & vt oſtenderet hoc Sacramentum in Eccleſia vſque in finem permanſurum in paſſionis ſuæ memoriam, adiunxit. Quotieſcūq; panē hunc manducabitis & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis donec veniat. ſ. ad iudiciū. Vnde tandiu durabit Eccleſia militans, & in ea Euchariſtia. Quomodo autem hunc panem mā ducare poſſent et calicē bibere niſi ipſum poſſent

Prima efficiens cauſa Chriſtus.

continue Sacerdotes consecrare: cuius oppositum nonnulli Lutheranorum aduersus veritatem impie fatentur &c.

Causa instrumentalis sacramẽti sacerdos.

Sacerdos vero quilibet rite ordinatus causa est instrumentalis huius tanti sacramẽti, effectiueq; concurrit consecrando, quæ quidem operatio cõsecrandi omnium nobilissima est in Ecclesia militanti, propter quam merito sacerdotiũ venit extollendum, cuius dignitas eximia nullis valet verborum põpis explicari, quoniam et linguas vincit oratorum disertissimas, & culmen ingenij cuiuslibet creaturæ, de qua sacerdotum admirabili dignitate aliqua in præsentiarum sunt dicenda.

Ambro.

Ambro. enim in suo pastorali ait. Honor fratres & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares et principũ diademati longe erit inferius, quasi plũbi metallum, ad auri fulgorem compares: &c.

Optimus authori. discursus pro sacerdotũ dignitate.

Quare respiciens ego cœlum considero pulchritudinem stellarum, quarum vna pulchrior est altera, nulla tamẽ illarum est de sua natura lucida. at omnes recipiunt lumen a sole, qui merito maior & nobilior appellatur. Secũdo aspicio auram auibus ornatam, quibus Aquila, vt nobilior & velut regina præsidet. Tertio intueor aquam piscib. plenam inter quos cetus principatum tenet. Respicio insuper terram diuersis animalibus ornatam, inter quæ Leo caput est, & rex. Proinde eandem conspicio terram, varijs herbis & arboribus cõscitam quarum vna maiorem altera virtutem habet. Item in visceribus terræ consydero diuersa metallorum genera, vtpote Aurum, Argentum, Plumbum, Stãnum, inter quæ nobilius est Aurum, Rursus animaduerto erga omnium

pulchritudinem Angelorum quorum Seraphin excellentiores apparent. Deniq; consydero omnes mundi status, ac hominum dignitates, puta, Imperatores, Reges, Duces, Principes, & Cardinales. at Sacerdotes scripturarum testimōĳs. hos cunctos eximia dignitate præcellere uideo. Nam cum duę sint dignitates scilicet sacerdotalis dignitas, & Imperialis. Illa enim Sacerdotalis excedit Imperialem sicut anima corpus: sunt enim duo luminaria magna sed unum est luminare maius quod præest diei id est bonis spiritualibus. aliud uero luminare minus, quod præest nocti id est tēporalibus bonis. Et licet cunctos natura homines ęquales, & nulla graduum alteritate dispares ꝑduxerit, disponendarum tamen rerum susceptum ministerium hos & illos cæteris prætulit, et pręfecit, quo fit, ut tanto clericalis æminentia terrenos superet principatus quanto animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cœlestibus superantur, Sed quid opus est terrenis comparationibus? cum ad sacerdotĳ authoritatem Angeli cœlorum ciues non audeant aspirare, cui namq; Angelorum aliquando dixit deus. Tibi dabo claues Regni Cœlorum. ad illos autem. Accipite spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata. &c. Et quod lōge maius est. Hoc facite in meam cōmemorationem. Mirantur deniq;, assistunt et terrentur. Nam uirtus, et potentia sacerdotalis superat potentiam naturæ, Angelorum & Dæmonū. Natura enim sua uirtute unam naturam mutat in alteram, Sacerdos autem uirtute uerborum transmutat panē in corpus Christi. Natura etiā successiue transmutat, Sacerdos uero in instanti: Secundo uirtus Sacerdotalis antecellit Angelorū

Author hic ex scripturis ostendit sacerdotū excellētiā sup alios.

potentiam, quia licet Angeli moueant orbes & semper assistant coram domino, Sacerdos tamen virtute verborum mouet Christum de cœlo cũ multitudine Angelorum. Tertio superat potētiā dæmonum, de qua Iob, non est potestas super terram quæ comparetur ei scilicet diabolo. Iohãnes

Apoc.12. quoq;, Vę terrę & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, maior est tamen Sacerdotis potestas, dæmon enim sua iniquitate pręparat mala, & vitia in mũdo. at Sacerdos virtute clauium remittit peccata, Dæmon tandem claudit cœlũ peccatorib. Sacerdos vero sacramē

De consec. dist. 2. ta Ecclesiæ ministrando aperit illud, quoniam ei datę sunt claues regni cœlorum. Pręterea vt ēt ait Grego. 4. Dialogorum Regina mundi domina, licet in gratię plenitudine creaturas supergrediatur vniuersas, hierarchis tamen cedit Ecclesiæ in commissi misterij executione. Illa nēpe prolatis. 8. verbulis cōcepit dei filiũ et mũdi redēptorē mortalē tñ atq; passibilem mundo ędidit saluatorem. At Sacerdotes consecratione diuina eundem cœli terręq; principem in sacramento verissime contentum, impassibilem gloriosumq; cōtractāt victorem mortis & baratri destructorem: &c.

Attēdite ergo O sacerdotes veri Salomōis pincernę Iesu Christi camerarij atq; dispensatores ministeriorũ Dei. Attendite in quo gradu & di-

Grego. gnitate estis cōstituti, exclamat enim diuus Grego. de hac vestra dignitate generosa. O inquit veneranda sacerdotum dignitas, in quorum manibus velut in vtero virginis filius dei incarnatur. O sacrum & cœleste mysterium, quod per vos

Brigite aures hic sacerdotes. pater & filius & spiritus sanctus operatur, vno eodemq; momēto idem deus qui pręsidet in cœ-

lis, in manibus veſtris eſt in altari Sacramento.
Super hoc quidem tam inſigni priuilegio ſtupet
cęlum, miratur terra, veretur homo, horret infer
nus, contremiſcit diabolus, veneratur quampluri
mum angelica celſitudo, et melliflus Bernardus.
O venerabilis ſanctitudo manuum, O fęlix exer Bernar.
citium, O vere mundi gaudium, cum Chriſtus
tractat Chriſtum, Sacerdos Dei filium, cui ſunt
delitiæ eſſe cum filijs hominum, quis unquam ui
dit talia? quis huic uidit ſimilia? &c. Hanc inſup
ſtupendam ſacerdotij dignitatem, ſcriptura ſacra
non ualens unius nominis ſignficatione exprime
re: Hos nunc reges, nunc Angelos, nunc Deos, cre
brius appellauit, Reges quidem ut Iohā. in Apo. Apoc. 1
Fecit nos regnum & ſacerdotes Deo patri ſuo, 1. Petri. 2
Petrus quoq;, Vos eſtis genus lectum Regale ſa
cerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis,
quæ quidem uerba licet de omnibus Chriſtianis
ſint dicta (ut alibi oſtenſum eſt) principalius ta-
men ad ſacerdotes referuntur. Angelos uero no-
minat Malachias dicēs. Labia ſacerdotis cuſto- Malach. 2
diunt ſciētiam, & ſequitur, quia Angelus domini
exercituum eſt. Deos autem Exodus appellat. d. Exodi. 22
Ad Deos utriuſq; cauſa perueniet id eſt ad ſacer
dotes. Nominantur & alijs nominibus. Nam di-
cuntur clerici, appellantur ſacerdotes, uocantur
et præsbyteri. Clerici nanq; a ſorte dicuntur. Nā
cleros Grçce, ſors latine ſonat. Vnde primum ab
Apoſtolis conſecratum legimus ſorte electum.
Ideoq; omnes Clerici dicuntur. Hic enim fuit
Beatus Matthias Apoſtolus qui ſorte electus eſt Actuum. 1
cū. xi. Apoſtolis. Et dederūt ſortes, et cecidit ſors 2. Sacerdo
ſup Matth. dicti ergo ſunt clerici. i. de ſorte dñi, tũ appella
Itē, nominātur præsbyteri, quaſi ſeniores, p̄sby- ti.

ter nempe græce, latine senior interprætatur. Dicuntur autem seniores, nõ annorum ętate, sed morum qualitate, sicut scriptum est. Senectus uenerabilis est, non diuturna, nec annorum numero cõputata. Cani.n. sunt sensus hominum, & ętas senectutis uita immaculata, Et iterum, corona dignitatis senectus, quæ in uijs iustitiæ reperietur. In senibus siquidem maior est animi tranquillitas maior morum honestas, maior animi religio, maior corporis castitas. Vnde beatus Hieron. de Clericis ait, clamat uestis clericalis animæ honestatem, clamat status puritatẽ, clamat cultus castitatem, clamat professio religionem clamat officium deuotionem, clamat studium contemplationem, Debent igitur præsbiteri morum prudẽtia & conuersationis maturitate præcellere in populo. Appellantur insuper & sacerdotes id est sacra ministrantes seu dantes. Solis enim sacerdotibus ratione officij inest sacrorum sacramẽtorum ministrandi potestas uel Sacerdotes quasi sacra dicentes, quia uerbum Dei prædicare habent: horas dicere, missas celebrare, uel sacerdotes quasi sacra conficientes, conficiunt namq; sacratissimũ Christi corpus &c.

Sapien. 4 Prouer. 16

3. Pręsbyterorum appellatio.

Vnde dicũtur sacerdotes.

Differentia inter Sacerdotes Antiquę & nouę legis.

EX præmissis igitur multæ elici possunt dignitates & præeminentiæ Euangelici Sacerdotis super Sacerdotem Mosaycę legis, quoniam excellit in benignitate electionis, solemnitate consecrationis, nobilitate ordinis, preciositate operis, singularitate nutritionis, potestate regiminis, Differentiæ itaq; Sacerdotũ antiquę & nouæ legis possunt ex his quæ sequuntur pulcherrimæ

cherrimę haberi.

Olim nēpe de vna tribu tantū.f.leuitica cōfecrabātur sacerdotes. Modo sub lege Xpi ex oī natione q̄ sub cœlo est ī sacerdotiū assumūtur, dicēte Iacobo. Nolite ī personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi. Exodi.28. Prima differentia. Iacobi.2

Tunc fundebatur oleū sup eorū capita, sanctificabātur manus, dextera quoq; auriculę pollicis & pedis hostiarū sanguine linīebātur. Hodie in sacerdotis euangelici consecratione nōn materiale oleum funditur super capita ordinandorū, nec manus arietis sanguine inunguntur, quoniā non his peccata tollūtur, sed desuper dato lęticię oleo gratia sancti spiritus in remissionem peccatorū perfunduntur, quo potestas traditur, per quam aliorum etiam crimina expiantur. Leuit.8. Secūda differentia.

Tunc habebant Sacerdotes potestatē discernēdi inter leprā & non lepram corporalem, ac per hoc iudicare hunc mundū, istū immundū, habilem vel dignum ad tēpli materialis ingressum, Nunc vero potestatem accipiunt iudicandi inter morbos & langores animę, egrotantes soluere & ligare, aperire & claudere ianuam cœlestis paradisi. Leuit.13 Tertia differentia. Matth.16

Tunc tribub. & populis mandata Dei referabant, qui & legem ex ore ipsorum requirere iussi sunt, pro peccatis quoq; populorum inter vestibulum & altare plorantes Deum precabantur. Nunc autem facti iudices peccata remittūt, leges statuunt, & animas proprias tradere ꝓ salute subditorū summi pastoris exemplo edocēt. Quarta differentia. Melchi.2 Iohel.2.

Tunc aliti sunt filij Leui cùm cęteris ī deserto māna cœlesti, vermibus in diē crastinū reseruato scatēti, quē patres manducantes mortui sunt. Io.10.20: Exo.16. Quinta differentia.

Nunc vero ſup ſubſtãtiali pane,cibo Angelorũ,
Ioan.6 veri paſchalis agni carne & ſanguine eſuriẽtes ſaturãtur,qui panis eſt in ęternum manens, manducanti vitam tribuens ſempiternam.

Sexta differentia Tunc ſacerdotis officium fuit circa oblationẽ pecorum animalium irrationaliũ,et aſperſionem ſanguinis taurorũ,vitulorum,& hircorũ,vt habetur Leuitici per totum.Nunc vero ſummo ſacerdote Chriſto Ieſu aſſiſtente futurorum bonorum Põtifice per amplius tabernaculum,nõ manu factum,nec huius creationis,neq; per ſanguinem hircorum aut vitulorum,ſed per proprium ſanguinem,ſemel in ſancta introeunte ęternam redemptionem inuenit,atque nouum ſacrificiũ panis & vini eiuſdem ſanguinis ſui & corporis, ſecundum ordinem Melchiſedech inſtituente. Omnia illius veteris teſtamenti ſacrificia abſtulit. Sacerdotes quoq; euangelicos pro eodem ſacrificio quotidie offerendo inſtituit.

Hebræo.9

Tunc denique ex operibus bonis promittebantur ſolum temporalia bona illisque ſacerdotes tantum limbum aperiebant, Nunc vero Euangelici Sacerdotes claudunt infernum, ac bona ſpirituali in cœlis habenda in perpetuum fœliciter promittunt, Ecce quot mirabiles ſacerdotum dignitates, Quæ tum ſcripturarum diuinarum teſtimonijs, tum ſanctorum patrum authoritatibus mirabiliter clareſcunt, contra quas Zoinglius & Oecolampadius audent ore polluto. Ita nequiter loqui, Sed quorſum hæc tendunt niſi vt ſacerdotes noſtri tanta ſua dignitate,virtute & poteſtate cęlitus, nullo humano præuio merito conceſſa, ſed tanti ſtatus excellentie dignificent,vita & moribus conformẽt

7.Differẽtia.

Pudeatq́ʒ ſpurciſſimis lenocinijs delectari, carnis & mundi illecebris pollui, Quia ad tremendę maiestatis ſacrificium, & mundiſſimum animę cibum p̄parandum, conſecrandū, offerendū, ſumēdum, ac diſpenſandum ſunt aſſumpti &c. Audiāt hęc ſacerdotes.

An Sacerdos malus conſacret.

LIcet moraliter peccet ſacerdos quilibet indigne accedens ad hoc ſacrificium, malitia tamen ſacerdotis non maculat hoc diuinū ſacramentum altaris, Ideo omnis Sacerdos tam bonus quam malus rite ordinatus habet authoritatem conſecrandi, quod ſic oſtenditur. Nam illud ſacramentum non conficitur, nec panis, aut vinum conſecratur merito Sacerdotis, quia tunc certe malus non conſecraret, ſed virtute verborum, & merito paſſionis Christi ac virtute ſpiritusſancti, ſuique ordinis, quoniam ſi merito Sacerdotis fieret conſecratio, tunc non eſſent ſacramenta Christi, ſed Sacerdotis, et ſic fruſtra Christus eſſet mortuus, ex cuius latere fluxerunt ſacramenta. Item conſecratio iam non ex gratia, ſi ex merito Sacerdotis, eſt contra illud Pauli ad Roman. Quare iam gloria eſſet Sacerdotis & non Christi. Non eſſentque a Christo promiſſa. Sacerdotes igitur tantum operantur virtute verborum in materia debita, ideo eorum peccata non impediunt ſacramentum, licet alias orationes impedire poſſint. At vobis ſecularibus, dico, qui ſine peccato eſt veſtrū, primus in ſacerdotem lapidem mittat. Sacerdotes tamen mali aſſimiliantnr interdum aquis, quibus lauantur capita, quæ purgant & mūdificant alios, ipſe vero putridę remanent, ſic illi alios mundificāt ipſi vero putreſiunt, & hæc de cauſis efficientibus Author ad ſeculares

huius sacramenti satis sint dicta: quare &c.

De materia huius Sacramenti.

MAteria ex qua conficitur hoc sacramentum est panis & vinũ, sed an modo panis ille debeat esse azimus vel fermẽtatus, altercatio non modica est, & olim fuit inter Græcos & latinos. in hoc quidẽ cõcordãt qđ ĩ vltima cęna institutũ est hoc diuinissimũ sacramẽtũ, sed qua die mensis cęna celebrata sit discordia fuit. Vnde dixerũt Gręci cęnã fuisse factã tertiadecima luna primi mẽsis. s. Martij, & consequenter dicunt Christũ confecisse ĩ fermẽtato, ꝓpter quod & ipsi in fermẽtato celebrant hoc sacrificium, & nos latinos qa in azimis celebramus negant vere cõficere, cõtra quos Anselmus scripsit elegantẽ Epistolam, siue libellum de fermẽto & azima intitulatũ. Primo ergo vidẽdę sunt rationes Gręcorũ ac eorũ error. Secundo declaranda erit veritas. Tertio rationes contrarię dissoluendę. Quantum igitur ad primũ arguũt Græci ꝓbare nitentes dominũ cęnã nouissimam cum discipulis decimatertia die mensis primi. i. Martij fecisse. Nã Xp̃s cęnam celebrauit die ĩmediate p̃cedẽte diem passionis suę, sed hęc fuit decimatertia, igitur tali die mensis celebrata fuit cęna, consequentia est nota, et maior patet ex decursu omniũ euangelistarũ, quoniã in ipsa nocte cęna facta, instructisq; discipulis, surgens a cęna & introiens hortũ in latere montis oliuarum captus est & mane crucifixus. Vnde ait Ioan. Hæc cum dixisset Iesus egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron vbi erat hortus in quem introiuit ipse & discipuli eius, et consequẽter describit captionem eius Lucas quoq; inquit, Do-

Gręcorum opinio.

De hac materia Gabriel diffusius loqtur in canone.

Ioan. 18

minus in cęna dixit Petro. Dico tibi Petre, non cātabit hodie gallus, donec ter abneges nosce me hodie. n. includit noctē & sequēs mane, & sequit ibidē. Adhuc qđ scriptū est oportet impleri, & cum iniquis deputatus est. Marcus etiā & Matthęus dicūt dominum in cęna dixisse discipulis. Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Paulus vero ad Cor. apertissime ait. Dn̄s Iesus in qua nocte tradebatur accepit panē &c. Ex quibus manifeste patet cęnā in qua Christus instituit hoc sacramētum ea nocte fuisse celebratam, qua dn̄s traditus est et mane crucifixus. Minorē vero. s. qđ dies illa fuit. 13. mensis primi sic probare nituntur, Cęna pręcessit diē īmolatiōis veri agni paschalis, hoc est passionē Xp̄i in cruce qua se patri obtulit vt dicit Apostolus. Pascha nostrū immolatus est Christus q quidem īmolatio fuit. 14. luna & ex consequenti cęna facta est 13. luna, quod aūt Christus passus est. 14. luna sic probāt, Veritas debet cor respōdere vmbrę & figura rei. Agnus aūt paschalis fuit vmbra & figura veri paschalis agni, & immolatio īmolationi, Igitur ea die Xp̄s verus agnus Dei immolari debuit in cruce quo agnus tipicus in lege. Agnus aūt tipicus īmolari p̄ceptus est luna. 14. vt habetur Exodi. 12. vbi de agno paschali dicitur seruabitis eum vsque in. 14. diem mensis huius, immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam &c.

Rō qđ cęna fuit facta ī medio ante passionem.

1. Cor. 11

Prima grecorū ratio.

1. Cor. 5

Præterea Ioan. dicit. Ante diem festū paschę sciens Iesus quia venit hora eius, & Paulo post, cęna facta cum discipulis cum diabolus iam misisset in cor &c. Ex quibus verbis videtur cęnam factam fuisse ante diem paschę, sed dies

2. Græcorū rō.

Ioan. 13

Leuitic.23 paschę fuit.14.luna vt Leuit.legitur.14.die mensis ad vesperā celebrabitis pascha. igitur cęna q̃
Confirmatur ratio:
Ioan.18 p̄cessit diem paschę facta fuit.13. luna. Item ille idem ait quod Iudęi non introierunt domū Pilati vt non contaminarentur, sed manducarēt pascha. ex quo sequitur qd' Xp̄s illa die passus est, quo Iudęi mādūcarunt pascha. Hoc autem factū est.s. paschę manducatio.14.luna, ergo cœna p̄cedens passionis diem facta est luna.13. cui fauet illud Matth.s.q; principes Iudęorum dixerunt. Non in die festo, ne forte tumultus fieret in po-
Math.26. pulo. Ideo non crucifixerunt Christum prima die azimorum, idest luna.15. quæ fuit celeberrima nec post, ergo ante.s.14.luna.

3.Gręcorū ratio. Luc.23 Proinde de sanctis mulieribus legitur quod viso monumēto in quo positū fuit corpus dn̄icū reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. Hæc autem præparatio fuit die in quo licuit operari secundū legē: at.n. mulieres sanctę fecissent contra legis præceptum p̄parando vnguenta, & emendo aromata, & ita non erat dies.15.luna, q̃ fuit solemnis, & prima dies azimorum sicut in
Exod.12 lege scribitur. Septem diebus azima comedetis, & sequitur. Dies prima erit sancta, atq; solēnis, & dies.7.eadē fęstiuitate venerabilis, nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent, Dies ergo passionis Christi quo & sepultus est, fuit.14.luna quam præcessit cœna, igitur fuit cœna.13.luna cum discipulis celebrata, et p consequens Christus confecit in fermentato. His rationib. Græci moti dicunt in solo fermentato posse confici eucharistiam, & in tantā insuper insaniam proruperunt, quod Euange.s. Mat. Mar. & Luc. quia ponunt contrarium, vt pate-

bit,ausi sunt dicere,eos falsum scripsisse & quod Ioan.eos correxit,& ita liquet eorum error.

Quantum autem ad secundum est veritas ostendenda . vnde sine omni dubitatione credendum est Christum manducasse agnum paschalem.14.luna secundum legis dispositionem, quam non venit soluere sed adimplere , & quoniam in eadem cœna post agnum tipicum eucharistiam confecit,in qua seipsum agnum verum discipulis suis dedit sub specie panis , nec erat tunc panis fermentatus in iudęorum domibus.Dedit ergo seipsum suis discipulis sub specie panis azimi manducandum,nam Exodi dicitur. Edent carnes assas igne nocte illa,& azimos panes,& sequitur.Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum solemnem domino in generationibus vestris cultu sempiterno,septem diebus azima comedetis, in primo die non erit fermẽtum in domibus vestris . Quicunque comederit fermentum peribit anima illius de Israel a prima die vsque ad septimum diem.Prima autem dies incepit a vesperis lunæ 14.vnde sequitur ibidem. Primo mense. 14. die mensis ad vesperam comedetis azimam vsque ad diem vigesimam primam mensis eiusdem ad vesperã septẽ diebus fermẽtatũ nõ inuenietur in domib.vestris,Ex quibus manifeste patet,ꝙ ad vesperã diei.14.primi mensis quo comedebatur agnus paschalis , vsque ad vigesimum primum diem eiusdem,non fuit fermentũ in ędibus,Christus igitur eadem die post agnum legalẽ eucharistiã conficiens non in pane fermentato sed ĩ azimo confecit.Quod autẽ Christus.14.luna agnũ paschalẽ comederit,patet ꝗa Matth. dicit . Pri-

Latinorũ opinio uera.

Exod.12

Matth.26

ma aũt die azimorũ accesserunt discipuli ad Iesum dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? & sequitur & parauerunt pascha, vespere aũt facto discumbebat cum duodecim discipu

Marcii.14 lis &c. Item Marcus hoc idem attestatur dicẽs. Primo die azimorum quando pascha ĩmolabãt dicunt ei discipuli, quo vis eamus vt comparemus tibi & manduces pascha? & sequitur, & parauerunt pascha, vespere aũt facto venit cũ duo

Luc.22 decim. cui etiam arridet illud quod ait Lucas. Venit autem dies azimorum in qua necesse erat occidi pascha, & misit Petrum & Ioannem & parauerunt pascha, Et cum facta esset hora discubuit, &.12. Apostoli cum eo, celebrauit ergo Dominus pascha.14. luna mensis primi vt patet ex p̃dictis, ex quo sequitur quod non in fermento sed in azimo cõfecit, Deniq; ritus consecrãdi in azimis Ecclesię Romanę habetur ex institutione Apostolorũ, cum quibus dñs cęnauit, quibus p̃sentibus Eucharistiam confecit, & eis dedit, eosq; in dispensatores eucharistię consecrauit, quod est maximum argumentum ad propositum confirmandum, Et si dicas alias Ecclesia confecit in fermentato, Respondetur quia sicut dicit Leo Papa quando error vigebat Ebionitarũ de legali obseruantia, qui dixerunt necessarium esse Christianos iudaizare, & per consequens pascha suum in azimo conficere, decreuerunt patres in concilio Ecclesiam nõ cõficere in azimo, sed fermentato, quousque error ille cessaret, vnde Ecclesia primo conficiebat in azimo. Secundo in fermentato. Tertio cessante hac causa, redit Ecclesia Romana ad ritum primum, & confecit ex azimo, Græci vero tanquã superbi-

Hic cõcluditur xp̃m cõfecisse in azimo.

Obiicitur.

noluerunt ad ritum primum redire, ex quo coacti sunt suum errorem defendere, & sic ausi sunt dicere Christum confecisse in fermentato &c.

Quantum vero ad tertium soluēdæ sunt Græcorum rationes & ad primam qua arguunt qđ dominus .13. luna cum Discipulis cœnauit dicentes. Cœna facta est die inmediate præcedente diē passionis conceditur, sed negatur qđ illa fuerit .13. luna, sed vt ostēnsum est, facta fuit .14. luna, immo, .15. luna, & ad probationem dicitur qđ peroptimæ veritas correspondet figuræ, nam circa agnum tipicum duo fiebant scilicet immolatio et comestio. Quantum enim ad comestionem vmbra respondet veritati & figura rei, quia .14. luna scilicet in cęna comedebatur agnus tipicus, quo tempore discipuli comederunt agnum verum, Nam facta cœna de agno Paschali dedit dominus Discipulis agnum verum scilicet corpus suum: Similiter immolatio respondet immolationi, immolatio enim figuralis agni facta est luna 14: et immolatio veri agni pariter luna .14. inchoata est quia post cœnam nocte Iouis scilicet .14. luna incepit passio Christi, quando factus est sudor eius sicut guttę sanguinis decurrentis in terram, Item nocte illa fuit captus, ligatus, consputus, collaphis & alapis cęsus. sic ergo nocte illa inchoata fuit immolatio Christi, die vero sequenti cōsūmata, & sic peroptimæ figuræ veritas correspondebat.

Luc. 22 Mar. 14.

Ad secundum respondetur per distinctionem huius nominis Pascha ex cuius nominis æquiuocatione Græci decepti sunt quoniam hoc nomen Pascha in diuinis scripturis multipliciter sumitur. primo enim pro hora immolationis agni ti-

Pascha multipliciter sumitur i scripturis.

Lucæ.22 pici vnde Luc. Appropinquabat dies fœstus Iudæorum, qui dicitur Pascha, & sic solus dies in quo agnus occidebatur ad vesperam id est.14.luna primi mensis Pascha dicebatur.2. in scripturis accipitur Pascha pro agno Paschali tipico de quo idem Luc. vbi supra ait. Venit autem dies azimorum in qua necesse erat occidi Pascha.3. accipitur pro vero agno Paschali qui est Chri-

1.Cor.5 stus dominus. vnde Pau. inquit. Etenim Pascha nostrũ imolatus est Christus.4. sumitur pro die fœsto azimorum qui fuit.15. post ęquinoctiũ vernale, vt Ioannes attestatur dicens. Ante diem foestum Paschæ sciẽs Iesus &c.5. Accipitur Pascha

Ioan.13 in scripturis pro cibis Paschalibus pãibus scilicet azimis, quibus vescebantur tempore Paschali, de

Exodi.12 quo dominus. Primo mense.14. die mensis ad ve-

Ioan.18 speram cõmedetis azima vsq; ad vigesimam secundam eiusdem mensis ad vesperam, & ita accipit Iohannes cum ait. Non introierunt prętorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Per huiusmodi autem acceptiones huius nominis Pascha, de facili respondetur ad Græcorũ rationes. Nam Iohan. cum dixit. Ante diem fœstum Paschæ. accepit Pascha pro prima die azimorum quæ fuit.15. luna mensis primi, & hoc innuitur cum dicit: Ante diem fœstum. Differt enim dicere diem Paschæ, & diem fœstum Paschæ, nec sunt idem, vt patet ex lege. Dies enim Paschæ est dies.14. lũa, dies fœstus Paschæ.15. luna vt liquet per illud Leuitici Mense.10.14. die ad vesperũ phase domini est id est Pascha & decimaquinta die mensis huius solennitas azimorũ domini est, & ita ante diem solennem Paschæ, quæ fuit luna decimaquinta facta fuit cœna do-

mini.i.14.luna ad vesperam,& sic non pro Græcis,magis autem cõtra eos ratio militat, cum.n. Iohannes dixit.vt manducarent Pascha nõ introierũt in prætorium, ibi accipitur Pascha pro azimis panibus,quos comedebant septem diebus.Et ꝑ hoc ad illud quod additur,non in die fœsto etc. dicitur qđ causa huius dicti & dispositionis Iudęorũ additur, Ne forte tumultus fieret in populo,non enim propter fœsti reuerentiam disposuerant Crucifixionem differre,sed ne tumultus fieret in populo, qui maxima copia ad fœstũ illud confluxerat,et ita ne de manibus eorum rapetur. ideo inuẽta opportunitate & semota causa tumultus populi, Iudaꝗ se offerente ad tradendum illum,sine tumultu secus fecerunt,mutantes propositum & hoc diuina dispositione,vt veritas correſponderet figuræ, quia.15. luna eduxerat populum Hæbreorum de Ægypto,& eodem die mors Christi eduxit populum suum de tenebris peccati &c.

Ad tertiam & vltimam de Sanctis mulieribus vnguenta post domini sepulturam præparantibus dicitur, quod sanctæ mulieres ab hora qua viderant Christum positum in monumentum, vt Lucas testatur Euangelista usque ad uesperam eiusdem diei præparauerunt unguenta quæ habebant, & si dicas Marcus oppositum asserit dicens. Cum transisset Sabbatum Maria Magdalena & Maria Iacobi & Maria Salome emerunt aromata ut uenientes ungerent Iesum. Igitur die Veneris Dominicæ passionis non parauerunt aromata, quia nondum fuerant empta. Ad hoc dici potest quod mulieres emerunt id est empta paraue-

Luc.23

Marci.16

runt, vel aliter dicitur qđ illę mulieres cognoscentes Christi mortem futuram, ante mortem eius emerunt & parauerunt necessaria ad condendũ corpus eius, & ideo reuertentes a monumento et sepultura parauerunt aromata, sed transacto sabbato, vt ait Marcus scilicet mane sequentis diei quæ fuit prima sabbati id est prima dies post sabbatum, tunc quidem emerunt alia aromata quæ defuerunt. Itaq; sequitur Marcus, Et valde mane vna sabbatorum id est Dominica dies veniunt ad monumentum orto iam sole, & sic inuicem concordant Euangelistæ. Ex quibus omnibus patet Christum in vltima cœna confecisse in pane azimo.

Euãgelistarũ concordia.

Alia etiam materia consecrationis sanguinis est vinum de vua vitis expressum, Ratio autem principalis est institutio Christi qui in vino vitis hoc sacramentum instituit. Vnde Lucas Accepto calice dixit Christus, Dico vobis non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat, & in Euange. Marci iam non bibam de hoc genimine vitis vsq; in diem illum, cum illud bibam nouum in regno patris mei, Materia igitur consecrationis corporis & sanguinis domini est panis azimus, & vinum purum de vua vitis expressum, vt ex scripturis manifeste constat.

Luc. 22

Marci. 14

Hic concluditur propositum.

Et si quæras cur in calice aqua miscetur respõdendum est, qđ illa permaxime causa est quia de latere Christi vbi completur passio, sanguis pariter & aqua manauit, qđ certe Apostoli mysterium plene intelligentes faciendum in calice statuerunt, vt nihil deesset nobis de sacramento ad commemorationem passionis, qđ tunc extitit in Cruce in consũmatione nostræ redemptionis, Et

Cur in calice ponitur aqua.

hoc quidem quo ad passionis sufficiẽtem expres-
sionem &c.

De forma Sacramenti altaris.

DVplex est consecrationis forma, vna inte
rior, quæ est intentio sacerdotis. nam si sa
cerdos non haberet mentem consecrandi
etiam proferens verba consecrationis non conse-
craret, quæ quidem mens, licet non sit semper
actualis, sufficit tamen habitualis intentio conse-
crandi. Secunda consecrationis forma exterior,
sunt verba quæ Christus instituit & docuit, pro
qua uerborum forma merito quæri potest. An
aliquo sensibili signo, An certorum prolatione Pulchra
verborum. An sola virtute & potestate sua con- difficultas.
secrauerit Christus. Et per hoc qua forma conse-
crationis dominus vsus est, ad quam difficultatẽ
uarijs modis respondere ualemus. Primo enim di
cere possumus, ut aliqui asserere uidentur, qđ si-
cut Christus prius baptizatus est quam formã
baptismi instituit, ita prius confecit quam uerba
aliqua protulerit. ipse siquidem quia est uerbum
patris sine uerbo, sua uirtute confecit. Nobis au- Opinio.1.
tem qui diuini uerbi uirtute egemus. dedit formã
uerborum qua consecramus, Et sic differentia in
consecrando inter ministros & sacramenti autho
rem apparet. unde sic arguunt, si Christi corpus
non fuisset sub sacramento ante istorum verbo-
rum prolationem, non vere dixisset Christus.
Hoc est corpus meum. Opportuit ergo corpus
Christi præexistere in sacramento, antequam di
xerit. Hoc est corpus meum, ut uera esset oratio.

Item aliter ut alij dicunt qđ dominus accipiẽs
panem benedixit & consecrauit illum quadam Opinio.2
benedictione secreta nobis ignota, ad quam facta

est transsubstãtatio, postmodum fregit deditq; Discipulis suis dicens. Accipite & comedi. Hoc est corpus meum, & in prolatione horum uerborum contulit eis potestatem & uim conuertendi in posterum panem in corpus Christi.

Iterum aliter ut nonnulli affirmant quod dominus confecit hoc uerbo scilicet. Hoc est corpus meum, sed uerbum illud dixit bis, licet non scribatur nisi semel. Postquam enim benedixit tacite dixit illud uerbum hoc est corpus meum, & tunc confecit, sed quia tacite dixit. Tacuit

Opinio.3 Euangelista. Per illud autem uerbum secundo dictum duo nos docuit scilicet quid fuit. quod uidelicet dedit corpus eius, & qualiter alius consecrans facere deberet.

Postremo ut quidam alij quibus ego adhęreo cœteris probabilius, & uerius fatentur, uidelicet qđ Christus in ultima cœna consecrauit per eadem uerba per quæ nos conficimus quodque semel tantum protulerit ipsa, ac per unicam eorum prolationem omnia hæc tria scilicet conse-

Opinio.4 cratio, significatio, & informatio, fiebant. Protulit tamen non eodem ordine quo hic sunt posita, quo & Euangelista ponit, quia non fuit Euangelistis cura seruandi ordinem uerborum quo prolata sunt a domino, sicut & in multis alijs, sed duntaxat facta & prolata a domino narrare, Ordo autem talis fuit. Accepit panem & benedixit dicens. Hoc est corpus meum, ac deinde fregit & dedit Discipulis suis dicens. Accipite, & manducate, & hoc (scilicet quod dominus consecrauit horum uerborum prolatione semel facta) magis uidetur elici ex uerbis Euangelij & dictis Sanctorum patrum, quibus etiam uerbis

nos consecramus, Minister tamen seu Sacerdos non debet proferre huiusmodi uerba in persona ministri uel ipsius Sacerdotis sed in persona Christi loquentis, ut detur intelligi, quod minister in perfectione huius sacramenti nihil agit, nisi qd profert uerba Christi &c. Aduertant hic sacerdotes.

Alia perpulchra difficultas.

NOn immerito etiam quæri potest quomodo propositio illa sit uera & quid per illud signum demonstratiuum. Hoc demonstratur cum dicitur. Hoc est corpus meum. Ad hanc enim difficultatem primo respondent Moderniores Hæretici dicentes quod illud signum demonstratiuum. Hoc. demonstrat panem, sed uerbum, est, non capitur substantiue sed ut idem est quod significat ut sit sensus. Hoc est corpus meum, id est, panis significat corpus meum, de quorum Hæreticorum falsitate satis dictum est supra. 1. Lutheranorũ assertio.

Quidam autem dicunt quod in hac oratione. Hoc est corpus meum, est demonstratio mixta, partim ad sensum & partim ad intellectum, ut sit sensus orationis. Hoc est corpus meum. Hoc, id est, illud in quod panis, diuina uirtute est transmutandus, est corpus meum. 2. A Tertio.

Alij autem asserunt, quod hæc oratio. Hoc est corpus meum, est significatiua & operatiua, significatiua ex prima sui impositione, operatiua, uero ex formæ Sacramentalis institutione. Et sic quatenus est significatiua. Hoc, demonstrat signatum per signum, quatenus autem est operatiua infirmatur 3. A Tertio

aliquid in aliud conuertendum. Vnde est hic demonstratio signati per signum in signatum cõuertendum. signum est panis, signatum est corpus Christi, in quod panis est conuertendus. Hoc ergo demõstrat ad intellectum corpus Christi. unde sensus est. Hoc est corpus meum id est signatum hoc signo quod est panis transsubstantiandus in corpus meum, est corpus meum.

4. assertio. Nonnulli uero autumant q̃d istud signũ. Hoc demonstrat substantiam panis sub accidentibus quæ oculis conspici possunt, quæ insuper est terminus a quo conuersionis, est uero operatiuum, & dicit conuersionem. unde cum dicitur. Hoc est corpus meum, non significatur quod panis sit corpus, sed quod ad prolationem uerbi, panis trã sit in corpus, ualet ergo tantum. Hoc est corpus meum id est hoc conuertitur in corpus meum, & sic hoc uerbum est interpratatur transit, uel cõuertitur.

5. Assertio. Pleriq; uero clarius loquuntur dicentes quod propositio tunc dicitur uera, quando significat ita esse sicut est in re, si fuerit de præsenti & affirmatiua. Non autem significat nisi quando sibi mentalis correspondet, quoniam qualibet propositio uocalis dicitur uera a ueritate suæ mentalis cui subordinatur. Mentalis autem solum concipitur in fine propositionis uocalis, quia audiẽs hoc est corpus, ignorat an dicturus sit hominis seu leonis uel meum, ideo non format mentalem ante completam prolationem totius uocalis. Vocalis ergo est uera quãdo tota prolata est, quia tũc subordinatur mentali uere, quando autem prolata est tota, tunc sub speciebus panis est uerum corpus Christi & ita illa. Hoc est corpus meum,

demonstrando

demonſtrando contentum ſub ſpeciebus panis, ſcilicet corpus Chriſti ſimpliciter eſt vera, Ego autem aliter dico ſaluo ſemper meliori iudicio, quod quęlibet propoſitio vocalis cũ ſit mere ſucceſsiua, quod ad eſſe & fieri dicitur vera in toto tẽpore in quo profertur & in nulla parte eius, Et hoc eſt de ratione cuiuslibet rei ſucceſsiue. Nam dies artificialis dicitur eſſe in toto illo tẽpore in quo ſol mouetur ab orientẽ in occidentem, Et ita in propoſito iſto, hoc eſt corpus meum, veritatẽ habet in toto tẽpore incluſiue in quo profertur, in quo etiam venerabile Chriſti corpus eſt ſub ſpecie panis, ideoq; illud ſignum demonſtratiuũ hoc uere ſignificat corpus Chriſti. 6. authoris Aſſertio

Alia de eodem Sacramento doctiſsima difficultas.

HIc etiã quęri poteſt, & nõ ſine rationabili cauſa, An verba conſecrationis actiue concurrant per uirtutẽ ſupernaturalẽ eis a deo infuſam vel datam ad huiuſmodi conuerſionẽ. Ad quam difficultatẽ nonnulli dicunt, verba conſecrationis a Chriſto tradita habere uirtutẽ conuertendi elementa in corpus Chriſti & ſanguinẽ, quę quidẽ virtus data eſt verbis creatis a verbo increato nec hoc excludit: quin ibi virtus increata ſit intime operans, ſicut eſt in omnibus in quibus cooperatur virtus creata, Data eſt ergo verbis uirtus ſupernaturalis huiuſmodi, & cęterorum ſacramentorũ, quorũ uirtute res ſacratę efficiunt, uirtute diuina cooperante, licet effectus ille principalius attribuendus ſit uirtuti increatę cooperanti. Vnde etſi virtus data verbis a uerbo increato operatiua ſit ad tranſſubſtantiationem tamen primo & principaliter accipiẽda eſt ipſa Prima multorum doctorum poſitio

conuerſio a virtute increata & ſupernaturali.

Aliter tamen probabilius, clarius & forte ve

2. Aliorũ ac ipſius authoris aſſertio. rius dicendum eſt negando omnem virtutem in ſtrumentalem concurrẽtem effectiue ad tranſſub ſtãtiationẽ inexiſtere verbis conſecrationis, ſed quod ſola diuina virtute & potentia conuertitur panis in corpus Xp̃i, quoniã panis in hac conuer ſione deſinit eſſe, tam ſecundũ materiã quã ſecũ dũ formam, ad quã ſubſtantię anihilationẽ non poteſt agere uirtus creata, ſicut nec ad ipſius crea tionẽ, & huic fauet cap. firmiter de ſumma trini tate & fide catho. vbi dicitur panis tranſit in cor pus & uinũ in ſanguinẽ poteſtate diuina. Ad ve ritatẽ quoq; huius ſententiæ ſunt multa ſcriptu-

Matth. 9 rarum dicta. Legitur nẽpe Chriſtũ ſanaſſe mu- lierem ad ueſtimenti fimbrię tactum. Nunquid Chriſtus uirtutem aliquam influxit ſui fimbriæ veſtimenti qua ſanitatẽ efficeret mulieris? Non vtique, ſed ipſe ſtatim ſanitatem concludit, dum mulier in fide fimbriam tetigit. Ita in propoſito Deus eſt qui ſubſtantiam panis in corpus Chri- ſti conuertit, dũ Sacerdos verba protulerit quæ ad hoc ipſe inſtituit. Nec in verbis cauſat virtu- tem aliquam quę vlterius effectiue concurrat ad panis conuerſionem, ſed ipſe tanquã cauſa potiſ ſima conuerſionẽ illam perfinit, dum Sacerdos hęc verba legitime protulerit. Similiter beatus Maternus ſuſcitauit mortuum dum baculo beati Petri Apoſtoli cadauer tetigit non utique per ali quam virtutem baculo inexiſtentem, ſed Deus virtute ſua infinita mortuo vitam reddidit, dum ille baculo corpus mortuum tetigit, ſic pari ra-

4. Reg. 13 tione dicendum eſt de oſsibus Heliſei quę per eo rum tactum ſuſcitarunt mortuum, non ſiquidem

per aliquam uirtutem eis inexistentem, sed tantũ virtute diuina suscitatur, ad ostendendum magnam illius corporis venerationem.

Beatus quoq; Petrus umbra sua sanauit infirmos, quis enim diceret virtutẽ effectiuã sanitatis fuisse in vmbra? quę non est res aliqua, sed luminis priuatio, cui nulla potuit cõpetere uis, siquidẽ agere præsupponit esse. At Deus ipse ad ostendendum fidei veritatem, quam Petrus prædicauit, ac transitum Petri infirmis & inualidis restituit sanitatem. Sic serpens ęneus pręseruabat filios Israel a morte, a serpentum morsibus venenatos. non quippe per virtutem in ęre existentem. Putabant tamen hoc quidam idiotę, ideo serpentem plus debito venerabantur, idolatriam committentes. quapropter Rex sanctus Ezechias eum contriuit ad remouendam idolatriæ occasionem. Item ergo in verbis consecrationis non est uirtus aliqua supernaturalis per quã actiue concurrant ad sacramentalem effectum, id est panis in corpus Christi transsubstantiationem, sed Xp̃s ex pacto quod cum Ecclesia sponsa sua pepigit suo signo asistens cõuersionem efficit, & ideo dicitur signum nedum certum, sed efficax? quia infallibiliter asistit Christus id efficiens. Et si quis dicat si in verbis non est aliqua virtus supernaturaliter infusa effectiue concurrens ad panis conuersionem. Quomodo igitur verba illa dicuntur consecratiua? & insuper quomodo corpus Christi dicitur esse pręsens speciebus panis ex vi verborũ, Ad hęc plane respõdetur quod ipsa ideo dicuntur consecratiua, quia ad ipsorũ prolationem fit consecratio, et ad nullam aliam quorũcunq; prolationem verborũ nõ

Act. 5 — Nume. 21 — 4. Reg. 18 — Obiicitur — Respõde

quidem quod ipsa per uirtutẽ aliquã in eius existentem ad conuersionẽ concurrãt, sed quia deus cõuersionem illam operatur, dum verba hęc proferuntur, siquidem ordinauit quod quoties sacerdos hęc uerba legitime profert, toties uult ipse assistere ad conuertendum panem in corpus suũ, Et secundum hoc sacerdos dicitur conficere &cõsecrare, quia facit aliquem actum, scilicet verborum prolationem, qui requiritur ad hoc vt fiat cõuersio. requiritur dico nõ ex natura rei, sed ex Dei ordinatione cum ecclesia, quo ad talẽ uerborũ prolationẽ, idonei ministri Ecclesię ipse assistere vult &conuertere panẽ in substantiam corporis sui. Placuit igitur Deo uerba instituere in Ecclesia prędicta, regulariter ad quorum legitimam prolationem, conuersio fieret sua misericordia & voluntate, quod fecit cum dixit. Hoc facite in meam cõmemorationẽ. hoc. s. quod. ego feci quasi diceret, accipite panẽ & dicite. Hoc est corpus meum, Et per hoc fecit pactũ cum ecclesia, vt quoties Sacerdos illa verba proferret, toties vult assistere & corporis sui pręsentiam pane in ipsum conuerso exhibere, & propter hoc Sacerdos dicitur velut minister consecrare: &c.

Quõ conficit sacerdos;

Et si quis iterũ quærat quomodo ergo verba illa dicuntur causa transsubstantiationis? Respõdetur quod dupliciter potest accipi causa, vno modo quando ad præsentiam eius sequitur aliud esse ex natura rei, queadmodũ ignis per uirtutẽ caloris sibi inexistẽtis dicitur causa calefactionis passi debite applicati, sicut etiam intellectus est causa intellectionis, nõ minus quã voluntas suæ volitionis, & hoc siquidẽ modo verba consecrationis non dicuntur causa transsubstantiationis,

Alia obiectio
Responsio

hoc est per virtutē in eis existētē. Alio modo sumitur causa quādo ad esse vnius sequitur esse alterius ex sola voluntate alicuius. quomodo dicimus quod actus meritorius est causa respectu prǣmij ex sola uoluntate diuina prǣmiante, et huiusmodi causa solet dici causa sine qua nō. Sic ergo verba consecrationis & generaliter sacramenta nouæ legis dicūtur causa sine qua nō, effectus non sequit̃ sacramentalis, & propter hoc verba cōsecrationis dicunt̃ causa trāssubstātiationis, nā quia causa est ad cuius esse sequit̃ aliquid, sed ad esse siue ad prolationē verborū debitā, sequitur presentiā corporis Christi per cōuersionē panis in ipsum, ideo dicuntur causa huius præsentię & conuersionis. Similimodo actus meritorij dicuntur esse causę beatitudinis futurę. Non ita quod ipsi efficiant beatitudinem, quę tāquam merces a solo Deo confertur, sed quia ex Dei ordinatione & liberalitate placuit ipsi dare tātum bonum in futura uita elicientibus tales actus in uita pręsenti, sic paterfamilias conducens seruum in vineā suam pro denario, diurno expleto labore tribuit mercedem laboris. quam non meretur labor ex sua natura. sed ex pacto & conuētione cōducentis & conducti, propter quam placuit conducenti domino tantum prǣmij, Nec quicquam absonum videatur & fictum deum in noua lege cum fidelibus huiusmodi pacta celebrasse, cum etiam in lege veteri similia fecisse legatur, Vnde ait. Hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me & vos, Circuncidetur omne masculinum ex uobis, & infra masculus cuius caro prępucii circuncisa non fuerit delebitur anima illa de populo suo vbi a contrario sensu arguitur,

Quō uerba dicūtur consecrationis causa

Meritū est cā pmii ex dei ordinatione.

Genesis 17

si circūcisa fuerit saluabitur. Et ex hoc pacto stā tuto Deus huic circuncisioni assistit, remittendo originale peccatum & dat gratiam, quæ est medium producendi hominem ad salutem. Sic igitur in uerbis consecrationis non est aliqua virtus actiue concurrens, sed ad eorundem Sacerdotis prolationem Deus vt dictum est conuertit substantiam panis in sacratissimum Christi corpus, vel potius panis substantia ad nihilum redigitur &c.

Peroptime concludit propositū

Habes igitur candide lector formam huius sacramenti, quę sunt uerba consecrationis. quibus ex rationabili causa hęc cōiunctio enim inseruit quę cæteris quatuor connumerata dici solēt quinque esse consecrationis verba, quę certe non carent mysterio, quemadmodum enim quinq; verbis corpus Christi consecratur in sacramēto, Sic totidem verbis concipiebatur in virginis vtero. Ipsa nanque Angelo salutanti consentiente, & dicente, fiat mihi secundum uerbum tuum incarnatum est patris verbū, Publicanus insuper veniam meruit quinque oratione verborum cum percutiens pectus suum orauit dicens. Deus propitius esto mihi peccatori. Similiter quinq; uerbis Christus crimina paralitico relaxauit. d. Fili remittuntur tibi peccata tua. Paradisus quoque ad quem Christi corpus tāquam viaticum ducit, quinque uerbis latroni promittitur, dicente in cruce domino: Hodie mecum eris in paradiso, & hęc de forma & materia consecrationis dicta sufficiant, de quibus Gabriel etiam lōge prolixius differit quare &c.

Nota pulchrum mysterium

Luc. 1

Luc. 18
Matth. 9

Lucę. 23

Digito compesce labellum

De causa finali huius admirabilis Sacramenti.

NOn sine rationabilibus causis Saluator noster Christus tradidit nobis suum san ctissimum corpus & sanguinem in vlti ma cęna.primo ut esset cibus & potus spiritua lis animę, Pro quo est sciendum quod prout legi tur genesis.2.Fluuius egrediebatur de loco volu ptatis ad irrigandum paradisum,qui inde diuidi tur in quatuor capita, per quē quidem fluuium merito intelligit̄ Deus,inde Christus verus deus & homo qui est uera uita omniū uiuentiū prout de se ipso testatur.d. Ego sum uia ueritas & uita, & Dauid in Psal.Omnia a te spectant ut des il lis escam in tempore,dante te illis colligent,ape riente te manum tuam omnia implebunt̄ bonita te.Auertente autem te faciē turbabuntur. Aufe res spiritum eorū &deficient & in puluerē suum reuertētur.Emitte igit̄ spm̄ tuū & creabunt̄ et re nouabis faciem terrę.Ab isto.n.fluuio,qui est ui ta omniū uitarū egrediuntur alii quatuor fluuii, qui sunt quatuor principales uitę, uidelicet uege tatiua,sensitiua,intellectiua,et angelica, quibus etiā Deus p̄parauit suū cibū,ut uiuāt,& quēad modū illi quatuor fluuii emanant a primo para disi fluuio:ita quatuor species creaturarū uiuētiū accipiunt esse,sumuntq; uitam,ab ipsa uita vt in quit Ioan.Quod factū est in ipso uita erat,vn de diuina prouidentia omnibus illis de eorum ui ta prouidit. Angelus.n.cibum spiritualem omni suauitate plenū elargitus est, quod est uidere di uinā essentiā & illa frui in eaq; perpetuo quiesce re iuxta illud Dauidis Satiabor cum apparuerit gloria tua. Ideoque dixit Angelus Tobiæ.Cum essem uobiscum per uolūtatem Dei uidebar qui dam manducare & bibere. Sed ego cibo &potu

Prima cā p̄p̄ quā su mitur xp̄i corpus.

Genesis.2

Ioan.14

Psal. 103

Quatuor pricipales uitæ.

Ioan.1

Psal.16

Tobiæ.12

inuiſibili vtor .ſ. viſione diuina, Vegetabilib. vero pariter & ſenſibilibus admirabili ſua prouidentia parauit nutrimentum, vt viuerent, quapropter decuit homines, qui duplici vigent natura materiali .ſ. & ſpirituali, vt duplicem ſumerent cibum, materialem pro corpore, quoniam omne viuens quamdiu viuit indiget alimento conuenienti ſuæ naturæ, Sine neceſſarijs enim impoſſibile eſt viuere, Alium autem appetit cibum pro anima, quia quēadmodum corpus nō poteſt eſſe ſine corporali cibo, ſic ſpiritualis anima ſine cibo ſpirituali viuere nequit, qui quidē ſpirituális cibus, ante Chriſti aduentū fuit tātum diuina gratia, ſeu ſpecialis ſuperceleſtis influxus, aut diuinus fauor. Anima.n. diuina viuit gratia, ſicut morit̄ peccato. Modo autē Chriſtus Ieſus nō ut accidētalis gratia, ſed ut gratia increata factus eſt cibus animę ipſo teſtante qui ait. Caro mea uere eſt cib. et ſang. meus uere eſt po. quoniā ſicut panis prę cæteris cibis corpus reficit & ſuſtentat, & vinū letificat hominē, ita caro Chriſti interiorem hominem plus cęteris gratijs ſpiritualiter reficit & ſuſtentat, vnde viaticum quaſi reficiamentum merito appellatur, et quemadmodum oportet nos naſci denuo vt uideamus regnū Dei, quia vt ait Chriſtus. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto non poteſt introire in regnum dei. Ita nunc denuo oportet nos nouo cibo refici, quod.n. natum eſt ex carne caro eſt, ideo indiget cibo carnali, ſed quod natum eſt ex ſpiritu ſpiritus eſt, quare ſpirituali cibo eget.

Ioan. 6 — Ioan. 3

Secundo ſciendum eſt quod quemadmodum datur cibus corporalis ad ſuſtentandum & fortificandum corpus vt validius poſſit reſiſtere cor-

poralibus influxis, ita datur spiritualis cibus pro anima spirituali, vt sit fortis & potens ad susten tandum spirituales influxus, ne ob nimiam debilitatem deficeret, Nam legitur in scripturis quod deus volens diuinos influxus super aliquem spiritualiter pluere ne propter impetum illorum ter ribilitatem deficeret, mandauit illum aliquo cibo recreari, seu permissit prius prehendere cibũ, ne ob debilitatem a tanto deficeret impetu, vnde antequam deus legem dedisset populo Israel prius misit manna ad manducandum in quo late bat virtus ad sustentandum & roborandum, Scribitur etiã quod angeli noluerunt Abrahæ reuelare diuina secreta nisi prius sumpto cibo, Item legimus Deum prius misisse cibum Heliæ antequam ei locutus fuisset. vt de cibo illo factus fortis & robustus. facilius posset sustinere terribilitatem verbi dei, quo inde fecit descendere ignem de cęlo, & pluuiam super terram falsis prophetis occisis. Daniel quoq; ait, Vidi ego Daniel solus visionem, porro viri qui erant mecum non viderunt, sed terror nimis irruit super eos, et fugerunt in absconditum, ego autem relictus solus vidi visionem hanc grandem & non remansit in me fortitudo sed species mea ĩmutata est in me, & emarcui nec habui quicquam virium, & ecce manus tetigit me et erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum, Apostoli insuper, cum audissent vocem de nube dicentem. Hic est filius meus dilectus. &c. ceciderunt in faciem suam & timuerunt valde, sed accessit Iesus & tetigit eos. &c.

Datur cib. ad sustentãdum.

Exod.16

Gene.18.

3.Regũ 17 18 19

Dan.10

Matth. 17

Insuper ille idem discipulis suis ait, Multa habeo uobis dicere sed nõ potestis portare modo ob

ſpiritus debilitatẽ,cum autẽ venerit ille ſpiritus docebit vos omnẽ veritatem,quia tunc roborati & fortiores effecti ex ſpirituali cibo corporis &

Ioan.16 ſanguinis mei,facilius poteritis recipe cęleſtes & diuinos influxus videlicet diuerſa linguarũ genera,interpretationẽ ſermonũ,virtutum operationes,gratiã ſanitatum,& alia id genus,quę operatur vnus et idem ſpiritus &c.Et hoc eſt quod ait

Pſal.77 Dauid in pſalmo.Panẽ angelorum .i. robuſtorũ mãducauit homo,vt eſſet fortis et robuſtus ad diuinos recipiẽdos influxus Dedit igitur Chriſtus ſuũ ſanctiſſimũ corpus & ſanguinẽ pro cibo animę ſpirituali primo apoſtolis,ut p amplius eſſẽt fortes in bello & pugnarent cũ antiquo ſerpente & vt ſpiritualiter roborati,ſuſciperent ſpiritum ſanctum,& ſic tandẽ omnibus Chriſti fidelibus datur hic ſpiritualis cibus,quo roborantur et fortificantur ad reſiſtendũ Diaboli mundi,et carnis tentationibus,et ad ſpiritualia bona exercenda et temporalia contẽnenda, potius autem ad diuina appetẽda,et ſic patet prima cauſa propter quam inſtitutum eſt hoc diuinum ſacramentum.

de.2.cauſa Secunda cauſa propter quã Chriſtus dedit nobis ſuum ſanctiſſimum corpus in cibum & ſanguinem in potũ fuit, vt penitus aboleret omnia ſacrificiorum genera,Siquidem diuerſorũ animalium ſacrificia fuerunt a deo inſtituta ad expurgãdum & expiandũ partem hominis animalẽ,quę vt in nobis eſt ſubiicitur peccato ac variis peccatorum cõcupiſcentiis.Nã vt ante oſtẽſum eſt,duplex homo fuit creatus a deo,Vnus animalis formatus de limo terrę & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ & factus eſt homo in animam viuentem Per animam.n.viuẽtem,intelligimus

Duplex homo creatus a deo.

Gen.2

Gen.1

hominem, seu animam inferiorem, communem nobis & animalibus brutis, Secundus homo spiritualis fuit creatus a Deo ad imaginē et similitudinem suam, Fuerunt igitur instituta animalium sacrificia ad expiādum partem inferiorem hominis .s. animalem, quæ est omnis peccati causa, et hoc quippe congrue et nō sine rationabili causa quoniam decet ut pars animalis inferior hominis, quę nos ad peccandum inducit expiata fuisset & sacrificio animalium irrationalium, ac per eorum sanguinem vt simile per sibi simile expiaretur, & sic pars animalis hominis expiabatur per sanguinem alterius animalis &c.

Legitur insuper in Leuitici libro quod sacerdos & summus pontifex non introibat in loco sanctuarii nisi per sanguinem hircorum, taurorū caprorum, & vitulorum, columbarum seu per cinerē vitulæ aspersum Et si queramus cur per animaliū sanguinem purgabantur, peccata. Respondetur quod queādmodū aurū purgatur ab igne, ita per sanguinē purgantur peccata, et equidem rationabiliter, quoniā sicut caro et sanguis causa est omnis peccati, ideo p aliorum sanguinē quodlibet debet purgari peccatum. Christus autē assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum non manu factum volens introire.i. locum nostri templi spiritualis, de quo idem Apostolus ait. Templum Dei estis vos, & spiritus sanctus habitat in vobis, non per sanguinem hircorum aut vitulotum sed per propriū sanguinē, ad clarius ostēdendū quod Christus non venerat tātum ad expiandū partē animalē inferiorē hominis, uerum etiā ad expiandū partem superiorem spiritualem.i. rationalem

Per sanguinē peccata purgantur.

Hebre. 9 1. Cor. 3 &. 6. & 2. Cor. 6

animā.quia ſicut pars animalis expurgatur per ſacrificium & ſanguinem alterius animalis vt di ctum eſt, ita pars ſuperior,ſeu interior & ſpiritualis homo debet expiari per ſacrificium & ſan guinem alterius hominis puriſsimi ſpiritualis,et innocentiſsimi, qui Chriſtus eſt. Et ſic clare liquet qualiter inferior homo animalis aſsimulatur brutis, ex quorum ſacrificio & ſanguine ex purgatur. Interior autem & ſpiritualis homo ſimilis eſt Chriſto, ideo per eius ſacrificium & proprium ſanguinem debet expiari & purgari a peccatis &c.

Proinde ſciendum eſt quod tria genera creaturarum per ſacrificium & ſanguinem Chriſti fuerunt perfectiſsime mūdata. Primo homines. Secundo omnia animalia quę prius erant immū da. Tertio omnes fructus terræ pręcipue autem panis & uinum, quę ex peccato Adæ a principio fuerunt inquinata omnia,quę omnia ſcriptu
Eſaiæ.53 rarum teſtimonijs demonſtrari poſſunt, Primū enim ſic oſtendetur ait enim Eſaias. Vere lango-
1.Ioan.1 res noſtros ipſe tulit & peccata noſtra ipſe portauit, & Ioannes in Epiſtola canonica. Sanguis Ieſu Chriſti emundauit nos ab omni peccato,&
Apoca:1 ille idem in Apoca. ait. Qui dilexit nos & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Apoſtolus quoque ad Corinth. inquit. Qui non nouerat
2.cor:5 peccatum pro nobis fecit peccatum, id eſt oblationem uel ſacrificium pro peccato. Nam inter dum peccatum in ſcripturis ſumitur pro eius
Heb:9 ſacrificio vt ibi,Et ille idē ad Hębreos. Si enim ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulę a
Heb:9 ſperſus inquinatos ſanctificat ad emūdationem carnis. Quęro magis ſanguis Chriſti qui per ſpi

ritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatũ Deo emundauit conſcientiam noſtram ab operi bus mortis ad ſeruiendum deo uiuenti, Item Pe- trus ſciẽtes quod non corruptibilibus auro uel ar gento redempti eſtis, ſed precioſo ſanguinę quaſi agni immaculati Chriſti. &c. 1. Pet. 1

Secundum ſcilicet quod omnia animalia fue- rint mundata per ſacrificium & ſanguinẽ Chri ſti patet ex his. Nam licet in lege fuiſſent nõnul la animalia immũda, de quibus pręceperat domi nus non manducari nihilominus ait Apoſtolus Paulus. Pacificauit per ſanguinem crucis eius ſiue quę in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Inquit quoque Ioannes Euangeliſta, Pater diligit filiũ et omnia dedit in manu eius, vt omnia cõtineat, ſanctificet, & poſsideat, & hoc idem etiam oſtẽ ditur per illam admirabilem viſionem quam ha buit Petrus cum oraret circa horam ſextam, vi dit namque cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam uelut lintheum magnum, in quo erant omnia, quadrupedia & ſerpentia terræ, & vola- tilia cœli & facta eſt vox ad eum ſurge Petre oc cide & manduca, ait autem Petrus abſit domi- ne quia nunqnam manducaui omne cõmune & immundũ, Et uox iterum. 2. ad eum quod Deus purificauit tu cõmune & immundum ne dixe- ris, patet igitur qualiter omnia animalia munda ſunt in ſanguine Chriſti &c. Deut. 14 Col. 1 Ioan: 3 15 Actuũ. 10 Oĩa aĩalia mundata. ſunt in ſan guine Chri ſti:

Tertium vero, ſcilicet quod pręcioſo Chriſti ſanguine fuerint mundati omnes fructus terræ, olim maledicti a deo, his liquide demonſtrabit͂, ſed primo ſciendum eſt quod propter peccatũ. Adæ deus maledixit terrã in omni opere ſuo & ex conſequenti omnes fructus eius, qui videlicet De fructi bus terræ Gen. 3

naturaliter producuntur a terra quapropter cũ
Gene.4 essent illi duo primi fratres Caim agricola, Abel autem pastor ouium & tenerentur offerre oblationes deo, Abel offerebat primitias animalium quæ non erant maledicta a Deo, nec immunda, ideo eius oblatio erat Deo grata, sicut scriptum est. Respexit Deus ad Abel & ad munera eius, ad Caym autẽ nõ respexit, eo quod ipse non poterat offerre nisi de primitijs & fructibus terrę, qui fuerant maledicti a Deo, qua de re non erant sibi grati, nec vnquam Deus uoluit oblationes de primitiis & fructibus terræ nisi post diluusum, quo adeo expurgauit terram a maledictione data quod ipsa incepit producere fructus gratos Deo. Qui in tantum dei fauorem augebantur, quod Melchisedech Rex Salem, qui in omnibus figurabat Christum obtulit Abrahæ panem & uinum. erat enim Sacerdos Dei altissimi qui primus obtulit oblationes de fructibus terrę post diluuium Deo gratas, panem, scilicet & vinum qui ueteri terræ primi fructus merito appellantur Christus autem in suo sanguine, per amplius mundauit ac nobilitauit hos primos terræ fructus, panem, scilicet & vinum, cum sub specie eiusdem panis & vini elargitus est nobis suum sanctissimum corpus & sanguinem, in per petuam suę passionis memoriã. Et hoc est quod ait propheta, Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator dominus escam, scilicet spiritualem dedit timentibus se, in sua vltima cęna de qua Lucas Euangelista spiritualiter loquitur dicens Homo quidam fecit cęnam magnam, & alibi Simile est regnum cœlorum homini qui fecit nuptias filio suo &c. Patet igitur

Marginal notes: Ex diluuio purgati fuerunt fructus terræ olim maledicti — Gene.14 — Heb.9 — maxia panis & uini nobilitas — Psal.110 — Luc.14 — Matth.22

ex his qualiter Christus per sacrificiũ & sanguinem suum, non solum expiauit partem nostram animalem.s.hominem inferiorem.uerum etiam & omnia animalia immunda, quinimmo & omnes fructus terrę a principio maledictos & pręcipue panem & vinum expiauit, mundauit, benedixit, sanctificauit, & maximopere nobilitauit. Et sic per sacrificium corporis & sanguinis euacuauit omnia genera sacrificiorum quod fuit secunda causa huius sacramenti institutionis, qđ ita liquet ex scripturarum testimoniis. scribitur nempe. Et placuit in eo omnem plenitudinẽ inhabitare. Paulus quoq; ad Hebręos inquit. Portat omnia verbo virtutis suæ. Itẽ Constituit eũ hęredem vniuersorũ per quem fecit & sæcula, & ille idẽ ad Coloss. In ipso sunt condita vniuersa siue quæ in terris, siue quę in cœlis sunt &c. Vnde ex his sequit̃ quod si Christus suo sanguine omnia purgauit & expiauit, tum maxime partem nostram animalẽ, quę cum esset causa omnis peccati, semper inducit ad peccandum, quilibet homo potest facere quod in se est.i. cessare ab actu & consensu peccati, & se disponere ad gratiam suscipiẽdam, nec omnis operatio hominis etiam extra gratiam existentis semper est peccatum (vt multi Hæretici asserunt) aliter Christus non expiasset partem nostram animalem, id est inferiorem hominem, si omnis eius naturalis actio esset peccatum, Sed his omnibus dimissis, dico omnia in vnum concludendo, quod quemadmodum antiquitus post sacrificium quod offerebatur Deo tam Sacerdotes quam astantes comedebant de sacrificato animali. Ita Christus nõ tantũ voluit pro nobis & pro omnibus creaturis sa-

Concludit intentum

Heb:1

Col:1

Corr.contra Luth. infertur.

Oia i unũ concludit author.

crificari deo, verum etiam ſtatuit & Sacerdotes & aſtantes ſpiritualiter, ac ſacramentaliter comedere ſuum ſanctiſsimum corpus, & ſanguinē bibere non ad ſuſtentandum corpus, ſed ad interiorem hominem corroborandum, vt poſsit cum Chriſto in æternum viuere, vt ipſe atteſtatur dicens. Qui mãducat me & ipſe uiuet propter me. Tertia cauſa propter quã Chriſtus inſtituit hoc ſanctiſsimum ſacramentum fuit propter maius fidei augumentum, vt credendo ſub ſpecie panis & vini ſuum ſanctiſsimum corpus & ſanguinē vere & realiter continere, augeatur meritum fidei noſtrę. Nam fides habet meritum vbi humana ratio non præbet experimentum, & licet fides ſit inſenſibilium non eſt tamē ſimpliciter impoſſibilium. Et ideo primo non miremur, ſi ſubſtantia panis conuertitur in Chriſti corpus & vinũ in ſanguinem, vel ut melius dicant tota ſubſtantia panis & vini aboletur a Deo, ſpeciebus ac cõditionibus panis & vini remanentibus ſub quibus (inuiſibiliter tamen) vere et realiter Chriſtus exiſtit, quoniam ſi credimus deũ ex nihilo creaſſe cœlũ et terrã & omnia quæ in eis ſunt, ita de facili credere poſſumus ipſum poſſe ſubſtãtiam panis & vini anihilare remanentibus accidentibus non enim eſt maioris potētię ad nihilum quam ex nihilo aliquid creare. Nõ miremur ſi in inſtãti Chriſtus deſcendit de cœlo, a Sacerdote verbis ſacramentalib. ꝓlatis, qm̃ in vno & eodē inſtanti Abachuc propheta portatus fuit ab Angelo a Iudęa in Babiloniam, & cibo alato Danieli in momento repoſitus eſt ab eodem in Iudęa. Non miremur inſuper ſi corpus Chriſti tam magnũ ſub tam parua hoſtia continetur, nec poteſt videri nec

Mirabilia multa in altaris ſacramēto conſiderantur.

Dani. 4

rì nec

nec tangi minusq; graue est, quoniam de ratione corporis gloriosi est omnibus conditionibus materialibus carere, & certe non est mirum nam corpus Petri ambulantis super aquas non ponderosum extitit, Ferrum quoque natura graue Helise. fecit natare super aquas, Præterea Balam non videbat figuram Angeli, quam tamen eius Asina videbat. Pariter discipulus Helisei non vidit exercitum magnum angelorum, quem tamē ipse Heliseus intuebatur. Ideo nō interest si corpus Christi non videtur, non graue est, & non tangitur, licet sit in hostia consecrata, Non miremur etiam si corpus Christi quotidie comeditur, & tamen nunquam consumitur, quoniam Rubum quem videbat Moses ardebat & non consumabatur. Ita corpus Christi a fidelibus sumitur, & non consumitur, Oleum quoque in lechito viduę & farina hidrię, de quibus vix potuissent per vnum diem duę personę refici, tamen circa tres menses illo oleo & farina nutritus fuit Helias, & vidua cum filio & non defecerūt, diuina virtute sic disponente, Non miremur denique si hostia frangitur & non diuiditur Christi corpus, quoniam illud est spirituale & impassibile vt liquet de anima quæ cum sit spiritualis non diuiditur ad diuisionem corporis &c. Alię etiam assignantur causę quibus institutum est hoc sacramentum, quæ sunt remissio peccatorum, remissio pęnę, infusio gratię & adeptio finalis glorię cum patre & filio & spiritu sancto in æterna gloria. Amen.

Matth. 14
4.Reg.7
Nume.22
4.Reg.6
3.Reg.17
Postremus huius sacr. institutionis finis

DE COMMVNIONE SVB utraque specie Vndecimum Theologicum certamen.

Optima difficultas.

AN POPVLVS FIdelis participaturus eucharistiam, sub diuino præcepto eam sub vtraq; specie sumere teneatur. Olim hæc difficultas poterat esse dubia. nunc autem post determinationem Concilij constantien. veritatem catholicam determinantis, dicere communionem sub vtraque specie esse de necessitate salutis omni fideli, est hæresis ibidem publice condemnata, Ideo superfluum est amplius de ea loqui, cum omni humana probatione maior sit Ecclesiæ authoritas, in cuius fidei obsequium intellectum nostrum captiuare tenemur. Verum ad confundendam falsam modernorum Hęreticorum assertionem, ad intellectum quoque huius veritatis sicut & cœterorum fide creditorum, non inutile est, neque præsumptuosum aliqua differere, vel vt verius loquar, alia per alios luculenter elaborata recensere, Pro quorum deductione supponendum est, quod quędam sunt de necessitate sacramentorum circa eorum ministrationem, & de iure diuino, sic quod nulla authoritate vel consuetudine oppositum induci possit. Quædam vero de necessitate præcepti iuris humani et positiui, vt in proposito, forma consecrationis certa a Christo est perscripta, et materia

Cur ptractatur hæc materia.

Sacramētorū qdā sūt de necessitate quædā de reuerentia

certa ab eo determinata panis,scilicet & vinum, similiter & minister puta Sacerdos, in quibus Ecclesia nihil habet immutare, nec aliud potest inducere, Multa vero pro sacramenti reuerentia commisit Dominus discipulis suis, ac eorum successoribus determinanda, quæ pro diuersitate temporum & causarum circunstantiarumque mutationem accipiunt, sicut quod ad tempus Ecclesia primo confecit in azimo pane, inde causa emergente celebrauit in fermentato, & demum iterum in azimo. Pariter quod celebretur in Ecclesia & altari ac vasis vestibusque consecratis, ieiuno stomaco,& cum cœteris cerimonijs ac orationibus ex Ecclesię institutione sancitum est, quæ etiam rationabilibus de causis Ecclesia mutare posset in toto vel in parte, & mutata sub præcepto tradere cui obedire decet. Videndum igitur est an communio sub vtraque specie ex diuino immutabili emanauerit præcepto, an non. Si primum liquidum est quod per nullam Ecclesię constitutionem, aut contrariam consuetudinem (quæ magis corruptela foret) tolli posset, Si secundum tunc in dubium non venit, quin ex rationabilibus causis mutari posset, pro quo ita concludendum est.

Prima Conclusio.

NEgamus communionem eucharistię sub vtraque specie generaliter omnibus fidelibus, immutabili lege præceptam a Christo fuisse. In Lutheranos

Claret hæc conclusio, quia hoc Christi præceptum vel colligeretur ex huius sacramẽti institutione,qa sub duplici specie ipsum instituit, aut

ex eius dispensatione, quia suis discipulis dispensauit, aut ex manifesto præcepto quod vel ante
Fortissima pro côclusionis veritate ratio. institutionem, aut in ipsa cœna, aut post cœnã dedit, sed nullum horum dici potest, ergo conclusio vera consequentia nota, & antecedens liquet ex sufficienti diuisione. Nam alius modus ab illis non est dabilis, Tertium nanq; dari non potest, quia nullum tale præceptum legitur dominus dedisse neq; per se, neq; per Apostolos. Nec primũ aut secundum quia licet sub vtraq; specie instituit & discipulis dispensauit (quos iam in sacerdotes ordinauerat dominus) eucharistię sacramentum, Ex illo tamen conuinci nõ potest quod sic ab omnibus sumi debere, omnibus demandauerit, Multa quippe in huius institutione, & dispensatione qua discipulis suis sumendum tradidit, obseruauit, quę per hoc nec eis vniuersaliter, nec aliјs generaliter obseruari mandauit, vt ex deducendis apparebit, sicut & quędam discipulis & eorum successoribus specialiter, & non omnibus fidelibus tradidit. Nam solos discipulos tunc præsentes Sacerdotes ordinauit dicens, hoc facite: &c.

Ipsi deniq; discipuli sacerdotes ac eorũ successores p̃sbiteri, Non ex facto Christi, sed Ecclesię mandato ad sumendũ sub vtraq; specie sunt obligati, Christus igitur distribuit discipulis suis sub vtraq; specie, corpus & sanguinem, non tamen ordinauit, aut præcepit quod ipsi cæteris quibuscunq; sic ministrarent &c.

2. Ratio Præterea Christus plus de pane loquitur quã de calice sepiusq; solius panis meminit quã calicis, nam ĩ Euãgelio Ioãnis inquit hic est panis q
Ioan. 6 de cęlo descẽdit, & siqs mãducauerit ex hoc pa-

ne,viuet in æternum. Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi,& panis quem ego dabo caro mea eſt pro mundi vita.

Item euntibus diſcipulis duobus ĩ Emaus ſub ſola ſpecie panis dedit eis Chriſtus ſacramẽtum teſte Augu.libro tertio de conſenſu Euangeliſtarum,& Chryſoſtomo ſuper Matth. Luc.24

Proinde oramus quotidie panem noſtrum ſuper ſubſtantialem da nobis hodie,qui non tantũ pro quotidiano pane quam pro euchariſtię ſacramento intelligi poteſt. Matth 6

Inſuper in actibus legitur,quod erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum & cõmunicatione fractionis panis.i.euchariſtię,vbi nulla fit mentio de ſumptione calicis. Actuũ.2

Deniq; Apo. Paſcha nr̃m ĩmolatus eſt Xp̃s. Itaq; epulemur ĩ azimis ſinceritatis et veritatis. 1.Cor.5

Moderniores aduerſantur hęretici.

PRimo ait Chriſtus, Niſi manducaueritis carnem filÿ hominis & biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis,ergo neceſſe eſt Chriſti manducare carnem, & bibere ſanguinem, & ex conſequenti ſub vtraque ſpecie ſumere ſacramentum. Io.6

Secundo Xp̃s inſtituit ſub vtraq; ſpecie, p̃cepitq; poſt calicẽ traditum dicens hoc facite quotienscunq; biberis in meam cõmemorationem.

Tertio hoc idẽ aſſerit Apoſto.dicens. Probet autẽ ſeipſum homo & ſic de pane illo edat & de calice bibat.Ideo hic fuit mos et ritus in Eccleſia primitiua,vbi ſub vtraq; ſpecie cõmunicabãt. 1.Cor.11

Catholicorum reſponſiones.

AD primum dicẽdum eſt quod ibi Chriſtus loquitur de cibo & potu ſpirituali

vel aliter dico, & forte melius quod vt de se liquet ibi Christus non vult hominem debere suã manducare carnem & bibere sanguinẽ, sub speciebus & accidentibus carnis & sanguinis, sed alienum ab omnibus corporeis conditionibus ut in præcedenti libro ostensum est. Ideo qui digne sumit panẽ cõsecratũ, sacramẽtaliter, & spiritualiter carnẽ mãducat & sanguinẽ bibit, idcirco laicus sub specie panis bibit etiã sanguinem, non autem sub specie propria, sed sub specie panis &c.

Ad secũdũ dicẽdũ est, ꝓut ostẽsum est supra, Xp̃m cõsecrãdo instituisse sacramẽtũ sub vtraq; specie & dedisse apostolis quos iã in sacerdotes ordinauerat, nõ tñ p̃cepit vt ipsi cœteris q̃buscunq; sic ministrarent, imo nec de aliquo ipsorũ legitur q̃d huiusmodi cõmunione sub duplici specie vsus sit quo ad laicos, vel q̃d ipsis p̃ceptũ de sic cõmunicãdo, sit traditũ. Ad illud autẽ q̃d immediate subdit Hereticus .s. q̃d post traditũ calicẽ, p̃cepit dñs dicẽs. Hoc facite &c. Dico quod ibi Aposto. recitat factum Christi, non autem p̃ceptum iponit, sed tãtũ Xp̃s ad passionis memoriã cõmunicãtes & conficientes hortabatur &c.

Ad tertium dicitur quod ibi Apostolus narrat Cor. qualiter sub duplici specie Christus hoc sacramentum instituit dicens. Ego. n. accepi a domino quod & tradidi vobis, quoniã dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panẽ & gratias agens &c. Et post, similiter & calicẽ postq̃ cœnauit &c. Deinde quia vsus fuerat Corin. sub duplici specie communicare, quem ritũ ipse non interdixit, sed permisit, cum in nullo esset contrarius Euangelio, ipsos exhortando vt communicarent i memoriam passionis dominicę subiun-

Vera verborũ Pauli intelligẽtia.

xit.Quotienſcunq; manducabitis panem hunc & calicem bibetis mortem domini annuntiabitis donec veniat.ſ.ad iuditium. Nec ex toto illo proceſſu Pauli elici poteſt quod de ſumptione corporis et ſanguinis ſub duplici ſpecie dominus dederit pceptum omnibus ſic manducandi & bibendi. Nec etiam haberi poteſt quod ipſemet Paulus hoc pceperit ſed(vt dictum eſt) narrans factum Chriſti in cœna hortatur, vt dum ipſi manducant & bibũt de morte & paſſione Chriſti recordentur, Quod ſi Apoſtolus ipſe cõmunicationem corporis & ſanguinis ſub vtraque ſpecie neceſſariam eſſe fidelibus ad ſalutem ex pcepto reputaſſet, certe hoc expreſſius ſcripſiſſet tam Corinth. quã alijs fidelibus quibus ſuas transmiſit Epiſtolas tum maxime Romanis, qui caput mundi erant.

At etiam dato quod cœteri Apoſtoli & fideles in primitiua Eccleſia communicauerint ſub vtraque ſpecie, Quod tamen nõ legitur. ſed neq; conſtat hunc ritum fuiſſe totius Eccleſię vniuerſaliter, licet legatur in multis particularibus Eccleſijs obſeruatus, tamen tunc ſic communicabant propter Chriſti factum, non propter Chriſti præceptum quaſi ad hoc de neceſſitate ſalutis fuerint obligati, non.n. (vt dictum eſt) factum Chriſti obligationem ſemper inducit ad ſimiliter faciendum, ſicut in multis eſt videre, ipſe.n. multa operatus eſt miracula, in quibus eum imitari, nec obligamur, nec poſſumus, Pariter opera ſupererogationis & perfectiõis in ſummo virtutis gradu exercuit vt in altiſſima paupertate, in virginali clariſſima caſtitate, in quadraginta dierũ abſtinẽtia & ieiunio vitam duxit, Paſcha Alia ad idẽ reſponſio.

cum discipulis manducauit, & post cœnam disci
Confirmatio pulos cõmunicauit, Ad quorum aliorumque plu
rimorum imitationem minime obligamur. Vn
de Ecclesia ex legitimis causis aliqua horũ sta
tuere potest Similiter ab huiusmodi obseruãtiis
cessare & potuit & debuit rationabilibus causis
aduenientibus. Nam in primitiua Ecclesia erat
omnium credentium cor vnum & anima vna,
nec quisquam eorũ q̃ possidebat aliqd suum esse
dicebat, sed erant illis oĩa cõmunia, nec possessio
nes habebant sed habitas vendebant, ponentes p̃
Actuũ. 4 cium ad pedes Apostolorum, Et tamen ex hoc
non omnes fideles ad similia obligantur, Item in
primitiua Ecclesia Sacerdotes & Leuitę vxores
1. Thim. 3 habebant teste Apostolo, & tamen nunc non li
cet, Ita in proposito dicendum est, quod licet
ritus ille communionis sub vtraque specie fuerit
in primitiua Ecclesia vniuersaliter obseruatus
Item cõfirmatur (quod tamen probari non potest) Ecclesia ta
men laudabiliter cessare potuit propter diuersa
pericula, quæ multiplicato fidelium numero con
tingi possunt. Et ita cessasse creditur, vsusque cõ
municandi sub vna specie panis, ad laicos, & Sa
cerdotes no n celebrantes introductus, Et taliter
hodie a cunctis fidelibus obseruatur per totam
Ecclesiam occidentalem (exceptis paucis schis
maticis qui se ab huiusmodi generali obserua
tione subtrahunt, in periculum & suarũ anima
rum damnationem) contra generales Ecclesię de
terminationes factas in concilijs vniuersalibus
Iterũ cõfirmatur Constantien. & Basilien. Neq; vsus ille sub vna
specie cõmunicandi nouus est, immo antiquus,
tantiq; tẽporis quod ipsius initiũ neq; est in me
morijs hoĩum, neq; ĩ scriptis antiquorũ, nec ĩ

ānnalibus ſcribētium reperitur, Valde igitur im pium eſt & proſumptuoſum contra tam vetuſtiſſimam ſanctam atque rationabilem Eccleſiæ traditionem, ita nequiter loqui & ſcribere. Qua de re ponitur hæc concluſio.

Secunda concluſio.

SAnctiſſimum Chriſti corpus in Euchariſtię Sacramento ſimplicibus ſecularibus Chriſti fidelibus non dari ſubvtraq; ſpecie, Eccleſia Sancte & laudabiliter ſanciuit. &c.

Hæc Concluſio per ratiōabiles cauſas, quas cā cellarius Pariſien. Gerſon aſſignat in libro ſuo quem de hac materia in concilio conſtan. ſcripſit poteſt ita laudabiliter perſuaderi, Primo vt euitetur periculum diſtillationis & effuſionis ſanguinis Chriſti, qui non niſi cum maxima cautella ac prouidentia eſt tractandus propter fluxibilitatē ſpecierum vini ſub quibus continetur, quæ de facili poſſunt effundi, Præſertim in tanta præſſura & multitudine communicantium, cum ad communicandum per ſæpe conueniant homines tremuli, barbari, infirmi, iuuenes, qui ſatis prouide ſanguinem ſumere non poſſunt, quin de facili pec cata & pericula grauia ſequantur, Quantum autem peccatum, & quam graue ſit ſtillatio et effuſio ſanguinis Chriſti ſatis declarat pœnitentia ſacerdoti iniungenda, per cuius negligentiam gutta ſanguinis cadit in terram vel alibi, iuxta decretum Pij Papæ qd' ponitur de cōſecratione diſtinctione ſecunda, Si per negligentiam, vbi præcipitur qd' cum de ſanguine aliquid ſtillauerit per negligentiam Sacerdotis ſuper terram, lingua labetur, tabula radetur, et raſura igne cōſumetur. etc. Et vt infra dicitur, Sacerdos quadraginta diebus

Non decet laicos ſumere ſub vtraque ſpecie euchariſtiam.

pœniteat, tot diebus ieiunando & a celebratione abstinendo. Si ergo tali negligentia accidente terra debet lambi, radi, & post rasuram in ignē pici & comburi. &c. Nunquid pepla mulierū & barbę virorum Christi sanguine madida igni venitunt tradenda? Pœnitentiam denicꝫ talem laici non sine grauamine & contradictione suscipe- rent & ferrent, Rationabiliter igitur & caute ordinauit Ecclesia communionem sub speciebus panis tantum, percipi debere quo ad laicos, & vt in reuerentia, & periculum euitetur, populusque tam graui pœnitentiæ non exponeretur, Maxime cum omnem fructum interiorem consequantur ex sumptione corporis & sanguinis sub vna specie sicut sub duabus, ex qua constitutione Pij Papæ liquet quod consuetudo comunicandi sub vna specie est vetustissima & ab antiquo in Ecclesia seruata, nam Pius decimus fuit Papa post beatum Petrum vt refert Aug. seditcꝫ in cathedra Petri circa Annum domini cētesimum quinquagesimum tertium.

Pœna pro effusione Christi in sanguinis infligenda.

2. Causa.

Secundo periculum fuisset in cōseruatione specierum vini pro infirmis, pro quibus semper parata haberi debet Eucharistia, vt dicitur de consecratione distinctione secunda de cuius cauta custodia habetur in eadem distinctione. periculum inquam in conseruando ne verterentur in acetū, & ita desinerent esse Sacramentum, ne congelarentur in hieme, Ne bibiones & musche generarentur in æstate, aut alias species corrumperentur, quamuis vas obstrueretur & ita aut redderentur ad sumendum abominabiles, aut si species vini corrumperētur, daretur infirmo occasio idolatrandi et sumendi pro sacramento qđ non esset

Sacramentum, Periculum deferendi quandoq; et in equis ad loca remotiora vbi cadere posset Sacerdos siue eques siue pedes.

Tertio Queritur in quo vase fieret tanti vini consecratio, quod sufficeret pro decem aut viginti millibus personarum Paschatis tempore, Paupertas namque multarum Ecclesiarum non posset de tam honorabili vase prouidere, propter igitur tot pericula euitāda merito ita Ecclesia sanciuit. Cur igitur tā vetustissime et laudabili ecclesiæ ordinationi Lutherani contradicere audent. 3.Causa.

Quarta insuper causa fuit, vt tollerentur errores qui ex communione sub vtraque specie orti fuerunt, & oriri poterunt, Credere enim potuisset populus ex tali communione Christum non esse totum verum & perfectum hominem sub vna specie nec tantum esse sub vna, quantum sub duabus, sicut multi Hæreticorum de facto astruxerunt. Nestorius enim sub specie panis tantum corpus Christi esse dogmatizabat sine sanguine, & sub speciebus vini tantum sanguinem sine corpore pro eo quod in parasceue corpus fuit separatum a sanguine, quæ ratio nihil arguit, cum talis & totus sit Christus in Sacramento sub unaquaq; specie, qualis est in sua natura. 4.Causa.

Quinto ad tollendum errorem quod communio sub utraque specie sit laicis de salutis necessitate quem quidam deducerunt (sicut nunc moderniores Hæretici ex uerbis Christi. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem non habebitis uiam in uobis, ut ante ostensum est. Sic refertur de Pellagio, qui occasione horum 5.Causa.

verborum paruulis statim post baptismum, corpus & sanguinem sub vtraque specie ministrauit, quod etiam nunc Luthærani facere deberent si verba illa vniuersaliter & iuxta literam intelligi volunt. Aiebat insuper Pellagius quod si speciem panis deglutire non poterãt infantes, ipsam cum speciebus vini esse permiscendam, vt ita infunderetur in ora puerorum, Et si fortassis quispiam eiecisset, dicebat id esse comburendum, ob id quod dicit in Exodo, Siquid residuum fuerit comburetis. Multi præterea vltra Pellagianos errantes occasione præfati textus Iohan. 6. non solum viuis sub vtraque specie corpus & sanguinem domini ministrabant, sed etiam defunctis, vt refert Beda in homilia super Mattheum, Ecce quantum nocet mala scripturarum intelligentia.

Hic ex dictis concluditur propositum.

Ad hos ergo errores abolẽdos laudabiliter Ecclesia cessauit a præfato modo communicãdi sub vtraque specie, etiam si ad tempora continuasset eundem, sicut in simili quandoque cessauit ad tempus consecrare in azimo, propter errorem eorum qui dixerunt legalia cum Euangelio esse obseruanda, ac necessarium esse in hoc Christianos iudaizare, quales fuerunt Ebionitę, et vt hũc errorem tolleret præcepit tempore Leonis Papæ consecrare in fermentato, ad ostendendam libertatem Euangeliÿ non obstante quod Christus confecit in azimo. & inde errore extirpato redit Ecclesia ad conficiendum in azimo, vt alibi habitum est. Ex quibus omnibus liquet veritas nostræ conclusionis, pariter & totius liberi quare &c.

DE MATRIMONII SACRAmento duodecima per vnicam cõclusionem subtilissima cõtentio.

Conclusio Prima.

MATRIMONIVM legitime celebratum, esse Ecclesiæ Sacramentum scripturarum testimonijs fateri tenemur.

At pro primæ rationis fundamento sciendum est, qđ matrimonium, vt scripturarum veritas attestatur, triplici de causa fuit a Deo institutum et ordinatũ. Primo propter mutuam societatem mutuumq; amorem, propterq; naturalem hominis fęlicitatem, qđ sic ostenditur. Nam deus primo forma- Gen.3 uerat hominem. & spirauerat in eum spiraculũ vitæ, sed facto viro sine fœmina dixit. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi, & sequitur. Adę vero non erat adiutorium simile ipsi. Misitq; dominus soporẽ in Adam, tulitq; vnam de costis eius, & repleuit pro ea carnem, & ædificauit costam in mulierẽ, & adduxit ad Adam, vnde surgens Adam a sopore dixit. Nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea, propter hoc dimittet homo patrem et matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna &c.

Ex quibus verbis patet qđ cõiugium primaria intentione fuit a Deo institutum propter triplex bonum scilicet ob mutuam societatem mutuumq; amorem, ac mutuum adiutorium & ob- 1. Institutionis matrimonii cã: sequium, sine quibus nulla potest esse fęlicitas

quoniam sine socio, nulla est iocunda possessio. Ista ergo tria bona sufficiunt ad uerum & perfectum matrimonium propter hominis fęlicitatem, Et hæc fuit primaria causa institutionis coniugij.

Secundo fuit matrimonium institutum propter bonum prolis, ad conseruationem speciei & naturæ lapsæ, necnō ad restaurandam Angelorū
2. Causa. ruinam, Vnde uidens Deus sedes cœlestes uacuas ex Angelorum ruina præuidensq; hominem peccaturum, ac propter peccatum moriturum. Ideo ne species periret humana, et ut numero hominū electorū ac iustorum, ruina restauraretur Angelorum, dedit eis generationem benedictam dicēs. Crescite et multiplicamini et replete terrā, Et tūc coniugium dictum est matrimoniū ratiōe prolis inde matrimonium illud fuit sacramētum ratiōe dei benedictionis, Deus nāq; primo creauit lucē & diuisit eam a tenebris, appellauitq; lucem diē, & tenebras noctem, nec tamen benedixit lucem neq; diē; Creauit insuper firmamentū, solē, lunā, stellas, pariter & elementa, nec tñ scribitur q̧ benedixerit eis. At ubi uentum est ad ea q̃ fœcūditatis erant habitura semen, benedixit eis dicēs. Crescite & multiplicamini & replete terram &c.

Incipit prima authoris ratio. Quibus uisis sic formatur ratio, Benedictio.n. Dei ad creaturas nunquam est sine gratia secundum ipsarum creaturarum habitudinem et dispositionem. Si enim creaturæ sunt tantum habiles atq; capaces gratiæ gratis datæ, ut animalia irrationalia, tantum illa benedictione benedicuntur, suscipiuntq; Dei benedictionis gratiam secundū eorum dispositionem et capacitatem. Si aūt creaturæ sunt habiles simulq; capaces gratiæ gratum

facientis, cum benedicuntur a Deo talem susci-
piunt gratiam. Cum igitur Deus benedixit Adę & Euæ dicens. Crescite & multiplicamini &c. patet qđ huiusmodi benedictio nō fuit sige gratia gratum faciente, cuius illi primi parentes erāt habiles ac capaces, Quid est enim deum benedicere hominem, nisi ei remittendo peccata, suam condonare gratiam? Benedictio quippe Dei nihil aliud est quam remissio peccati & donum gratiæ, quare si matrimonium fuit a principio institutum cum præuia Dei benedictione, non fuit alienum a gratia, ideo consequēs est dicere ipsum fuisse sacramentum quod est sacræ rei signum scilicet gratiæ. Ex quibus liquet quod primi parentes iam erant ueri coniuges ante datam generationem, & sic coniugium fuit perfectum Sacramentum prętercdatam generationē. Item sequīt etiam qđ generatio primaria intentione, fuit data ad restaurandam Angelorum ruinam, & ideo data fuit cum benedictione. Quare primi parentes ante peccatum genuissent sine libidine, Et per consequens filios sanctos, qui perpetuo degentes uitam in sanctitate per esum ligni uitæ, post longum tempus, fuissent translati in uitam meliorē ad reparandam Angelorum ruinam. Ex cōsequēti etiam liquet quod data fuit generatio in coniugio ad humanæ speciei cōseruationem, ne periret propter indiuiduorum mortem. Sed quia generatio q̄ ante lapsum fuerat data benedicta, postea propter peccatū fuit maledicta & uitiata libidinis morbo. unde prouenit corruptio in tota generatione humana, propter quod peccatum uenit diluuium super terram. Ideo post diluuium Deus iterum confirmauit Matrimonium dicens

Nūquā est Dei benedictio sine gratia.

Ex dictis multa sequuntur.

Gen. 8

Crescite & multiplicamini & replete terram.

Causa. Tertio igitur fuit institutum matrimonium post peccatum & diluuium in remedium libidinis ad euitandum carnis peccatum vt immediate

1.Cor.7 supra dictum est, ideo dicit Paulus, Vnusquisq; propriam vxorem habeat propter fornicationẽ. Ex quibus omnibus patet, quod aliquando fuit verum & perfectum coniugium siue matrimonium, sine generatione, Et hoc est qđ communiter dicunt doctores, qđ copula carnalis non est de essentia matrimonij, sed tantum consensus viri & mulieris, ideo primus consensus facit matrimonium etiam si nunquam concurreret copula carnalis.

Patet deniq; qđ aliquando fuit verum matrimonium sine libidine, qđ cum a principio fuerit institutum a Deo cum benedictiõe liquet ipsum esse sacramentum. Ideo &c.

Præterea pro eadem conclusione sic fortius arguo sacramentum enim quodlibet, ut communiter asserunt omnes, est sacrę rei signum, liquet de baptismo, & Eucharistia. Matrimonium autem est sacræ rei signum, igitur matrimonium est sacramentum, consequentia est nota cum maiore, at minor probatur, quoniam matrimonium est signum desponsationis Christi cum Ecclesia per fidem gratiam & tandem per gloriam, igitur, antecedens patet per illud Pauli ad Ephe.5. Ibi enim Apostolus cõparat uirum Christo & uxorem Ecclesiæ. Primo autem ad uxores loquitur dicens. Mulieres uiris suis subditæ sint sicut domino, quoniã uir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ, sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres uiris suis in omnibus. Ad

Secunda pro eodem matrimõii sacramẽto ratio.

Ephe.5

viros vero Apoſtolus ait. Viri diligite Vxores veſtras ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam & ſe metipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret. Item relinquet homo patrem & matrē & adhæ rebit uxori ſuæ, quemadmodum Chriſtus exuit a patre & venit in mundum ad Eccleſiam ſponſam. Item erunt duo in carne una, id eſt duæ animę in eadem carne vt liquet per illud quod immediate ſubdit Apoſtolus dicens. Viri debent diligere uxores ſuas vt corpora ſua, qui ſuam uxorem diligit ſeipſum diligit. Nemo enim vnquā carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eā, ergo caro viri & vxoris eſt una caro.

Apoſtoli comparatio inter uirū & mulierē inter Chriſtū & Eccleſiam

Pręterea ille idem ad Corinth. ait. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet ſed vir, ſimiliter autem et vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier, ideo corpus viri & mulieris eſt idem corpus, Paulo enim ante dixerat, an neſcitis quoniam qui adhęret meretrici unum corpus efficitur. Erūt.n.inquit duo in carne una, tanto magis qui adhęret vxori ſuæ corpus viri & vxoris efficitur vnum corpus. Sic Chriſtus & Eccleſia eſt vnum corpus, quia mēbra ſumus corporis eius, cum ſit ipſe caput & de carne eius & de oſsibus eius, vt idem Apoſtolus ibidem ait. Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti, Ecce admirabilis comparatio inter uirum et Chriſtū, interque vxorem & Eccleſiam, quare concludit Apoſtolus ibidem ad Epheſios, ſacramētum hoc magnum eſt, Ego autē dico in Chriſto & in Eccleſia vt euidenter oſtendat matrimoniū eſſe ſacramentum, quia eſt ſacrę rei ſignum, ſcilicet deſponſationis Chriſti cum Eccleſia perfidem, gratiam, & charitatem, nec valet quod ſacramentū

1.Cor.7

1.Cor.6

latine grece legit̃ mysterium, Quoniam omnia sacramenta sunt mysteria, Nec est putãdũ Apostolum per similitudinem fuisse locutum, Nam
Hiere.13 Hieremias de matrimonio loquens ait Honorabile connubium in omnibus, thorus immaculatus, Macula quippe non careret thorus si non adesset gratia sacramenti.

1.Cor.7 Proinde confirmatur per eundem ad Corint. dicẽtem Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cũ illo, non dimittat illam, Et si qua mulier fidelis uirum habet infidelem, & hic cõsentit habitare cum illa, non dimittat illum. Sanctificatus est. enim vir infidelis per mulierẽ fidelem & e conuerso. alioquin filii vestri immũdi essent, nũc autẽ sancti, Si igit̃ ex matrimonio sanctificat̃ uir infidelis p mulierẽ fidelẽ filii quoq; qui nascunt̃ dicũtur sancti, liquet ma-
Ioannis 2 trimoniũ esse sacramẽtũ, Rursus Xp̃s in nuptiis in cana Galilee cœlebratis suum primũ miraculum operatus est, ad ostendẽdum matrimonii dignitatem. Denique legitur de Sarra filia Raguelis, que tradita fuit septem viris, qui & mortui sunt, nã demon occiderat illos, Angelus autẽ Raphael admonuit Tobiam iuniorem dicens, Audi me & ostendam tibi, qui sunt quibus preualere potest Demoniũ. Hi namq; qui coniugiũ ita suscipiunt, vt Deũ a se & a sua mente excutiãt, & sue libidini ita vacent sicut equus & mullus quibus non est intellectus, habet potestatem dæmoniũ sup eos, Tu aũt cũ acceperis eã ingressus cubiculũ, per tres dies cõtinẽs esto ab ea, Ipsa autẽ nocte incenso Iecore Piscis fugabitur dæmoniũ, Secunda vero nocte in copulatione sanctorũ Patriarcharũ admitteris, Tertia autẽ nocte benedi-

ctionem consequeris vt filii ex vobis procreatur incolumes, Trāsacta autem tertia nocte accipies uirginem cum timore domini, amore filiorū magis quā libidinis ductus, Vt in semine Abrahę benedictionē in filiis consequaris. Ex his igitur omnibus tum propter illos .7. viros occisos a dæmone, qui uelut equi & mulli ingressi erant ignorātes sacrū matrimonii mysteriū, tum propter iecoris sacrificium figurans sacrificiū missæ, quod ante matrimonii consecrationē cęlebrari debet, tum ob continuam orationem, tum propter Dei & Angeli benedictionē acceptatā, tum demum propter occulta mysteria ibidem operata, manifeste constat matrimoniū esse admirabile sacramētū, Alia uero quāplura de matrimonio doctissime ptractat Angelus Capriolus Brixiēsis Carmelita, in libello quē merito stellā appellat. &c.

DE PVRGATORIO TERTIAdecima per unicam Conclusionem validissima dimicatio.

Conclusio vnica.

QVoniam non semper cum remittitur culpa remitttitur & pœna. Ideo purgatorium tam in hoc seculo quam in futuro realiter dari uere, pie ac catholice a nobis sustentandum est.

Hæc conclusio si pōt ostendi, quia licet hoc nomen purgatoriū in scriptura sacra literaliter non reperiatur, quēadmodū etiā eccellentissimus doctor Ioānes echius apertissime ostendit, Na om-

nes partes inferiores in quibus animę detinētur, inferni nomine appellantur, ſicut & uiciſsim cœlum dicitur quicquid ſupra nos eſt. Nec tantum cœlum ſanctorum, ſed & orbis ſolis & lunæ, ipſumque interdum aerem cœlum uocamus, ſicut de ſemine loquitur in Euangelio Dominus, uolu
Matth. 13 cres cœli (hoc eſt aeris) venerunt & arripuerunt illud, Ita ſcriptura infernum vocat omnē illum locum, qui animas poſt mortem accipit, vt limbum, purgatoriū, locum paruulorū, infernū dānatorum &c. Ideo hoc nomen infernus non ſemper ſumitur pro loco damnatorum, ſed interdum pro limbo patrum. Quandoque uero pro purgatorio, ſcilicet pro pœna peccati tam in hoc ſæcu-
Pſal. 17 lo quam in futuro, Et hoc quidem patet in ſcripturis, ait enim Dauid Circundederūt me gemitus mortis, et dolores inferni circundederunt me. In tribulatione mea inuocaui dominum &c. Nō eſt autem hoc intelligendum de inferno damnatorum. In quo nemo clamat ad dominum ſicut
Pſal. 6 idem ait. In inferno quis cō fitebitur, Alio etiam in loco ſic inquit domine deus meus clamaui ad
Pſal. 29 te, & ſanaſti me, Eduxiſti in inferno animā meā, Liberaſti me a deſcendentibus in lacum.
Pſal. 85 Item eruiſti animam meam ex inferno inferiori neq; vero eduxit eum ab inferno damnatorū, vbi nulla eſt redemptio, Iterum alibi dicit, Sicut
Pſal. 48 oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos, Verum tamen Deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me, Liquet etiam quod ibi Propheta non loquitur de inferno damnato-
Gene. 37 rū, Preterea Iacob Patriarcha qui uendito a fratribus Ioſeph ipſiusq; veſte ſibi monſtrata conſperſa ſanguine, cum cogitaret feram peſsimam

deuorasse illum dixit, Descēdam ad filium meū lugens in infernum, Nemo autem suspicari debet, Patriarcham illum sanctum & prophetam uoluisse ad infernum damnatorum descēdere, sed neque credidisse filium suū in eo esse, Limbum igitur uel purgatorium intellexit, et sicut ibi limbus, inferni nomine accipitur, ita in superioribus psalmorum locis purgatorium intelligit Propheta, quod inde intelligi potest quia pœna ibi acerbissima memoratur quę in limbo non fuit, de huiusmodi etiam inferno locutus est Iob dicens, Iob.14
Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me donec transeat furor tuus, & cōstituas mihi tempus in quo recorderis mei. Non hoc utique de inferno dictum est damnatorum. sed de purgatorio in quo sui meminisse rogat ille dominum, sibique peccatum (hoc est pec Iob.10
cati pœnam) dimitti, de quo etiam alibi ait. Dimitte me domine vt plāgam paululum dolorem meum antequam vadam & non reuertar ad terram tenebrosam & opertā mortis caligine &c. De illo insuper Dauid inquit, Clamauerūt ad do Psal.166
minum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos, & eduxit eos de tenebris & vmbra mortis & uincula eorū disrupit, quæ quidem verba non nisi de limbo vel purgatorio intelligi possunt.

Secundo & fortius pro eadē conclusione sic ar 2. Ratio
guo. Sic enim non daretur purgatoriū vel locus in quo fidelium peccata purgantur post hanc vitam, de quibus ipsi nullā egerūt pœnitentiā dum erant in uia sequeretẽ quod Deus quoties remittit culpam remitteret & pœnam, consequens autem est falsum, diuinęq; repugnat scripturę, ac veri-

tati dissonat, igitur & antecedens, consequentia vero probatur, quoniam multi fideles peccatores perseuerant in peccatis vsq; in finem vitæ, nullam de ipsis pœnitentiã agentes in quo tamẽ fine (diuina cooperante gratia) dolẽt de peccatis, maximaq; contritione ea confitentur Sacerdoti, & illico moriuntur. Liquet enim quod illi nõ dãnantur cum habeãt fidem & contritionẽ, ergo saluantur, & cum nullũ detur purgatorium in quo pęna pro peccatis, sequitur Deũ remittendo eis culpam de necessitate etiam remittere pęnam, & sic de aliis, ideo &c. At falsitas consequentis ostẽditur de Dauide qui post commissum adulteriũ & homicidium, cum reprehenderet acerbissime eum Natham propheta dixit. Peccaui domino,
2.Reg.12 dixitq; Natham ad Dauidem. Dominus quoq; transtulit peccatum tuum non morieris. Veruntamen filius qui natus est tibi morte morietur. et vt alibi scribitur dixit. Non auferetur gladius de domo tua. Ecce deus remisit Dauidi culpam non autem pœnam. Nam pro huiusmodi adulterio, & homicidio, multa passus est. De Paulo etiam scribitur quod postquam cõuersus est, dixit Dominus ad Ananiam. Ego enim ostendam illi quãta oporteat eũ pro nomine meo pati. Ecce Deus
Act.9 remisit culpam Paulo propter eius conuersionẽ, non autem pœnam.

Item Adę fuit remissa culpa a deo non autem
Esaiæ.53 pœna igitur. Præterea Christus vere langores nostros ipse tulit, scilicet animę, non autem corporis, ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, cuius liuore sanati sumus, scilicet a peccatis, & posuit dñs in eo iniquitatẽ omniũ nostrorum &c.

Ideo Christus satisfecit pro peccatis nostris quo ad culpam & damnationem æternam, non autem quo ad pœnam, nam experimur nos quotidie pati pœnam, nullibiq; in scripturis reperitur quod Christus satisfecerit pro pęnis temporalibus nisi in die iudicij, igitur non semper cum remittitur culpa relaxatur pœna &c.

Tertio ad idem adhuc fortiori modo sic milito. In literis nanq; scribitur sacris tres species hominũ statim post mortem ad cœlos euolare, qui per tres homines illos quibus apertum est cœlũ significantur. Primo enim apertum est Christo baptizato, per quod significatur quod cœlũ aperitur baptizatis, quicunque etenim recte baptizati sunt siue paruuli siue adulti si decederent statim post baptismum ad cœlos recto tramite euolarẽt, baptismus nanq; uirtute passionis Christi mundat eos ab omni peccato tam originali quã actuali. Secundo apertum est cœlum Stephano lapidato & martyrizato ipso attestante qui ait. Ecce video cęlos apertos, per quod significatur cęlũ aperiri omnib. martyribus, ita quod statim post mortem euolant ad cęlos, omniaq; eorũ peccata falce martyrij resecantur. Tertio apertum est cœlum Ioanni Euangelistæ viro perfectissimo, vt ille inquit, Vidi ostium apertum in cœlo per quod significaẽ quod uiris perfectis qui totaliter pęnitentiã de peccatis cõpleuerunt, vel nulla penitus peccata mortalia commiserunt, & si qua venalia fecerunt ex feruore charitatis protinus absorta sunt, cœlum ipsum continuo aperiẽ, & mox in illud perpetuo regnaturi ingrediunẽ, vt Ioannes testatur Euangelista dicens, Beati mortui qui in domino moriuntur. Amodo enim

3. Ratio — Lucæ. 3 — Act. 7 — Apoc. 4 — Apoc. 14

iã dicit ſpiritus vt requieſcãt a laboribus ſuis etc.
Matth.25. Alii vero immediate poſt mortem ruunt in infernum vbi perpetuo cruciantur vt infideles, & peccatores obſtinati, decedentes ſine vlla peccatorum contritione, quibus dicet Chriſtus in iudicio, Ite maledicti in ignem ęternum, inter quos fuit ille epulo diues de quo dominus, mortuus eſt diues & ſepultus eſt in inferno.

Luc.16 Pleriq; autem in toto tempore vitę ſuę perſeuerant in peccatis, quorum nunquam pęnitentiã agunt quinimmo nec aliquas unquam paſſi ſunt aduerſitates viuentes in delitijs. In fine tamen vitę conuertuntur, dolent de malis commiſſis, moriunturq; cum maxima cordis contritione in fide & gratia, Tunc quero de illis vel ſtatim poſt mortem damnantur in inferno, aut pręmiantur & coronantur in cælis, vel ad aliquem locum deſcendunt vbi prius eorũ peccata purgantur (iſtorum autem nullum eſt dare medium) Primum non eſt dicendum vt de ſe liquet quoniam qui moriuntur in fide & gratia nequeunt damnari, Neq; ſecundum eſt dicendum, quoniam nulla eſſet differentia inter viros perfectos qui continue eorum animas affligunt ieiunijs orationib & diſciplinis, perſeuerantes in operib. bonis, nunquã letalia peccata comittunt, et inter homines peccatores in malitiis ſemper perſeuerantes nullum opus bonum operantes uſq; in finem vitę, inquo inde conuertuntur, moriunturq; nulla habita pænitẽtia, Nam ſi tam homines perfecti quam peccatores conuerſi in fine ſtatim poſt mortem euolant ad cælos, vbi in perpetuum gaudent, quæ igitur differentia erit inter iuſtos et peccatores? Et ſi inſuper omnibus peccatorib. ſaltim contritis

Hec nota, aiaduerte. cõſidera lector.

in fine vitę Deus remittit culpam et pœnam, vt statim coronentur in cęlis, nonne fere omnes dicent quid igitur oportet dimittere peccata bona operando? Ad quid tot ieiunijs orationib. & disciplinis macerare corpus? sufficit.n.nos conuerti in fine. Et si deniq; nulla post hanc vitam datur pęna pro peccatis, O beati igitur illi qui in hac vita omnibus delitiis huius seculi vsi sunt, & qui nunquam passi sunt aduersitates qui se in fine vitæ conuertuntur, liquide dicere poterunt, tam in uita quam in morte fęlices fuimus, huiusmodi autem sunt falsa & veritati dissonant diuinisq; aduersantur scripturis Ait.n. Angelus ad Tobiam, Quia acceptus eras deo necesse fuit vt tentatio probaret te. Apostolus quoq; ad Timoth. inquit Omnes qui pie volūt viuere in Christo Iesu persecutionem patientur, cui fauet illud quod Apostoli dixerunt per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, Quinimmo magnus ille deus cuius sapientiæ non est numerus, grande aliquod munus alicui donaturus grauia dura & aspera illi promittere solet, vt eo charius quo tardius & durius, Hinc illa Abrahę peregrinatio ante quietis locum. Hinc Sarræ sterilitas ante sobolem. Iacob proinde antequam super gloriam Ioseph lętaretur credidit eum a fera pessima deuoratum, magnumq; dolorem in terra sustinuit. Sic ipse Ioseph priusquam egypti princeps fieret a fratribus venundatus multa pertulit mala Moses antequam Hębreorum princeps & dux fieret Pharaonis faciem fugiēs exul apud Madianitas fuit, Israel quoq; antequam terram promissionis possideret durissimā egypti captiuitatem sustinuit, Quadragintaque annis per vastam

Tobiæ.12

2.Thim.3

Actu.14

Gen.12

Gen.37

Exo.2

Optimus bonorū ad uersitatib. discursus.

heremi solitudinem aberrauit. tot clades, tot ful-
Exe. ꝓtotū gura, tot aduersitates passus, sed ne longe exem-
pla petamus saluator mundi Iesus Christus nisi
post sęuissimam crucis mortem cælos non introi
Lucę.24 uit factus obediens vsq; ad mortem, Qui etiam
in Euangelio Lucę, ait oportuit Christum pati
& sic introire in regnum suum, Beati quoq; om-
nes transierunt per ignem & aquam, vt tandem
Math.5 reducerentur in refrigerium, Christus etiam in
Euangelio ait, Beati qui persecutionem patiūtur
Beati eritis cum vos oderint homines. &c. De il
lis autem quibus succedunt bona cūcta prospere
Iob:21 dicit scriptura, ducunt in bonis dies suos et in pū
cto ad inferna descendunt, Si igitur omnes sancti
tam veteris quam nouę legis, quinimmo & ipse
Christus per multas tribulationes et aduersitates
Author cō ingressi sunt regnū Dei quomodo ergo peccato-
cludit intē res illi qui cōtinuo operātur mala, nullasq; patiū
tum tur aduersitates etiam si in fine vitæ conuertātur
poterunt statim post mortē coronari in cęlis? nul
la habita pænitentia de peccatis nec in hoc seculo
nec in futuro? Ideo necesse est dicere quod si pec-
catores nullam pęnam patiuntur perpetratorum
peccatorum in hoc seculo, illā pati debere in futu
ro, ut saluetur iustitia dei quare necesse est purga
Obiicit hę- torium dari uel in hoc seculo uel in futuro, in quo
reticus. fidelium peccata purgantur Nec ualet dicere pec
catores semper pati pęnam, eo quod peccatū est
pæna peccati, propter remorsum consciētiæ, quo
Soluitur niam peccatores non tristantur propter conscien
tię remorsum, Immo lętantur cū malefecerint &
exultant in rebus pessimis. Cum ideo sancti qui
etiam non peccauerunt, et pænam variasq; aduer
sitates passi sunt in hoc seculo vt Iob qui ait Nō

peccaui et in amaritudinib. moratur oculus meus similiter Tobias Ioãnes baptista et aliJ pariter et Iob.17
sancti qui peccauerunt vt Dauid, Paulus, Petrus Magdalena, et quam plurimi, diuersas pro peccatis passi sunt pænas, vt regnum dei ingredi mererentur quanto magis illi qui perseuerãt in peccatis toto tempore vitæ, & tantum in fine conuertuntur necesse erit pati pænam et si non in presenti saltem in futuro, igitur de necessitate purgatorium datur, nec valet instantia de latrone quia tãtum fuit vnus talis latro, qui etiam libenter sustinuit crucem pro suorum peccatorum pęna. &c.

Quarto pro eadem conclusione ex diuinis scripturis sic formo rationem, Dominus. n. & saluator noster in Euangelio Matthæi ait. Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit uiro stulto, qui ędificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, et flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, et cecidit & fuit ruina eius magna, Omnis autē qui audit verba mea, et facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ędificauit domum suam supra petram & descendit pluuia, & venerunt flumina, et flauerunt venti, & irruerunt in domum illam & non cecidit, fundata enim erat supra firmam petram, Quę autem fuerit hæc petra, Paulus ad Corinthi. clare ostendit dicens, Petra autem erat Christus,, tunc sic dico, Hæc petra est fundamentũ domus sapientis, et hec petra est Christus igitur Christus est fundamentum domus sapientię, ac spiritualis ędificiJ, Immo totius Ecclesię vt ipse testatur dicens, & super hãc petram ædificabo Ecclesiam meam, quod etiã idem Apostolis cõfirmat dicens Fundamētũ. n. aliud nemo potest po-

4. principalis ratio.

Matt. 7

1. Cor. 10

Matth. 16

nere, scilicet spiritualis, ędificii, fidei ac cæterarũ bonarum operationum, pręter id quod positum est, quod est Christus Iesus, vnusquisq; autẽ videat quomodo super ędificet. si quis aũt superędificat supra fundamentũ hoc aurũ, argentũ, lapides prętiosos, ligna, fęnũ, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestũ erit, ex quibus omnib. euidẽter liquet qđ tres sunt species hominũ ędificantiũ domũ, per quã nõ nisi bona vel mala opera intelligere valemns. Aliqui.n. ędificant domũ.s. spiritualẽ per bonas morales operationes, vt summi philosophi fecerũt et nũc faciũt Iudæi, pagani, et increduli, qui licet ex operib. moraliter bonis ędificẽt quãdã spiritualẽ domũ, qm̃ ipsa nõ est fundata supra firmã petrã.s. Xp̃m vel fidẽ eius, ideo pluuiæ, flumina. & vẽti, qui Dei sunt indignationes irruẽtes in domũ illam cadet, videlicet in eorum particulare uel uniuersale iudiciũ ęternaliter & facta est ruina magna eo qđ cecidit domus simul cum fundamẽto in æternã eorũ dãnationẽ.

1. Cor. 3

De fideliũ domo.

Alii autẽ vt sapiẽtes, & fideles ædificãt domũ supra firmã petrã.s. Christũ et fidem eius. At isti sunt in duplici differẽtia, quidã enim supra illud stabilissmũ fundamentũ qui Christus est ędificant aurũ.i. doctrinam sanctã, argentum, hoc est eloquia diuina teste Psal. Eloquia dñi eloquia casta argentũ igne examinatũ (lapides pretiosos) id est diuersa genera uirtutũ, quoniã sicut lapides pretiosi insolubiles sunt ab igne. ita & illa æternaliter permanẽt ne consumenť ab igne in die mortis v; finalis iudicii, Aliqui vero supra idem fundamentum superædificant, ligna fęnũ, stipulã.s. peccata leuia & venialia, quia quemadmodũ illę sunt res cremabiles ita a simili huiusmodi opera

Verus pauli itellectus

mala patiuntur ab igne, ideo subdit Apostolus. Vniuscuiusq; opus manifestũ erit, Ecce loquit̃ de futura & nõ de tẽporali pœna quę dat̃ in pręsenti sęculo, huiusmodi.n.uerba Pauli sunt maximopere ponderanda, Inde sequit̃ dies.n.dñi declarabit, quæ enim est ista dies? nisi illa de qua Propheta Iohel loquitur. Magnus enim dies dñi, & terribilis valde (quia in igne reuelabitur) & constat quod ibi Apostolus non loquitur de igne pęnarũ temporaliũ, quia semper de futuro profert sermonẽ (& uniuscuiusq; opus quale sit.s.an bonum vel malũ ignis probabit.) Ignis igitur futuri sæculi nostra habet ꝓbare opera (si cuius opus manserit quod superędificauit scilicet fidei fundamentũ mercedem ęternę retributionis accipiet) quoniam aurum, argentũ, lapides pretiosi, quæ sunt opera bona et virtuosa sanctorũ, nõ poterũt cõburi ab igne, ideo ipsi mercedẽ accipient quasi velit dicere Apostolus, Viri perfecti qui cõtinue operati sunt bona, nullaq; peccata mortalia cõmiserũt, vel totaliter pęnitentiã de peccatis compleuerũt protinus cum moriuntur euolãt ad cœlos, vbi perpetuo gaudent, nec ignem purgatorii patiuntur, Deinde sequitur Aposto. Si cuius opus arserit.s.in igne, quia qui leuia peccata habuerit vel venialia, quę velut stipula consumẽtur, detrimẽtum patiet̃.i.pœnas sustinebit, ipse autem saluus eris, sic tamen quasi per ignẽ, per quẽ non nisi ignem purgatorii intelligere possumus, quẽadmodum etiam intellexerũt Augu. Hierony. Grego. Ambro. ac cęteri Ecclesiæ doctores illuminatissimi uiri, necnõ veri diuinarum scripturarum interpretes. Nullus enim alius ignis assignari potest, a quo quilibet fidelis peccator detrimentum

Iohelis 2

Apostolus concludit purgatoriũ dari.

patietur, nisi ignis purgatorii a quo purgatus & expiatus saluus erit ascendens in gloriam beatorum &cætera.

5. Ratio Quinto ait enim Christus in Euãgelio. Qui dixerit verbum contra spiritum sanctum non remittetur ei nec in hoc sęculo, neq; in futuro, qua sententia colligitur, quasdàm culpas in hoc sæculo, quàsdam vero in futuro relaxari ridiculum quippe esset dicere, Non remittetur ei in hoc sæculo, nec in futuro si in futuro nulla esset remissio, velut siquis diceret. Qui blasphemauerit nomen Dei, non comedet lapides, qui non comedi possunt. Igitur constat in futuro esse culparum remissionem, quę non nisi in purgatorio fieri potest, quare non tantum in pręsenti sæculo verum etiam in futuro purgatorium dari decet.

Confirmat ratio. Philip. 2 Pręterea Apostolus ad Philipp inquit. In nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestium terrestium, & infernorum. Liquet autem cœlestes pariter & terrestres creaturas simul laudare Deũ, quæ autem sint illę infernales quæ etiam laudant Deum & genua flectunt nomini Iesu, non quidẽ damnatę vel existentes in inferno damnatorum. quoniã ipsius ipsum iugiter blasphemãt, igitur existentes in purgatorio, Nullæ enim aliæ creaturæ sub terra ualent genua flectere nomini Iesu nisi huiusmodi. Huic etiam sententiæ fauet illud

Apoc. quod ait Ioan. in Apocali. Nemo poterat neque in cœlo, neque in terra, neque sub terram, aperire librum, neque respicere illum, Et paulo post. Audiui inquit Ioan. Omnem creaturam quæ in cęlo est & super terram, & sub terra, & quę sunt in mari, omnes audiui dicentes sedenti in throno & agno, Benedictio, honor, gloria & potestas in

ſęcula ſęculorum Amen.

Triplicem hic ponit ordinē laudantium deū, ſcilicet in cœlo beatorū, in terra iuſtorū, ſub terra purgandorum, quia damnati non laudāt Deū nec benedicunt ſedentem in throno vt ſupra oſtē ſum eſt, ait. n. propheta. In inferno autē quis con fitebitur tibi, & infra non mortui laudabūt te domine. neq; omnes qui deſcēdunt in infernū &c. Pſal. 6 Pſal. 113

Proinde Zacha. loquens de Chriſto ait. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo nō eſt aqua, quęro enim de quo lacu loquatur propheta, quidem nō de lacu inferni, quia in ipſo nulla eſt redemptio, nec de limbo, quia ibi eſt refrigerium. Aqua enim refrigerium importat, quoniam ſolet anxios refrigerare, ſicut diues epulo pro refrigerio petebat guttulam aquæ, reliquū eſt igitur dicere prophetam de purgatorio loqui. Zacha. 9

Rurſum Petrus loquens de Xpo inquit Deus eū ſuſcitauit ſolutis inferni dolorib. quęro igit vt prius de quo inferno loquat, de quibus ve doloribus. nō quippe de inferno dānatorū, cū ibi nunq̃ ſoluant dolores, nec de limbo patrū, quia ibi non adſunt dolores, ſed conſolatio, vt liquet de Lazaro exiſtente in ſinu Abrahę a quo Epulo refrigeriū poſtulabat cui Abrahā, recordare fili quia recepiſti bona in uita tua & Lazarus ſimiliter mala. nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris, relinquitur ergo Apoſtolum his verbis purgatoriū intellexiſſe a quo Chriſtus animas ibidē exiſtētes a dolorib. liberauit, nec de dolorib. Chriſti pōt intelligi quia venit ipſe ſoluere dolores nr̄os. Act. 2 Luc. 16 Eſaie. 53

Poſtremo teſtimoniū p̄bet vniuerſa Eccleſia catholi. (cuius authoritas maior eſt oī humano Iterū confirmatur ratio

ſudicio)dari purgatorium,eo quod in hoc ordina uit cultum peculiarem diuinum,quo ſuccurratur miſeris animabus idque ſuperuacuũ foret, ſi pur gatorium non eſſet, propterea approbat pariter & commendat religioſum illud opus pium Iudę Macha.qui facta collatione. 12. millia dragmas argenti miſit Hieroſolymam offerendas pro pec catis mortuorum,Bene & religioſe(inquit Eccle ſia)de reſurrectione cogitans niſi enim eos qui ce ciderant reſurrecturos ſperaret ſuperfluum vide- retur, & vanũ orare pro mortuis,& in fine con cludit, Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis ſoluantur. Con- tra autem negantem Macha. lib.inſurgit Hiero. d.Ipſum non eſſe filium Eccleſię ſed ſpurium ſy nagogæ, quos Augſti. vult eſſe canoni.18. libro de ciui.dei.quorum doctorum approbatio, ma- ior eſt omni Hæreticorum reprobatione.

DE INDVLGENTIARVM largitione Quartumdecimum ſingu- lare certamen.

DÈ indulgentiis tantum ea pauca ſunt a nobis dicenda,& determi nanda, quæ in ſcripturis ſan- ctis reperiri poſſunt omnia alia prætermittendo, quæ a docto- ribus eorum propria authorita- te ſcribuntur, Indulgentia enim Græce indulgeo dicitur quod ſignificat obſequor,conſentio,inſer uio,& facile cõcedo,vnde indulgentia mollis eſt & delicata permiſsio, quę ſeueritati opponitur, Quid ſit indulgentia Eſt autem indulgentia pœnę relaxatio,quam iu-

ſte pro

ſte pro culpis proprijs quis perpeti debuiſſet, de thesauro Eccleſię ad diuinam iuſtitiam perſoluē-dam ſumpta. Circa autem huiuſmodi indulgen-tias. 4. concurrunt cauſę, videlicet efficiens, ma-terialis, formalis, & finalis. Prima & principa-liſſima efficiens cauſa Deus eſt, qui quoties ali-cui fideli remittit culpam & pęnam vt latroni in cruce, toties ei indulgentias elargitur. Hæ autē indulgentię initium habuerunt a Deo in veteri lege vt Leuitici narrat hiſtoria. Mandauit enim Deus in lege vt poſt hebdomadas annorum an-nus ſequens qui erat. 50. diceretur Iubileus ī quo anno multiplex fiebat remiſſio. Nam remitteba tur terra a cultura quia non poterant colere, ſe-rere, & huiuſmodi efficere remittebatur ſeruitus hominum, quoniam tunc ſerui efficiebantur li-beri, remittebantur inſuper & debita, nam poſ-ſeſſiones venditę ad priores poſſeſſores reuerte-bantur, ſimiliter & pignoratę & alia q̄plura fie bant ad gaudiū & iubilationē, Iubileus nāq; leti tia eſt ſumma que verbis exp̄mi nō pōt, ſed vo-ce datur intelligi, ideo tunc tēporis populi iubila bant animi iucūditatē oſtēdētes, quare annus iu bilei ob multarum tum maxime pęnarum tem-poralium remiſſionem, merito appellabatur, ſed vt dicit Apoſtolus. Hæc omnia in figuram con tingebant illis, facta ſunt autem propter nos, quamobrem iubileus ille p̄fectionem ſumpſit a Chriſto, quando. 50. die poſt eius reſurrectio-nem fuit lex gratiæ & amoris data diſcipulis Chriſti in monte Sion deſcendente ſpiritu ſan-cto ſuper illos in ſpecie ignis, Vnde merito canit Eccleſia. Patrata ſunt hęc myſtice, paſchę pera-cto tēpore ſacro dierum numero quo lege fit re-

Ad idulgē-tias. 4. con-currūt cau-ſæ.

Leuit. 25

Quid ſit iu bileus.

1. Cor. 10

ſpiritum ſanctum. Quid eſt.n. poſt culpę remiſſionē recipere ſpiritū ſanctum, niſi eius gratiam hoc eſt totius pęnę indulgētias? Si igitur Apoſtoli habuerunt authoritatē alijs concedēdi indulgētias hoc eſt pęnę remiſſionē, cur et eorū ſucceſſores hanc non habebunt poteſtatē? & p̄cipue ſummus Pontifex verus Petri ſucceſſor, Cū omnis poteſtas a Chriſto collata Apoſtolis trāslata ſit in eorum ſucceſſores, Habent igitur Epiſcopi & Cardinales authoritatem tum maxime primus Pontifex relaxandi pęnas pro peccatis debitas cōmiſſis, in toto uel ī parte, vel eas in aliud opus bonum commutandi, pro quibus ſiquis non ſatisfacit in præſenti per opera bona in ſtatu gratię facta, vel per pænitentias iniunctas, ſeu indulgētiarum ſuffragationem ī purgatorio poſtmodūm eas luet (ſi tamen in gratia decedat) & hęc de efficienti cauſa.

Materia indulgētiarū p̄cipue ſunt Xp̄i opera q̄ ſimul erāt meritoria & ſatisfactoria, Meruit ſiqdē ſibi & nobis, Sibi qppe quia p paſſionis humilitatē, reſurrectionis gloriā meruit, iuxta illud Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortē crucis, pp quod Deus exaltauit illū: &c. Philip.2
Nobis vero quoniā vt idem ait Apoſtolus ſi.n. vnius delicto mortui multi ſunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Et paulo poſt, Ro.5
ſicut.n. per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituētur multi, Satisfacit inſuper non autē pro ſuis, quia peccatum non fecit, 1.Petri.2
nec inuentus eſt dolus in ore eius, ſed pro noſtris peccatis, vt liquet in multis ſcripturarum lo-

Esaie.53 cis, Ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Et infra, Omnes nos quasi oues errauimus, & posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrum,
Ephe.5 Item Apostolus ad Ephesi. Christus tradidit semetipsum pro nobis hostiam et oblationem deo
1.Petri.2 in odorem suauitatis, Petrus insuper ait, Peccata
1.Iohan.2 nostra pertulit in corpore suo super lignum. et Io hãnes, Ipse est propitiatio, p peccatis nostris. etc. Ita pariter de sanctorum operibus et passionibus sentiendum est, quæ quatenus meritoria erant vltra condignum remunerata cum Apostolo fatemur. Quatenus vero satisfactoria aut pœnalia etiam innumeros sanctos constat longe plus satisfecisse aut passos esse, quam pro suis peccatis
Iob.6 debuerunt, vt claret de Iob, dicente. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas quam patior in statera, quasi arena maris, hæc grauior appareret, Ex his Iob verbis liquet ipsum plus passum fuisse, quam pro peccatis suis debuerit pati, In superabundantia autem passionum, consistit superabundantia satisfactionum, Et idem de Hiere. Virgine gloriosa, Iohanne Baptista, & aliis sanctis apertissimum est. Quos non solum pro se, verumetiam pro corpore Christi mistico, qđ est Ecclesia, satisfecisse Apo
Colos.1 stolus testatur. d. Nunc enim gaudeo in passionibus meis pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionũ Christi in carne mea, pro corpore eius, ꝙ est Ecclesia, Et nota ꝙ Paulus implebat ea ꝗ deerant passionibus Christi in carne sua, Siue in corpore suo multipliciter.

1.Cor.9 Primo carnem suam castigando cum vitiis & concupiscentiis ibi, castigo corpus meum & in

seruitutẽ redigo, Et ad id alios hortabatur dicẽs, Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs suis.

Secundo carnis molestias sustinendo ibi, Datus est mihi stimulus carnis meæ. 2.Cor.12

Tertio, carnem persecutionibus exponendo, ibi. Semper mortificationem Christi Iesu incorpore nostro circumferentes, vt vita Iesu manifestetur in corporibus nostris, semp enim nos qui uiuimus in mortẽ tradimur propter Iesum etc. 2.Cor.4

Quarto in carnem martirium expectando ibi, Siue per vitam siue per mortem, Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum, &c. Philip:1

Residuum igitur satisfactionis per indulgentiarum thesaurum nobis applicatur, qđ ad maximam cœdit gloriam sanctorum, Vnde est sciendum, quod quodlibet opus bonum cuiuslibet hominis existẽtis in gratia tria præcipue operatur, videlicet remissionem peccatorum, augumentũ gratiæ hic & gloriæ in futuro, de primo ait Angelus ad Tobiam, Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quam thesauros auri recõdere, quoniã eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata & facit inuenire vitam æternam. Item Daniel ad Nabucho. peccara tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, Dominus quoq; in Euangelio, Date eleemosynam & omnia munda sunt vobis, igitur opus eleemosynæ bonum remittit peccatorum pœnas, de secundo vero, ait Apostolus fides est quæ per charitatem operatur. & ille idẽ ad Ro. Gloria honor & pax omni operanti bonum, Igitur maior gloria honor et pax et ex cõsequenti maior gratia magis operanti bonum, de

Nota. Tobię.12 Dani.4 Luc 11 Gal.4 Ro.2

Psal.17 tertio ait Propheta. Retribuat mihi dominus secundum iustitiam meam. Ideo secundum maiorem iustitiam maiorem recipiet retributionem,
Eccle.16 Salomon quoq;, Omnis misericordia faciet locũ vnicuique secundum meritum operum suorum,
Apoc.22 Et dominus in Apoc. Merces mea mecum est reddere vnicuiq; secundum opera sua . igitur secundum maiora opera maiorem reddet mercedem,
Gala.6 Apostolus deniq; . Quæ seminauerit homo hęc & metet scilicet in fine , Cum autem quodlibet opus bonum nunquam sua proprietate careat, ideo sancti illi qui nunquam actu peccauerunt vt Hieremias, virgo gloriosa, Iohãnes Baptista pariter & Apostoli post spiritus sancti missionem, vel alij qui si peccauerunt sufficientissimam egerunt pœnitentiam de cõmissis, qui tamen multa operati sunt bona, Quę quidem opera cum deberent eorum peccatorum remittere pęnas, quibus per alia remissa sunt, vel quia forte non peccauerunt. huiusmodi opera seu merita reseruãtur pro corpore Christi scilicet Ecclesię ad remittendum aliorum peccatorum pœnas, Merita igitur Christi pariter & aliorum sanctorum superflua , non scilicet quantum ad gratiæ & gloriæ augumentũ sed quantum ad pœnarum remissionem verum thesaurum est Ecclesiæ. Dixi enim qđ nunquam opus aliquod bonũ caret sua virtute & proprietate qđ est peccati remittere pœnas, & si non illius qui operatur huiusmodi bonum , reseruatur pro pœnarum alterius remissione, & sic magnũ est accidentale gaudium cuilibet sancto , cum sit qđ satisfactio sua soluit alterius peccatorum pœnas, & hæc de indulgentiarum materia.

Forma indulgentiarum intentio est Summi

Pontificis vel alterius, Papa namq; habet Thesauri Ecclesiæ claues, ideo quibus uult remittit peccatorum pœnas per indulgentiarum elargitionem, non sua simplici potestate, sed meritorũ Christi uirtute hac aliorum sanctorum, Quare interdum dat plenariam indulgentiam, nonnunquam uero remittit tantum tertiam partem, aliquando autem maiorem uel minorem partem, prout sibi placet. Indulgentiarum igitur forma est ipsius dantis intentio uel forma bullæ, Vnde solet communiter dici indulgentiæ tantum ualẽt quantum sonant, Ideo diligenter est attendendus tenor earum & obseruandus.

Finis indulgentiarum est pro culpis pœnarũ remissio in toto uel in parte, Ad hoc enim ordinatur omnis indulgentia siue particularis siue uniuersalis ad remissionem pœnæ temporalis debitæ pro peccatis commissis partialem uel totalem, pro qua siquis non satisfacit in pręsenti per pœnitentiam, & opera bona in gratia operata, uel ꝑ indulgẽtiarum suffragationem, necesse est illam in purgatorio pati. At plurimum aduertendum est qđ communiter de indulgentijs plenarijs solet fieri quædam indiscreta & falsa locutio scilicet de culpa & pœna, huiusmodi enim locutio proprie non est uera quia culpæ solus remissor est Deus propria authori. iuxta illud qđ dominus ait per Esaiam. Ego solus deleo iniquitates tuas propter memetipsum: Item solus Deus dat gratiam & gloriã, Ergo ipse solus remittit culpam, ideo falsæ dicuntur indulgentiæ de pœna & culpa, cum etiam omnis indulgentia, quæ tantum est remissio pœnæ præexigat remissionem culpæ per cordis contritionem, ac oris confessionem, Potest tñ Esaie.43

ſic ſaluari dicta locutio, vt remiſſio culpę referatur ad contritionem & confeſſionem, quæ ante exigitur ad conſequendam indulgentiam. remiſſio autem pęnę referatur ad effectum indulgentiæ, Patet igitur qualiter finis indulgētiarum eſt tantum temporalis pœnæ remiſſio, Ex his igitur omnibus ſequitur hæc concluſio.

Concluſio Vnica.

PErtinaciter fateri indulgentias non valere ad remiſſionem pęnę, habitis debitis circũſtantijs, vel ſummum Pontificem non poſſe concedere plenariam indulgentiam, hæreticũ eſſe cenſemus, contra fidei veritatem ac vniuerſalis Eccleſię determinationem.

Concluſio hæc claret ex dictis, poteſt tamen ſic confirmari, quoniam quilibet Chriſti fidelis profitetur ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, In quibus verbis comprehendũtur omnesq́ effectus gratię, per ſacramenta ac communicationem meritorum bonorum, per charitatem cum relaxatio pęnæ quæ fit per indulgentias initatur meritis Eccleſiæ pręcipue paſſione Chriſti quare: & cętera.

DE MENDICANTIBVS ET concionatoribus Quintadecima per Vnicam conclusionem literaria pugna.

Questio.

AN MENDICANTIBUS validis eroganda sit eleemosyna, Ad hanc difficultatem negatiue respondent moderniores Hæretici, quoniam talibus.potentibus laboribus 1.Hæreticorum rō
suis releuare indigentiam nō est danda eleemosyna, quibus simpliciter prohibetur mendicatio quod si probant. Illi.n.qui tenētur laborare ad pellendā indigētiā nō debēt accipere eleemosynā, sed ad labores tenētur omnes validi, iuxta illud Gene. dictū ad Adā & posteros, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, in laboribus comedes ex terra cunctis diebus vitæ tuæ. Ad idem etiam facit illud Apostoli, Siquis non vult operari non manducet, Frequenter deniq; in epistolis suis, fideles ad labores manuum hortatur, seipsum præferens exemplum fidelibus qui sibi victum manibus quærebat.

Gen.3

2.Thes.3

Præterea validi mendicantes eleemosynas pauperum rapiunt, & pauperes spoliant cum ea mendicant quæ pauperibus debentur: &c. 2.Ratio
Sed pro huius difficultatis declaratione decet aliquorum doctorum sua recensere dicta, Aliaque per alios luculenter elaborata in medium adducere, vt sciatur euidenter aduersus aquilonares Hæreticos, quibus congruit mendicare, & qui-

Responsio

bus non; & qui insuper sunt mendicantes qui ra piunt bona pauperum, et qui non, Proinde quos decet manibus laborare, quos vero non, pro quibus omnibus ponitur hæc conclusio.

Actuum. 2 &.4

DEcet hominem quinimmo meritoriũ est omnia relinquere & effici pauperẽ propter Deum pro qua omnium possessionum renuntiatione sequitur necessitas mendicandi vel laborandi.

Prima cõclusionis pars clare in scripturis sanctis habetur. Nam hoc instruxit doctrina et vita Christi, insinuat quoq; Apostolorũ conuersatio, omniumq; primitiuę ecclesię fideliũ, quibus erãt omnia communia; nec quisquã aliquid esse sibi proprium dicebat, Hoc insuper est consiliũ Euãgelicę perfectionis vt scribit in Euãgelio Matth.

Matth.19

Si vis perfectus esse (inquit dominus adolescẽti) vade & vende omnia quę habes et da pauperib. & sequere me & habebis thesaurum in cœlo. Secunda vero cõclusionis pars liquet, quoniam oĩs homo tenetur vitam suam sustẽtare necessario victu & vestitu. ne sit sui ipsius occisor renuncians omnib. & nihil proprium habens, Ideo tenetur acquirere victum & vestitum, & cum non sit alius modus acquirendi nisi mẽdicando, uel laboribus suis aliquid facere acquirendo, igitur ad alterum illorum tenetur quare. &c.

Quot modis contingit mendicare,

Sed ut clarius agnoscatur quis ad quem istorũ teneatur, sciendum est qđ tripliciter cõtingit mẽdicare, & primo ex necessitate naturę, ut dũ quis petit ab alio qđ per se habere nõ potest ob nimiã paupertatem, seu infirmitatem uel utrũq;, & hic quidem modus miserabilis, & tolerabilis est, qui etiam per patiẽtiam fit laudabilis & meritorius,

ſicut legitur de Lazaro mendico & infirmo iacē te ad diuitis ędes, q mortuus portatus eſt ab Angelis in ſinu Abrahę, Ex quo colligitur mēdicitatem ex neceſſitate prouenietem occaſionem eſſe dirigēdi aliquem in vitam ęternam, iuxta qđ.d. Chriſtus. Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Luc.16 Matth.5

Secundo modo quis mendicat pro otio fouendo uel pro lucro cumulando, uel utroq; modo, & hæc quidem mendicatio ualde turpis & culpabilis eſt, de qua Ambroſius de offici.lib.2.c.16. Veniunt inquit ualidi nullam cauſam niſi uacandi habentes, et uolunt ſubſidia euacuare, pauperum exinanire ſumptum, nec exiguo contenti, maiora quęrunt, ambitu teſtium captantes, petitionis ſuffragium, & natalium ſimulatione lucrantes, licitanteſq; incrementa quęſtuū. etc. Iſti ſunt profecto quibus non licet mēdicare qui & eleemoſynas pauperum rapiunt, et quos decet manibus laborare qđ & ſi ſpecialiter de iſtis loquantur Lutherani, non autem uniuerſaliter de omnibus ęquidem benedicunt, Tertius modus mendicandi eſt ſupererogatiuus iuſtitię cum. ſ. quis mēdicat pro Chriſto uenerando, & proximo auxiliando, uenerando. ſ. per imitationem & cultus exhibitionem, per imitationem quantum ad contemptum ſui & abiectionem, qđ Chriſtus euidentiſſime fecit, unde Hiero. eſto uilis quantum potes nūq̄ Chriſto uilior eris, Laudabilis eſt huiuſmodi mēdicatio uoluntaria qua quis ſe exponit ut redemptori ſuo ſe conformet & ut cultui diuino mente liberiori aut Euangelio uacet (depoſita rerū mundanarum ſolicitudine) ut proximum ædificet & prouocet ad pietatem, Ex his igitur patet q̄ mē- Ambro. Cōtra validos paupertatem ſimulantes.

dicatio est reproba, quæ tolerabilis, quæ ue laudabilis & meritoria.

Sed de labore manuum iterum sciendum est, qđ labor manuum ad tria principaliter ordinať, Primo ad otium vitandum, quoniam sicut docet Apostolus faciendum est a vobis aliquid operis, vt Diabolus semper inueniat vos occupatos, ne ex otiositate vestra aliquem intrandi aditum ad animas vestras valeat inuenire. Secundo ad cor-

2.Cor.6 pus domandum vt idem ad Corint. testatur Apostolus, enumerando ea quib. corpus castigatur. s. in laboribus in ieiunijs in vigilijs in castitate. etc.

Actuū.20 Tertio ad victum quęrendum, vt ille idem in actib. ait ad ea quæ mihi opus erant, & his qui

1.The.4 mecum sunt ministrauerunt manus istę, Ad Thesa. quoq; operamini manibus vestris sicut præcepimus vobis, & vt honeste ambuletis ad eos qui foris sunt & nullius aliquid desyderetis.

Sed de paupertate rursus consyderandum est duplicem esse paupertatem simulatam scilicet & veram, quæ adhuc diuiditur in paupertatem videlicet illatam ex necessitate, & in voluntariam, de prima namq; paupertate simulata, cum sit penitus abhorrenda & abicijenda non loquimur in præsenti, De paupertate vero ex necessitate illata sic distinguendum est, aut talis puupertas non potest releuari per laborem, propter infirmitatē aut debilitatem, seu defectum materiæ, aut loci, et huiusmodi, tunc patet qđ patientibus talem paupertatem licet mendicare, quibus etiam ex diuino præcepto debetur eleemosyna a fidelib. Si autem talis paupertas possit releuari per laborem, & tamen tales non laborant, aut propter causam minus rectam puta pigritiam, vel otij amorem

De multiplici paupitate.

& huiusmodi, quibus profecto non licet mendicare, nec debetur eleemosyna (necessitatis casu duntaxat excluso) & de huiusmodi Apostolus loquitur dum ad labores manuales eos hortatur in diuersis suarum Epistolarum locis, Aut tales non laborant ex rationabili causa, vt scilicet expeditius, & liberius in laboribus spiritualibus se exercere possint, & vt sine impedimento, orationibus, studijs, prædicationibus, deuotionibus, ac diuino cultui alijsque spiritualibus exercitijs, vacare valeant, tales inquam ad corporales labores nõ tenentur, ait enim dominus in Euangelio Lucæ. Luc. 9
Sine mortuos sepelire mortuos suos, vbi docet minora bona propter maiorem utilitatem esse prætermittenda, maius autem bonum est peccatorum animas prędicando suscitare, quã corpora mortuorum in terra recondere, propter qđ dixerunt Apostoli. Non est ęquum nos derelinquere Actuum. 6
uerbum Dei & ministrare mensis, Item non est ęquum relinquere spiritualia et seruire mensis. i. corporalibus laboribus cũ spiritualiũ negligẽtia, erant tamen Apostoli corpore ualidi, Sic pari ratione dicendum est de omnib. qui sunt pauperes paupertate uolũtaria, quia aut eorum paupertas non potest releuari per laborem, tunc dubiũ non est quin possint mẽdicare, ac eleemosynã accipe. Si autem potest per laborem releuari de factoq; releuatur, hoc est si renuntiãtes omnibus propter Deum, manuum labore uictum acquirunt, horũ altissima est paupertas, sicut illa Pauli q̃ licet diligẽtissime p̃dicatiõi insisteret, laborabat tñ manibus ĩ artę scenofactoria, Si uero pauptas nõ rele- Actuũ. 18
uat̃ labore aut ex causa irrationabili puta ex ieṙtia uel otio, tunc eis non debetur eleemosyna, nec

licitum eſt mendicare, ſiquidem illi pauperum bona rapiunt. Aut ex cauſa rationabili, puta ob prædicationem, ſtudium, orationem, & propter cętera ſpiritualia bona. tunc decet eos mendicare ac eleemoſynas quęrere, tenentur q̧ diuites eis ſubuenire ex Chriſti præcepto. Ex quibus omnibus conſtat qui ſunt illi pauperes validi quibus non conuenit mendicare qui & bona pauperum rapiunt propter eorum inertiam, laſciuiam, & otium, cum nullam vtilitatem reipublicę afferant, illi quippe laborare tenentur, Conſtat inſuper ex dictis, qui ſunt illi mendicantes, quos decet eleemoſynas quęrere, qui etiam non tenētur laborare manibus, omittentes minora ꝓpter maiora bona, & per conſequens patet reſponſio ad Hæreticorum rationes, & ad illud Adæ. ſ. In ſudore vultus tui. &c. Dicitur quod illa verba domini magis ſunt nunciantis pęnam, quam præcipientis pro peccato ſatisfactionem, Nec ex illo ſequitur quod quilibet homo obligetur ad laborādum ex neceſſitate præcepti, alias ſequeretur qđ ad agriculturam teneretur de qua dominus ibidē facit mentionem, & ideo qui habet, alias vnde licite poſſit viuere non tenetur manibus operari, Quare non eſt ſimpliciter neceſſarium pauperibus validis laborare manibus, niſi dum aliter neceſſitati ſuę ſubuenire non poſſunt, Ad illud etiā de Apoſtolo dicendum eſt q̧ Apoſtolus pręcipit laborē manuum aliquib. perſonis propter cauſas ſpeciales, vt ſcilicet furtum prohiberetur, & alienarum rerum concupiſcentia, necnon propter inertiam fugiendam, laſciuiam & ociū, Vbi aūt illæ ſimiles cauſę non ſunt, præcepta non habent locum. Ad vltimum igitur dicitur quod validi

Ex dictis ſequitur ꝑpoſitum.

Ad primā rationē reſponſio

Ad 2. rationem

Ad 3. rationem

mendicantes nõ spoliant alios pauperes quia nõ recipiunt quod eis non licet, habent.n.fas petẽdi necessaria, nec tenentur corporaliter laborare vt dictum est. Quare tandem concludimus ĩdiscre tam esse multorum Lutheranorũ reprehẽsionẽ, reprehendentium tanquam validos mẽdicantes eos qui paupertatem elegerunt, omnibus renunciantes, & simul habitãt in ciuitatibus, aut siluis, non inerti otio, sed certis & determinatis horis orationibus intendunt, ac huiusmodi deuotis exercitijs. Reliqui vero diligenter laborant exercẽtes opera simplicia parum a deuotione distrahẽtia, & dum hęc non sufficiunt mendicata eleemosyna suę necessitati subueniunt, non sunt igitur tales detractionibus lacerãdi sed omni fauore, & charitate tanquã Christi imitatores & euangelicæ paupertatis cultores prosequendi &c.

Contra indiscretã lutheranorũ reprehensione m

De concionatoribus.

MEndicantes præ alijs omni tempore omnibusq; diebus & horis laborant in Ecclesia Dei pro animarum salute, dum assidue dant operam missarum celebrationibus, cœterisq; diuinis officijs, vacantque cõtinuijs studijs, lectionibus, disputationibus incumbuntue confessionibus, admonitionibus, exhortationib. sacramentorum administrationibus, ac infirmorum visitationibus, & quod gloriosius et dignius est concionandi officio, omni studio, & indefesso labore maximopere inuigilant, quod quidẽ concionandi officium, licet fuerit a Christo principaliss. Apostolis commissum, eorumq; successoribus principalibus.s. Ecclesiæ prælatis, Nihilominus forte ob nimiam eius difficultatem, excessiuumq; laborem, primi Ecclesiarum Antisti-

Debitæ mẽdicantium laudes.

tes, quibus primo incūbit officium prædicandi, vt paſcant oues ſuas, ipſum non exercent (paucis duntaxat exceptis) quare translatum eſt ad regulares inferiores Sacerdotes, præcipue autem ad pauperes mendicantes &c. Sed vt ſciatur quantę dignitatis, & excellentię ſit huiuſmodi concionandi officium, in quantaue reuerentia & honore concionatores mereantur haberi, qualiterque laborare debeant in vinea domini ſummopere conſiderandæ ſunt (pro vt diuinæ teſtantur hiſtorię) concionatorum appellationes.

Primo namque in ſacris literis concionatores Apoſtoli.i. miſſi merito nuncupantur, quod ſic clare oſtenditur, Apoſtolus.n. allegans Prophetam Iohelem dicentem. Omnis.n. quicunq; inuocauerit nomen domini ſaluus erit, ſtatim ſubdit, quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? & ſi Iohel propheta dicat. Neceſſe eſt credere, Apoſtolus immediate ſubiungit, Quomodo credent ei quem non audierunt? & ſi iterū propheta dicat, Oportet ſiquidem audire, confeſtim ſubinfert Apoſtolus, Quomodo audient ſine prædicāte? & ſi rurſus Iohel Propheta dicat, Neceſſe eſt prædicare deniq; concludit Apoſtolus.d. Quomodo vero prędicabūt niſi mittātur? quaſi velit dicere, Nemo audeat prædicare niſi a Deo vel a Chriſto ſeu a ſuperiore authoritatem habente immediate ad prædicandum mittatur, Dicuntur igitur cōcionatores Apoſtoli.i. miſſi, Apoſtolus.n. græce, latine dicitur miſſus, Sed eſt notandum. 4. Apoſtolorum ſeu concionatorum genera eſſe. Primum genus eſt illorum qui ſtatim mittuntur a Deo, vt fuerunt Prophetę veteris Teſtamenti, quorum primi fuerunt Moſes & Aaron,

Iohelis.2 Ro.10

Pulcherrimus inter Iohelē & Paulū dialogus

4. cōcionatorū genera.

Aaron,qui Dei iussu missi fuerunt vt populum suum de Pharaonis iugo ereptum ab Ægypti finibus educerent ad sacrificandum in deserto,vt tandem terram promissionis ingrederetur, Sic concionatores his temporibus,tenentur peccatores ad pænitentiam compellere, de diaboli seruitute in libertatem gratiæ reducere, ac de terrenis ac secularibusque negotijs ad cœlestium meditationem iugiter excitare.

Præterea Esaias Propheta cum se ab Angelo carbonis de altari sumpti tactu purgatum animaduertisset,& dominus diceret, quem mittam & quis ibit,statim ille se obtulit.d.Ecce ego sum mitte me, quod vsurpare nequaquam ausus fuisset nisi se prius a delictorum inquinatione prorsus expiatum agnouisset,Sic carere debet omni vitio quilibet concionator qui aliorum prauitatem paratus est corrigere, vt auditores tũ verbis tũ exẽplo prouocet ad emendationẽ vitæ.Labia.n. iusti vt in prouerbijs dicitur,erudiunt plurimos. Esai.6 Prouer.10.

Ieremias quoque immaturam ętatem excusans se a prædicationis officio clamat a a a Domine Deus Ecce nescio loqui quia puer ego sum, Noli inquit dominus dicere quia puer ego sum, quoniam ad omnia quæ mittam te ibis, & vniuersa quęcunque mandauero tibi loqueris, Ne timeas a facie eorum,quia ego tecum sum & eruam te, denique misit inquit dominus manum suam & tetigit os meum & dixit, Ecce dedi verba mea in ore tuo,Ecce constitui te hodie super gentes & super regna,vt euellas,& destruas,& disperdas, & dissipes,& ædifices,et plantes,Ita quilibet concionator ad prædicationis opus electus nulli rei diffidat,nihil trepidet,omnia aderunt cui aderit Iere.1.

Cōcionatoris officiū. Deus, ſtudeat.n. vt euellat & deſtruat hominū vitia. Plantet autem & ędificet virtutes ad inſtar Iere. Prophetę &c. Ezechiel inſuper miſſus a domino immediate fuit, cui libere vaticinandi pſtitit audaciā.d. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, necꝫ ſermones eorū metuas, cui etiam pro cibo dedit dominus volumen intus & foris ſcriptum, Ita concionator exteriorem ſcripturę ſenſum, pariter & interiorem myſticamcꝫ ſententiā auditoribus proferre debet, & ſic tantum diuinarum ſcripturarū volumē cōcionaturus accedere

Ezech.3. debet, vt cum Ezechiele dicere poſſit, Comedi illud & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce,

Pſal. vel cum Dauide. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.

Daniel.13 Proinde Danielis adhuc infantis ſpiritum ſuſcitatum legimus, & puero iudicante damnatos ſenes ſpiritus.n. vbi vult ſpirat & quibus vult lumen ſapientię ſuæ infundit.

Ionę.4 Rurſum Ionas ad Niniuitas prophetare iubetur & fugit, nauigat, tempeſtate concutitur, in mare præcipitatur, & a piſce deglutitur, ſed cito pænitens liberatur, moremcꝫ domino gerens, pdicat, & Niniue quæ mox ſubuertenda erat, auditis Prophetę verbis pænitentiam egit, Deum placauit, quare ſeruata fuit.

Denicꝫ Ioan. Baptiſta mittitur a Deo, clamat

Matth.3 in deſerto. Pęnitentiam agite appropinquat.n. regnum cœlorum. Phariſeis inſultat dicens. Genimina viperarum quis demonſtrabit vobis fugere a ventura ira? Remedium deinde ſubiungēs ait, facite ergo fructum dignum pænitentiæ. Poſtremo proponit iuſtis præmium, impijs vero pœnam dicens. Congregabit dominus triticum

in horreum. Paleas autem comburet igni inextinguibili, sic quilibet concionator Ioan. exemplo hoc idem facere tenetur.

Secundum concionatorũ genus est illorũ qui immediate mittuntur a Christo vt fuerunt. 12. Apostoli & .72. discipuli vt liq̃t in euange. Mat. Luc. Marci, q̃bus dixerat Rogate dñm messis vt mittat operarios in messem suã, ꝓut alibi ostẽsum est: Tertiũ genus est illorum qui mittuntur a superioribus authoritatem habentibus ad diuersos populos conuertendos, prout dominus interiori lumine ordinat & disponit. Quartum genus est illorum qui tantum a semetipsis mittuntur, vt sunt pseudoprophete & pseudo Apostoli & alij Hæretici dicentes. Hęc dicit dominus, cum nec ꝑ se nec per alios dominus miserit eos. Matth. 10 Luc. 10 Marci vlt.

Secũdo cõcionatores in diuinis literis cœli merito appellantur ꝓꝑ puritatẽ, motũ, influẽtias, & altitudinẽ, quoniã ꝑmaxime influunt in ĩferiores simplices hoĩes, loquũturq; de mysterijs altissimis de q̃bus dñs ꝑ Esaiã ait. Ecce ego creo cœlos nouos & terrã nouã. i. ꝑ̃dicatores ac auditores nouos. Tertio dicũtur nubes vt idẽ dñs ꝑ Esaiam. Mandabo nubibus vt pluant. i. ꝑ̃dicatorib. vt sacrarum literarũ doctrinã pluant, Et infra qui sunt isti: s. concionatores qui vt nubes volãt modo in vno loco modo in alio, prout placet spiritui sancto. Quarto principes, teste Dauide, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij constitues eos principes super omnem terram, Apostoli namq; i. concionatores dicuntur principes, quia constituti sunt a Deo super ministerium verbi, tenẽtur n. ipsi cum sint doctores prophetare, hoc est legere, declarare, glossare, ac interpretari euãgelium Esaie. 65 Esaie. 5. Psal. 44.

Christi. Prophetare.n.noua lege idem est quod diuinas scripturas exponere,teste Apostolo, qui
1.Cor.4 ad Corinth.ait.Si omnes prophetent.i.si scriptu ram Prophetarum exponant,intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur & dijudicatur ab omnibus.i.quod nisi pęnitentiam agat damnandus sit,& sequitur occulta cordis eius manifesta fiunt.i.cogitationes prauę & vitia, quia dũ ipsi prædicant contra vitia,manifesta fiunt ab ipso, quia dicit in veritate ista omnia agnosco in me esse,& infra subdit Apostolus, Prophetę autem duo aut tres dicant et cæteri diiudicent, Ad ostendendum quod etiam scripturarum interpretes, Ecclesiæ subijciuntur iudicio, Dicit.n.scriptura, duo vel tres prophetent.i.scripturas interprætentur & cœteri. s. Ecclesię Antistites diiudicent. Omnes igitur concionatores ac diuinarum litterarum scriptores ad Ecclesię determinationem stare tenentur.

Esaie.43. Quinto dicuntur custodes ut dominus p Esaiam testatur dicens.Ordinaui custodes.i. prædicatores tota die & tota nocte non tacebunt.

Esaie.40. Sexto euangelizantes vt infra, Beati pedes euangelizantis pacem,annunciantis bona,prædicantis salutem,& alibi ad eundem dicitur, super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion.i.super culmem sanctitatis & doctrinę ascẽ
Esai.58. dat qui prædicationis munus assumit.Exalta in fortitudine vocem tuam qui euangelizas Ierusalem,nempe vt & qui prope sunt,& qui lõge audiant,Exalta & noli timere ne timendo illis adulari incipias, quos debes increpare, & rursum clama necesses quasi tuba exalta vocem tuam et annuntia populo meo scelera eorũ &c. Illi quip-

pe qui in ecclesia declamant aperte, perseueranter, audacter, suo fungantur officio.

Septimo concionatores merito piscatores appellantur, sicut dominus ait in Euange. Venite post me, faciam fieri vos piscatores hominum, Matth. 4.
sed hic perpulchre sciendum est quod quemadmodum piscatores interdum piscantur & nõ capiunt pisces, ita sæpissime prædicatores prædicãdo nullum bonum fructum suę prædicationis afferunt, vt. s. populi auertãtur a vitijs, & ad virtutes conuertantur, hoc autem prouenit vt reperi in scripturis multis de causis.

Primo quia videlicet piscantur tempore non debito. s. noctis vnde dicebat Petrus. Præceptor Luc. 5
per totam noctem laborãtes, nihil cœpimus, ita pleriq; concionatores prædicant & piscantur in nocte ignorantiæ, carentes diuinę scripturæ lumine, ignorantesq; noui & veteris Testamenti doctrinam, q̃ scire, & prædicare tenentur, tales nãq; alios non conuertunt, potius autem in errores mittunt. Secundo nonnunq̃ piscatores non capiunt pisces. i. prædicatores non faciunt fructum, eo quod prædicant & piscantur in sinistra parte nauigij, hoc est propter vanam gloriam vt. s. p̃ cœteris laudentur & pecuniarum amore, qua de re clamabat dominus ad discipulos dicẽs. Mittite in dexteram nauigij rete & inuenietis. Illi qp̃pe concionatores mittunt rete in dexteram nauigij qui ad honorem Dei prædicant & pure ac Ioan. vlti.
simpliciter propter Ecclesiæ zelum & salutem Luc. 5.
animarum, ita vt quilibet dicat cum Petro, Domine in verbo tuo laxabo rete, Tertio interdum nihil capiunt piscatores pariter & prædicatores etiam suo defectu quando videlicet piscantur cũ

instrumento non congruo.i.retibus fractis. Illi nempe retia sua frangunt, qui ea quę verbo prędicant male viuendo lacerant, de quibus Grego. Quod verbis prædicant moribus impugnant, Illi vero retia sua reficiunt qui vitam suam bonis actibus componunt ad instar Apostolorum reficientium retia sua. Ideo aiebat Pau. Castigo cor-
1.Cor.9 pus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim ipse reprob. efficiar &c.

Octauo concionatores pueri lactantes appellãtur. Sugunt.n.duo vbera plena nouũ.s.& antiquum testamentum, vnde dominus in euãgẽlio, Confitebor tibi domine pater cœli & terræ quia
Matt.11 abscondisti hæc a sapientibus & prudentib. & reuelasti ea paruulis, idest humilib. prædicatorib.

Malach.3. Nono dicuntur Angeli ait.n. Malachias. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem meam.

Decimo voces, quia quemadmodum voces sunt notę passionum earum quæ sunt in anima, ita concionatores pronunciant voluntatem & propositum Dei, de modo vero ac forma concionandi, [illegible]

FINIS.

INVICTISSIMO PRINCIPI Domino. D. Herculi Ferrariæ, Mutinæ, & Regij Duci, Marchioni estensi, tanquam domino suo clemētissimo frater Iohannes Maria Verratus Ferrariēsis Carmelita salutem, pacem, & fœlicitatem optat.

NOn tibi serenissime Princeps obscurum esse arbitror, quod cum Bononiæ in Diui Martini Gymnasio ipsos, iam a me æditos articulos, in omnis perfidæ Lutheranę (veritatis tuendæ gratia) atq; suorum fautorum impietatem aperte, lucideq; perlegerim. Qui Paulo tertio Pontifici Maximo fuere dicati (Christi fidem tuendi causa) his infrascriptas Cōclusiones nemini ascribendo, non ambitionis nomine, ductus, sed Dei potius honore apposui. Nihilominus nonnulli vniuerso Bononiēsi populo eas esse hæreticas, & profanas, vtpote repugnantes doctrinæ sanctorum, & Ecclesiæ determinationi, vt vna omnium voce amplitudini tuæ relatum fuit, immerito prædicarunt. Quare vt ipsi veritas perclara innotesceret, tum rationibus vtriusq; legis efficacissimis, tum sanctorum patrum fundamentis, quam ampliss. huiusmodi conclusiones esse veras, atq; catholicas, quinimmo iniquissimæ recentiorum hæreticorum doctrinæ refragantes subtiliter probaui. Quæ ad instar cuiusdam opusculi, & admodum enchiridij recte ordinaui sub Apologiæ nomine, quod Illustrissime Princeps cum tibi cui pergratum fore existimo.

Vt vero domino, Christianæ fidei amantissimo, hæreticorum acerrimo hosti, Veritatis obseruantissimo, ac sacrosanctæ matris Ecclesiæ verissimo propugnatori, velut antea maiores tui viri clarissimi huius præstantissimæ domus Estẽsis extiterunt, Dignaberis & ipsum, & me gratissimum habere. Vale.

HÆ SVNT illæ singulares cõclusiones æditę, & positæ a Reuerendo Magistro Iohanne Maria Verrato Ferrariensi Carmelita, studij regente, aduersus quosdam Lutheranorum fautores, dũ Bononiæ in ædibus Diui Martini publice legeret. Quas esse veras, atq; catholicas, tam doctrinæ sanctorum, quam Ecclesiæ determinationi conformes ex infrascriptis rationibus, & authoritatibus, quibus muniuntur, & roborantur facile est videre.

Conclusio prima.

QVi dicit Deum præcepisse simpliciter impossibilia hęreticus est, et anathema, teste Hieronymo. Pijssimus nẽpe Deus nullum impossibile, sed omnia præcepta nobis possibilia mandauit.

LVtherus in Tractatu de Decem pręceptis, cui in hoc cæteri recentiores hæretici adhærẽt, firmiter asserit, Deum præcepisse impossibilia, propter quod infert nullum hominem posse diuina seruare præcepta, contra quẽ Iohannes Roffensis in assertionis Lutheranę cõfutationibus articulo. xxxi. ita loquiturr Nam, cum Dei præcepta Lutherus nobis impossibilia fecerit, quid aliud ex eo sequitur, nisi, vt ea non facientes, ipsi semper in omni opere, quamuis bono peccemus? illum igitur errorem semel ingressus Lutherus, nunquam errare desinit, sed ab errore in errorem, facile præcipitatur. Hæc ille. Cęterum dei præcepta nobis esse possibilia, tam scripturæ sacræ, quam orthodoxi patres, vbiq; prædicant. Nam in Euãgelio Christus ait, Iugum Matt.11

enim meum suaue est, & onus meũ leue. Quomodo igitur impossibile? & si homo suauiter, leuiterq; potest obseruare diuina præcepta, saluatore testante, quomodo igitur impossibiliter? Ioannes quoq; affirmat mandata Dei grauia nõ esse, igitur non impossibilia. Proinde ait Dominus in Deuteronomio. Mandatũ, quod ego præcipio tibi hodie, non est supra te, neq; procul positum, neq; in cœlo; neq; trans mare positum est &c. & infra concludit, sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. Ecce in potestate hominis esse nõtantum cognoscere, sed & obseruare diuina mandata, cuius oppositũ Lutherus diabolice asserit. Et hoc idem confirmat sapiens dicens. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilĩj sui, adiecit mandata, & præcepta, si volueris mandata conseruare, mandata conseruabunt te &c. Igitur obseruantia mandatorum, est in hominis facultate, & ex consequenti. Deus non præcepit impossibilia, aliter sapiens mentitus fuisset, quod nefas esset dicere.

Eccle.15

Preterea diuus Hieronymus ad Damasum inquit, Execramur etiã eorum blasphemiã, qui dicunt impossibile aliquid homini præceptũ esse, & mandata non a singulis posse seruari, et aduersus Pellagianos, ait. Deus possibilia mandauit, hoc nulli dubium est, & Augustinus plerunq; testatur, deũ aliquid impossibile homini non præcepisse. Similiter & Chrysostomns ait. Possibile est enim dei iussa perficere, si modo velimus omnem naturę trepidationem alacriter virtute superare, nihilque impossibile est eorum quæ a Christo hominibus imperantur. Denique, cum

Iere. in expositione fidei catholicæ.

Augu.

Chryso.

Deus enim careat iniuſtitia, quicquid homini mãdat, poſſibile ſit oportet. Et iccirco dicit Augustinus. Nec impoſſibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt, nec damnaturus eſt hominem, pro eo, quod non potuit vitare, quia pius eſt, ſed & rationes ſuadent hoc ipſum. Aug. Matth.19

Primo ait dominus in Euangelio, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, ſed per te Lutherane impoſſibile eſt ſeruare mandata, ergo impoſſibile eſt ingredi vitam ęternam. 1.Ratio.

Item per Lutheranos, ac eorum fautores conſequens illius conditionalis eſt impoſſibile, igitur & antecedens, per logicorum regulas, & ex cõſequenti tota conditionalis erit falſa, ſed cum verba Chriſti ſint vera, iccirco poſſibile eſt diuina obſeruare mandata.

Secundo, ſi Deus pręcepit impoſſibilia, ergo obſeruare diuina p̃cepta eſt impoſſibile, ex quo vlterius infero, ergo tranſgredi diuina pręcepta eſt neceſſe, conſequentia liquet, quoniam duarũ propoſitionum appoſitarum, ſi una eſt impoſſibilis, reliqua eſt neceſſaria, vt patet de iſtis. Omnis homo eſt rationalis. Nullus homo eſt rationalis, quarum prima eſt neceſſaria, et altera impoſſibilis, ſi igitur neceſſe eſt trãſgredi pręcepta dei, igitur homo neceſſario peccat, quare peccatũ nõ eſt ei imputandum. Quis enim imputabit Iudę proditionem, quã ineuitabili neceſſitate cõmiſit. Item ſi neceſſe eſt tranſgredi pręcepta dei, & homo neceſſario peccat, ergo nõvoluntarie peccat, nam neceſſarium, & voluntarium opponuntur in creaturis. Si igitur homo neceſſario, et non voluntarie peccat, ergo non peccat, cõſequentia claret per Auguſtinum dicentem. 3. de libero arbi. 2.Ratio Aug.

Peccatum adeo voluntarium, quod si non esset voluntarium, non esset peccatum, & per consequens, qui transgreditur præcepta Dei, necessario, & non voluntarie (cum talis transgressio nõ sit in hominis potestate) non peccat, hoc autem

Ro.7 est manifeste falsum, teste Apostolo, qui ait. Nõ cognoui peccatum nisi per legem, & vbi non est

Psal.118 lex, ibi nec præuaricatio, & Dauid in Psalmo.

Augu. Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Item Aug. contra Faustum. Peccatum est dictũ, vel factũ, vel concupitũ cõtra legem Dei, igitur transgredi diuina præcepta est peccatum. Et vlterius infero, ergo quilibet contingenter, & libere transgreditur ea, quare etiam libere, & contingẽter obseruat illa, quamobrem diuina mandata minime impossibilia sunt.

3. Ratio Tertio, Principia practica, vt omne bonum est amplectendum, & omne malum fugiẽdum, sunt ita insita nobis a natura, sicut principia speculatiua, vt sunt ista, Quodlibet est, vel nõ est, & omne totũ est maius sua parte, At omnia præcepta Dei, p̃cipue moralia (de quibus semper loquimur) fundantur in lege naturę, lex autem naturæ non est nobis impossibilis, igitur nec aliqua moralis lex.

4. Ratio Quarto, Patres veteris testamenti obseruarũt diuina præcepta, ergo ipsa obseruari possunt, & ex consequenti, Deus non pręcepit impossibilia,

Gen.25 Assumptum patet, dicente dño ad Isaac. Multiplicabo semẽ tuũ, sicut stellas cœli, daboq; posteris tuis vniuersas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ &c. quibus dictis statim subdit causam, eo quod obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præce

pta,& mandata mea,& cærimonias,legesq; seruauerit. Et hoc idem dicitur de Dauide, Mose, Samuele,& aliјs,igitur.

Quinto, Apostoli dilexerũt Deum super omnia,& Iesum Christum verum Deum,& hominem,derelinquentes omnia, illius amore, vitãq; propriam dantes pro fidei confessione,iccirco illud magnum in lege mãdatum de dilectione dei, potest adimpleri a nobis, etiam in via, licet non ita perfecte,sicut adimpletur in patria. Quotiẽs enim homo existẽs in gratia magis diligit deũ, quam cætera bona sua,tam temporalia,quã corporalia,& spiritualia, etiam quam propriam vitam, vt Martyres fecerunt, diligit Deum super omnia, magnum illud adimplendo præceptum, Ex quibus omnibus infero,dicentem Deum pręcepisse impossibile, una cum Luthero hæreticа esse. 5.Ratio.

Deniq; sequeretur & nullus peccaret, non adimplendo diuina pręcepta. Ait enim Augu. in libro de duabus animabus ultra medium, Dicere peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summę iniquitatis est,& insanię. Augu.

Conclusio correlaria.

NOn sequitur homo non potest obseruare diuina pręcepta meritorie id est secundũ legislatoris intentionem(sine gratificante gratia)igitur deus impossibilia mandauit.

Conclusio hęc correlaria,de se liquet, quia licet sine diuina gratia non possit homo diuina seruare mandata quantum ad legislatoris Dei mentem scilicet meritorie, quoniam ob talem intentionem nobis data sunt pręcepta, quamuis forte

possit homo diuina obseruare præcepta, quantũ ad substantiam præceptorum tantum ex suo libero arbitrio, stante sola generali influentia Dei (vt tenet Scotus) non autem quantum ad intentionem præcipientis Dei, (semota gratia gratum faciente) cum nullus possit acquirere vitam æternam (saltem adultus) nisi per opera meritoria, quæ præsupponunt gratiam, nimirum ad intentionem acquirendi vitam æternam, diuina dantur præcepta, ex hoc tamẽ non licet inferre, ergo Deus præcepit impossibilia, quia quemadmodum non sequitur, paries non potest esse albus sine albedine, ergo non potest esse albus. Similiter non valet, homo non potest acquirere vitam æternam sine gratia, ergo æternam non potest acquirere vitam. Sic in proposito, quoniam sine diuina gratia id est meritorie non potest homo diuina obseruare mandata, non debemus inferre, ergo homo diuina obseruare mandata, minime potest, vel Deus præcepit impossibilia, quoniam arguitur a dicto secũdum quid, ad dictum simpliciter negatiue, vbi non valet consequentia. Nam si Princeps alicuius ciuitatis mandaret, ne aliquis egrederetur extra ciuitatem sine sui licentia, quam etiam paratus esset omnibus petentibus eam concedere, non sequitur, nullus potest exire ciuitatem sine Principis licentia, igitur Princeps præcepit impossibile, ita in proposito, hæc consequentia non valet, nullus potest meritorie Dei obseruare præcepta sine gratia gratum faciente, quam Deus semper paratus est concedere omnibus petẽtibus eã, ergo Deus præcepit impossibilia.

Pulchra similitudo.

Obiectio Actuũ 15

Etsi dicat Hæreticus, Petrus in actibus Apo-

ſtolorum ait. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicem Diſcipulorum, quod neque nos, neq; patres noſtri portare potuimus? igitur deus præcepit, quæ obſeruari minime poſſunt. Reſpondendum eſt, quod in veteri lege erant præcepta triplicia, puta moralia, iudicialia, ac cęrimonialia, conſtat quod non impoſſibile, ſed difficile fuit, eam ſeruare, quam nouam legem. De cærimonialibus igitur legis loquitur Petrus, & non de moralibus, cum ergo dicit, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus id eſt cum maxima difficultate potuimus portare, claret quod hæc authoritas de moralibus legibus non loquitur, de quibus eſt hic ſermo, ſed de cærimonialibus, neque etiam authoritas illa arguit impoſſibilitatem legis cærimonialis, ſed difficultatē eius, vel maiorem ſuper difficultatem nouæ legis. Quare &c. Reſpōſio

Concluſio tertia.

QVi Dei prædeſtinationem antiquę noſtræ libertati neceſſitudinem imponere arbitratur hæreticum eſſe fatemur, ęterna namque Dei prædeſtinatio non neceſſitat minuſq; cogit liberum hominis arbitrium.

SI prædeſtinatio imponeret neceſſitatem libero arbitrio, ſequeretur quod homo neceſſario bene operaretur, ſed quemadmodum mala quæ ineuitabili neceſſitate fiunt homini non imputantur, ita pari ratione opera bona quæ neceſſario, fiunt ab hominibus propter æternam prædeſtinationem, non ſunt eis attribuenda, & ex conſequenti cum huiuſcemodi opera, non ſunt in libera poteſtate noſtra, vitæ æternæ minime meritoria 1. Ratio.

ſunt, Oſtenſum eſt autem in Tractatu de Fide, & operibus, tum rationibus, tum ſcripturarum teſtimonĳs opera bona in fide & gratia operata eſſe æternæ beatitudinis meritoria, igitur ſunt in libera facultate noſtra, quare diuina prędeſtinatio non neceſſitat hominem ad talia operanda.

2. Ratio. Item, ſi liberum arbitrium a prędeſtinatione neceſſitatur, conſtat quod non niſi ad opera bona, cum autem homo ęternaliter prędeſtinatus, ſemper ſit prędeſtinatus, & nunquàm prędeſtinatio ſua careat virtute, ſequitur quod homo ſemper neceſſitabitur ad bene operandum (diuina impellente prędeſtinatione) quia non eſt maior ratio de uno tempore, quam de alio, non poterit igitur homo prædeſtinatus peccare, itaq; non habebit liberum arbitrium ad male operandum, eritq; ſimpliciter impeccabilis, falſum autem, & inconueniens eſt huiuſmodi aſſerere, quoniam multi prędeſtinati peccauerunt, et modo peccāt, ideo prędeſtinatio non imponit neceſſitatem libero arbitrio.

3. Ratio. Proinde, ſi prędeſtinatio liberum neceſſitat arbitrium ad bene ſcilicet operandum pari ratione Dei reprobationem imponere neceſſitatem libero arbitrio neceſſe eſt: quamobrem homo prędeſtinatus neceſſario bene operabitur, ſicut pręſcitus, vel reprobatus ineuitabili neceſſitate peccata perpetrabit, ſic tandem omnia de neceſſitate euenirent, ut ſtupidi Stoici autumāt, quę quidem neceſſitas totum adimit liberum arbitrium, ſi autem homines libero carent arbitrio, & omnia abſoluta neceſſitate eueniunt, ſequitur vt recte infert Iohannes Ecchius quod nihil relinquitur precibus, cōſilĳs, regiminibus publicis, deliberationibus,

berationibus, nulla debētur pṁia virtutibus, nul lę pœnæ vitijs, pereũt leges, iura ſtatuta, pcepta, ceſſant admonitiones, pſuaſiones, illuminationes &c. Nam hæc omnia libertatem exigunt, neceſſitate autem caſſantur, & breui hoc eſſet omnia flagitia, & ſcelera impietates, ac blaſphemias in deum referre. Item hominem habere liberum arbitrium, tam ad bonum, quam ad malum euidentiſſimis rationibus, ac vtriuſq; teſtamenti authoritatibus in Tractatu de libero arbitrio ſatis oſtēſum eſt, igitur falſum eſt arbitrari antiquæ noſtræ libertati prędeſtinationem neceſſitudinem inferre poſſe. Confirmatur.

Rurſus omnes ſcriptores diſtin. 38. primi ſententiarum vnanimiter confitentur cum dei præſcientia ſtare contingentia iſtorum īferiorum, & q; liberum arbitriũ non ſubijcitur, neceſſitati, q̃ adimit libertatē. Propterea diuus Auguſtinus in lib. de ciui. dei cap. 10. ait. Sicut etiam. cum dicimus neceſſe eſt eſſe, vt cum volumus, libero velimus arbitrio, & verum proculdubio dicimus, & non ideo ipſum liberum arbitrium neceſſitati ſubijcimus, quæ adimit libertatem, ſunt igitur noſtrę voluntates, & ipſę faciũt, quicquid volendo facimus, quod nō fieret ſi nollemus, Et infra cap. 11. idem Aug. inquit. Nō ergo propterea nihil eſt in noſtra volũtate, quia deus præſciuit q̃d futurum eſſet in noſtra voluntate. Nō enim qui hoc præſciuit nihil præſciuit. Porro, ſi ille præſciuit quid futurũ eſſet in noſtra voluntate, nō vtiq; nihil, ſed aliquid præſciuit, profecto & illo pręſciente eſt aliquid in noſtra volũtate, quocirca nullo modo cogimur, aut retenta præſcientia dei, tollere voluntatis arbitrium, aut reten- 4: Ratio; Augu: Confirmatur. Angu.

to voluntatis arbitrio, deum (ꝙ nefas est) negare præscium futurorum, igitur ex diui Augustini verbis liquet, ꝙ nec præscientia Dei, nec prædestinatio imponit necessitatem libero arbitrio.

5.Ratio Præterea recentiores hæretici, ac eorum fautores suscitant olim extinctam Manichæorum hæresim, qui negarunt liberum arbitrium se habere actiue ad bonum opus, cum dicunt prædestinationē necessitare liberum arbitrium, quinimmo ipsum omnino negant, cum omnia necessitate absoluta euenire fatentur, ideo, vt stupidi Stoici, Lutherani, peiores sũt Manichæis, sed his omissis ad scripturarũ testimonia deueniamus.

1.Ioan.3. Ait.n. Ioannes. Omnis qui habet spem hanc in ipso Deo sanctificat se, sicut ille sanctus est,
Augu. vnde Augustinus ibi. Quia agis aliquid volun-
Psal.26 tate, ideo tibi aliquid tributum est, vt dicas sicut Psal. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, si dicis adiutor meus es, aliquid agis, nam si nihil
1.Petri.1 agis, quomodo ille adiuuat? Et Petrus Apostolus. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore simplici ex corde inuicem diligite. Si ergo possumus nos sancti ficare, animas nostras castificare, ꝑfecto nostrũ liberum arbitrium a nullo necessitatur, quod
1.Cor.17. confirmat Apostolus dicens. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis. Ecce insanus Lutherus, & quicunꝗ ei arridet imponit necessitatem libero arbitrio. Paulus autem negat, idcirco, qui dicit prædestinationem cogere liberũ arbitrium Hæreticus censendus est.

Matt.15 Denique in extremo iuditio commemorabit

Christus opera misericordiæ, quæ iusti fecerunt, mali autem neglexerunt, igitur opera illa fuerũt in eorum libera potestate, aliter mali dicere possent. Domine ineuitabili necessitate commisimus peccata, nec potuimus operari opera misericordię propter ęternam præsciẽtiam, ideo nobis non debent imputari, & sic iniuste damnamur. Deus autem nihil iniuste facit, idcirco suis proprijs erroribus, quę extiterunt in eorum libera facultate damnabuntur. Vnde Augu. de vera, & falsa pœnitẽtia, capite. vi. ait. Natura. n. talis est, vt quisq; possit resistere malo, cui se subiecit ex arbitrio, sunt autẽ, qui deffendũt culpam in Dei prouidentia, ascribentes dei ordinationi, & necessitati, quod relictum est voluntati, & arbitrij libertati. Et infra. Non ordinauit peccare, qui peccatum voluit curare, sed permisit libertati, quod peccator donauit necessitati, sunt etiam alia quãplura Augustini dicta ad hunc propositum, quæ causa breuitatis omitto. Confirmatur ratio Augustin:

Conclusio quarta.

ERror est dicere hominem quemlibet adultum posse iustificari, vel saluari sola fide sine operibus bonis:

DIfferunt Iustitia, Iustus, Iustificari, Iustificatio. Iustitia. n. late sumpta, prout vulgo sumitur in scripturis, in se cõprehẽdit oĩa genera virtutum, vnde Hierony. ait. Omnes virtutum species vno iustitiæ nomine continentur, & secundum hoc dicit Augu. duas esse partes iustitię. s. declinare a malo, & facere bonũ, & sic iustitia distinguitur contra peccatum. Iustus autem dicitur qui opera iustitiæ facit. Iusti- Hierony. Idem Arist. sentit in Ethicis. Augu.

Quid iustificatio ficari vero eſt non imputari ad peccatum, ſed a deo ad gratiam acceptari, vel iuſtificari eſt Deo gratificari per gratiam, idcirco iuſtificatio eſt præſentis acceptatio alicuius creaturę ad gratiã in præſenti, & ad gloriam in futuro per fidem, & bona opera, de qua iuſtificatione loquitur dominus in Euangelio de publicano orante in

Luc.18. templo, dicens. Amen dico vobis deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam. Hæc autem iuſtificatio poteſt bifariam comparari, vno modo ad cauſam efficientem, & ſic nec bonum opus, nec fides iuſtificat, ſed ſola voluntas Dei, grata habens opera, & fidem, ſicut dominus per

Eſai.52 Eſaiam dicit. Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Secundo modo, Huiuſmodi iuſtificatio poteſt comparari ad pręcedentem diſpoſitionem, & ita talis diſpoſitio neceſſaria eſt, non quidem abſolute, quia Deus abſque illa poſſet homini gratiam conferre pari-

Pſal.15 ter, & gloriã (teſte Pſalmiſta.) Bonorum meorum non indiges, ſed neceſſaria eſt ſtante ordine ſtatuti diuini. Deus enim ſtatuit nunquam gratiam conferre adultis, niſi hac diſpotione præuia, quæ in duobus conſiſtere videtur, in fide, ſcilicet & operibus (niſi excuſet impedimentum) vt in pueris. Horum autem fides potior eſt operibus, non autem fides ſine operibus, modo adſit facultas credentibus, prodeſt quicquam, Vult enim Deus adultis ineſſe fidem veram, & formatam, in qua, velut forma includuntur ſpes, & charitas, & alia intrinſeca opera bona, quod ſic oſtenditur.

1. Ratio. Nam dominus ait in Euangelio, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & pro-

ximum tuum ſicut teipſum. In his enim duo bus mandatis vniuerſa lex pendet, & Prophetæ. Matth.22 Fides igitur viuificatur a charitate (teſte Apoſtolo) Charitas autem iſta duo præcepta Gal.5 includit, ſcilicet Dei,& proximi, iſte vero duę dilectiones includunt omnia mandata Dei, ergo a primo ad vltimum fides redditur vera, & viua ex obſeruatione mandatorum, quæ præſertim ſunt de operabilibus, & ex conſequenti clare liquet, fidem non poſſe iuſtificare ſine operibus bonis, verum quia actio tribuenda eſt ſemper principaliori agenti, vbi plura concurrunt ad vnum effectum producendum, quamobrem animę iuſtificatio merito attribuitur voluntati diuinæ, quæ eſt præcipua, & principalis cauſa illius iuſtificationis, voluntas enim dei cogi non poteſt, idcirco omne ſpirituale donum ex Dei gratia nobis elargitur, ideo Paulus in- 1.Cor.15 quit. Gratia dei ſum id quod ſum, medium autem iuſtificationis eſt Chriſti, paſſio, quam diuina voluntas vſque adeo gratam, & acceptam habuit, vt pro ea ſtatuerit homines redimere, noſtraque bona opera acceptare, & pro ipſis operibus gratiam ſuam accumulate largiri, nobis inquam, virtute paſſionis exhibitæ, patribus autem veteris legis, virtute illius exhibendæ.

Item triplex in ſcripturis præcipue reperi- 2.Ratio tur fides. Vna a deo infuſa, eadem cum ſpe, & charitate, diuinitus elargita, quę alio nomine dei gratia, ſeu diuinus fauor, & patrocinium merito nuncupatur,& hæc illa eſt,quam infanti- Quid ſit fides infuſ. bus,in baptiſmate ipſos iuſtificantẽ,Deus abſq; operibus bonis elargitur.Nam(teſte Apoſtolo) Hea.11

fine fide impoſſibile eſt placere Deo. Infantes vero baptizati, placent deo. Fidem igitur, & gratiam, videlicet, vel dei fauorem habere neceſſe

Ro.2 eſt, de qua fide Paulus ad Romanos ait. Iuſtus ex fide viuit. Quoniam ſicuti homo peccato ſpiritualiter occiditur, ita per fidem Deo viuit. Quãobrem fides infuſa, gratiaq́ʒ, ſeu dei fauor, & patrocinium, diuinũue præſidium idem ſunt.

Secũda fidei acceptio. Quid fides acquiſita.

Aliam præterea fidem pro adultis reperiri, diuinę teſtantur hiſtorię, quæ eſt verus intellectus aſſenſus, abſq́ʒ vlla animi ambiguitate, quo cunctis a Chriſto relatis fidei articulis firmiter aſſẽtitur, & hæc dicitur fides acquiſita, quam credẽdo Prophetis & Prophetijs de Chriſto, Apoſtolis, & eorum dictis acquirimus, aut ipſi Chriſto propter amorẽ, vel miracula, de qua fide acquiſita, Apoſtolus loquitur dicens. Quomodo ergo

Ro.10. inuocabunt, in quem non crediderunt? aut quõ credet ei, de quo non audierunt? Et infra concludit. Ergo fides ex auditu, quod nõ niſi de fide acquiſita loqui poteſt, quæ pro certa omniũ articulorum certitudine ſumitur. Et hæc eſt illa, quam

Hæb.11 diffinit Paulus. d. Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium, ibi n. ſubſtantia non ſumitur ꝓprie pro re, quæ ſubſtat accidentibus, ſed ſimilitudinarie. i. pro fundamento, quia quemadmodum ſubſtãtia eſt fundamentum omniũ accidentiũ, ita fides eſt fundamentũ oĩum virtutum, & omnium operũ bonorum, q̃ quidẽ fides acquiritur per rõnes rerũ nõ apparentiũ. i. rerũ quę nõ cadunt ſub ſenſu. Huiuſmodi aũt fides acquiſita bimẽbris eſt. Altera informis, quæ uidelicet neq́ʒ charitate, neq́ʒ ĩtrinſeca aliqua virtute formata, q̃ aliter fides hiſto-

rica nominatur, de qua Iacobum multoties legimus dicentem. Fides sine operibus mortua est. Et ibidem, dæmones credunt, & contremiscunt, de huiusmodi vero fide informi, cui hominem iustificare repugnat, non loquimur. Iaco.2

Alia denique est fides spe, videlicet, & charitate interioribus, cæterisque virtutibus formata. Exẽpli causa. Adultũ infidelẽ cõuerti ad Xp̃m, xp̃ianis articulis oĩbus credere firmiter sine titubatione ponamus, formata ille nẽpe, vt existat fides huiusmodi adultũ suã in deũ totam spẽ habere, eumque ante omnia colere, seque etiã erratorũ pœnitere præteritorũ, cũ animi sententia se fore diuina seruaturũ mãdata, necesse eẽ minime latet, quæ quidem bona intrinseca opera veluti forma dãt eẽ fidei, ideo de ipsa Paulus ita locutus est dicẽs. Fides est, quę p̃ dilectionẽ operatur. Et alibi Si habuero omnẽ fidẽ, ita vt mõtes trãsferã, charitatem autẽ non habuero nihil sum. Dicã igitur tãquam corpus cõpositum formatã existere fidem. Materia cuius, christianorum certitudo est articulorum, sua vero forma, spes, & charitas, reliquaque interiora bona esse dicuntur, quæ, cum sint de essentia ipsius fidei formatæ, liquet, si fides iustificat impium, bona quoque opera ipsum iustificare. Quemadmodum hominem, nihil aliud quam animam, & corpus simul esse fatemur, nequitque aliqd operari sine anima, & corpore, & quicquid operatur homo, illud idẽ operari animã dicimus. Ita a simili quicquid operatur fides, operatur, & charitas cũ spe, aliquidque operari fides sine charitate, aliisque virtutibus minime potest. Quare, si fides iustificat hominẽ, opera bona ipsum iustificare oportet. 3. Fidei acceptio Gala.5 1.Cor.13

3.Ratio Insuper in tractatu de fide,& operibus,alijs quã plurimis rationibus ostensum est,opera bona nõ tantum hominem iustificare, sed esse vitæ æternę meritoria igitur &c.

4.Ratio Item impossibile est per veram fidem in deum credere , & ipsum super omnia non amare, cum amor sit opus fidei, illa autem fides,quæ iustificat hominem,est vera , & non falsa, viua , & non mortua,formata,& non informis,igitur bonis semper adhæret operibus,immo sunt de intrinseca ratione eius,vt alibi probatum est, quæ simul ad hominis iustificationem effectiue concurrunt,licet deus sit præcipua causa a qua omnis gratia,& gloria,ideo &c.

Obiectio. Et si dicat Hæreticus opera bona sequuntur gratiam,& hominis iustificationem , ergo non iustificant,quoniã posteriora nõ sunt causa priorũ,Respõdeo ꝙ aliqua opa bona p̃cedũt gratiã, & hoĩs iustificationẽ,& aliqua sequũtur , sit.n. exẽpli causa.Peccator q̇spiã, qui conuertatur ad deũ,in ipso.n.possunt assignari quatuor instantia.In primo deus tãgit cor eius,vocãdo,& illuminãdo,& hoc propriũ,& solius dei est.In secũdo instãti peccator assentit,& acq̇escit illuminationi diuinæ,& hoc propriũ liberi arbitrij ẽ, sed quid est assentire,& acquiescere diuinæ illuminationi,nisi cessare ab actu peccati , cũ firmo nõ amplius peccãdi ꝓposito:et ĩ deũ sperare:velleq; ipsum sup omnia diligere:ac eius obseruare mandata:Hæc.n,dicuntur opera moraliter bona , vt infra ostendetur , quibus homo se præparat ad gratiam gratum faciẽtem,& ad eius iustificationem,stãte generali influentia dei, quę est prima gratia,vel aliqua alia specialis gratia, q̃ tantum

est gratia gratis data, quia adhuc homo est in peccato mortali. Quemadmodum igitur fides ita, & illa opera moraliter bona dispositiue iusti ficãt hominem illum, ad eius iustificationem cõcurrendo, quia sine illis adultus minime iustifica retur. In tertio instanti Deus misericorditer elargitur ei gratiam gratũ faciẽtem. Et in quarto instãt homo ille existẽs in gratia, operatur alia ope ra bona, videlicet vitæ ęternæ meritoria, & sic patet quod opera bona iustificant.

Et si denuo obijciat Hæreticus per illud Apostoli. Iustificati sumus per fidem, vbi nulla sit mẽtio de operibus bõis, ergo sola fides iustificat. Ro.5 Respondendum est, nos iustificatos esse per fidẽ, non quod fides sit forma iustificationis propriæ, quia hęc est charitas, quæ est forma omnium vir tutum theologicarum per quam quilibet magis iustificatur, quam per fidem, cum sit virtus maior, teste Apostolo, qui ad Corinthios ait. Nunc 1.Cor.13 manent hæc tria, fides, spes, charitas. Maior autẽ horum est charitas, sed ideo fides dicitur iustificare, quia motus liberi arbitrij requiritur ad iustifi cationem, Donum namq; gratiæ, absq; consensu recipientis adulti esse non potest. Motus autem liberi arbitrij præexigit motum intellectus. Motus vero intellectus in Deum fit per fidem, ideo dicitur. Iustificati sumus per fidem, tanquã per virtutem primam mouẽtem intellectum. Et hoc idem asserit Thomas dist. 17. quarti, & ille idem secunda secundæ. q. 4. ait. Quod per accidens ali quæ virtutes possunt dici priores ipsa fide inquã tum scilicet remouent impedimenta, sicut fortitu do remouet inordinatum timorem impedientem fidem, & sic de alijs, quamobrem non licet infer-

re, ergo bona opera non iuſtificant, cum charitas,quæ eſt opus fidei ſit principalior cauſa iuſtificationis.

Iterũ obiicit hæreticus. Et ſi iterũ obĳciat in caſu aliquo, poteſt adultus ſola fide iuſtificari ſine operibus dum interdũ non adeſt facultas operandi igitur.

Reſpondeo ꝙ iſtud ego nõ inficior, nempe hominem poſſe iuſtificari ſola fide ſine opibus bonis externis, ſeu extra manentibus dum non extat opportunitas operandi fateor. Nequit tamen adultus, ſola fide iuſtificari abſque internis operibus bonis,ſeu operibus intra manentibus, quæ quidem opera, tum maxime, ſpes, & charitas includuntur in fide, ſuntque velut anima de intrinſeca ratione fidei formatæ(teſte Iacobo) qui 2.Iaco.2 ait.Sicut corpus ſine anima mortuum eſt, ita fides ſine operibus mortua eſt. Fides ideo bonis viuit operibus, quibus ſemotis fides viua, & vera hominem, adultum iuſtificare minime poteſt.

Alia obiectio. Et ſi rurſus dicat,ergo opera bona externa,ſeu extra manentia non iuſtificant,licet apud homines explicent adultum eſſe iuſtum.

Reſpondendum eſt,fidem cum internis virtutibus, ac operibus intra manentibus bonis apud Deum hominem reddere iuſtum.

Externa autem opera iuſta, & apud Deum, Apoc. & apud homines, iuxta illud Apoc. Qui iuſtus eſt ſcilicet fide coram Deo, iuſtificetur adhuc,videlicet opera bona extra manentia exercendo,q̃bus fides prius grauida erat, vt & apud hominẽ iuſtus dicatur.

5.Ratio. Deniꝗ hoc idem ſcripturarum comprobat au Dan.4 thoritas. Dixit enim Daniel ad regẽ Nabucdo-

noſorem, Peccata tua, eleemoſynis redime. quod ſolum diſpoſitiue intelligi poteſt.

Sed quid eſt redimere peccata, niſi a Deo indulgentiam aſſequi delictorum? ergo opera diſpoſitiue iuſtificant.

Pręterea dixit Angelus ad Tobiam, bona eſt oratio cum ieiunio, et eleemoſyna magis, quã theſauros auri recondere. Et ſubdit cauſam, quoniã eleemoſyna a morte liberat, & ipſa eſt, quę purgat peccata, & facit inuenire vitam ęternã. Ergo iuſtificat, ſeu diſponit ipſum ad iuſtificationem. Tobiæ. 12

Item ſaluator ait. Beati pauperes ſpiritu, Beati qui lugent, Beati miſericordes, Beati qui perſecutionem patiũtur &c. Si ſunt beati igitur iuſti, Maius eſt. n. beatificari, quam iuſtificari. Matt. 5

Proinde idem dominus in Euangelio. Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Si enim cuſtodire verbum Dei beatificat, multo magis iuſtificat. Luc. 2

Tandem Apoſtolus ad Roma. ait. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur, quod Iac. confirmat dicẽs. Abraham pater noſter, nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Et infra concludit. Ro. 2 Iaco. 2

Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Similiter et Raab meretrix non ex operibus iuſtificata eſt? Suſcipiens nuncios, & alia eijciens &c.

Ex quibus omnibus conſtat, quod ad hominis iuſtificationem quatuor concurrunt. Primo Deus tanquam principaliſſima cauſa effectiue iuſtificans. Secundo, Chriſti paſſio velut iuſtificationis medium. Tertio fides acquiſita viua, Hic cõcluditur propoſitum.

vera,& formata,ſimul & opera bona,quę diſpoſitiuę iuſtificant. Quarto, Fides infuſa eadem cũ gratia gratũ faciente formaliter iuſtificans. Quare error eſt dicere, hominem quemlibet adultũ, poſſe iuſtificari, vel ſaluari ſola fide ſine operibus bonis.

Quinta concluſio.

QVi aſſerit nullum hominem poſſe reſiſtere internæ vocationi Hæreticus cenſendus eſt.

1. Ratio: SI homo non poteſt reſiſtere internæ vocationi, ergo homo nõ poteſt ab ea deſiſtere, ideo nõ poteſt peccare. Nam deſiſtere ab æterna vocatione eſt peccare, & iccirco non habet liberum arbitrium ad malum, cõſequens autem eſt, falſum igitur.

Secunda. Deinde, ſi homo non poteſt reſiſtere internæ vocationi, ergo homo neceſſario adhæret illi vocationi, & per conſequens talis interna vocatio eſt finalis beatitudo, conſequentia claret, quoniã ſoli finali beatitudini, tam intellectus, quam voluntas neceſſario adhæret.

Et ſi dicas, vt dicendum eſt, vocationem internam nõ eſſe finalem beatitudinem. Liquet quod erit medium ad ipſam, ſed cuilibet tali medio libere, & contingenter homo adhæret, igitur &c.

Aug. 3. Ratio. Præterea Augu. de Eccleſiaſticis dogmatibus manifeſte fatetur hominem poſſe reſiſtere ſaluti feręinſpirationi dicens. Initium ergo ſalutis noſtræ Deo miſerante habemus, vt acquieſcamus ſalutiferæ inſpirationi, noſtræ poteſtatis eſt, vt adipiſcamur quod acquieſcẽdo admonitioni cu-

pimus,diuini eſt muneris, vt nō labamur in adepto ſalutis munere ſolicitudinis noſtræ eſt,& cœleſtis pariter adiutorij. Ibi enim ponuntur quatuor. Vnum quod eſt ſolius Dei,cum dicit. Initium ergo ſalutis noſtræ Deo miſerāte habemus. Aliud quod eſt in mera facultate noſtri liberi arbitrij, cum ſubditur, vt acquieſcamus ſalutiferæ inſpirationi, noſtræ poteſtatis eſt. Aliud vero, quod eſt donum Dei,ſubiungit dicens. Vt adipiſcamur quod acquieſcēdo admonitioni cupimus, diuini eſt muneris. Quartum,quod noſtræ poteſtatis eſt,& diuini pariter adiutorij ſubſequitur. vt nō labamur in adepto ſalutis munere ſolicitudinis noſtrę eſt,& cœleſtis pariter adiutorij.

Et ſi dicat Hæreticus, Paulus non potuiſſet, etiam ſi voluiſſet reſiſtere vocationi diuinę,cum vocatus fuit a domino, & non eſt maior ratio de vno,quam de alio, igitur nullus internæ vocationi reſiſtere poteſt. Obiectio.

Reſpondendum eſt, quod duplex eſt vocatio Dei,vna externa,quæ fit per concionatores, per ſcripturarum diuinarum comminationes, & admonitiones,per aduerſitates,& proſperitates,& huiuſmodi. Sed de iſta non loquimur in præſenti. Alia eſt interna,quæ duplex eſt. Vna,quę fit per voluntatis immutationem,quę magis voluntatis immutatio, ac voluntas Dei efficax, quam ſimplex vocatio appellari ſolet. Conſtat autem quod tali internę vocationi,quę fit per voluntatis immutationem,ſeu uoluntati Dei efficaci, nullus reſiſtere ualet. Quicquid enim Deus efficaciter uult,nullo reſiſtente,ſit,talis autem fuit Pauli uocatio,cui nō potuiſſet, uel cum maxima difficultate,ut ſaluet liberi arbitrij facultas, reſiſte- Reſpōſio. Dei vocatio,externa interna, efficax,ineffi cax.

re potuiſſet, quamobrē dictum fuit ei, Durū, nō autem impoſſibile eſt tibi contra ſtimulum calcitrare, ſed de hac ſpeciali vocatione nō loquimur, quę, vt diſtum eſt, non proprie dicitur vocatio, ſed imutatio. Altera eſt interna vocatio ſimplex, & vniuerſalis, qua Deus inſpirādo vocat omnes homines ad pœnitentiam, de qua eſt noſtra concluſio, tali autem internę vocatiōi quilibet ex ſui liberi arbitrij facultate reſiſtere poteſt, vt Chri-
Apoc.3 ſtus in Apoc. aperte aſſerit dicens. Ego ſto ad oſtium, & pulſo. i. ad cor peccatorum induratum, & pulſo per bonas reuelationes, et inſpirationes, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuā cordis ſui, intrabo ad illū per gratiā meā, et cœnabo cū illo, et ipſe mecum in vitam ęternā. Sapiens in Prouerbijs duplicem Dei vocationē expreſſit, vnam internam, cum in perſona dei lo-
Prou.1 cutus eſt dicens. Vocaui, et renuiſtis. Aliam externam (teſte Auguſtino) cum ſubdit. Extendi manum, & non fuit, qui aſpiceret. Ex quibus claret Hæreticum eſſe, aſſerere hominem non poſſe reſiſtere internę vocationi &c. Vocare enim idem eſt qđ ad gratiam, vel gloriam inuitare.

Cōfirmat. Apoc.6 Rurſus allocutus eſt Stephanus Principes Sacerdotum dicens. Vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis, ſicut & patres veſtri, ita & vos, qui igīt ſpiritui ſancto reſiſtit, cur etiam internę vocationi reſiſtere non valet? Vnde Pſalmiſta, A reſiſtētibus dexterę tuę cuſtodi me &c.

Sexta Concluſio.

FAlſum eſt dicere omnia infidelium opera eſſe peccata mortalia.

PRęmittenda ſunt nonnulla utilia, & neceſſaria, magnaq; conſyderatione digna, pro maiori huius concluſionis elucidatione.

Primo igitur cōſyderandū eſt, ꝙ quadruplex eſt opus bonū.ſ. ex genere, Morale imperfectū, Morale perfectum, & meritorium, Bonum.n ex genere eſt, quod cadit ſuper materiam debitam, repugnatq; malo ex genere, ut ſubuenire indigēti, uel honorare parētes per ſe, nō propter aliquē finē, immo ſine ulla alia cōſyderatione, Tale.n. dicitur opus bonū ex genere, nam duorum oppoſitorum, ſi unū eſt malum, reliquū eſſe bonū neceſſe eſt, Si.n. malum eſt nō ſubuenire indigēti, nō honorare parētes, blaphemare Deū, et huiuſmodi, ergo bonū eſt indigenti auxiliari, honorare parētes, Deū laudare, ēt ſemota quacunq; cōſyderatione, ſeu nullo fine conſyderato. Conſidera tio.1. Quid bonū ex genere.

Aliud eſt bonum morale imperfectum, & eſt opus a uoluntate libere deriuatum, ſecundum dictamen rectę ratiōis, iſtud opus eſt uirtuoſum ſecundum quod Philoſophus diffinit uirtutem. Elicitur enim opus uirtutis ſecundum quod recta ratio dictat, & ſecundum omnes circūſtantias requiſitas ad tale opus. Dicitur autem imperfectū, quia interdum caret circūſtantia pręcipua.ſ. ultimi finis, quia non fit pręcipue ſemper propter Deum, neq; ordinatur ad ipſum tanquam ultimum finem, ſed hoc non obſtat quin opus illud ſit moraliter bonum, licet imperfectū, Circūſtātia.n. ultimi finis, in actu nō reqritur neceſſario ad bonitatē moralē, hoc eſt nō requirit, ꝙ actus bonus moraliter ſemper refferatur actu in Deū, qui eſt finis ultimus, quia aliquid citra Deum eſt diligibile propter ſe, vt uirtus, ſanitas, Quid bonū morale imperfectū 2.Ethi.

gnates,& maxime omnium deus, qui omnibus dat affluenter,& nemini improperat,de qua gratia loquitur Apostolus. Gratia dei sum id quod sum,& hæc diuiditur in gratiam increatam, & creatam, Gratia.n.increata est spiritus sanctus, qui datur creaturę rationali ad eius sanctificationem, iuxta illud Apostoli. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris p spiritum sanctum, qui datus est nobis. Item per gratiam .i. gratiosam dei voluntatē credimus saluari. Gratia vero creata est quælibet res gratis a deo data, secundum illud Apostoli. Quid habes quod non accepisti a Deo? Et hoc idem Iacobus testatur dicēs. Omne datum optimū,& omne donum perfectū de sursum est procedens a patre luminum, & non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datū de cœlo,& secundum hanc gratiam dicimus homines sanos,ingeniosos,diuites,& potentes. De hac quoq; gratia gratis data, loquitur Apostolus,cum dicit. Diuisiones gratiarum sunt sermo sapientiæ,fides,sermo scientiæ,gratia sanitatum, operatio virtutum,prophetia, genera linguarū, interpretatio sermonum &c. Hæc omnia operatur vnus,& idē spūs diuidēs singulis, ꝑut vult. Et hæc de gratia gratis data satis sint dicta contra eos,qui impudenter eam negant.

1.Cor.15

Duplex gratia gratis data

Ro.5

Actu.15

Cor.4

Iaco.1

1.Cor.12

Aliquādo etiā deriuatur gratia a gratulor qđ est cōgaudeo,& sic gratia est qua aliqs est gratus deo, Vnde gr͞a est donū supnaturaliter a solo deo rationali creaturæ, īfusum,quo ipsa redditur grata deo,& accepta ad vitam æternā beatifice possidēdā. Differunt.n.gratia gratis data, et gratia gratum faciens. Quoniā gratia gratis data est donum supernaturaliter alicui ad vtilitatem sui,

De gratia gratum faciente

Quid gratia gratis data.

vel aliorum, tamen per illam non est formaliter gratus deo, quia etiam datur peccatoribus cum videmus illos abundare diuitijs, honoribus, & doctrinis, vnde Christus in euangelio ait. Deus solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Gratia vero gratũ faciens est qualitas quædã spiritualis, & forma animæ a deo infusa, qua anima formaliter redditur deo grata, & chara, & hæc datur solummodo bonis, Et hęc gratia gratum faciens diuiditur in gratiam operantem, & cooperãtem, quæ quidem diuisio non est in mẽbra distincta, sed est vnum & idem diuersimode consyderatum .i. in ordine ad diuersos effectus. Sunt .n. duo principales effectus gratię, vnus est gratificare naturam, & liberare eam a miseria, & a culpa. Quoniam sicut pulchritudo corporis reddit totum corpus humanum pulchrum, & amabile, ita hæc gratia est decor animæ faciens illam deo acceptam, & de iniusta iustã, & de inimica amicam, et charã, quæ etiam infunditur infantibus in baptismate. Merito igitur vocatur gratia operans, & fides infusa. Secũdus effectus gratiæ est inclinare operationes, & conducere eas in finem vltimum. Inclinat igitur hæc gratia, & ordinat voluntatem hominis ad elicienda opera sua principaliter propter deum, tanquam finem super omnia dilectũ, & ꝑ hoc facit opera hominis meritoria, et digna æterno p̄mio. Quantũ ergo ad primũ effectum dicitur gratia operans, vel p̄ueniens, quia præuenit voluntatem eam pręparãdo, vt iusta, ac deo accepta efficiatur. Quantum vero ad secundũm effectum dicitur gratia cooperãs, vel subsequens pro quanto adiuuat voluntatem inclinando eam

Matth. 5

Quid gratia gratum faciens.

Gratia operans & cooperans

ad opera meritoria perficienda.

De prima gratia præueniente loquitur propheta. Misericordia eius præueniet me, Per hanc enim incitantur homines ad bene operandum, præuenit quippe hæc gratia, vt saluemur, & glorificemur. Secunda autem vt perficiatur opus salutis: Quamobrem ecclesia orat dicens: Tua nos quæsumus domine gratia semper præueniat, & sequatur, ac bonis operibus iugiter prẽstet esse intentos.

Tertio vero consyderandum est, ꝙ propter ignorantiam huius diuisionis gratiæ, in gratiam gratis datam, & in gratiam gratum facientem, quamplures committuntur æquiuocationes, & qđ peius est multi errãt, cum.n. dicimus gratia pũenit liberũ arbitrium, disponit voluntatem ad bene operandum, pcedit pœnitentiam, sine gratia nequit homo facere, quod in se est, cessare ab actu peccati, sine gratia homo aliquid boni etiã ex genere operari minime potest, & huiusmodi, & tandẽ concludimus sine dei gratia nihil operari contigit, &c. Distinguẽdũ est de gratia. Si.n. de gratia gratũ faciẽte ĩtelligere volumus, hoc minime verum est. Nam si gratia gratum faciens præcederet bonam hominis volũtatem, seu liberum arbitrium, contritionem & pœnitentiam, ac cordis dispositionem, multa sequerentur inconuenientia. — 3 Consideratio

Primum, ꝙ homo simul esset in gratia, & in peccato, ꝙ est ĩpossibile, cũ gratia repugnet peccato, & econuerso, Secũdũ ꝙ homo esset in gratia, seu gratus deo, antequam cõuerteretur. Tertiũ, ꝙ esset iustus antequã iustificaretur; hęc.n. inconuenientia recte intelligentem non latent. — Tria incõuenientia

Si autem per gratiam intelligamus gratiam gratis datam, qua deus omnibus assistit, operaturq; omnia in omnibus, speciali autem modo ĩ hominibus vero profecto loquimur. Quoniã sine huiusmodi gratia non valet homo facere quod in se est neq; ad gratiam gratum facientem se disponere, nec cessare ab actu peccati, & sic tandem hominem aliquid operari sine huiusmodi gratia gratis data minime posse, gratiamque necessariam esse, quinimmo oportere præuenire liberi arbitrij operationẽ, constanter, & vere fatemur, Talis autẽ gratia gratis data, quę semper præuenit liberũ arbitrium in opere suo duplex assignari solet, Vna vniuersalis, q̃ dicitur generalis dei influxus, vel vniuersalis dei influentia, qua mouet omnes creaturas ad operandum, quibus etiã cooperatur, Alia specialis gratia, quæ specialis dei influentia merito appellatur, seu speciale dei auxilium, quo specialiter mouet homines ad bene operandum, in quibus etiam operatur velle, & perficere. Puto tamẽ (semper salua veritate) huiusmodi diuisionẽ gratiæ gratis datæ, in vniuersalem, & specialẽ, non esse diuisionem in mẽbra distincta, sed sit vna & eadem diuersimode considerata. Nam eadem gratia, qua deus operatur omnia in omnibus, & cooperatur oĩbus creaturis, sic considerata respectu omnium creaturarum dicitur generalis dei influentia, considerata autem prout speciali modo mouet omnes homines ad operandum, sine qua etiam nullus homo potest operari, iuxta illud Christi dictum. Sine me nihil potestis operari, dicitur specialis dei influentia, seu speciale dei auxilium, specialissimum autem prout operatur in electis,

Sine dei gratia nihil fieri potest

Gratia uniuersalis

Gratia specialis Specialis dei influentia

Generalis & spãlis influẽtia dei non differunt realiter

Vnde diuus Thomas prima secundę.q.119.vltra habitum gratię infusum ponebat etiam aliud auxilium diuinum non speciale, sed generale, quo quælibet creatura indiget ad operandum tanquam a primo motore, sed an illud auxilium primi motoris speciali ratione homini impensum sit aliud ab influentia, & cooperatione dei generali, qua assistit omni agenti, ipsum mouendo, an sit idem non determinat, vt in corpore quæstionis. Sustineri igitur facile potest, ꝙ vna & eadem gratia gratis data dicatur generale, & speciale dei auxilium. Generale. n. prout communicatur omni creaturæ. Speciale vero prout speciali modo communicatur creaturæ rationali, tam existenti in gratia, quam non existenti. Et sic constat, ꝙ sine dei gratia nihil fieri potest in mundo. Ex quibus omnibus liquet, ꝙ interdum videntur doctores inuicem dissidere, & re vera non dissident. Diuus Thomas

Quarto consyderandum est, ꝙ fuit error Pellagij, qui negabat gratiæ gratum facientis necessitatem, et libero arbitrio attribuit gratiā, et vitam æternam merendi facultatem, & sic omnes hęretici Pellagiani a Pellagio dicti, dixerunt liberum arbitrium solum per se sufficere homini ad omnia bona operanda, stante sola generali influentia dei. Lutherus autem fecit ad instar illius, qui cecidit in Scillam, cupiens euitare Charybdim, quoniam Pellagianorum errorem euadere volens, cecidit in peiorem Manichęorum hæresim, qui negarunt liberum arbitrium ad opus bonum actiue concurrere, immo Lutherus Manichæis peior penitus adimit, quia nihil attribuit libero arbitrio, sed omnia diuinæ gratię. 4. Consideratio Pellagiana hęresis Manichæorum error

De qua autem gratia loquatur, Catholicos latet, credendum est tamen gratię gratum facienti ipsum omnia attribuere, cui cæteri Lutherani adherent.

Vera doctorū opinio.

Alij vero doctores, vt diuus Thomas, Scotus, Sanctus Bonauentura, Ioannes Bacchonus carmelita, Michael Bononiensis, & cæteri alij, quibus ego assentio, omnino deuiāt ab his oppositis opinionibus. s. Pellagianorū & Manichęorum, cum quibus sunt Lutherani, aliqua. n. attribuunt libero arbitrio, nonnulla vero gratiæ gratum facienti, simul & libero arbitrio. Dicūt namq́; ꝙ quilibet homo adultus in puris naturalibus existens per suum liberum arbitrium, sine gratia gratum faciente, stante sola generali influentia, quę est prima gratia gratis data, speciali modo homini assistens operari potest opera moraliter bona, etiam peccatum mortale nouum cauere, cessando a perseuerantia, & voluptate peccandi, tentationibus resistere, eis non consentiēdo, velle in omnibus obedire deo, & tandem facere, ꝙ in se est, & sic se disponere ad gratiæ susceptionē, propter qđ a Manichæis, & Lutheranis dissentiunt, Dicunt deinde, hominē sine gratia gratū faciente non posse a peccato resurgere, bonū meritorium operari, diuina obseruare mādata meritorie. i. secundū legislatoris dei intentionem, nec vitam mereri æternam sine gratia gratum faciente minime posse, Quæ omnia diuinę gratię gratum faciēti, pariter, & libero arbitrio merito attribuunt, ex quibus ab errore Pellagianorum deuiant, qui negabant huiusmodi gratiæ gratū facientis necessitatē. Nos autē ipsam esse necessariā constanter affirmamus, Nō sumus er-

go noui Pellagiani, vt recentiores hæretici, oblaterones impie autumāt &c. His ergo consyderatis, sic probatur conclusio. Infideles existentes in puris naturalibus, stante sola generali influentia dei, qua deus mouet omnia, speciali modo hominibus assistit, poterant parentes honorare, indigentibus subuenire, pro patria fortiter, & constāter pugnare, & multa alia efficere, iuxta iuditiū rectæ rationis, in quibus nullus diceret eos peccare, sed bene, & laudabiliter operari. igitur &c. Assumptum patet, quoniam de infidelibus multa legimus laudabilia, prædicamus namq; Bruti fidelitatem, Marci Reguli constantiam, Mutij, Pythagoræ paupertatem, Valerij Publicolæ continentiā. Euripidis abstinentiam, Tullij castitatem, Thaletis milesij contemplationem, Socratis patientiam, Platonis sapientiam, Oratij religionem, & aliorum philosophorum quāplurimos morales actus legimus fecisse, & docuisse, operati sunt, ergo illi multa opera de bonorum genere munita omnibus circunstantijs requisitis ad moralem bonitatem, & licet non essent ordinata in deum, tanquam in vltimum finem, erant tamen opera secundum dictamen rectæ rationis operata, & per consequens moraliter bona, vt ostensum est supra, ergo non omnia opera infidelium sunt peccata mortalia. Et si dicas, nego opera illorum infidelium superius memorata fuisse moraliter bona, immo nec aliquo modo bona, sed mala et mortalia peccata, cōtra sic insto. Duorū oppositorū si vnū est falsum, reliquū est verū. Et si vnum est malum natura, reliquum est bonum natura, sed nō subuenire indigētibus malū est suapte natura, ergo eis eleemosynam elargiri

bonum est sua propria natura. Item non honorare parentes malum est, ergo eos honorare bonum est. Item esse infidelem, inconstantem, malum est natura, igitur vti fidelitate, constantia, continentia, est bonum natura, quoniam repugnat malo in se, ergo opera illorum infidelium supradicta fuerunt aliquo modo bona, & per consequens non erant peccata mortalia. Item confirmatur, quodlibet peccatum mortale ordinat hominem ad pœnam æternam, sed dare eleemosynam, Honorare parentes, Seruare castitatem, Modestiam, Diligere iustitiam, Constanter pro patria pugnare, & huiusmodi, non ordinant hominem ēt infidelem ad pœnam æternã, vt clare liquet, quoniam infidelis per suam infidelitatem damnatur, non aūt per talia bona opera. Quis. n. diceret hominem per castitatem, modestiam, iustitiam, damnari? Non igitur omnia infidelium opera sunt peccata mortalia.

2. Ratio Secundo, si omnia opera illa supra cõmemorata infidelium essent peccata mortalia, cõtradicerent legi dei. Quoniã omne peccatũ est dictũ, vel factũ, uel cõcupitũ cõtra legẽ dei (teste August.) Nulli aūt legi talia opera cõtradicũt, ergo non sunt pctã mortalia. Itẽ cõfirmatur p illud Hieronymi in Epistola ad Demetriadẽ virginem.

Confirmatur. Quod. n. multos philosophorũ, & audiuimus, & legimus, & ipsos vidimus castos, patiẽtes, liberales, modestos, abstinẽtes, benignos, amatores iustitiæ, nõ minus quã sapiẽtiæ, Vnde q̃so hominibus alienis adeo ista, quæ deo placẽt? Vnde hæc illis bona, nisi de naturæ bono? Si ergo opera illorum infidelium deo placent, suntq; bona ex natura sua, quomodo sunt peccata mortalia?

Tertio Cornelius Cẽturio, qui fide erga Chri stum carebat sine gratia gratum faciẽte, erat vir religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper, huius ergo opera non poterant di ci bona meritoria, cum careret fide, Erat quippe gẽtilis, pariterq; carebat charitate ergà Christũ, quem nondum nouerat, attamen dixit ei Ange lus. Orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ ascenderũt in memoriam in cõspectu Dei. Igitur Cornelius Centurio operabatur opera perfecte moraliter bona, ideo non peccabat, quinimmo ex illis me ruit a Deo illuminari. 3. Ratio; Act. 1

Quarto obstetrices Ægyptiorum, quæ timẽ tes Deum, ut legitur in Exo. Seruabant pueros Hæbreorum, contra præceptum Pharaonis, & ibidem dicitur. Bene ergo fecit Deus obstetricib. Et iterum, quia timuerunt obstetrices Deum, ędi ficauit illis domos, Non præmia autem illis dominus condonasset, nisi actus ille fuisset præmio dignus, ergo non fuit vitiosus, & malus. 4. Ratio; Exo. 1

Quinto, si omnia opera infidelium essent peccata mortalia, sequeretur q̃ nullus infidelis posset facere qđ in se est, neque ad agnitionem fidei peruenire, nec pœnitentiam agere, nec se dispone re ad gratiæ gratum facientis susceptionem, stan te sola generali influentia Dei. hoc autem est falsum, & inconueniens, igitur. 5. Ratio;

Et si dicas, nego illud esse falsum & inconueniens, quoniam stante sola generali influẽtia dei, sine speciali auxilio Dei, nullus potest, facere qđ in se est. Obijciat;

Respondeo quod hoc nihil est dicere, quoniã vna, & eadem gratia gratis data, ratione omniũ

creaturarum, dicitur generalis Dei influentia, ratiõe autem creaturarum rationalium, dicitur speciale Dei auxilium, quod nulli deest, vt supra ostensum est, ideo Deus vna, & eadem influentia, quæ est gratia gratis data, generaliter mouet omnia ad operandum, quibus etiam cooperatur, speciali autem modo illa eadem gratia mouet homines, & vocat eos ad se, ex quibus aliqui acquiescunt vocatiõi diuinæ ex suo libero arbitrio, sed pauci sunt, quamplures autem alij nõ acquiescunt sua propria voluntate, ideo multi sunt vocati, pauci vero electi &c.

Obijcit hæreticus. Rõ.14. Et si quis dicat. Omne quod nõ est ex fide peccatum est (teste Apostolo) sed opera illorum infidelium non sunt ex fide, ergo sunt peccata.

Respõsio. Respondeo quod ibi Paulus loquitur de fide propriæ conscientiæ id est omne quod est contra conscientiæ fidem, seu contra propriam conscientiam peccatum est, & hoc claret, si verba antecedentia Pauli diligenter consyderemus. Vide sup Epistolam ad Ro.c.14. Magistrum sententiarũ, & diuum Thomam, qui manifeste asserit ibidẽ, non omnia infidelium opera esse peccata mortalia, quinimmo multa esse moraliter bona, licet non meritoria.

Item aliter dici potest, quod illa propositio Pauli est simpliciter vera, nam peccatum in suo genere dicit tantum diuinæ gratiæ gratum facientis absentiam, cum ergo inquit Paulus. Omne quod non est ex fide peccatum est, sensus est, omne opus, quod non est ex fide id est extra fidem, hoc est infidelium, peccatum est id est diuina gratia priuatum, vel non ordinatum ad vitam æternam, Seu non meritorium, & hoc equidem verũ

eſt, Sed non ſequitur ergo omne opus infidelium eſt peccatum mortale, quoniam letale crimē duo dicit.ſ. diuinę gratię priuationem, & vltra ordinat ad pœnam ęternam, Quodlibet. n. opus, quod eſt mortale crimen non tantum priuat hominem diuina gratia gratum faciēte, ſed ordinat ipſum ad pœnam ęternam.

Ex quibus ſequitur, quod licet omne opus infidelium, ſeu omnis infidelium vita (vt ait Augustinus) ſit peccatum id eſt diuina gratia careat, uel non ſit ordinata ad uitam ęternam, ſeu meritoria, non tamen omnis infidelium uita, uel opus eſt peccatum mortale, quia non omne tale ordinat hominem ad pœnam æternam. Quis enim audet dicere (demptis perfidis Lutheranis) opera naturalia infidelium, utpote comedere, bibere, agros colere, uineas plantare, domos ædificare, ipſos ordinare ad pœnam æternam? Liquet igitur quod talia non ſunt peccata mortalia. Ideo Auguſtinus in eodem ſententiarum proſperi libro ait. Falſa uirtus etiam in optimis moribus, ex quibus uult infideles interdū habere optimos mores, in quibus tamen falſa uirtus eſt, quia non eſt meritoria, cum non ſit ordinata ad æternam uitam, careatq; diuinę gratię gratum facientis illuſtratione, ergo falſum eſt dicere, Omnia infidelium opera eſſe peccata mortalia &c. Aug. i libr ſent. proſperi.

Concluſio Septima.

NON minus Hæreticus eſt, qui dicit infidelium peccata mortalia, nobis eſſe venialia, atque a Deo non imputari.

HÆc conclusio seipsa claret, quoniam si infidelium peccata mortalia, nobis essentvenialia, tunc eorum Blasphemiæ, Fornicationes, Rixæ, Adulteria, Homicidia, nobis essent peccata venialia, modo autem sunt mortalia, aliter Christianus nunquam peccaret, quod est manifeste falsum, et Hæreticum, vel nullus peccator esset Christiãus, modo autem Christiani peccãt, committuntq; interdum peccata, quæ etiam ab infidelibus perpetrantur, & tamen huiusmodi peccata fidelibus imputantur, & nisi de illis pœnitentiam agerent, damnarentur.

Et si dicas, nullusverus Christiãus potest mortaliter peccare. Respondetur quod quilibet Christianus, etiam prædestinatus, & existens in gratia, peccare potest, aliter esset simpliciter impeccabilis, & non haberet liberum arbitrium ad malum, dum est in via, ideo &c.

Octaua Conclusio.

NOn est Deus personarum acceptor blasphemat ideo, qui oppositum asserit.

HÆc Conclusio scripturarum testimonijs satis est clara, immo luce clarior.

Deut.10 Primo Moses in Deuteronomio ait. Deus est magnus, potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera.

2.Paral.19 Secũdo in libro parali. scribitur. Nõ est enim apud dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

Iob.34 Tertio Iob hoc idem de Deo asserit dicens. Qui non accipit personas principium, nec cognouit tyrannum, cum disceptaret contra pau-

perem.

Quarto Salomon in Sapientiæ libro inquit. Sap.6

Nõ enim subtrahet personam cuiusquã deus, qui est omnium dominator, nec verebitur, magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus.

Quinto ille idem in Ecclesiastico. Non accipiet dominus personam in pauperem, & depræcationem læsi exaudiet, supra enim dixerat quoniam dominus vindex est, & non est apud illum gloria personæ. Eccle.35

Sexto Paulus Apostolus ad Ro. manifeste loquitur dicens. Nõ est acceptio personarum apud Deum. Et hoc idem ad Gala. ad Ephe. ad Collo. perpulchre fatetur. Ro.5 Galla.2 Ephe.6 Colllo.3 1.Par.1

Septimo Petrus Apostolus in canonica sua Epistola ait. Et si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat, secundum vniuscuiusq; opus &c.

Octauo, idem Petrus in Act. visa Cornelij Cẽturionis mirabili conuersione clamauit dicens. In veritate comperio, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet deũ, & operatur iustitiam, acceptus est illi &c. Ecce quantum diuino oraculo commendantur opera bona præcipue opera iustitiæ, ex quibus quilibet fit acceptus Deo; etiam si esset infidelis propter huiusmodi opera, faciendo quod in se est, mereretur illuminari, exemplo Cornelij Cẽturionis, immo re vera illuminaretur. Act.x

Præterea, acceptio personarum non est Deo attribuenda, quoniam secundum propriam eius significationem, secũdum quam sumitur in scri-

pturis,et a plerisq; doctoribus arguit peccatum,
Thos &c iniustitiam in Deo, vt diuus Thomas super Epistolam ad Romanos capite.2. clare ostendit dicens. Opponitur autem personarum acceptio, iustitiæ distributiuę,per quam aliquis distribuit vnicuiq; secũdum dignitatem personarum, ergo acceptio est,quando prę ter dignitatem,datur alicui plus,vel minus,Et infra concludit.

Quia igitur Deus omnia conuenientissima ratione facit, non cadit in ipsum personarum acceptio. Et paulo post., aliam rationem assignat, inquiens. Quod enim non sit personarum acceptio apud deum,patet per hoc, ꝙ omnes qui peccant,puniuntur.

Cõfirmat. Gabriel. Deniq; omnes doctores catholici, &c scholastici, Deum non esse acceptorem personarum vno ore fatentur. Vnde Gabriel dist.41. primi sententiarum quæstione vnica ita loquitur., Nec tamẽ propter hoc ꝙ Deus aliquos prædestinat, et non alios, est personarum acceptor. Nam acceptio personarũ tunc est,quãdo quod debetur ęqualibus vni offertur,&c non alteri. Deus autem nulli est debitor quocunq; modo;et ideo non potest esse acceptor personarum,&c licet Gregorius Ariminensis videatur asserere Deum aliquo modo esse acceptorem personarum, di.28. secundi.q.1. dum sumitur hoc nomẽ personarum acceptio improprię pro prædilectione,qua vnum alteri omnino similem prædiligit, Sumendo tamen acceptionem personarum proprie, prout scripturæ loquuntur,eadem distinctione,articulo.3.in respõsione primi argumenti firmiter asserit, Deum nullo modo esse acceptorem personarum, dicens his verbis. Nam ille tantum dicitur acceptor

Grego: Arimi:

personarum, qui in dando munera, vel præmia attendit genus, vel nationem,statum, vel conditionem,aut aliquam prærogatiuam personę,qua vna persona,præter dignitatem meritorum, aliã excellit. Et infra ait.

Quia Deus non acceptat personas intuitu generis,seu nationis,sed præcisæ gratis,& ex sua libertate mere,huic dat gratiam,illi non dat, hunc vocat, & non attendit in ipsis aliquam talem prærogatiuam personæ,sed vt ait Petrus. In omni gente qui timet Deum,& operatur iustitiam, acceptus est illi,ideo nequaquam potest dici acceptor personarum ad sensum illum scilicet verum: Quare &c.

Et si quis dicat, Deus acceptauit Petrum, & Iudã, latronem vnũ,& non alterum, & ille sunt personę,ergo Deus est acceptor personarum. Obijcitur.

Respondeo negando consequentiam, quia licet Deus(occultissima causa)acceptet vnam personam, & non aliam, ad gratiam, & gloriam, nunquam tamen personarum acceptor appellari debet. Quoniam(vt dictum est)hoc nomen acceptio personarum proprie loquendo,sonat in malum,arguitq; iniustitiam in Deo, pariter, & in omni homine, De nullo siquidem iusto dici potest,ille est acceptor personarum, & ita pari ratione dicendum est de Iacob, & Esau, quorum vnum dilexit,alterum vero odio habuit,et tamẽ ex hoc non licet inferre Deum personarum acceptorem fuisse. Cum igitur tot scripturarum testimonia,tot doctorum authoritates, deum nõ esse acceptorem personarum constanter affirment,et fateãtur,Blasphemat ideo,qui oppositum asserit quoniam attribuit Deo, quod ei non conuenit. Responsio.

Solent enim impij blaſphematores in eorum aduerſitatibus arguere Deum factionibus obnoxium, quod idem eſt dicere Deum eſſe acceptorē perſonarum, quamobrem caueat vnuſquiſq; ab huiuſmodi blaſphemijs.

De pertinacia, Pulchra, & vtilis difficultas.

AN liceat alicui catholico aliqd pertinaciter aſſerere. Negatiue reſpondendum eſt, & ratio aſſignatur, quoniam pertinacia opponitur virtuti perſeuerantiæ, ſecundum exceſſum, Laus enim perſeuerantiæ, vt

Tho. inquit Thomas ſecunda ſecundæ. q. 138. articulo id eſt in hoc conſiſtit, quod aliquid non recedat a bono propter diuturnam tolerātiam difficiliū, cui opponitur per defectum mollities, & per exceſſum pertinacia. Pertinax ideo ille dicitur, qui nimis propriæ ſententiæ inhæret, quaſi ad omnia tenax repellens aliorum ſapientiam, contra quē

Prou. 3 clamat ſapiens in Prouerbijs. Ne innitaris prudētiæ tuæ, et Paulus ad Ro. id ipſum inuicem ſentiē

Ro. 12 tes, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentien-

Eſa. 5 tes, Vę inquit dominus per Eſaia. Qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Magna igitur pertinacia eſt, vt velit quis plus ſibi credere, quam omnibus alijs cum nullus adeo ſit ſapiens, quin aliquando poſſit errare. Quare pertinax ſecundum ipſius nominis

Quis pti nax. ethymologiam dicitur durus, impudens, irreuocabilis, idocilis, ob ſtinatus. Durus quia nō cedit

ſententiæ

ſententię alterius,ſicut re durũ dicitur, quod non cedit,ſed tactui reſiſtit. Impudens,quia non erũ beſcit aduerſari,etiam agnitæ veritati,vel ſapiẽti. Irreuocabilis quia nõ poteſt reuocari a ſua ſententia,ſeu opinione, Indocilis,quia doceri nõ ualet. Obſtinatus,quia etiam in futurum in ſua ſententia perſeuerare intendit,& ſic pertinax durus eſt ſemper, & obſtinatiſſimus in malo, de quo Iob,Cor eius indurabitur quaſi lapis. Cor autẽ Iob.41. durum, vt inquit Sapiens in Prouerbijs. Male Pro.28 habebit ĩ nouiſſimo. Et ille idẽ. Qui mẽtis eſt duræ corruet in malum,ſicut accidit Pharaoni,quẽ cum ſæpe fuiſſet dominus allocutus per Moſem, vt dimitteret populum ſuum liberum,crebro ꝓpoſuit,& promiſit,ſed detentus amore terrenorum,& vana ſpe euadendi flagella,noluit audire dominum, ſed induratum eſt cor Pharaonis, & perſiſtens in ſua pertinacia ad perſequẽdũ populum illum,demũ in mari rubro ſubmerſus eſt.

Præterea Iacob Patriarcha prophetizans de pertinacia Scribarum, & Phariſæorũ,quã oſtẽderunt non recipiendo doctrinã Chriſti, ꝗ Scribę,& Phariſæi,fuerunt de tribu Simeon, & Leui,ait filijs ſuis,quibus tunc loquebatur. Maledictus furor eorum,quia pertinax in contradicẽdo Exo.7 Chriſto,& indignatio eorum,quia dura. Proinde Stephanus Prothomartir de ꝑtinacia arguẽs Gene.penult. Iudęos,cum quibus diſputabat. Dura inquit ceruice, & ĩ circũciſis cordibus,& auribus uos ſem Act.7 per ſpiritui ſancto reſtitiſtis. Et dominus ad Moſem. Cerno ꝙ iſte populus durę ceruicis, ſit dimitte me vt iraſcatur furor meus ſuꝑ eos, & de Exod,32 leam eos de terra. Deniq; Hieronymus. Si non conuertamur,& ſi duri colli ſumus,ſi vſq; in fi-

Di.93.c. diaconi. nem in malis perseueramus, assidue peccantium
non miseretur deus. Debet igitur quilibet cauere
ne sit pertinax in suo sensu, vt in præsenti sunt
Lutheranorũ fautores dura ceruice, & pertina-
ces clamantes in plateis, & in ecclesijs se esse sa-
pientes, cœteros spernentes, velut imperitos suã
inscitiam tegẽtes. Duo namq; faciunt hominem
hæreticum. s. error in intellectu, & pertinacia in
Augu. voluntate. Quemadmodum Augustinus contra
Manichæos liquide ostendit dicens. Qui in eccle
sia Christi morbidum aliquid paruũq; sapiunt,
si correpti vt rectũ sanumq; sapiãt, resistãt cõtu
maciter, suaq; pestifera dogmata emẽdare nolũt,
sed defensare psistunt hęretici sunt. 24. q. 3. c. Qui
in ecclesia. Sed siquis in aliquo erraret, ęstimans
illam esse regulam, & fidẽ ecclesiæ paratus emen-
dare, cum sciret, nõ esset hęreticus. Vnde idem
Augustinus, Si qui sententiam suam, quãuis fal-
sam, atq; peruersam, nulla pertinaci animosita-
te defendunt, quærunt autem cauta sollicitudine
veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, nequã
quam sunt inter hęreticos reputandi. 24. q. 3. c.
Abbas Ioachim. Dixit Apostolus. Quamobrẽ Ioachim, qui er-
rauit circa mysterium Trinitatis asserens. Magi-
strum Petrum hæreticum, eo q dixerat distin. 1.
primi sententiarũ, q pater, filius, & spiritussan-
ctus q̃dam sũma res est, fatebatur. Nãq; ipse Ioa
chim non esse in trinitate vnitatem verã, & pro
priam, sed quasi collectiuam, & similitudinariã,
sicut multi homines dicuntur vnus populus, Re
probatur autem opinio, & sententia eius tanquã
hęretica, & approbatur sentẽtia prædicti Petri,
velut catholica. Verum quia ipse Ioachim sub-
misit omnia scripta sua sedis Apostolicæ corre-

ctioni,afferens se tenere quod credit ecclesia; & sic non fuit pertinax in sua sententia,ideo excusatur a vitio hæresis,vt habetur de summa trinitate & fide catholica.c. Dānamus, Cuius exēplo moueantur noui hęretici ad afferendum ea, quæ credit ecclesia,& a sua pertinacia desistant. Sola n.pertinacia hominem hæreticū efficit. Ex quibus omnibus sequitur,ꝙ ea quæ sunt determinata ab ecclesia: Verbi causa. Conficere in azimo pane,ieiuno stomaco,vestibusq; consecratis, & cum cœteris cerimonijs,ac orationibus. Item audire missam dominicis diebus. Ieiunare totā quadragesimam,& cœtera similia,quæ ex mera ecclesiæ institutione sancita sunt, debent vere, & catholice,sed non pertinaciter sustentari, quoniā alijs rationabilibus causis aduenientibus potest ecclesia oppositum determinare.

Sequitur præterea,ꝙ ea quæ non sunt determinata ab ecclesia, vtpote ꝙ virgo gloriosa sit concepta in peccato originali,vel ꝙ non sit cōcepta. Et ꝙ pueri decedentes sine baptismate patiantur pœnam sensus,vel tantum pœnam damni,& alia similia sunt probabiliter, sed non pertinaciter sustentanda,cum neutrū illorum sit determinatum ab ecclesia,possitq; vtrūlibet illorū determinari, Quāobrem quisquis eorū quodlibet ꝑtinaciter afferere voluerit hæreticus,& extra ecclesiam censendus est,vt ex supradictis liquet. Quare rogo,& obsecro Lutheranorū fautorem quemlibet,vt resipiscat, à pertinaciaque desistat,seque & sua sanctæ Ecclesię ordinationi subijciat,cui,& ego in omnibus humiliter subijcior. Alia quamplura vide in tractatu nostro de Ecclesię authoritate &c.

VTRVM INDVLGENTIÆ valeant pro his qui ſunt in Purgatorio.

EXISTENTES IN PVRgatorio mediant, inter Eccleſiam triumphantem, & militantem, ſed omne medium participat naturam extremorum, teſte Philoſopho. 4. Topicorum ut liquet de homine, qui mediat inter ſpirituales intelligentias, & animalia irrationalia, ideo participat de naturis vtriuſque horum duorum extremorum, Quantum enim ad corpus habet qd commune cum belluis, Sed quantum ad animam habet qd commune cum intelligentĳs, Ita exiſtentes in purgatorio, habent qd commune cum his qui ſunt in Eccleſia triũphante, quia quemadmodum illi ſunt in Dei gratia, Sic pariter & hi qui ſunt in purgatorio, Secundo tam illi quam iſti laudant Deum, vt inquit. Io. omnem creaturam quæ in cœlo eſt & ſuper terram & ſub terra omnes audiui dixit. Sedenti in trono & agno benedictio, honor, gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum amen. Triplicem hic ponit ordinem laudantium Deum ſcilicet in cœlo beatorum, in terra iuſtorum, & ſub terra purgandorum, quia damnati non laudant Deum nec
Apoc.5 Pſal.6 benedicunt iuxta illud Prophetæ in Inferno autem quis confitebitur tibi, Tertio omnes tam illi qui triumphant in cœlis, quam illi qui ſunt in purgatorio ſunt prædeſtinati, & ſecuri de ſua beatitudine, et fęlicitate, Deinde participant cum his qui ſunt in Eccleſia militante, quia illi ſicut iſti patiunt̃ pœnas, Secundo ſicut quilibet fide-

lis et iustus participat de omnibus operibus bonis, quæ fiunt in Ecclesia militante iuxta illud Psalmographi, Particeps.

Ego sum omnium timentium te,& custodientium mandata tua, in existentes in purgatorio, participes sunt omnium orationum eleemosynarum & tandem omnium operum quæ fiunt a nobis, vt sancte & iuste, Iudas Machabeus arbitratus est, qui collatione facta duodecim milia Dragmas argenti missit Hierosolimam offerri peccatis mortuorum. Et hoc idem vniuersalis Ecclesia sanciuit, cuius authoritas non minor est quam quodlibet scripturarum dictum. Tertio sicut Christus orat singulariter, pro omnibus prædestinatis existẽtibus in uia, vt ipse in Euangelio Io. ait. Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Sed existentes in purgatorio. Sunt prædestinati, scripti in libro vitæ, quos pater dedit filio, & sui erant, igitur pro eis etiam rogat, vt a pœnis absoluantur. Quamobrem, si Papa qui habet claues thesauri Ecclesiæ, & hunc thesaurum dispensare valet, teste Apostolo qui ait, Sic nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores ministeriorum Dei, ille potest nobis applicare indulgentias, ita poterit applicare, his qui sunt in purgatorio, quia si sunt participes omnium bonorum nostrorum, ac orationum Christi, ita participare debent de omnibus meritis Christi, & sanctorum, quæ quidem merita thesaurum Ecclesiæ efficiunt, Dico tamen ꝙ virtute indulgentiarum non potest totaliter et absolute vnam animam a pœnis purgatorij liberare, quia eadẽ ratione posset liberare duas, quatuor, decem, &

Psal. 118

Io. 17

1. Cor. 4

Bona quão profũt existẽtibus in purgatorio — sic omnes, quare euacuaret purgatorium, Potest tamen indulgentijs eis remittere pœnas, ut citius possint egredi, & hoc est quod dicitur quod Papa indulgentiarum ope liberat animam a purgatorio per modum suffragij.

Et si dicas, Ego qui confessus sum solutus a culpa, & a pœna æterna, Si accipio plenarias indulgentias nonne totaliter liberabor ab omni pœna temporali et ipsius purgatorij? igitur equa ratione dicendum est de existentibus in purgatorio?

Respondeo, quod non est eadem ratio quia aliud est actiue recipere, & aliud est passiue.

Nam existentes in uia actu concurrunt, & propria uoluntate indulgentias recipiunt, ideo eis magis prosunt.

Existentes autem in purgatorio tantum passiue recipiunt, aliorum beneficio, ideo non tantum eis prosunt, Exemplo plus enim iuuat dare unum aureum pauperibus in uita dum sanus est homo, quam centum relinquere post mortem, quia in uita uoluntarie dat, sed post mortem coacte, Sic in proposito plus iuuat indulgentia ei, qui per seipsum propria uoluntate accipit, quam ei quod per alienũ recipit.

&c.

REVEREN. P. SACRARVM LIterarum professori Fratri Iohanni Mariæ Verrato Ferrarienſi Carmelitano. Augustinus zanettus, Episcopus Sebaste. Reuerēdiſſ. Car. Cāpegīj Vicarius, et Suffraganeus etc. S. D.

NON ſine animi uoluptate, non minus ſanctū, q̄ omni uerborum ornatu cōſpicuū, ac pręclarū libellū tuū conſpeximus, ſummis profecto prę conījs extollendum. Quē, utpote Chriſtianę Reip. neceſſariū, annuēte pręfato Reuerēdiſſ. D. Car. imprimēdū cōceſſimus. Quēlibet in dño hortantes, ut penes ſe tanq̄ Enchiridiō quoddā ſalubre, illū retinere uelint. Tuq; pr̄ Reuerende quo cœpiſti gradu pge, et cūctis uiribus enitere, ut duce uirtute tua, et elegāti doctrina, Chriſtiāus populus, ad deū ſeruatorem colendum, excitetur, exploſa, ac penitus eradicata omni hæretica prauitate, Noſtriq; tibi admodum addictiſſimi, memor eſto, et bene vale. Ex palatio Epiſcopali. 16. Octobris. M. D. XXXVIII.

INDEX.

DECLAMATIO IN LVTHEranos, habita a Reuerendo Magistro Ioanne Maria Verrato Ferrariensi Carmelita, Studij regente in solemnitate beatissimi Hieronymi, in æde diui Petri Ciuitatis Bononiæ coram vniuerso theologorum Collegio, Ad Reuerēdissimum, & Illustri ss. Card. Cāpegium, Generalis Concilij legatum. M.D.XXXVIII. pridie Kalen. Octobris.

CONSVEVERVNT Maiores nostri, optimarum artium studijs deditissimi Reuerendissime antistes, celeberrimi P. hac memoranda die, anniuersario ritu, & humanę philosophiæ dignitatem celebrare, & sacrę theologiæ mysteria perorando extollere, & singulos nostrum ad sacras literas perdiscendas excitare, sed quia christianam Rempublicam afflictam, & oppressam miseris temporibus, ac perditis recentiorum hæreticorum moribus pspicimus, aliud dicendi argumentum nacti, non impiam quam ipsi negligunt philosophiam commendabimus, non Theologiam, quam tralaticijs sensibus subuertunt laudibus efferemus, verum tanquam religionis studiosissimi, contra taleis perditos homines, tetra ignorantię caligine obsitos, quamuis non prolixa oratione perorabimus, si homines sunt censendi qui humana iura dicuntur labefactare, quinimmo diuina quæq; penitus abolere, qui deum optimum maximum negligant, qui deniq; insipientem illum imitati, forte in cordibus suis cōmurmurantes dicant, profecto non

est deus dum etenim pleriq; eorum solitis pædagogijs obnoxij ad sacros codices aggrediuntur in quot quæso errata, in quot execranda scelera labuntur? dum vix methodicæ grammaticæ rudimenta edocti, e qua duntaxat, & de matre Andromaches, & de Niobes filijs differere didicerunt, grauiora onera gerere audent, num vti imbecilles, languidi, & enerues deficiunt? Quid alios recenseam, qui dialecticam renuentes, cuius ignorantia Pythagoræ, Parmenidi, Melisso, Sexcentisq; alijs (si Aristoteli credimus) errandi causa extit, sese singula recte indagaturos opinātur? Quid cœteros cōmemorem, qui rerum mundanarum scientiam, quam philosophiam uocāt, theologię minime conducibilem dictitant? a cuius studijs, quo quis magis aberit, eo minus supernis mentibus proximus habeatur dei, siquidem inuisibilia, quæ hæc scrutatur, p̄ ea, quæ visibilia sunt, quæ illa consyderat dignoscuntur. Si igitur tum antiqui, tum moderniores hæretici, liberalium disciplinarum peritissimi extitissent, & priscæ, & nouæ legis deprauatores non fuissent, maiorum nostrorū, q̄ mira sanctitate cōspicui floruere rationē habuissent, eorum p̄clara gesta admirabundi contēplassent, illorum singularem doctrinā obstupescentes, vbiq; gentium p̄dicassent, nec ipsorum placita polluto ore, inquinassent, quibus, & si accuratissime scripta offendantur, refragari contendant, vt nihil dixerint scriptores integerrimi, nihil disputauerint, nihil deniq; perpetuis literarū monumentis mandarint, quod tam antiquæ quam nouæ hæresis authores non demoliri exoptent. Illi superioribus seculis vniuersum populū ad ea honorifice per-

petranda facinora adhortabantur, quibus cum perpetuam sui memoriam posteris relinqueret, Hi singulos nostrum à prudentia, & animi moderatione, à iustitia, & æquitate, à fortitudine, & constantia, à clementia, & pietate, à deorum cultu, & religione, intemeritatē, & audaciā, ī luxū, & libidinē, & in odium, & crudelitatē, in corporis cultū, & mentis socordiā, in vitia deniq; oīa, vel nolentes ptrahunt, Illi mortaleis in sola fide, q̄ sine operibus (si Paulo credimus) mortua est, nō torpescere sinunt. Hi virtutum obliti, quo expeditus, veluti noui epicurei, Vētri, Baccho, Veneri, & Genio indulgere queant, nulla egregia opera meritoria fore autumāt: sed solius fidei ope quēlibet æternā beatitudinē promereri fatentur, qua profecto re quid deterius, quid pniciosius, quid vniuerso terrarum orbi intolerabilius contingere posset? Sic enim leges omnes irritæ essēt. Sic illustres uiri segnes residerent, sic tot vrbes, tot prouinciæ, tot regiones, & imperia nō arte, & ratione, sed dolo, & fraude regerētur? Illi cōgenita libertate gaudent, qua & à vitijs abhorrere, & virtutes complecti dicimur. Hi nil ingenuum, nil præstans, et conspicuum in nobis relinquētes, omnimodā in rebus præclaris pficiundis libertatē auferunt, tanquā nō dij essemus, & filij excelsi omnes, nec natura liberi, sed serui penitus nasceremur, quod equidē riderēt Peripatetici, vt Academicos dimittam, ac Theologos silentio tacitos p̄tereain, qui adeo libertatem, perinde ac donum cœlitus homini datum coluere, vt secus sentire flagitiosum iudicarint. Quid plura cōmemorē? Illi deum, et facilia, et volentibus iucunda, nobis peragenda precepisse testantur,

Hi quæ nostris viribus effici nõ possint mãdasse fatentur, O obtusa Reipublicæ christianæ moderatorum ingenia, qui hæc perniciosa nugamenta in vestris vrbibus, in priuatis ædibus, in ipsis Deorum immortalium sacellis, tanquã saluberrimas leges promulgari sustinetis. O impias imperitorum auditorum aures, qui ad huiusmodi ridiculam doctrinã hauriendã, relictis eruditioribus viris cęci confluitis. O scelestissimos homines, q totam fere Germaniam inquinastis, qui Italiã, et Italię celeberrimam vrbẽ Bononiã polluere audetis, Quid ita? quia tot Episcopos, tot purpuratos. P. tot sũmos Põtifices negligitis, qui Pauli epistolas, contra Paulum tertiũ Christicolarũ moderatorẽ nõ pœnitẽdum in alienos sensus vertere, vel potius subuertere laboratis, quo melius ignobile vulgus decipere valeatis.

Longius quidem quam decreueram sum progressus quare amplissimi. P. quæ alia minus sufferenda ante ora vestra sparserint aquilonares hæretici eorumque fautores ex me diligenter audite. Non contenti enim, quæ antea audiuistis palam blaterasse, Deum ipsum, qui solem super iustos, & iniustos exoriri facit, apud quem nec Iudæi, nec Græci distinctio existit, qui semper omnium dominus qui ue in omneis inuocantes se diues esse voluit, factionibus obnoxium credunt, eiusdem quam prædestinationem vocant, antiquæ nostræ libertati necessitudinem inferre arbitrantur, perinde ac nulli nostrum quicquam boni, vel mali efficere possint, cum solus deus omnia bona, ac singula mala per nos (si ipsis assentimur) peragere credatur, quem tamẽ, nec velle, nec posse aliqd ipĳ meditari hu-

cuſq; tenuere viri ſanctiſſimi,aliter namq; ocioſam vitam agere poſſemus, ſi his firmiſſimum pręmium,illis ineuitabile ſupplicium neceſſitate quapiam conſtitutum opinaremur.

Quid igitur prodeſſe debuit Tobiã in ieiuniis, diutius verſatum fuiſſe?Eſdram legis pręcepta toti populo indefeſſa voce explicaſſe?Helchanam, vt Deum adoraret ſtatutis diebus in montẽ aſcẽdiſſe?Dauidem,vt Ionatham veſtiret, ſeſe tunica ſua expoliaſſe? Neemiam pro filiis Iſrael delicta humiliter expoſuiſſe?Heliſęum mulieri viduę ꝓſpexiſſe?quidue obeſſe oportuit, ſi Athalia mater Ochozię,regis,mortuo filio, immoderata regnãdi libidine percita,vniuerſum ſemen regium deleuit?ſi Manaſſes ſanguinem innoxium effudit?& cruore innocẽtum Hieruſalem repleuit?ſi Antiochus,vt diuinũ cultum in Iudęa deſtrueret,multũ laborauit?Si Hebręus populus ĩgratus extitit? Si Salomon ſenio confectus ſculptilia coluit?cum liberi nõ ſimus,cũ ſatis agamur,& quo fata trahũt,retrahuntq; ſequamur. Iam erubeſcere videbor doctiſſimi.P.alia multo his atrociora vobis exponẽdo,ne huiuſce cõcionis,huiuſce ſacratiſſimę ędis rationẽ non habuiſſe videar, nõnulla tñ quę pauca ſupſunt perſtringere audebo,quia me id efficere cogũt inuidi,cogũt noui hęretici, quinimmo cogit veritas,quã magnã eſſe,& pręceteris oĩbus excolendã pręcepit Eſdras, cũ neq; ſanctos honorãdos,neq; ſanctorũ numina imploranda,neq; illorũ ſtatuas ſeruãdas, neq; vota ꝓſoluẽda autument, ſed Eccleſię authoritatẽ diminuãt, Sũmi Põt.dignitatẽ ſubmoueant, ſubmota labefactẽt,labefactatã in nihilũ redigere cõtẽdãt,quã confeſſionẽ appellant audaciter deſpiciãt,imma-

culatā illam hostiā, suauissimū illū calicē debita veneratione nō, psequant, sibi psuadentes, nec illā in carnē conuerti, nec hūc in verū Christi sanguinē īmutari, Sūmū Hercule ipsius Dei ībecillitatis argumentū, qui varias animātiū species, diuersa rerū elementa, sempiternos illos orbes, et sydera, innumeros Angelos ex nihilo crearit, et illorū vtrūq; in diuiniorē substantiā vertere nō possit, quibus oībus execrabiliora excogitari posse nō crediderim. Quid, cū purgatoriū, quo (credo) licentiosius debacchari queant, nō reperiri, pclamant, mortuorū aīas oībus uiuentium suffragijs destitutas tabescere iudicāt, earū supplicia, nulla Summi Pontificis opera, uel a moueri, uel diminui posse dictitāt, sanctissimum legitimi cōiugij uinculū dirimere innitunt, oīa rident, omnia cōtemnunt, omnia lacerant. Quare uigilantissime Pastor ęquissimi. P. si quo Christianę Reipublicę iam, iam, ut uidetis diruendę amore detinemini, si Christū diligitis, si Christi legē non despicitis, ea diligentius curate, vestrę nāq; fidei, prudētię, et integritati eiusdē dignitatē, Christicolarū salutē, uitā, libertatē, decus, et amplitudinē, cuncta deniq; cōmissa, et credita aīaduertite, de salute oium cogitate, uobis cōsulite, uniuersę religiōi, pspicite, miserā nostrā cōditionē cognoscite, tetras hęreticorū, pcellas, q̄ undiq; īpēdent circūspicite, ocio īdulgere desinite, prauos sacrarū scripturarū corruptores extermīate, hos īuidos, hos maleuolos uarijs cruciatib. affligite, recētiores hęreticos (nisi o utinā resipiscāt) famę, ferro, igne pdite, ne si (ut cœpistis) mitiores extiteritis, breui, nec uobis, nec religionis rebus prospicere ualeatis. Dixi &c. Laus Deo.

AD LECTOREM

Quandoquidem fieri non poteſt, quanta cunq; adhibita diligẽtia, quominus inter cudendum elemẽtorum vel inuerſio, vel omiſſio contingat, igitur quæ, in hoc opuſculo paſſim errata deprændere ſic caſtigato.

Peccatu pro pecunia fol.27.2.facie linea.8
Nimium pro vinum fol.63.1.facie lineam.24
Negare pro regere fol.84.1.facie lineam.15
Cum pro cur fol.84.2.facie lineam.10
Calefacit pro calefit fol. 86.facie.1.linea.28
Qui eſt pro iuſtus eſt fol.86.facie.1.linea.32
Incarnatum pro incarnatio fol.89.1.facie,linea.8
Dixit pro dicens fol.87.facie.2.linea.10
Dixit pro dicentis fol.90.1.facie linea.21.
Electorem pro electorum fol.91.1.facie linea.11
Operatus Deus pro operatur Deus fol.59.2.fac. linea.16

VENETIIS PER COMINVM DE TRIDINO MONTISFERRATI AN.D. M. D. XLIIII.

Sub fida Apoſtolicę Sedis correctione.